

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

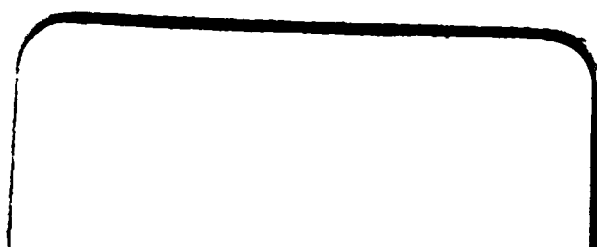
About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

PROPERTY OF
*University of
Michigan
Libraries*

1817

ARTES SCIENTIA VERITAS

DĚJINY ČESKÉ.

DÍL II.

DĚJINY
NÁRODU ČESKÉHO
W ČECHÁCH A W MORAVĚ

DLE

PŮWODNÍCH PRAMENŮW

WYPRAWUJE

FRANTIŠEK PALACKÝ.
=

DÍLU II ČÁSTKA I.

OD ROKU 1253 DO 1333.

W PRAZE 1875.

NÁKLADEM KNIHKUPCE F. TEMPSKÉHO.

Předmluva.

Dílo toto, wyprawující Dějiny národu Českého a Morawského w Čechách i w Morawě, od počátku až do roku 1526, w 18 knihách, — vyšlo a vychází na swětlo pořádkem tak neprawidelným a nahodilým, že o tom zdá se býti potřebí zvláštního výkladu a ospravedlnění.

Když usnešením sněmu králowstwi Českého ze dne 7 března 1831 nařízeno mi, abych sepsal nowau historii Českau dle vlastního náwrhu asi w 5 dílech, rozumělo se tehdáž samo sebau, že to státi se mělo jazykem německým. Proto také vyšel w tomto jazyku prwní její díl již r. 1836, druhý po částkách 1839 a 1842, třetí taktéž 1845, 1851 a 1854, čtwrtý 1857 a 1860, pátý a poslední 1865 a 1867. Poněwadž ale já ode mládí taužil sem byl poslaužiti národu swému obrazem jeho minulosti w jazyku jeho vlastním, již za zimního pobytu swého w Římě 1838/39 a w Nizze 1844/45 užil sem byl swé chvíle ku přepracowání také jazykem českým aspoň prwní částky dílu swého prwního (až do r. 1125), kteráž ale nemohla dříve tiskem wyjíti na swětlo, nežli roku 1848.

A však téhož roku, když pokračowáním w německém textu swém dospěl sem byl až k husitským

VI

wálkám, upadnuw já za příčinau tehdejších událostí politických u Němcůw we kletbu, počal sem tím ochotněji spisowati dílo swé napotom půwodně po česku, poněwadž za prohlášenau té doby rownoprávností národní nebylo mi wíce potřebí, dáwati přednost jazyku německému. Ale aby historické mé skaumaní samo neutrpfelo přestáwky, jal sem se hned wykládati dobu nepokojůw husitských po česku, a staral se o to, aby napotom dílo mé vycházelo pokud možná saučasně také we překladu německém. Takž wydána dílu mého třetího částka prwní (léta 1403—1424) již roku 1850, částka pak druhá (1424—1439) následowala r. 1851. Další díly, čtwrtý a pátý, vyšly téměř saučasně s německými, nahoře již udanými.

Tepřw roku 1854 bylo mi možné wydati prwního mého dílu částku druhau (léta 1125—1253), kteráž bywši brzy rozprodána, r. 1862 i s částkau prwní znowu tištěna byla.

Ukončiw roku 1867 historické wyprawowání swé bitwau osudnau u Muháče (1526), oznámil sem spolu i příčiny, proč mi w něm dále pokračowati lze nebylo, i aumysl swůj, wrátiti se nejprwé k nowému wydání dílu třetího (dějin husitských). Newěda, dlauholi mi ještě zbude žiwobyti, a maje hojně dat nowých k doplnění a oprawení dějin této nejdůležitější doby historie České, pospíchal sem předewším s prací tau, kteráž pak wyšla we třech částkách na swětlo r. 1870—1872. Wzdělání druhého dílu, čili dějin let 1253—1403, odkládal sem hlawně z té příčiny, že k německému textu swému o době té měl sem a mám poměrně málo doplňkůw i oprav pohotowě, tak že dějiny ty také w pádu smrti mé pauhým překladem z němčiny od kohokoli nahraditi by se daly.

Mezitím donutila mne kritika, poslá z ducha více německého nežli vědeckého, k vydání také spisů obranných, jakové jsou: 1) Die Geschichte des Hussitentums und Prof. Constantin Höfler, kritische Studien, r. 1868, — 2) Documenta M. Joannis Hus vitam, doctrinam, causam in Constantiensi concilio actam, et controversias de religione in Bohemia annis 1403—1418 motas illustrantia etc. r. 1869, — 3) Zur böhmischen Geschichtschreibung, actenmässige Aufschlüsse und Worte der Abwehr, r. 1871, — a pak r. 1873 konečně 4) Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges, II Bände, von den Jahren 1419—1436, — kteréžto práce v posledních letech hojně mne zaměstnávaly.

Nyní tedy počínaje konečně vydávati Dějin svých díl druhý, tak dlouho netrpělivě očekávaný, nemohu nepostýskati sobě, že paměť i smysly mé, zvláště zrak a sluch, slabnouce čím dále tím povážlivěji, nedávají mně více pracovati s úspěchem, jako dříve. Nicméně dařím, že nedostávající se ještě částka druhá tohoto dílu (léta 1333—1403), do počátku r. 1876 bohdá také dohotowena bude. Dáli pak pán bůh i potom ještě života i síly, obrátím je časem svým na jednotlivé doplňky a opravy ve všech potud vyšlých částkách díla svého.

W Praze dne 24 března 1875:

František Palacký.

VI

wálkám, upadnuw já za příčinau tehdejších událostí politických u Němcůw we kletbu, počal sem tím ochotněji spisowati dílo swé napotom půwodně po česku, poněwadž za prohlášenau té doby rownoprávností národní nebylo mi wíce potřebí, dáwati přednost jazyku německému. Ale aby historické mé skaumaní samo neutrpfelo přestáwky, jal sem se hned wykládati dobu nepokojůw husitských po česku, a staral se o to, aby napotom dílo mé vycházelo pokud možná saučasně také we překladu německém. Takž wydána dílu mého třetího částka prwní (léta 1403—1424) již roku 1850, částka pak druhá (1424—1439) následowala r. 1851. Další díly, čtwrtý a pátý, wyšly téměř saučasně s německými, nahoře již udanými.

Tepřw roku 1854 bylo mi možné wydati prwního mého dílu částku druhau (léta 1125—1253), kteráž bywši brzy rozprodána, r. 1862 i s částkau prwní znowu tištěna byla.

Ukončiw roku 1867 historické wyprawowání swé bitwau osudnau u Muháče (1526), oznámil sem spolu i příčiny, proč mi w něm dále pokračowati lze nebylo, i aumysl swůj, wrátiti se nejprwé k nowému wydání dílu třetího (dějin husitských). Newěda, dlauholi mi ještě zbude žiwobyti, a maje hojně dat nowých k doplnění a oprawení dějin této nejdůležitější doby historie České, pospíchal sem předewším s prací tau, kteráž pak wyšla we třech částkách na swětlo r. 1870—1872. Wzdělání druhého dílu, čili dějin let 1253—1403, odkládal sem hlawně z té příčiny, že k německému textu swému o době té měl sem a mám poměrně málo doplňkůw i oprav pohotowě, tak že dějiny ty také w pádu smrti mé pauhým překladem z němčiny od kohokoli nahraditi by se daly.

Mezitím donutila mne kritika, pošlá z ducha více německého nežli vědeckého, k vydání také spisů obranných, jakové jsau: 1) Die Geschichte des Hussitenthums und Prof. Constantin Höfler, kritische Studien, r. 1868, — 2) Documenta M. Joannis Hus vitam, doctrinam, causam in Constantiensi concilio actam, et controversias de religione in Bohemia annis 1403—1418 motas illustrantia etc. r. 1869, — 3) Zur böhmischen Geschichtschreibung, actenmässige Aufschlüsse und Worte der Abwehr, r. 1871, — a pak r. 1873 konečně 4) Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges, II Bände, von den Jahren 1419—1436, — kteréžto práce w posledních létech hojně mne zaměstnáwaly.

Nyní tedy počínaje konečně vydáwati Dějin swých díl druhý, tak dlouho netrpěliwě očekáwaný, nemohu nepostýskati sobě, že pamět i smysly mé, zvláště zrak a sluch, slabnauce čím dále tím powážliwěji, nedáwají mně více pracowati s úspěchem, jako dříwe. Nicméně daufám, že nedostáwající se ještě částka druhá tohoto dílu (léta 1333—1403), do počátku r. 1876 bohdá také dohotowena bude. Dáli pak pán bůh i potom ještě žiwota i síly, obrátím je časem swým na jednotlivé doplňky a oprawy we všech potud vyšlých částkách díla swého.

W Praze dne 24 března 1875:

František Palacký.

Rakauským a spolky proti němu. Adolf Nasowský král .
 Římský. Wáclaw w Polště. Smíření s Albrechtem. Péče
 o dobré obecné. Korunování w Praze Albrecht wolen
 za krále Římského. Wáclaw korunován w Polště; na-
 bývá koruny Uherské pro syna svého Wáclawa III. Papež
 Bonifacius VIII stawí se mu na odpor a popauzí krále
 Albrechta i Karla Roberta proti němu. Wáclaw III opauští
 Uhry. Wálka s Albrechtem i Karlem Robertem. Wác-
 lawa II nemoc a smrt. Jeho tělesná i duchovní powaha,
 chyby i ctnosti a zásluhy 241

Článek 3.

Čechy za krále Wáclawa III. (R. 1305 a 1306.)

Králowa osobní powaha. Pokoj s králem Albrechtem. Po-
 staupení koruny Uherské. Rozpuště chování se Wác-
 lawa III. Wálečný pochod proti Wladislawowi Lokétku
 do Polska. Wáclaw III zavražděn w Olomauči aukladně.
 Wyhynutí rodu Přemyslowa na trůně Českém 301

Článek 4.

**Čechy w bezkráloví a za králůw Rudolfa I
 i Jindřicha.** (R. 1306 – 1310.)

Zmatečné wolení nowého krále. *Rudolf I* Rakauský, a časná
 jeho smrt. *Jindřich* Korutanský. Wálka s králem
 Albrechtem. Pokoj we Znojmě uzavřený. Neschopnost
 krále Jindřichowa i anarchický staw země. Římský král
 Jindřich VII Lucemburský. Česká kněžna Eliška. Wy-
 jednáwaní w Normberce a we Frankfurtě nad Mohanem.
 Slawnosti w městě Spíře. *Jan* Lucemburský, požádaný
 král Český. Wálečná jeho výprawa do Čech a zmocnění
 se Prahy. Jindřich Korutanský opauští Čechy 309

Článek 5.

**Obraz společenského žiwota Českého na počátku
 XIV století.**

Přechod z doby Přemyslovske do Lucemburské w Čechách.
 Rozdíly stawůw. Rodina královska. Duchowenstwo. Staw
 panský: popis předních pokolení a rodin i osob w Čechách
 a w Morawě. Staw rytířský. Dědičné práwo w Čechách.
 Staw městský, jeho moc a wysady. Dědinníci a třídy lidu

telské strany. Král Otakar w říšské klatbě. Počátek války w Rakousích. Zrady nad Otakarem spáchané. Uzawření míru před Wídní a ztráta všech zemí nowě nabytých. Otakarowa pokora i chování se w ní. Nowé zádawy a ústupky. Počátek nové války. Porážka na Morawském poli. Zajetí a smrt králowa 63

Článek 3.

Powšechné úwahy o panování krále Otakara II.

Rozdílné posuzování Přemysla Otakara II u potomstwa. Jeho chování se k Němcům i k Čechům. Křiwdy jemu činěné od Horneka Němce a Dalemila Čecha. Rovná jeho sprawedliwost ke všem stawům; jeho psaní o tom; nařízení o mírách a wáhách i o Židech; poměry ku prelátům německým. Otakarowy ctnosti rytířské. Péče o hospodářství polní, o průmysl a obchod, umění a nauky. Konečné úwahy 158

K N I H A S E D M Á .

Čechy za let 1278 do 1310.

Článek 1.

První České bezkrálowí. (R. 1278—1282.)

Strastný národu staw. Král Rudolf w Morawě a w Čechách. Umluwy Čáslawské. Swatební slawnosti w Jihlawě. Ota markrabě Braniborský, zpráwce zemský; jeho hrabiwost a pych. Králowna utíká s Bezděze; králewic Wáclaw w cizině. Týraní od Němcůw a wálka s nimi. Král Rudolf zprostředkował příměří. Nowá vláda zemská. Králowna Kunhuta a Záwiše z Rosenberka. Nowé liché jednání markrabowo. Strašný hlad a mor w zemi 205

Článek 2.

Cechy za krále Wáclawa II. (R. 1283—1305.)

Králůw příjezd do Prahy a poměr ku králi Rudolfowi. Králowna Kunhuta i Záwiše z Rosenberka. Strany w Čechách. Záwiše zpráwce zemský; zásluhy a pád jeho. Nabytí panství w Krakowě a Sudoměři. Newole s Albrechtem

Rakauským a spolky proti němu. Adolf Nasowský král Římský. Wáclaw w Polště. Smíření s Albrechtem. Péče o dobré obecné. Korunování w Praze Albrecht wolen za krále Římského. Wáclaw korunován w Polště; nabývá koruny Uherské pro syna svého Wáclawa III. Papež Bonifacius VIII stawí se mu na odpor a popauzí krále Albrechta i Karla Roberta proti němu. Wáclaw III opauští Uhry. Wálka s Albrechtem i Karlem Robertem. Wáclawa II nemoc a smrt. Jeho tělesná i duchovní powaha, chyby i ctnosti a zásluhy 241

Článek 3.

Čechy za krále Wáclawa III. (R. 1305 a 1306.)

Králowa osobní powaha. Pokoj s králem Albrechtem. Postoupení koruny Uherské. Rozpustilé chování se Wáclawa III. Wálečný pochod proti Wladislawowi Lokétku do Polska. Wáclaw III zavražděn w Olomauči aukladně. Wyhynutí rodu Přemyslowa na trůně Českém 301

Článek 4.

Čechy w bezkráloví a za králůw Rudolfa I i Jindřicha. (R. 1306–1310.)

Zmatečné wolení nowého krále. *Rudolf I* Rakauský, a časná jeho smrt. *Jindřich* Korutanský. Wálka s králem Albrechtem. Pokoj we Znojmě uzavřený. Neschopnost krále Jindřichowa i anarchický staw země. Římský král Jindřich VII Lucemburský. Česká kněžna Eliška. Wyjednávání w Normberce a we Frankfurtě nad Mohanem. Slawnosti w městě Spíře. *Jan* Lucemburský, požádaný král Český. Wálečná jeho výprawa do Čech a zmocnění se Prahy. Jindřich Korutanský opauští Čechy 309

Článek 5.

Obraz společenského žiwota Českého na počátku XIV století.

Přechod z doby Přemyslowské do Lucemburské w Čechách. Rozdíly stawůw. Rodina králowská. Duchowenstwo. Staw panský: popis předních pokolení a rodin i osob w Čechách a w Morawě. Staw rytířský. Dědičné práwo w Čechách. Staw městský, jeho moc a výsady. Dědinníci a třídy lidu

obecného. Zanikání starověké župní ústavy. Rozdvojení národnosti a Němci w Čechách; počátky průmyslu. Mrawní powaha lidu; těžení rolnické, duch wálečný a rytířský; tichá domácnost a čistota. Nábožnost. Literní a umělecká činnost. Prameny wzdělanosti; přewaha žiwlu českého. 356

K N I H A O S M A.

Čechy za krále Jana Lucemburského. (R. 1310—1346.)

Článek 1.

Čechy za panování krále Jana samého.
(R. 1310—1333.)

Stará rodina hrabat Lucemburských a císař Jindřich VII
Pojištění práv a swobod Českých od krále Jana i korunování jeho w Praze. Morawa opět připojena k Čechám. Roztržky domácí. Smrt císaře Jindřicha VII i dvojice nowěwolených králůw Římských. Odpory w Čechách, a wálka proti hraběti Trenčanskému. Spor mezi králow-nami a pan Jindřich z Lipé. Domácí wálky a smíření na sněmu Domažlickém. Církewní nepořádky a rozbroje. Biskup Pražský pohnán do Avinionu. Newole mezi králem a králownou. Nabytí opět země Budišínské. Nezdařilé turnaje w Praze. Bitwa u Mühldorfa. Půtky Ludwíka Baworského s papežem Janem XXII. Spojení s Francií a smíření s Rakauskem. Těžké berně. Počátky panování we Slezsku. Nowá wálka s Rakausy a výprawa do Litwy. Králowna Eliška †. Přiznání a spojení s Tyrolskem. Panování w Italii a wálky proto se všemi sausedy. Wítězství králewice Karla u S. Felice w Italii. Spojení s papežem a ztráta Italie 397

DĚJINY ČESKÉ.

KNIHA ŠESTÁ.

ČECHY ZA KRÁLE PŘEMYSLA OTAKARA II.

(R. 1253 do 1278.)

ČLÁNEK PRVNÍ.

KRÁLE PŘEMYSLA OTAKARA II MOC ROSTAUCÍ.

(R. 1253 do 1269).

Králova osobnost. Proměna ústavy České. Nejvyšší auřady zemské w Praze, desky zemské, poprawce w krajích. Založení swobodného stawu městského. Němečtí přistěhowalci a práwo německé w Čechách. Wywazování zástaw králowských. Pokoj s Uhry. Křižácká výprawa proti Prusům. Wolby na králowstwi Římské. Půtky o arcibiskupstwi Salcpurské. Nowé wálky s Bawory a Uhry. Weliké wítězstwi na poli Morawském. Nabytí Štyrska. Králowny Markéta i Kunhuta. Korunování w Praze. Slawnost na říčce Fiše. Wéwod a Jindřich Baworský a Konradin Staufowec. Uwázání se w Korutany a Krajinsko.

Přistupující k wyprawování dějin Českých za 25letého kralování *Přemysla Otakara II* (1253—1278), nemůžeme nepoznamenati napřed, kterak úloha i dílo naše dobau tauto nabývají netoliko větší důležitosti a zajímavosti, ale i zdárnější powahy. Jakož stát Český rozšiřuje znamenitě hranice a více než zdvojnásobuje moc swau wnitř i wně, a jakož on, působíc rozhodně we sporných otázkách wěku swého, stává se aspoň na čas jednau z předních mocností w Europě: tak i historie, jeho powznáší se nad meze a spůsoby dějin krajinných, zrak její wniká do širších oborůw, slova její nabývají wáhy, a i sama ta děsná kátastrofa, která jí hrozí

w pozadí, dodává zjewům jejím wnady, budíc pocity, ježto wznikají w každé jemné duši při blížících se pohromách, při názoru zřícené welikosti a sláwy. A jakož zvyšuje se aučel, tak množí se i prostředky její. Kronikáři sice, kteří swědčí o událostech ze vlastního přezvědu, jsau vždy ještě welice chudí: ale množíce se počtem, poskytují pilnému skaumateli možnost, porownáwaním swědectwí jejich dopídití se prawdy wíce a wíce. A poklady sawěkých listin i dopisůw objevují se nezadlauho w takowé hojnosti, že již nesnadno bude, zmocniti se dokonale a všestranně weškeré w nich uložené látky historické.

Král *Přemysl Otakar II* byl w řadě netoliko Přemyslowcůw, ale i panowníkůw Českých wůbec, osoba bez odporu wysoce wynikající. Příroda obdařila jej byla dary wzácnými: nepřátele sami swědčili, že byl postawy ušlechtilé, nepřiliš vysoký, twáře hnědé, srdnatý a maudrý, i nad obyčej věku swého wymluwný.¹ Poněwadž duch jeho bral se směrem zvláštním a swérodým, jest nám tím wíce litowati, že o mládí a wychowání jeho nezachowalo se zpráv nižádných; to jediné, co wíme, jest, že s otcem swým králem Wáclawem I nebywal vždy w dobré vůli, a to winau wíce otcowau nežli vlastní. Pozorujíce, že i samé učenosti, owšem dle powahy swého věku, nebyl prázdnen, nemůžeme ubrániti se domyslu, že co druhorozený syn ustanowen byl s počátku bezděky ke stawu duchownímu, a wychio-

1) *Chron. Colmariense* ap. Pertz, XVII, 245, ap. Urstis. II, 41, líčí ho slowy „pulcher, fusco colore, statura mediocriter longa, pectore magno, ore amplo, fortis, sapiens, eloquentia sapientes et philosophos praecellens“. Pectore magno, ore amplo značí zde bezpochyby mrawní, ne fysickau powahu; sapientes et philosophi jsau lidé učení té doby.

wáván w Praze we společnosti snad sestřence swého Filipa Korutanského, jenž ačkoli tuším ještě méně se hodil k duchowenství, již roku 1240 co mladík jmenován byl proboštem Wyšehradským, a brzy potom (1247) powýšen na Salcburské arcibiskupství. Aspoň známá mnoholetá přízeň Otakarowa k němu oprávnjuje k domnění takowému.² Časná smrt staršího bratra Wladislawa (1247) uvolnila bezpochyby Otakarowě ctižádosti a jeho úmyslům swětským, ano pochybowati nelze, že záhy bažil po moci a vládě, aby zjednati mohl průchod opravowacím myšlenkám swým.

Přemysl Otakar II stal se w celé řadě dáwných panovníkůw Českých předním *politickým reformatorem*, aneb aspoň auhlawním proměnitelem práwních poměrůw národu Českého. Za jeho panování nastala w dějinách českých nowá doba, we kteréž odwěcí řádové slowanští w zemi postaupili konečně místa německým řádům feudálním. Změna takowá byla sice připrawowala se již od počátku XIII století; zápas politického žiwlu slowanského s římským a německým počal byl již za děda králova Přemysla Otakara I, kdežto privilegovaním stawu duchowního zakořenily se ponejprw rozdíly stawowské w národu, ana hierarchie Římská, pomoci papeže samého, podnikla byla prwní boj zjewný proti staroslowanské zásadě rownosti všech před zákonem. Známými oblibami krále Wáclawa I německé řády a obyčeje nabýwaly, jakož již wyložili sme, také čím dále tím wíce platnosti. Awšak teprw dlauhým a důrazným usilowáním Přemysla Otakara II, co odchowance osvěty wěku swého, odjat vládě zemské w Čechách ráz její staroslowanský, a zásady swěta zá-

2) Srownej nahoře knihu V. str. 188 a poznam. 213.

padního, zvláště pak práva římského i německého, wštípeny bywše do ní, daly jí twárnost nowau. Že pak to událo se ne maně, ale z rozmyslné wůle králowy, doswědčuje starý letopisec, podnes ještě málo a teprw od nedáwna poněkud známý,³ an dí, že král Otakar, uchýliw se léta 1272 po celý čas postní na kterýsi hrádek, „jal se znova ukládati a twrditi práwa králowstwí swého, vybíraje (prý) z práv Magdeburských a jiných zemí, co jemu a jeho wěrným zdálo se býti lepšího a potřebného, rušíc (domácí) práwa špatná i neužitečná, obyčeje pak zlé proměňujíc w lepší: což ale páni čeští nelibě nesli“.⁴ Dle těch slow daloby se saudit, že již Otakar II zamýšlel, jako po něm syn jeho král Wáclaw II a císař Karel IV, obdařiti Čechy nowým zákonníkem, čili nowau knihau práv a zřízení zemských, a že aumysl jeho také jen odporem stawůw českých zmařen byl. Chtěl-li on tau cestau dědičné swé země slowanské připodobniti wíce k nowě nabytým německým, aneb

3) Totiž Benessius Minorita, spisowatel XIV století, jehožto kroniky dokládal se již Wáclaw Březan we swých starých rodopisech, ale jí w původní a celé swé formě nalezti podnes ještě nikomu se nepodařilo. Jen wýpisky, bohužel dosti nezpráwné, ze starší její částky, zachowaly se w jednom rukopisu bibliotéky Wolfenbüttelské, kdežto sme je sami wypsali; částku pozdější vydal Dobner we IV dílu swých Monumenta, smíšenau s jinými kompilacemi historickými.

4) „Eodem anno (1272) rex Ottagarus per totam quadragesimam in castellum se recepit, et de jure Magdeburgensium et aliarum terrarum et regionum meliora quae sibi et suis fidelibus videbatur exigere (sic), et jus formare et confirmare in regno suo, jura vilia et inutilia amputando, consuetudines malas in melius commutando; quod suis displicuit baronibus.“ Tato jsau slowa textu, jak widěti, porušeného, ale obsahu nad míru důležitého.

zdali vůbec jen duch nauky západní, ve kterémž byl odchowán, wodil jej tímto směrem, těžko jest nyní rozhodnauti. Owšem zapíratí nelze, že zlepšiti se snažil jak občanský, tak i mrawní staw swých poddaných, aniž tím tajiti se sluší, že byla toho skutečná potřeba. Není zajisté pochyby, že časy předešlými do slowanské ústawy hradové wlaudilo se bylo mrawní porušení, že šlechta, poněmčujíc se walně, wíce modami, mrawy a obyčeji nežli jazykem, nabýwala také wíce spupnosti a odwahy proti stawům nižším vůbec, a že šlechtici, co úředníci župní, již dáwno počali byli nadužíwati práw swých, zejména co do robot zemských, wíce ke swému vlastnímu nežli k obecnímu dobrému. Otakar II po celý čas panování swého zdál se nemíti wětší snahy a péče, nežli obmeziti a podwrátiti moc jejich; čímž owšem nelepšil se ani mrawní jejich charakter, a následkem toho nelitowáno ani w národě jejich aupadku. Wšecky pak ty změny nemohly provedeny býti, aby u těch, kteří jimi zkráceni se býti cítili, nezbudili žárlivosti a newole, které konečně, když král we všem jen cizozemcům a zvláště Němcům howěti se zdál, obdržely powahu půtek a rozbrojůw mezi národností českau a německau.

Hlavní změna, značící panování Otakara II w dějinách českých, jest uwedení a zřízení zvláštního *stavu městského* w zemi, a jeho nadání práwy politickými. Bylť sice již Otakar I wyňal z područí hradového (žup a caud krajských) některá města w Čechách i w Morawě, a propůjčil jim auřady i práwa vlastní, aneb dowolil užíwaní práwa Magdeburského; ⁵ a Wáclaw I

5) Nejstarší příklady řádůw městských objevují se w Morawě na počátku XIII století, kdežto městu Olomauci kníže Wla-

wýsadami propůjčenými r. 1243 městu Brnu, r. 1250 Jihlawě, položil byl prwní základ zvláštního česko-morawského zřízení municipalního, jehož užíwaly později nejen Staré město Pražské, ale i wětší počet měst českých wůbec: a wšak to byly jen prwní takořka maně předsewzaté pokusy, ježto tím méně změniti mohly obecný staw práwní w zemi, čím wětší nesnáze naskytowaly se drahně času nowě obdarowaným, aby wýsady swé uwedli we platnost naproti župním auřadům. Teprw Otakar II ujal se té věci úmyslem důkladným, a provedl ji w celku měrau dostatečnau.

Za úmyslem, založiti a zříditi swobodný staw městský w Čechách, nastupowal král na dvojí cestu: 1) ztenčení a obmezowání moci a práwa kastellanůw, a tudíž zemdlení i jinačení staré ústawy hradové; 2) zakládání nových měst a uwozowání nových osadníkůw do země.

Po tu dobu byli kastellani (župané neboli krajští purkrabí) požíwali vysokého důstojenství a moci rozsáhlé, spojowawše w rukau swých, co náčelníci političtí a wojenští pospolu, weškeru moc wykonáwací nad kraji swými.⁶ Zdá se, že nebezpečnost takowého zřízení objevila se Otakarowi samému w powstání r. 1248, kdežto spolku několika předních pánůw českých podařilo se až i swrhnutí krále swého s trůnu. Potřeba

dimír propůjčil byl prwní práwa městská, jež potom markrabě Wladislaw Jindřich změnil na práwo Magdeburské, ale Otakar I r. 1229 opět poněkud obnowil. Také městské práwo Hlubčické (u Tzschoppa a Stenzla p. 371) nebylo jistě starší, alebrž, jak se zdá, totéž jako w Olomauci Wladimírowo.

6) Srown. o tom výklad podaný we knize V, článku 3, na str. 259 sl. Též Časopis česk. Museum, 1835, IV, 407, a Radhost, II, 154 sl.

opravy nějaké stala se byla tím naléhavější, an Wáclaw I w posledních létech, na odplatu swým wěrným, mnoho statkůw královských, a mezi nimi také hlavní sídla župní, jako Čáslaw, Kladsko a Bílinu, zapsal byl některým šlechticům do zástawy aneb i k dědictví, a již také počaly se byly jewiti snahy, jako w Němcích, tak i w Čechách, učiniti wrchní auřady župní w jistých rodinách dědičnými. Toto zlé jal se Otakar tím způsobem hojiti, že znamenitějším župám uwnitř země ujímal obvodu i moci, zakládaje množství hradůw nových,⁷ jichžto zpráwu swěřil napotom mužům rodůw méně zámožných; a wykázaw každému z nich obwody menší, učinil jej nezáwisným od jiných i podržéným jen králi samému, aneb jeho w tom ohledu náměstku, kastellanu čili *purkrabí Pražskému*, kterýž tauto cestau stal se teprw *nejvyšším purkrabím králowství Českého*. Jen pohraniční hradové, důležití we wálečném ohledu, jako Přimda, Domažlice, Most, Kladsko a později také Cheb, pak nedobytný na stoku Wltawy a Wotawy hrad Zwíkow, kdežto chowány prý delší čas klenoty koruny České, osazováni také napotom mocnějšími purkrabími z rodůw vyšší šlechty.

Saudy a poprawy krajské, (po starodáwnu tak řečené *cúdy*, *caudy*), nebywše od dáwna kastellanům podrženy, podržely sice staré swé řády a obwody, ale nerozhodowaly napotom, jako dříwe, vždy w prwní a poslední instanci. Již Otakar I počal byl vyhrazowati sobě, k vlastnímu rozsudku, některé pře a spory ně-

7) Plurima castra et mitiones in regno Boemiae et alias in suo dominio construxit et firmavit. Et loquebatur manifeste, quod tot et tanta castra, mitiones et commoda construere vellet, quod filii sui ea non sufficerent cooperire. *Francisci Prag. chronicon*, I, p. 25.

kterých stawůw, a odkazowati je potom k cůdě Pražské, we kteréž předsedal on sám, aneb náměstek jeho.⁸ Otakar II šel ale mnohem dále, a přewedl práwo wrchní kontroly, jež potud skrze sudího dworu swého⁹ sám byl prowodil, na cůdu Pražskau, takže napotom všickni auředníci žup krajských podřízeni byli wrchním auředníkům Pražským,¹⁰ a cůda Pražská pomalu proměnila se w *nejvyšší soud zemský* w králowstwí Českém, i wzala na se powahu a moc saudu appellačního, u něhož strany nespokojené s rozsudky caudními mohly ucházeti se o jejich zrušení, aneb mocí královske wýsady, s pomínutím caud krajských, nésti žaloby swé upřímo před nejvyšší soud zemský. Za konšely a přisedící tohoto již ne krajského ale celozemského saudu powoláwání byli páni a wládykové ze všech krajůw Českých, netoliko ze samé župy Pražské; a sice páni čili šlechtici u welikého (vyššího), wládykové neboli rytíři u menšího saudu. Nelze ale rozhodnauti, kdo byl opráwněn zasedati w soudních lawicích, zdali každý obywatel mající w župě statky swé, jako posawad u všech caud krajských, anebo, jako w pozdější době, jen ten a takowý, koho král k zasedání do saudu powolal.

8) S počátku býwal to nejvyšší komorník, později nejw. purkrabě.

9) Tento sudí (*summus iudex curiae regalis*) tratí se a zaniká w listinách za Otakara II vydaných, a zjewuje se ponejprw, pod titulem „*summus iudex provincialis regni Boemiae*“, potomní nejvyšší sudí zemský. Sudí dworský (*iudex curiae*), co předseda manského saudu, naskytuje se teprw pod králem Janem, pod nímž manstwí w zemi wůbec rozmohlo se.

10) Jen jediná župa Plzenská zachowala neodwislost swau až do wěku Karla IV; ale i té dáwáno aspoň naučení od nejw. saudu w Praze, jehož příklad jewí se w jedné listině ze dne 20 máje 1284.

Následkem těchto proměn utvořili se, z počátkůw prvé sotwa zpozorovaných, dva vážní a swérodí ústawové w Čechách: *wšeobecné desky zemské*, a auřady *krajských poprawcůw* (justitiarii).

Starodáwný řád soudní w Čechách požadowal od jakžiwa w každé cůdě krajské, aby wedena byla písemná *registra* čili *desky soudní*, i aby každá rozepře w nich zaznamenána býwala we všech swých stadiech, od prwního autoku až do posledního panování, a we dnech soudních aby každému wolno býwalo nahlédnauti do nich a zwěděti, co a jak potud w rozepři řízeno bylo. Z toho následowala potřeba zvláštních desk caudních w každé caudě již od časůw nepamětných.¹¹ Když tedy cůda Pražská proměníla se w nejvyšší soud zemský pro celé Čechy, musela zakládati se i takowá registra neboli desky, jichžto platnost wzťahowala se k celé zemi. Počaly tedy zapisowati se do zvláštních knih netoliko žaloby, pũhony, wyznání swědkůw a nálezy soudní, ale také „trhy“ čili prodeje statkůw, postupování jejich čili „dobré wůle,“ záwady neb zápisy dlužní (obligace), poslední wůle a poručenství všeliká, přípowědi k dědictwí a dílčí cedule atd., ježto we dnech weřejného saudu ohlédati wolno bylo jednomu každému. A poněwadž we dnech soudních odbývání býwali také sněmowé zemští, ukládána také sněmowní snešení do registr těch, a řídilo se jimi weškero zákonodárství zemské. Takto powstaly známé w Čechách *desky zemské*

11) O Mělnických deskách krajských čili caudních mluwil císař Karel IV w listině dané 18 Aug. 1348 městu Mělnickému (w. Pelzels Urk. Buch zu Karl IV n° 196;) z Litoměřických podán wýpis ještě r. 1413, a čte se w Archivu českém, I, 397, kdež také o Žateckých z r. 1382 podává se zpráva dle Desk dworských XIII, 169 a j. w.

(*tabulae terrae*), jichžto důležitost pro weškery právní poměry, jak weřejné tak i saukromé, jest tudíž na jewě; neocenitelné jest dobrodiní, které plynulo z nich we prospěch zákonného pořádku, bezpečnosti jmění a auwěrku w zemi. Ačkoli pak ony powstaly, co desky zemské, teprw pod Otakarem II, nedá se však říci, žeby on je byl založil; zrodilyť se jako samy sebau, co nutný plod starého řádu saudního we spojení s nowě powstalými řády zemskými.¹²

Poněwadž ale do rukau županůw čili kastellanůw za starodáwna wložena byla weškera wrchní moc wykonáwací co do nálezůw saudních, byloby swrchupsaným stenčením moci jejich utrpělo samo přisluhowání spravedlnosti w zemi, kdyby nebylo staráno se o náhradu. Tato pak záležela w ustanowování zvláštních *poprawcůw* (*justitiarii*). W každé župě čili caudě, — kteráž tudíž také sama o sobě *poprawau* nazýwati se počala, — tedy w každé poprawě, ustanowování a jmenowání býwali od krále obyčejně tři muži panského a tři wládyčího neboli rytířského stawu, jimžto uloženo z auřadu, starati se o weřejné bezpečí, zatýkati wrahy, žháře a jiné

12) O původu a počátcích desk zemských w Čechách mluwili sme poprwé obšírněji w Časopisu česk. Museum r. 1835, IV, 434 sl. a pak w Radhostu, II, 162 sl. Tam uwedli sme také podrobných na to důkazůw několik, k nimž ale přidati sluší z Majestas Carolina rubr. 27. Známo jest, že předrahé tyto památky staročeského wedení práwa zničeny wšecky ohněm, jenž r. 1541 ztráwil byl celý hrad Pražský. Zbytky některé pokladu toho, ježto we starých opisech se zachowaly, teprw za naší doby počaly se sbíрати a wydáwati zvláště péčí dr. J. Emlera i nákladem hraběte Jindřicha Jaroslawa Clama - Martinice, pod nápisem „*Reliquiae tabularum terrae regni Boh.*“ „Pozůstatky desk zemských král. Č.“ w Praze, díl I, 1870, str. XXIV a 606 we 4.

zločince, a wykonáwati wše, co nálezy saudními nařízeno bylo. A jelikož král powoláwal k auřadům takowým jen muže známé sprawedliwým smýšlením i zámožností swau, ježto wykonáwali powinnosti swé vlastní mocí domáci, ustanowování jejich neukládalo státu těžkých obětí. Přední šlechtici čeští zwláště we XIV století welice taužili po čestném titulu a práwu poprawčím, a již té doby jewí se snahy, učiniti je w některých rodech dědičnými.¹³

Wše co zde uwedeno, swědčí již o welikých a podstatných změnách w úprawě i ústrojí weřejného žiwota, zwláště pak we starodáwné ústawě župní, za panování Otakarowa. Nepochybujeme, že změny ty staly se w sauhlasu se sněmem českým; a auřady králowské mohl král wždy zřizowati dle zdání swého i osob těch, jež sobě zwolil byl do rady. Také o potřebě a prospěšnosti oprav předsewzatých sotwa pochybowati sluší, ano zapíratí ani tajiti nelze, nač již upozornili sme, že totiž walná část úřednictwa župního zwykla byla nadužíwati moci swé wíce ke swému nežli k obecnímu dobrému; Otakar u welikém počtu listin swých nemluwil o nich jinak, než jakoby oni sami wesměs byli škůdcowé zemští. Ale pominauce otázky, nebylo-li jiné cesty k náprawě, nežli zrušení řádůw odwěkých, sluší předce uwážiti také, zdali zjewnau tau a téměř všeobecnau nepřizní nekřiwděno mnohým, a newzbuzowáno wášni, ježto swým časem mohly se státi nebezpečnými?

13) Tak ku př. rod Rosenberský dal sobě od krále Jana r. 1333 stwrditi listinu podwrženau wydanau. prý od Otakara II 23 Jun. 1264, kterauž všickni potomkowé Woka z Rosenberka ustanowují se w Čechách za „prwní poprawce po králi.“ (Srown. Emler, regesta Bohem. I, pag. 177.)

A však více ještě, nežli dotčenými změnami, připraven a urychlen konečný úpadek starodávné župní ústavy zakládáním hojných *královských swobodných měst*, a uwozowáním nových, téměř weskrze *německých, osadníkůw* do země.

Čím více klesala austřediwá moc župní, tím více pocitovali obyvatelé dáwných měst českých netoliko uwolnění swé, ale také potřebu, pojistiti u sebe pořádek a bezpečí prostředky a řády místními. Kmetové městští, kterým posawad, jak se zdá, jen policejní působnost byla příslušela, sami od sebe jali se rozšiřowati obor moci a práwa swého. Nejvíce ale přičiňowáno se s hůry o zakládání zvláštních práv a zřízení městských. Co w té věci počato pod Otakarem I a Wáclawem I, není nám dosti na snadě.¹⁴ Otakar II ale wyhlásil to we všelikých listinách sám, že hlawní péče panování jeho směřowala k tomu, aby jeho země hojnými, lidnatými a pevnými městy nejen ozdobeny, ale i před nepřáteli jak cizími tak domácimi ubezpečeny byly.¹⁵ Zakládání

14) Městské archivy w Čechách wesměs nesahají výše nazad, nežli k Otakaru II; Praha, Litoměřice, Budějowice a j. w. nemají starších listin, nežli od Wáclawa II. W Morawě jest to jinak: tam zachowaly se městské listiny již od Otakara I, od králowny Konstancie, od markrabě Wladislawa atd.

15) Tak prawí w zakládací listině Jaroměřické: *Inter multas et arduas sollicitudines et curarum mordaces instantias, quae in nostri pectoris aula versantur, ad illud maxime dirigimus aciem mensis nostrae, qualiter provinciae nostrae ditioni subditaе civitatum* decorentur frequentia et robore fulciantur; quatenus hereditas nostra speciosa praeclaraque nobis compareat, et hostilis insultus incursibus et manus pressuris praedonicae nequeat de facili molestari. We Chrudimské tatáž myšlenka wyslowena ještě šíře. W Mělnické: *Nostri regni decor, quem affectamus, plurimum accrescit ex pulchritudine civitatum &c.* W Jihlawské: *Muniminis cau-*

nowých měst pod ním dalo se obyčejně takto: jakmile od kommisie králem ustanowené wyhledáno příhodné k tomu místo, wyměřeno jeho prostranstwí a wykázáno budaucímu městu počet polí (100 neb 120 lánůw i více), udělil král některému podnikateli moc a práwo swolati osadníky, jimž pojišťowána kráľovská ochrana i zwláštní swobody, s powinností, způsobem předeepsaným wysta-witi město, zwlášť co do zdí jeho, w určité lhůtě. Pole propůjčowána osadníkům obyčejně po 10 hřiwnách s lánů, kteréž ale we lhůtách prostranných splacowány býti měly, a po wypršení prwních několika let swobodných, wyměřena s každého lánů 1 hřiwna auroku do komory kráľovské. Podnikateli samému pojistil král umluwe-nau částku kráľovských důchodůw a práv w budaucím městě, zejména peněz saudních, krámských, ze mlýnůw atp. Při městech již od starodáwna založených nedály se změny jiné, než že přidáno jim polností hojně, pole pak rozprodáwána měšťanům, kteří přiwběni tam co nowí osadníci, a nařizeno nowé obezdění města.

Nowí ti obywatelé městští byli, neli všickni, aspoň s wětší částí přistěhowalí ze sewerozápadních *Němec* a z *Nírozemska* kolonisté. Tam, zejména w tak řečených *Flandrech*, požíwaním pokoje rozmnožil se byl welice i počet i blahobyť obywatelstwa: ale časté powodně i potopy mořské již od polowice XII století dáwaly příčinu, jedném z potřeby, druhým ze záliby, stěhowati se do ciziny; což trwajíc po více než století, zalidnilo pomalu všelike slowanské i uherské krajiny od moře

tela non modica, quae ad regni stabilitatem et tranquillitatem pertinet, consistit in fortitudine civitatum &c. Srown. „Pomůcky ku poznání řádůw zemských král. Česk. w druhé polowici XIII století“ w Časopisu česk. Museum, 1831, III, 302 sl. a Radhost II, zwlášť str. 107—110 &c.

baltického až ku Podunají dolejšímu, a zvláště mýtním lesůw a zakládáním nových wesnic we pohraničných hornatinách ukazowalo se býti zemi prospěšným. Za Otakara osadili se Němci hromadně w župách Loketské, Trutnowské a Kladské w Čechách, též w Jeseníku Morawském; ¹⁶ jednotliwé osady jejich zjewily se také zhušta na jihozápadním pomezí českém. Města pak Česká i Morawská všecká wíce neb méně jimi zalidněna, takže we mnohých nabyli až i přewahy nad obywatelstwem domácím. Na místech některých musili Čechové postaupiti místa swého nowým příchozím; ¹⁷ na jiných slili se s nimi pomalu w jedno.

Wšecká tato města, nowá i obnowená, wyňata jsau naprosto z područí auřadůw župních co do zpráwy politické, vojenské, saudní i kameralistické, a podřízena bezprostředně wládě králowě, jenž ji provozowati počal nad nimi obyčejně skrze *podkomořího*, předního té doby dwořana, důwěrníka i milostníka swého. Králowský ten podkomoří jmenowáwal, z předloženého sobě počtu kandidatůw od obce wolených, auřady městské na určitau dobu. Co do zpráwy saudní powoleno některým městům užíwaní práwa Magdeburského; wětšímu však počtu, a mezi jinými také Starému městu Pražskému, propůjčena nařízení zvláštní, na způsob Brněnského i Jihlawského práwa, obsažená we sbírce řečené „*Liber sententiarum Primislai Otacari regis*“ od r. 1261 sl. ¹⁸ Nařízení

16) Neplach u Pez-a, II, 1034 píše: Rex Przemysl — terras Cubitensem, Trutnoviensem, Glacensem, Teutonicis tradidit, suos postergando.

17) Contin. Cosmae p. 390: Anno 1257 Przemysl — in principio veris pepulit Bohemos de suburbio (Pragensi) et locavit alienigenas.

18) Tento liber sententiarum, též cursus civilium sententiarum

tato, we kterýchž wedle obyčejůw a řádůw půwodně staroněmeckých a staroslowanských již římské práwo předčí, stala se prwním základem a tak říkáje zárodkem potomního *českého práwa městského*, ježto podrželo zákonau platnost swau až do minulého století. Jimi udělena městům w obvodu jejich také poprawa, čili práwo hrdelní, a zvláštními výsadami též tak řečené práwo mílowé, čili zápowěd, aby w míli od města nikdo neprowozowal řemesel ani jiných žiwností městských. Takowá swobodná města královská jmenují se w listinách za Otakara II: Austí nad Labem, Beraun, Budějowice, Čáslaw, Domažlice, Chrudím, Kadaň, Kauřím, Klatowy, Kolín, Hradec Králowé, Kutnáhora, Litoměřice, Mělník, Most, Wysoké Mýto, Nymburk, Plzeň, Polička, Praha i Žatec; bylo jich snad již i wíce, ač o nich nezbywá svědectwí listinných. O politické jejich wážnosti a moci wysoce svědčí skutek ten, že již za Otakara ta města, zároweň šlechticům, kupowala i držela wětší statky pozemské a wysílala poslance swé k zápowědním sněmům zemským.¹⁹

Ale i we wesnicích osazení kolonisté němečtí požíwali auplné nezáwisnosti ohledem na auřady župní, založení bywše na práwě nowém, kteréž pro rozdíl od

řečený, a posawad w celku netištěný, nejewí se wíce nikde w půwodní swé formě, ale jen walně interpolowaný, s přídawky až i ze XIV století pocházejícími. Srown. Dobner Monum. IV p. 202. Voigt Geist der Gesetze p. 108.

- 19) Co do sněmowání jewí se důkaz owšem teprw k r. 1280, kdež od zemského zprawce Oty, Braniborského markrabě, powoláni byli, kromě biskupa, šlechticůw a wládyk, také „cives munitarum civitatum“: ale w tom bezkrálowí byliby nepočali té nowoty, kdyby sněmowníci městští byli již dříve w obyčeji nebýwali. Wiz Continuat. Cosmae p. 451.

dosawadního domácího, nazýváno bylo *právem německým*. Hlavní jeho známka záležela w tom, že sedláci osazení na německém práwě byli, ne dědiční nájemníci, jako většina dosawadních sedlákůw českých, ale emphyteutičtí majitelé těch pozemkůw, které kaupiwše pod určitý roční plat čili *aurok* od pánůw, mohli prodáwati zase. Proto německé to práwo slulo w Čechách také právem *zákupním* (jus emphyteuticum).²⁰ Hlavní ale rozdíl jewil se w tom, že aučastníci německého práwa zproštění byli všech powinností a břemen netoliko všeobecné poruky, ale i robot zemských, a majíce, co do nižší právomocnosti, vlastní své foity neboli richtáře, we věcech hrdelních podřízeni býwali magistrátům nejbližších jim měst králowských. Nejstarší zmínka o německém práwě we wesnicích českých děje se r. 1234:²¹ ale výhody, jež právní poměr ten poskytoval jak pánům tak i sedlákům českým, způsobily tak hromadné domáhaní se výsad králowských, kterýmiž od područí auřadůw župních oswobozowáno a smlauwy zákupní potwrzowány byly, že již o sto let později málo která wesnice w Čechách na jiném nežli na zákupním čili německém práwě osa-

20) Poměr ten právní wykládán od M. Kunše z Třebowle, doktora práw, r. 1383 w tento způsob: Rustici Boemiae non sunt conductores vel coloni, sed sunt ad instar emphyteutarum, qui habent contractum medium inter venditionem et locationem, — sunt rerum suarum et jurium veri domini — habent jus vendendi jus suum, etc. —

21) Nos Wenceslaus rex — bona ecclesiae Doxan. circa Loket constituta, videlicet Jacobov villam, sub jure teutonicali locandam concedimus, et alias dudum locatas ab omni vexatione et servitute omnimoda castri jam dicti (župy Loketské) eximimus, — praví se w listině z roku 1234. (Erben regesta n. 831). Již sice k r. 1226 jmenuje se také „jus teutonicum“ ale w listině podvržen . (Erben ib. n. 705.)

zena (*jure teutonico locata*) byla. Hlavní kroky w tomto auplném přejinačení poměrůw dalekosáhlých udály se za Otakara II.

Toto úsilné plození a množení žiwlu německého w městech i krajinách českých dalo se bezpochyby hlavně za příčinau Otakarowy snahy, powznésti průmysl i obchod w zemi své. Není pochybnosti, že za věku jeho Němci předčili nad Čechy w obojím ohledu; důkazem na to byl náhlý a utěšený rozkwět hornictwí českého, přední pramen jeho neslýchaného bohatstwí a moci zvýšené od té doby, co w Jihlawě pracowali Němci a osazowali se i na Horách Kutných.²² Mimo to zamýšlel král zvelebením stawu městského připrawiti sobě podporu proti šlechticům, jichžto moc počala byla ohrožowati autoritu králowskau, ačkoli při zakládání měst nowých, jako Budějowic, Žitawy a Hradiště (uherského), a při nowém opewňowání starých, udáwán auředně jen aumysl, rozmnožiti w zemi počet míst pewných, pro její lepší ochranu proti wpádům nepřátel zahraničných; ²³ jakož pak owšem o to pečowáno, aby městské zdi, věže a příkopy všude od měšťanůw samých byly w dobrém stawě udržowány.²⁴ Ale, jakož již podotkli sme, wěc ta

22) Chron. Colmar. pars altera, ap. Urstis. II, 41: Post haec multiplicati sunt in Bohemia Teutonici; per hos rex ingentes divitias collegit ex auri et argenti fodinis,—turres plenas auro et argento collegisse dicebatur.

23) Při zakládání Hradiště 23 Máje 1253 oswědčil se král těmito slowy: Pro necessitate seu *conservatione* terrae nostrae munitionem seu oppidum in hereditate monasterii Welegrad. contra terminos Ungarorum praeparari et aedificari jussimus etc.

24) Prahu opewnil král Otakar II sám znova, otočiw ji wůkol silnau zdi s krytými chodbami od věže k věži, w nichž ustawičnè 300 mužůw branných pod 10 kastellány stawu

nedála se bez ujmy a bez odporu národnosti české, a král, howě i nakládaje Němcům na mnoze přes potřebu i opatrnost, nemohl neupadati u Čechůw netoliko w podezření, ale i w nedůwěru škodnau obecnímu dobrému.²⁵

Za nepokojných 25 let po Wladislawowě I odstaupení a smrti (1173—1198) hojné statky knížecí a královské dostaly se byly do rukau několika předních pánůw a rodůw českých, jež král Otakar I ponechal w pokojném požíwaní jejich. Zpaura roku 1248 zdá se že měla, mimo jiné, také tu příčinu, že Wáclaw I jewil byl aumysl, uwesti práwa swá k oněm statkům opět we platnost, a získati je komoře swé zase:²⁶ ale král ten ještě zhoršil ono zlé, přinucen byw, na odměnu starých swých wěrných a na získaní nowých, pozastawowati ještě wíce statkůw královských.²⁷ Tuším že w newoli nad newděkem syna swého, jenž s pány českými

rytířského, býwalo na stráži. Posawadní zdi a věže hradu Pražského na straně k jelenímu příkopu pocházejí tuším ještě z doby Otakarowy. Ostatním městům českým poračeny obyčejně hradby Kolínské za wzor následowání hodný. Tam byla dle předpisu zeď městská, jmenowitě parkan nad plochu městskau powýšený, zwýší 20 loket a šíře i tlausti dostatečné, s věžemi náokrauhlými (obrotundis), tak aby tři věže byly nade branau městskau, a k řece aby jediná bránka byla postawena. Srown. Radhost, II, str. 109.

- 25) Nejzřetelnější a zajímavý toho zjew i důkaz jest způsob, jak český kronikář Dalemil a jeho německý překladatel wěc tu posuzowali: kdežto Dalemil žalowal na Otakara, že činil násilí Čechům, tento žehnal mu — „wan er waz der Tutschin ere“ etc. Pokusíme se doleji, uwesti prawdu stran obau na swau prawau míru.
- 26) Srownej s tím, co wyložili sme w knize V, k r. 1248, na stránce 190 a násl.
- 27) Swědčí o tom Francisci Prag. chron. in Scriptt. rer. Boh. II, p. 22 prawě: — miserunt literas regis sigillo signatas

proti němu byl se spolčil, umínil byl uwaliti na něho samého péči o budauci nápravu nehody takové. A skutečně péče ta předešla jiné všecky, aspoň co do času, za panování Otakara II; i našel on na samém dvoře otce svého slauhy věrné, ježto učinili zaň w té věci počátek.

Aumrtí krále Wáclawa we dvoře jeho u Berauna (dne 22 září 1253) dvořanstvem jeho zatajeno na delší 1253 čas, a mrtwola podtají přewezena do Prahy, kdežto 22 Sept. mluwilo se jen o nemoci králowě, ale wypraweno rychlé poselství jak do Wídně k Otakarowi se zprávou o tom co se stalo, tak i k oněm pánům českým, kteří r. 1249 věrnost swau k Wáclawowi byli dali sobě zaplatiti statky královskými, aby bez meškání dostawili se do Prahy. I zaweden s nimi soud, a museli nawrátiti ony tak řečené „wýprosy“ zase. Také nejvyšší králůw komorník Boreš z Risenburka, zapleten byw do té pře, (any wýprosy takové jen k jeho návrhu byly se staly), přišel na některý čas netoliko o swůj auřad, ale i o swobodu (25 ledna 1254). Wyložíme později, kterak Otakar za 1254 swého panování všecky zastawené statky ku koruně opět 25 Jan. nawrátil.

Ty a takové starosti při uwážaní se we vládu poučily nowého panovníka předewším o potřebě, urownati se nějak s Uherským králem Belau IV. Daw s ním dříve umluwiti příměří, potom poslal k wyjednávání celého pokoje do Uher wěhlasného biskupa Bruna Olomuckého a pány Wítka ze Hradce, Otu z Meisowa, Kadolda Sirotky i Wikarda z Terny. Plnomocníci obau stran shodli se u Budína dne 3 dubna 1254 o wýminkách míru: 3 Štyrsko rozděleno jimi mezi oba krále tak, že jižnau Apr.

caute ad quosdam, et ad stipendiarios, quibus rex obligaverat bona regalia, cum litem haberet cum filio suo.

1254 větší část, celé poříčí Mury, obdržel král Uherský, část pak sewerní, pokud vody s ní tekau do Dunaje, podržeti měl král Český, s výhradou však, že hrad Schwarzenbach v každém pádu měl náležeti k uherskému dílu. Oba králové odřekli se všech dalších nárokův proti sobě, a zavázali se upokojiti obě dědičky zemí těch z dílův svých tak, aby napotom Marketa všech práv ke Štyrsku, Kedruta všech k Rakausku naprosto se odřekly. Na počátku máje měli oba králové sejíti se osobně v Prešpurce, aby pochválili výminky pokoje a obnovili swazky někdejšího přátelství.²⁸ Při tom sjezdu potom urownáno jest také méně důležitých sporův více, Korutanští knížata pojati také do společného míru, a Otakar k vůli swornosti vzdal se i titulu wévody Štyrského.

Podotkli sme již dříve, jak snažně staral se byl papež Innocentius IV o zjednání pokoje mezi oběma králi, wyprawiw o to již v létě minulém svého poenitentiara, br. Velaska řeholy Minoritské, k nim oběma.

² Dne 2 dubna 1254 poslal k témuž cíli zase Bernarda
^{Apr.} biskupa Neapolského, jehož owšem již nebylo potřebí:

⁸ ale ze zvláštní jemu dané instrukce dne 8 dubna dowí-
^{Apr.} dáme se také jak o žádosti Otakarově, aby w Čechách korunován býti mohl, tak i osklonnosti papežově k tomu. Překážka však naskytowala se w tom, že tehdejší arcibiskup Mohucký, jenž korunowati ho měl, od kardinala legata papežského dán byl do klatby, a Otakar nechtěl od klatého arcibiskupa přijímati koruny. Nařídil tedy

28) Původní o tom listina zachowala se w archívu Třeboňském. Kurz dal ji wytisknauti co přílohu svého díla *Osterreich unter Ottokar und Albrecht*; též Boček, III, 181 a Emler *regesta Bohemiae* n. 24.

papež, aby biskup Bernard buďto arcibiskupa rozhřešil, 1254 kdyžby dosti učinil církvi, aneb aby kapitolu jeho nawedl k delegování některého jeho suffragana k tomu dílu, aneb kdyby oboji tak učiniti se zdráhali, aby sám zmocnil některého biskupa ku korunování Otakarowu.²⁹ Nicméně korunování to tenkráte nestalo se, an bezpochyby král opíral se nowotě takové, jakožto právně nedostatečné; i wolil raději jmenowati sám sebe ne králem, ale jen dědicem králowstwí Českého, pokud nedošel korunování cele řádného.

Po ubezpečení státu od nepřátel zahraničných udála se králi doba, pojistiti také pokoj uwnitř zemí swých. Toho předewším w Rakausích bylo potřebí, kdežto pro mnoholeté bezwladí a wálky domácí powstaly byly weliké nepořádky a nebylo bezpečí obecného. Otakar nawrátil zemi té pokoj a pořádek zase, a upewnil je, skutky owšem důraznými, nade vše očekáwaní obywatelůw samých.³⁰ Poznamenati však sluší, a jest paměti hodno, že upokojení takové nemohlo zdařiti se jinak, nežli poprawau nad několika šlechtici rakauskými, ježto byli na laupežnictwí se oddali.³¹

29) Emler regesta n. 23, 25, 26 a 28; it. n. 37.

30) Otakerus — in tribus suis principatibus, Bohemia, Moravia et Austria, tamquam princeps omni probitate praeclarus, inopinatam et optimam pacem fecit — swědčí o něm Hermannus Altahensis k r. 1254 ap. Pertz, XVII, 397, a po něm jiné kroniky rakauské. — Též sawěký k jeho letopisům přidawek (ap. Pertz ibid. p. 393) prawí: Ex tunc gratia divina donante ac probitate dicti domini (Otakari) faciente pax ibidem (in Austria et Stiria) optime renovatur, rura deserta coluntur, securum ubique acquirunt transitum mercatores. —

31) Otakarus dux captivavit quosdam nobiles ob ipsorum malitiam, ex quibus duos jussit decollari, scil. illum de Ekkart-

1254 Utwrdiw takto pokoj w říši swé, uposlechnul jak častého nabízení papežowa, tak i vlastní tauhy swé, i dal se do křižácké *wýprawy proti Prusům*, tehdáž ještě pohanským. Již národové slowanští všichni byli přiznali se ku křesťanství, někteří dobrovolně, jiní připuzeni tu Jindřichem Lwem Brunšwickým, tam Albrechtem Medvědem Braniborským, a přišla tedy řada pokřesťanění na sausedy jejich a blízké příbuzné, kmene totiž litewského we Prusích, Kuronech a Livonech. Aby pokřesťanění tomu zjednal větší zdar a důraz, powolal byl Polský kníže Kunrat Mazovecký r. 1226 rytíře řádu německého ku pomoci, a postaupil jim k dědictví částky vlastního auzemí swého, Chelminska, netuše, že oni stanau se nezaclauho netoliko nepřátelům záhubni, ale i vlastnímu jeho národu nebezpečni. Pomocí několika výpraw křižáckých rytíři němečtí we krátkém čase opadowali Pruské krajiny, Pomesanii, Pogesanii, Warmii a Natangy: ale časté autoky na Sambii nedařily se, a ještě r. 1253 rytíři utrpěli tam bolestnau porážku.³² Sambie byla přední krajinau starých Prusůw, wynikajíc nad jiné jak swatým Romowem, hlawním-to sídlem bohoslužby pro všecky národy kmene litewského, tak i obywatelstwem hojným a bojowným. Nejhorliwější přítel a ochránce řádu německého, papež Innocenc IV, uznáwaje potřebu, přispěti rytířům w nebezpečí postaweným walnější wýprawau ku pomoci, dal posly swými wolati

sowe et quemdam nomine Eberanum. — It. Cunradus Chamber et Chriegeler ad mandatum ducis Austriæ decollati sunt et sepulti in Geraus. — Chron. Austr. Continuatio Sancerucensis secunda ap. Pertz, XI, 643 a odtud Chron. Claustroneoburg. ap. Rauch, I, 91 a Zwetlic. ap. Pez I, 983.

32) Johannes Voigt, Geschichte Preussens, díl II a III, (Königsberg 1827 a 1828) w 8.

k tomu cíli předewším krále Otakara, jehožto hluboce 1254 nábožná i rytířská mysl a znamenitá moc, wálečná podávaly čáku jistého zdaru; nejvyšší mistr křižowničího řádu, Poppo z Osterny, přijel proto i sám do Čech. Král tedy zbrojiw se po celé léto, w čele znamenitého wojska i hojných šlechticůw ze všech swých zemí, dal se w pochod na počátku zimy (14 pros.), kdežto w Prusích vody 14 a bahna zamrzlé nemohly činiti překážky wolnému pohybowání se plukůw jeho. Dni wánoční (25 pros.) ztrá- 25 wil u strýcůw swých, knížat Slezských we Wratislawi. Dec. Tam připojiw se k němu jeho swak Ota markrabě Braniborský se swými zástupy, stal se maršalkem wálečné té výprawy. Na počátku nowého roku 1255 přiwítali 1255 Otakara u Elbinku druhý jeho swak, Jindřich markrabě Mišenský, a nejvyšší mistr Poppo z Osterny; dle powěsti také Rudolf hrabě Habsburský, později král Římský, aučastnil se Otakarowy této výprawy.³³ Tak mohutné síly wálečné nezjewily se byly ještě nikdy w Prusích: spojené wojsko křesťanské počítalo na 60,000 lidí branných. Král táhl wedle záliwu mořského upřímo na staroswaté Romowe, w jehož okolí někdy swatý Wojtěch utrpěl byl smrt mučennickau. Když přiblížilo se wojsko k lesu poswátnému, nebylo lze odolati, aby newniklo do samé swatyně pohanské; w popel obráceny jak swatý dub, tak i zawěšené na něm starodáwné modly, a nic neušlo zničení, cokoli upomínati mohlo jakkoli na starau wíru. Teprw u Rudawy strhla se krutá i krvawá bitwa, kterážto skončila se porážkau a útekem Prusůw. Hrad jakýsi, jenž jim slaužil za autočiště, dobýwán tak prudce, že přední muži toho národu, netraufajíce si déle, vzdali

33) Joh. v. Müller Schweizergeschichte. Buch I, Cap. 16. N.

323. Voigt Geschichte Preussens, III, 77.

1255 se králi a prosili o milost, slibující poddanost i poslušenství, aby vyhlazen nebyl weškeren lid jejich. Král ukládal jim pokřestění za prwní wýminku; kterémuž když podwolili se, a biskup Bruno jal se konati obřad ten, Otakar prwní učinil se swědkem křestu předního šlechtice pruského, jenž tudíž Otakarem nazwán jest; tolikéž učinil Ota markrabě Braniborský, a dal druhému pokřestěnému šlechtici swé jmeno; král pak poděliw oba skwostnými oděwy, wítal je co křesťanské bratry. Příkladu toho následowali potom i jiní náčelníci a rytíři wojska křesťanského, až všichni pohanští šlechtici pokřtěni byli. Wlídne nakládání s nowowěrci působilo ale w lidu pruském tak blahodárně, že za několika dní již hrnul se u welikém počtu ku křestu, aby přijal znamení křesťanského wyznání. Celá Sambie dostala se takto w moc křesťanskau, laskawostí neméně získána bywši, nežli mečem podrobena. Osoby dané w zástawu poručil král křižovníkům k opatrowání, a nařídil wystawení pewného města na výšině u řeky Pregoly, pro pojištění dobyté země. To město potom nazwáno jemu na památku *Králowec*, (*Königsberg*), i jest podnes hlawním sídlem půwodní země Pruské. Jak mile ale přední aučel té výprawy dosažen byl, nemeškal Otakar wrátiti se 6Febr.domůw zase, a stihl již 6 února na hranice říše swé u Opawy.³⁴

34) Contin. Cosmae p. 386—7, ap. Pertz (Annales Otakariani) XI, 181—2. Petri de Dusburg chron. Prussiae, III, 70. Voigt l. c. III, 75—89. Nedáwno teprw Ottokar Lorenz (Geschichte K. Ottokars II von Böhmen, Wien 1866, S. 128—136) jal se uwoditi w pochybu weškero podání o této výprawě Otakarowě, a doličowati nemožnost, že by vše to bylo prowesti se mohlo we krátké době od 25 Dec. 1254 do 6 Febr. 1255. Pišet na str. 133: „Ottokar nahm an den gros-

Šťastně provedená výprawa ta zvýšila welice wáž- 1255
nost krále Českého w Europě, jakož znamenati bylo
hned při prwním wolení krále Římského. Poslední Stau-
fowec zasedawší na Německém trůnu, Kunrat IV, umřel
byl 20 máje 1254 u Lavello w Neapolitánsku, a pro-
tiwník jeho, král Wilém Hollandský, nezadlauho potom
(28 ledna 1256) následowal ho také do hrobu. Nyní 1256
poprwé od té doby, co stáwalo Římské říše, bylo jí po 28
celý rok obejíti se i bez nominalního náčelníka, bez Jan.
určitého nástupce trůnu; když jedinému ještě na žiwě
pozůstalému Staufowci, Konradinowi, netoliko stáří teprw
čtyrleté, ale také rozhodný papežůw odpor nedaly za
nástupce ani uznánu ani wolenu býti. Přední kurfirst,
arcibiskup Mohucký, nacházeje se osobně we wazbě u
wévody Albrechta Brunšwického, přenesl tenkráté wo-
litelský hlas swůj na Kolínského arcibiskupa, hraběte
Kunrata z Hohensteden; kterýž, wládna tudíž dwěma
hlasy, mohl po případu i rozhodnauti wolbu. I podáwalť
důstojenstwí císařského králi Českému Otakarowi, a při-
šed proto do Prahy osobně dne 17 čerwence, pobyl tu až 17Jul.
do 10 srpna.³⁵ Newí se, proč tenkráté Otakar nepřijal 10
Aug.

sen Ereignissen der Unterwerfung von Samland keinen un-
mittelbaren Antheil," a str. 134: „es ergibt sich als gewiss,
dass Ottokar an dem Feldzuge persönlich so gut wie nicht
theilgenommen hat“ etc. Mluwiti tak wůči určitému podání
sauwěkého a nikoli báječného Continuatora, i slowům
papeže Řehoře X (nikoli Alexandra IV) we psaní k Ota-
karowi (ap. Raynald, XIII, 12, Emler reg. n. 82): „quod tu
— in Prussiæ partibus—personaliter processisti, paganos in
terra Sambiae constitutos conterendo taliter virtute tui bra-
chii, quod ipsam per dei gratiam christiano dominio subju-
gasti,“ — podobá se wíce drzé wšetečnosti, nežli wážné a
saudné kritice.

35) Contin. Cosmae p. 388—9. Chron. Joannis de Victoria ad

1256 nabídnutého sobě powýšení. Tušíme, že nejen obával se wolby podwojné, jelikož falckrabě Rýnský, Ludwík Přísny, byl rozhodným jeho nepřitelem, ale že tehdejší postawení císařowo samo w sobě pokládal za welmi powážliwé. Sám jsa Staufowcem po mateři swé, nemohl uwázati se w dědictwí staroslawného rodu tak, aby neupadl w nebezpečí, žeby musel buďto porušiti a stenčiti práwa císařská i říšská přes příliš, aneb podniknauti boje nekonečné s papeži a s knížaty samými. We případu posledním bylby uwedl w nebezpečí netoliko pokoj říše swé, ale i zdar všech oprav nowě w ní zawedených. Však není nám potom, když nastalo skutečně roztržité wolení, ani dosti wědomo, kterak on co wolitel se choval. Bylyť zajisté udělaly se dvě strany w kurfirstské, tehdaž již na sedmero hlasůw obmezené kolleji, jedna pod Kolínským, druhá pod Treverským arcibiskupem. Otakar zdá se že s počátku připojil byl hlas swůj ke Treverskému: když ale působením Kolínského

1257 dne 13 ledna 1257 u Frankfurta nad Mohanem zwolen
13Jan. byl na králowstwí Římské hrabě Richard Kornwalliský, Anglického krále Jindřicha III bratr, ohlásil slawným poselstwím netoliko swé k tomu přiwolení, ale i ochotu, že když Richard přijde do Němec, uzná jeho a bude holdowati jemu osobně, i postawí 16000 lidí branných k jeho službě.³⁶ Nicméně arcibiskup Treverský

ann. 1256. Continuator Martini Poloni ap. Eccard. I, 1422. Reimchronik cap. 116. p. 126. F. M. Pelzel: „Ob dem König von Böhmen Přemysl Otakar II die kaiserl. Krone angetragen, von ihm aber ausgeschlagen worden,“ in Borns Abhandlungen II, 74—97. Pfister Gesch. d. Deutschen, II, 600.

36) Krále Richarda psaní o tom k arcibiskupu Messinskému. papežowu legatu w Anglii, (dd. Walingford, 22 Jan. 1257) zachowalo se ap. Rymer, I, 618. Widěti z něho, jak welice Richard na skutku tom sobě zakládal.

Arnolt, když později dne 1 dubna vyhlásil Alfonsa¹²⁵⁷
Kastilského za zvoleného krále Římského, počítal Ota-^{1Apr.}
karův hlas wolicí tím více na swau stranu, an král
Alfons byl blízkým příbuzným krále Českého;³⁷ tento
wšak zachowal se dle slibu swého wěrně při Richardowi,
až do jeho smrti.

Méně chwalné bylo w těchto létech Otakarowo
počínání w záležitostech jeho strýce *Filipa Korutanského*.
Podotkli sme již, že tento syn Jitky, sestry někdy krále
Wáclawowy, již co pachole 1240 jmenowán byl probos-
štem Wyšehradským, a wychowán byw w Praze, snad
we společnosti Otakarowě, ke stawu duchownímu, bez-
děky powýšen jest již r. 1246 na Salcpurské arcibiskup-
ství; nicméně baže jedině po swětských lahodách i roz-
košech, když nedal se po celých deset let poswětiti na
kněžství, a chautky i nádhery jeho panské a rytířské
staly se papeži Alexandrowi IV neméně pohoršiwými,
nežli obtížnými pro duchowenstwo a poddané jeho: část
kapituly Salcpurské r. 1256 prohlásila jej za ssazeného
s arcibiskupství, a wolila Oldřicha Sekowského biskupa
za jeho nástupce. Když tedy z toho strhla se wálka mezi
oběma tak jmenowanými arcibiskupy, knížata Baworští
přidali se ke straně Oldřichowě, kdežto zase Otakar
hájl sestřence swého Filipa. Mělt pak i jiné příčiny
k auplnému roztrku s Baworáky, když ještě spor trwal

37) Jejich matky, Kunhuta i Beatrix, byly sestry, dcery Filipa
krále Římského. Papež Clemens IV we psaní k Otakarowi
ze dne 7 Nov. 1268. dí: Cum in utrumque dictorum electo-
rum (t. Richarda i Alfonsa) tua vota licet successive dire-
xeris. J. Fr. Böhmer domýšlí se wšak ne bez důvodu,
že arcibiskup Treverský w té příčině nadužíwal hlasu Ota-
karowa. Wiz Additamentum II ad Regesta imperii, 1857,
str. 433.

1257 mezi oběma dwory o dědictví po hrabatech od Luku a knížatech Meranských. Tak tedy wtrhnul Otakar w létě r. 1257 wálečně z Rakaus do Bawor, a zmocniw se dwau pewných míst na řece Jině, Neuburka i Schärlinku, plenil zemi ukrutně až blízko před Landshut. Tu ale potkal se s nepřátely mnohem silnějšími, nežli se byl nadál: neb netoliko kníže Jindřich byl tam sestředil weškeru wálečnau moc swau, ale i bratr jeho falckrabě Ludwík, přichwátaw od Rejna s bojownými zástupy, byl se již s ním spojil. K weřejné bitwě neměl se Otakar za silna dosti, a protož žádal dne 24 srpna o příměří, kteréž i uzavřeno jest, ale jen na jeden den. Toho dne tedy a noci následující táhl rychle nazpět skrze Neumarkt k řece Jinu. Když ale u *Mühldorfa* vojsko příliš silně na most se hrnulo, on takowé|tíže nesnesa probořil se;³⁸ tudíž nejen utopilo se w řece drahně lidu branného, ale když král již byl s několika swými na druhém břehu, většina vojska odštěpena od něho. Někteří z pozůstalých na břehu lewém utekli se na věž u mostu, kterauž ale nepřátelé z rozkazu falckrabě Ludwíka zapáliwše, všecky tam umořili. Wětší však část, a s ní někteří přední šlechtici čeští i rakauští, zawřeli se w městě Mühldorfě, a bránili se tam celých dewět dní tak statečně, že knížata konečně swolili ke swobodnému jejich odchodu i s zawazedly.³⁹ W počtu jich připomínají se zejména páni z Čech: nejvyšší maršalek Wok z Rosenberka i bratr jeho Smil a strýc Ojř z Lomnice; Smil z Lichtenburka i strýc jeho Častolow z Fridlandu; Diwiš

24
Aug.

38) Dalemil dí (w kap. 89), že most byl od Baworůw „podruben,“ tak že diw bylo že stál.

39) Dalemil swědčí, že Čechové „musili wéwodě slíbiti, že kdež káže chtie se postaviti,“ — což i prawdě podobno.

ze Wšechrom, bratr proslulého později nejw. komorníka 1257 Ondřeje z Říčán; Wilém z Poděbrad, rodu tuším Kautnického; Beneš z Benešowa i Falkenšteina, rodu Benešowského; Purkart z Janowic a z Winterberka, purkrabě Zwíkovský; Oldřich Zajíc z Waldeka, purkrabě Loketský; Jenec z Doblína, purkrabě Hradecký u Opawy; Oldřich z Rožmitála, Wikart z Terny, Ctibor Hlawka známý z r. 1248, a Dluhomil z Nabočan, rodu neznámého; wedle nich Rakauští páni Albera i Jindřich z Kunrinku, Oldřich z Lobenšteina, Oldřich z Kapelly, Ludwík z Celkinku a Sighart Biber. Ztrátu vojska českého we wálce té počítaly sauwěké památky baworské rozdílně, až do 3000 mužůw. W pokoji na to w Kaubě 11 Nov. o sw. Martině uzavřeném zawázal se Otakar ku postaupení hradůw a měst potud na sporu bywších: Ried, Schärding, Neuburg a Sušice (w Čechách).⁴⁰ Bolestnější však, nežli hmotné ty ztráty, byl proň mrawní účinek toho, že započal byl wálku bez potřebného rozhledu, a wedl ji tudíž i beze cti a sláwy.

Pohroma česká u Mühldorfa nespůsobila co do sporůw Salcpurských nižádné změny; jako dříve, tak i potom bojovali za Filipa Čechové i Morawané pod prapory Korutanskými. Z toho ale nesluší zawírat, žeby Otakar byl i později pomáhal jim upřímo; měliť zajisté oba Korutanští bratři, Oldřich i Filip, w koruně České, kdež onen vládnul byl krajinou Břecislawskau, tento pak zastával auřad nejw. kancléře, swých známostí osobních drahně, a protož možné jest i prawdě podobné, že na-

40) Emler regesta n. 188. Chronicon Hermannii Altah. ap. Pertz. XVII, 399; Osterhoviense ib. 547; Annales S. Rudberti Salisburg. ibid. XI (IX), 794. Contin. Cosmae p. 390. Rauch österr. Gesch. III, 206—8.

1258 jali byli to wojsko w zemích Českých sami pro sebe. Že však král nicméně i později nepřestal howěti sestřencům swým, dosvědčily události následowawší.

Arcibiskup Oldřich, jehožto diecese zasahowala i do Štyrska, Uhrům postaupeného, r. 1258 uzavřel spolek branný s Belau králem Uherským proti Korutanským bratřím; po čemž r. 1259 wojsko uherské, vedením mladšího krále Stěpana, wpadši do Korutan, poplenilo je ukrutně.⁴¹ Poněwadž ale bratři Korutanští pojati byli do míru r. 1254 s Uhry uzavřeného, nemohl Otakar we skutku takowém nespátriti zrušení téhož míru a nežádati za ně dostiučinění. W počínajících takto potržkách, arcibiskup Oldřich upadl nedaleko Admontu náhodau w rakauské zajetí; jehož ale Otakar bez dalšího zázawzku welikomyslně opět na swobodu propustiti kázal.⁴² Když pak odepřeno dostiučinění, a Uhři nad to i jiné křiwdy páchatí nepřestáwali, nastaly zase nowé s nimi rozbroje a wálky. Štyráci, jsauce s panowáním uherským nad míru nespokojeni, utíkali se k Otakarowi o pomoc i ochranu; prosby o to šlechticůw i měst jejich podporowány také od Rakušanůw, a zvláště od předního mezi nimi, hraběte Oty z Hardeka. Když tedy Otakar swolil k nim a slíbil jim ochranu swau,⁴³ oni

41) Continuat. Sancrucens. II, ap. Pertz, XI, 644. Contin. Cosmae p. 393—4.

42) Annal. S. Rudberti Salisburgenses ap. Pertz. XI, 795. D. Ulricus archiepiscopus — apud Admunt — capitur, et — tandem ad mandatum ducis relaxatur.

43) Pro quibus forefactis contra jus jurandum (totiž pro wpád krále Stěpana do Korutan 1259), et aliis, quae compendii gratia praetermitto, quia nulla satisfactio est secuta, ad instantiam Styriensium nobilium et civitatum, de consilio inclyti comitis Ottonis de Hardek et quorundam Australium

beze wší další pomoci sami dříwe nadání, w 11 dnech, 1259 wypudili ze země swé krále Štěpana i wšecky posádky uherské, s wýminkau téměř jen hradu Ptujského, na kterémž přebýwala Štěpanowa manželka Kumanská.

Tím stala se neodwratnau nowá rozhodná wálka mezi 1260 Čechy a Uhry; jen krutá zima způsobila poněkud odklad její. Jak mile ale sníh počal mizeti na polích, tu hned z obau říší hrnuli se hojní zástupowé proti sobě, a již w měsíci březnu 1260 na několika místech pohra-^{m.}ničných strhnul se boj krvawý. Králowé Otakar i Bela ^{Mart.}nacházeli se osobně u prostřed swých wojsk na dolejší řece Morawě; Štyrákům poslal Otakar hraběte Hardeka ku pomoci proti králi Štěpanowi, jenž chystal se ku pomstě za předešlau porážku swau. Brzy ale weliký nedostatek potravý a píce donutil oba krále k uzavření příměří, kteréž trwati mělo až do dne swatého Jana ²⁴(24 čerwna). ^{Jun.}

Za tohoto stání králowé oba snažili se rozmnožiti co nejwíce možná branné síly swé: nejen že ze vlastních zemí swých wedli do boje, cokoli mohli, ale hledali také posily we spolčowání se, tak že konečně půl Europy do wálky zawedeno bylo. Uherskému králi Belowi přispěli ku pomoci oba jeho zetowé, Boleslaw Stydliwý

et perpaucorum admodum de Moravis, dictus Dominus regni Bohemiæ Styrienses in suam protectionem recepit etc. Contin. Cosmae p. 394, ap. Pertz XI, 182. We příčině té málo který německý dějepisec pomine káratí Otakara, že prý Štyráky k odboji sám nawodil, — poněwadž tak swědčí Hanthaler, w nestaudně podwržené swé kronice Pernoldowě! — Ale že opak toho twrdil Ottokar Hornek, owšem nespolehliwý, a ti co z něho wypisowali, jako Anonymus Leobiensis, Joannes Victoriensis, Hagen etc. toho dějepisci ti ani si newšímají. —

1260 wéwoda Krakowský a Rostislaw Michailowič, kníže Halický, pán Mačewský a Rudenský (z rodu knížat Černigowských w Rusku);⁴⁴ mladý Lešek kníže Lenčický; Daniel Romanowič, král Ruský a pán Kijewský, se synem swým Lwem (zakladatelem města Lwowa, Lemberg); sausední národové, koruně Uherské s částky zawázaní, Chorwaté, Bosňáci, Srbowé, Bulhaři, Řekowé, Sikulowé a Rumuni; dále Kumani čili Plawci (Polowci) pod knížetem Alprau, diwocí tehdáž hosté u Uhrůw; Besermi-nowé čili Turci Chowaresemští, ježto již se byli wedrali do Europy; ba konečně i Tataři čili Mongolowé, s nimiž Bela byl r. 1259 se spříznil, poslali mu některé tlupy na pomoc. Králowé Uherští rodu Arpadowa sotwa kdy za lidské paměti wyprawili do boje wětší moc brannau: neb wojsko Belowo počítalo nyní do 140,000 bojownikůw. Pro krále Otakara zbrojili se, kromě jeho poddaných a Štyrákůw, jen dwa jeho swakowé, markrabě Ota Braniborský a Jindřich Míšenský, pak Slezští strýcowé, knížata Jindřich Wratislawský a Wladislaw Opolský, konečně Korutanští sestřenci Oldřich a Filip. W jeho wojště nacházelo se ke 100,000 bojownikůw, a mezi nimi 7000 jezdcůw českých, oděných železem od hlavy až do paty, i s koňmi swými. O pozoru a účastenství, jež budila nastávající wálka i w dalekých krajínách, swědčí skutek ten, že i w Rejně-Kolíně, i dále ještě, konány weřejné modlitby, aby zbráním českým bůh ráčil popřáti wítězství.

Tak weliká wojska, wětšinau jízda, nemohla w horách bojowati proti sobě; krajiny na stoku Morawy a Dunaje staly se přirozeným dějištěm nastávající wálky.

44) Wiz o něm pojednání naše w Časop. česk. Museum, 1842, I, 23—41 a w Radhostu II, 259—278.

Otakar nařídil swým, aby ke dni sw. Jana, na konci 1260
 příměří, strhli se dohromady u města Lawy w Rakau-²⁴
 sích. Dle swědectwí zpráv sauwěkých dostawili se tam Jun.
 w určený čas: *z Čech* král sám s králownou Marketau,
 Jan biskup Pražský a páni Wok z Rosenberka nejw.
 maršalek, Jaroš z Poděhus nejw. purkrabě Pražský,
 Bawor ze Strakonic nejw. komorník, Heřman z Rych-
 nowa podkomoří a milostník králůw z rodu Kaunického,
 Ratmir z Krasikowa purkrabě na Přimdě, Purkart z Ja-
 nowic purkrabě Zwíkowski a Oldřich Zajíc z Waldeka
 Loketský; starý Ojír z Fridberka w turnajích proslulý,
 pak Boreš z Risenburka, Smil z Lichtenburka, Wilém
 z Poděbrad, Zdislaw ze Šternberka, Budiwoj z Krumlowa
 i ze Skalice (otec Záviše později proslulého), a jeho
 strýcowé Wítkowci Ojír z Lomnice i Oldřich ze Hradce;
z Morawy. Bruno biskup Olomucký se swými many,
 Jindřich purkrabě Děwický a bratři Kadolt i Zibřid
 Sirotkowé z Drnholce; *z Rakus* bratři Ota i Kunrat
 hrabata z Hardeka, Wernhard a Jindřich ze Schauen-
 berka, Jindřich z Lichtenšteina, Oldřich Kraft ze Sli-
 wence, Ota z Maisowa, Ota z Haslowa i jiných wíce;
 mimo to přítomni byli, co spojenci, knížata: Ota mar-
 krabě Braniborský, Jindřich kníže Wratislawský, Wla-
 dislaw kníže Opolský a bratři Korutanští, kníže Oldřich
 i arcibiskup Filip. Nelze již udati, kterak zástupové
 jejich všickni rozložili se u Lawy. Hrabata z Hardeka,
 jenž byli prwní dostawili se na bojiště, položili se po-
 tom u Stožce (Staats).

Uherské wojsko rozloženo bylo na lewém poříčí
 Morawy, asi ode wtoku Myjawy až po Dunaj. Mladší
 král Štěpan zdá se že měl aumysl, přikwačiti jednotlivé
 zástupy wojska českého před jejich spojením se u Lawy;
 chtělť aspoň zrychleným pochodem za deštiwé noci pře-

1260 padnauti Morawany a Slezáky, ježto ještě u Pohorelic meškali, ale zblaudiw, musel na úswitě wrátiti se s ne-
 26 Jun. pořizéním. Pak den sw. Jana Buriana vytáhl asi s 10 tisíci jezdcí na přezwědy o rozložení vojsk českých. Přeprawiw se u Střezenice (Drössing) přes Morawu, přiblížil se až do údolí mrawenčího (Ameisthal), a poslal hauf Plawcůw až k ohradám Stožeckým. Z toho powstal w ležení českém weliký pokřik a ruch, jenž však ulehl opět, když se ukázalo, že hauf ten newalný dal se hned zase na auték. Jen hrabata z Hardekä, Kadolt Sirotek a Oldřich Kraft, taužice po boji nedočkawě, s několika sty muži hnali se samochtíc za utíkajícími tak prudce a neopatrně, že w úžinách údolí octli se náhle w zálohách nepřátelských, a přikwačení přesilau jejich, zaplatili všichni žiwotem přílišnau odwahu. Když krále došla zpráwa, že dali se w potýkaní s nepřátely, on stowaw právě s knížaty, wzhopil se bez prodlení se swými jím ku pomoci, s biskupem Brunem chwátaje napřed, a za ním pospíchal hned Ota markrabě Braniborský. Ale bylo již pozdě, hrdinowé již nežili wíce, a nenadálý pohled na mrtwoly jejich dojal ho až k zaufalstwi. A však nicméně, když nepřátele pozastawili a šikowali se, kázal swým táhnauti předse a udeřiti na ně: a jen hrozná bauře s příwalem, strhší se w témž okamžení, zamezila ještě bitwu, když Uhři ustaupali opět, a koně Čechůw oděním obtížených již pro unawenost jich dohoniti nemohli. Z těchto pak mnozí utíkajíce utonuli w řece Morawě.⁴⁵

Neblahý ten počátek wálky, jímž král přišel o několik swých nejlepších bojowníkůw, spůsobil dojem hlu-

45) Continuat. Cosmae in Script. rer. Boh. I. 396 sq. — ap. Pertz XI, 182 sq. Hermanní Altah. Annales, ibid. XVII, 402.

boký we wojště. Owšem že mnozí cítili se tím více 1260 pobuzeny, aby krwawau pomstau nad nepřátely smířili duše hrdin padlých: ale našlo se i málomyslných dosti, ježto výpravě netušíce zdaru, již pomýšleli na návrat. Zejmena Slezáci a Braniboráci obviňováni z aumyslůw takowých, ačkoli chrabří jejich vůdcowé hněwiwě tomu odporowali. W radě knížat pak swítězil hlas cti a odvahy: uzavřeno táhnauti proti nepříteli dále a podáwati mu bitwy. W neděli den sw. Prokopa hned z rána 4 Jul. slauženy mše swaté, a celé wojsko skraušeně i wraucně modlilo se, boha prosíc o zdar a wítězstwí; král zawázal se slawným slibem, že postaví nowý klášter, knížata pak všichni zamlauwali se, že w zemích swých o přisnau sprawedliwost a lepší minci starati se budau. Potom w řadách šikowaných, král u prostřed swých železných rytířůw, nastaupili pochod k jihu, na pole Morawské (Marchfeld). Přišed na prostranné výšiny mezi potoky Weidenbach a Rusbach (snad u Oberweiden), spatřil Otakar poprwé krále Belowy široko daleko rozložené stany před sebau; neb již jen řeka Morawa byla mezi nimi. Na těch výšinách postavil swé centrum, rozestřew prawé křídlo až dolůw k Dunaji, lewé pak až po Anger a Macno; w pozadí, (asi mezi Německým Ogrunem a Welikým Enzersdorfem), založeno ležení okopy chráněné.

W takowém postawení setrwala wojska celý týden, péči majíce na sebe, ano před očima nepřitele dáti se přes řeku nechtělo se ani jednomu ani druhému. Proto nejednau dály se pokusy o wyjednávání, ale nadarmo. Otakar krátil si chvíli hrami rytířskými, na které Uhři díwati se mohli, a wyřizowáním potřeb státních. Hojným dowozem potrawy a píce do ležení získal si té doby Wídeňský purkmistr Rudiger Paltram nemalé zásluhy,

1260 jak o krále tak i o vojsko. Když ale dlouhá nečinnost počala mrzeti obě strany, poslal Otakar Otu z Meisowa do ležení uherského s nabídnutím, aby buďto Uhři ustoupili od břehu, daudace Čechům wolně přeprawiti se přes řeku, a pak ať prý ustanowí se zespolka den i místo k bitvě, aneb wolili král Bela bít se raději na poli Morawském, že Otakar mu popřeje wolného přechodu 11 Jul.sám. To poslední oblíbil sobě Bela dne 11 čerwence. Protož uzavřeno na dwa dni stání a stwrzeno přísahami jak králůw, tak i welmožůw jejich: 12 čerwence měli Uhři přeprawiti se bez překážky a zříditi tudíž své šiky, a teprw dne 13, o sw. Markétě, měl počíti boj. Otakar tudíž w samý den úmluwy, 11 čerwence, odwedl vojsko své ze stanovišť dosawadních, dowolil několika zástupům na prawém křídle přeprawiti se u Haimburka přes Dunaj na picování, a wyprawil jiné s wozy do ležení okopaného, aby přiwezli odtamtud potřebné potravu.

Ale mladší král Štěpán počal přeprawowati se, proti úmluwě, hned w noci následující, nedaleko Zá- 12 Jul.mečku (Schlosshof), a druhého dne (12 čerwence) o poledni již celé vojsko uherské, přebrodiwši řeku na několika místech, postavilo se u Kressenbrunnu do šiku wálečného; jen král Bela zůstával ještě w ležení na lewém břehu s newalným komonstwem. A když Čechové i spojenci jejich, spoléhající se na úmluwu, roztraušení po haufech bez pořádku žičili se pokojem i bezpečím, král Štěpán welikau silau obořil se na centrum wojska jejich, we kterémž se nalezal i Otakar, a obklíčil je na způsob polokruhu. ⁴⁶ W. nebezpečí tom tím ohromnějším, čím

46) Ex cum diceremus *pax* et *securitas*, subito cum inenarrabili multitudine contra nos improvisos apparuerunt in campo, fraude pleni in modum semicirculi per ordinatas acies nos

bylo nenadálejší, dal král Český co nejrychleji svolati 1260 všecky své zástupy, a dodávaje jim zmužilosti, posílal je do boje. Korauhew swatého Wáclawa, we slunci najednau jasným bleskem ozářená, zdála se zvěstowati Čechům přítomnost a pomoc swatého dědice země jejich; hlasitě „Hospodine pomiluj ny“ zpíwající, očekáwali útoku nepřátelského. Hned u prvním sražení zjewilo se co nejskwěleji, oč platnější byla w boji těžce obrněná jízda česká nežli lehká uherská; nemaje železných swých rytířůw, bylby Otakar tuším nezniknul záhuby. Oni zajisté, wedeni nejvyšším purkrabím Jarošem z Poděhus, nejen odolali útoku, ale i zahnali nepřátely od sebe všecky. Wok z Rosenberka prwní rozprášil a potřel diwoká hejna Plawcůw čili Kumanůw, z čehož celé téměř wojsko uherské bylo hrůzau dojata. Král Štěpan snažil se oprawiti boj, ale byw těžce poraněn, dal se odnesti s bojiště. Parno toho dne bylo náramné, a prach nesčíslným koňstem wydupaný pokrýwal celau krajinu. Mezitím dostawili se k boji všichni zástupové čeští jeden po druhém, a dorážejíce srdnatě zewšad na nepřátely již se kolotající, dobyli konečně jednoho z nejslawnějších wítězství w dějinách českých. Pobitých nepřátel do 18,000 pokrýwalo bojiště, a útěk ostatních byl tak náhlý a zmatečný, že jich prý ještě do 14,000 utonulo we wlnách řeky Morawy. Nadarmo slibowal jeden kníže Tatarský za výplatu tolik prý dobrých koní, kolik vlasůw by se počítalo we kštici jeho: neušetřeno ani jeho, ani kohokoli, kdo nestačil utíkati. Nesmírným množstwím mrtwol lidských i koňských zacpala se řeka na několika místech tak, že wítězové přes ně jako přes nějaký most

cingentes etc. — Tak psal o tom Otakar papeži Alexandrow IV in Script. rer. boh. I. 401, ap. Pertz, XI, 185.

1260 prý se hrnuli. Takovým způsobem Boreš z Risenburka první se svými dostal se na druhý břeh do ležení uherského, kdežto skvělé a vzácné kořisti padly do jeho rukau.⁴⁷ Část vojska českého, přepravivši se přes řeku, hnala se za prchajícími přes Tatry až ku Prešpurku. Mezi Uhry takový byl strach a zmatek, že král Bela dlouho nemohl dowěděti se o synu svém, co se s ním bylo stalo.⁴⁸

47) Mezi klenoty tu dobytými jmenuje Dalemil (kap. 94) také sv. reliqui, prst sv. Jana Křtitele, kterýž potom w Oseckém klášteře, od pánůw z Risenburka založeném, chován byl.

48) O bitvě u Kressenbrunu podáno nám ze starožitnosti dvoje wyprawování, co do podrobnosti mezi sebou neshodné: jedno zakládá se na psaní krále Přemysla Otakara, kteréž o wítězství svém poslal papeži Alexandrowi IV, a kteréž i Contin. Cosmae pojal do díla svého (Emler regist. n. 271, o Hájkových kněmu přidawcích mluwili sme we své Würdigung d. b. Geschichtschr. st. 291), druhé na živém líčení, jež pozůstawil o ní Ottokar von Horneck we své rýmowané kronice; onno jest powahy dějepisné, toto básnické; onoho drželi se mezi nowějšími dějepisci J. B. Schels a hrabě Jan Majláth, tohoto swob. pán Hormayr a kníže Lichnowský we swých dílech; nejnowěji Ottokar Lorenz wybíral z obau pramenůw, kdekoli co ke chwále Němcůw a ku potupě Čechůw, i krále Otakara co wůdce zvláště, najíti a k tomu domysliti se dalo. Mezi kronikami cizích zemí podávají dosti dobré zpráwy Annales S. Justinae Patavini ap. Pertz XIX, 180—181 (Monarchus Paduanus ap. Urstis. I. 613 sq.), Continuatio Sancrucensis II. ap. Pertz XI, 644 (čili Chronic. Claustroneoburg. ap. Rauch), Ottonis Frisingensis continuatio Sanblasiana ap. Pertz XX, 335, Chron. Sanpetrinum Erfurt. ap. Menken, III, 267 (a w Háli 1870 p. 38), též kroniky Rakauské ap. Pertz XI. 728, 795 a j. w. Kroniky české, Marignola, Pulkawa etc. braly zpráwy své všecky z Cont. Cosmae. — Datum bitwy klade většina kronik na den sw. Markety (13 Jul.), ačkoli dle psaní Otaka-

W takowém věci stawu zdá se, že nebylo bez 1260 důvodu domnění vůdců českých, že Otakar, nepřestávaje nastupowati na své wítězství a užíwati jeho, mohl nyní zmocniti se celé říše Uherské. On však měl tolik rozvahy a ušlechtilosti do sebe, že pomyslíl sám na nebezpečí, do kteréhož uwedlby křesťanstwo, kdyby přílišným Uher zemdlením otewřela se dobýwawým Tatarům brána do Europy. Psalť o tom sám papeži Alexandrowi IV w tato slova: „Ačkoli obecné bylo domnění, že sme nyní mohli Uhry podrobiti panství swému, powážili sme předce, že lépe jest míti dobrého sauseda za přítele, nežli w nepřizni wyhubiti jeho; a daufajíce, že smíření dowede nás nyní ke stálejšímu přátelství s nejbližšími příbuznými našimi, chtěli sme raději obnowiti s nimi swazek pokoje, nežli hubením a zeslabením welikého toho králowství usnadniti Tatarům přístup k němu i k nám samým“. ⁴⁹ Proto umírníw se we své ctižádosti, ochotně popřál sluchu Rolandu palatinowi uherskému, jenž přišel k němu do Prešpurka s prosbou o pokoj. Markrabí Ottowi a knížeti Oldřichowi dáno na vůli, ustanowiti jeho wýminky. Nalezeno jimi, že Bela i Štěpan měli odříci se všech práv ke Štýrsku, a odwesti uherskau posádku ze Ptuje; k lepšímu pojištění míru měl druhorozený Belůw syn, též Bela zwaný, zasnaubiti se s neterí Otakarowau, Braniborskau kněžnau Kunhutau; umluwy ty měly od papeže stwrzeny býti, a kterákoli

rowa pochybowati nelze, že ona stala se den před tím, 12 Jul., a dne následujícího (13 Jul.) jen o pronásledování nepřátel řeč býti může. —

- 40) „Maluimus pacis foedera reformare, quam vastando et debilitando magnum Ungariae regnum, ad idem et nostri terras dominii Tataris aditum aperire“ — tak mluví král we psaní swém.

1260 strana by je zrušila, měla stolicí apoštolské zaplatiti pokutu 10 tisíc hřiven stříbra; o svátcích velikonočních nejprvé příštích měli oba králové sjeti se ve Wídni pro upewnění přátelství, a do té doby měli čtyři hrabata uherští dáni býti králi Otakarowi do zástawy.⁵⁰

Toto veliké vítězství přispělo welice ku powýšení moci a vážnosti krále Českého w Europě, a zaneslo wálečnau jeho sláwu až i do vzdálených končin. Tataři, tehdaž ještě hrůza národůw západních, dávali mu od té doby chwalné přijmí *krále železného*, bezpochyby ohledem na železné ony rytíře, ježto rozhodli byli o vítězství na poli Morawském, kdežto naproti tomu na západě wzešel obyčej, za příčinau jeho velikého bohatství a nemenší štědrosti, welebiti jej co *krále zlatého*.⁵¹ Dwojí pomník, značný pro ducha věku neméně nežli pro zvláštní směr ducha králowa, měl zwěčniti u potomstwa památku vítězství na Morawském poli dobytého: nowý klášter Cisterciákůw w Čechách, jež Otakar „Trnowau korunau“ nazwána míti chtěl, (obdržew té doby od krále Franského

50) Pace inita, super observatione ejus dati fuerunt obsides regi Bohemiae, quatuor comites videlicet, et poena fuit addita, ut quaecunque pars veniret contra formam pacis, domino apostolico solveret decem millia marcarum argenti. Quam formam omnes archiepiscopi et nobiles Hungariae juraverunt inviolabiliter observare etc. Contin. Sancruc. II ap. Pertz, XI, 644. — Steph. Katona hist. critica regum Hungar. VI, 426 sq. —

51) Chron. Sanpetr. Erfurt. ap. Menken, III, 291: Cujus potentia in multis mundi partibus timebatur, qui etiam inter Tartaros *ferreus rex* vocabatur, cui divitiae et honores fuerant, quales nullus regum nostris temporibus habuit etc. — Contin. Cosmae p. 408: Quis autem non possit mirari de tam magnifico principe, qui ab utero matris suae vocatus est *rex aureus* etc. (ap. Pertz, XI, 187).

wzácnau reliquii, kus trnowé koruny Kristowy), jenž ale 1260 potom wůbec *Zlatau korunau* nazwán byl, a nowé město *Marchek* w dolejších Rakausích, založené na samém bojišti, a králem, co proslulým měst zakladatelem, jak statky tak i práwy bohatě nadané.

Awšak weškeren blesk rozmnožené moci a vlády musel w mysli Otakarowě tratiti cenu swau, když pomyslił, že po wymření všech linií Přemyslowcůw, on jsa již posledním mužem staroslawného rodu swého, neměl nikoho, pro něhožby se jí dále domáhati, a jemužby ji po sobě jak právem tak i něžnau láskau pozůstawiti mohl. Od manželky swé Markety již 55 leté nemohl se wíce nadíti dědice pro rozlehlau říši swau; takéť mohl muž asi 32letý chowati k ní wíce wážnosti a úcty, nežli lásky. Tauto naklonil se byl k jedné ze šlechtičen na dvoře jejím, jmenem *Anešce*, a měl s ní od r. 1256 syna lewobočka i dvě dcerušky. Pocházelať ona ze šlechtického rodu pánůw z Kunrinku w Rakausích; Čechowé dali jí byli příjmí „Palcéřík“, ježto prý míwala wlasý na hlawě střihané na spůsob mužského „palcéře.“⁵² Že Otakar milowal pobočné dítky swé a snažil se zjednati jim čestné postawení we swětě, toho jemu, an ještě neznal jiných radostí otcowých, ani zazliti nelze. Zdá se wšak, že zamýšlel, kdyžby neměl míti potomkůw jiných, zjednati a pojistiti lewobočku swému Mikulášowi až i dědictwí koruny a říše swé. Známo jest, že lewoboček Arnulf († 899) nosil byl někdy až i císařskau korunu;

52) Mylné bylo domnění někdy Meinertowo (we Wiener Jahrbücher der Literatur z r. 1823, Bd. XXII. Anzeigeblatt S. 50), žeby psaní k Otakarowi, zachowané w rkp. Wídeňské cís. bibliotéky 526 (někdy Philolog. 187), pocházelo od Anešky této; my dokázali (Ueber Formelbücher I, 234 a 267), že náleželo k počtu psaní Boženiných, sestry Otakarowy.

1260 a ještě přede dvěma léty (1258, 11 Aug.) dali byli Siciliani korunowati sobě w Palermě udatného Manfreda, Fridricha II neřádného syna. Proto myšlenka takowá, dle mnění středověkého, neměla do sebe nic neslýchaného, zvláště kdyby podařilo se bylo získati k ní svolení a dispensaci stolice papežské.

Dávaje tedy Přemysl Otakar II papeži Alexandrowi IV zprávu o wítězství swém na Morawském poli,⁵³ přednesl mu také prosbu o legitimaci nemanželských dítek swých. Papež swolil k tomu několika bullami we dnech 6—7
Oct. 6 a 7 října vydanými, a prohlásil mladého Mikuláše i sestry jeho za oprávněné, aby nabyti a požíwati mohli všech statkůw, ctí a důstojenství, kteréžby cestau práwa jim se dostaly. Awšak dříve ještě, nežli bully ty z města Anagnie, kdež tehdaž dworem byl, odeslány byly, obmezil milost tu výslovným doložením, že při udělení té dispensace neměl nikoli úmyslu powoliti, aby Mikuláš také ku královskému důstojenství a k dědictví trůnu powolán byl; ba dne 21 října wyprawil sekretáře swého, mistra Bernarda de Furconio, do Čech s tím nařízením, aby u přítomnosti krále i pánůw českých prohlásil veřejně a slawně, že stolice apoštolská chtěla tomu, aby syn nemanželský w Čechách nikdy dědičně na trůn dosednauti nemohl.⁵⁴

1261 Teprw když odpověď tato rozhlášena byla, umínil Otakar dáti se rozwesti od manželky swé Markety. Radowé a přední muži jeho říše, starajíce se o budaucnost, prosili jej za to,⁵⁵ a králowna sama, jakkoli tím

53) Zprávě té dáwa se ode mnohých spisowatelůw mylné datum dne 8 Oct., kteréž podvrženo jest od Hájka. Srown. J. Fr. Böhmer l. c. p. 436.

54) Wiz naši Italien. Reise str. 37—38 a Emler regist. n. 274. 275.

55) Chronicon Aulae regiae ap. Dobner, Monum. V, 33, 34.

trpěla, zdá se že nejen nenamítala překážek, ale k vůli 1261 jeho i sama, pokud mohla, věc tu podporovati se jala. Aby umožnila rozvod po právu, přiznala se před několika biskupy, že po smrti prvního manžela svého, ve provinciálním sboru dominikánůw Treverských, k rukam přeworovým učinila byla slib čistoty, pokryla se závojem a ztrávila co jeptiška více než rok ve klášteře u sw. Marka ve Wircpurku. S tímže wyznáním wyprawa později k Alexandrowu nástupci, papeži Urbanowi IV, zvláštního svého posla důvěrného,⁵⁶ takže o šlechetné její při tom resignaci naprosto pochybowati nelze. Protož

56) Pracowawše sami w archivu Vatikánském w Římě r. 1837, nenalezli sme tam psaní Otakarowa ke stolici apoštolské o rozvedení swém, které uwodí Raynaldi k r. 1260 pod §. 21; možné jest a prawdě podobné, že Raynaldi omylem postavil na to místo psaní nedatované někdy Otakara I, ku papeži Innocentiowi III, w podobné záležitosti. Ale bulla papeže Urbana IV ze dne 20 Apr. 1262, w kteréž rozvod starého a oslawení nowého králowa manželství potvrzuje se, a kteréž Raynaldi ani neznal, nalezli sme w konceptním jednom swazku regist téhož papeže (wiz Italien. Reise str. 38.) Tam (Emler regist. n. 355) wykládají se nejprw kano- nické příčiny rozvodu, a pak praví se: Demum vero tam tu, quam dicta nobilis (Marketa), attendentes, quod non poteratis in praefato matrimonio, quod nullum erat, sine propriae salutis interitu remanere, voluistis ab invicem separari, alterutro ab altero divertente. Quae quidem omnia in literis plurium episcoporum illarum partium et praedictae nobilis, quae propter hoc ad Sedem apostolicam certum nuntium destinavit, et alias etiam existens libera hoc sponte confessa exstitit, continentur. Quidam quoque religiosi, et alii de dictis partibus apud Sedem existentes eandem, asseruerunt eadem esse vera etc. Z toho widěti, jaký důwod má naružiwé hanění Otakara u rakauských dějepiscůw starých i nowých proto w obyčej wešlé. Nejnowěji Ot. Lorenz, nemoha tajiti zalíbení svého w *poetické* prý prawdě Hor-

1261 také rozvedení to dalo se klidně a právně, bez hluku
i bez příkoří, a Marketa opustila královský hrad Pražský
18 Oct. teprw 18 října 1261, když tam již déle pro slušnost přebý-
wati nemohla. Ustaupilať do Kremže, věnního města
swého w Rakausích, kdež pak co owdowělá králowna
Římská byla dworem až do swé smrti († 28 Oct. 1267).

Když tedy sjeli se byli králowé Bela i Otakar s ji-
nými knížaty we Wídni (ku konci měsíce března 1261),
aby obnovili a upewnili pokoj w loni po bitvě na Mo-
rawském poli uzavřený, král Český objevil swé přání, utu-
žiti přátelské swazky obau královských dworůw nowým
swým zasnaubením s některau kněžnau Uherskau. Žádal
nejprw o nejmladší Belowu dceru Marketu, kterauž sli-
bowal pojíti za manželku bez všelikého wěna: ta však
oddawši se ode mládí žiwotu klášterskému, zdráhala se
opustiti jeho. Potom obrátil zření a přání swé ke wnučce
Belowě *Kunhutě*, dceři Ruského knížete Rostislawa
Michalowiče,⁵⁷ jenž co bán Mačewský s manželkau swau
Annau přebýwal mnoho na dvoře královského tchána
swého. O neobyčejné kráse a spanilosti Kunhutině sworné
wydávají swědectwí všecky sawěké prameny, a mraw-
nost její také byla bez auhony. Slawné oddawky staly
25 Oct. se na hradě w Prešpurce dne 25 října; po čemž Otakar
nowau choť swau wedl do Wídně, kdežto strojeny jí
skwělé radowánky, ale on sám onemocněw dosti těžce,
delší čas pozdržeti se přinucen byl.

Nowým manželstwím nastapiw nowau dráhu žiwo-
bytí, a chtěje mladé choti swé slawnostmi okázalými

neckowě a Grillparzerowě, rádby (str. 227—229) winil z *hi-
storické* nepravdy papeže Urbana samého.

57) Wiz o něm pojednání naše w Časopisu česk. Museum r.
1842 a w Radhostu II, 259—278.

spůsobiti potěšení, naléhal nyní král větším nežli kdy 1261 úsilím na konečné korunování své i její. Odklad dosavadní měl byl, jakož již sme podotkli, mimořádné příčiny, an předešlý arcibiskup Mohucký, jenž dle práwa jej korunowati měl, sám upadl byl do církevní klatby a potom i do nepřátelského zajetí, jeho pak nástupce Werner z Eppensteina dlouho čekati musel na potvrzení své skrze papeže; od některého pak ze suffraganůw jeho král nechtěl se dáti korunowati. Nyní konečně, když uklizeny byly všecky osobní záwady, powolal téhož arcibiskupa ku příštím swátkům wánočním do Prahy, a pozwal tam spolu weliký počet spřízněných prelátůw, knížat a pánůw. Příjezd jeho a nowé králowny na hrad Pražský vykonal se slawně dne 23 prosince; o dva dni později, w den narození Krista pána, čili w den wánoční a dle obyčeje starého noworoční spolu, (jenž toho léta připadal w neděli), korunování jsau oba, Otakar i Kunhuta, od arcibiskupa Wenera co nejslawněji na králowstwí České we hlawním kostele sw. Wíta. K oslawě toho dne a obřadu přispíwala přítomnost šesti biskupůw, celé rodiny markrabat Braniborských, mnohých knížat slezských a německých hrabat, přední šlechty ze všelikých zemí, jak příslušných ku koruně tak i cizích, a konečně lidu nesčíslného. Tolikero hostůw nesměstnalo se w Praze, tehdáž ještě dosti obmezené; pročež dal král postawiti na Letni mezi Bubny, Owen-cem a Holišowicemi několikero stawení ze dřewa s prostrannými a nádherně ozdobenými síněmi, w nichž pak po dva dni po králowsku častowal všecky wzácné hosty své. A teprw od té doby počal se Přemysl Otakar II sám také nazýwati a psáti „králem Českým“: neb potud, ačkoli všickni na swětě welicí i malí byli jej vždy uznáwali a ctili co krále, on we své skromnosti nejme-

1261 nowal se byl jinak nežli „dědicem a pánem králowství Českého.“

1262 Aby pak předešel a uklidil všechny možné rozpaky co do práwa ku požívání jak nowého manželství, tak i panování w zemích swých, dal si nyní obého potvrditi od nejvyšších autorit swěta křesťanského. Papež
20 Apr. schwálil bullau danau dne 20 dubna 1262 jak předešlý rozvod tak i nowý sňatek manželský; a Římský král Richard, jemuž Otakar welice oddán byl, pojistil mu
9 Aug. majestátem w Cáchách dne 9 srpna vydaným netoliko dědičné jeho země Českau a Morawskau, ale i obě „císaři a říši Římské právem manským odumřelá knížetství, Rakausy a Štyrsko, se všemi k nim příslušnými lény,“ jež jemu a dědicům jeho „ku prawému manství na časy budaucí a věčné“ propůjčil a odewzdał.⁵⁸ Maje takto panowničí práwa swá w obau knížetstvích pojištěna, mohl Otakar bezstarostně trpěti kněžnu Kedrutu Juden-

58) Pochybnosti co do listiny této někdy od P. Steyrera přednešené wyvrátili dávno Gebauer i Rauch důkladně; také w nowějších časech nikdo již o její prawosti a nepodvrženosti nepochybuje. Zbývá jen o tom ještě hádka, měli právní platnost do sebe čili nic? Protiwníci ji zapírají, protože prý nebyla stvrzena wůlemi (Willebriefe) a swědectwími kurfirstůw. Ale tu mělo by se dříwe dokázati, že ku každému propůjčení již i před Rudolfem I potřebí bylo Willebriefůw, a k wyhotowení každé listiny wůbec také swědkůw. Kterak pak měli twrzení býti listowé od knížat, kteří sami netajně w nich byli haněni? Richard chválil Otakara, že nullius gratificationis muneribus, sed propriae dumtaxat virtutis et liberalitatis instinctu pellectus, ad nostri cultum dominii es conversus, kdež o jiných kurfirstech dobře bylo známo, že prodali byli hlasy swé Richardowi každý za 8000, Kolínský pak až za 12000 hřiwen stříbra. Také známo jest, že někteří z nich již 1262 Richarda opět sesaditi zamýšlewše, měli w tom hlawně Otakara na překážku.

burskau w pokojném požíwaní statkůw, we Štyrsku jí 1262 vyměřených; syna pak jejího Fridricha, jenž návodem několika štyrských šlechticůw, mladistwau spupností pořád ještě požíwati chtěl titulu knížete Rakauského a Štyrského, spokojil se wypowiedíti ze swých zemí.⁵⁹

Ještě u větši nádheře a skwostnosti, nežli při 1264 korunování swém, objevil se Otakar o několik let později, když slawila se w Rakausích umluwená při zjednání pokoje swatba jeho neteře, Kunhuty Braniborské, s uherským králewicem Belau, mladším synem krále Bely IV. Wšecky starosti o newěstinu wybawu, jakož i o swatební slawnosti, wzal byl hned s počátku král Český sám na sebe. Nyní pak zdálo se, jakoby oba nedáwno smíření panowníci byli chtěli jíti o záwod w okázání skwostnosti, welikolepé nádhery a bohatstwí. A poněwadž we slawnosti této zjewil se swrchowaný přepych středowěký, a powěst o neslýchaných k ní přípravách roznesla se rychle až do dalekých krajin, takže nejedni knížata

59) Kněžic ten uwodí se w jedné Otakarowě listině, dané w Písku dne 23 máje 1261, co swědek: „Fridericus filius dominae G. ducissae de Judenburch,“ a protož domýšleti se jest, že na Otakarowě dvoře nezřídka i rád widán býwal, ačkoli již r. 1259 (w listině u Lambachera str. 44) dowoláwal se byl nárokůw, se kterýmiž owšem bylby nesměl předstawiti se Otakarowi. Brzy potom však (r. 1261 či 1262?) dle swědectwí Contin. Praedicatorum Vindobon. ap. Pertz XI, 728 (dříve w Hormayrowě Archivu r. 1827), „Fridericus filius ducissae Gertrudis a domino Otakaro est licenciatus.“ Šel odtud do Bawor, tam spřátelil se s Konradinem, a saúčastnil se, jak známo, jeho nešťastných osudůw. Že nepřestáwal psáti se „dux Austriae et Styriae,“ doswědčuje také papež Clemens IV we psaní dne 2 Mart. 1268 prawě: „quidam nobilis, qui ducem Austriae se appellat, licet nec passum pedis teneat in ducatu, quem in solidum possidet rex Boemiae.“

1264 Europští wyprawili podtají posly do Wídně, aby jen dowěděli se prawdy, též poněwadž dochowány nám o podrobnostech jejích zpráwy dosti sauhlasné a spolehliwé: uznáwáme za powinnost, wyličiti místněji zjew ten, značný jak pro wěk swůj wůbec, tak i pro panowání Otakarowo zvláště.

Za místo, kde swatba slawiti se měla, ustanowil král rowinatá pole na prawém břehu Dunaje, as tři hodiny pod Wídní, až kde říčka Fiša padá do Dunaje. Přes Dunaj kázal postawiti most tak široký, že deset jezdcůw wedle sebe po něm jeti mohlo. Z Rakaus, ze Štyrska i z Morawy dowážely se zásoby potrawy a spíže w takowém množství, že tomu těžko bylo uwěřiti: sena i píce nakupeno patero stohůw ohromných, každý zwící welikého kostela; dobytka i brawu krmného sehnáno tolik, že pokryt jím celý ostrow na Dunaji a i blízké lado; zwěřiny a drůbeže bylo tu bez počtu; na pečení chleba as tisíc mtů pšenice, počítajíc met na 30 měřic rakauských, a wína tolik, že by prý bylo stačilo na několik dní pro obywatelstwo celých dwau zemí. Dunaj sotwa unesl břímě lodí, swázejících tam zásoby všelikého druhu: neboť král byl nařídil, aby jich nebylo pohotově jen s potřebu, ale s nadbytek čtwnásobný. Z cizích zemí objednal nadto wzácných suken, tkanin a skwostůw za wíce než dwacet tisíc liber stříbra, i sám kreslil náwrhy ke stanům a k ozdobení jejich.

Již w létě, čtwrt léta před swatbau, rozbíhali se poslowé od krále do všech zemí, zvláště pak do Slezska, do Polska, do Sas a Míšně i do Durink, ku knížatům i ke šlechtě, wyřizující, že král Český bude sobě pokládati za welikau čest, jestliže hodně mnoho hostůw ráčí se dostawiti ke swatbě jeho neteře a k wolným turnajům, ježto při tom odbýwati se mají. Wšem vyš-

ším úředníkům a důstojníkům říše své přikázal, aby 1264 dali se najíti a konali služby své při ní osobně; manům pak měla tam slawně propůjčována býti léna jejich. Oddawky samy měly se slawiti na počátku podzimku dne 5 října.

Den sw. Wáclawa král Český, pomodliw se u hro-²⁸
bu swatého předka swého a modlitbám kněží swých se Sept.
poručiw, vytáhl z Prahy: králowna, jsauc poprwé dobré naděje, newydala se s ním na cestu. W Čáslawi přiwítaw markrabskau rodinu Braniborskau, a w ní newěstu, co králownu budaucí slawnosti, předešel ji chwatem do Rakaus. Tam již očekáwalo ho náramné množství lidu, pánůw, rytířůw a šlechticůw ze všech zemí, nejwíce ale z jeho vlastní říše, počet nesčíslný. Se skwělým komonstwem utkaw newěstu při wjezdu jejím, dal wůz její obklíčiti rytíři swými a prowázeti skrze dawý lidu. Na polích tábořilo na statisíce hostůw a diwákůw, z nichž mnozí we stanech draze ozdobených; potrawy, nápoje a spíže obdržel od úředníkůw na to zřízených cokoli kdo chtěl. K turnaji hlásilo se takowé množství kolby chtiwých šlechticůw, že nelze bylo připustiti je všecky, a musel ustanowen býti výbor losem; komu štěstí přálo, darowán a označen byl klobaukem cendelinowým, do polau bílým, do polau čerweným, značícím barwy české.

W den sňatku (5 října) časně z rána widěti bylo 5 Oct.
dlauhé řady připrawených pro hosty stanůw, owěšené aksamitem i zlatohlawem a ozdobené erby, prapory a wěnci. Král Otakar objewil se we své nejskwostnější nádheře a sláwě, u prostřed Polských knížat, Německých markrabí a hrabat, i všech předních pánůw swých zemí, wesměs nádherně oděných; také wzácné paní a slečny ozdobily se byly šperky nejdrazšími.

1264 Nejwice však pautala zraky všech newěsta we předrahém oděwu swém. Na sukni její nachowé widěti bylo obrazy wyšíwané zlatem arabským; ozdoba čepce co do ceny swé přewyšowala i Anglickau korunu, spinadla na prsau jejích nedala se ani oceniti, tak jako i pás její, a na jejím plášti, lemowaném perlami a drahokamy, jewily se jakoby žiwé obrazy, wzácnau umělostí wyšité. Král uwedl ji do welikého stanu, prostranného a připraweného co nějaký hlawní chrám, i weskrz drahými sukny a zlatohlawy owěšeného, w němžto církewní obřady konati se měly. Brzy na to přijel w oslawném průvodu král Bela s manželkau Marií a dvěma syny swými, mladším králem Štěpanem a ženichem Belau, jehožto kráse obdiwowali se všichni; wedle nich král Daniel Ruský (Halický), Štěpan Uroš král Srbský s oběma syny Dragutinem a Milutinem, wojwodowé Charwatský, Bosenský, Sedmihradský a jiní; ostatní jeho družina nebyla četná, záležela však z nejpřednějších pánůw uherských. Také tito zjewili se tu nachem odění, tu w pestrých kožešinách, měli páwí pění a stříbrné třepení na čepicích, perly a drahokamy do brad wpletené.

Králowé Otakar a Bela uwítawše a sestaupiwše se, unluwili se nejprw laskawě o wěně i obwěnění newěstině; potom následowala we stanu služba boží, a po ní wykonán i požehnán jest sňatek nowých manželůw. Mladý Bela postavil newěstě swé zlatau korunu na hlawu, kterauž uherský jeden pán, dle obyčeje uherského zamáchaw mečem nad hlawau její, tímže mečem zase jí se hlavy sňal. Na to w témže stanu Otakar pasowal slawně na rytířstwí čtyry markrabě, jednoho Polského knížete, a mnohé hrabata i šlechtice. Při stolowání, jež s nejwětším luxusem weskrze se stříbrným a zlatým náčiním, jak u Otakara obyčejně, a při hlučné

hudbě odbywáno jest, posazen starý král Bela na čestné 1264 místo mezi newěstau a ženichem. Potom počaly kolby čili slavné sedání, kdežto zvláště nowě pasovaní rytíři wyznamenání swého pilni byli. Uhři však neaučastnili se již wálečné té hry, an ženich pospíchal uwésti newěstu, králownu těchto slavností, do swého domowa. Ještě téhož dne rozlaučila se, proléwajíc hojné slzy, s rodiči a příbuznými swými, a wstapiwši na loď, wzena po Dunaji do swé nowé vlasti. Také králowé oba, Bela i Otakar, rozešli se, jak bylo patrně widěti, cele smíření a w dobrém přátelství.⁶⁰

O slavnosti té swědčili, kdo té doby žiwi byli, s udiwením, že co do welikolepé nádhery, skwostnosti a bohatstwí, podobného sňatku žádný císař ani král nikdy ještě byl neslawil. Powěst o ní roznášela se až do dalekých krajin, a nebylo panowníka w Europě, jenžby o králi Českém Přemyslu Otakarowi II bral byl w pochybu slowo to, že on byl nejbohatším, nejštědřejším a we sláwě nejokázalejším pánem wěku swého.

A nedlauho potom, dne 2 února 1265, widěti bylo 1265 na králowském dvoře Českém slavnost nemnohem méně^{2Febr.}

60) Obširné líčení celé slavnosti zanechali jak Contin. Cosmae p. 407 sq., tak i zvláště kronikář a básník Štyrský Ottokar Hornek, w rýmowané kronice swé ap. Pez III. 78—81, kdež ale ona mylně k r. 1261 se klade. Neprawdiwé jest také Hornekowo powídaní, že sotwa spatřiwše kolby, Uhři náhle prý dali se na autěk: neboť sawěký Contin. Cosmae mluwí wýslovně o „consummatio festivitatis“ a o řádném odwedení newěsty skrze ženicha, ježtoby při plachém autěku bylo státi se nemohlo. Powěst ta wzešla bezpochyby později jen za příčinau příliš krátkého uherských hostůw pobytu w ležení českém. Také Historia annorum 1264—1269 ap. Pertz, XI, 650 prawí: Festo peracto, Bela cum uxore sua ad propria est reversus.

1265 velikolepau, když konal se křest prworozené dcery králowy *Kunhuty*, k němuž pozváni byli tři biskupové, Pražský, Olomucký a Bamberský, i weškera šlechta Česká, Morawská i Rakauská. Dwa dni trwaly radowánky na hradě Pražském, kdežto král sám co nejskwěleji častował hosty swé.⁶¹ •

Co do poměrůw zahraničných požíwal Otakar II aspoň s jedné strany nezkaleného přátelství a pokoje. Strýcowé jeho, knížata dolních Slez, setrwávali w oddanosti swé k němu, a podrobowali se obyčejně jeho rozsudku w hojných přech swých rodinných. Nejprízniwější styky panowaly zvláště mezi ním a jeho swaky, zejména s markrabími Braniborskými rodu Anhaltského; přízeň však jejich musel byl zjednati sobě hned na počátku panování swého, postaupením jim horní Lužice, t. j. měst a krajin Budišina, Zhořelce, Libawy a Lubna.⁶² Také manžel druhé jeho sestry, Jindřich Jasný markrabě Mišenský, chowal se k němu vždy přátelsky.

Ne tak dařilo se mu se sausedními Bawory, ačkoli knížata jejich byli také blízcí příbuzní králowského rodu Českého. Po veliké bitvě na poli Morawském (1260) hledali sice oba bratři Baworští, Ludwík i Jindřich, smíření s Otakarem, jenž ochotně vycházel jim w tom wstříc: ale naskytaly se předce vždy nové příčiny

61) *Contin. Cosmae* p. 408: Rex Prziemysl permagnificum celebravit convivium pro baptismo filiae suae primogenitae, — biduo, — cum episcopis et nobilibus — in aula regia in castro Pragensi.

62) Poznamenali sme již we kníze předešlé, na str. 218 k r. 1253 w poznámce 253, že Budišin a Zhořelec dostaly se markrabím Braniborským ne za Wáclawa I, ale teprw za Otakara II. To prawí a opakuje několikrát wýslovně Karel IV w listinách daných o připojení jejich zase k Čechám.

Konradin, jenž nazýwal se králem Jerusalemským a 1267 Sicilským i wéwodau Šwábským, žil tehdáž w Bawořích u strýcůw swých, jimžto zapisowal netoliko statky, ale i osobní nároky swé jeden po druhém. Jeho přítel nejwěrnější, a snad jediná duše na swětě, která upřímně dobře mu přála, byl onen od Otakara ze země wypowězený syn kněžny Kedruty, Fridrich, jenžto nepřestáwal se psáti wéwodau Rakauským a Štyrským, jakož již připomenuli sme. Tudíž není se čemu diwiti, že Otakar protiwil se aumyslům dworu Baworského, ssaditi oba krále Richarda i Alfonsa, a powýšiti na trůn německý Konradina. Za to wděčni mu byli nejen král Richard, ale i papežowé Římští. Urban IV a nástupce jeho Klemens IV, oba krutí nepřátele rodu Staufowského, spoléhali nejwíce na Otakarowu jim cele oddanau moc, i neoštídali se k němu s oswědčeními a důkazy zvláštní lásky a úcty;⁶⁴ oba obraceli se hlawně k němu w oněch

64) Takto psal mu papež Urban IV dne 3 Jun. 1262: „Superno regi, per quem regni tui moderaris habenas, laudes debitas exsolvimus, quod tam carum, tam placidum tamque devotum habemus in te filium, probitate quidem ac bonitate prae-fulgidum et multarum virtutum gratia praepollentem; propter quod ad personam tuam copiosa mentis affectione dirigimur, cogitantes semper et intra cordis intima revolventes, quid gratiae, quid favoris filio possimus impendere tam excelso, et quibus honorificentis suum insignire statum magnificum valeamus.“ A 4 Jun. 1264: „Agimus deo laudes et gratias, quod sicut famae tuae praeconium patenter insinuat, tu velut fidelis athleta Christi solerter intendis ad ampliandum inter barbaras nationes cultum nominis Christiani. Unde tibi velut catholico et devotissimo principi cum fiducia scribimus, super his maxime, quae augmentum orthodoxae fidei contingere dinoscuntur.“ A Klemens IV dne 30 Sept. 1267: „Excellentiae tuae dudum probata devotio, quam ad Romanam

1266 Slez i z Korutan sebraného vojska, wtrhnul do Bawor přes Kaubu a Pasow, a dobyw i wyhubiw Dekendorf, Nittenau, Regenstau f i jiná méně důležitá místa, táhl až pod říšské město Řezno. Krajinu tu celau wévoda Jindřich dal byl popleniti napřed, aby nepřítel w ní nikterak užiwiti se nemohl;⁶³ za takowau příčinau již i w loni výprawa česká byla nezdařila se. Nyní sice Otakar učinil byl opatření, že wojsku jeho tam dovezeno potrawy z Čech i z Rakaus na mnoha tisících wozích: ale pobyw asi měsíc w zemi, když nepřítel wybýbal se boji, a pro welikau toho léta neaurodu dowoz potrawy wáznauti počal, musel konečně ustaupiti zase. Obrátil se k Chebu, bezpochyby proto, že krajina ta nad jiné snadnější poskytowala zásoby, a opatřiw tam místa opewněná posádkami s potřebu, wrátil se domůw bez překážky. Teprw po jeho se vzdálení wrazil wévoda Jindřich do krajůw opuštěných od něho zase, a málo chybělo, že překwapením a zradau nezmocnil se i města Pasowa. Protož

m. Nov. král Český ku konci měsíce listopadu zřídil ještě třetí toho roku wálečnau výprawu do Bawor, a dobyl tu i hradu Riedu, ale náhlým nastáním mrazůw přílišných donucen byl wrátiti se do Rakaus i do Čech zase.

1267 Roku následujícího 1267 příměří umluwené na delší dobu poprálo sice krajinám pohubeným zotawiti se poněkud: ale auplné smíření se Čech a Bawor bylo ještě nemožným, protože nepřátelské jejich postawení wiselo na politických neshodách a sporech, kterými té doby celá Europa byla rozdwojena. Poslední Staufowec, mladý

63) *Chron. Claustroneob.* ap. Rauch I, 97, et *Contin. Vindobon.* ap. Pertz XI, 699 et 742: In tantum terra illa ante introitum regis fuit devastata, quod volatilia non reperiebant solitum victum.

Konradin, jenž nazýwal se králem Jerusalemským a 1267 Sicilským i wéwodau Šwábským, žil tehdáž w Bawořích u strýcůw swých, jimžto zapisowal netoliko statky, ale i osobní nároky swé jeden po druhém. Jeho přítel nejwěrnější, a snad jediná duše na swětě, která upřímně dobře mu přála, byl onen od Otakara ze země wypowězený syn kněžny Kedruty, Fridrich, jenžto nepřestáwal se psáti wéwodau Rakauským a Štyrským, jakož již připomenuli sme. Tudíž není se čemu diwiti, že Otakar protiwil se aumyslům dworu Baworského, ssaditi oba krále Richarda i Alfonsa, a powýšiti na trůn německý Konradina. Za to wděčni mu byli nejen král Richard, ale i papežowé Římští. Urban IV a nástupce jeho Klemens IV, oba krutí nepřátele rodu Staufowského, spoléhali nejwice na Otakarowu jim cele oddanau moc, i neoštidali se k němu s oswědčeními a důkazy zvláštní lásky a úcty;⁶⁴ oba obraceli se hlawně k němu w oněch

64) Takto psal mu papež Urban IV dne 3 Jun. 1262: „Superno regi, per quem regni tui moderaris habenas, laudes debitas exsolvimus, quod tam carum, tam placidum tamque devotum habemus in te filium, probitate quidem ac bonitate prae-fulgidum et multarum virtutum gratia praepollentem; propter quod ad personam tuam copiosa mentis affectione dirigimur, cogitantes semper et intra cordis intima revolventes, quid gratiae, quid favoris filio possimus impendere tam excelso, et quibus honorificentis suum insignire statum magnificum valeamus.“ A 4 Jun. 1264: „Agimus deo laudes et gratias, quod sicut famae tuae praeconium patenter insinuat, tu velut fidelis athleta Christi solerter intendis ad ampliandum inter barbaras nationes cultum nominis Christiani. Unde tibi velut catholico et devotissimo principi cum fiducia scribimus, super his maxime, quae augmentum orthodoxae fidei contingere dinoscuntur.“ A Klemens IV dne 30 Sept. 1267: „Excellentiae tuae dudum probata devotio, quam ad Romanam

1267 záležitostech a potřebách, které před jinými jim na srdci ležely, zejména co do výprav křižáckých proti pohan- ským ještě Litwinům a Prusům, a co do sporných po- měrův říše Římské v Německu i v Italii. K jejich žádosti Otakar již r. 1264 byl opět vzal na sebe znamení kříže proti oněm, ačkoli teprv o tři léta později, po skončení válek Baworských, křižácké to tažení předse-
 m. wzíti mohl (v měsíci prosinci 1267). Měli při tom, jakož
 Dec. se pravilo, úmysl, založiti v Litvě zvláštní od Čech záwislau říši křesťanskau, nemůžeme ani twrditi, ani
 1268 zapírati cele. Tím jistější jest věc, že když výprawa tato naprosto nezdařila se, — jelikož pro příliš mírnau a mokrau zimu nebylo lze ani wnknauti do wodnatých oněch zemí, — newole z nezdaru toho pošlá u něho ještě zvýšena byla zprávau po návratu obdrženau, že papež zdráhal se wybawiti země jeho dědičné z duchowního područí arcibiskupa Mohuckého a založiti pro ně zvláštní metropoli w Olomauci, sídle wysoce ctěného biskupa Bruna. Proto zdá se také, že odřekl se na vždy všech úmyslůw výbojných na seweru.⁶⁵

geris ecclesiam et ad personas ecclesiasticas in necessitatibus earumdem ostendis, eo nuper indicio manifestius claruit“ etc. (děkuje mu za to, že snažně pomáhal oswoboditi zajatého Řehoře z Montelongo, patriarchu Aquilejského).

65) Proto také pochybujeme o prawdě úmyslu dotčeného, zalo- žiti w Litvě sewerní nějakau říši Českau. Bezpochyby zamýšlel Otakar jen dobytí a utwrditi w moci své některé sewerní země, aby později říši swau rozprostraniti mohl asi wýměnau s Piastowci w horním Slezsku a Krakowsku. Jemu, jako jeho předkům i potomkům, záleželo nejwíce na zřízení vlastní metropole w zemích swých, třebaš i směnau s arcibiskupem Hnězdenským o několikero biskupstwí. Ne- dosáhli toho, nedbal mnoho na ostatek; papež pak, nechtěje swolením odwrátiti Mohuckého arcibiskupa od sebe, kladl

Arcibiskup Mohucký Werner z Eppenšteina, při- 1268
daw se k aumyslům dworu Baworského, byl poprwé již
s jara r. 1262 pozwal také Českého krále k wolení nowého
krále Římského; a když aumysly takowé, hlawně při-
činěním Otakarowým, zmařeny byly, obnowil to pozvání
opět, když král Richard spolu s bratrem swým Jindři-
chem III králem Anglickým w bitwě u Lewes (14 máje
1264) poraženi a jati bywše, ztráwili wíce než rok w tuhém
wězení. Wšak i tenkráté protiwil se Otakar náwrhům
takowým, anobrž wyprawil k Richardowi, po jeho wy-
swobození (9 září 1265), poselstwí, ježto roztaužíc se
nad zmáhající se záhubau říše, wolalo jej úsilně do Němec,
kdež král Český slibowal jemu přispěti wší swau mocí
k uklizení neřestí. Když ale Richard, zapletený w Anglii
příliš, meškal příchodem swým, a za to raději ustanowil
Otakara za plnomocného náměstka swého i za správce
říše Římské s této strany Rejnu až do swého tam při-
bytí:⁶⁶ pochopitelno jest, že událostmi takowými nepřízeň

důraz na zřízení zvláštní říše křesťanské w zemi Goljadské
i Jatwězské skrze Otakara. Srown. o tom listiny w Emlero-
wých Regestech n. 558, 584, 585, 593—597, a zvláště 594,
ze dne 20 Jan. 1268. Jakž pak by Olomucké arcibiskup-
stwí bylo mohlo přes Hnězdno prostíratí se až do Litwy?

- 66) We psaní jednom k Otakarowi (v. Emler regesta n. 507)
prawí Richard: Quoniam ad omnia, rebus se ut nunc haben-
tibus, possibilitas nobis data non sufficit: aliorum humeros
in supportationis suffragium evocare coacti, defensionem
bonorum imperii, quae a Conrado filio Conradi dicti regis,
nati quondam divi Augusti F. Romanorum imperatoris, et
ejusdem complicibus quasi jure hereditario distrahuntur et
occupantur injuste, vobis ex illa parte Rheni usque ad no-
strum beneplacitum et usque ad nostrum adventum, qui
auctore deo erit in proximo, et ex ista parte Rheni vene-
rabili Maguntino archiepiscopo, dilecto principi nostro, per

1268 mezi dworem Českým a stranau Konradinsko-Baworskau w říši jen ještě zvýšiti a utužiti se musela. Předce však, když Konradin s přítelem swým Fridrichem a s wojskem w Bawořích sebraným táhnul r. 1268 do Italie, aby ujal se dědictví předkůw swých proti Karlowi z Anjou, kterémuž nápomocni byli papežové, nečinil Otakar ničeho jemu na překážku, a zawinil tak málo, jako kdokoli jiný s této strany Alp, tragický předsewzetí toho konec.⁶⁷ Po Konradinowě nešťastné smrti (28 října)
 28 Oct. nepomyslilo se po několik let na zwolení nowého krále Římského, na důkaz, že předešlé pokusy směřowaly byly jen ku Konradinowu powýšení; a tudíž nebylo ani potřebí posledního Klemensowa napomínání k Otakarowi, aby wolbu takowau překazil.

Ku konci roku 1268 objevila se nowá čáka na rozšíření říše České, když wévoda Oldřich Korutanský, přišed do Čech we průvodu hraběte Albrechta Gorického a Tyrolského, Oldřicha z Heunberka, Jindřicha z Har-
 4 Dec. deka i jiných šlechticůw, vydal dne 4 prosince w Poděbradech listinu, kterau ustanowil krále Otakara za

nostras patentes literas fiducialiter duximus committendam; Excellentiam Vestram omni affectu, quo possumus, deprecantes, quatenus defensionem praedictorum bonorum ob nostram et sacri imperii reverentiam viriliter assumatis, et nostro nomine ad conservationem et recuperationem praedictorum bonorum imperii omnem quam potestis opem et operam juxta datam vobis a deo potentiam atque providentiam strenue apponatis. Nam non est dubium, quin multorum sitis accincti robore, quin vallati divitiis, quin prudentia communiti. Unde si non desit affectus, non deerit qui circa talia desideratur effectus.

67) Wyložíme o tom obšírněji we třetím článku knihy této, kdežto vůbec řeč bude o skutcích, které Němci Otakarowi za winu přičítali.

dědice všech svých zemí a práv po své smrti.⁶⁸ Po- 1268
něwadž děti jeho z prvního lože již byly před ním
pomřely, a druhé jeho manželství s dcerau kněžny
Kedruty Judenburské zůstalo neplodné, kmen celý knížat
Korutanských zanikal již jím a bratrem jeho arcibi-
skupem Filipem. Blízké příbuzenství a hojné důkazy
přátelství a lásky, jichž požíval byl od Otakara, vy-
hlásil Oldřich sám za jediné příčiny poslední té jeho
wůle: ale jest prawdě podobné, že neméně radily mu
k tomu starost o jeho lid a opatrnost sama. Za tehdejšího
bezwládí w říši Německé bylaby wálka dlauhá o kní-
žetství odumřelé stala se neodwratnau, nepowolánli
k nápadu w cestě pokojné již napřed onen saupeř, kterýž
měl i nejbližší práwo i nejwětší čáku zdaru w boji bu-
daucím. Swolení k tomu Filipa, nyní bezzemka, získáno
jest bezpochyby připowědí, že po smrti starého patri-
archy Řehoře z Montelongo († 8 Sept. 1269) powýšen 1269
bude na stolicí patriarchůw Aquilejských. Potřebný
u kapituly tamější wliw zjednali sobě byli jak Otakar,
tak i Oldřich, již od dáwných let.⁶⁹ Protož nebylo těžko

68) Contin. chron. Martini Poloni (in Eccard. Corp. hist. med.
aevi I, 1424) prawí, že i Otakar ustanowil byl Oldřicha za
nápadníka, kdyby bez přirozeného dědice (mužského po-
hlawí) zemřítí měl. „Ambo enim similiter pepigerant, quod
si quis eorum sine legitimis heredibus prius decederet, alter
superstes decedentis dominia possideret.“ Z jiných prame-
nůw nic o takowé obapolné umluwě není wědomo.

69) Již r. 1263 udělil byl králi patriarcha Řehoř dědičné čis-
nictví chrámu patriarchálního, se všemi k němu příslušnými
statky a práwy. Takét byl Otakar r. 1267 téhož patriarchu
wybawil z wězení u Albrechta hraběte Gorického. Rubeis
monum. eccl. Aquilegiensis p. 752. 753. Rauch österr. Ge-
schichte III, 362. Klemens IV proto pochwálil Otakara dne
30 Sept. 1267: wiz Italien. Reise p. 41 a Emler regist. n. 559).

1269 tomuto, prowesti wolbu bratra swého za nowého patri-
 23
 Sept. archu dne 23 září 1269, když i Otakar přimlauwal se
 psaním zvláštním k tomu cíli.⁷⁰

27
 Oct. Když pak potom, již dne 27 října, kníže Oldřich
 dokonat život swůj, a královský zpráwce we Štyrsku,
 Kunrat probošt Brněnský, uwázal se, jmenem pána swého,
 we vládu nad Korutany, Krajinau, Istrií a částkau
 Friaulska, dostaupila moc i sláva Otakarowa wrcholu
 swého.

70) Důležité Oldřichowo psaní o powýšení bratra jeho Filipa na stolicí patriarchůw Aquilejských nalezše w rkp. císařské Wídenské bibliotéky č. 526, vydali sme we pisu swém Über Formelbücher, I Lieferung, na str. 265, odkudž přešlo i do Emler. regest. n. 663. Tam prawí Oldřich, že kapitula Aquilejská „die octavo exeunte praesentis mensis Septembris . . . mediantibus vestris apicibus et precibus, nulloque penitus discrepante, car^{mum} fratrem nostrum D. Philippum in patriarcham — elegerunt“ etc.

KNIHY ŠESTÉ ČLÁNEK DRUHÝ.

KRÁLE PŘEMYSLA OTAKARA II WÝŠE A PÁD.

Objem Českého státu. Králowa vláda zemská i dworská, i úředníci její. Filip Korutanský Aquilejský patriarcha, i král Štěpan Uherský. Wítězné wálky s Uhry. Wolení nowého krále Římského. Král Rudolf Habsburský a požadawky jeho. Spor o německé země Otakarem nabyté. Papež Řehoř X co prostředkowatel. Příčinliwost nepřátelské strany. Král Otakar w říšské klatbě. Počátek wálky w Rakausích. Zrady nad Otakarem spáchané. Uzawření míru před Wídni a ztráta všech zemí nowě nabytých. Otakarowa pokora i chowání se w ní. Nowé zádawky a ústupky. Počátek nowé wálky. Porážka na Morawském poli. Zajetí a smrt králowa.

(R. 1270 do 1278.)

Od časůw Boleslaw II nebylo w Čechách panowníka, 1270 jehožto by moc a vláda byla sahala do tak hojných a dalekých krajin, jako za Přemysla Otakara II, pokud udržel se na výši swého štěstí; kdežto však Boleslaw šířil byl panství swé k východu wíce méně stejnorodému, Otakar směrem méně přírodným obracel se nejwíce k jihu. Nazýwal se sám „z boží milosti králem Českým, wéwodau Rakauským, Štyrským a Korutanským, markrabím Morawským, pánem we Krajině, we slowenském Krajišti a Tewe Chbě; nezadlauho připojil k titulu swému i panství w Pordenone (Portus Naonis) w Italii

1270 hořejší. Rozkazůw jeho poslaucháno bezprostředně we všech rozlehlých krajinách od hor Krkonošůw až do Adriatického moře; působení jeho ale šířilo se dále, neboť nejen knížata Slezští a Polští někteří, ale i města Verona, Treviso, Feltre a jiná w Italii a we Friaulech ⁷¹ poddala se byla dobrowolně pod ochranu jeho. A poněwadž té doby říše Římská w Němcích byla bez krále ode všech uznaného a doma činného, Italie pak, jako vždy, we všelike strany rozerwána, we Francii moc královscká ještě mocnými vasally příliš ztenčena, Hispanie rozdělena, Anglie wnitřními rozbroji wysílena, Polsko pod hojnými Piasty nesjednoceno, Rusko s weliké části Mongolům podrobena, říše Byzantská mezi Řeky a Latiníky na sporu, Uhry pak několikráte zbrani české byly podlehly: dá se říci s plnou prawdou, že Přemysl Otakar II skrze několik let, pokud udržel se na výši své, byl nejmocnějším panovníkem w Europě; třebas ne co do prostranstwí říše, alespoň co do kwetaucích financí, do wítězné moci branné a co do mnohostranného i dalekosáhlého působení politického. Dwůr jeho nawštěwowán byl wyslanstwími netoliko mnohých knížat a králůw křesťanských, ale i chána Mongolského.

Zřízení dworu a vlády jeho bylo následující: w čele weškeré vlády jak zemské tak i dworské w Čechách postaweni byli nejvyšší královní *komorníci*: to byli za jeho doby páni Bawor ze Strakonic 1254 — 1260,

71) *Aeneas Sylvius* díwe své *Historia Bohemiae* cap. 27: *Veronenses, exinde Feltrenses, Tarvisini et multi ex Foro Julii ultro sese ei (Otacaro) submiserunt.* Zpráwu tuto wzal *Aeneas Sylvius* ne z pramenůw českých, jež o tom nic newědí, ale z italského podání, byw některý čas biskupem Terstským.

Ondřej z Říčan 1260 — 1276 a Domaslaw ze Škworce 1270 1277—1278. Za nimi nejbliže stáli nejvyšší *maršalkové*: Wok z Rosenberka 1254—1261, Hynek z Lichtenburka 1265 — 1267, Purkart z Janowic 1267 — 1275 a Bawor ze Strakonic 1277. Působení *Pražského purkrabě* obmezeno bylo s počátku jen na vedení moci branné: ale maje sobě swěřenau weškeru králowskou wykonávací moc, nemeškal již toho času šířiti područí swé všelijak, co *nejvyšší purkrabě* w králowstwi Českém; bylť pak to Jaroš z Poděhus 1253—1264, Oldřich Zajíc z Waldeka 1267—1269, Zbislav z Třebauně, rodu také pánůw Zajícůw, 1271 — 1272, a Mstidruh ze Chlumu 1279. Nejvyššími *sudími* (dworskými i zemskými ještě pospolu) byli Pomněn 1249—1255, Čěč 1256—1264, Drslaw (rodu Černínského) 1265—1269, Děpolt z Risenberka 1276—1278. Nejvyššími *kancléři* býwali proboštové Wyšehradští, M. Dionysius 1249 — 1254, kníže Wladislaw Slezský 1256—1265 a M. Petr 1266—1287. Nejvyšší *truksasové*: Ondřej z Říčan 1253—1260, jeho bratr Diwiš ze Wschrom 1260—1272 a Hynek z Dubé 1276—1279. Nejw. *číšníci*: Čěč 1253 — 1256, Oldřich Zajíc z Waldeka 1262—1264, Hawel z Lemberka 1266—1269, Volkmar z Třebonína 1270 — 1277. Králowští *podkomoři*, zaměstnávání wždy při osobě králowě, a proto často milcowé welikomocní: Markwart z Dunajowic 1253—1258, Heřman z Rychnowa (rodu Kaunického) 1261—1266, Oldřich ze Hradce 1266—1269, Hawel z Lemberka 1269—1270 a Dětrich Spaček (Spatzmann) z Kostelce 1271—1280. Menších auřadůw dworských, ani purkrabí we krajích, zde wyčítati nemůžeme.⁷²

72) Neprawé jest to domnění (jako jiná mnohá o králi Otakarowi w oběh wešla), že by byl měl obyčej, sázeti úředníky w če-
Palacký, Dějiny České II.

1270 Také královna Česká měla své zvláštní dvořanstvo, své komorníky vyšší i podkomoří, maršalky, sudí, truksasy, číšníky, protonotáry a jiné. Zvláště důležitým učinil se w létech 1267 — 1279 podkomoří králowé Řehoř ze Dražic.

Nápodobně i w Morawě znamenáme, kromě kraj-
ských neboli župních, také auředníky dworské pro
celé markrabstwí, nejw. komorníky a podkomoří, mar-
šalky, truksasy, číšníky, sudí, písaře atd. Podobné
auřady a tituly jewily se také w Rakausích, Štyrsku
a Korutanech: nad nimi ale stáli zvláštní zpráwcové
čili nejvyšší hejtmané (capitanei generales) na místě
králowě. Co takowí známi jsau nám z listin: we Štyrsku
Wok z Rosenberka 1259—1262, Bruno biskup Olomucký
1262—1269, Purkart z Janowic a ze Zwíkowa 1270—1274
a Milota z Benešowa i z Dědic 1275—1276; w Koru-
tanech Oldřich z Drnholce (rodu Kaunického) 1270—1273,
Oldřich Šenk z Habspachu 1273—1276, a w hořejších
Rakausích Purkart z Janowic 1274—1276.

Neobyčejné a nenadálé zmohutnění Přemysla Ota-
kara II neudálo se pauze osobní zásluhau jeho a jeho
rádcůw: neboť nelze neuznati, že vedením božím posta-
wen byl do welmi přízniwých okolností, kterýchž beze
hříchu i bez welikých nesnází nepotřebowal než užiti ku
prospěchu swému; a pokušení k tomu i méně nadaný
panowník na jeho místě sotwa byl by odolal. Přitom
ale, tuším také božím řízením, do weškerého jeho
působení zaplétá se již ode mládí osoba zlowěstná, ať

ských zemích německé, w německých pak české. Wšecky
auřady dworské i zemské zastáwali w Čechách Čechowé,
w Morawě Morawané, w německých zemích Němci. Jen
králowi náměstkowé čili wrchní wladaři we Štyrsku a Ko-
rutansku býwali někdy Čechowé neb Morawané.

nedíme přišerná, jejížto všecky pohyby a styky wedau 1270 jen k záhubě. Míníme králowa sestřence, *Filipa Korutanského*, již často jmenowaného. Kníže tento, wychowaný w Praze, jakož již připomenuli sme, tuším pospolu s Otakarem, byl od příbuzných swých záhy weden ke stawu duchownímu: ale byw jejich přičiněním co Wyšehradský probošt, arcibiskup Salcpurský a Aquilejský patriarcha, brzy po sobě powýšen na nejvyšší stupně církewního důstojenstwí, nechtěl přece přispůsobiti žiwot swůj swému powolání, ba ani dáti se poswětiti na kněžstwí. Otakar nebyl sice winen tím, že Filip od Innocentia IV potwrzen na Salcpurské arcibiskupstwí již r. 1247, kdež Otakar w radě rodiny swé ještě ani hlasu neměl. Ale přízeň a podpora, kterau propůjčowal se tomuto sestřenci také potom, když nespůsobilost jeho k důstojenstwí církewnímu již dáwno byla wyšla na jewo, byla prawým odříkáním se, ba zradau všech jeho zásad, a jest i beze snadu ten nejwětší mrawní porok, který králi tomu činiti se musí. Však i za tuto chybu, jako předtím u Mühldorfu, potrestán byl nyní časně a trpce dosti.

Té doby, když w Poděbradech o nápadu knížetstwí Jihoslowanských řízeno, newědělo se, který z obau bratří Korutanských přečká druhého: tím jistější ale byl předwěd, že země jejich po jich obau smrti octnau se w moci cizí. Jestliže tedy Filip odřekl se nápadu Korutanského, nepřinesl tím weliké oběti,⁷³ a mohl po sworném zwo-

73) Ačkoli newí se o listině, kterau by Filip byl odřekl se nápadu Korutanského, předce o takowém dáwa se saudití ze sawislosti dějin. Oldřichowa Poděbradská záwět nebyla jistě a nezůstala tajemstwím; kdyby Filip byl proti ní se postawil, bratři oba byliby nezůstali w dobré vůli až do smrti

1270 lení swém pokojně oseděti na patriarší stoličce, kdyby jen byl důstojenství swému podříditi chtěl mrawy a chtiče swé. To ale bylo mu nemožné: on bažil předewším po moci a sláwě tohoto swěta. Hned po bratrowě smrti jal se namlauwati a najímati do služby swé šlechtu Korutanskau i Krajinskau; ba přiwinul k sobě, newíme kterakým způsobem, i probošta Kunrata Brněnského, jenž byl zpráwcem zemí těch k ruce králowě. Ani psaní
 1 Otakarowo dne 1 dubna 1270 z Budyně k němu dané,
 Apr. neobjasňuje dosti zatmělých událostí těchto. „Stěžujete sobě,“ dí král, „že Wám křiwdu činíme, ježto sám zawinil ste, co nyní mezi námi a Wámi nesnáze jest; neboť po smrti bratra Wašeho, jenž dobrovolně ustanowil nás dědicem zemí swých, Wás za příčinu nešlechterností a prowinění Wašich naprosto wydědiw, zmocnil ste se hradůw a twrzí, ježto právem nám náležely. Kdybyste křiwdu byli nepočali, byli bychom učinili vše, co slušného byloby a šlechetného: ale chceteli přidružiti se k nepřátelům našim, užívejtež wůle swé, my však práv swých nepřestaneme hájiti, spojíce se také s přátely na odpor křiwdám, kteréž proti nám ukládáte.“⁷⁴ Takto úklady a násilím opanowaw Filip Korutany celé, po smrti krále Bely Uherského († 3 máje

Oldřichowy, a zwolení Filipowo w Aquileji (23 Sept. 1269) byloby nemohlo se státi tak, jak Oldřichowo psaní je líčí.

74) Slova Otakarowa jsau: — Cum praedictus frater vester propter vestram malitiam vos a successione hereditaria adhuc vivens separasset et alienasset ab omnibus bonis, exigentibus culpis vestris; nos enim, si ex parte vestra primum non fuisset in nostri praejudicium laboratum, fecissemus, quicquid fuisset condecens et honestum etc. — (Psaní to z originalu chowaného w Benátkách poprvé vydal F.J. Mone w Zeitschrift für Gesch. d. Oberrheins, Bd. X, 1).

1270) wstaupil we spolek branný se Štěpanem, již jedním panovníkem w Uhřích. 1270

Nowá wálka Čechůw s Uhry byla přirozeným následkem neočekávaných těchto událostí, we kterýchž ještě zmatku přibylo tím, že krále Štěpanowa sestra i tchyně Otakarowa, Anna Halická, jenž před tím nebývala na zetě swého laskawa,⁷⁵ po smrti otce swého krále Bely k němu se utekši, odewzdala mu k wěrné ruce všechny klenoty říše Uherské. Bela zajisté, umíraje, jako poslední zázvěti prosil byl Otakara, aby po jeho smrti ujal se celé královské rodiny Uherské a wzal ji do swé ochrany, — jakož patrno bylo, proti vlastnímu Belowu synowi a nástupci, náruživému králi Štěpanowi.⁷⁶ Kdy, kde a kterak wálka ta w běhu léta 1270

75) Swědčí o tom psaní králowny Kunhuty králi Belowi IV dědu swému asi r. 1263 dané w ta slova: Quod autem nuntias nobis inquire a domino et marito nostro carissimo, cur nuntios et legationes carissimae dominae et matris nostrae non libenter recipiat: sine ejusdem requisitione super hoc vobis brevis sit responsio, quod si eadem domina et mater nostra carissima, quemadmodum vos et alii nostri carnales facitis, dominum nostrum et maritum alloquiorum gratiosis et favorabilibus legationibus visitaret, scimus equidem veracissime, hoc per omnia fore gratum. (We spisu Über Formelbücher, Lieferung I, pag. 232. Tam též jsau psaní Kunhutina k matce swé, kdežto praví: Ah, cogimur iterum maternas injurias deplorare, quod nullum adhuc de affinitate nostri aliquibus beneficiis honorastis etc. (ibid.p.281).

76) Známo jest, že Štěpan několikráte wálku zdvihl proti otci swému Belowi. Bela tedy prosil Otakara: — quatenus — nostram consortem carissimam, reginam Ungariae, et filiam nostram dulcissimam, matrem vestram dilectissimam, ac omnes nostros barones, qui fuerunt perseverantes in fidelitate, cum ad vos refugium habuerint, amplexu paterno reci-

1270 wedena i kterak skončena byla, o tom paměti žádné nezachowaly se. Jen o příměří té doby uzavřeném vědomo jest aspoň tolik, že král Štěpan pojal do něho se své strany také Aquilejského patriarchu Filipa, pod výminkau však, aby mezitím choval se pokojně, a ke dni sw. Hawla, kdež králowé oba k utvrzení míru sejíti se měli, we sjezdu takovém aby také osobně účastnil se.

16
Oct.

W určitý tedy čas dostawil se král Otakar na hranice říše své do města Haimburka na Dunaji, se skvělým průvodem jednoho arcibiskupa, několika biskupů a hojného počtu šlechticů i rytířů ze všech svých zemí; král Štěpan přijel s neméně skvělým komonstwem do Prešpurka: Filip ale netoliko nepřišel sám, ba neposlal ani plnomocníků. Když počato jednati, kde a jak by králowé spolu sjeti se měli, tu zjewila se patrná nedůvěra s obau stran. Kdyby s celými družinami swými byli sestaupili se někde w širém poli, bylo se obáwati pŭtky téměř neodwratné; a s nemnohými nechtěli ani jeden ani druhý dáti se jako pod moc a zwůli swého saupeře. Konečně umluweno jest o jakémsi ostrůwku w Dunaji mezi Prešpurkem a Potenburkem, kdežto králowé oba, každý w průvodu jen dwanácti osob neozbrojených, sejíti se měli. Widěwše Čechové krále swého staupati na loďku cele bezbranného a w oděwu krátkém, (pro uwarování všelikého podezření), nemohli zdržeti se nářku hlasitého. Obáwaliť se welikého neštěstí: tenkrátě však bez příčiny. Hlavní důtce krále Uherského, za příčinau jeho klenotůw říšských, ⁷⁷ wyhowěl

piatis. Praedicta a vobis dulcissime fili petimus, laborantes in lecto, tamquam in ultimo testamento. (Ibid. p. 268—9.)

77) De insigniis regalibus, corona videlicet, gladio, monili, sella,

prý Otakar tím, že mu podával daru ceny čtyřnásob 1270 větší, nežli zač ty klenoty samy w sobě stály; on že neosoboval sobě k nim nižádného práwa, považujíc je toliko za poklad ode tchyně věrné jeho ruce svěřený; proto také ponechány jemu ještě i dále. Pro urownání a uklizení všelikých sporůw a žalob mezi oběma říšemi přišli oba králowé mocně na čtvero rozsudí s každé strany, tedy wesměs na osm osob k tomu zwolených, a mezitím prodlauženo příměří od 16 října 1270 až do sw. Martina čili 11 listopadu 1272. Patriarchu Filipa však Uherský král výslovně wylaučil z umluw těchto.⁷⁸

scutellis, et aliis clenodiis ac thesauro, delatis per D. Annam in regnum Boemiae, — tak se popisují ty klenoty.

- 78) Formule listiny o této věci vydané zachowala se w rukopisech netoliko Kraloweckém, od Voigta wydaném, ale i w Kolmarském, jenž wytištěn jest w VII dílu Bočkowa diplomataře Morawského na str. 990 a zní takto: Nos Stephanus etc. declaramus tenore praesentium universis, quod licet D. Philippum Aquilegiensis ecclesiae dominum, dilectum consanguineum nostrum, incluserimus prioribus treugis nostris: tamen quia in festo S. Galli nunc praeterito in loco nostris colloquiis deputato suam noluit praesentiam exhibere nec per se, nec per suos solemnes nuntios, nec super his, in quibus D. Rex Bohemiae eundem Electum treugas asserebat multipliciter violasse, quas instituimus pro eodem, satisfacere curavit sicut decuit in termino memorato: eundem D. Philippum a treugis nostris, quas a praedicto S. Galli usque ad festum S. Martini proxime affuturum et abinde per duos annos continuos cum D. Otacaro ser^{mo} rege Bohemiae, duce Austriae, Stiriae et Karinthiae, marchione Moraviae, domino Carniolae, Marchiae, Egrae ac Portus Naonis (tedy všech těch titulůw nepopíral Štěpan Otakarowi), carissimo consanguineo nostro et affine duximus statuendas, sicut in privilegiis utriusque nostrum super eo confectis (tyto však nezachowaly se) expressius continetur, barones nostri electi

1270 Na články nové smlauwy přísahali jak králowé, tak i biskupové a šlechtici jejich s obau stran slawně, a panovníci rozlaučili se u větši wlidnosti a srdečnosti, nežli se byli uwítali.

Filipowi Korutanskému záhy nastalo pykati chování swého. Kapitula Aquilejská nemeškala ssaditi jeho,

et assumti in arbitros seu arbitratores interlocutoria sua declararunt exclusum a treugis in praesentiarum interpositis etc. Ale jakož příklad tento jewí, jakowého zisku dějezpyt wůbec nadíti se může z formulářůw a kopiářůw historických, tak učíme se právě w tomto případě také, jak weliké opatrnosti potřebí jest w užíwání jejich. W c. k. státním archivu we Wídni nalezá se w opisu formulář pod nápisem: „Liber a missionibus regum, per manus *Zdenkonis de Trebecz*“, kompilovaný asi r. 1292, a obsahující w XV kapitulách 254 formulí listin král. kanceláře české. Z této sbírky obdržew někdy Dobner tři opisy (č. 218, 219 a 225), dal je tisknauti we druhém dílu swých Monumenta Bohem. p. 368—370. Prwní listina w rkp. Zdeňkowě zůstala bez datum, druhá podepsána s. l. 1267, VIII Kal. Augusti, třetí pak: in Ungaricali Broda 1273, VII Kal. Nov. Dobnerowi zdálo se, že listina onano prwní, která zní o sjezdu králůw na ostrowě Dunajském (16 Oct. 1270) a kterauž vydali sme we spisu Über Formelbücher p. 301 z jiného rkp. (ap. Emler č. 726), byla předchůdkyní listiny druhé, a proto naznačil ji také známkau r. 1267. Z toho uherští dějepisci brali sobě příčinu, že kladli umluwu mezi Otakarem a Štěpanem do r. 1267 ještě za žiwobyti krále Bely, a Katona proto jal se i uwoditi w pochybnost onen sjezd r. 1270. Druhá však ta listina (ap. Emler č. 751) nachází se w originalu s dobře zachowanými pečetmi podnes w archivu Swatowáclawském (čili korunním) w Praze, a srownáwajíc se s textem od Dobnera (poněkud chybně) vydaným, nese datum: „apud Posonium, 1271, sexto nonas Julii!“ Tím upadá w niweč celé domnělé příměří r. 1267. Zdeněk Třebický, skládaje dílo swé již jen z formulářůw swé doby, měl obyčej, do-

ještě nepotvrzeného, zase, jak mile powstal byl proti 1270 králi Českému, a wstaupila s tímto w městě Cividale dne 1 máje 1270 we zvláštní umluwu proti němu. Že 1 Mai. ke sjezdu králůw o sw. Hawle patriarcha ssazený ani nepřišel, ani neposlal, bylo důkazu dosti, že si netraufal obstáti při mírném pojednávání o práwu. Proto konečně ani Otakar nešetřil ho wíce. Wytáhnuw již w měsíci listopadu osobně s náležitou mocí brannau do jižných krajín, zmocnil se po třídenním dobývání města Lublaně autokem, a po něm i hradůw Landstrost a Stein; po čemž ostatní místa dobrowolně poddala se jemu. Když pak poslowé od stawůw zemských přišedše s pokořením, prosili o zastawení další záhuby, král konečně urownal se s Filipem na tom základě, aby on odřekna se všeho práwa ku Korutanům a ku Krajině, tráwil napotom dni své pokojně we Kremži w Rakausích, kdež odewzdán mu starý hrad k obývání a důchody panství Persenbeuského s několika mýty k výživě. Prawí se, že potom Otakar podrobil se obřadu slawného nastolení svého na starožitném stolci knížecím w Korutanech, při kteréž příležitosti také zemané tamější přísahali mu wěrnost a poslušenství. Jisté jest, že dne 12 prosince w Judenburku wešel we přátelské umluwy s nowým arcibiskupem Salcburským, Fridrichem von Walchen, kterýž o několik let později stal se auhlawním jeho nepřitelem. 12 Dec.

Když nedlauho potom král Český wracel se do sewerních zemí svých, král Štěpan odvážil se skutku, který sotwa pochopiti, tím méně ale omluwiti se dá.

plňowati a nahražowati jmena i data w nich opuštěná důmysly swými, často welmi newhodnými. Proto ani datum „in Ungar. Broda 1273“ wšímáti si nesluší, ana formule ta krále Štěpana se ani netýká.

1270 Jen jedna cesta wedla té doby ze Štyrska do Rakaus, přes známou horu Smrčník (Semering). Štěpan poslal silné haufy branného lidu, aby postavíce se u Schottwienu w zálohu, Otakara když s hory sejde zaskočili a jali. Tento však, měw o tom výstrahu, netáhl tau cestau, ale obrátil se s wojskem swým přes diwoké alpy mezi Štyrskem a Rakausy, wedle Mariecely a Lilienfeldu, kudy projíti wždy býwalo nesnadno, uprostřed kruté zimy nadto i nebezpečno. Rozzuřiw se nad nezdarem aukladu, wyprawil potom Štěpan wojsko as 50 tisícůw branných, nejwíce Kumanůw čili Plawcůw, do Rakaus, ježto plemíce, vraždíce a w požeh dávající vše co zasáhli, schytali a wlekli s sebau přes 16 tisícůw lidu, nejwíce bezbranných wenkowanůw, do Uher w zajetí.⁷⁹

1271 Zniknuw takowého nebezpečí Otakar, nemeškal wésti žalobu na zrádné chování se Uherského krále, jak u kolleje kardinálské w Římě,—ana stolice papežská od smrti Klemensa IV (29 Nov. 1268) až do zwolení Řehoře X (1 Sept. 1271) zůstávala neobsazena,—tak i u všech panovníkůw w Europě.⁸⁰ Shromáždiw stawy

79) Stephanus rex Ungariae circa festum S. Thomae (21 Dec.) apostoli misso exercitu in Austriam a parte meridiana Danubii, illam provinciam devastavit, occisis et in captivitatem abductis plus quam XVII millibus hominum. (*Hermannus Altah.* ap. Pertz, XI, 406). — Rex Ungariae Stephanus post factas treugas inter eum et regem Bohemiae per propria et aliorum principum privilegia firmatas ad spatium duorum annorum, subito ipsas violans, per Cumanos et Ungaros insultum fecit in Austriam, occidendo et captivando Christianorum plurima millia utriusque sexus (*Annales S. Rudberti Salisburgenses* ap. Pertz XVII, 798). —

80) Grande scelus, nefandum crimen et detestabilem perfidiam — per Stephanum R. Ung. in Christianum populum per-

Rakauské země w Malberku, kázal jim připrawowati 1271 se k wálce do Uher. Odtud pospíchal do Čech, zewšad sháněje co nejsilnější pomoc k nastáwající výprawě. Ku králi Štěpanowi poslal hlasatele, ježto žádali, dle smluw na ostrowě Dunajském nedáwno uzavřených, určitau za zrušení pokoje pokutu 20 tisícůw hřiwen stříbra i náhradu za škody, ale owšem odbytijsau leda s potupau. Obywatelstwo všech zemí Otakarowých hořelo žádostí pomsty za wěrolomnost uherskau. Již za samé zimy někteří Rakušáci, wedením Sifrida řečeného Wähingera, dali se w jízdu do Uher přes jezero Neziderské, tehdáž zamrzlé; kterčž ale prolomiwši se pod tíží jejich, potopilo 30 rytířůw a 300 bojownikůw. Také we Slezích, Braniborsku, Míšni a Durinsku dal Otakar najímati wojsko pro sebe; wévoda Albrecht, přímím Weliký, z Brunswiku a Lüneburku, jehožto

petratam, ad aures vestras deferimus cum querela. — Ecce enim cum eodem R. Stephano treugas nunc a festo b. Galli usque ad festum b. Martini et abinde per duos annos continuos duximus statuendas, quae ad stabilem observantiam earumdem tam nostris quam ipsius, quam etiam archiepiscoporum, episcoporum et baronum in terris utriusque nostrum morantium literis fuerant stabilitae, interpositis corporalibus fidei sacramentis vicibus repetitis, et authenticis privilegiis super eo praestitis hinc et inde. Sed ipse rex Steph. — non renuntiatis treugis, nobis non diffidatis, nobis non praemunitis, nobisque nil tale timentibus, sed de partibus Carinthiae, Carniolae et Marchiae, ubi quosdam infideles nostros, qui se contra nos in rebellionem erexerant, ad nostrae retraximus dominium potestatis, sub treugarum praetextu secure versus Austriam dirigentibus iter nostrum, — dictam terram nostram Austriae fraudulenter invasit etc. (Über Formelbücher, I Lieferung, p. 275. Emler regist. n. 768).

1271 staršímu synowi Jindřichowi Otakar zasnaubil byl dceru swau, připojil se k němu do boje osobně; ze všech zemí říše České dostawili se dobrowolně, kdokoli měli chuť do wálky, takže sebralo se konečně opět wojsko mohutné, jehožto síla na wíce nežli 100,000 mužůw branných udávala se. Neméně znamenité staly se příprawy co do strojůw wálečných druhu všelikého, jakowýchž bylo potřebí k dobýwání hradůw, ku porážení zdí a ke stawení mostůw přes řeky.

5
Apr. Hned po welikonoci shromáždilo se wojsko w Rakausích, na prawém poříčí Morawy, jak se zdá, na poli Morawském.⁸¹ Král Přemysl dal postawiti přes řeku most pohodlný, po němž wojsko přešlo do Uher dne 13
Apr. 13 dubna. Uhři, kteří hranic země swé hájiti měli, dali se hned na autěk, a hražená města Stupawa i Děwín poddala se bez odporu. Prešpurek, město královske i zámek welice opewněný, padli při prwním autoku, a tu dobyto znamenitých pokladůw; pokojné její oby-watele kázal wítěz ušetřiti wší škody,⁸² posádku pak wálečnau rozhostiti po hradech rakauských i morawských; neb chtěje opíratí se o to město k dalším swým

81) Wyprawowání naše jak wůbec o událostech následujících, tak i o této wálce zvláště, zakládá se hlawně na sbírce listin a psaní sauwěkých, která sluje Codex epistolaris Primislai Ottocari II Bohemiae regis, edid. *Thomas Dolliner*, Viennae 1803 in 4, a na rukopisech obsahu podobného později objevených. Že Henricus de Isernia sepsal zpráwu o wálce w Uhřích 1271 wedené, poznati jest po slohu chlubném a pedanticky šperkowaném. Na kroniky sauwěké (kromě Hermanní Altah. a málo jiných) nelze spoléhati se; Ottokar Hornek mate wálky 1271 a 1273 dohromady.

82) *Contin. chron. Claustroneoburg.* VI ap. Pertz, XI, 743, (ap. Rauch, I, 107) prawí: Posonium in primo impetu expugnat et capit, dimittens liberos et illaesos inhabitatores ejusdem

podnikům, uznal král za potřebí, netoliko neublížití jemu, 1271 ale i přispěti dowozem potrawy a swěřením ochrany jeho měšťanům Wídeňským. Počaw pak i tam zakládati nowý most přes Dunaj, táhl s wojskem swým dále. Hražená města Sw. Jiří, Pezinek, Bibersburk (Čerwený Kámen) a Trnawa nemohla také odolati dlauho. To celé okolí poddalo se králi, jenž spautaw mostem i prudký Wáh, zmocnil se také Nitry staroslawné, a rozeslanými na všeliké strany haufy wálečnými krajiny ty až prý ke Hronu popleniti dal. Poněwadž ale král Uherský, nechaw kraje na seweru Dunaje ležící beze wší obrany, sbíral weškeru brannau moc swau na prawém Dunaje poříčí, wrátil se i Otakar se hlawním wojskem swým do Prešpurka, kdež mostem přewedl je přes řeku, a tu

urbis. Naproti tomu *Australis historiae* pars plenior ap. Freher - Struve, I, 474, a dle ní *Anonymus Leobiensis* ap. Pez, I, 851, líčí čtenářům swým malebně, kterak město w noci dobyto a zapáleno bylo, tak že prý paní a slečny „vix arreptis palliis, quaedam camisiis, aliae vero peplis vel quidquid prae manibus invenire poterant, quaedam vero nihil (tedy celé nahé), omnes sic ad domum fratrum Minorum confugerunt“ etc. Nezdá se to sice býti obyčejné ani přirozené, žeby obyvatelé města, na kteréž nepřítel právě autokem žene, pokojně ležeti zůstali w postelích swých: zde ale wěc tak neslýchaná stala se skutečně — aspoň w mysli kronikáře, kterýž owšem psal asi o 30 let později. Než hrůza ta potom ještě přewýšena w Nitře, kdežto dle swědectwí téhož prawdozwěsta wojáci Otakarowi „episcopatum destruxerunt et combusserunt, viros etiam et mulieres, qui ad ecclesias confugerant, trucidabant; pueros autem in cunis jacentes Bohemi per pedes arripiebant, et eos ad columnas lapideas collidebant.“ Dle jiných zpráv biskup i obyvatelé poddawše se králi, byli ušetřeni; — příklad to jeden ze mnohých, jak již za starodáwna w Rakausích smýšleno i psáno jest o národě Českém.

1271 hned nedaleko mostu dne 2 máje⁸³ strhla se s prudce
 2 Mai. dorážejícími nepřátely, kteří přechodu brániti chtěli,
 první bitwa, skončivší autěkem Uhrůw i Kumanůw.
 Ti sice postavili se zase za Litawau u Starých Hradůw
 a Mošoně, aby bránili přechodu přes Litawu: a však
 když částka vojska českého mocí tam přeprawila se,
 8 Mai. utkání jsau bojem a sehnání zase s pole dne 8 máje;
 po čemž i Staré hrady dobyty a nowě opewněny, Mošon
 pak z kořene wywrácena byla. Tu přišli do ležení Ota-
 karowa u Mošoně biskup Wesprimský a bán Roland,
 poslaní od krále Štěpana k jednání o pokoji, a uzavřeli
 předewším příměří čili stání na tři dni, kteréž potom
 o dwa dni ještě prodlauženo bylo. I jakkoli přál sobě
 Otakar míru přízniwého, nechtěl předce podniknauti
 pod wýminky jemu kladené, aby totiž odřekl se všeho,
 čehokoli w Uhřích byl se zmocnil; i musel tedy po-
 kračowati we wálce čím dále tím obtížnější. Ale že
 král Štěpan wyhýbal se každé řádné bitwě, konečně
 wálečnou lstí dohnán jest k opravdowému potýkaní se.
 Část vojska českého twářila se, jakoby strachem před
 jeho silau hledala spásy w autěku; po čemž on, maje
 se již za wítěze, kázal všem swým stíhati utíkajících.
 21 Mai. Takto došlo konečně dne 21 máje k dáwno žádané
 bitwě všeobecné, na rowinách mezi řekami Litawau a
 Rabnicí. Král Český sám welel wojsku swému, a po-
 raziw nepřátely auplně, hnal je tři míle od bojiště k Rab-
 nici, w níž utonulo množství utíkajících, tak že ztráta
 Uhrůw jak na bojišti, tak i w autěku a w řece byla welmi

83) Text u Dollinera i Emlera (n. 747) tištěný klade datum:
 „proximo sabbato *post* festum S. Crucis“ (9 Mai): ale w ru-
 kopisech, kteréž my widěli, stojí psáno — „sabbato *ante*
 fest. S. Crucis (2 Mai), což ze mnohých příčin zdá se nám
 býti wěrohodnější.

znamenitá. Co následovalo, není dostatečně zjištěno. 1271 Některí staří letopisci wyprawují, že krále Štěpanowa sestra i tchyně Otakarowa, Anna kněžna Halická i Mačewská, přijewši té doby osobně do ležení zetě swého, přemluwila ho, aby netáhl dále, ale s bratrem jejím raději smířiti se hleděl, k čemuž i nabízela prý pomoc swau.⁸⁴ Zdá se pak, že ke stejné době náleží také psaní biskupůw a pánůw Uherských k Otakarowi, ježto ukládali se mezi oba krále we prospěch uzavření pokoje.⁸⁵ Jiní vykládají, kterak zmáhající se u wojště hlad donutil prý krále Českého k cauwání, any Rakausy lonskau neaurodau a posawadním. dodáwaním potraw k wojsku již byly wysíleny, a w Uhřích také dlauhé wálčení zásoby všecky bylo wyčerpalo. Možné jest i prawdě podobné, že příčiny obě pohnuly jeho k ukončení wálky a k rozpuštění wojska již při času letnic (24 máje), anzi potřebí proto domýšleti se nějaké nové porážky w Uhřích, o kteréž sawěké prameny naprosto nic newědí.⁸⁶ Pobyw plných sedm nedělí, — délku to

24
Mai.

84) Jakkoli w celku nehodné a neslušné jest, co báječný *Ottokar Hornek* w kapitole 96 rýmowané kroniky swé (na str. 108 a 109 wyprawuje o návštěwě kněžny Anny (der Kunigin von Matschaw) w ležení zetě jejího u Rábu (dacz Rab), kterak prý „dew Kunigin jrn Aiden pat, Daz er für dieselben stat Nicht verrer in Vngern chem; Welher Bessrung jn geczem, Die muest er gewis han Von jrm Prueder Kunig Stephan:“ — skutek příchodu jejího do ležení Otakarowa sám (r. 1271, neb 1273 nebyli již ani bratr její, ani tuším ona na žiwě), zdá se že není vymyšlen, jakož i potakatelé Horneckowi (ku př. Hagen a jiní) tak saudili.

85) *Wiz Über Formelbücher, I Lieferung.* str. 270; ap. Emler n. 750.

86) *Hermanní Altah. annales* ap. Pertz, XVII, 406: Otaker —

1271 času té doby neslýchanau — co wítěz w zemi nepřátelské, a dobyw tolikero pevných míst, mohlť owšem domníwati se, že učinil již dosti jak pro wálečnau swau sláwu, tak i pro pokoření nepřitele, zvláště an posléze i skwělého byl nabył wítězstwí. Král Štěpan ale smýšlel jinak: jemu šlo jen o zdar, nikoli o čest boje. Když tedy Otakar ustaupil s pole, on sebraw rozplašené wojsko swé opět, počal způsobem opačným wálku nowau: ^{m.} ^{Jun.} wyprawiltě až do 30.000 mužůw lehké jízdy, jako wloni, do Rakaus i do Morawy na zájem lidí. Laupežná zběř tato, vyhýbajíc se hraženým místům, přepadala bezbranný lid selský nenadále, i odwlekla ho zase několik tisícůw do zajetí. K dowršení všeho zlého také krále Štěpanůw swak a spojenec, wévoda Jindřich Baworský, poslal stejnau dobau asi tisíc mužůw branných do Rakaus, ježto poplenili krajinu okolo Vöcklabruku a Welsu,

circa festum pentecostes propter consumptionem victualium reverti cogitur in Boemiam, exercitu relaxato. — It. *Contin. Praedicator. Vindobon.* ibid. XVII, 729: Rex Bohemie — usque in Rab valida manu pervenit. Sed circa pentecosten, dum expense deficerent, regressus Austriam etc. — Nejnověji teprw Ottokar *Lorenz* (pag. 329), aby Otakara winiti mohl, dle obyčeje swého, také z neschopnosti wálečné, uwodí z listiny od krále Ladislawa Uherského dne 23 máje 1274 (?) dané na pochwalu bratří Petra i Matauše de genere Chak, zmínku o wítězstwí uherském in fluvio Rebucze, která dobře k bojům přede dnem 21 máje wedeným rozuměti se dá, za důkaz auplné porážky (gänzliche Niederlage) Otakarowy, o které ani nejkrutější jeho nepřátelé we kronikách ničeho nehlesli. (Fejér cod. dipl. Hung. V, 2, 95. Emler n. 884). Kdyby něco takowého bylo předešlo, powážliwý *Hermannus Altah.* bylby nepsal (l. c.), že králowé „circa solstitium aestivale — ad *inopinatam* et subitam pacis concordiam redierunt“ etc.

dříve nežli vojsko české zase spojití se a jedny i druhé 1271 za hanebný pych jejich potrestati mohlo.

Za chybu owšem Otakarowi přičítati se musí, že neznaw lépe nepřátel swých a nepředwídaje, čeho schopni byli, zmeškal byl opatřiti země swé proti podobným nehodám. Když ale hned zase činil příprawy, aby nowau wálkau do Uhér i do Bawor pospolu splatil a pomstil utrpené škody: tu biskupové obau říší wložili se opět mezi rozhněwané panowníky, aby zastawíce další krweproléwaní, spůsobili pokud možné bylo upokojení stálé. Kde a jak dlaugo jednání o tom wedla se, nelze wěděti: však již 2 čerwence zaručili se w poli u 2 Jul. Prešpurka nejvyšší kancléř Štěpan, Kolocký arcibiskup, s jinými 6 biskupy uherskými, jak přísahau, tak i zápisem, že král jejich swědomitě, pod pokutau exkomunikace a interdiktu, zachowá napotom všecky nowého pokoje umluwy; proti čemuž arcibiskup Salcburský a biskupové Pražský, Olomucký, Pasowský, Frisinský, Řezenský a Sekowský za Otakara podobný učinili slib. Dne následujícího, 3 čerwence, vydal král Štěpan z ležení 3 Jul. u Prešpurka swau listinu na zdržení pokoje, kterauž potom 14 čerwence Otakar w Praze téměř doslovně 14 Jul. opakowal.⁸⁷

87) Jednatelé míru byli s české strany biskup Bruno, provincial minoritůw Rakauských Hartbern, Artleb z Doblína komorník, Bohuše z Drahotauš maršalek a Nezamysl podčeší Morawský; se strany uherské Pawel biskup Wesprimský, Egid nejw. komorník, bán Roland a probošt Aradský Benedik. místokancléř. Listina uherská dne 2 Jul. 1271 chowá se w originalu podnes w archivu Swatowáclawském w Praze. Listiny dne 3 a 14 Jul. zachowaly se jen w registách papežských, odkudž sme je w r. 1837 wypsali (Italien. Reise p. 42); Emler vydal je we swých registách pod číslem 753

- 1271 Hlavní výminky míru byly následující: 1) Hranice obou říší obnoveny buďte v té míře, ve které nacházely se při smrti krále Bely IV; (Otakar tedy vzdal se svého výboje v Uhřích). 2) Král Štěpan sám za sebe i za potomky své odřiká se všeho práva k zemím Štyrské, Korutanské, Krajinské i ke Slowenskému kraji. 3) Nápodobně odřiká se všech klenotů říše Uherské, jež sestra jeho Anna do Čech odvezla. 4) Král Štěpan zruší umluvu, kterou posavad měl s Filipem woleným patriarchou Aquilejským, a zbav ho své ochrany: začez i Otakar zavazuje se nepodporovati se své strany uherského králewice Štěpana, nejmladšího a newlastního bratra někdy krále Bely IV. 5) Uherské hrady a statky hrabat Kyseckých a jiných Uhrů do Čech uteklých a tam již usedlých případněte právem koruně Uherské, a jejich dřívejší majitelé spokojte se s tím, co jim od krále Otakara v Čechách uděleno bylo; král Štěpan slibuje nepřijímati jich více do říše své, a za to wypowiedíti ze zemí svých pány Wiléma z Schärffenberka i Mikuláše z Löwenberka, ježto z říše Otakarovy byli k němu se utekli. 6) Napotom žádný z obou králů nepřijímejž aniž chovej u sebe takových přeběhlíků. 7) Co do škod ve válce obapolně spáchaných platnost mějte zvláštní o ně učiněné smlauwy. 8) Do míru tohoto pojímá král Přemysl Otakar všecky své spojence, zejména krále Španělského i Anglického, Římského krále Richarda, arcibiskupy Mohuckého,

na str. 295—302. Ze způsobu, kterak jmena vlastní v obou listinách psána jsau, poznati jest, že uherská (Štěpanowa) vyhotowena byla půwodně w kanceláři české a král Štěpan přiwěsil k ní jen pečet swau, Otakarowa pak česká, psaná patrně prawopisem uherským, vyšla z uherské kanceláře. Přiwěšení pečeti slaužilo za ratifikaci s obou stran.

Magdeburského i Salcpurského s jejich suffragány, Lud- 1271
wíka Přísného falckrabě na Rýně, Míšenského markrabě
Jindřicha Jasného, wévody Saského, Brunšwického,
Brabantského a Limburského, lankrabě Durinského
Albrechta, Dětricha markrabě Landsberského, syny
Oty a Jana markrabí Braniborských, a knížata Slezská
i Kujawská; začez i král Štěpan se swé strany jmenuje
krále Franského a Sicilského, císaře Byzantského, krále
Srbského, cára Bulharského, knížata Kijewská i Ruská,
wévodu Krakowského a Welkopolského, swého synowce
a Otakarowa swaka Belu wévodu Mačewského i Bosen-
ského, a konečně Jindřicha wévodu Baworského. 9)
Wšecky zmatky a nesnáze, ježby napotom ještě mezi
králi udati se mohly, budte urownány cestau mírnau;
w důležitějších neshodách arcibiskup Ostřihomský a
biskup Olomucký sestupte se co zplnomocnění s obau
stran opravce míru, jichžto nálezu poslauchati se musí;
w méně wážných sporech pohraničných postačí zakro-
čení vyšších auředníkůw tam ustanowených. 10) Za
wěrné zachowání umluw těchto mírných ručí se strany
Otakarowy markrabě Jindřich Míšenský a Ota Brani-
borský; se strany Štěpanowy král Karel Sicilský a
wévoda Jindřich Baworský. 11) Kromě arcibiskupůw
a biskupůw obojí říše stwrdí umluwy tyto ještě i páni:
Ondřej z Řičan nejw. komorník zemský w Čechách,
Jaroš ze Sliwna i z Pušperka, Jaroslaw z Lemberka,
Boreš z Risenburka, Zbislav z Třebauně nejw. purkrabě
Pražský, Jarek z Wamberka, Dětrich Špaček zemský
podkomoří, Bawor ze Strakonic, Hynek z Lichtenburka,
Čeněk z Ronowa, Slawek z Risenburka syn Boršůw,
Artleb z Doblína nejw. komorník Morawský, Bohuše
z Drahotauš maršalek, Wznata z Lomnice truksas,
Nezamysl podčeší Morawský, Milota z Benešowa i

1271 z Dědic, Kuna z Kunstatu, Ota z Haslowa, Ota z Berchtoldsdorfu a jiní se strany české, z uherské pak palatin Mojžíš, Egid nejvyšší komorník, bán Slawonský Joachim Pektari, Matauš wojwoda Sedmihradský a mnozí jiní. 12) Konečně má požádána býti stolice papežská, aby potvrdil také umluvy tyto, bdělá spolu nad jejich zachovávaním.

Tolikeré ty a tak pečlivé ohrady měly tuším vždy žádauci ten účinek, že za Štěpanowa žiwobyti pokoj nebyl více rušen. Pohřichu ale král ten po jeho uzavření nezůstal dlouho na žiwě. Královský dwůr Uherský, nedávno ještě rodiště tolíkera pobožných, ba swatých paní, proměnil se byl w jewiště diwokých rozmarůw a pauhé libowůle, we hnízdo pletich a aukladůw bez počtu od té doby, co tam panowala i zákony dávala krásná Kumanka, choť krále Štěpanowa. Jeden z nejvyšších auředníkůw králowých, Joachim Pektari bán Slawonský, unesl byl jednoho syna králowa; tento pak stihaje laupezníka osobně w největším parnu letním, upadl we krutau nemoc, která učinila konec jeho 1272 žiwobyti dne 1 srpna 1272. Po něm dosedl na trůn ¹ Aug. syn jeho ještě ne cele 12 letý, Ladislaw přijmím Kuman (pro jeho k tomu národu zvláštní lásku), pod poručnictwím matky své. Newolí její a přewratem na jejím dvoře nastalým někdejší krále Štěpanůw přední milec Egid, potud nejvyšší komorník a župan Prešpurský, ztratiw auřady a statky své, utekl se k Otakarowi, kterýž přijal ho u sebe se zvláštní přízní a wyznamenáním, a obdržew od něho Prešpurek w Uhřích, odplatil se mu za to hojnými důchody w Rakausích. ⁸⁸ Zru-

88) *Contin. Vindobon.* ap. Pertz, XI, 704. et *Anon. Leobiens.* ap. Pez, I, 839.

šil-li tím král Český jeden článek předešlé umluwy,⁸⁹⁾ 1272 udala se mu brzy příčina, pykati toho. Hrabě Jindřich Kysecký, jenž již byl w Čechách zdomácněl co pán český, oženiw se s dcerau Smila z Lichtenburka, patřil na toto wyznamení swého auhlawního nepřitele uher-ského se wzteklau záwistí a nenáwistí. Pročež ujew podtají z Čech, wlaudil se do Prešpurka co domnělý Otakarůw důwěrník, a zrádně dopomohl Uhrům zase k držení zámku i města. Za to byw od králowny matky w Budíně čestně přijat a we swé někdy statky, mezi nimiž i w město Kysek, opět uweden, dal se s knížetem Belau, bratrem králowny České Kunhuty, do tak náruživé hádky a pŭtky, že zabiw ho na ostrowě Dunajském mezi Budínem a Peští, wztekem rozsekal ho i na kusy, kteréž potom od kněžen Uherských s welikým pláčem a naříkaním zase sbírány byly.⁹⁰⁾ Hrozná

89) Jakkoli zdánliwé to jest, může předce i popíráno býti. Poněwadž anarchický staw dwora králowského w Uhřích při smrti krále Štěpana jest na jewě, a my nic newíme o posledních nařízeních umírajícího krále; poněwadž ošemetný Joachim Pektari, prowiniw se tak těžce proti Štěpanowi, nejen nebyl za to potrestán, alebrž i k wětší ještě moci powýšen: sluší se domýšleti, že Otakar, zapleten jsa skrze manželku swau do všech neutěšených poměrůw rodu králowského w Uhřích, nepowažowal to za wěrolomnost proti Štěpanowi, bralli jeho i swé wěrné pod ochranu. Wždyť nowým vládcům Uherským, provozowawším moc swau ne we smyslu nebožtíka krále, nebyl ještě nijakým slibem zawázán.

90) *Contin. Claustroneoburg.* VI (ap. Pertz XI, 744) prawí wýslovně, že se to stalo „ob invidiam regis Bohemiae Otakari.“ Jediný *Contin. Lambac.* (ibid. XI, 561) udává, že Bela „volens sibi regnum indebite usurpare“ zabit byl; což owšem prawdě nepodobno.

1272 tato vražda popudila krále Českého tak welice, že přísahal za ni pomstu, aniž dal se uchlácholiti; a protož když wrah nebyl mu wydán, ohlásil zase nowau do Uher wálku.

1273 Počátky její udály se již w únoru roku 1273.
 m. Uhři, na koních swých wždy pohybliwější nežli Čechové
 Febr. a Němci, předešli tyto i tentokrát autokem, wpadše téměř saučasně do Rakaus, do Morawy a do Štyrska; brzy potom haufy jejich wyřítily se i do Korutan. K odvrácení té neřesti šlechta těchto zemí, králowým rozkazem, wstaupila we spolek branný, a podnikla i sama wálečný autok do Uher, kdežto zmocniwši se i pewného města Rábu, welitele jeho, biskupa Pětikostelského, spolu s drahně uherskými šlechtici, přiwedla jatého do
 m. Rakaus. W měsíci máji jiné zástupy Morawanůw i Ra-
 Mai. kušanůw zase wtrhše do Uher, dobyli tam měst Sw. Jiří a Nitry; Nitra té doby dána w plen i w požeh.⁹¹⁾

m. K walné tohoto léta výprawě nařídil byl král
 Jul. Český všem swým wojskám, aby w měsíci čerwenci spojily se u Lawy. Dříve ale nežli to dokonáno, zrádný na obě strany hrabě Jindřich Kysecký prikwačil české ležení tlupami asi 30 tisícůw Uhrůw; tu pak postawiw se mu na odpor chrabrý hejtman země Korutánské Oldřich z Drnholce, z rodu českých Kaunicůw,⁹²⁾ zahynul bohužel w jedné z prwních srážek. Uhři, nepo-

91) *Chron. Anonym. ap. Rauch, II, 258. Chron. Austral. ap. Freher, I, 464.* Mělyli krutosti w Nitře při r. 1271 (poznám. 82) stíhané jakau podstatu, byloby tuším počítati je k této době.

92) Bratr často jmenowaného Heřmana z Rychnowa, králowa nejwěrnějšího komorníka, i potomek slawného někdy Hroznaty z Peruce. (Wiz Dějiny nár. Česk. I, 2, str. 484). Toť byl onen Ottok. Lorenzůw „deutscher Mann“! (p. 341).

kojiwše po dwa dni ležení české, opírající se o řeku 1273 Dyji, a popleniwše tu krajinu, cauwali opět, an třetí den Otakar, sebrav již wojsko asi 60.000 mužůw silné, táhl proti nim a hnál je utíkající přes řeku Morawu a hory Karpaty až k řece Wáhu. Jak obyčejně, nechtěli oni bitwau řádnau okusiti nejistého štěstí wálky; pročez bylo králi Českému dobýwati míst pevných, aby při postupování do země nebyl ohrožowán w zádech posádkami nepřátelskými. Celý měsíc ztráwen takto we stolicích Prešpurské i Nitranské. Zaplašeným obywatelům těch okolí oznámeno veřejně, aby wrátice se hleděli si pokojně žiwností swých, že jim pod ochranau krále Českého ničím ubližowati se nebude.⁹³ Města Prešpurek a sw. Jiří swěřena měšťanům Wídeňským a Nowoměstským za Wídní, aby je ostříhali. W běhu měsíce srpna překročil Otakar Dunaj mostem již po čtwrté přeseň postaweným — což za wěc neslýchanau pokládáno bylo,⁹⁴ — a na prawém jeho břehu zmocniw se opět, jako přede dvěma léty, všech míst pevných až po město Ráb, tu před městem pasowal na rytířstwí slawně 50 bojownikůw, kteří udatností w boji se byli wyznamenali, a mezi nimi swého vlastního syna lewo-bočka Mikuláše, prohlášeného již dříwe za wévodu Opawského. Když od staroslawné Hory sw. Martina

93) Aufugitivis civibus et expulsis rusticis ad laborandum et serviendum statuto priori obsequio ad propria redire volentibus, edicto regis Boemiae pax et gratia universis publice promulgatur. *Contin. Vindobon.* ap. Pertz XI, 705. *Chron. Anon.* ap. Rauch, II, 259. *Chron. Anon. Leobiens.* ap. Pez, I, 841. *Chron. Austral.* ap. Freher, I, 465.

94) Per pontem ligneum magnis sumptibus nunc quarto tempore regis Otakari constructum, quod antiquitus inauditum fuerat. (*Chron. ibid.*)

1273 obrátil se k Šoproni na západ, okolo jezera Neziderského místa hražená všecka poddávala se mu dobrovolně. U Šoproně pak leže na počátku měsíce října, ^{m.} ^{Oct.} když dowěděl se o weliké proměně, která w těch dnech stala se w Němcích, nejen přijal to město bez nesnáze na milost, ale swolil také k jednání o nowém swém s Uhry smíření.⁹⁵

Počínalať tu nowá doba dějin, která za nedlauho změniwši weškeren staw východní Europy, uwrhla do propasti bídy jak zemi Českau, tak i wytečného jejího panowníka. Pro výklad její potřebí jest nám wrátiti se k událostem poněkud starším.

Již dáwno patřili byli knížata Němečtí se záwistí na krále Českého, jehožto rostaucí téměř každým rokem moc a sláva zastiňowala panownické jejich postawení, na oko již spíše podřízených, nežli jeho rowní; a od záwisti býwá k nenáwisti vždy jen malý krok. I jakkoli Otakar od počátku panování swého chowal se byl tak, že co do smýšlení zdál se býti mnohem více Němcem nežli Slowanem: mocnost nowá, založená od něho téměř u prostřed Europy, měla předce dle saudu všech lidí ráz přewahau slowanský. Proto jakož již ode tisíci let, kdykoli nápadně zmáhala se byla moc Česká, národ Německý w panování swém ohrožena se cítiw, hledáwal pokaždé prostředkůw k odvrácení takowého nebezpečí: tak i nyní po smrti krále Richarda († 2 Apr. 1272) pomýšleli knížata záhy, kudyby přewaha moci České

95) Zápis o tom wydaný od Voigta (p. 38) i Emlera n. 839, podává důkaz, kterak Otakar již na počátku m. Oct. u Šoproně leže měl wědomí, že Rudolf Habsburský měl na králowstwí Římské wolen býti.

zrušena, a panování jejímu aspoň w zemích říše Německé 1273 konec učiněn býti mohl.

Neprawda jest, co již owšem za starodávna powídalo a wěřilo se ode mnohých, žeby jako někdy r. 1256, tak i 1272 opět, Kolínský arcibiskup přišed do Prahy, podával byl od kurfirstůw Otakarowi koruny Římské, a že jen ošemetná přimluwa pánůw českých, zejména pak nejvyššího komorníka Ondřeje z Říčan, bojících prý se nowého zmohutnění králowa, zmařila byla náwrhy takowé.⁹⁶

Owšem, kdyby knížata Němečtí prohlédali byli ku prospěchu obecnému křesťanstwa i říše, a nikoli každý

96) Půwodce staré powídky té jsau známý *Continuator Cosmae*, a wedle něho poněkud i německý básník *Ottokar Hornek*; w jiných sauvěkých pramenech, jak kronikářských tak i listinných, není o skutku takowém, ač bylby nad míru důležitým a památným, ani stopy. O *Continuatoru Cosmae* to, co již r. 1829 tušili a napowěděli sme (*Würdigung der böhm. Geschichtschreiber* p. 94) a což i Rudolf Köpke we předmluwě k vydání jeho r. 1851 (*Pertz Monumenta Germ. XI, pag. 14*) uznal za prawdu, stalo se od té doby u nás úplným přesvědčením: že dílo to we swém celku jest pilná sice ale bezduchá práce nekritického kompilatora ze XIV století, pauhé quodlibet, sestawené bez ladu a skladu, ze zpráv nahodilých a záznamkůw zlomkovitých, pocházejících ne od jednoho, ani ode dwau spisowatelůw, ale ze pramenůw všelikých, tu dobrých, tu špatných. Dotčená pak zpráva náleží mezi powídačky, které zrodily se w paměti lidské z pauhého domyslu teprw po smrti Otakarowě. Půwod k ní dán bezpochyby nejasným w lidu rozpomínáním se na skutečnou událost r. 1256. Že ji opakowali po *Continuatoru Pulkawa*, po *Horneku Anonymus Leob.* a jiní, to ještě netwrdí její prawdy. I německý dějezpytec Joh. Friedr. Böhmer připojil se konečně (w posledních *Regestách* swých) k úsudku našemu.

1273 ke swému vlastnímu, nad to pak ke swé wášni společné, byliby předewším wolili Otakara sobě za wrchního pána; i možná také žeby byl snad našel se jeden neb druhý mezi nimi, který tak smýšlel. Ještě nedáwno slawná dynastie Staufowská zahynula byla w boji pro starožitnau ideu císařstwí Římského a wšekřesťanského, jakož i pro moc a jednotu říše jeho. Boj ten bylo jí wésti netoliko proti papežům, ale i proti knížatům říšským, bažícím čím dále tím walněji po samostatnosti a swrchowosti moci swé, čili po suverenitě. We dlauhém tak řečeném „interregnum“ císařská neboli kráľowská moc w říši zubožena byla konečně na pauhý stín, ba na pauhé zdání toliko, ježto knížata i páni dowedli byli wšelikými spůsoby uwázati se w požíwání každého jejího i statku i práwa. A předce potřeba mocného císaře, pro ochranu a pro pořádek jak církwe křesťanské, tak i říše samé, dáwala se čím dále tím hlauběji cítiti we mnění wšeobecném. Nowý papež Řehoř X, jenž za swého putowání do Jeruzaléma zwolen byl na stolicu papežskou, wrátil se byl odtud se wraucím přáním, aby walná výprawa křižácká podniknuta byla opět k oswobození hrobu Kristowa; k tomu pak bylo předewším potřebí císaře mocného, co wůdce we wáľkách zběhlého a wůbec oblíbeného. W Němcích nedostatak ochrany s hůry již donutil byl slabší audy těla říšského ke spolčowání se mezi sebau, aby mocí odolati mohli ohrožujícímu je násilí; tak zejména spolek měst Porýnských již tamějším kurfirstům stal se byl welmi protimyslným. I musiloť těmto na tom záležeti, aby to, čeho byli dáwno zmocnili se buď aukladem neb násilím, pojistili sobě konečně také po práwu, třebasby přitom donuceni byli wrátiti, co obět na smíření, některau částku císařských oněch spolií.

W tom seznání byli tedy nyní knížata Němečtí 1273 sworni, že měl na králowstwí Římské wolen býti muž co do powahy osobní, a zejména co do statečnosti a zpráwnosti wytečný, jenžby naprawiti uměl, cokoli jim w říši jakkoli waditi se zdálo, ale jenž sám sebau nemělby ani podstaty dosti, aby co provedl bez jejich wůle a pomoci.⁹⁷ Porady o té věci konaly se mezi

97) Důležitá i památná jsau slowa, jež napsal 16 Dec. 1273 k žádosti papežowě biskup Olomucký *Bruno*, muž stolicí Římské, říši Německé a králi swému Otakarowi stejně oddaný, o tehdejším stawu věci veřejných a jeho náprawě. Nos — vestro parentes mandato — quod scimus loquimur et quod vidimus protestamur: quoniam — periculosa tempora jam venerunt, in quibus homines se ipsos amantes praeponunt commodo reipublicae rem privatam; unde non solum in regno Alemanniae, sed ubique haec pestis in tantum invaluit, quod quantum est in hominibus sive spiritualibus sive secularibus, horrentes juga superiorum, in regum electionibus et etiam praelatorum aut tales eligunt, quos eis subesse potius oporteat quam praeesse, aut in diversos dividunt vota sua, duabus forsan de causis, ut plus emungant a pluribus quam ab uno, aut ideo, si voluerit unus procedere per rigorem justitiae contra ipsos, per alium defendantur. Ecce exemplum hujusmodi — in electione — nunc regis Hispaniae et comitis Rudolphi. — Reformationis concilii credimus esse summam, quod talis — haberetur imperator, qui potenter ordinata pace in mundo, posset esse hujus executor negotii (totiž výprawy křižácké) propria in persona. — Videtur, quod tam spirituales quam seculares imperatoris potentiam jam abhorrent. Volunt quidem imperatorem habere et — eligere sapientem, sed — potentiam ipsam horrent; cum tamen velle et scire nihil valeant sine posse, et nihil magis expediens videatur, quam unius potentia; etiamsi aliquantulum malignari vellet, malignitatem aliorum nihilominus compescendo toleraretur, quam si sine compescente insolescerent universi. Haec de regno Aleman-

1273 knížaty wíce méně podtají po celý tuším rok a na rozličných místech; i rozumí se, že o jejich obsahu a směru nepodáno ani wrstewcům ani potomstwu zpráv nižádných; nicméně jest se domýšleti, že co se dalo, krále Otakara owšem nezůstalo tajno. Z té příčiny zdá se, že snažil se on záhy smířiti se aspoň s nejbližším swým sausedem říšským, a získati ho na swau stranu: byl to kníže Jindřich, Baworský wévoda. Již na samém počátku roku 1273 meškali w Praze⁹⁸ plnomocníci tohoto, Leo biskup Řezenský a pan Sifrid ze Siegenhofen, ježto zprostředkowali umluwu přátelskau, kterauž Otakar we prospěch knížete Jindřicha odřekl se všeho práwa ke hrabstwí od Luku a Dekendorfu, jakož i ke hradům Schärding, Floss a Parkstein; naproti tomu wévoda Jindřich vzdal se na wždy všech nárokůw k Chebu, k Sušici a k jiným několika statkům. Do té umluwy přijati jsau také arcibiskup Salcpurský a biskupowé Bamberský, Řezenský, Pasowský, Frisinský a Brixenský a t. d.⁹⁹ Nedlauho pak potom sšedše se oba panowníci osobně, potwrdili míru toho, i sjednotili se spolu co do chowání se při nastáwawší tehdaž wolbě nowého krále Římského.¹⁰⁰

niae sufficient, quamvis in eis exprimendis nos diminutos potius quam superfluos reputemus etc. Vide Raynaldi ad ann. 1273 §. 11. Emler regesta n. 845 etc. —

98) Dne 1 a 4 Januar. 1273 vydal biskup Leo na Strahowě dvě listiny, jichž originaly chowají se podnes w Čechách. Emler regist. n. 808 a 809.

99) Smlauwa obšírná ze starých formulářůw wytištěna w Emler. regist. n. 812.

100) Viz *Eberhardi Altahensis annales* ap. Böhmer, II, 527. It. ap. Pertz, XVII, 408. Schůze ta stala se tuším w Domažlicích w měsíci březnu (Mart. 1273).

I bylotě zlým znamením a dávalo neweselau před- 1273
tuchu, že smíření a auzké k Otakarowi přilnutí jednoho
Baworského bratra dalo druhému příčinu, odvrátiti se
od něho tak daleko, že stal se mu právě té doby auhlaw-
ním nepřitelem. Bratr Jindřichůw, Ludwík příjmím
Přísný falckrabě Rýnský, ještě r. 1271 počítán byl mezi
spojence Otakarowy: nyní ale počal brojiti proti němu
tak nepřátelsky, že považován byl, wedle Fridricha
Normberského purkrabě, za půwodce a předního strůjce
wšeho zlého, které na Otakara se chystalo. Pletichy od
obau těchto pánůw ukládané nedají se owšem odkryti
w podrobnosti: ale prawý duch a směr jejich nemeš-
kal objewiti se w účinku.

Jisté jest, že s počátku falckrabě Ludwík sám si
byl přál dosednauti na stolicí králowstwí Římského;
a snad to bylo příčinau, že tak prudce zanevrhel na
bratra swého Jindřicha. Rýnští však arcibiskupowé
nikterak nehowěli jeho přání, a Normberský purkrabě
hned od počátku na wšelikých místech přimlauwal se
horliwě za hraběte *Rudolfa Habsburského*, swého ujce,
bezpochyby ne bez jeho wědomí a swolení. Již pak
1 září 1273 zawazowal se Mohucký arcibiskup Werner 1
z Eppenšteina falckrabi Ludwíkowi (w listině posawad Sept.
zachované,) že nebude-li možné prowesti jeho (falckra-
bowa) powýšení, oba oni, Werner i Ludwík měli sjed-
notiti hlasy swé we prospěch buďto Sifrida hra-
běte Anhaltského aneb Rudolfa Habsburského; však
tak, aby prwé uklizeno bylo, cokoli bylo neshody mezi
Ludwíkem a Rudolfem. A do takové umluwy měli po-
jati býti také ostatní kurfirstowé Rýnští. Pak dne
11 září Kolínský arcibiskup Engelbert z Falkenberka 11
slibowal arcibiskupům Mohuckému i Treverskému a falc- Sept.
krabi Ludwíkowi listem na to daným, že we wolení

1273 krále Římského měli všichni sworni býti na ten způsob, že o kohokoli tři z nich se svolí, čtvrtý měl beze všeho zdráhaní přistaupiti k témuž, avšak prospěchy a čest jeho že měly u budaucího zwolence tak dobře opatřeny býti, jako všech jiných.¹⁰¹ Spolek tento Porýnský stal se tudíž rozhodným pánem wolby, a mohl dle libosti ukládati výminky její. Aby pak ani wévoda Saský ani Braniborský markrabě nepostawili se na odpor, i o to postaral se purkrabě Normberský.¹⁰² Bylli také král Český řádně powolán k wolbě, nedá se s jistotau ani twrditi ani zapíratí; jisté jest jen to, že wyprawil k ní své mluwčí a plnomocníky. Hojnost dětí Rudolfowých, an měl tři syny a šestero dcer na wdání, wydařila se tenkrátě výborně w jeho prospěch, dávajíc knížatům čáku hojného s ním se spříznění. Když tedy

29 Sept. den sw. Michala, 29 září, přišlo we Frankfurtě k řádnému wolení, byloť ono již napřed rozhodnuto a tajnými ohradami zjištěno: falckrabi Ludwíkowi dána dobrá wůle i plná moc od pěti wolitelůw, aby je oznámil veřejně: načež on jmenem jejich prohlásil slawně *Rudolfa hraběte Habsburského* za zwoleného krále Římského.

m. Nov. O postawení a poměru krále Otakara k celé této události nabýwáme swětla ze psaní, kterým stěžowal si u papeže Řehoře X (w měsíci listopadu 1273) na křiwdy, jichž mu prý od kurfirstůw bylo snášeti i očekáwati, a prosil spolu za pomoc k odvrácení jejich. „Knížata Němectí, (tak psal papeži), kteří mají moc woliti císaře, z pauhé jedowaté záwisti (livoris veneno) — nechci říci

101) Listiny 1 a 11 Sept. z pramenůw baworských tištěny též w Emler. regist. num. 833 a 835. O celém jednání wolebním srown. *J. F. Böhmer* Regesta imperii (1246–1313), Stuttgart, 1844, pag. 51–57.

102) *M. Albertus Argentin.* ap. Urstisium, II. p. 100.

wíce, aby w ústech králowých nepokládalo se za utrhá- 1273
ní — přes všechny odpory a zjewné protestace poslůw
mých, jež co swé řečníky byl sem do Frankfurta wy-
prawil, dali sworně hlasy swé jakémusi hraběti méně
spůsobilému, a pak k obtížení říše a k mé škodě, ač
sem slawně appellowal byl ke Stolici apoštolské, kázali
ozdobiti jeho říšskau korunau. Tak obtížen jsa bez-
práwně, utíkám se zároveň s říší ke Swatosti Waší,
jakožto k nepřebírané studnici sprawedlnosti a k útočišti
wšech křiwdu trpících, prose Wás pokorně, abyste ne-
dali mne utisknauti we práwě mém, kteréž dotčení knížata
patrným bezpráwím pošlapati usilují,¹⁰³ a také abyste
smilowali se nad bídným stawem říše“ etc.¹⁰⁴

103) Mimochodem musíme zde upozorniti ty, kteří i na dále
chtěliby věřiti we zpráwu od nás nahoře (poznám. 96)
wyvrácenau: kterak bylby Otakar mohl takto mluwiti o kní-
žatech, kteříby nedáwno před tím byli jemu samému podá-
wali koruny císařské?

104) Hlavní místa psaní tohoto, (jehožto překlad do češtiny jest
tytýž nesnadný), znějí půwodně takto: „Principes Aleman-
niae, quibus potestas est Caesaris eligendi, livoris veneno —
(nolumus plura dicere, ne in ore regio detractio locum
locet) — concorditer in quendam comitem minus idoneum,
solemnibus nostris nuntiis, quos Wrancvurt, ubi celebrari
debebat electio, nostros procuratores miseramus, contradi-
centibus et reclamantibus evidenter, vota sua direxerunt,
et eundem in gravamen imperii nostrumque praejudicium,
postquam solemniter appellavimus ad Sedem Apostolicam,
sacri diadematis insigniverunt majestate. — Ad vos, velut
inexhaustum scaturientis justitiae fontem et interminabile
pietatis asylum, una cum imperio recurrimus, irrationabiliter
praegravati: Sanctitatem Vestram suppliciter exorantes,
quatenus nos non permittatis *in jure nostro*, quod praefati
principes manifestis *deprimere conantur injuriis* et infestis,
aliquatenus conculcari, piumque sanctae mentis intuitum

1273 Potřebítě porozuměti dobře smyslu žaloby této, jakožto důležitého dokumentu, aby w počínající weliké rozepři patřiti se mohlo na vývoj událostí dalších nestranně a sprawedliwě. Otakar winil knížata ze dvojí neprawosti: nejprw že wolbau newhodnau wedli říši na mizinu; potom, že jej utisknauti chtěli we práwu jeho a zamýšleli činiti mu křiwdu. Co do prwní žaloby, nesluší zapomínati, že Otakar, po matce swé potomek rodu Staufowského, nepustil byl ještě z mysli Staufowských ideí o císařstwí, powolaném prý od boha ku panování nad světem celým,—jakož myšlenka ta we druhé částce jeho psaní široce dolíčena jest.¹⁰⁵ K úloze tak weliké nezdál se owšem dostačowati pauhý hrabě, posud dosti málomocný a téměř neznámý. W ohledu tom netřeba však tuším ani dokládati, že Otakarowa idea o císařstwí za jeho doby již se byla přežila i

flectere dignemini ad imperii statum flebilem“ etc. etc. Celé psaní tisknauti dali Dolliner l. c. p. 16—18 a Emler regist. n. 840; my pak naležše je také we starém rukopisu bibliotéky kláštera Oseckého, mohli sme tytéž pooprawiti některá chybná jeho čtení.

- 105) Ku příkladu: Culminis tantus apex, cui Arabs famulabatur, serviebat Indus, obsequiebatur Italus, Hispanus obtemperabat, obsecundat cum reverentia totus mundus, cunctis red-detur despicabilis et abjectus; quem senatus populusque Romanus statuit, quem lex virtusque statuit, quem deus ipse statuit, contemnent singuli, frenis agi pauperis respuentes; sicque justitia suffocabitur, exulabit concordia, et pax regnantibus criminibus exspirabit, impunes dissultabunt injuriae, proximus insurget in proximum, tantaque calamitas, tantaque miseria proh dolor! imminebit, quod exosa viventibus vita fiet etc. Jest to spolu zajímavý doklad o tom, kterak Otakar představowal sobě wůbec potřebu mocné a silné vlády, (tedy i w zemích swých vlastních).

nehodila se do světa, jsauc více poetickau nežli prak- 1273 tickau, jelikož w okolnostech tehdejších nedostávalo se činitelůw potřebných k uskutečnění jejímu. Takéť Rudolf, muž výtečně praktický, nemeškal dlouho wywesti ho z klamu o nespůsobilosti své. Co do žaloby druhé, že knížata chtěli mu křiwditi a utiskowati ho w jeho práwu, potřebí jest zase wywrátiti blud ode dáwna podnes walně zakořeněný. Tuším všichni, zvláště němečtí, spisowatelé wykládali ji posawad w ten smysl, jakoby Otakar byl na to wedl stížnost u papeže, že knížata nezvolili sobě jeho za krále a císaře. W tomto smyslu ale žaloba ta, dle chladné a nestranné úvahy, bylaby netoliko příliš naivná i nedowěcná, alebrž i naprosto nesmyslna i nestydata. Jak pak by Otakar mohl byl zwolení jiného nežli sebe předkládati papeži za křiwdu sobě činěnou, za rušení a potlačowání swého práwa? Odkud pak bylby nabyt k Římskému králowstwu práwa výhradného? kdoby kdy byl udělil, aneb přiznal a pojistil jemu práwo takové? Takéť taužiw na křiwdu a násilí, které knížata proti němu prowesti *usilowali* („conantur“), nezdál se míti na mysli toho, co již byli skutkem provedli. Patrné se činí, že dowoláwaje se *práva* swého, míwal vždy na mysli něco docela jiného, nežli nezvolení své: práwo totiž k zemím, jichžto pánem byl se stal.¹⁰⁶ Bohužel, že o tajných wyjednáwaních, která předcházela Rudolfowu wolbu, tak málo paměti zachowalo se; že neznáme obsahu ani wolební kapitulace Rudolfowy, ani odporu a protestace

106) „Gravare nos in *jure nostro*,“ tato slova, opakovaná welmi často w listinách Otakarowých z let 1273 až 1276, míwala vždy a všude jeden a tentýž smysl: t. zapírati a rušiti jeho práwo k zemím od něho nabytým.

1273 podané proti jeho zwolení od řečníka českého, Berchtolda biskupa Bamberského, dne 29 Sept. 1273. Uvážíme-li však celé pásmo událostí bez předsudku, nemůže nám býti pochybno, že co knížata zjewili ohlasnými dekrety swými před swětem teprw na sněmě říšském w Normberce dne 19 Nov. 1274, to zamýšleli a o to jednali byli mezi sebou podtají dáwno přede dnem 29 Sept. 1273, aniž pak se tím utajili před Otakarem, jenž o všech jejich úmyslech a radách bezpochyby záhy dobře zprawen býwal. Chtěliť oni odejmauti jemu všecky země, we kterýchžto panování byl wešel od r. 1250, čili od smrti posledního císaře Fridricha II: o Rakausy, Štyrsko, Korutany, Krajinu etc. Nechceme sice opakovati na jisto, co sawěký jeden spisowatel ¹⁰⁷ dí, že Rudolf hned po dōsednutí swém na trůn říšský požadowal na Otakarowi, aby mu postau-pil těch zemí, k říši prý spadlých: ale další události činí to nejen prawdě podobným, nýbrž téměř nepopíratelným, že dobytí zemí těchto na Otakarowi buď po práwu, buď i mocí a násilím, byla jedna z tajných wýmínek Rudolfowa wolebního programu, a že knížata, pode jmenem „reformace říše,“ ukládali mu předewším takowau powinnost; ano čím walněji hojila se kleslá moc císařská na Otakarowi samém, tím méně zdálo se býti

107) Chronicon Aulae regiae ap. Dobner Monum. V, 36 prawí sice: „Rex Rudolfus — *mox imperium adeptus* coepit repetere — ut (Otacarus) sibi Austriam, quam tenuit, ceterasque terras, utpote ex decretis imperialibus ad imperium devolutas, resignaret“ etc. — ale jediný hlas ten, wedle mlčení všech jiných pramenůw, nezdá se míti dosti authority, ačkoli pochází vlastně od sawěkého spisowatele, přítele Němcůw wíce nežli Čechůw: prwního totiž opata Zbraslawského Otty († 1313), Petrowa předchůdce.

potřebí, přispíwati a obětowati k ní se strany jiných 1273 knížat. I jisté jest aspoň to, že zwolence swého zawázali přísahau, aby napotom propůjčowání statkůw a zboží říšských nedálo se bez jejich rady a swolení.¹⁰⁸

Jakož již několikrát podotýkali sme, zachowala se potomstwu o událostech mezi Otakarem a Rudolfem r. 1273 až 1278 wůbec dwojí tradice: jedna kronikářská, druhá diplomatická, onano w letopisech, tato w pozůstalých písemnostech z té doby, obě newždy sworné, ba často upřímo sobě odporující. Byloby zbytečné, hádati se na místě tomto, který z historických těchto pramenůw jest wěrohodnějším a spolehliwějším. Dojmawost připrawující se katastrofy dala bezpochyby příčinu, že proslé mezi státy a státníky dopisy a listiny obsahu politického zachowaly se nám z té doby, ač ještě wždy welmi neauplné, alespoň u značně hojnějším počtu, nežli z jiných let věku XIII, poměrně ne tak bauřliwých. My owšem, kde ony s podáním od kronikářůw pocházejícím se potýkají, obrátíme k nim a nikoli k tomuto hlawní zřetel swůj.¹⁰⁹

108) Král Rudolf prawí sám: Nos jurejurando firmavimus, quod imperialia bona sine consilio principum prorsus alienare non possumus etc. Wiz *Lambacher* Interregnum n. 57.

109) Hlawní sbírky písemností té doby nám posawad známých jsau: 1) *Gerbert*, Codex epistolaris Rudolphi Roman. regis, typis San-Blasianis, 1772, fol. — 2) *Bodmann*, Codex epistolaris Rudolphi, Lipsiae 1806, 8. — 3) *Thom. Dolliner*, codex epistolaris Primislai Ottocari II Boh. regis, Viennae, 1803, 4. Pak Rudolfa I regis constitutiones in Pertz Monum. Germ. IV, 382 — 458, Ant. Boček cod. Moraviae, Jos. Emler regesta Bohemiae et Moraviae etc. etc. — O sporu mezi podáním kronikářským a diplomatickým s ohledem na dějiny krále Otakara II wyslowili sme se, proti německým spisowatelům, dosti obšírně již r. 1846 we příloze

1273 Jeden ze kronikářůw onoho věku vyjádřil se o rozepři před papežem Řehořem X za příčinau králowstwí

k Augsburger Allgemeine Zeitung ze dne 3 máje 1846 w tato slova: „Otakar wurde 1276 zunächst in Folge des Verraths seiner Verbündeten und Vasallen, daher ohne Schwertstreich, gedemüthigt. Dass der Sturz eines so mächtigen Königs weit und breit Aufsehen machte und vielfach besprochen wurde, dass in die Erzählungen darüber eine Menge falscher Gerüchte sich einschlich und Glauben fand, braucht nicht erst bewiesen zu werden. Selbst in unseren Tagen, den Tagen einer Publicität, wie sie noch nie bestand, wo die ungemein erleichterten Communicationsmittel, die tausendzüngige Tagespresse, die in vielen Ländern bestehenden öffentlichen Tribunen, jedes wichtigere Ereigniss nach allen Seiten hin beleuchten, wo wohlunterrichtete Regierungsorgane jeden erheblichen Irrthum auf der Stelle zu berichtigen pflegen, — welche Masse von Erdichtungen und Entstellungen des Geschehenen findet da nicht Glauben und Verbreitung! Und glaubt man etwa, dass dies alles im Mittelalter besser bestellt, die Interessen und Leidenschaften der Parteien minder rege, die Phantasie minder geschäftig gewesen? Jeder Unbefangene muss von selbst einsehen, mit welcher Vorsicht da die Berichte einzelner Privatmänner von beschränktem Gesichtskreise aufgenommen werden müssen, und welches Glück es für den Forscher ist, wenn ihm in solchen Fällen ämtliche Originalacten zur Einsicht gestellt werden. Letzteres ist nun aber bei den in Frage stehenden Ereignissen von 1276 bis 1278 in ganz vorzüglichem Masse der Fall: ausser der bekannten Reihe von Friedensverträgen ist uns eine sehr grosse Zahl von Briefen beider Parteien erhalten worden, über deren Echtheit kein Zweifel ist. Aus diesen Actenstücken stellt sich aber ein ganz anderer Verlauf der Ereignisse heraus, als wie die der geheimen Verhandlungen unkundigen Chronisten ihn angaben. Wenn man die Friedensverträge nebeneinanderstellt und gewahr wird, wie Otakars Rechtsboden in jedem nachfolgenden enger gezogen wird, bis endlich an der äussersten Frage, ob er noch

Římského wedené w ta slowa, že král Český wyprawil 1273 slawné poselstwí s hojnými penězi a dary ke stolicí papežské, protože prý welice bažil po císařstwí: papež ale, darůw nedbaje, že wyslowil se před přítomnými takto: „když máme w Němcích hojný počet knížat i hrabat, pročbychom Slowana chtěli powýšiti na císařstwí?“¹¹⁰ Byloby bohda zbytečné, dokazowati opravdowě, že takowá nebyla papežowa ni slowa ni myšlenka, a že u Řehoře X národnost slowanská nebyla Otakarowi nikoli záwadau; wyložíme hned z dokumentůw dokonale wěrohodných, proč, kdy a kterak papež potwrdil Rudolfa za krále Římského. Ale tato slowa mají důležitý wýznam, co důkaz, kterak tehdejší národowci němečtí, (mezi nimiž kronikář ten byl jeden z horli-

ferner souverainer Herr seiner Unterthanen bleiben soll, alle Verhandlungen zerschellen, — so bedarf es fürwahr keines grossen Scharfsinns, um zu erkennen, auf welcher Seite der Angriff und die Nothwehr gewesen. Allein Hrn. *Kopp* ist, gleichwie seinem Freunde Hrn. *Böhmer* (in dessen Regesten), dieser Sachverhalt unbequem, sie ziehen es vor, den sich selbst widersprechenden Chroniken Glauben zu schenken. Mag es sein! Nur schone man dann die Ehre deutscher Wissenschaft, und nenne ein solches Verfahren nicht „deutsche Kritik“! — (Srown. we spisu Zur böhmischen Geschichtschreibung, Prag 1871, str. 157.) —

- 110) *Sifridus* presbyter Misnensis ad ann. 1274 ap. Pistor. Struve, I, 1047: Gregorius X — electionem regis Rudolphi confirmavit, reprobatis nuntiis regis Hispaniae et regis Bohemiae. Ipse namque rex Bohemiae Odakarus solennes nuntios et multam pecuniam et munera ad curiam domini papae Gregorii transmiserat, eo quod ipse ad imperium aspiraret. Papa munera non attendens, circumsedentibus sic dicebat: „Cum in Alemannia plures principes et comites habeamus, quare vellemus *Sclavum* ad imperium sublimare?“ Rudolphus itaque imperium adeptus, regnavit annis XVIII etc.

1273 vějších), smýšleli o králi Otakarowi ohledem na Německo; slova ta dávají svědectví o podrážděném citu národnosti německé proti Slowanstwu, jakovýž vyskytuje se i v jiných písemných památkách oné doby,¹¹¹ a potvrzuje to, co již nahoře postavili sme: že totiž národ Německý cítil se Otakarem ohrožena w panování swém, a že tudíž we sporu a boji potom nastalém city národní byly také znamenitým podnětem, i měly tudíž jak u lidu obecného, tak i u knížat, působení přewážné.

Wyprawowali sme již, kterak weliká tato w Něm-
cích proměna dala byla Otakarowi příčinu, že zastawil

111) Tak ku př. co do práwa wolitelského w říši psal *Albertus Stadensis* (ap. Pertz, XVI, 367): Rex Bohemiae, qui pincerna est, non eligit, quia Teutonicus non est. A nápodobně půwodcowé staroněmeckých zákonníkůw, řečených *Sachsen- a Schwabenspiegel*, mluwice o práwě wolitelském w říši, popírali ho králi Českému jediné z té příčiny, že prý nebyl Němcem: čehož nedowěcnost a neprawdu dotwřzují nejen téměř wšecky říšské wolby, kterýchžto knížata i králowé Čeští aučastnili se od XI století, ale i pojištění od krále Rudolfa i knížat Německých dne 26 Sept. 1290 králi Wáclawowi II dané a w archivech zemských podnes chowané, že dle sworného knížat svědectwí (concordi testimonio principum) auřad číšnictwí a práwo wolitelské w říši netoliko jemu, ale i jeho předkům od dáwna náleželo (suis progenitoribus abavis, atavis, proavis et avis jure plenissimo compete-
bant.) Tedy wýrokům dotčeným, swědčícím naopak, nedá se jinak rozuměti, nežli jako mylným zdáním saukromým, a jako tehdejšímu dočasnému ozýwaní a opíraní se německého citu národního proti Slowanům wůbec a zvláště proti Čechům. A neníli ku př. celá Horneckowa Reimchronik pomníkem welemluwným i nepopíratelným tehdejší národní nenáwisti německé? O důkazích českého citu národního, tím také naopak probuzeného, promluwíme dole obšírněji.

wítězný běh wálky swé w Uhřích, a swolil k nowému 1273 s národem tím jednání; předwídaje, že neujde těžkým sporům s Němci, musel přirozeně roztaužiti se po míru aspoň s Uhry, aby neupadl do nebezpečí se dwau stran. Proto zdá se, že již z ležení swého u Šoproně nejen ochotně swolowal, ale i sám nabízel se k uzavření trwalého s králem Ladislawem pokoje, awšak s tau wýslownau wýminkau, aby týž král nepřátelil se „s hrabětem Rudolfem, jenž prawí se zwolen býti na králowstwi Římské,“ ale aby wstaupil raději w obrannau s Otakarem proti němu smlauwu.¹¹² Jednání takové protáhlo se až do následujícího léta 1274, i slibowalo s počátku 1274 zdar tak utěšený, že Ladislaw Kuman osvědčowal skrze biskupa Rábského až i swůj prý aumysl, přijmouti Otakara sobě za otce, jehožto dobrau wolí a radau we všem řídití by se chtěl. Uzawřena tedy skutečně w běhu prwní polowice r. 1274 mezi oběma panowníky a jejich říšemi smlauwa welmi přátelská, o jejímž obsahu ale nám nic podrobného wědomo není, nežli že neměla opět trwání ani několika měsícůw. Zlý duch na dvoře Uher-ském, Joachim Pektari, obdržel spůsobem nám neznámým zase takowý wrch a takowau moc nad králem Ladislawem i matkau jeho, že jal se přízniti je s Rudolfem, jak se zdá, ne proti jejich wůli, a hleděl (již

112) Ne zelo alicujus nostri aemuli hujusmodi pax inter nos reformatata corrumpatur, idem D. Rex Ungariae non contrahet amicitiam et parentelam cum Rudolfo comite, qui electus in regem dicitur Romanorum, sine nostrae voluntatis beneplacito et consensu; suffragatoriae praeterea opis auxilio alterutrum assistemus“ etc. Wiz formuli in *Joh. Voigt* urkundlichem Formelbuch etc. im Archiv österr. Gesch. Bd. XXIX, p. 38. Emler reg. n. 836. My nalezše ji také we starém rkp. kapituly Pražské, pooprawili sme některá její chybná čtení.

1274 před měsícem zářím 1274) zasnaubiti mladšího králewice Ondřeje s dcerau krále Rudolfowau, a to již s tau wýhradau, aby jedna ze zemí Otakarowých, newíme která, Ondřejowě newěstě napřed u wěně zapsána byla.¹¹³ Skutek tento wýznamný wrhá také netušené swětlo na celé potměšilé pásmo tehdejších pletich diplomatických. Patrné jest, že německé země Otakarowy pokládány w nich za zboží, o kterém nepřátelé jeho již bez rozpakůw práwně řídití mohli.

Zpráwa o Rudolfowě zwolení a jeho úmyslech naplnila radostí wšecky ty, kdo tehdáž nespokojeni byli w říši Otakarowě: a pohříchu počet jejich byl weliký. Zdálo se, že nastáwal jim oswoboditel od rozkřičeného již tyranstwí; i nemeškali wolati ho, nejprw písemně, potom i austně, k wálce proti nenáwiděnému panowníku, nabízejíce se připrawowati jemu cesty a podrobiti pod jeho moc Otakarowy země.¹¹⁴ Rudolf pak neměl

113) Památné dvě listiny u Dollinera (num. 12 a 13, pag. 33—38), jež wydawatel mylně k r. 1275 počítal, pocházejí beze wší pochyby z r. 1274, a zejména z doby před 26 Sept. pokud Rudolf nebyl ještě od papeže potwrzen za krále Římského. Zwláště důležité jest tam Otakarowo psaní ku králowně Srbské, Ladislawowě sestře, kdežto líčí se hojná prowinění a auklady Joachima Pektari. (Emler reg. n. 898.) I z této listiny, jako ze mnohých jiných, wyswítá to, co položili sme nahoře o úmyslech Rudolfowých a knížecích již drahně času před Normberskými dekrety dne 19 Nov. 1274. Sám pak Rudolf wyznal we psaní, jež dal králi Uherskému za odpověď na dotčené žádosti Joachima Pektari: „Nos ipsi et dilecti principes nostri N. N. in quibusdam terris, quas inclytus rex Bohemiae occupare dignoscitur, nos contendimus jus habere“ etc. (ap. *Lambacher* n. 62, p. 97. Emler reg. n. 896.)

114) Rudolfo rege suscepto, — nobiles qui erant de regis Bohemiae ditione gawisi sunt multum, sperantes a regis Bohemiae

té spanilomyslnosti do sebe, aby opowrhowal zradau 1274 a odbojem, ježto schylowaly se k jeho prospěchu.

Musíme tuto pozastawiti se a poswítiti sobě blíže na tuto nespokojenost w říši Otakarowě i na její příčiny. Jeden z oswícenějších a sprawedliwějších kronikářůw XIII století, *Eberhard* arciděkan Řezenský (r. 1273—1304), poznamenal tato slova: „Král Český Otakar — šlechtu i lid zemí swých, ježto před ním zwyklí byli prowaděti laupeže a násilí, skrotil byl krutostí welikau, a na osoby ohledu nebera, we přísne sprawedliwosti pronášel saud nad welikými nejinak nežli nad malými; proto šlechticowé oni majíce podtají k němu nenáwist, opustili a zradili ho etc.“¹¹⁵ Jiný pak sau-

dominio liberari. Ex tunc literas et nuntios miserunt regi Romanorum, rogantes suppliciter, ut ad preces ipsorum veniat, quia terras ad imperium spectantes, quas rex Boemiae per violentiam possidet, velint suo dominio subjugare. Rudolfus rex, cum literas nobilium Boemiae vidisset, subito eis in adiutorium venisset, si Rheni regiones relinquere potuisset. Cum autem rex propria ex persoua ad terram Boemiae se transferre minime potuisset, quidam ex ipsis personaliter in Alsatiā pervenerunt, regem suppliciter deprecantes, ut ad terras regis Boemiae non differat venire etc. (*Chronic. Colmariense* ap. Pertz, XVII, 245. 246.) Kronika ta jest takořka domácí kronikau Rudolfowau, i mají slova její proto zvláštní význam. A však i Dalemil svědčí, že „páni — Rudolfa naň pozwáchu.“ —

- 115) Otakarus — rex Bohemiae — nobiles et populum praedictarum terrarum, scil. Bohemiae, Austriae, Moraviae, Styriae, Carinthiae et Carniolae, qui ante sua tempora rapinis et spoliis assueti fuerant, multa austeritate compescuerat, et sine delectu personarum in severitate iustitiae ita magnum iudicaverat sicut parvum; et ob hoc praedicti nobiles, eum latenter habentes odio, deseruerunt aciem ac ipsum cum paucis expositum hostibus dimiserunt. (Eberhardus Althensis

1274 wěký spisowatel německý swědčí, že „dnové panowání Otakarowa skončili se žalostně, ke dlauhé a těžké zá-
dawě a ztrátě sirotkůw i chudiny, jichž on byl nej-
silnějším ochráncem před neprawostmi lidí mocných.“¹¹⁶
Prawda-li to? psali-li muži ti sprawedliwě a nestranně? —
Nám aspoň ani příčiny nějaké jejich strannosti, ani
skutky známy nejsau, kteréby saud jejich wywrátiti
a Otakara co násilníka i ukrutníka práwem naznačiti
mohly. Co wyhlášeno z dáwna we kronikách jak ně-
meckých tak i českých o jeho násilném jednání, to dá
se wše bez wýminky budto dokázati co pauhá lež, aneb
wyložiti co konání oné „přísné sprawedliwosti bez ohledu
na osoby,“ a co „chránění před neprawostmi lidí moc-
ných.“¹¹⁷ Nicméně nesmíme ani tajiti se zvláštností
w charakteru Otakarowě, posawad ještě málo uwažo-
wanau. Byl on, jakož doswědčují přátelé i nepřátelé,
po celé žiwobyti sice neobyčejně štědrým: ale, což méně
známo jest, byl přitom také nad obyčej swého wěku
průmyslným, hospodárným a schránliwým. Náramné
jeho bohatstwi, wešlé časem swým až i we příslovi,
nepřicházelo mu maně a jako slepau náhodau. Uměl
on šetřiti každé naskytující se doby k nabytí jak jmění,
tak i moci; jako mnozí ušlechtilí boháči wšimáwají
sobě i věci málocenných, tak i on nepohrdal ani sebe
nepatrnějším pramenem wýtěžku: i jakož býwal bedli-

in Boehmer *Fontes rerum Germanic.* II, 531, *it. ap.* Pertz,
XVII, 411.) —

116) *Eynwicus* in *vita Wilbirgis* ap. *Pez. Script. rer. Austr.* II,
263: „Sic dies regni ejus (Otakari) sunt flebiliter terminati,
in longam et gravem orphanorum et pauperum, quorum
tutor fortissimus contra potentum erat malitiam, tribulatio-
nem et jacturam.“

117) Viz o tom podrobnosti we třetím článku knihy této.

wým strážcem práwa wůbec, tak ostříhal neméně pilně 1274 i práwa swá vlastní. Těch pak byla za jeho doby hojnost nad pomyslení wětší, ana wíce nežli třetina půdy celého králowstwí Českého náležela práwně ku korunním statkům, ač drahná jejich část nacházela se ještě w zástawě u tehdejších šlechticůw. Když pak Otakar jal se vypláceti a potahowati do komory swé ty zástawy u wětším počtu, nežli kterýkoli před ním král Český: nelze bylo uwarowati, že připuzeni jsauce mnozí bezděky přijmauti summy zástawní, (obyčejně chatrné w poměru k hodnotě statkůw jim zapsaných), newražili proto na ztenčujícího jak důchody tak i moc jejich krále, a že nejednomu wrch práwa w rukau jeho zdál se býti wrchem křiwdy. A ta byla hlavní příčina nepopulárnosti Otakarowy we kruzích šlechty české; o čemž na jiném místě promluwíme ještě šířeji, poměry jiných zemí jiným skaumatelům k výkladu ponechajíce. Můžeme však již i zde osvědčiti, že Otakar stal se wůbec obětí aristokratie swého wěku, swětské i duchowní, ana nenáwiděla w něm jak mocného, tak i pilného hájitele rowného práwa všech lidí, bez rozdílu stawůw. Proto nelze se diwiti hojnému počtu nespokojencůw mezi poddanými jeho.

Jeden z prwních a nejčinnějších, co zradili jej, byl často jmenowaný Filip Korutanský. Dle swědectwí dwau sawěkých kronikářůw, dokázal byl Otakar dáwnau swau slabost pro swého sestřence opět tím, že swěřil mu celau wrchní zpráwu země Korutanské, jen aby wyhowěl nenasytné jeho panowačnosti: on ale zrušil opět slib wěrnosti, a pospíšiw si k Rudolfowi, obdržel od něho konečně Korutany co manstwí říšské.¹¹⁸ Druhá

118) Otocharus — ipsum (Philippum) in Karinthia loco capitanei constituit. Hic assumtis munitionibus aliquibus statim vio-

1274 hlawa manůw králi newěrných byl český pán Boreš z Risenburka, onen Boreš, jenž již r. 1248 w bitvě u Mostu porazil byl tehdejšího králewice Otakara, roku pak 1254 za swé k němu nepřátelství uwězněn byl. Po dwadcetiletém poklidu powstal i tento muž ještě ku pomstě, a opustiw zemi, utekl se k Rudolfowi, kterýž na jeho přilnutí k němu nad míru mnoho sobě zakládal; ¹¹⁹ a však, aby podtají tím lépe Otakarowo zlé ukládati mohl, wrátil se Boreš do vlasti zase a twářil se co wěrný poddaný. ¹²⁰ Zdali již tehdáž také Wítkowci následowali příkladu jeho, čili teprw později, nedá se rozhodnauti. Nejhojněji ale připrawowal se zrádný odboj w jižných zemích tehdejší říše České, podněcowán a podporován byw hlawně metropolitánem těchto zemí, Salcpurským arcibiskupem Fridrichem von Walchen.

lata fide regem Boemiae reliquit, Rudolfo electo adhaesit. (*Chron. Austral.* ap. Freher. I, 466, Anonym. ap. Rauch, II, 262). — Philippus ad curiam regis (Rudolfi, 11 Nov. 1274) venit, et ibidem terras Karinthiam et Karniolam suscepit de manu regis in feodo etc. (*Anon. Leobiens.* ap. Pez, I, 842.) —

119) Wiz psaní jeho u *Bodmanna* pag. 12, 34 a 46. Confortare (tak psal Boršowi) et esto robustus in fide, in devotione stabilis, in spe firmus, fidelis noster carissime! Nam per sceptrum juramus regium, et in summa veritate, quae est Christus, tibi dicimus, quod nunquam te majestas regia deseret, sed tibi tamquam carnali nostro filio favorabiliter aspirabit etc. (Emler reg. n. 927). W jiném psaní (Emler. n. 1062) jmenowal ho nostrum et imperii propugnatorem egregium.

120) Že Boreš i po spojení se s Rudolfem nepřestal bydliti w Čechách na statcích swých, toho důkazem jest listina dne 5 Nov. 1275 od něho na hradu Oseku (Riesenburg) daná (w morawském diplomatáři). (Emler reg. n. 988).

Rozhodnutí a ukojení sporu mezi Otakarem a Ru- 1274
dolfem co den se zmáhajícího wiselo předně na uznání
a dobré vůli papeže Řehoře X i kardinalůw jeho,
k nimž i Rudolf i Otakar prosebně se ucházeli. Rudolf
we psaních té doby ku papeži daných neostýchal se
winiti Otakara upřímo z podwracowání říše Římské,
jížto prý odjímal libowolně a bezprávně dědictví její.¹²¹
Papež již minulého léta rozepsal byl walný sbor čili
koncilium celého křesťanstwa do města *Lyonu* we Francii
ke dni 1 máje 1274: tam měla předewším umluwena
býti všeobecná výprawa křižácká k oswobození hrobu
Kristowa, potom pak mělo jednati se o uklizení všeli-
kých neshod a neřestí do těla církwe křesťanské wník-
lých; tam tedy přemítáno také o sporu mezi Rudolfem
nowě woleným králem a jeho dvěma protiwníky, Alfon-
sem králem Kastilským a Otakarem králem Českým.
Rudolf slibowaw hned od počátku poslušen býti we
wšem hlasu papežowa, dne 9 dubna wyprawil byl před- 9
ního důwěrníka i nejwyššího kancléře swého, Otu pro- Apr.
bošta Špírského, k ujednání *nowé umluwy mezi stolicí
papežowau a králowstwím Římským*. O postawení a sna-
hách rodu někdy Staufowského nemohlo býti nyní již
ani řeči; we praktickém smyslu swém uznáwal to Ru-
dolf tak dobře jako celý ostatní swět, že wisel pauze
na milosti papežowě. Protož odříkaje se všech náro-
kůw tomuto nemilých, splnomocnil jednatele swého již
napřed ke slibu a ku přísaze do swé duše, že postaupí
a potwrdí stolicí Římské netoliko vše, co předkowé

121) Ku př. we psaní ap. Gerbert, II, 63, Bodmann 134, Emler
regist. n. 899: „Illustris rex Bohemiae non tam justis ut
voluntariis motibus diu in exheredationem imperii degras-
satus est“ etc. — „Controversia inter nos et ipsum (Otaca-
rum) pro bonis imperii vertitur occupatis ab ipso etc. —

1274 jeho králowé Římští jí kdy udělili aneb slíbili, „ale i jiné, cokoli nejswětější otec sám, bez rušení celosti říše, dle boha i počestnosti za prospěšné uzná.“¹²² Na to tedy
 6 we zvláštní konsistoři, odbývané w Lyoně dne 6 čerwna,
 Jun. u přítomnosti mnohých kardinalůw, arcibiskupůw a biskupůw, a mezi jinými také Fridricha Normberského purkrabě, týž plnomocník Rudolfůw složil do duše jeho slawnau přísahu, že král Rudolf potvrdí stolicí Římské všeecka nadání od předkůw swých, a mezi nimi zejména i ta, která někdy Ota IV a Fridrich II byli učinili a potom zase odwolali; že tudíž odřekne se všeho práwa k městům a krajinám Bononie, Ravenny, Imoly, Rimini, Urbina, krajiště Ankony a t. d. w Italii, že uzná neodwislost Sicilie i Apulie od říše, že wolby papežůw nebude ničím obmezowati, a vzdá se každého císařského práwa k tak řečeným spoliím a regaliím.¹²³ Při uvažování tak dalekosáhlých slibůw a závazkůw nemohl Řehoř X na mysli swé býti déle w rozpacích, mělliby Rudolfa konečně uznati za pravého krále Římského: wždyť tu dělal se najednau konec všem někdy dlahowěkým a powěstným sporům i půtkám mezi císaři a papeži, říše Německá i král její podrobowali se stolicí Římské auplně i nawždy, a Řehoř tu chvíli sotwa asi wěděl, coby nad to vše ještě sobě přátí měl. Předce ale odkládal uznání ono ještě wíce nežli tři měsíce (až do 26 září 1274), hlawně za příčinau krále Otakara.

122) „Nec non et alia promittendi seu faciendi, quae vos, sanctissime pater et domine! sine demembratione imperii secundum deum et honestatem videbitis expedire.“ —

123) Dotýčné listiny hojné, pod názvem Confirmatio privilegiorum Romanae ecclesiae, tištěny jsau in Pertz Monum. IV, 394—398. Srown. Raynaldi annales ecclesiastici ad h. a. — ap. Emler n. 885, 985 etc. etc.

Nelze nezpozorowati, že počínal býti w nesnázích, po- 1274
mýšleje na dosawadní wzornau oddanost tohoto pa-
nowníka ke stolicy apoštolské, kudy by „dle boha i po-
čestnosti“ neublížil jemu. Psal mu tedy o potřebě čím
dále tím wíce se všech stran prý doléhající, aby trůn
císařský nezůstáwal ještě déle prázdným, zvláště za pří-
činau země swaté. A proto že přejíc sobě, aby wěc ta
wyřídila se cestau pokojnau, s uwarowáním také nebez-
pečí pro něho, posílá k němu ze sboru Lyonského na-
zpět biskupy Bruna Olomuckého i Bernharda Sekow-
ského, jimžto že poručil oznámiti jemu některé cesty,
papeži sice dosti obtížné; jemu však králi bohda pro-
spěšné, aby bez dlauhých odkladůw wolil mezi nimi
opatrně. ¹²⁴

Co dále následowalo, wyswítá nejlépe z listin do
nedáwna ještě wůbec neznámých, jichž ale originaly
neporušené a nepodezřelé našli sme w archivu Vati-
kanském. ¹²⁵ Prwní jest psaní biskupa Bruna ku
králi Otakarowi, dané w tato slowa: „Milowaný pane!
Zawázán jsem přísahau, jakož wíte, nawesti Wás
k tomu, abyste se podwolili pod rozsudek papežůw:
nicméně mám za to, že přísaha ta mi neukládá, činiti
to bez náležitých důwodůw. A poněwadž za to mám,
že rádi je uslyšíte, umínil sem wyložiti Wám příčiny,

124) Psaní toto, nalezené od nás we Vatikanském archivu (Re-
gesta Berardi de Neapoli epist. 54), tištěno u Bočka IV, 129,
u Emlera num. 890.

125) Bruno wložil totiž do swého psaní ku papeži ze dne 12. Jul.
(wiz dole) také to, kteréž prwé o té wěci dal byl králi Ota-
karowi. Obé zůstawši Raynaldimu neznámo, wypsáno jest od
nás z originalu r. 1837, a tištěno u Bočka IV, 130—133,
u Emlera pak pod čísl. 892. My podáváme zde prwní psaní
celé, z druhého wýtah.

1274 pro které tak učiniti máte. První příčina jest, že ku podwolení takowému papež osobně Wás pobízí: a protož museloby welice bohu i lidem nelíbiti se, kdyby on poraučel něco, w čemby widěti bylo urážku Wašeho práwa. Druhá jest, abyste neupadl w podezření u něho i u církwe, že byste držeti chtěl něco proti bohu a počestnosti, když on slibuje zachowati se u té věci dle boha i počestnosti. Třetí příčina jest, poněwadž wolený král (Rudolf) již *pohání Wás o země Waše*, a musí tu wěc někdo saudem rozeznati, byloby pro Wás welmi nebezpečno, sauditi se před knížaty, jichžto nálezům zdá se že uniknauti příslušněji nemůžete, nežli podwolením se pod saud papežůw.¹²⁶ Čtvrtá příčina jest, že pokud podwolení Waše trwati bude, ani Rudolf, ani kdo z jeho strany Wám křiwditi moci nebude; aniž pak věřím, že by w tak weliké věci vážnost apoštolská, neuwážiwši zrale práw strany obojí, k unáhlení nějakému po-

126) Důležitá slova ta znějí půwodně takto: „Cum jam impetamini ab Electo super terris vestris, et oporteat iudices esse aliquos hujus causae, valde periculosum esset vobis coram principibus litigare, quorum sententias videtur quod evadere competentius non possitis, nisi per submissionem causae D. Papae factam.“ Čta je, kdo smělby ještě domníwati se se staršími dějepisci, že Otakar jen swéhlawostí swau, nechtěje Rudolfa uznáwati za krále, zawinil nálezy dne 19 Nov. 1274, 15 máje 1275 atd. proti němu wynešené? Kdo může ještě pochybowati, že Rudolf i knížata Němečtí již dáwno před koncilem Lyonským nejen popírali zjewně Otakarowo práwo k zemím jeho, ale že i pomýšleli záhy na spůsoby, kterakby jej o ně připrawiti mohli? — Když pak J. Chmel we swých „Habsburgische Excuse“ r. 1853 (na str. 235) ujišťowati si traufá: „Nicht das Abtreten der Lande verlangte man von ihm (Otakar), sondern er sollte diese Lande als Reichslehen empfangen,“ — nelze toho leda známé někdy jeho bonhommii prominauti.

hnauti se dala, cožby také sotwa státi se mohlo bez 1274
úrazu strany jedné, aneb i obojí.“

Papeži pak o pořízení swém dal Bruno dne 12 čer- 12
wence z Prahy takowauto zpráwu: „Swatost Waše naří- Jul.
dila mně jíti w poselstwí ku králi mému, aby on o země
swé podwolil se saudu Wašemu: i šel sem, a když
bůh wedl kroky mé, potkal sem se se zdarem žádaucím.
Símě slow Wašich, padši do jemné půdy srdce
pána mého, wywedlo z připrawené pro vše dobré skryše
téhož srdce plod hojnější, nežli sami sme se nadáli.
Poznaw zajisté on z wyprawování mého úsilné Waše
přání ku pomoci země swaté, nabídnul se sám, ani o to
žádán nebyw, že, hledě k weliké vzdálenosti krajin
a ku potřebě nemalých na to nákladůw ze všech swých
zemí, po uplynutí čtyr let osobně i s wojskem swým
chce obětowati se službám Krista Ježíše, a již nyní
podwoluje se Waší Milosti, abyste po jeho nawrácení
se z pauti té, wezmauce w uwážení podstatu jeho práv,
rozhodnuli o nich dle boha i počestnosti. I račtež mi
odpustiti, osmělujili se snad všetečně předkládati zdání
swé, že tento způsob podwolení se Českého krále, ano
jiného dobyti nelze, mohlby dobře líbiti se Waší Swa-
tosti: neb tím udrželi byste drahně času na uzdě dwa
mocné krále, aby Wás se bojíce, ničeho proti sobě we-
spolek nepočínali. A když král můj nabízí se osobně
připrawowati se ke službě Krista Ježíše: kterak ten,
kdo podává osoby swé, nepodalby také všeho, čím
wládne, w Rakausích, we Štyrsku i jinde, za obět na
pomoc země swaté? Proto račtež wydati někoho ze
swých, komu zvláště věříte, aby pokojným urownáním
tak welikých sporůw k Waší cti a sláwě, učinil jim
konec žádaucí etc.“

Z nabídnutí toho k výpravě křižácké zdá se, že
Palacký, Dějiny České II.

1274 Řehoř X měl srdečné potěšení; pochválil Otakarovu ochotu k dobrému země swaté zvláštní bullau, ¹²⁷ a napomínal ho, aby setrval w aumyslu tom, jenž prý ponese mu slávu nesmrtelnau. Ale ačkoli stalo se we sboru o té výpravě uzavření a nařízeno k tomu cíli, aby různice všecky we křestanstvu mezeitím poklid měly po šest let: zdá se předce, že myšlenka taková u papeže samého upadala čím dále tím více w zapomenutí; aspoň nehorlil napotom pro ni tak, jako s počátku, a owšem neuskutečnil jí. Ani ku podávanému předtím rozsudku mezi králi nejewil dosti opravdové ochoty, ačkoli s počátku tuším i Rudolf jemně byl podvoliti se chtěl. ¹²⁸ Zmocniw zajisté k tomu biskupa Bruno na místě swém jen austním podáním, bez písemného plnomocí, zdálo se mu, že dosti učinil slibu swému. Takový rozsudí ale mohl sice u Otakara, nikoli pak u Rudolfa dojíti uznání a poslušenství.

Král Rudolf mezeitím již počal byl řadau skutkůw nepřátelských proti Otakarowi. Neboť podáváje dne 4 srpna w Hagenawě arcibiskupowi Salcpurskému Fridrichowi z Walchen a biskupům Pasowskému i Řezenskému jejich regalie, slibowal, že jim wrátí všechny statky w Rakausích, Štyrsku a Korutanech od Otakara násilím prý sobě osobené, a poručil jim wyjednávati s hrabaty, šlechtici, rytíři a městy zemí těch, kterakty

127) Z dotčených již regest Berardi de Neapoli (epist. 213) tištěna jest u Emlera pod číslem 891.

128) Aspoň w jednom z prwních ku papeži daných psaní osvědčik se Rudolf: Controversiam, quae inter nos et ipsum (Otcacurum) pro bonis imperii vertitur occupatis ab ipso, fiducialiter apostolicae ordinationi et aequitati relinquimus et exponimus dirimendam etc. (Emler 899, Lambacher n. 45. p. 73.)

zase pod moc říše uvedeni býti mohli. A poněwadž 1274 to upřímo a neodvratně wedlo k odboji a k wálce, přidal jim dne 23 listopadu písemní ujištění, že cokoli oni a poddaní jejich Otakarowi a straně jemu wěrné odejmau, mohau předběžně podržeti sobě, a že za škody, kteréžby při tom utrpěli, měli obdržeti náhradu, za ty pak, kteréžby sami nepřátelům učinili, nikomu odpowědňi nebudau.¹²⁹ Podiwný to zjew právního a zákonného řízení!

23
Nov.

Aby však konečně také pod způsobem práwa proti Otakarowi pokračowalo se, dal Rudolf na prwním swém říšském sněmě w *Normberce* dne 19 listopadu 1274, od shromážděných tam knížat wynesti následující nálezy: 1) že král Římský má se uwázati we wšecky od času exkommunikace císaře Fridricha II w říši odumřelé statky, (čímž wšecky propůjčky a zápisy zejména krále Richarda za neplatné wyhlášeny); 2) že každý man propadá manstwi swé, když nepožádá za rok a za den o jeho stwrzení; 3) že falckrabě má býti saudcem, kdykoli král proti kterému knížeti jakau při wede; 4) že tedy falckrabě Ludwík má krále Českého, kterýž ode dne korunowání krále Rudolfa k manstwi swému se nepřihlásil, aniž propůjčky na ně obdržel, pohnati k saudu swému do Wircpurka ke dni 23 ledna 1275, a že postačí, budeli pŭhon ten jen w městech hořejší Falce prohlášen, která hranicím králowstwi Českého nejblíže příleží.¹³⁰

19
Nov.

Tak tedy aumysly nepřátelské, jenž proti Otaka-

129) Listiny o tom tištěny jsau we sbírce Monumenta Boica, díl XXIX, B, pag. 509—515. Poslední, ze dne 23 Nov. (Emler n. 911) nachází se w originalu ještě w cís. tajném archivu we Wídni.

130) Pertz Monum. IV, 399. Böhmer Regesten etc. etc. (Srown.

1274 rowi proskakowaly wíce méně ukryté již od wíce než dwau let, wystaupily konečně na swětlo swěta. Nálezowé Normberští newynášeli sice ještě posledního slowa swého, ale jen nejapnost mohla se ho ještě nedowtipowati. Knížatům i králi Římskému líbilo se, prohlášením nastalé w říši bezvlády a bezpráwnosti hned od exkommunikace (1245), nikoli teprw od smrti posledního císaře (1250), uznati zjewně podrízenost říše pod wrchpráwí kurie Římské, a wymazati z řady králůw swých, jak jiné předchůdce Rudolfowy, tak zejména i krále Richarda: proč a kým práwem? — protože on propůjčil byl Otakarowi země, kterých oni mu nepřáli. Owšem, pokud do wrchpráwí státůw náleželo a náleží práwo libowůle, moci a násilí wůbec, nedalo se ani Německé říši odepríti, aby libowůli swau nejmenowala zákonem a práwem: jen že při skutcích takowých neměloby se mnoho mluwiti o sprawedlnosti — aspoň křestanské.¹³¹

Že i Otakar neopominul hájiti práw swých weřejně a nahlas, dowídáme se od chwáleného již nahoře německého letopisce, jenž dí, že když jiní w říši vzdávali se hradůw a statkůw, we kteréž od smrti císaře Fridricha byli se uwázali, král Český tak učiniti se

listinu ze dne 9. Aug. 1281 ap. Pertz, IV, 435), Emler reg. n. 910,

- 131) Nowější dějepisci němečti dowodí owšem, že neblahé onno „interregnum“, a cokoli w něm se dalo, bylo „schmachvoll“, a již proto že nemělo práwní platnosti; dekrety dne 19 Nov. 1274, 15 Máje 1275 a 9 Aug. 1281 že byly znamením zpamatování, zotawení a wymanění se z té mrawní zpustlosti atd. Ale slušné jest také, tázati se: kdo byli přední winníci a půwodové té někdy „schmachvoll“ neřesti? zdali ne ti samí knížata, kteří potom zmohli se k oněm dekretům? A dalali neprawost odčiniti se neprawostí?

zdráhal, „prawě, že panował w zemích Rakauské, Štyr- 1274
ské a t. d. dobrau wěrau a právem sprawedliwým, a
že z poručení i k žádosti stolice apoštolské hájil těch
zemí po čtyrmecítma let proti útokům Uhrůw, Kuma-
nůw a Tatarůw těžkými náklady a prácemi, ba i na-
sazowáním krwe swých poddaných a také swé vlastní;“
král Rudolf ale, dokládá letopisec, důvodůw takových
nic sobě newážil.¹³² Protož není se čemu diwiti, že
ani Otakar nezhrozil se dekretůw Normberských. Byltě
již předtím wyprawil ke dworu papežowu dwa mistry,
Dětricha i Witla, kanowníky Pražské, s listinami au-
thentickými o zázawcích, ku kterým byl skrze biskupa
Bruna se podával: oni pak dali se byli od kohosi (nám
neznámého) nawesti, že jich ani neodewzdali. Protož
opakował dne 9 března 1275 totéž podání swé slowy 1275
určitými, že přistupował ku pokoji uloženému weške-⁹ Mart.
rému křesťanstwu sborem Lyonským na šest let, a za-
wázal se po čtyrech létech, jichž potřebowal k náležité
příprawě, oddati se osobně se wší swau mocí boji pro
zemi swatau, i setrwati w něm tak dlauho, jako který-
koli jiný král křesťanský: po návratu jeho pak papež,
uwážiw náležitě důkazy, ježto mu podány budau o jeho
právě k zemím často dotýkaným, aby wynesl spra-
wedliwý rozsudek mezi ním a nepřátely jeho, aneb,

132) *Eberhardus Althensis* ap. Böhmer, II, p. 529, (ap. Pertz, XVII, p. 410): D. Otakarus — resignare noluit, dicens quod easdem terras bona fide et iusto titulo possideret, ac ex mandatis et commissionibus Apostolicorum, qui tempore suo fuerant, contra insultus Ungarorum, Comanorum et Tartarorum per viginti quatuor annos cum gravibus sumptibus et laboribus, imo et multa impensa non solum suorum, sed et proprii sanguinis defensasset. Quam allegationem D. Rudolfus — non advertit etc. —

1275 kdyby jemu w té výprawě zahynauti bylo, aby dal po-
žiti té sprawedliwosti jeho potomkům. We druhém pak
téhož dne daném psaní stěžował sobě trpce na celé
Rudolfowo s ním nakládání. „Když já, (tak psal,) pod-
wolil se pod nález saudce od Waší Swatosti delegowa-
ného, a on (Rudolf) k témuž wyzwán byl, dopustil se
na sněmě říšském w Normberce nejnenáwistnějších
skutkůw proti mně, sahaje na čest mau i na panování
mé, pode twárností práwa, způsobem nejbezprávnějším.
Nebo kterak smí on, we při swé vlastní, býti pospolu
i žalobcem i saudcem? Aneb kterak může ustanowiti
místo sebe saudce, který ještě strannějším jest, nežli
on, jako falckrabě Ludwík, purkrabě Normberský a ně-
kteří jiní, jichžto náwodem zamýšlí mi ubližowati we
práwu k zemím, ježto držím sprawedliwě? ¹³³ Prosil

133) Slowa jeho vlastní jsau: Dictus Electus per eundem episco-
pum (Brunonem) similiter requisitus, pendente negotio sub
requisitionis pendulo, in curia apud Nurenberch celebrata
quaedam de facto in nostri honoris dispendium et terrarum
nostrarum non modicum detrimentum attentare per suas
sententias nitebatur et adhuc nititur, et per sua placita
omni juri contraria malum nobis multipliciter contra justi-
tiam machinatur, tamquam hostis noster publicus et adver-
sarius manifestns, cum nullus fungi judicis officio ac vice
actoris uti valeat, et specialiter in propria sua causa, nec
alium sibi possit substituere judicem, qui a parte adversa
aeque suspectus habetur, seu majori suspicione notatur,
utpote Ludwicus comes palatinus Rheni et . . . purchravius
Nurenbergensis et quidam alii, quorum nutibus annuens,
contra rationis debitum nos gravare (nititur) in principatibus
sive terris, quos et quas bona fide et justo titulo obtinemus
ab imperatoribus et regibus quondam Romanis clarae me-
moriae et ab aliis quorum interest, prout suo tempore le-
gitimis documentis poterimus comprobare etc. (Obě listiny
dané 9 Mart. 1275 wypsali sme z originalůw chowaných

tedy aby papež pokáral jej za to a bránil jemu, za 1275 šestiletého pokoje od sboru předepsaného, podnikati něco nepřátelského proti Čechám. Ne ze strachu před mocí Rudolfowau že za to žádá, neb s pomocí boží že bude uměti ubrániti se jí, ale jen za příčinou země swaté, aby uložená křížowá výprawa neměla překážky.¹³⁴

Buďto tedy nezáleželo papeži dosti opravdově na urownání a uklizení sporu mezi králi, aneb Rudolf a knížata již nechtěli jeho prostředkowaní w záležitosti té: Řehoř X zajisté od té doby neodpowídal k žádostem Otakarowým jinak, leda napomínáním, aby hleděl w pokoji smířiti se s Rudolfem; to jest, (an Rudolf o jinakém smíření wěděti nechtěl), aby prostě odřekl se nabytých práv swých, čili, jak se vyjádřil jeden z jeho protiwníkůw, aby všecky ty krásné země „pauze ze strachu poslal jemu do Šwáb.“ Že wůbec swatý otec stal se byl již rozhodným přívržencem a stranníkem Rudolfowým,¹³⁵ widěti bylo we všech krocích, kteréž

we Vatikanském archivu; tištěny jsau ap. Boček, IV, 142—148, Emler n. 946 a 947.

134) Neslušně kladlo se za porok králi Otakarowi, že zapowídal té doby wěsti do ciziny sbírky, kteréž na křížowau výprawu w zemích jeho se činily, když i on sám s lidem swým k takové výprawě se chystal. Neméně neslušné bylo podezřívání jeho aumyslůw proto, že wyprawil byl poselství až k mocnému Bendokdarowi, sultanu Babylonskému a Egyptskému: ano potřebí mu bylo, dříve nežli wyprawil se do Palestiny, nabyti známostí určitých a spolehliwých o stawu těch zemí.

135) Přiznal se k tomu sám we psaní dne 12 Mai 1275 králi Rudolfowi daném, kdežto dí, mezi jinými slowy: *gravia scandala — pro tuae conservatione justitiae subire nequaquam expavimus etc.* (Epist. 92 reg. Berardi, ap. Emler n. 961.)

1275 činil w jeho prospěch u králůw Francie, Kastilie a Sicilie, we podniknutí cesty z Lyonu do Beaucaire, aby krále Alfonsa sklonil k odřeknutí se titulu králowství Římského, w napomínání, aby Rudolf nedal widěti chudoby své, w posílání peněz, kterými ho zakládal a j. w. Dwakrát, w měsících únoru a máji 1275, jal se ho až i vystříhati před auklady prý krále Českého a jeho stranníkůw w Italii, naléhaje na rychlé tam poslání vojska, aby prý konečně celá Lombardie nepřidala se k Otakarowi. ¹³⁶ A když ještě i 2 máje 1275 psal Českému králi, že chce sice ještě zprostředkowati pokoj mezi ním a králem Římským, i že doufá také, že tento podvolí se takowému prostředku a vyplní jeho žádost, ku konci ale doložil, že zákonůw říšských měniti nemůže ani nechce, ba ani brániti Rudolfowi, aby požadoval pro říši, co jejího jest: není se čemu diwiti, že Otakar, bolest maje i ze skutkůw a řečí takowých, i z událostí nowých na sněmu říšském w Augšpurce, přerušil konečně všecko s kurií Římskau sobě dopiso-

²
Mai.

136) *Raynaldi* někdy domníwal se (1275, §. 3 a 4), že we psaních Řehořových k Rudolfowi nejmenovaný „tui adversator culminis et honoris aemulus“ byl král Alfons: ale kdyby pilněji byl přečetl regesta té doby, bylby se snadno přesvědčil, že tu míněn byl Otakar. Bulla k němu daná dne 13 Dec. 1274 (Regest. Berardi epist. 72) nedává o tom pochybowati. Tam již psal Řehoř X: — A quolibet ejus (Rudolfi) impedimento abstineas, et specialiter nullam in Italiam mittendo militiam nec gentem aliquam, nec alias cum Italicis contra eum te in obligationes seu confoederationes aliquas involvendo, quod procul dubio Sedes apostolica aequanimiter ferre non posset etc. (Emler n. 919). A když Lombardové tak walně lnuli k Otakarowi, jakož o tom swědčí další Řehořowa psaní, kterak dá skutek ten srownati se s rozkřičeným u Němcůw Otakarowým tyranstwím?

wání, odwoláwaje se weřejnau protestací od papeže, 1275 patrně prý stranného, ke všeobecnému koncilium. ¹³⁷

Sněm ten říšský, uložený do Augšpurka ke dni 15 máje 1275, obeslali konečně i král Otakar i Jindřich ¹⁵ wévoda Baworský. ^{Mai.} Kurfirstové ale s většého počtu nedostawili se osobně, ana jim tuším opatrnost radila, neaučastniti se křiwyých nálezůw a zejména klatby říšské, ježto tam nad oběma těmi panowníky wynešena býti měla; přítomni byli jen falckrabě Ludwík, tři biskupowé, Filip zrádný wévoda Korutanský, Menhart hrabě Tyrolský, Fridrich purkrabě Normberský, Jindřich Burgauský markrabě a několik méně vážných hrabat i pánůw. Tito všichni saudem nepřímým sice ale dosti nestaudným nerozmýšleli se odpírati Otakarowi až i práwo kurfirstské w říši, a král Rudolf neostýchal se schwalowati nálezu jejich. ¹³⁸ Mluwčím Otakarowým na sněmě tomto byl Bernhard biskup Sekowský: ten popíraje wůbec, že by jak zwolení Rudolfa na králowstwí Římské, tak i vše, cokoli dotud od knížat proti Otakarowi předsebráno bylo, stalo se bylo po práwu, sporu o zemích králem jeho nowě nabytých ani se tuším nedotýkal. Když ale posluchači jeho byli právě nejwášniwější Otakarowi nepřátelé, stalo se během přirozeným, že wýmluwnost jeho w řeči latinské, které mnozí ani nerozuměli, nejen nic neprospěla, nýbrž i podráždila knížata co saudce. Král Otakar i wévoda

137) Protestace i appellace ta nezachowala se, wímeť o ní jen z bully papežowy, dané w Beaucaire dne 22 Jul. 1275, kdež Otakar za ni kárán byl (ap. Emler n. 974.)

138) Památnau listinu o tom wydali tiskem nejprwé Gewold de Septemvir. S. R. J. p. 174, potom Filip Lambacher w Österr. Interregnum, p. 76 sq. num. 47. (Emler n. 962). U Pertza Mon. IV, 402 ona chybí.

1275 Jindřich dání od nich jednohlasným výrokem do klatby říšské, k jejímuž provedení wyzvány všecky síly národu Německého.

Tak tedy válka, již dávno podtají zamýšlená i připravovaná, prohlášena jest nyní veřejně. Hlavní strůjce, ba původce všech obmyslůw těch, Fridrich purkrabě Normberský, poslán jest co hlasatel říše Římské ku králi Otakarowi, aby mu oznámil, že co vasall neposlušný, saudem knížat říšských, odsauzen byl všech swých důstojenství, práv a držaw w říši, následowně i dědičného Českého králowství a markrabství Morawského, a že wynešena jest naň říšská klatba. Dle práwa w říši platného že bylo mu nyní hleděti, aby za rok a den prostředky náležitými wybawil se z klatby, nemělli dalším neposlušenstwím propadnauti také hrdlo, čest i každý majetek swůj.¹³⁹ Že po takové řeči Otakar, wěda co vše se stalo i co ještě nastávalo, propustil auhlawního tohoto nepřitele bez urážky a beze škody od sebe, bylo jistě nemalým důkazem jeho mírnosti a úcty ku práwu mezinárodnímu.

W nebezpečí, hrozícím jemu a jeho říši, král ten nezůstal owšem nečinným. Maje dostatečnou zpráwu o piklech w Rakausích, we Štyrsku a w Korutansku, zvláště od arcibiskupa Salcpurského po swém návratu se sboru Lyonského proti němu hojně strojených, obrátil předewším tam swau pozornost, kudyby kroky rozhodnými, přísností i wlídností, sliby i hrozbami, odměnami i pokutami, zastránil zlé, přiwínil k sobě wáhawé a utwrdil wěrné u wěrnosti jejich. Král Rudolf měl tam již od podzimku r. 1274, ač neli již dříve, přiwržence sobě oddané, ježto podáwali se k jeho službě

139) Lambacher österr. Interregnum pag. 144 sl.

se zámky swými. Jen jediný Bernhard biskup Se- 1275
kowský jewil ještě stálau a horliwau oddanost ku králi
Českému. W měsíci prosinci 1274 zabral se Otakar
osobně do Rakaus, a dal i Štyrákům nowého zemského
zprávce Milotu z Dědic; zámkové zpronevěřilcůw
zdobýwání, majitelé jejich museli zastawowati dítky
swé co rukojmě, a náčelníci jak panstwa tak i ducho-
wenstwa přísahali opět králi wěrnost. Arcibiskupa sa-
mého ušetřil Otakar, w naději owšem klamné, že ho
sobě ještě nakloní. W únoru 1275 pozwal ho k osobní
schůzce do Rakaus. Od poddaných swých snažně prošen
byw, pro uwarování škod jejich i swých, podwolil se
arcibiskup, ale psal spolu Rudolfowi, že jemu nikoli se
nezpronevěří. Teprw po schůzce, poznaw urputnost jeho,
kázal Otakar nakládati s ním jakožto s nepřitelem. ¹⁴⁰

140) Srown. psaní téhož arcibiskupa, w zimě (Dec. 1274 až Mart. 1275) k Rudolfowi daná, jež podává Bodmann (p. 13—16.) Tribulatio et angustia intumescunt adversus illorum fidelem promptitudinem, qui sub certa spei confidentia se Vestrae Celsitudini in partibus Styriae et Austriae submiserunt. — Ad partes Austriae venit rex praedictus (m. Dec. 1274) cum multitudine armatorum, volens eos subvertere, qui ad refugii Vestri gratiam diverterunt. — Hoc tempore hiemali — dictus rex nec obsidione, nec exercitu publico nos invasit, sed solum victualia nostra fere omnia occupavit. — Consilium nostrum est, ut devotos Vestros in Austria et Styria consolatoriis Vestris affatibus visitetis. — Hoc intercepte, alias sciatis pro firmo, quod quidquid *concepimus* in partibus Karinthiae et Styriae, penitus dissolvetur. — W měsíci březnu 1275 psal takto: Magnificentiae Vestrae exponere cogimur lacrymose vel querulose, quod rex Bohemiae, victis aliis quasi omnibus sibi adversantibus, solum nobis et ecclesiae nostrae exterminium *in proximo comminatur*. — Tedy do té doby ještě byl žádné války proti Salcpursku nepočal. — Emler reg. n. 929, 930, 931, 944, 990, 994, 1002.

1275 Milota z Dědic obořiw se na statky Salcpurské, dobyl Friesachu, zbořil několikero pewností, a ohněm i plenem nadělal arcibiskupowi škody až do 40 tisíc hřiwen. Toť owšem zastrašilo náležitě wšecky w těch zemích zprnewěřilce a odbojníky: wšichni wrátiwše se ku poslušenství, twářili se jeden přes druhého co wěrně oddaní, až se zdálo, že tam král Český neměl wíce nepřitele; arcibiskup nařikal hořce (r. 1276), že opuštěn jsa od swých ode všech, neměl již nežli smrt očekáwati za wěrnost swau. Ale úspěchy takowé neudály se nežli na oko; nepřátelé nezměniwše aumyslůw swých, hleděli byli jen získati času, aby později zpauru swau tím lépe prowesti mohli.

Do připrawujícího se takto boje osudného mělo chowání se Uherského dworu králowského padati wá-hau welice důležitau. Jakož již wyložili sme, dal sobě Otakar již od r. 1273 nemálo záležeti, aby sklonil ho ke swé straně, a také Jindřich wévoda Baworský přičiňowal se tam we prospěch spojení swého. Ale w Uhřích, za nezletilosti krále Ladislawa Kumana, nepanowala leč bezuzdná zwůle mocných milostníkůw, ježto i oba mladé králewice, Ladislawa i Ondřeje, pudili k záštím a ku pŭtkám proti sobě. Často dotčený Joachim Pektari stal se tam králi Rudolfowi mocnau podporau, a zjednal tomuto i wrch na dwore Uherském, tak že konečně oba králewicowé bratři přijali Rudolfa za otce, jenž pak i zasnaubil mladšímu Ondřejowi jednu ze dcer swých. A jakým úsilím stál Rudolf o nabytí přízně mezi Uhry, wyjewuje se také z toho skutku, že předním magnatům Uherským sám nabízel důstojenství a tituly w říši Římské.

1276 Mezi spojenci Otakarowými zdál se Jindřich wévoda Baworský býti nad jiné wěrnějším a stálejším.

I jeho stihla byla říšská klatba: ale ku provedení její- 1276
mu neměl Rudolf ani aumyslu. Ba usilováno všemožně,
zvláště skrze arcibiskupa Salcpurského, aby cesta k ná-
vratu nebyla mu ničím založena, nýbrž aby s bratrem
falckrabím i s králem Rudolfem se zase smířic, odstau-
pil od Otakara. Nástrahám i wnadám takowým odolá-
wal wévoda dosti statečně až do polowice roku 1276:
potom ale, když nastalo nebezpečí největší, přestaupil
i on k Rudolfowi, holdowal jemu a přijal léna od něho,
an Rudolf slibowal dceru swau Kateřinu Otowi synowi
jeho za manželku, a s ní zapsal jemu také u wěně horní
Rakausy, co zástawu říšskou.¹⁴¹ Tak opuštěn Otakar
zrádně, a domnělý přítel proměnil se mu w nebezpeč-
ného nepřitele; i již tau dobu arcibiskup Salcpurský,
hlawní těch pletich strůjce, zaplésal nad neodwratným
prý Otakarowým pádem.¹⁴² Starší přátelé a spojenci,
Jindřich Jasný markrabě Mišenský se syny swými, a
Otokarůw synowec, markrabě Braniborský Ota, otci
swému již 1267 zemřelému welmi nepodobný, zachowali
se aspoň neutrálně, aby ani proti říši, ani proti dáwné-
mu příteli swému wálčiti nemuseli; Ota konečně přibyl
také do ležení Otakarowa, však tuším jen osobně, bez
pomoci branné. Jen někteří Slezští knížata podwolili
se také lidem branným pomáhati králi Českému, a
w Lombardii celá jedna strana mínila chopiti se zbraně
w jeho prospěch, jakmile by zawítalo k němu štěstí
wálečné.

Rudolf zamýšlel byl saučasným autokem se všeli-

141) *Fr. Kurz*, Österreich unter Ottokar und Albrecht, I, 33.
Chronica aurea in Hormayrs Archiv, 1827, p. 447.

142) *Ista sola concordia, sicut firmiter credimus, totam expediet
eam, quae inter vos et regem praedictum (Otacarum) ver-
titur, quaestionem,*“ — tak psal Rudolfowi.

1276 kých stran rozdělití a zemdliti moc Otakarowu. Sám on chtěl s falckrabím Ludwíkem hlavní wojsko wésti od Reyna přes Normberk a Cheb do Čech, a táhnauti ku Praze; proto poručil puťkrabi Normberskému zmocniti se napřed pomezních zámkůw a průsmykůw Českých. Tyrolský hrabě Menhárt měl dobýwati Korutan, Krajinska i Štyrska. Rudolfůw syn Albrecht měl ze Salcpurska we spojení s arcibiskupem táhnauti přímo do Rakaus.¹⁴³ Ladislaw Kuman slíbil wpadnauti s wojskem uherským do dolejších Rakaus, a lehkau jízdu zabíhati přes Morawu až do Čech. Ku konci měsíce srpna byl m. Aug. Rudolf w Normberce a kázal wojsku swému blížiti se k Čechám: najednou ale, když získány mu byly Bawory, obrátil pochod swůj ze Frank i z hořejší Falce k Dunaji, a objevil se dne 15 září již w ležení na řece 15 Sept. Jizeře, odkudž přes Pasowsko wniknul 24 září až do Rakaus.

Strategickau tau změnou Otakar byl cele oklamán a zmaten. Očekáwaje hlavní na sebe autok w Čechách, rozestawil byl wojsko swé na výšinách u Teplé, odkudž owšem obě přední brány země České, jak u Chebu, tak i u Domažlic, dobře bylby chrániti mohl. Hlavní však otwor a wchod do říše swé, poříčí Dunajské, spoléhaje se na wěrnau pomoc Baworského swého spojence, nechal byl téměř bez obrany, jen hrazená místa posádkami opatřiw. Rudolf wstoupil tedy s walným wojskem swým bez odporu do Rakaus, maje při sobě weliký počet duchowních i swětských knížat říšských (a mezi nimi opět i Filipa Korutanského); dobýwaní pak Welsu, Lince a Štýr ponechal za aukol tomu, který je byl proti němu hájiti měl, Jindřichowi Baworskému. W jižných

143) Epist. Rudolphi ap. Gerbert II, pag. 122, Emler n. 1036.

také krajinách Tyrolský hrabě Menhart nepotkal se 1276
tuším s nižádnými nesnázemi. Nejmocnější páni Štyrští
a Korutanští, hrabata Oldřich z Heunburka i Jindřich
ze Pfannenberka, páni Wulfing ze Štubenberka, Harant
z Wildonu, Hartneid ze Stadeku, Ota z Lichtenšteina
i mnozí jiní, spojiwše se we spolek pro Rudolfa, ote-
vřeli jemu všecky sautěsky w horách i všecky pew-
nosti w zemi, wyjímaje jediný Hradec Štyrský, w němžto
Milota z Dědic dlauho statečně se bránil. Arcibiskup
Salcpurský nejen zprostil byl všecky obywatele těch
měst přísahy wěrnosti, kterauž králi swému byli zawá-
záni, ale hrozil i klatbau církewní všem těm, kdoby
w takowé wěrnosti setrwati chtěli; hojné zástupy do-
minikánůw i minoritůw rozbíhaly se do všech krajůw,
kážíce odboj a powstání pro Rudolfa i pro říši. Proto
pewnosti rakauské Enže, Ibs a Tulna poddaly se to-
muto bez odporu, a již dne 17 října zjewily se přední 17
woje Rudolfowy na rowinách před Wídní, kteréžto Oct
město, zůstawši králi Českému wěrně, nazejtří nepřá-
telsky obehnáno bylo.

Dowěděw se Otakar o změně pochodu Rudolfowa,
kázal i on wojsku swému opustiti stanowiska swá u
Teplé w Čechách a nastaupiti obtížnau cestu do Rakaus
lesnatými pohořinami krajůw Plzenského, Prachenského
i Bechynského. Byloť již nemožné, k ochraně Wídně
předstihnauti wojsko německé a zabrániti, aby s woj-
skem uherským se nespojilo; protož poručil lidem swým
položiti se táborem u Drozdowic na Dyji, odkudž dle
potřeby jak Morawy chrániti, tak i na nepřátely w Ra-
kausích dorážeti mohli.

Hlawní město, Wídeň, bylo w Rakausích to jediné,
co přičiněním purkmistra swého Rüdigeru Paltrama za-
chowawši wěrnost králi swému, podniklo proň i obtíže

1276 obležení dlouhého a těžkého. Bylť ovšem Otakar již dávno stal se městu tomu a obyvatelům jeho zvláštním laskavcem i dobrodincem; a ještě za posledního léta, kdežto trojím požárem stíženo byvši krutěji nežli kdy, s větší částky bylo popelem lehlo, král byl je jako znova založiti usiloval, oswobodiw je na pět let ode všech daní a cel, propůjčil každé žiwnosti a každému obchodu plnou swobodu, daroval lesem ku potřebě měšťanůw, a sám také nákladem svým podnikal veliké w něm stawby.¹⁴⁴ Wděční za to Wídeňáci odolávali co nejstatněji všem autokům obkličujícího město jejich vojska říšského. Na ně a na hrad Klosterneuburg, silně opewněný, spoléhal se Otakar nejvíce, že odporem svým zadrží a unawí nepřátely, ažby s jedné strany jeho příchodem, s druhé nedostatkem potrawy, jenž co den u nich více cítiti se dáwal, donuceni byli odtáhnauti zase. Sewerní Podunají bylo ještě celé w moci

144) *Chronica Australis* ap. Freher. I, 467, ap. Pertz, XI, 707, popsawši trojí ten požár obšírně, dokládá: Tale damnum honesta civitas a conditione sua non est huc usque praeda vel incendio adeo consecuta. — Ottocarus rex, — hoc percepto compatiens, de sua regali gratia, juxta nobilium sapientumque consiliariorum industriam praelibatam civitatem quasi ex novo conditam nititur sublimare; ab omni namque exactionis gravamine et mutarum per lustrum liberam penitus relaxavit, unanimitates vero omnium artificialium, praeter monetae consortium, omnino deposuit, ut emendi et vendendi tam in cibariis quam in mercimoniis omnis homo per praedictorum annorum spatium liberam habeat facultatem. Quandam etiam sylvam in subsidium civibus libere tribuit, et nundinas per unius mensis spatium perenniter prout civibus expedire videbitur, fieri illic jussit. Srown. *Chron. Anonym.* ap. Rauch, II, 265. *Chron. Zwetlense et Leobiense* ap. Pez, I, 847, 987. Calles Annales Austr. II, 511. Fürst Lichnowský, I, 229.

Otakarowě; při všech ztrátách, jež utrpěl byl newěrau 1270 a zradau, mohlť ještě wždy nadíti se, že provede wálku, jestli ne s prospěchem, aspoň se ctí, — až konečně dvě nenadálé příhody připrawily jej o všecky naděje.

Byltě wyprawil Olomuckého biskupa Bruna, swého předního radu i wojewůdce, do Klosterneuburka s wálečnými haufy, aby tam činili příprawy ku přewezení wojska Českého přes Dunaj. Biskup ale wrátil se ku králi s předními měšťany toho města, obranu jeho poručiw posádce, která wálečnau chytrostí falckrabě Ludwíka oklamati a přikwačiti se dala, takže i předůležité to město pro Čechy ztraceno bylo. Král Rudolf nabyl tam zásob všelikého druhu welikau hojnost, postačiwší k udržení celého wojska jeho w poli na deset dní. Také Wídeň tau ztrátau octla se u wětším nebezpečí.

A však poslední a nejtěžší pohroma, ježto rozhodla o konečném Otakarowě aupadku a zničila jeho moc i sláwu, přišla jemu z Čech samých. Právě když tu nastala byla swrchovaná potřeba, proti spojeným w jednotu všem nepřátelům jmena Českého powztýčiti a seřaditi se w jednu nerozbornau sílu, dva nejmnějši panští rodowé, páni z Oseka čili z Risenburka, i celé hojné plémě *Wítkowcůw*,¹⁴⁵ zejména páni z Rosenberka, z Krumlowa, ze Hradce, z Třeboně, z Nowých Hradůw, z Lomnice, z Přibenic a z Pelhřimowa, pod proslulým té doby rodu toho starostau čili wladařem,

145) *Contin. Cosmae* pag. 422: Vitkonides cum ingenti militia recesserunt a rege, et multa mala per regnum Boemiae pauperibus et claustralibus intulerunt; et eo tempore rex nimium eorum auxilio indigebat. — Z listin dowídáme se, že také jiných několik rodin proti králi se pozdwišlo. Také *Annales Aldersbacenses* mluwí o „*rebellantibus plurimis nobilibus*“ (ap. *Pertz*, *XVII*, 536, cf. *ibid.* *XI*, 802).

1276 Záwišem z Rosenberka,¹⁴⁶ wedle nich pak ještě několkero šlechticůw českých, jichžto jmena i hanbu již kryje nepamět, — pozdwišli zbraní swých proti králi a vlasti, přidali se k Rudolfowi, a jawše se pleniti zemi, odbojem neméně nešlechetným nežli záhubným spůsobili nepřátelům diversi welmi aučinnau.

Takto se všech stran sklíčen byw zradau nejšerednější, poddal se Otakar konečně osudu swému; bylofby nemaudré, obětowati nepřátelům nejméně pětkrát silnějším ty nemnohé, kteří zůstali mu byli wěrní, — ano wojsko jeho nepočítalo již než asi 20,000 lidí branných. Požádaw za příměří, nařídil biskupu Brunowi dáti se do wyjednávání pokoje.

21 Nov. W ležení u Wídně dne 21 listopadu čtyři plnomocníci, Berchtold biskup Bamberský a falckrabě Ludwik se strany Rudolfowy, Bruno biskup Olomucký a Ota markrabě Braniborský se strany Otakarowy, umluwili se o následujících člancích míru: 1) Wšecky nad králem Otakarem a jeho říší wynešené klatby a odsudky, swětské i duchowní, budte zrušeny. 2) Mezi oběma králi, Římským i Českým, budiž napotom pokoj, jednota i mír auplný, do něhož pojímají se i všickni jejich poddaní a služebníci; statky těmto wálkau odjaté budte nawráceny s obau stran. 3) Král Otakar odříká se naprosto všeho panstwí a všeho práwa w Rakausích, we Štyrsku, w Korutanech, Krajině, Slowanském krajišti, we Chbě a w Pordenone, i nepotáhne se

146) Nám sluje zde Záwiše „z Rosenberka“, protože to jmeno w Čechách jemu od jakžiwa se dáwalo; sám on nazýwal se příjmím „z Falkenšteina“, tuším ode hradu w Bawořích na blízku hranic Českých ležícího; bylť pak nejstarší syn Budiwoje ze Skalice, někdy pána Krumlowského.

wice k žádným statkům obywatelstwa těchto zemí. 1276
4) Zástawy a wězňowé jatí s obau stran, i rukojmě jejich, propuštění buďte na swobodu. 5) Římský král Rudolf králi Otakarowi a dědicům jeho propůjčí králowstwí České, markrabstwí Morawské, a cokoli předkové jeho požíwali w říši za léno. 6) Pro upewnění pokoje a pro nawrácení přátelských poměrůw zasnaubí se syn krále Rudolfůw se dcerau krále Otakarowau; za wěno dcery swé odstaupí král Český, cokoli w zemích Rakauských měl majetku aneb léna vlastního, a to říši počítáno bude za 40,000 hřiwen stříbra. 7) Krále Otakarůw syn zasnaubí se s dcerau krále Rudolfowau, a co wěno její ponechá se koruně České w zástawě, w ceně 40,000 hřiwen stříbra, část Rakaus ležící na sewerní straně Dunaje, s wýminkau měst Kremže a Steinu. 8) Král Rudolf přijme na milost město Wídeň s jeho purkmistrem Paltramem a radním sekretářem Kunratem; klatby na ně vydané budau odwolány a wýsady městské wšecky potwrzeny. 9) Farář Wídeňský M. Oldřich a wšickni w odstaupených zemích pod patronatem krále Otakara ustanowení kněží a církewní důstojníci podrží benefícia swá, i nebude jim w nich ubližowáno. 10) Do míru toho pojímá se i král Uher-
ský; wše čeho Čechowé a Uhři proti sobě nawzájem dobyli, budiž nawráceno a staré hranice obau říší buďtež obnoweny. K zápisu tohoto míru přiwěsil pečet swau, wedle čtyr plnomocníkůw, také Jindřich lankrabě Heský, tuším co wrchní rozdílce; co swědkowé uweni w něm arcibiskupowé Mohucký a Salcpurský, a wedle nich šestero biskupůw. ¹⁴⁷

147) Emler reg. n. 1050 etc. Dle swědectwí listiny ze dne 30 Dec. 1276 (Emler n. 1059) není pochyby, že i Normberský pur-

1276 We dnech následujících sešli se oba panovníci, s nepatrným komonstwem, na jednom z ostrowůw Dunajských, k osobním umluwám.¹⁴⁸ Jaké bylo, po tak ohromné proměně, prwní jejich se wítaní a obcowání, o tom není žádné paměti: wýtečná však jich obau duchowní powaha ručí za to, že nepřihodilo se nic nepřiměřeného wyššímu jejich důstojenstwí. Zde teprw zdá se, že stalo se poněkud dorozumění o dítkách, které nawzájem zasnaubeny býti měly: zejména že králewic Německý Hartmann měl pojmauti Českau kněžnu Kunhutu, kteráž owšem dříve již jinam zasnaubena byla. A však která z šesti dcer Rudolfowých mělaby se státi chotí jediného Českého králewice Wáclawa, neustanoweno ještě ani tenkrát.

26
Nov.

Dne 26 listopadu král Otakar ubíral se we skwělém komonstwu, jako jindy, ale we trudném rozmyslu, do ležení Rudolfowa u Wídně, aby co wasal swaté Římské říše dostál powinnosti swé. Před očima všech knížat říšských, i swých nejhorších nepřátel, sklonil koleno swé před sedícím na trůně Rudolfem, složil přísahu wěrnosti, a přijal z rukau wrchního pána swého slawné obdaření starowěkým dědictwím swým, králowstwím Českým i markrabstwím Morawským, co lénem říše Římské.¹⁴⁹ Potom potwrdiw společným zápisem

krabě aučastnil se wýtečně w jednání míru: ale w zápisu nestala se o něm zmínka, snad pro ušetření Otakara, jenž spatřowal w něm auhlawního nepřítel swého.

148) O schůzi takowé pochybowati nelze dle slow *Contin. Cosmae* p. 421, 422, ačkoli ne wše prawda jest, co wyprawuje se o ní. Také Anon. Leobensis (ap. Pez, I, 845) a Joh. Victor. (ap. Böhmer, I, 308) prawí: Transiens autem Rudolfus — ad Otakerum, habitis colloquiis etc.

149) Co bájeno někdy o stržení stanu, když práwě Otakar Rudolfowi kořil se, aby prý celé wojsko spatřilo jej na kolenau,

s Rudolfem wšecky články míru dne 21 uzavřeného, 1276 a kázaw odewříti jemu brány města Wídeňského, wrátil se bez odkladu do swé vlasti.

Tak tedy nepozůstalo králi Českému ze všech rozlehlých držaw, jichžto byl nabyt, nic wíce, nežli dosti nejistý roční důchod 4000 hřiwen stříbra ze sewerní částky země Rakauské. Zaplésaliť všichni jeho nepřátelé, a dávali mu znáti radost swau způsobu wšelikými. On ale zachowáwal we všech těch welikých pohromách mysl ku podiwu klidnau i odhodlanau. Manželce swé, která po ztrátě tolikera krásných zemí nedala se utěšiti, psal w tato slowa: „Milowané choti swé Kunhutě královně České Otakar král přeje pozdrawení a mysl stálau w neštěstí! Když winau snad naší událo se, že přišli sme o země wálečným úsilím a nemalau obětí krwe nabyté, potřebí nám neoddáwati se zármutku, ale odmítajíc ženské nářky, tak rownau myslí nésti rány osudůw, aby widěti bylo, že welebnost královska nedala se pokořiti, a nepřátelé aby neplésali nad škodau nám způsobenau. Maudrá opatrnost a nezvratná síla ducha jsau podpory trůnu, jichžto nikdy vzdáti se nesluší. Mýlíť se welice, kdokoli příkrost osudůw pláčem a naříkaním zmírniti se snaží: maudrý pohrdá nehodami a stawí se jim mužně na odpor.“¹⁵⁰

zasluhuje tak málo wíry, jako utrhawé podrobnosti od arcibiskupa Salcpurského papeži o celém wyjednávání míru a o pokoření Otakarowě podané (ap. Gerbert II, pag. 134). Když se dala lenní přísaha i propůjčka, newyjednáwal se jistě o ničém jiném, ano to vše buďto již dříwe odbyto anebo později předsewzato bylo. Takéť že vše, co se stalo, dálo se weřejně u přítomnosti všech, kdo to widěti chtěli, rozumí se tuším samo sebau; proto ani nebylo potřebí ukazowati to lidu způsobem zrádným a nedůstojným.

150) Dolliner codex epistolaris Ottocari p. 61, Emler n. 1055,

1276 Nedlauho po uzavření míru nastala nowá nedo-
rozumění a nowé neshody mezi králi. Příčiny jejich
a Otakarowo celé w nich se chowání objasňuje nejlépe
m. psaní, kteréž dal Rudolfowi asi w polowici měsíce pro-
Dec. since. „Když sem nedáwno posledníkráte byl u Waší
Welebnosti, byli sme i Wy i já tolikerymi starostmi,
zvláště rozpauštěním obau našich wojsk, zaměstnání,
že sem zapomenul wyložiti Wám nejednu wěc potřebnau.
Utíkám se nyní k tomuto psaní, abych to nahradil.
I oznamuji Jasnosti Waší, že ačkoli město Cheb bylo
wěnem nebožky matky mé, kázal sem je nicméně od-
staupiti Wám, abych slibu swému dostál bez auhony;
i naději se do Waší dobroty, že zachowáte se ke mně
laskawěji, nežli domníwají se nepřátelé moji, ježto ne-
dávají mi do milosti Waší čáky upřímné. A netoliko
co do města Chebu wěřím we Waší laskawost, ale spo-
léhám se i na to, že nedáte ublížiti práwu mému
ke hradům a twrzem, kterých sem we krajině Chebské
kaupí nabył. Však Waše jednání směřuje k tomu,
aby každý požíwal swého práwa, jakož jest to králow-
ská powinnost. A jakož osvědčil sem se již we pře-
dešlém psaní, opakuji a ujišťuji opět, že splním vše
auplně a stále, cokoli sem slíbil, aby slowo mé bylo
bez poroku. Neboť města, která sem držel, kázal sem
Wám již odewzdati všecka bez odkladu; zbýwajíť jen
ještě Cheb a Haimburk. Nepochybowalť sem nikoli,
že i Wy dostojíte slibu swému náležitě, dadauce odči-
niti vše, cokoli po uzavření míru od nás obau schwá-
leného bezpráwně předsewzato a spácháno jest. Oče-

kdežto však dle rkp. Oseckého čísti se má: muliebribus
procul querelis excussis ita factorum toleremus aequanimiter
onera etc.

káwám, že kážete mi nawrátiti co nejdříwe hřady 1276
Pernek a Wikhartschlag, které po zjednání pokoje lidem
mým nepřátelsky odjaty jsau. Násilím owšem nemělo
se nám hradůw těch odjímati: máli kdo k nim práwo,
ať je provede u saudu. Doufám také, že obdržím dosti-
učinění za plen, který stal se w Morawě po stvrzení
míru; neboť mámli wyznati prawdu, musím říci, že maje
o něm výstrahu a wojsko swé ještě pohromadě, snadno
byl bych mohl ubrániti se plenu toho a odehnati lu-
piče: ale spoléhaje se na opravu Waši, chtěl sem ra-
ději, jako chudina, násilí trpěti, nežli mocí jemu odpí-
rati, aby se nezdálo, žeby wýminky míru s mé strany
w něčem rušeny byly. Jeden článek uzavřeného míru
není zachowán, a týká se mého kancléře Oldřicha,
o kterémž výslovně stojí w zápisu, že má w držení
fary Wídeňské ponechán býti, ana jest mu odjata.
Proto žádám, aby mu byla nawrácena; budeli pak po-
tom biskup Pasowský odpor klásti, ať provede práwo
swé před saudcem. Připomenauti také musím, že já již
odewzdal sem Jasnosti Waší swůj zápis na potvrzení
uzavřeného mezi námi míru, ale Wašeho zápisu na
wzájem učiněného ještě neobdržel sem. Protož Wýsosti
Waší žádám snažně, abyste mi kázal wydati co nej-
dříwe zápis takowý, a také druhý, kterýmž potvrzeny
mají býti všecky wýsady a práwa, ježto předkové moji
králowé Čeští obdrželi od předkůw Wašich, králůw a
císařůw Římských. Láska Waše tím ochotněji k tomu
swolí, že tu nežádá se nic nowého, ale co zawedeno
bylo již ode dáwna. Také dávám Wám wěděti, že
někteří kupci Čeští w Korutanech o všeco swé zboží
oblaupeni jsau: i prosím Waší královske Milosti, že
přičiníte se, aby laupeže takowé nawráceny byly, a že
naříditi ráčíte, aby všickni kupcowé z mých zemí a

1276 poslowé moji ke stolici Římské bezpečně a beze škody těmi krajinami procházeti mohli.“ Druhým psaním téhož obsahu požádal Otakar Jindřicha knížete Baworského za přimluwu ku králi Rudolfowi, aby mu we věcech dotčených stalo se dostiučinění.¹⁵¹

1277 Ale čím dále tím zřejměji vycházelo na jawo, jak nedostatečné a spolu nesplnitelné byly některé články umluw dne 21 listopadu 1276 uzavřených. Otakar neměl wíce mítí práwa k Rakausům, a předce měl sewerní jejich část podržeti w zástawě za jistau summu peněz. Zástawa však takowá nemohla do jeho rukau dána býti: tisícero příčin a ohledůw bránilo tomu, zvláště pak ti obyvatelé, kteří odbojem proti němu byli se kompromitowali, a nyní měli se wrátiti pod jeho moc a vládu. Hrubá surowost wěku jewila se zvláště tím, že mnozí přední stranníci Rudolfowi, jak šlechtici tak i preláti, za to majíce, že proti nepříteli přemoženému nic není neslušného, nejen Otakarowy přívržence w zemích swých všelijak týrati se jali, ale i do Čech a do Morawy předsebrali jízdy laupežné, takže Otakarowy stížnosti za příčinau rušení míru neměly konce.¹⁵² Zápisem míru byla sice poddaným a služebníkům obau králůw vyhražena práwa i pojištěny statky jejich: ale o hojných přeběhlících a zrádcích, zvláště w Čechách a w Morawě, nic nebylo ustanoweno. Také opominuto bylo, wytknauti podrobně a určitě, jaká byla Otakarowa práwa i jaké powinnosti, co mana říše Římské; ano

151) Dolliner l. c. p. 56 a 60. Emler reg. n. 1057, 1058. První psaní podáváme dle překladu a příkladu Fr. Kurz we knize „Österreich unter Ottokar und Albrecht“, I, 45 sld.

152) Srown. in Dolliner cod. epistol. čísla 23, 24, 26, 28, 29 pag. 63 sld.

ukázalo se brzy, že smýšlení o tom na obau stranách 1277 bylo rozdílné.

Nastala tedy nutná potřeba nowých wyjednávání, aby předešlé umluwy tu změněny, tu doplněny byly. Mnohá poselstwí střídala se sem i tam, až skrze tři plnomocníky krále Českého, biskupa Bruna, Smila z Bílkowa purkrabě Bítowského a kancléře Oldřicha dne 6 máje we Wídni stal se *zápis nové smlauwy*,¹⁵³ we 6 Mai. kterémž již nebylo řeči ani o zástawě sewerních Rakaus králi Českému, ani o zasnaubení králewice Hartmanna s kněžnau Kunhutau, za to ale budaucí choti králewice Českého, ještě nejmenowané, celé Chebsko pode jmenem wěna w 10,000 hřiwnách stříbra do zástawy slíbeno bylo. Když Otakar, měw již požadawek práwním zápisem stwrzený k 80,000 hřiwen stříbra, swolil takto ke snížení jeho na 10,000,¹⁵⁴ nelze neuznati, že oběti nemalau snažil se o zachování pokoje. Ale ještě wětší sebe zapření widěti bylo u něho w tom, že wšem těm šlechticům Českým i Morawským, ježto zradiwše jej a za Rudolfa we zbrani proti němu se postawiwše, rozhodli byli o pádu jeho, ke snažné Rudolfowě žádosti udělil auplnau amnestii. Potom wysloweno w zápisu, wedle jiných méně důležitých nařízení, to určité prawidlo, že hranice mezi Čechami, Morawau a Rakausy měly w té míře obnoweny býti, we kteréž se nacházely byly někdy pod wéwodami Leopoldem a Fridrichem Bojowným.¹⁵⁵ Za důkaz opravdowé Otakarowy snaž-

153) Pertz Monum. IV, 415. Emler n. 1074 etc.

154) Totiž 40,000 hřiwen za spupné jeho statky w Rakausích, Štyrsku, Korutanech a Krajině, a 40,000 hřiwen zástawy w sewerních Rakausích. Srown. §. 6 a 7 zápisu ze dne 21 Nov. 1276.

155) Z toho následowalo, že ku př. okolí Witorazské náležeti

1277 nosti, udržeti se naproti Rudolfowi w poměrech mírných a přátelských, slauží také psaní, kteréž dal manželce m. jeho Anně, když brzy potom w měsíci čerwnu 1277, Jun. přišla i s dítkami swými do Wídně. Wítal ji, těše se z příchodu jejího, a prosil, aby lahodnými slowy hleděla získati jemu manžela swého náklonnost: neb on že ochoten byl vše činiti, cokoli by jí a jejímu i jeho pánu milého bylo. ¹⁵⁶

Mezitím ani smluwau 6 máje nebyly ještě wšecky mezi oběma králi ústrky uklizeny. Poměry koruny České k říši Německé, aneb jak se prawilo, Římské, daly příčinu k nowým proti Otakarowi nárokům, a on — powolil opět — tenkráte i wíce nežli slušelo. České wýsady z r. 1212 stanovily, že králowé Čeští jen k těm císařským rokům woláni býti mohli, kteřížby rozepsáni byli na blízku, do Normberka, Bamberka neb Meziboru, a powinnost Česká k říši, obmezená již dáwno na postawení 300 mužůw branných k císařowě jízdě do Říma, byla zápisem r. 1212 ještě na ten spůsob zmírněna, že bylo na wůli necháno, wyplatiti se z ní pokaždé 300 hřiwnami stříbra: zápis ale *nowé* opět 12 smlauwy ze dne 12 září 1277, ¹⁵⁷ k jejímuž uzavření Sept. poslán byl do Prahy prworozenec krále Rudolfůw Albrecht, postawil krále České na roweň s jinými knížaty říšskými, zawázal je k nezměřeným robotám pro říši, a ubohému Otakarowi propůjčeno w něm jen z milosti, že do jisté lhůty, kterauž biskup Olomucký a Norm-

mělo k Čechám, ačkoli rakauští páni z Kuenringu drželi je co léno české, jako páni z Lichtenšteina zámek Mikulowský. Srown. Dolliner p. 63 sld. Rauch script. rer. Austriac. II, 207.

156) Ap. Dolliner num. 25, pag. 68. Emler n. 1081.

157) Pertz Mon. IV, 419, Emler n. 1039 etc.

berský purkrabě teprw ustanowiti měli, ¹⁵⁸ král Rudolf 1277 nutiti ho nebude, aby dostawowal se k rokům jeho. Naproti tak podstatným břemenům z nové smlauwy pozbýwali wáhy všickni článkové, kteří tíži jejich snad mírniti měli: ku př. že král Rudolf zawázal se pomáhati králi Českému proti všem jeho nepřátelům; že oba králowé slibowali udáwati sobě na wzájem wšecky ty, kdožby i dále jednoho proti druhému popauzeti chtěli; že panowání w Čechách i w Morawě Otakarowi opět w tom spůsobu pojištěno bylo, jak a pokud je prowadili byli jeho předkové, a že nowě usauzeno i nařízeno bylo, neshody a sporý, ježtoby potom ještě powstati měly, dáti na rozhodnutí 24 předním mužům obau říší, kteří postavili se za rukojmě. ¹⁵⁹ Jen ještě o tom článku připomenauti musíme, který zapowídal, aby ani Rudolf služebníkům a poddaných Otakarových proti jeho vůli, ani Otakar Rudolfových, nepřijímali k sobě a do své ochrany.

Nepochopitelné jest, při wychwalované mrawní powaze krále Rudolfa, kterak státi se mohlo, že i tyto ústupky, swědčící již téměř o slabosti a malomyslnosti saupeřowě, ještě mu nepostačily. Které a jaké byly

158) Tato lhůta pozdějším zápisem ustanowena na — jeden rok! Emler n. 1104.

159) Dwanáctero pánůw českých, kteří ručili za krále swého, byli tito: Bawor ze Strakonic nejw. maršalek, Purkart z Janowic na Wimberce, Jarek z Wamberka, Smil purkrabě Bítowský, Nezamysl purkrabě Olomucký, Bohuše z Drahotauš maršalek Morawský, Kuna z Kunstatu komorník Olomucký, Wilém z Litic a z Žinkowa, Dětrich Mostský purkrabě, Hynek z Lichtenburka, Čeněk z Lipé a Jaroslaw ze Šternberka. O wěrnosti tedy aspoň těchto pánůw ku králi swému pochybowati nesluší.

1277 neshody a nesnáze, ježto mezi oběma králi hned zase vznikly, dowídáme se ze psaní od Otakara daného z Po-
 31 děbrad dne 31 října 1277 k Rudolfowi, kdežto dí:
 Oct. „Psaní Wýsosti Waší o Wítkowcích a jiných Waších služebnících obdržel sem. Žeby tito Waši čeští služebníci, jak prawíte, měli do Wašeho míru býti pojati, o tom já nijaké neměl sem známosti hned od prwních umluw, které před knížaty stwrzené, já skutečně splnil sem a ještě plniti chci, pokud žiw budu, ačkoli ony mně w nejedněch kusích splněny nejsau.¹⁶⁰ Také později, když pro doplnění oněch umluw poslal sem k Milosti Waší biskupa Olomuckého, pana Smila z Bílkowa i swého sekretáře Oldřicha, netanulo mně ani na mysli, žeby kdo z mých zemanůw, zejména těch, kteří mně ke službě a wěrnosti zawázáni jsau, a kterýchž weškeren rod od nepaměti předkům mým výhradně poddán býwal, měl do umluwy Waší pod jakýmkoli přikrytím pojímán býti; a učinili tak kterýkoli z umluwcůw jakýmkoli způsobem, prawím s dobrým swědomím, že tím překročil obor plnomocenství swého. Zemanům těm, kteří mně tak nešlechetně se byli zpronewěřili, powolil sem z milosti jen to, aby požíwali příměří a pokoje, pokud věci mezi námi na sporu bywší ještě wyřízeny nebyly. A že to vše prawda jest, poznati můžete z důwodůw následujících. Když urozený purkrabě Normberský byl u mne w Opawě, mezi milostnými powoleními, kterých

160) Psaní toto ze dne 31 Oct. 1277 chowá se w sawěškém widimowaném opisu podnes w c. k. tajném archivu we Wídni; jehož kopii obdržew někdy Rauch, podal ji Dollinerowi k wydání w jeho sbírce num. 30, pag. 79 sld. Tu však slova Otakarowa: „licet in plerisque circa nos non fuerit observatum“, w tisku wynechána byla, — bezpochyby z nařízení někdejší censury. — (Emler reg. n. 1093.)

bez ujmy práv říšských dožadował sem se u Wás skrze 1277 něho, stawil sem tu za přední a nejwice žádaucí, aby poddaní moji mé říši a mým dědicům ponechání bu-
dauce, nižádným způsobem pod cizí práwo staweni ne-
byli. I přísahal sem držeti vše, čeho bylo potřebí k za-
chowání přátelských umluw mezi námi, vyhrazuje sobě
hlasitě a předewším to, aby lidé moji a země mé s je-
jich práwy zůstali mně cele a bez umenšení. Owšem pak
připowěděl sem, z ohledu na Wás a k Waší snažné
žádosti, že ty, kteří se proti mně jakkoli prowinili,
přijmu opět na milost, a že Wám k vůli žádná o wině
jejich zmínka činiti se nebude. Protož ještě Jasnosti
Waší žádám a prosím co nejpokorněji: popřejte mi
všeho práwa bez porušení, kterého předkové moji po-
žíwali nad poddanými swými; nepropůjčujte se ke sly-
šení nepřátel mých, kteří všemožně podwrátiti usilují
postawení mé a dědicůw mých. Neboť, jakož sem řekl,
nikdy neswolil sem, aby Wítkowcí pojati byli do míru
Wašeho: staloli se jinak, stalo se bez mého wědomí a
proti mé vůli. Mám k Waší Lásce tu důwěru, že sta-
rodáwných práv mého králowstwí raději přimnožiti
nežli ujímati ráčíte, zwláště an i já sem audem oné
říše, která seslabowáním audůw swých nikoli síly na-
býwati nemůže.“

Z tohoto psaní jewí se patrně, že za příčinau zpro-
newěřilcůw českých dály se pokusy, aby králi Římské-
mu zjednáno a pojištěno bylo práwo jakési wrchnopan-
ské ochrany nad českými poddanými, a tudíž moc i
působení we wnitřních záležitostech zemských; po čemž
suverenita koruny České, po tu dobu práwně neporu-
šená i nedotknutá, bylaby brzy cele za swé wzala.
Zpozorowaw nebezpečí takowé Otakar, jakkoli podajným
činil se, k oběti takowé nikterak odwážiti se nemohl;

1277 nesmělt powoliti, stůj co stůj, aby poddaní jeho, činíce se stranau proti němu, požíwali k tomu podpory a ochrany zahraničné, státními smlauwami pojištěné; skutkem jednalo se tu o to, mělli i napotom ještě býti *králem* w Čechách. A wěru, co tu na něm žádáno, bylo tím nesprawedliwější, čím zřejměji odporowalo článku onomu w poslední smlauwě (ze dne 12 září 1277), kterým se Rudolf byl zawázal, nepřijímati k sobě a do swé ochrany poddané české proti Otakarowě wůli. Nicméně Rudolf Otakarowi psaní toto welice bral za zlé: w Haimburce, 11 kdež je obdržel, dal sobě dne 11 listopadu 1277 ode Nov. čtyr biskupůw dáti pojištění o něm, jakoby již ono samo bylo zrušením míru. Tím pak wzaly opět konec wszelké přátelské styky mezi oběma panowníky.¹⁶¹

Nelze newiděti, že stály za králem Rudolfem osoby, jichžto pomstychtiwost všemi dosawadními Otakarowými oběťmi nebyla ještě ukojena, i jejichž náwodu Rudolf pohříchu wolněji se poddával, nežli srownati se dalo s prawau sláwau, (ježto všude jen na mrawním základě spoléhati může,) ba i wolněji a wíce, nežli vlastní jeho prospěchy požadowaly. Neboť jaký zisk mohla přinesti mu ještě nowá s Otakarem wálka? Spolu ale jasné wůči se stawí každému saudci nepředpojatému, jak bezdůwodná i nesprawedliwá byla důtka,¹⁶² která téměř

161) Mylně domníwáno se od některých, žeby psaní Rudolfowo, počínající slowy: Si vestra litera etc. (u Cenniho p. 482, Lambachera p. 141 a Gerberta p. 84) dáno bylo ještě Otakarowi 1278, ano swědčí bezpochyby Jindřichowi Baworskému knížeti.

162) Wyložili sme řadu všech událostí, od uzavření míru r. 1276 až po jeho zase zmaření, naskrze dle swědectwí listin nepochybných, jichžto i originaly s většou částí až podnes zachowaly se. Srownámeli s tím zpráwy všech starých kronikářůw,

wšeobecně činila i činí se podnes královně České Kun- 1277
hutě, jakoby ona popauzela byla manžela swého ke zru-
šení pokoje a ku pokusu o dobytí zase zemí ztracených.
Ani znaménka působení a úmyslu takowého není u
Otakara spatřiti: ba zdá se, že měl jakési tušení osudu
swého, od nowé wálky ztrát ještě wětších se obáwaje.
Nebo napomínaw té doby jednoho z wěrných swých
šlechticůw, aby u wěrnosti setrwal i dále, doložil na
konci tato památná slowa: „chci, pokud žiw budu,
starati se o Twé dobré, a sdíleti s Tebau cokoli budu
míti, třebas bych i sešel až na jediný penízek.“¹⁶³

Otakar již octnul se byl w nezbytí. Doháněn jsa 1278
od ústupku k ústupku, musilť konečně spatřiti propast
před sebau, a odwahau zaufalce nasaditi třebas i žiwota
pro dostiučinění swědomí swému a swé cti. Přičiňowal
se welikau snažností, aby nowými aliancemi nabyl

poznáme, jak špatně o všem byli zpraweni a s jakau opatr-
ností swědectwí jejich přijímati sluší. Sám také Continuator
Cosmae (o jehož wěrohodnosti již nahoře w poznam. 96
wyslowili sme se,) činil králi swému křiwdu, prawě, že
Otakar dceru swau Kunhutu dne 8 Sept. 1277 strčil do
kláštera i opowěděl tím spolu Rudolfowi wálku, — kdežto
wíme, že o několik dní později (12 Sept.) práwě nowá
smlauwa míru byla uzavřena. Kanowník František Pražský
(pag. 22) udává mnohem prawdiwěji, že Kunhuta proti
wůli otce swého sama šla do kláštera. Zdá se, že ubohá,
již téměř 13letá princeska, měwši dle politického wětru
obraceti srdce swé brzy k seweru, brzy zase k jihu, hledala
útočiště a ochrany u stařícké tety swé kněžny Anešky,
sestry někdy krále Wáclawowy a nyní abatyše u sw. Kláry
w Praze († 1282).

163) „Tecum cuncta, quae habemus, sortiri volumus, etiamsi non-
nisi ad unum denarium veniremus,“ — jsau slowa jeho ap.
Dolliner pag. 89.

1278 větší síly k novému boji; a w tom howěly mu všelike nové okolnosti. Rakušané mnozí již poznali byli ze zkušenosti, že proměnou vlády nezískali ničeho: hrubé zádaawy, jež od vojska rýnského jim bylo snášeti, a welmi těžké daně, ¹⁶⁴ jež ukládal panovník nový, učily je porownáwati, co býwalo někdy a co nastalo později, a porownání takové wypadalo welice we prospěch Otakarůw. Welikomocné Kunringy musel on napomínati sám, aby w horliwosti své k němu chowali se opatrněji; a měšťanstwo Wídeňské ukazowalo se králi Českému tak oddaným, že Rudolf nucena se widěl, wypo-wěditi někdejšího purkmistra jeho, a powýšiti to město

24 Jun. (24 čerwna 1278) mezi swobodná říšská města opět, jen aby takowými milostmi je sobě získati mohl. I Jindřich kníže Baworský počal byl pochybowati o Rudolfowě postaupení jemu hořejších Rakaus, a tulil se k opuštěnému spojenci opět, jenž jeho žížeň po zlatě hojnými dary ukójiti se snažil. ¹⁶⁵ Také jiní knížata říšští dali se podobným způsobem wěsti k aumyslu, aby w nastáwajícím boji zachowali se aspoň nestranně. Jen Uherský dwůr setrwáwal we swém nepřátelství proti Otakarowi, na blízké jeho příbuzenství ohledu nebera; utrpené porážky a pokoření chowány tam w žiwé paměti, a pře-

164) Wiz Fürst Lichnowsky Gesch. I, 229. Kurz, Österreich unter Ottokar, I, 37.

165) Monachi Fürstenfeld. chronicon ap. Oefele II, 531, Böhmer Fontes r. G. 1, 6: Heinricus dux Bavariae accepit ab Ottocaro tunc temporis maximum donativum. Vidi enim quod misit onustum plastrum cum argento in vase continente mensuram septem urnarum de Bohemia in civitatem Strubing; et nisi tantam pecuniam vidissem, procul dubio alii referenti nullatenus credidissem.

wládala tauha po pomstě.¹⁶⁶ Na získání pomoci také ode 1278 knížat Piastůw we Slezsku a w Polště dal sobě Otakar zvláště záležeti, a psaní, kteréž o to k nim dal, jest w nejednom ohledu pamětihodné. Připomínal w něm, kterak mezi všemi národy na světě nebylo nalezti užšího příbuzenství, nežli mezi Poláky a Čechy, ježto je spojuje prý nejen bezprostředné sausedství, ale i společný jazyk, společný půwod, a společná krew, jakoby z jedné a téže žily byli se wyprýštili. Proto také že přirozená byla i měla nawzájem býti mezi nimi láska, tak že zdar a štěstí jedněch slaužiti mělo druhým k útěše a naopak. On že vždy we prospěchu jejich kochal se upřímně, a protož že naděje se, že i oni aučastni činiti se budau toho, co zlého jej potkáwá. Králi Římskému Rudolfowi že nebylo dosti, odejmauti jemu země jeho, ale že vždy ještě wíce hledal křiwditi jemu a potupně utiskowati ho, tak že on odhodlal se konečně, postawiti se mu na odpor a požádati také pomoci jejich. „Máte k tomu,“ (tak prawil,) „mimo nahoře uwedené, také jiné důležité příčiny. Nebo kdybychom my, čehož bůh nedej, w nastáwajícím boji podlehli, *nenasytná Němcůw lakota* sahala by ještě dále, a oni zabažiliby se i po Wašich držawách. Myť jsme Wám jako nějaké ochranné předhradí, kteréž kdyby jim odolati nemohlo, sami domysliti se můžete, jaké nebezpečí nastaloby Wám a Wašim poddaným, ana všebažiwá hrabiwost jejich nespokojilaby se podrobením naším, ale i statky Waše pobralaby a ukládalaby Wám břemena nesnesitelná. O kolikeré útisky

166) Někteří kronikáři namítají za příčinu, že jim Otakar vždy ještě říšských jejich klenotůw wydati nechtěl: ale o těchto neděje se we všech smlauwách té doby ani nejmenší zmínka; zdá se, že již za míru r. 1274 wráceny byly.

1278 zakaušelby potom přčetný wáš od Němcůw tak ne-
nawiděný národ! do jaké kruté poroby upadloby swo-
bodné Polsko! jakými neřestmi skličowán bylby we-
škeren lid Wáš! Toho wěru Wy sami snáze dwtípíte
se, nežli nám wyložiti lze“ a t. d. ¹⁶⁷ Nicméně nezdá
se, že by Otakar tím jaké -mocnější pomoci z Polska
byl se dowolal; aspoň počet vojska, které mu slíbeno
a posláno, tak málo určiti se dá, jako posila branná,
která ho došla ze Branibor, z Míšně a ze Sas. ¹⁶⁸

167) Dolliner l. c. pag. 93—94, Emler n. 1106: „Requirentes ra-
tionis circumspectae scrutinio gentium genera diversarum
invenimus, quod nobis magis est conformis spatiosae Poloniae
natio, et inter universas orbis provincias nostris — magis
etiam est affinis. Ipsa enim in linguae consonantia nobis
convenit, ipsa proxima loci contiguitate — terris nostris
conjungitur, ipsa et unione glutinatur sanguinis“ atd. —
A dále: — „Si nos contingeret praefati regis (Rudolfi) op-
pressionem pessumdari, *insatiabiles Teutonicorum hiatus* se
liberius expanderent“ etc. — „Sumus enim Vobis et terris
Vestris quasi firmum securae tuitionis praeurbium“ etc. —
„O quantis afflictionibus *exosa Teutonicis Vestrae* tunc op-
primeretur *nationis numerositas*, o quam dirae servitutis
jugo libera submitteretur Polonia, quanta sub clade fatis-
ceret tunc universitas Vestrae gentis!“ etc. etc.

168) Kníže *Lichnowský* počítá ve své Gesch. (I, 238) množství
spojencůw Otakarowých ve poslední této válce, ale pauze
na základě svědectví historického romanopisce Ottokara
Horneka i jeho wypisowatelůw, ježto přičítá se jiným zprávným
udawkům. Wždyť toho času ani nebylo žádného „Kunig
Wenzla“ w Polště a j. w. Žeby Otakarowo vojsko počítalo
bylo 90.000 mužůw branných, toho sme my ve *Chron.*
Colmar. (ap. Pertz, XVII) nikde dočísti se nemohli; *An-*
nales Colmar. (p. 202) mluví dokonce jen o 10.000. *Anon.*
Leobiensis udává celau moc Českau we 30,000 bojovníkůw.
We zprávných pamětech písemných nemluví se nežli
o Češích, Morawanech a Polácích, ježto za Otakara bojo-

Ubíraje se do pole dne 27 čerwna, Otakar w Praze 1278
 laučil se se všemi swými milými a wěrnými; ducho- 27
 wenstwo i weškeren lid sprowázeli ho jako we processí Jun.
 až za brány městské se srdečným blahopřáním a lká-
 ním; ¹⁶⁹ tušiliť, že jim nebude wíce spatřiti otce a krále
 milowaného. Táhnulť upřímo do Brna, kamž wojsku
 swému shromážditi se byl kázal a kdež i pomocné
 wojsko Polské očekáwati chtěl. To však meškalo nad
 očekáwaní dlaho. Nicméně byl Otakar dobré mysli,
 když manželce swé — tuším jen aby ji potěšil, — dá-
 wal z Brna wěděti, že hodlal hnauti se odtud dne
 15 čerwence s celým wojskem do Rakaus, kdežto Ru- 15
 dolf meškaje neměl prý naděje na brzkau pomoc; a po- Jul.
 něwadž byla čáka, že města Rakauská, jak mile Otakar
 k nim přibude, k němu se přidají, dělал si naději, že
 zwítězí konečně nade všemi swými nepřátely. ¹⁷⁰ Na
 hranice Rakauské doraziw s wojskem swým dne 25 čer- 25
 wence, jal se dobýwati Drozdowic po 16 dní, jichžto Jul.
 hájil proti němu Štěpan z Meisowa. ¹⁷¹ Ale mezitím
 powstaw nowý strašný nepřítel proti ubohému králi,
 mocí newidomau jal se dusiti a hatiti vše, cokoli w jeho

wali; ač owšem prawdě jest podobno, že i markrabě Dět-
 řich z Landsberka i Braniborští wyprawili byli aspoň ně-
 které pluky ku pomoci.

169) *Contin. Cosmae* p. 423: V Kal. Julii rex Otacarus profectus
 est ad expeditionem contra Rudolfum. *Chron. Sanpetrin.*
 u Menkena III, 289 přidává: accepta licentia a Pragen-
 sibus, flentibus et plangentibus fere omnibus. *Historia Au-*
stralis ap. Freher I, 472 prawí: Pragae a suis licentiatus,
 et ab omni clero et populo universo cum multis gemitibus
 processionaliter de civitate eductus.

170) Formulí psaní toho našel a wydal teprw nedáwno Watten-
 bach w *Anzeiger für Kunde d. deutschen Vorzeit*, 1873, 238.

171) *Heinrici Heimburg. Annales* ap. Pertz, XVII, 716.

1278 prospěch připravovalo se. Papež Mikuláš III wynesl byl klatbu na všecky protivníky krále Rudolfa vůbec,¹⁷² a Salcpurský arcibiskup, jakož i jiní biskupové w těchto zemích, uměli postarati se o to, aby klatba taková, pokud Otakara se týkala, lidu jejich wesměs nezůstala neznáma; zdá se, že i biskup Bruno, potud we štěstí i w neštěstí vždy věrný, dal se odstrašiti, že netáhnul osobně do pole. Ještě w polowici měsíce srpna česká m. Aug. moc zbrojná nebyla dosti hojně pohromadě; Otakarowo vojsko nepočítalo než asi 26.000 mužůw branných, a mezi nimi mnoho chudiny necwičené i chatrné.¹⁷³ Jak ohromný to rozdíl proti někdejším jeho výpravám!

172) *Annales Dominic. Colmar.* (ap. Urstis. II, 14, ap. Pertz, XVII, 202). — *Chron. S. Petri Erfurt.* ap. Menken, III, 286.

173) Bodmann podává toto důležité psaní (epist. 79, pag. 88). — Ut status domini nostri regis (Rudolfi) prosper et floridus se a vestra notitia non occultet, vobis duxi praesentibus intimandum, quod idem dominus noster nuper Danubium transiens (to stalo se dne 14 srpna u Heimburka, kdež i král Ladislav k Rudolfowi se připojil, dle chron. Salisburg. p. 376) contra regem Boemiae, qui cum paucis finales terminos Austriae subintraverat, magnifice se accinxit, volens divino praesidio ipsum omnino conterere, aut profugum in Bohemiae partibus occupare. Praedictus siquidem rex Bohemiae, nescio quo spiritu vel quo ductus consilio, pauca comitatus militiae comitiva, terram subiit antedictam; nam annumeratis plebejis hominibus et bubulcis inermibus in numerum computatis, summa sui exercitus vix ad sex (? má bezpochyby státi viginti sex) millia se extendit; solus autem Ungariae rex inclytus cum XL millibus Ungarorum et XVI millibus Cumanorum domini nostri obsequiis se aptavit, — et ipsi — indissociabiliter se conjunxit, secum in omnes, quos fortuna tribuit, accinctus eventus etc. — Widěti, že psaní to dáno jest mezi 14 a 26 Aug. 1278. — Prawilo se, že Otakar do této wálky odwedl až i weškery koně, jichž

Předce však i s těmi nemnohými wtrhnuw do Rakaus, 1278 táhl od Drozdowic poříčím Morawy až ku pomníku swého někdy nejslawnějšího wítězstwí, městu Marcheku. Přeprawiti se přes Dunaj a obořiti se tam na nepřátely s mocí tak skrownau bylby byl skutek odwahy nedomyslné a přiwažčiwé, ana moc branná od krále Uherského do pole přiwedená byla sama dvojnásob wětší nežli weškera moc jeho. Již dne 14 srpna spojilo se 14
bylo wojsko uherské s německým, a počalo hned pře- Aug.
prawowati se přes Dunaj; onno u Prešpurka, toto u Haimburka. Při jejich nad naději náhlém blížení se cauwal Otakar pomalu opět, wždy řeky Morawy se drže, aby aspoň s jedné strany chráněn byl před autokem. Teprw když dne 25 srpna přední woje nepřátelské počali žiwě 25
dorážeti naň u Suchých Krut a Nideršpelka, uznaw že Aug.
nelze bylo wyhnauti se déle bitwě osudné, jal se činiti k ní příprawy pro den zítřejší.

Ačkoli pak běsná nenáwist a mstiwost, ježto zjewila se w událostech následujících, w ohawnosti bude u každé duše šlechetné, poslauží předce za útěchu to zpozorowání, že nešlechetnost takowá obmezowala se jen w newalné stránce lidí potměšilých. Prawilo se, že i nyní wojsko české zrádnými pletichami již napřed protkáno bylo. Hodní mužowé we wojště Rudolfowě, ještě pamětliwí oněch dobrodiní, jichžto se jim někdy co poddaným Otakarowým bylo dostalo, litujíce srdečně, že padnauti měl tak nešlechetným piklům za oběť, dávali králi Českému výstrahy o aukladech strojených mezi táborem jeho a nepřátelským. Sám Wítkowcůw starosta, Záwiše z Rosenberka, spamatowaw se, že co

potřebí bylo při horách Kutných. Wiz Gr. Kaspar Sternberg Gesch. d. böhm. Bergwerke I. 50. —

1278 wyhnaneec ze vlasti ztratil byl vše a nezískal ničeho, dal se pohříchu pozdě na pokání, a skrze posla jal se prositi o milost i odpuštění u krále, se zakazováním, že obdržili je, poslauží mu věrně a platně hned na-zejtří: ale Otakar, osudem svým již uchwácený, zamítnul nabízení jak se zdá upřímné, pravě žeby do nevěrníka nikdy ani wděčnosti ani věrnosti nadíti se nemohl. Aby ale ujistil se náčelníky vojska svého, svolal je k sobě u předvečer bitwy, a postawiw se bezbranný mezi ně: „obdržel sem výstrahu,“ dí, „že i mezi vámi nacházejí se ještě zrádci; nemohu tomu věřiti; jeli tu ale kdo, jenž neupřímně o mně smýšlí, předstup a pomsti se na mně hned na tomto místě; lépe bude, umruli já dnes sám, nežli aby zítra tisícové se mnau stali se obětí zrady.“ Nenašel se owšem tak drzý člověk, aby dostál byl wyzwání takowému: všichni přísahali opět, že chtěli nasaditi hrdla i statkůw za svého krále.¹⁷⁴

26 Aug. Následujícího dne 26 srpna, — byl to pátek, den sw. Rufa,¹⁷⁵ ráno nastal Otakarowi poslední boj o korunu, čest a život. Nelze již udati,¹⁷⁶ kterak roze-

174) *Eberhardi Alth.* Annales ap. Böhmer II, 530. ap. Pertz XVII, 410. *Dalemil* w kapit. 92 a stará rýmowaná kronika w Časopisu česk. Museum, 1828, I, str. 57. (Wýbor z liter. České, II, 440.)

175) Den sw. Rufa we XIII století nesvětíwal se, jako za naší doby, dne 27, alebrž 26 Aug.

176) *Ottokar Hornek* podává sice, jako jinde, tak i zde zpráv dosti, ceny však asi jen románopisecké Spolehlivější jest sauvěké *Chron. Salisburg.*, ačkoli vzdálený jeho spisowatel kněz věcem wálečným nic nerozuměl; totéž platí o *Chron. Sanpetrinum. Chron. Colmar.* míchá prawdu s neprawdau; české prameny nepodávají žádných podrobností.

stawil wojsko swé, počítající nyní do 30.000 bojownikůw, 1278 proti nepřátelům mnohonásob silnějším; ¹⁷⁷ někdejšímu hejtmanu země Štyrské, nyní nejw. komorníku Morawskému, panu Milotowi z Dědic, swěřeno bylo wedení

-
- 177) Německým spisowatelům prawdu tu popírajícím, odepřeli sme již r. 1846 (w Augsburger Allgem. Zeitung dne 3 máje 1846) slowy následujícími: „Sowohl Böhmer als Kopp nehmen es mir übel, dass ich, auf einen aus Rudolfs Lager kurz vor der Marchfeldschlacht geschriebenen Brief (srown. poznámku 173) gestützt, das vereinigte ungarischdeutsche Heer dem böhmischen an Zahl vielfach überlegen nannte; sie bemühen sich dagegen, zwar nicht mehr Hornecks Reimchronik, wohl aber deren Ausschreiber Johann von Viktring und die Kolmarer Chronik geltend zu machen. Ich frage nur, ist der Brief echt oder nicht? Wenn ja, so wiegt er, als Bericht eines Augenzeugen, offenbar mehr, als alle Aussagen von Leuten, die zum Theil erst 30, ja 70 Jahre nach der Begebenheit schrieben. Auf einzelne Zahlangaben kann man sich bei blossen Formeln, wie diese, allerdings nicht immer verlassen: der Sinn des Ganzen ist aber nicht zweideutig. Ich wundere mich dagegen, dass meine beiden Gegner das Gewicht und Verdienst der *Ungarn* bei diesen Ereignissen so wenig in Anschlag bringen, dass sie dieses Volks nur im Vorübergehen erwähnen, während doch der gleichzeitige ungarische Chronist Simon von Keza *ihnen* den Sieg in der Art zuschreibt, dass er Rudolf und die Deutschen fast nur zu blossen Zuschauern macht: Rudolfus — cum suis stabat inspiciendo, quae fiebant. Sollen Chronisten in Allem den Ausschlag geben, so wäre es doch mehr als unartig, einem ungarischen Zeitgenossen allein keine Aufmerksamkeit zu schenken.“ (Wiz: Zur böhm. Geschichtschreibung, str. 157—158). — Kterak Ottokar Lorenz mohl dotčené psaní, mluwící o Rudolfowě spojení se s Uhry a přechodu přes Dunaj, datowati (p. 667) z měsíce čerwna, zůstává tajemstwím jeho kritiky; ku konci čerwna Otakar ještě byl w Praze a w Čechách, Rudolf pak i později nehýbal se ještě nikam z Wídně.

1278 zadního woje, jakožto zálohy. Otakar projížděl řady vojska svého, výtečnou svou výmluvností všem srdce dodáváje, k věrnosti a stálosti napomínáje, těm kdo udatností vyniknou, znamenité odměny slibuje. Za heslo prohlášeno u vojště „Budějowice, Praha;“ u nepřátel wolalo se „Řím, Kristus.“ Wálečný šik český táhl se, jak se zdá, od výšin nad Morawau na západ mezi Suchými Kruty a Nideršpelkem ke Hrubým Sulcům. První autok stal se, jak obyčejně, od kumanských plukův jízdných; brzy na to dorazilo i ostatní uherskoněmecké vojsko a nastala bitwa všeobecná. Oba králowé drželi se proti sobě v centrum se zástupy vybranými; wedle Otakara bojoval i syn jeho, Mikuláš wévoda Opawský. Několik hodin kolotala se bitwa sem i tam bez rozhodnutí, čím dále tím hroznější se stávajíc, ana srdnatostí a setrwalostí obě vojska jedno nad druhé vyniknauti se snažila; Čechové, počtem o mnoho slabší, odporem právě hrdinským, dle seznání všech pamětníkůw, odráželi autoky nepřátelské, a jednau podařilo se jim i proraziti německé centrum. Nadewšecky ale wynikal toho dne Otakar sám, jenž na koni swém jakoby lítaje po všech řadách, a jsa i wůdcem i bojovníkem pospolu, dělal se všude přítomným, kdekoli nebezpečí bylo největší, a slowem i příkladem wedl wojíny své ke zmužilému pořád dorážení na nepřátely. Wěru, kdyby chrabrost nadlidská a smělé nedbání žiwota neb smrti dostatečny byly ku pojištění wítězství, ono, dle seznání nepřátel samých, byloby Českého krále dnes neminulo.¹⁷⁸

178) Král Rudolf psal papeži: Rex praedictus — cedere noluit, sed more et animo giganteo, virtute mirabili se defendit. — *Chron. Salisburg*: Fortissimus rex Boemiae — leonis audaciam fulmineis ictibus repraesentans etc. — *Chron. Sanctipetrin*: Rex Boemorum — proeliabatur proelia fortitudinis,

Ale osudové chtěli tomu jinak. Mnoholi šlechtných 1278 věrných, a kteří z nich zejména, toho dne pro krále a národ ochotně na smrt se vydali, o tom zamlčují se chudé a stranné paměti doby této; ¹⁷⁹ jen o nešlecht-
nicích činí se zmínka, kteří dopustili se i nyní ohavné zra-
dy nad králem i vlastí. Ještě pokud trwala bitwa, docházeli vždy nowí zástupové bojownikůw z Morawy, ježto ke zdaru boje znamenitě byliby přispěti mohli: ale wrátili se zase, nepřátel ani nespatriwše, ana w zad-
ním woji roznášena řeč, že bitwa již byla ztracena, jeho pak wůdce Milota z Dědic, hanebně dal se na autěk, když právě wolán byl, aby wojskem swým záložním rozhodnul osud bitwy. ¹⁸⁰ Tuf již poznával Otakar, že

similis Machabeo, viriliter incedens, ita ut pauci ad eum accedere auderent. — *Chron. Claustroneoburg*: Rex Otacharus — cui etiam inimici ejus dabant testimonium, quod in exercitu non fuerit ei similis etc.

- 179) Král Rudolf psal toliko: In quo etiam bello nobiles regni Boemiae potiores aut mortui gladio ceciderunt, aut victi certamine, dum se ad praesidium fugae converterunt, ab insequentibus sunt detenti. Tak tedy většina i šlechty samé zůstala byla věrna powinnosti své ku králi a ke vlasti. — Popis ale, který podal *Pešina* (Mars Morav. p. 373) podvržen jest dosti nejapně. —
- 180) Za naší doby usilowáno jest také omlauwati Milotu z Dědic a popíratí zradu jeho: ale pauhé zápory a nepřímé důwody nepostačují k wyvrácení positivných a sauhlasných svědectwí, s obau stran podaných. Kromě hojných těch kronik, které udávají jen powšechně, že Otakar „proditione suorum occisus est“, sluší zde předewším wážiti slowa we *Chron. Sanpetrin.* podaná: „Quidam potentiores Boemorum cum 600 phaleratis equis de proelio quiete recesserunt.“ — Mnich Fürstenfeldský naznačuje Milotu zřejmě, jakkoli w ostatku mýlí se, —sauwěký kronikář uherský *Simon de Kesa* praví: „Milot, in quo copia exercitus praesertim confidebat, susti-

1278 nebylo wíce spásy pro něho: ale na ustaupení ani nepomyšliw, s nemnohými, kteří při něm byli zůstali, dotíral wždy ještě na nepřátely, až druhowé jeho buďto pozahynuli, aneb jako syn jeho, kníže Mikuláš, do zajetí upadli, a i kuň jeho pod ním ulehnul. Tu cele umdlený, newládna již ani smysly swými, přepaden jest od několika surowých wojákůw, ježto hodiwše mu pro waz na krk, wlekli ho dále; aby odjali mu drahou přílbici, roztlaukli ji na jeho hlavě, a strhli s těla jeho celé odění. W tom okamžení přihnaw se Berthold Schenk z Emerberka, jeden z náčelníkůw německého wojska, poznal Otakara, jehož hlawa obnažena byla, i jenž podáwal se mu do zajetí. Ale nešlechetrník ten, radost maje že mohl prý pomstiti bratra, někdy Otakarowým kázáním popraweného, a jiní druhowé jeho rakauští, ježto mezitím k tomu přihodili se, powalili krále bezbranného k zemi, probodli jej oštípem a dorazili konečně sedmnácti ranami; potom pak rauhali se i mrtvému ještě, pekelné posměchy tropíce i s nahým tělem krále hrdiny, před kterýmž nedáwno ještě bázní byli se třásli.¹⁸¹

nere non valens Hungarorum impetum ac sagittas, cum suis fugam dedit“, — ale dle všech jiných zpráv ani nepřišel byl do boje a nebyl ještě ani utkán. — Ottokar Hornek, Anon. Leobiensis, Chron. Vetero-Cellense minus (u Menkena, II, 441) a Johannes Victoriensis (dle zpráwného čtení) udáwají Milotu wýslovně a zejména, jakož i později náš Pulkawa a polský Długoš, jenž zpráv swých nebrali ze pramenůw cizozemských. A kromě Miloty prameny wšecky nikoho jiného nejmenují wýslovně co zrádce.

181) O zahynutí Otakarowě wyznává již *Contin. Cosmae* (p. 425): De interitu regis Otakari nihil certi dicere possumus, quia diversi diversa dicunt, et sic multis haesitantibus vulgo proclamatur, quod infra exercitus delituit et amplius non

Porážka Čechůw byla auplná; až ke 12,000 mužůw 1278 zahynulo s jejich strany budto w bitwě, anebo na autěku,

comparuit. A již *Pubička* (V, 445) wyložil, jaké rozdily panují we wyprawowaní německých kronikářůw, ježto potwrzují saud náš o jejich všech nespolehliwosti. Jen to jest jisté dle všech swědectwí, že Otakar II nepadl w samém boji, ale že po ztrátě koně swého jat byw od lidí nepatr-
ných, ježto wíce stáli po drahém odění nežli po životu jeho, teprw přihoděním se několika šlechticůw rakauských zaumysla zavražděn byl, ačkoli podával se jim za wězně. *Ottokar Hornek* píše (c. 162 p. 154): „Nieman mich darumb frag / Wann ichs doch niempt sag, / Wer dieselbing wern, / Von der haz und gevern / Also verderbt ward / Der Kunig von hoher art.“ / Či snad styděl se za ně? Ale hned na to dáwá wěděti, že jeden slul dle auřadu, „číšníkem“; o drukém dí, „Er fugt mir nicht zu nennen.“ — Jeho wy-
pisowatelé, *Anon. Leobiens.* ap. Pez, 1, 848 sq. a *Joh. Victoriensis* ap. Böhmer. I, 309 sq. wyprawují we stejná slowa, tudíž ze stejného staršího pramene: „Ab Australibus et Stiriensibus in ultionem sanguinis amicorum, quos indebite necaverat, clamans horribiliter et affidationem promittens, acutissimis gladiis est perfossus.“ — *Contin. Vin-
dobon.* (ap. Pertz, XI, 709 sq.) prawí: „A Bertholdo dapifero de Emberwerch ac aliis multis nobilibus nimium fessus ad terram dejicitur et per cervical lancea perforatur, ac aliis plagis affectus ultimo gladio transfixus“ etc. — *Eynwicus* prawí, že jeho „capitales aemuli“ bojíce se, aby mu Rudolf nedarowal život a on potom na nich zase pomstiti se nemohl, „ipsum in inguine, sublato amictu regio, transfixum, gladio peremerunt.“ — *Annal. Colmar.* (ap. Böhmer, II, 62) dokládají: „Qui autem regem Bohemiae ceperat, doluit vehementer, et ipsum libentissime defendisset, si suis viribus potuisset.“ Nejwíce wíry zdá se, že zasluhuje líčení w *Annal. Salisburg.* ap. Pertz, XI, 802 sq., jehož i my nejblíže drželi sme se. — Powšimnutí tuším hodné jest, kterak za naší doby Ottokar Lorenz — (Hornek redivivus) — mluwí o smrti Otakarowě (na str. 679—680): „Ottokar warf sich auf eine Abtheilung österreichischer und steirischer Ritter,

1278 někteří také ve wlnách řeky Morawy;¹⁸² několik tisíců octlo se jich w zajetí, a celý tábor český, všecky w něm poklady královske, padly za kořist nepřátelům.

Král Rudolf uslyšew, že Otakar byl jat, vydal rychle rozkaz, aby šetřilo se žiwota jeho, a sám pospíšil si k němu: ale bylo již pozdě. S jakým as myslí pohnutím bylo mu spatřiti panowníka, který někdy co do moci a nádhery, co do proslawené maudrosti a chrabrosti, ba co do rytířských ctností wůbec, neměl swého rowně, nyní co nahau mrtwolu, odewšech opuštěnau, všeho na swětě zbawenau, již jen prachem a vlastní krví potřísněnau! Kázalť jť položiti na wůz, a odweztí přes Marchek do Wídně. Tu s welikým zármutkem přijata bywši nejprw u Škotských Benediktinůw, potom u Minoritůw, balšamowána jest a oblečena do raucha brunátného, jež podala byla králowna Římská Anna; i nechána jest po 30 nedělí na marách, ku podíwaní pro lid, aby každý přesvědčiti se mohl o skutečné jeho smrti.¹⁸³ Ale nesměly se zaň ani zádušní mše slaužiti, ani pohřební obřady konati, ba ani

welche begierig den Kampf mit dem gewaltigen Könige aufnahmen und ihn rasch zu Ende führten. Von der untergehenden Sonne ward eine grässlich verstümmelte Königsleiche beschienen. Wer wollte da die dunkeln Gerüchte untersuchend nacherzählen, welche die geschäftige Fama von jeder einzelnen Wunde, die man dem Könige versetzte, mit epischer Breite zu erzählen wusste.“ — Styděl se snad i on za swé „deutsche Männer“, — jako dotčený jmenowec jeho?

132) Tento počet udává se od krále Rudolfa samého w jednom psaní; kroniky mluví až o 14,000.

183) Ut videatar ab omnibus eum fore mortuum et occisum, et ne fieret anceps opinio de eo praesentibus et futuris, et dicant eum esse sublatum et alium venturum, et ex eo fiat novissimus error, pejor priore.“ (*Monach. Fürstenfeld. ap.*

zwony zvoniti, an prý zemřel byl ve klatbě papežské. 1278
Proto také wrahowé jeho ponechání bez trestu.

Jinak owšem dalo se w Čechách, a zvláště w Praze, kdež o papežowě klatbě newědělo aneb aspoň na ni nedbalo se. Děsná zpráva o králowě porážce a smrti rozlítla se zde náhle co hromový blesk, a všude we královském paláci jako w nejchudších chyžích rozléhal se žalostný pláč a nářek. Po celé dni zvoněno se všech téměř sto věží městských všemi zwony, a lid nepřestával hrnauti se k oltářům chrámovým, aby pomodlil se k bohu za spasení milovaného panowníka. Nejdojímawější bylo kwílení těch, kteří za žiwa nebožtíka nejblíže byli dotýkali se: králowny Kunhuty a jejích dítek, i staré abatyše Anešky, sestry někdy krále Wáclawa I, která již bolestnau předtuchau předpowídala byla smrt synowce swého.¹⁸⁴

Wše to slaužilo za důkaz dostatečný, že národ Český wesměs neodpíral byl králi swému oné wděčnosti, lásky a úcty, kteréž wymáhaly wytečné jeho vlastnosti, a zasluhowala jeho stálá péče o sprawedliwost i o blaho všeobecné.

Böhmer, I, p. 9). Znamenité to swědectwí o lásce, které požíwal Otakar u lidu obecného!

- 184) Planxerunt regem Bohemiae omnes sui, sed amplius civitas Pragensis, quae ipso regnante in divitiis et aliis profectibus recepit non modicum incrementum. — Pulsatur regi in eadem civitate fere ad centum ecclesias campanis sonantibus in sublime, et orantibus cunctis et dicentibus: anima regis nostri mereatur intrare coeli gaudia et in sinu Abrahae collocari. Lugebat nimirum etiam regina cum liberis suis etc.“ tak píše mnich Fürstenfeldský, co swědek očitý, an nedlauho potom studowal byl w Praze, ale o králowně Kunhutě tak nesprawedliwě smýšlel, jako wětšina krajanůw jeho německých (ap. Böhmer, I, 8.)

KNIHY ŠESTÉ ČLÁNEK TŘETÍ.

POWŠECHNÉ ÚWAHY O PANOWÁNÍ KRÁLE OTAKARA II.

Rozdílné posuzowání Přemysla Otakara II u potomstwa. Jeho chowání se k Němcům i k Čechům. Křiwdy jemu činěné od Horneka Němce a Dalemila Čecha. Rouná jeho sprawedliwost ke všem stawům; jeho psaní o tom; nařízení o mírách a wáhách i o Židech; poměry ku prelátům německým. Otakarowy ctnosti rytířské. Péče o hospodárstwí polní, o průmysl a obchod, umění a nauky. Konečné úwahy.

- 1278 Kralowání Přemysla Otakara II, a celá osobnost jeho, byly w dějinách Českých zjewem tak wysoce wynikajícím a zvláštním, že hned od počátku weřejný lidu hlas a saud obecný rozcházel a dwojil se o něm wíce, nežli o kterémkoli předmětu starožitnosti naší, aniž pak posawad ještě dal se urownati a ustáliti. Weškero působení panowníka toho muselo býti nad obyčej i dalekosáhlé i důrazné, když jedni žehnali mu co největšímu po bohu ochránci a dobrodinci swému, kdežto jiní žalowali naň co na násilníka i tyrana. Síly charakteru a wytečných vlastností ducha nepopírali mu owšem ani přátelé ani nepřátelé: ale bylali mysl jeho přewahau šlechetná či nešlechetná, snahy jeho pocházely z tauhy po dobrém obecném, neboli z vášní so-

beckých, a w záměrech i aučelích jeho byloli mu wo- 1278
dítkem wíce práwo a sprawedliwost, nežli pauhá pýcha
i swéwole, — o těch a takowých otázkách různili se
úsudkové lidští od jakžiwa, i rozcházejí se poněkud i
podnes až náruživě.

My wylíčiwše již hlawní události celé jeho doby,
pokud možné bylo, swědomitě a nestranně, nemůžeme
wěkowého sporu toho pominauti mlčením, a nepokusiti
se o sprawedliwé jeho, neli rozřešení, aspoň objasnění.
Otakarowy snahy a činy staly se osudnými pro weškeru
budaucnost národu Českého; twářnost a směr, které
jeho působením wzal na se weřejný a společenský žiwot
český, potrwawše u potomstwa po mnohá století, roz-
hodowaly o způsobu potomných dějin. Tím wětší na-
stává nám potřebí, rozeznáwati bedliwě osobní jeho
w tom zásluhy nebo winy. Pohříchu, jest nám předce
i při tom úkolu wždy ještě naříkati na chudost došlého
nás podání, na skaupost dějinných pramenůw našich, na
nedostatek záznamkůw a zpráv sauwěkých, nestranných
a spolehliwých.

Mezi poroky s české strany na Otakara již za
jeho žiwobyti wedenými stojí na prwním místě jeho
chowání se co do *národnosti*. Naříkáno, že wíce přál
cizincům, nežli vlastnímu národu, že zejména Němcům
dával přednost a s nimi se swojil, rady jejich poslau-
chaje a je w zemi swé co nejwíce plodě, na ujmu a
ztenčení Čechůw, — jakož o tom již na počátku této
knihy wyprawowali sme. Hlawní toho způsobu žalobce
byl sauwěký rytíř a básník český, známý pode jmenem
Dalemil; jeho pak překladaatel německý, též sauwěký,
nerozmýšlel se přewraceti žaloby ty naopak zrowna we
chwály. I nebude tuším nezajímawo, postawímeli sem
předewším oboje ty různé hlasy proti sobě.

1278 Co do počátku panování, vzdával i Dalemil Otakarowi velikau pochvalu, pravě:

„Přemysl jak krásný kwět wznide:
jako róži prostřed lúky postawi,
takž bůh Českú zemiú oslawi.
Krásné nrawy owšem jmieše,
žiwotem hrdinný bieše;
w radě netřeba můdřejšieho
i za mladu ščedřejšieho;
uměl rozuměti každému stawu,
směje se, každému poklonieše hlawu.“

Prawdu toho uznával i německý překladatel, opakowaw ji swým způsobem. Ale později, když Dalemil jal se žalowati:

„Král poče o swých nedbati
i města Němcóm dáwati;
je se jich jak zdiú hraditi,
pánóm násilé činiti.“ —
„Páni se tu rozhněwáchu
a Rudolfa naň pozwáchu,
řkúc: lépe dědiny pustý jmieti,
než Němci dáním králowým budú ny držeti,“ —

tu Němec tak to postavil:

„Er schein als ein morginstern:
er wolt dy Tutschin mern
mit richtum vnd mit ern
in sinem land vil gern.
Got dort obin verren
geb im darum daz ewige lon
mit siner himmlschin kron
in dem obirstin tron
do er selbir siczit schon“ etc.

Dalemilůw další nářek:

„Běda krále šlechetného,
že nezchowa jazyka přirozeného!“ —

zůstal nepřeložený. Pohrůžka pak, kterau Dalemil,

owšem křiwě, kladl Otakarowi do úst, když táhl do posledního boje swého:

„Až se z wojny wrácu,
zawaleju Čechóm prácu:
chcu Petřín pawlakú postřieti,
a na Pražském mostě nebude Čecha widěti,“ —

opakowal sice překladatel doslovně:

„Ich will den Petrich
mit purpur bedeckin glich,
vnd vf der pruk zcu Prag
kein Behem man gesen mag,“ —

ale za příčinou smrti jeho nemohl zdržeti se, aby nepřidal a nedoložil nářku vlastního:

„Do verschied er leidir!
die Tutschin ir cleidir
vor leid mugin riszin
vnd ir zcunge biszin,
ouch von den ougin zcer deiszin
vnd vbir dy wang waszir giszin:
wan er waz der Tutschin ere!
Darum im got sin lebin mere
oben hoch in den landen!“ etc. —

Neméně zajímavá i pozoru hodná jest *píseň žalostná*, w Němcích hned po jeho smrti spíwaná, i zachovaná nám od někdejších nepřátel jeho samých. Klademe ji zde w půwodním jazyku i w nowějším překladu.

„*Cantilena de rege Bohemiae.*“
Wâfen iemer mêre!
ez weinet Milt und Êre
den kûnc ûz Bêheimlant.
dem tôde wil ich fluochen.
sol man den Kûnc nicht suochen
und sîne gebende hant?
Man sol den kûnc Ôtacker clagen.
jâ herre got, er ist erslagen!
sîn milte sach man nie verzagen.
er was ein schilt in sînen tagen

ūbr alle cristenheit.
 Den Falwen und den heiden
 was er den cristen erleiden;
 den schilt er gegen bôt.
 er was ein lewe an gemüete,
 ein adelar an güete.
 der werde künec ist tôt.
 der Bêheimkünec ist nu gelegen,
 des weinent ougen jâmers regen;
 wer sol der witwen weisen phlegen?
 der künec ist tôt, reht als ein degen,
 der nâch êren streit.¹⁸⁵

Z pochwalných těchto památek činí se zjewno, že Němci jak za Otakarowa žiwobyťi, tak i drahně času po jeho smrti, nepřestávali pokládati jeho za jednoho ze swých, kdežto mezi Čechy, aspoň mezi mnohými, udržowalo se také dlauho domnění o nepřizníwém jeho k nim smýšlení, jakoby sám se byl ani necítil Čechem a Slowanem. Proti tomu ale sluší w úwahu bráti vlastní slowa Otakarowa o národnostech, od nás již nahoře při

185) Chronicon Colmariense ap. Pertz, XVII, 251—252. Uprawitel textu půwodního, M. Haupt, podal také překlad její slowy následujícími: „Wehe, wehe! Milde und Ehre weinen um den König aus Böhmerland. Fluch über den Tod! Muss man nicht den König suchen und seine Spenderhand? Erhebt die Klage über König Ottokar; mein Herrgott ja, er ist erschlagen. Nie sah man seinen Edelsinn zage werden, er war ein Schild in seinen Tagen über alle Christenheit! Den Kumanen und den Heiden, auch den Christen war er furchtbar; er bot den Schild entgegen, An Muth war er ein Löwe, ein Edelaar an Güte. Der herrliche König ist todt! Der Böhmenkönig ist nun erlegen, drob weinet Augen Jammerthränen! *Wer wird der Witwen und Waisen pflegen?* Der König fiel recht als ein Held, der nach Ruhme stritt.“

r. 1278 (na str. 145) postavená, kterými líčíw co nejwraucněji blízké příbuzenstwí národůw Českého i Polského, upozornil a taužil sám na odvěkau Němcůw ke Slowanům nenáwist („exosa Teutonicis vestrae nationis numerositas“) a na nenasytitelné jejich snahy lakotné („insatiabiles Teutonicorum hiatus“). Mohlli tak mluwiti slowanský odrodilec a poněmčilec? Slowa jeho příliš přímo a rázně dotýkají samého jádra sporu wíce nežli tisíciletého, a pocházejíce ze XIII století, doléhají na poměry až i naší vlastní doby tak určitě a dopadně, že nelze jich považowati za ohlas pauze nahodilého rozmaru, alebrž za wyznání a za přesvědčení z trpké zkušenosti. Jsauť ona wěkowitě platná, t. j. i starožitná i moderní pospolu. A že smýšlení takowé nebylo na dvoře jeho neslýchaným, to dokazují také psaní manželky jeho králowny Kunhuty, we kterýchž i ona horlila s newšedním důrazem proti přechwatům, jichžto za její doby dopauštěli se Němci naproti Slowanům, dowoláwajíc se w tom také manžela swého.¹⁸⁶ Nelze zajisté domníwati se, žeby w tak důležité věci manželé mohli nejen různého ale i protiwného býti smýšlení.

186) Uweřejnili sme hojná její psaní (Formelbuch der Königin Kunigunde) w pojednání swém (Über Formelbücher, 1e Lieferung,) w aktách král. České společnosti nauk r. 1841. We psaních těch jewíc se býti zvláštní přízniwci bratří řeholy Minoritské, pod čísl. 55 wedla u jakéhosi kardinala w Římě stížnost na křiwdy, kteréž Minoritům Českým a Polským od německých předstawených jejich se dály, takže sotwa prý bohu slaužiti mohli; „in quorum exterminatione fratres linguae Teutonicae plures numero, quam opus sit, transmittuntur ad domos singulas dicti ordinis in regno nostro et in ducatibus Polonorum, linguae vero Slavicae fratres disperguntur ad extraneas nationes, ubi inutiles sunt, ita quod in maximum hoc gentis Slavicae periculum

Mámeť tudíž před sebau i zjewné skutky wřelé přízně, i slowa neméně skutečná, swědčící podstatně o nepřizni k Němcům. Co tedy bylo prawdau w neshodě té? Mohloby se mysliti, že Otakar změnil swé smýšlení, a byw od počátku Němcům nakloněn, později teprw, za nepřátelskými úmysly knížat Německých, (před wolbau i po wolbě krále Rudolfa), odvrátil se od nich a přilnul myslí zase ke Slowanstwu: ale tomu na odpor stojí netoliko Dalemilowo wýslovné swědectwí, že byw prý s počátku na Čechy laskaw, teprw později jewil čím dále tím krutější k nim hněwy, nýbrž i nezměněná také po jeho smrti obecného lidu Německého k němu wděčnost a láska. Dle našeho zdání protiwa ta odpowídala nestejně powaze samého národu i ducha Německého, a dvojitému jeho směru, nesaucímu se s jedné strany k wýboji, ke hrubému násilí, ku panowačnosti a ke hrabiwosti, s druhé zase ke wšelikým ctnostem národůw pokoje milowných, ku prospěchům

transeat animarum; prohibeturque dictis jam fratribus Boemiae et Poloniae, in contemptum nostri et gentis nostrae, per ipsorum superiores, ut non liceat eis ex se et inter se praelatos eligere, sicut ceterae faciunt nationes“ etc. A w čísle 54 kárá Kunhuta kněžnu Anešku Slezskau, protože „cum a vestris progenitoribus sanguinis Polonici et Bohemici traxeritis originem, (bylať ona dcerau Anny České a wnučkau Přemysla Otakara I), minus sano ducta consilio, — fratribus Minoribus Poloniae et Bohemiae importuno animo vos graves gerentes, ubi potius afflictorum linguae vestrae molestiis misericorditer compati deberetis, gentis vestrae tactae affectus dulcedine, oppositum hujus facitis. favendo partem Teutonicorum fratrum, Bohemiae et Poloniae fratres excommunicatos esse dicitis, et hoc ipsum sorores vestrae praedicant de eisdem“ etc. (Bylať totiž Aneška abatýši kláštera Třebnického we Slezsku).

na dráze osvěty a průmyslu, — jakož o tom již i sami mužové němečtí wyznávají.¹⁸⁷ Otakar, co muž pokroku a weškeré západní osvěty milowný, přátelil se s Němci, jichž pomocí nadál se také pokroku a osvětě w zemi své: ale znaje oba toho národu rozdílne směry, choval se k nim jak náleželo: howěl i pomáhal těm, kdo přicházeli s aumysly pokojnými, co žiwnostníci a průmyslníci, nenáwidě, na uzdě drže i káraje ty, kdo provozowati chtěli panování, pych a násilí. Tato stránka panowačnosti, pychu a násilí nejewila se za jeho doby we spaustách obecného lidu německého, hledawšího pod ním práci a wýžiwu, alebrž jen we třídách wýše postawených, we stawu panském a knížecím, i u těch wůbec, kdo bažili po provozowání moci. Proto byl Otakar téměř pořád na štíru se šlechtu w zemích swých, netoliko německu, ale i s českau, tehdáž již

187) Takto psal ku př. G. G. *Gervinus*, (nelibuje sobě w německé „Soldatenglorie“ r. 1870 a 1871), we swých *Hinterlassene Schriften*, Wien 1872, str. 96: „Ihm stand die eigenthümliche Doppelnatur dieses (des deutschen) Volkes lebendig vor, das seine ganze Geschichte hindurch so oft zwischen einseitigem Teutonismus und verschwommenen Universalismus, Selbstvergötterung und Fremdencultus, Nationalismus und Humanismus, zwischen der kriegerischen Mission eines *Waffenvolkes* und der friedlichen eines *Culturvolkes* schwankte.“ Kdyby však Gervinus byl obrátil pozor swůj netoliko k západu, ku poměrům mezi Němci a národy Romanskými, ale také k východu, k odvěkému chování se Němcůw ke Slowanstwu, bylby tu „eigenthümliche Doppelnatur“ wylíčil ještě auplněji a drastičtěji, a bylby poznamenal spolu, že prwní onen směr pocházel wíce z půwodního přirozeného popudu, druhý pak že wywinul se hlawně z tisíciletého ponoření se a wychování weškerých wrstew národu w nauce křesťanské.

namnoze poněmčilau, kdežto lid obecný žehnal jej všude co nejpilnějšího i nejmocnějšího příznivce a ochránce svého. A poněwadž o něm nás nedošli leč téměř jen stranní hlasové šlechty, jak německé tak i české: není diwu, že saud nestranný a sprawedliwý pohřešuje se w dějinách až podnes. I nepotřebí bohdá ani dokazowati široce, že nářky zejména Dalemilowy a Hornekowyy, ačkoli opíraly se také o národnost, pocházely vlastně z jiných pramenůw.

Jinak owšem sotwa dá se zapíratí, že Otakar II upřílišil se w howění žiwlu německému, a zejména do Čech že nasadil we krátké době hojněji Němcůw, nežli bylo potřebí a nežli slaužilo we prospěch pokoje u potomstwa. O něm teprw říci se dá, že učinil Němce pro všecku budaucnost skutečnými spoluobywateli země České, a založil tudíž dvojici w ní, která někdy mohla nabyti powahy až i nebezpečné. Znaje přirozenau Němcůw nepřízeň ke Slowanům a jejich „insatiabiles hiatus,“ powinen byl prohlédati pilněji také k budaucím prospěchům národa svého, a nebažiti tak příliš po užitku okamžitém. Nechceme owšem aniž můžeme tupiti, že rušil staroslowanské rady w zemi své, ježto na západě Europy nadlauho ani prospíwati ani udržeti se nemohly: sice bylby musel postawiti se na odpor jak proti říši, tak i proti církwi Římské, nenalezaje za to podpory u Slowanského východu ani duchowní ani hmotné. Ale při pohledu na hromadné poněmčowání tolikerých měst i také žup českých (Loketska, Trutnowska i Kladska), sotwa lze ubrániti se podezření, že ne tak potřeba opory proti šlechtě, jako raději přílišné bažení po nowých zdrojích důchodůw pro komoru swau zawinilo u něho přenáhlení takowé. Zasadilli tím národu swému z nedojípky ránu snad osudnau, utrpěl za to sám co nej-

dříve a nejkrutěji: osudem právě tragickým byl potrestán, čím byl hřešil, ano bylo mu nejen tupenu býti, ale konečně i zahynauti rozjařeným působením téhož žiwlu národního, kterému za žiwa nad míru byl howěl.

Jakkoli pak w historických památkách německých nalezti jest ty nejružnější a sobě nejodpornější jak zpráwy o skutcích Otakarových, tak i saudy o powaze ducha jeho: dějepisci němečtí uwykli předce z dáwna líčiti jej téměř bez wýminky jen nepřizníwě, co despotu, jenž bezohledně prováděje osobní chtiče své, i tyranskau ukrutností sahal prý na každého, kdo nebyl mu po chuti. Hlawní pramen a příčina úsudkůw takowých, mezi sebau wíce méně shodných, jest beze snadu spis ohromné někdy welikosti, jejž počaw psáti okolo roku 1290, pozůstawił po sobě štyrský rytíř *Ottokar von Hornek*¹⁸⁸ o dějinách wěku swého (r. 1250 — 1309), co *rýmowanau kroniku* německau (Reimchronik), obsahující něméně než 830 kapitol, a wydanau od Jeronyma Peza, co třetí díl jeho *Scriptores rerum Austriacarum*, w Řezně r. 1745. Obšírnost, kterau muž ten wyprawuje o událostech wěku swého, a slowa auplné jistoty, kterými wykládá i ty nejtajnější podrobnosti jejich, imponují často i dobromyslným a saudným zpytatelům, tak že již nejeden z nich dal se swésti, že považowal *dějepisný román* jeho za pramen historický. I poněwadž wěc tato má rozhodnau důležitost do sebe, musíme rozhowořiti se o ní trochu důkladněji.

188) Ačkoli nowější zpytatelé uwedli w pochybnost jmeno to, co spisowatele skutečného: my nicméně užiwáme jeho, ano jiného se nedostává, pro určité označení díla, o kterémž nám řeč jest.

Rýmovaná kronika ta ne proto, že psána jest we werších (dosti neohrabaných,) ale za příčinou zvláštního ducha svého, své vnitřní ceny a podstaty, považovati se musí za *dílo poetické*. Řeč spisowatelowa jest sice všude příliš obšírná, nejadrná, často pak až k newystání rozvláčná: ale děje a osoby, jež líčí, nabývají u něho plné žiwosti, okrauhlosti a významu cele člověckého, tudíž poetického, an wolí barwy k obrazům svým ne tak z podání a z předmětu, jako raději z citu a z fantasie své, utvořiw sobě o nich představy dle osobních dojmůw a náklonností. Proto také ku porozumění a k objasnění řeči jeho nepotřebí žádných dokladůw odjinud: tvořit. ony všude zvláštní ukončený celek svůj, postačují sobě samy, a jsau srozumitelný samy sebau. Nezapíráme, že při wší nesličnosti formy jewíwá se u něho na nejednom místě tu přirozená i swěžest a jemnost myšlének, ba i ráznost prostořeká, tu zase jakýsi wzlet epický, jemuž jisté weličiny upíratí nelze. Ale we všem tom spatřiti jest jen subjektivný wíce méně libowolný útwar spisowatelůw, jemuž nedostává se objektivné platnosti. Jest to, jedním slowem říkáje, dílo w podstatě své *básnické*, a nikoli *dějeprawné*. Proto saudný dějepisec nesmí, kromě tak řečeného *kostumu* věku, we smyslu slova nejširším, w podrobnosti na žádný zvláštní jeho ani úsudek ani udawek historický spoléhati se.

Již prwní wydawatel díla Hornekowa, Jeroným Pez, poznamenal o něm, že kárati sluší obyčej, kterým wykládal všude co nejobšírněji nejen skutky a řeči, ale i myšlenky lidské, jakoby všemu co se dalo byl přítomen býwal a měl byl přístup i do nejtajnějších porad panowničích. A jakož knížat svých ani dosti wynachwáliti se nemohl, tak zase proti některým cizím, a zvláště

proti Filipowi Krásnému králi Franskému, tak hanliwě a hanebně prý se zachował, že Pez ani netraufal sobě, dotýčnau částku díla jeho tiskem dáti u weřejnost. ¹⁸⁹ Také o přílišné strannosti a nestydaté drzosti jeho w hanění a obauzení všech wynikajících osob, které u šlechty Štyrské wůbec upadly byly w nenáwist, dává tentýž wydawatel swědectwí pozoruhodné. ¹⁹⁰

Dle toho nemůže tedy Ottokar Hornek, co kronikář, počítán býti mezi zprawodaji prawdomluwnými,

189) Píšeť o tom Jer. Pez: Illud in eo haud injuria reprehendas, quod narrationes suas frequentius mirum in modum augeat et amplificet, eaque confidentia aliorum consilia, orationes et acta, cogitata quinimo exponat, quasi his omnibus praesens interfuisset, eique principum conclavibus ac intimis eorum consultationibus aurem admoveere licuisset, a quibus tamen eum quam longissime abfuisse nemo prudentum dubitaverit. Atque ut principibus nostris addictissimus et in eorum laudibus recensendis fusissimus est: ita exterorum nonnullos, imprimisque Philippum Pulchrum Galliae regem, gravioribus probris, quam homini privato in principes liceat, lacerat et insectatur. In hunc adeo foeda convicia atrociorumque maledicta congerit, ut (NB.) satius judicaverim ea penitus omittere, quam in lucem publicam eferre: cum sine praejudicio historiae facile nesciri et absque probi lectoris offensione legi vix possint.

190) Tentýž prawí dále: Henricum Admontensem abbatem, ob insignem in gerendis rebus publicis dexteritatem et prudentiam, — Albertus consilio patris primum Stiriae syndicum, mox supremum praesidem creaverat. Hinc Styriorum procerum in Henricum odium et invidia, proprimis vero chronographi nostri, qui tantum praesulem, ob nescio quae contra jus fasque ab eo commissa, impudenter lacerare, criminari, probrosis etiam nominibus dehonestare, ac non raro ludibrio irridiculoque habere minime veretur. Progressaque sunt eo usque Stiriae nobilium in Henricum malevolentia ac criminationes etc. —

dobře zpravenými a neošemetnými: wyprawował za-
jisté všude více, nežli sám věděl a věděti mohl, t. j.
wymýšlel a líčil jak děje tak i úmysly wesměs dle
wlastního swého zdání, tudíž dle citu a fantasie, poe-
tický a nikoli historický; i nerozmýšlel se, pomlauwati
drzau hubau všecky ty wysoce postawené pány, kteří
u něho, aneb což též bylo, u šlechty Štyrské, upadli
byli w nenávist, a winiti je ze zločinůw, kterých se
snad ani byli nedopustili. Dle toho již domysliti se jest,
že ani ohledem na krále Otakara II, jenž také nená-
widěn byl od oněch šlechticůw, nezachoval se slušněji,
šetrněji ani sprawedliwěji, a že nepodal o něm swětu
více prawdy, nežli o dotčeném již králi Franském: ba
skutečně líčí našeho panowníka co jednoho z nejohaw-
nějších despotůw, kteří kdy w Europě kralowali. Nejen
zajisté stawí mrawní jeho powahu do swěta nejnepřízni-
vějšího, podkládaje všem jeho úmyslům i skutkům oše-
metné motivy, ale ani neštítí se, přičítati mu lžiwě
zločiny následující:

1) Otakar wyprawil prý (r. 1268) k papeži Kle-
mensowi IV a ku králi Karlowi Andegavskému (z Anjou)
zvláštní posly s hojnými penězi a s žádostí, aby zajaté
w Italii Německé knížata, Konradina i Fridricha, „uto-
pili w krwi jejich,“ tak aby on tím bezpečněji w Ra-
kausích a we Štyrsku panowati mohl; Karlot (t.j. Karel
Andegavský) sám prý nerad widěl poselstwí takowé,
ale musel poslechnauti. (Cap. 31, pag. 41.) — I ba wěru!
ono bylo potřebí, pobádati teprw z Čech krwolačného
Karlota ke skutku takowému! — A však počítejme jen
trochu: 23 srpna ztratiw Konradin bitwu u Skurkoly,
23 Aug. utekl se nejprw do Říma, i pobyl tam několik dní,
pak odtud dále k jihu do Astury, kdežto chystaje se
utéci na lodi, od lidí Frankopanových postižen a na-

zpět přiveden byl. Nežli Karel dowěděl se, že Konradin byl u Frankopana, i nežli s tímto umluwil se o jeho vydání, minulo jistě zase několik dní, takže Konradin sotwa přede dnem 20 zářím octnul se osobně w moci Karlowě: a 29 října již byl stat! Třebasby tehdejší kurýrowé králowští sebe rychleji byli po zemích lítati uměli, nebylo předce možné, aby poselstwí z Neapole do Prahy a zase z Prahy do Neapole w tak krátké době bylo wyříditi se mohlo. A však i jiných důkazůw byloby dosti na snadě, že celá ta powídka jest jen — utrhawá i nestaudně wymyšlená lež.

2) Otakar kněžně Rakauské *Kedrutě*, manželce někdy bratra swého Wladislawa i neteři manželky swé Markety, odjal prý mocí a násilím statky, kteréž we Štyrsku smlauwami sobě pojištěné měla, ponechaw jí prozatím jen Bystřici s důchody sotwa 100 hřiwen, potom pak, ještě před rozvodem swým s Marketau, tědy před r. 1261, dal ji také odtud skrze probošta Brněnského wyhnati, načež ona ujewši prý do Mísně, tam skonala w klášteře. „Žížnilť welice po slzách jejich,“ dí Hornek, „a já za to mám, že to neštěstí, které později ho potkalo, byl sobě na té paní zaslaužil.“ (Cap. 55, 56, 77, pag. 79 sq. 91.) A však historikowé rakauští, po Lambacherowi (Oesterr. Interregnum p. 79 sq.) a Rauchowi (Oesterr. Gesch. III, 260 sq.), všickni w tom sauhlasí, že Kedruta zůstawala we Štyrsku aspoň do r. 1270, jestli ne déle, w nepřerušénám požíwaní swých práw, a mezi nimi ročních důchodůw 400 hřiwen, jakož listiny z té doby od ní wydané a dosawad zachowané dosvědčují; roku pak 1270 probošt Brněnský, zradiw zemi Korutanskau patriarchowi Filipowi, byl od krále swého sám již wypuzen. Pročež celé obwinění to potkává se také s odpory neuhojitelnými. Kedruta žila

20
Sept.
29
Oct.

ještě i r. 1288 w klášteře Sausedlickém w Meziborsku, a nikomu dosawad nebylo dáno dokázati určitě, kdy a za jakau příčinau tam se byla dostala.

3) Otakar zapudiw prý, proti papežowu nálezu, manželku swau *Marketu* potupně, vydal jí do Kremže k nehodám a k nauzi (zu Ungemach und Noth), a když mu i tam ještě dlauho žiwa byla, dal ji prý otráwením sprowoditi na onen swět. (Cap. 77, 79.) — Prwní částku této lži wywrátili sme již nahoře, swědectwím papeže Urbana IV samého z r. 1262: druhé neodwážil se podnes opakowati po Hornekowi ani jeden spisowatel, wěda i cítě, že to byla pauhá zlolajnost. Ani sám Hanthaler netraufal si wložiti ji do péra domnělému Pernoldowi swému.

4) Že Otakar dal r. 1265 poprawiti pana Ottu z Meissowa, a r. 1268 uwrhnauti několik štyrských pánuw do wězení, to wykládá Hornek za ukrutnost, jenž i na Nerona prý upomínala: neboť pánowé ti všichni byli bez winy a bez auhony (Cap. 85 sq. a 115). — I co do pána Meissowského zapomenul Hornek sám, co byl (w kapit. 65) podotknul o příčině jeho poprawy, a co dobře se srownává s udáním w Anonymi poëma german. vetus (u Peza, II, 296 fin.), — že totiž proti králi swému dal se byl kaupiti od krále Bely IV Uherského. W powídce pak o pánech štyrských r. 1268 budí předewším pozor náš a podiwení okolnost ta, že dle slow Horneka samého král dal je zatknauti ne před wýslechem, ale teprw po wýslechu jejich, a že tomu mezi nimi, který je winil ze zjewné proti němu zrady, poručil byl přednesti obwinění to u přítomnosti swé a všech těch, kterých se týkalo, aby mu odepríti a se osprawedlniti mohli na místě, — po čemž teprw následowalo zatčení jejich. Nám se zdá, že to byl spůsob

welmi sprawedliwý a práwě králowský, — a že obwinnění nebylo asi bez podstaty. Neb to, že páni, na důkaz své newiny, všickni podávali se k sauboji s žalobníkem, neosprawedlnilo jich; a král zase zachoval se neméně maudře nežli sprawedliwě, nedopustiw sauboje toho a požádaw od pánůw, před jejich propuštěním na swobodu, řádný slib se zázawzkem, že na protiwníku swém nebudau se mstiti. Již od jiných před námi poznamenáno jest, že někteří z těch pánůw později wěrnými službami domohli se auplné králowy milosti, že Oldřich z Lichtenšteina stal se i wrchním welitelem w Korutanech, a Milota z Dědic až i nejvyšším hejtmanem králowským we Štyrsku. Tak pěkně uměl král šlechetný — zapomínati!

5) Co máme konečně říci o ukrutné poprawě štyrského pána, ubohého starce Zibřida z *Merenberka*? (Cap. 99.) — W celé starožitnosti nikdo ani nehlesnul o hrozné té události, všecky staré kroniky mlčejí o ní, kromě těch, které vybíraly zpráwy své u Horneka: tento pak líčí celau tu tragickau historii tak „jednoduše“ (einfach), že kritický jeden spisowatel naší doby již proto za prawdiwau ji pokládal, ačkoli dwa ještě kritičtější před ním, (Lambacher p. 101 a Rauch, III, 397), ji oba za přehnanau, jeden z nich dokonce za „báječnau“ byli wyhlásili. Dle swědectwí listin dosawad zachowaných nadať byl Zibřid z Merenberka, společně se swau paní Richardau, ještě 12 Jul. 1271 klášter panenský w Merenberce; dne 26 Febr. 1272 pak již jeho paní sama za duši „nebožce“ manžela swého učinila tam nowé nadání, a 22 Apr. 1272 král Otakar wzal klášter celý do své zvláštní ochrany. Dle toho jisté jest, že pan Zibřid sešel s toho swěta asi na počátku r. 1272, a sice jak se zdá w Praze, byw tam za jakau-

koliw příčinau ku králi powolán. I dá se dobře mysliti, že „churawý“ ten stařec, (jakož Hornek sám jej líčil), následkem obtížného cestování w kruté zimě upadl w těžkau nemoc, a umřel na to w Praze, i že jeptišky Merenberské pokládaly samo powolání jeho w té době již za utrpení, kteréhož byl nezaslaužil. Ale Hornekowi to nestačilo: wyprawowalť a líčil obšírně, owšem dle hněwiwého citu a swé fantasie, kterak ubohý pán, tázán byw na skřipci, bez řádného wyslechu a rozsudku, wlečen prý pod šibenici, kdežto s přiwázanými ke hřbetu nohami celé dwa dni wiseti musel — (a to snesl churawý stařec!),— až konečně prý župan ten, jenž při něm stál na stráži, palcátem duši z něho wyrazil! Prawděpodobnost ukrutné powídky té dá se měřiti již i tau úwahau, žeby té doby muselo bylo w Praze asi nedostáwati se holomkůw a drábůw, když auředníci tak wzácní, jakowí byli župané, při poprawách na stráži, s palcáty w ruce, státi byli musili! — Wšak doložíme brzy z nejlepšího pramene, kterak smýšlel Otakar o nemilosrdném poprawování skutečných zločincůw! —

Ostatně bylo by nám psáti celau knihu, kdybychom vše podrobně wytykáti měli, co Hornek, mluvě o dějinách Otakarowych, wynesl neprawdiwého, wymyšleného, překrauceného a pochybeného: ¹⁹¹ zdá se však, že to, co uwedli sme z úwah Jeronyma Peza, i co wynesli sme potud sami, již postačí ku přesvědčení

191) Tak ku př. wykládá o Normberském purkrabí *Fridrichowi*, auhlawním Otakarowu nepříteli, tisícero zvláštních podrobností a skutkůw: ale nezná ani prawého jeho jmena, všude *Jindřichem* jej nazýwaje. A jaké tajnosti wynáší o kněžně *Kedrutě*, které jen nejdůwěrnější její přítel a společník wěděti mohl: ale má i wydává ji (cap. 164, p. 157) za dceru Bedřicha Bojowného! etc. etc.

každého nepředpojatého soudce o té pravdě, že Hornek pozůstawił po sobě ne *historii* věku svého, ale jen *román* o ní, sestawený ne dle skutkůw samých, ale dle zdání a chautek spisowatelowých, dle jeho citůw a fantasie. Owšem, komu více záleží na pravdě poetické, nežli historické, tomu libůstek jeho wywrátiti nedowedeme, ani nechceme; důkazy všecky pro něho bylyby zbytečné a marné. Ale jedné ještě poznámky mlčením pominauti nesmíme. Hornek nenáwiděl netoliko krále Českého, nýbrž i celý národ Český a Morawský; nenáwistí takowau prodchnuto jest a páchne celé dílo jeho. Cokoli pod Otakarem II událo se slawného — a že to stalo se, ani on nezapírá, — půwodové toho byli po každé Štyráci, a někdy poněkud i Rakušáci; o Češích přitom se nemluví; kdykoli ale něco ničemného pro wésti se mělo, tu hned byli mu župané po ruce. Diwno předce, že po celau dobu od r. 1250 do 1309 země Česká neurodila i na jewo newywedla ani jediného muže, jenžby čestně a šlechetně byl se zachowal, kdežto panstwo Štyrské i Rakauské wesměs ušlechtilým smýšlením na wše strany ani na okamžení oplýwati nepřestáwalo! — Wšak nikoli, jeden dosti hodný Čech wydařil se předce w tom nešťastném národě — Tobiáš z Bechyně (cap. 784), — poněwadž o dobré Němcůw nejen za žiwa všemožně byl staral se, ale pro ně r. 1307 i zabiti se dal! —

Krajnosti rády se stýkají. Jako nejwětší mezi Němci nepřítel Čechůw, tak i mezi Čechy nejwětší nepřítel Němcůw pozdwihl žalobného hlasu svého na Otakara, co pána prý nesprawedliwého a násilného. Často jmenowaný, ale vždy ještě málo známý rytíř český *Dalemil*, jenž dokonaw rýmowanau swau kroniku českau

r. 1314, byl věkem i státem Hornekovi dokonale roven, ale různil se od něho až přílišnou naopak krátkostí, jadrností a stručností mluvy své, pochválil sice, jakož již sme udali, počátky panování Otakarova (Cap. 89), ale (dle Cap. 92) jak mile Otakar uvedl Němcův množství do zemí svých, a otočiv se radami německými, ¹⁹² jediné jich poslauchati počal, stal se prý z něho tyran, který pánům českým, (jenž tuto zase, jako tam štyrští, byli jen čirá newinnost a šlechetnost), libowolně a násilím odjímal statky jejich, uwodil wdowy a sirotky w bídu a w nauzi, pana Beneše (bratra Miloty z Dědic) potrestal na hrdle, a výborného rytíře Záviše z Rosenberka vypudil ze země, — z jaké příčiny, nedokládá se. Popis statkův od něho pánům českým pobraných podává se od opata Neplacha († 1370), po Dalemilowi, ještě auplnější: odjal prý Wítkowcům Ústí i Hradec Jindřichův, Čéčowi Budějowice, Tachow pánům ze Krasikowa, Launy Žirotinským, Kadaň pánům z Egerberka, Kostelec Boršowi z Oseka, Welešín Michalcům, Fridlant pánům z Dubé, Wlčice, jež prý nyní Grabsteinem slují, pánowi nejmenowanému, Kladsko pánům z Lemberka, Čáslaw panu Blehowi, Poděbrady Wilémowi neb Benešowi z Chaustníka. A později dokládá Neplach: Hradec Jindřichův odjal starému pánu Oldřichowi, a wysadil mu za to wesnici jmenem Buk; Hlubokau wzal Čéčowi z Budějowic pro jednoho zajíce kterého honil byl w le-

192) Popsali sme nahoře všecky přední auředníky královské w Čechách za doby Otakarovy: nejen jmena jejich, ale i půwod český jsau nám téměř weskrze dobře známa. Kdo tedy byli němečtí radové Otakarowi? Kromě biskupa Bruna my o žádném newíme; a není podobné k wíře, že by jen od několika neznámých měšťanův byl se dal woditi we všem.

sích královských, a potom dal mu Welíš u Jičina náhradu za statky prvé jmenované“¹⁹³ etc. Tuť tedy máme celý registřík násilných skutků: a předce trau-
fáme si za to míti, že tu král ani jediného bezpráví se nedopustil. Nemůžeme sice o všech těch skutcích podati úplného důkazu: ale předce o některých, ku příkladu o Tachově. Hrad ten a město postaweny byly někdy (1126—1131) od knížete Soběslawa I (Contin. Cosm. 287. 303), i byly tedy půwodně královské. Za krále Otakara II držel je pan Albrecht z Žeberka, (nikoli páni z Krasikowa čili ze Šwamberka, jak prawil Neplach), a musel je wrátiti, obdržew za ně výplatu. Proto počal nesnaden býti králi swému, a r. 1276 připojil se ke známému odboji pánůw českých. Když král Wáclaw II r. 1283 dosedl na trůn, byl pan Albrecht již opět w držení Tachowa. Král wstaupil w takowau s ním umluwu, že měl zůstati w požíwaní Tachowa i wrátiti obdrženau zaň od Otakara II výplatu, podařili

193) Neplach in Hier. Pez Script. rer. Austr. II, p. 1005 sq. Otacarus — „suis multas violentias inferebat, bona eis auferendo. Nam Witkonibus Usk et Novam domum abstulit; Czieczoni Budiegiewicz; Tachow dominis de Krasikow; Kadanam dominis de Egerberk; Lunam Sirsonibus; Kostelec D. Borssoni de Osek; Welessin D. de Michalowicz; Fridlant dominis de Duba; Ulsicz, quod modo Grafenstein appellatur, cuidam nobili abstulit; Glacz dominis de Lewenberk; Czaslaviam D. Blehoni; Podiebrad D. Benesso de Chusnik“ (Dalemil píše, že Wilémowi bratru jeho, rodu Kaunického.) Dále prawí Neplach: Novam Domum D. Ulrico antiquo accepit, et in quadam villa nomine Buk ipsum locavit; Hlubokam D. Czieczoni de Budiegiewicz recepit propter unum leporem, quem venatus fuit in sylvis regiis, et post illi Weliss circa Giczin dedit cum bonis ad hoc pertinentibus, pro bonis superius nominatis etc.“

se mu prowesti listinami a swědky, jakož ujišťowal, že hrad ten byl statek jeho spupný, a nikoli královscká komorní zástawa; nedokázeli toho, slibowal nawrátiti jej zase. Důkaz takowý ale nechtěl se mu dlaho dářiti, až konečně teprw 28 Apr. 1297 wyznal „weřejně a dobrowolně“, w listině dosawad zachowaně, že ke hradu a městu Tachowu, kteréž některý čas byl držel, neměl nižádného práwa, statky ty že náležely plným právem Wáclawowi králi a jeho předkům králům Českým.¹⁹⁴ Wšak i Neplach sám slowy některými dáwá wěděti, že Otakar neodjímal statkůw oněch naprosto a bez příčiny, a příklad Tachowský poučuje nás, že to dalo se za příčinau potřebné výplaty, čili tak řečeného „ssutí“ dáwných zástaw královsckých, o čemž již nahoře (při r. 1274) krátce podotkli sme. Wždyť král tak nesmírně bohatý bylby w prawdě zasluhowal poroku, kdyby statky od předkůw swých někdy w peněžných nedostatecích rozzastawené byl nyní, kdež komora jeho bohatstwím oplýwala, nehleděl nawrátiti koruně opět. Některá z dotčených míst, jako Kladsko, Čáslaw, Poděbrady a Kadaň, byla sídla žup zemských, tedy beze wší pochyby statky půwodně královscké, čili jak staří

194) W listině dne 28 Apr. 1297 prawí se: Albertus de Seberg — non coactus, sed libera et spontanea sua voluntate professus est et publice recognovit, in castro et civitate Tachow, ac bonis ad castrum et civitatem ipsam spectantibus, quae olim per aliquod tempus tenuit, se nullum jus habuisse vel habere, sed ad ser^{mam} dominum suum D. Wenceslaum ill. regem Bohemiae et progenitores ejus reges Boemiae pertinuisse et etiam pertinere pleno jure etc. — O té wěci zachowaly se dvě listiny w českém diplomatári; — též dvě we Voigtowě Formelbuch des Heinrichus Italicus, im österr. Archiv, 29 Band, n. 70 a 71.

Čechové říkali „králowstwí“. Ostatně páni čeští později, (na sněmu dne 20 máje 1281, viz dole), sami veřejně uznali a wyznali, že král Otakar w celé té věci jednal byl po práwu. — Co pak dotýče se mocného rodu pá-nůw Wítkowcůw, kteří stali se hlavní strůjcové pohromy jeho r. 1276, o příčině nešlechetného jejich záští podána nám ze starožitnosti takowáto zpráva.¹⁹⁵ Tam kde podnes stojí město královske Hradiště Tábor, stála byla od časůw nepamětných osada jakási nepatrná, kterouž obdržew Otakar od Wítkowcůw, založil tam dle obyčeje swého město královske opewněné; Wítkowci pak zůstali w držení nedalekého Ústí. A však mezi nowými měšťany a někdejšími tam pány powstaly nezadlauho takové kyselosti a třenice, že hrdí Wítkowci welikau mocí přepadnuwše město w čas trhowý, obořili je a utýrali wšelijak obywatele jeho. Nemoha pychu takowého nechati bez trestu, Otakar, jak Dalemil prawí, „spustil wladaře swé na Wítkowice, a spudil je s Ústského Hradiště“, t. j. s nynějšího Tábora, což Neplach i na samé Ústí wykládá; a spolu zdá se, že té doby wypowieděl starostu jejich Záwiše z Rosenberka ze země.

Neméně hluku a nářkůw bylo slýchatí také za příčinau newídaného skutku r. 1265, že najednau tři wzácní páni a tajní králowští radové, Ota z Meisowa již nahoře připomenutý, pak bratří Beneš a Milota z Benešowa, sídlem onen na Falkenšteině, tento na Dědicích,

195) Zlomek rýmowané kroniky české, nápodobení to díla Dalemilowa z XV století, jež z rkp. kapituly Wyšehradské vydal byl ponejprw s kritickými poznamenáními Jos. Dobrowský w Časopisu česk. Museum, 1828, I, 53; později vydán we Výboru z literatury České, 1868, str. 437—444, pod nápisem: „Král Přemysl Otakar a Záwiše.“

obwinění bywše z welezrady, zatčeni a před saud hrdelní postaweni byli. Ota i Beneš jsau odsauzeni a na hrdle trestáni, Milota z Dědic uznán za newinného, a netoliko dán na swobodu, ale brzy na to ještě w důstojenství powýšen. Nikdo rozumný nezapře, že tu jednalo se dle přísné sprawedlnosti ¹⁹⁶ a cele dle nálezu saudního; za našeho wěku nepodiwilby se tuším nikdo, leda spanilomyslnosti králowě, která muži (jakož den 26 Aug. 1278 dokázal) právem nespolehliwému wrátila předešlau důwěru, protože saudcowé nenalezli byli při něm winy. Ale tehdejší wěk saudil o tom jinak: král potrestaw tak wzácné pány, co sprosté zločince, dopustil se sám nemalého hřichu (jakož starým kronikářům se zdálo) a stal se tudíž násilníkem (jakož i za naší paměti ještě saudil J. F. Böhmer). Neboť s welikými pány mělo dle obecného domnění nakládati se slušněji, ježto k zákonnům mrawnosti a počestnosti nebyli tau měrau wázáni, jako lid obecný, jenž powinen byl trpěliwě snášeti zwůli jejich. Ostatně i to pozoruhodno jest w této žalobě, že Němec Hornek naříkal jen pro Němce Otu z Meisowa, Čech Dalemil jen pro Čecha Beneše z Benešowa; newinného Miloty z Dědic oba při tom ani nepřipomenuli.

Kronikář Dalemil dle našeho uznání nedá se omluwiti, že po příkladu mnohých šlechticůw českých zaneuřew také proti králi swému, a nemoha z jiných příčin obauzeti jeho, winil ho z toho, co tuším u čtenářůw nejspíše docházeti mohlo wíry a saucitu, totiž ze přílišné k Němcům přízně a k Čechům nepřízně.

196) Jest to jen doklad ke slowům Eberharda Řezenského již nahoře (při r. 1274) uwedeným, že Otakar „sine delectu personarum in severitate justitiae ita magnum judicaverat sicut parvum“ etc. ap. Pertz, XVII, 411.

Neumělť ani on, ani wětší část jeho wrstewníkůw, powznesti se k wyššímu a nestrannému práwa i sprawedliwosti we wěcech wěku swého uwažowání a šetření. Tím wětší naléhá proto na nás powinnost, ohlédati wše sprawedliwě, a nedati se zawoditi náružiwostmi.

Uwážiwše a i dokázawše bohda neopráwněnost a neprawdomluwnost auhlawních dwau žalobníkůw Ota-
karowych, Horneka i Dalemila, nebudeme dále zaměst-
nawati se podrobným rozjímáním a wywracowáním swě-
dectwí ani třetího, někdy také powažowaného za welmi
wážného žalobce, domnělého Dominikána *Pernolda*,
zpowědníka prý někdy králowny Markety († 1267),
jehožto wšak kronika nowějším skaumáním ukázala se
býti podvrženým plodem nowowěkého spisowatele,¹⁹⁷
— ani jiných drobnějších skutečně sawvěkých prame-
nůw, jichžto nemalý jest počet, zwláště německých.
Wětšina jejich owšem také nepřizniwě mluwí o králi,
proti kterémuž někdy pobuřowány byly s hůry náru-
žiwosti celého národu Německého: ale proto zase tím
wíce pozoru zasluhují němečtí ti spisowatelé sawvěcí
dosti hojní, kteří nedawše se mýliti takowými wášnemi,
wydali o panowníku našem naopak ta nejchwalnější
swědectwí. Wšak až některý dějepisec dá sobě tu práci,

197) Nám samým teprw r. 1841, při srownáwaní a wážení hlasůw
sawvěkých o wpádu Mongolském do Morawy r. 1241, wnu-
tilo se téměř mimowolně poznání o podvodu, kterého do-
pustil se Lilienfeldský opat Hanthaler we swých *Fasti*
Campililienses r. 1747, sepsáním a podvržením swého Per-
nolda. Potom w Aktách král. České společnosti nauk z r.
1842 a násl. objevili a dokázali sme klam ten Hanthalerem
spáchaný tak dostatečně a zjewně, že od té doby ani w Něm-
cích žádný rozumný zpytatel o něm wíce nepochybuje.

aby srownal podrobně a sprawedliwě wšecky wypowiedi obau stran, jak mezi sebau, tak i s jinými nepochybnými skutky a swědectwími: není pochyby, že skaumaní takové wypadne we prospěch Otakarůw. Wždyť i sama ta žalostná píseň národní o smrti jeho, kterauž nahoře podali sme w půwodním rauše celau, má wětší wáhu a důležitost do sebe, nežli celá řada kronikářůw té doby.

Chceme-li s důkladem a s jistotau dowědět se, kterak Otakar smýšlel wůbec o přisluhowání sprawedlnosti w říši swé, slušné jest abychom předewším slyšeli a uwážili jeho vlastní o té věci slowa. Zachowaloť se nám dwojí jeho psaní w té příčině dané k těm pánům, kterým wrchní zpráva saudní od něho swěřena byla jak w Čechách, tak i w Morawě. Čta je, ucítí a uzná bohda každý znatel středowěkých obyčejůw kancelářských, že má w nich před sebau žiwé a bezprostředné diktaty králowy ¹⁹⁸, a nikoli jen wypracowané dle obyčeje úlohy notářské. Prwní, swědčící jak se zdá panu Domaslawowi ze Škworce, nejwyššímu komorníku w Čechách, zní takto:

„Překračuje meze sprawedliwosti, kdokoli wíce činí, nežli k zachowání jejímu potřebí jest. Ty pak, jakož dowídáme se w prawdě, ku přisnošti až příliš náchylen jsi, a nedaje se obměkčiti k milosrdenstwu a slitowání, we přech hrdelních Tobě swěřených zdá se že taužíš ne tak po práwu a slušnosti, jako po trestání ukrutném. Neboť paní onu, která aukladně usmrtila muže swého, trápením a trýzněním nelidským dal si poprawiti těhotnau; i ačkoli ona pro zločin swůj těžce,

198) Chron. Salisburg. ap. Pez, 377, swědčí o Otakarowi, že „motivis eloquiis ultra consuetudinem aliorum principum, quoties voluit, abundavit.“

jakož si učinil, trestána býti musila, měl si však u ní dočekati času porodu. Také w jiných případech často ukwapuješ se, tak že zdá se, že w trestání máš zvláštní zalíbení. Pročež wezma w bedliwé uwážení, že překračování přes míru spravedlnosti rowná se neplnění jejímu, tak se hleď zachowati we prostředku, abys přílišným horlením w konání spravedlivosti nestal se nespravedliwým.“

We druhém psaní, daném synowi nejmenowaného komorníka Morawského, praví král: „Z obsahu listu od Tebe nám poslaného dowěděli sme se, že to, co si pobral opatowi Třebíckému, otec Twůj poručil byl jemu wzíti do zástawy. Ale wěděti máš, že bylli opat otci Twému něco dlužen, nebylo slušné, bráti do zástawy jeho věci, an způsob takowý podobá se wíce násilí, nežli spravedlnosti. Mělf zajisté otec Twůj opata, bylli mu co dlužen, přiwesti pořádem práwa ku placení, a nesahati k moci. Neb ačkoli powolán jest k auřadu komorničímu, má však wěděti, že My nechtěli sme, aby s poddanými Našimi jednal násilím, a moci auřadu swého aby užíwal proti obecnému lidu. Protož příkazujemeť přísně, abys opatowi bez prodlení vše pobrané wrátil auplně; a máli otec Twůj co požadowati na něm, ať u Nás pořádem práwa o to zakročí. Neb ačkoli auřadem swým stojí nad jinými, však we domáhaní se dluhůw swých má wěděti, že každému jest roweň. Protož chcešli sobě zachowati milost Naši, nawrať vše pobrané opatowi tak, aby Nás o té věci žádné žaloby wíce nedocházely.“¹⁹⁹

199) Prwní psaní (ku panu Domaslawowi) stojí in Dolliner codex epist. pag. 109, a my našli je také we starém rkp. kláštera Oseckého. Druhé podává Dolliner na str. 103.

Připojíme zde ještě i třetí psaní, kteréž ačkoli netýká se přisluhování práva i sprawedlnosti bezprostředně, objevuje také smýšlení Otakarowo co do všech socialních poměrůw věku swého, a dáno bylo jakémusi wladaři (villicus) statkůw královských. „Dowěděwše se nedáwno w prawdě, že zemřel pan H., jenž jsa bezdětek, všechn statek swůj, jak mowitý tak i nemowitý, darem mezi žiwými zapsal byl Nám a ustanowil Nás dědicem swým dle práwa: poraučíme Tobě, abys jmenem naším uwázal se jak we hrad, tak i w ostatní statky jeho, ponechaje na hradě posádku a střelce, ale prikazuje jim pilně ostríhati jej a opravowati, čeho kde na něm bude potřebí. Wězně, kteréž na hradě najdeš, propusť na swobodu, a wdowu po H. sprowoď uctiwě se hradu a uweď pokojně we wěnné statky její, až My nahlédnauti dáme do zápisůw, co w té věci H. nařídil. Wyptej se také pilně, zdali dotčený H. po učiněném Nám dání prodal, zawadil a odcizil něco ze statkůw swých, a komu to učinil; i chceme, abys přičinil se, způsobem však neurážliwým, o nawrácení zbraní, prakůw, a cokoli jiného přišlo po jeho smrti do cizích rukau, wěda že My dáwáme místo jen odkazu koní Dominikánům učiněnému, jiné pak, o kterých se mluví, rušíme naprosto. Protož požádej ohaře, sokoly, oře wálečné, mimochodníky atp. nazpět, a pošli je nám. A chraň se, záležili Ti na milosti Naší, abys lidem na těch statcích usedlým neukládal jakýchkoli berní neb daní, leč že úroky vybíratí máš a držeti u sebe, až Ti oznámíme, co s nimi činiti; jsauli pak tam pohořelci, těm promiň úroky jejich. Pro zachowání pořádku a pokoje ukládej výtržným lidem pokuty dle práwa, i nalož je na oprawy jezůw mlýnských a hrází rybničných; od hájných pak dej pilně brániti pytláctwí a lowení

ryb; neplýtwej obilím a pamatuj záhy na ozim; přiwolej také kowkopy, kterým My auplnau swobodu hledání zlata i stříbra propůjčujeme.“²⁰⁰

Psaní tato, i jiná od nás již prwé uwedená, objewují Otakarowo smýšlení a jeho charakter žiwě i dostatečně; wěru, zjewůw podobných málo najde se we středowě-kosti u všech národůw; slova jeho powznášejí se tytýž k wyši ušlechtilé humanity, jakoby Tita samého slyšeti bylo. Zwlastě ale pozoru hodné jest důrazné i stále napomínání a horlení, aby w neshodách a sporech nastupowalo se wždy jen na cesty práwní a hledalo se pomoci u saudcůw, nikoli pak we vlastní moci a síle. Potom sluší powšimnauti sobě i upomínání na zásadu demokratickau, že lidé všichni, bez rozdílu stawůw, jsau co do zákona i práwa sobě rowni; konečně nelze ani tím se tajiti, že tu nejewí se nikde powaha myslí měkké a podajné, nýbrž duch samostatný a silný, ba i pánowitý a dbalý práwa swého neméně, nežli práwa jiných lidí. K wíře naprosto jest nepodobné, žeby muž takowý zacházel byl s poddanými swými jinak, nežli cestau práwa.

Jsau však i jiné důkazy na snadě, ježto swědčí o newšední maudrosti, energii a sprawedliwosti krále tohoto. Nebudem opakowati, co wyložili sme již na počátku knihy této, kterak po mrawním i politickém aupadku staroslowanské ústawy hradowé, stal se nejwětším w dějinách českých reformatorem politickým, takže nejedny řády od něho zawedené udržely se w národu až do naší paměti; nechceme připomínati opět, co řečeno jest o politice jeho po bitwě na Morawském poli r. 1260, a při druhé výprawě do Prus r. 1268: po-

200) U Dollinera na dotčeném místě, str. 100 sl.

znamenáme jen ještě památná jeho nařízení o *mírách* a *wáhách* w zemi a o *Židech*. „Poněwadž chudí lidé skrze míry mnoho klamáni býwali“, prawi starý jeden letopisec ²⁰¹⁾, „král prikázal po celých Čechách obnowiti wáhy a míry, a označiti znakem swým; což poněwadž před tím nebýwalo, páni zemští a měšťáci, kteří z toho weliké škody měli, reptali, sedláci pak a chudina se tím honosili.“ Kráľowská kontrola tato zawedena byla roku 1268, a udržela se potom po dlouhé časy w Čechách.²⁰²⁾ We prospěch pak *Židůw* uwedl we všech zemích swých we platnost hned na začátku panování swého (1254) zákon welmi swobodomyslný, jež před ním Fridrich Bojowný wévoda Rakauský byl wydal, a jenž co do práwa veřejného nečinil téměř ani rozdílu mezi židy a křesťany, an před saudem žid měl býti roweň křesťanu, přísaha jeho měla platiti tolik co křesťanowa, vražda nad ním spáchaná neméně těžce trestána býti nežli křesťanowa atd. — což we středověkosti byla wěc téměř neslýchaná; když pak později legat papežský kardinal Guido na sboru Wídeňském r. 1267 provedl byl dekrety welmi nepřátelské proti židům, ježto schylowaly se ku pronásledování jich,

201) Neplach (?) in Dobneri Monumenta IV, 114: Cum pauperes homines multum per mensuras deciperentur, rex per totam Boemiam mandavit renovari pondera et mensuras et insigniri signo suo; quod ante cum non fuisset, nobiles terrae et cives, qui per hoc magna damna habuerunt, obloquebantur, rustici et pauperes gloriabantur.

202) Obšírné to nařízení o mírách a wáhách, kteréž Hájek pod r. 1268 podává, mělo platnost zákonnau, a bylo bezpochyby wypsáno ze starých desk zemských; jen úwod k němu jest nechutná, jak obyčejně, slátanina Hájkowa. Ostatně srown. Contin. Cosmae p. 410 k r. 1268.

Otakar naproti tomu neopomenul r. 1268 prohlásiti opět tytéž Fridrichowy lidumilné statuty.²⁰³⁾ Konečně, na důkaz jeho stejné ke všem stavům přívětiwosti a wlidnosti, upomeneme ještě na slova Dalemilowa již nahoře postawená, že prý „uměl rozuměti každému stawu, směje se, každému poklonieše hlavu“,²⁰⁴⁾ — což u tohoto swědka, šlechtě naskrze oddaného, zasluhuje powšimnutí zvláštního.

Dle všeho toho saudití jest o dokonalé prawdě toho, co sawěký letopisec německý *Eberhard*, Řezenský arciděkan, swědčil o králi tomto, a my již nahoře (při r. 1274) poznamenali sme: že totiž hlawně proto upadl byl w nenáwist u šlechty swého wěku, poněwadž proti ní, ana ráda laupežem a násilí oddávala se, tautéž přisnau sprawedliwostí zakročowal, jako proti zločincům wůbec, a že šetřil tedy rownopráwnosti všech lidí co do zákonůw a práwa. Že mrawy onoho wěku, a to nejen u sprostého lidu, byly na mnoze diwoké, nepotřebí nám bohdá dokazowati: uznáwají to i jiní spisowatelé, kteří nikoli nestranili Otakarowi, jako ku př. přední za naši paměti dějepisec rodu Habsburského, kníže Lichnowský, prawě: „Nelze neseznati o tehdejším stawu šlechtickém, že nechtěje pořádku, po mnohá léta w nepokojích, rotách a spiknutích nacházel wýnosné prameny hojných požitkůw; zdiwočelost a bezuzdnost dostaupily byly takowé výše, že i nejpotřebnější opravdowost we přihlédání pokládána za příkoří, a trestání sebe zaslau-

203) Srown. Emler regist. n. 17. Literae encyclicae cardinalis Guidonis ad diocesim Pragensem, datae Viennae, IV idus Mai 1267, in Adr. Rauch script. rer. Austriac. I, 98—105.

204) Překladatel německý tak to wyložil: „Vnd neiget lachen arm vnd richin Sin houbt einem iclichin | Manger liplichin.“

ženější za psych.“ A na jiném místě wyznává tentýž spisowatel hned při r. 1277: „Uznalo se nyní, že někdejší oboření hradůw (w zemích Rakauských) nemohlo králi Otakarowi za nesprawedliwost pokládáno býti: ba ukazowalo se tuším, že jich ještě bylo přes příliš; neboť laupežiwost a s ní spojená nebezpečnost na cestách i w obchodu byly všude až náramné.“²⁰⁵⁾ Však owšem že i Rudolf Habspurský widěl se nucena, trestati laupežné rytíře jak wůbec, tak i w Rakausích zvláště: ale jaké opatrnosti a showiwawosti w tom užíwal, zkusili brzy Wídeňští měšťané sami, poučení bywše anekdotau o rytíři Jeřábowi, které sami zde wyprawowati nechceme.²⁰⁶⁾

205) Fürst Lichnowský, Geschichte des Hauses Habsburg, (Wien, 1836, Band I) na str. 284, též 199, 200 a 187, 188. — Že pak i při oboření hradůw za Otakara jednalo se dle práwa, swědčí král Rudolf sám w listině dne 3 Dec. 1276 pro Rakausy dané, prawě: *Castra et munitiones, quae per sententiam et juris ordinem sunt destructa.*“ (Pertz, IV, 411.)

206) „Cum in Vienna nocte famuli euntes pro vino spoliarentur, et resistentes vulnerarentur: Fridericus comes de Leiningen, qui cum rege (Rudolpho) erat, quadam nocte assumens Gruem militem suum dictum Kranich, personaliter cum milite solo ivit pro vino, circuiens undique cum cantharo tamquam garcio, omnes ribaldos in eum irruentes occidit, et omnibus illis amputatis capitibus, Kranich miles cujuslibet caput posuit super ventrem occisi. Mane autem facto, plures civium filii occisi reperti sunt in plateis, et magnus clamor factus est per cives coram rege, de occisione filiorum suorum ipso in civitate stante. Quis autem fecisset, nemo scivit. Progrediente autem rege ad missam, et sequente eum Friderico comite, viderunt unum in strata occisum, non tamen caput supra ventrem habentem. Et clam dicente Friderico ad Gruem, se illi non recte fecisse: rex audiens duorum

Majíce dostatečné přesvědčení, že král Otakar choval se ke světským svým poddaným, a zejména ke šlechtě, vždy přísně po právu, nemůžeme než za to míti, že nezacházel jinak ani se šlechtici ve stavu duchovním, čili s preláty v říši své. O jeho duchu velmi nábožném, a téměř přílišné oddanosti k církvi Římské, jest mezi všemi jak starými tak i novějšími spisovateli jen jeden hlas: netoliko že nečinil křivdy kostelům a klášterům, ale že byl jejich zvláštním a velikým dobrodincem. Tím méně domnívati se jest, žeby představeným jejich byl kdy ubližovati hleděl. A předce pozorujeme, že upadal s preláty v jižných zemích svých do různic a sporův dosti vážných, ježto staly se také nemalau příčinou konečného jeho pádu. Dokonalé objasnění a spravedlivé rozřešení sporných těch poměrův požadovaloby více času a práce, nežli my jí obětovati můžeme; potřebí byloby proskaumati a seznati obsah všech dávných archivův církevních, co jich bylo v zemích někdy Otakarových, a wprawiti se cele do všech zastaralých poměrův feudálních mezi knížaty světskými a duchovními. Anomalie ta, že za starodávna knížata světští stávali se jak patronové čili opravci, tak i vasallowé mnohých církví, nemohla nepodávati hojných příčin k nedorozumění a ke sporům obapolným. Arcibiskupové, biskupové, ano i opatové mnozí byli, aneb pravili se býti, vrchními pány hojných panství, hradův a statkův, w jichžto držení

colloquium, tacuit; sed post in camera sua quaerens a Frederico, et audiens ab eo facti seriem, ipsum commendavit.“ Tak wyprawuje M. Albertus Argentin. ap. Urstisium, II, 102 sq. Pozoru hodni jsau, jak skutek ten sám w sobě, tak i kronikářův o něm úsudek, jenž ho nehaní, ale za „gestum nobile“ vydává.

wcházeli knížata i auředníci jejich vždy jen právem manským. Tak ku př. král Otakar stal se byl pospolu i ochráncem i manem patriarchůw Aquilejských a Salcpurských arcibiskupůw ohledem na všeliká panství, kterýmiž vládli auředníci k ruce králowě. Kdoby tu hned z prwu nedomýšlel se příčin ke sporům nesčíslným, ku př. bylyli dědiny některé skutečně manskými, a jakový byl obor práv i powinností obapolných? atd. Známo jest, že prelátové býwali od jakžiwa neustupnými w hájení jak skutečných tak i domnělých práv swých, odvolávajíce se w tom vždy ku přísahám swým a ke stoliči papežské. Wíme pak, že i Otakar byl odhodlaným a důrazným hájitelem práv netoliko jiných lidí, ale i swých vlastních, a není se čemu diwiti, rozcházeloli se kdy w tom ohledu zdání jeho a zdání pánůw prelátůw. My nepochybujeme, že vražedné zášti arcibiskupa Salcpurského Fridricha von Walchen, a některých jeho suffraganůw, bralo půwod swůj z takových a podobných příčin, o kterýchžto w podrobnosti nelze nám tak dobře saudit, jako ku př. o králowských zástawách a jejich splacování w Čechách. Protož pauštime wěc tu do úvahy a rozeznání dějezpytcůw krajin dotýčných. Ale poznawše my, kterak diplomatář český oplývá listinami podvrženými hlawně z doby Otakarowy, (kdežto nejedni klášterové hleděli pojišťowati sobě statky swé tím, že stará jejich nadání nowě sobě, a snad i libowolně, opsati dávali,) nemůžeme nenamítati té otázky, zdali také w jiných krajinách páni duchowní někdy neznali se naprosto w umění padělacím listin starožitných, aby práwa snad nedosti zjištěná nemohla proti nim w pochybnost uwozována býti?

Že při swém horlení o konání práwa Otakar nepřestával býti také dobrotiwým a laskawým, to jewí se nejen ze mnohých skutkůw od nás již připomenutých, ale i z výslowných swědectwí sauwěkých.²⁰⁷ A však ještě wíce pozoru zasluhuje pobožnost a nábožnost jeho, již za onoho wěku neobyčejná, dle naší pak doby saudě, až přílišná. Byltě prý zvláštním milowníkem služeb božích, a mši swaté býwaje i s synáčkem swým přítomen, při pozdwihowání swátosti pokaždé i syna swého buď sám zdwihal wzuhuru, aneb zdwihati dáwal.²⁰⁸ Postního pak času, na pokání w noci podtají sám s jediným sluhau do kostela šed, a wrhna se na kamennau půdu, tak dlaho setrwával w modlení, až i dlažbu hojně omočil slzami; odtud pak, ještě před východem slunce, chtěje účasten býti swátosti oltářní, wolal k sobě úředníka, kterémuž swěřil byl péči o chudé, a tázal se, mělli wše hotowo k wýžiwě jejich a t. d.²⁰⁹

207) *Erat in sui principatus regimine zelo pietatis succensus nimio, culpas recognoscentibus pius indultor, viduarum non surdus auditor, orphanorum non tardus adjutor etc. (Contin. Cosmae p. 428.)*

208) Tak píše se we *Paltrami Vatzonis chron. ap. Pez, I, 719, — aneb w Historia annorum 1264—1279 ap. Pertz, XI, 613: Rex Bohemiae Otacarus, suis temporibus laudabilis et famosus princeps, prudens, disciplinatus, amator divini cultus, nimiumque locuples, cui omnia praesentis seculi, suo regno in se florente, fortunaliter arridebant. Sed eja, mirum devotionis ipsius principis signum nequaquam calamus noster perfunctorie pertransibit. Talis siquidem consuetudinis fuit princeps saepe fatus: dum divinis missarum solenniis una cum dilecto sibi parvulo filio interesset, ad elevationem sanctissimi corporis Christi dilectus sibi filius per se aut per suos sursum attollitur etc.*

209) *Tempore quadragesimali nocturno, solo servo contentus,*

Cit nábožný, kochání se ve službách božích a úcta k církvi byly někdy přední známky *ducha rytířského*, nejspanilejšího-to květu vzdělanosti středověké; a rytířství samo (militia, chevalerie) jako jinde, tak i w Čechách, nebylo té doby ještě stavem, nýbrž jen důstojenstvím. (Byloť asi tím, čím za naší doby jsau udělované od panovníkůw *řády* (ordeny), ku př. zlatého rauna, železné koruny atp.) Ti, kdo vynikali netoliko udatenstvím w boji, ale i pobožností, šlechtným na vše strany se chováním a zvláštní zdvořilostí, byli s obřady od církve předepsanými přijímáni do vyššího tohoto společenstva západoeuropského, w němž panovaly o mravním powolání člověka myšlenky vzletné i ušlechtilé,²¹⁰ a lidé všelikých stavůw, zemané, šlech-

latenter ecclesiam ingressus et super pavementum humi prostratus, tamdiu perseverat in precibus, quoadusque largo imbre lacrymarum madida fuit, cui incubuit, humus. Inde surgens ad agapen faciendum ante ortum solis vocat officialem, cui commiserat curam pauperum, et requirit, an parata habeat omnia pro pauperibus enutriendis etc. (Cont. Cosmae p. 428.)

- 210) „Oportet unumquemque militare volentem esse magnanimum, ingenuum, largifluum, egregium et strenuum; magnanimum in adversitate, ingenuum in consanguinitate, largifluum in honestate, egregium in curialitate, et strenuum in virili probitate. Verumtamen antequam votum professionis tuae facias, cum matura deliberatione jugum regulae prius audies. Haec est itaque *regula militaris ordinis*: inprimis cum devota recordatione dominicae passionis missam diurnatim audire; pro fide catholica corpus audacter exponere; sanctam ecclesiam cum ministris ejus a quibuscunque grassatoribus liberare; viduas, pupillos aut orphanos in eorum necessitate protegere; injusta bella vitare, iniqua stipendia renuere, pro liberatione cujuslibet innocentis duellum inire; tyrocinia nonnisi causa militaris exercitii frequentare; feudalía

tici, knížata i králowé pokládáni wesměs za swé rowně. Ještě za žiwobyti Otakarowa nepřestalo bylo horování ducha takowého w západním křesťanstwu, a spanilomyslný král Český sám byl jedním z předních jeho reprezentantůw. Mohlť zajisté dle všeho, co již sme o něm wyložili, považován býti za wzor *ctností rytířských*, kteréžto jak příkladem swým, tak i rozličnými prostředky, zvláště u šlechty swé budití a množiti se snažil. Že při wší swé zbožnosti býwal obyčejně weselé myslí a rád účastnil se všelikých zábaw i radowanek swětských, turnajůw a jiných her rytířských, dosvědčuje se a bylo wůbec známo. Hody, jakowé líčili sme nahoře ke dni 5 října 1264, opakowaly se, ač w menším rozměru, welmi zhusta na dvoře jeho; zdá se, jakoby chtěl byl jimi a nádherau jak při nich, tak i okolo sebe wesměs na odíw stawenau, nejen powzbuzowati a nawoditi šlechtice swé k vyššímu wzletu myšlének, k uhlazení obyčejůw a mrawůw jejich a ke vzděláwaní se we snahách rytířských wůbec, ale i připautati je k sobě tím stáleji.²¹¹

bona regni vel imperii nequaquam alienare; ac irreprehensibiliter apud deum et homines in hoc mundo vivere.“
(Excerpta e chron. Joh. de Beka, ap. Böhmer, II, 433, sq.)

- 211) Qualis comitatus sequebatur eum quotidie militum, principum, balistariorum, dinumerari non poterat. Nobiles terrae in amaritudine cordis flete regem vestrum, qui vestiebat vos coccino in deliciis et praebebat ornamenta aurea cultui vestro, accincti velamine ornamentorum pretiosissimorum, quibus etiam fucatis ostro fimbriis radiantia fila pendebant, quibus seculi arridebat pompa et altitudo mundana tumescebat. Ornatus capellae regiae nonnisi de pretiosissimis balkinis purpura et bysso contextus erat“ etc. (Contin. Cosm. p. 429. — Srown. také Chronicon Aulae regiae ap. Dobner, V, 30, 31.)

Nesčíslné bývaly prý dary všelikých klenotůw a prstenůw drahých, vzácných oděwůw a ořůw a t. d., jichž dostávalo se od něho bohatým i chudým, knížatům i poddaným lidem, doma i w cizině. Času postního dával až do 500 chudých lidí ztrawowati každodenně, a o letnicích ošatiti je na swé autraty. Pozoru však hodné jest, že proslulá jeho štědrost obmezowala se vždy jen na mowité zboží, že i zbraní málo rozdával, statkůw pak nemowitých, panstwí, hradůw a pozemkůw žádných, (leda k zakládání nowých osad,) ba že těchto snažil se vždy ještě více dosáhnouti do swé moci.

Kterak obracel pozor swůj i ke zwelebení *hospodářstwí polního*, poznati jest již z poučení daného wladři swému, kteréž nahoře celé sme postavili, a zjewuje se i w jiných příležitostech. Tak wyprawuje se ku př. o Zbraslawi, že uwázaw se w okolí to směnu za jiné statky, hned tam dal nejen wystawiti potřebná w hospodářstwí stawení, ale i opravowati role, lauky a pastwy, a na pahorcích zakládati z nowa winice, k čemuž potřebné sazenice a réwy z Rakaus dopraviti kázal.²¹² Známější jest však jeho péče o prospěch *průmyslu* i *obchodu*. Ona dala, jakož již nahoře připomenuli sme, hlawní příčinu ku powznešení stawu městského a k uwezení obywatelstwa německého do země; takéť rozumí

212) Otakar — de Zbraslaus suisque pertinentiis sese intro mittens, venationis curiam cum turribus et muris fortissimis in eo aedificari mandavit. Sic locus iste ad manus principum praetextu commutationis devolvitur, et per momenta temporum in agris, vineis, pratis et pascuis proficit et ditatur. Rex namque aedificia ibi erigit, allodia instruit, et pro vitibus mittens in Austriam, in montibus circumjacentibus plantat vineas atque colit etc. (Chron. Aulae regiae in Dobneri Monum. Boem. V. pag. 84.)

se samo sebau, že králowo nadobyčejné zalíbení w nádheře dworu swého, we stawení hradůw, zakládání nových měst atp. nemohlo než welice napomáhati k obžiwení a rozmnožení jak ducha průmyslného w zemi wůbec, tak i řemesel a žiwností všelikých zvláště. Wždyť i rozmanité dary věcí umělecky zhotowených, jimiž tak hojně podělowal swé wěrné, dávají o tom svědectwí dostatečné; ačkoli s druhé strany zapíratí nechceme, že klenoty swé nejdražší a tkaniny nejwzácnější odebíral asi z ciziny, wětšinou z Italie, kdežto s předními kupeckými domy we Florencii a w Benátkách w bezprostředném býwal spojení.¹¹³ O důrazu, kterým držíwal ruku ochrannau také nad kupci w zemích jeho přes pole pracujícími, činili sme již časté zmínky; bylť on hlawní příčinau oboření hojných hradůw a twrží laupežnických, hned na počátku panowání Otakarowa, zvláště w zemích jeho německých, a následkem toho i nenáwisti w dotýčných kruzích proti němu wzbuzené.

Také *krásné umění* nabýwalo pod Otakarem vlastního žiwota w Čechách. Nelze sice stanowiti, zdali a pokud ušlechtilá krásochut wedla mysl králowu w rozmanitých skutcích a zjewech známé jeho welikolepé nádhery: však jest se domýšleti, že tentýž ohled krásomný, kterýmž Jan biskup Pražský r. 1276 opravowal i zdobil chrám sw. Wíta,²¹⁴ nezůstal ani králi jeho

213) Papež Urban IV r. 1262 dal w Benátkách zabawiti peníze, jež tam poslal byl Otakar „Dulci de Burgo ejusque sociis mercatoribus Florentinis.“ Wiz Ital. Reise p. 38.

214) Anno 1276 Johannes episcopus Pragensis cooperuit ecclesiam S. Viti cathedralem pulchri et durabilis operis lapideis tegulis. Fecit etiam duas fenestras magnas de subtili opere et pretioso, et vitro eas clausit, in quibus materia depicta

cizím, ačkoli památky o tom nás bohužel nedošly. Známeť jen dva umělce z této doby, Bohuše z Lito-
měřic a Welislawa Pražského, jichžto díla, jemné drobno-
malby a výkresy na pergameně, svědčí o znamenitém,
jestli ne již pokroku, alespoň zárodku oné umělecké
školy, která později, ve XIV století, proslula v dějinách
krásoumy vůbec co zvláštní škola česká.²¹⁵

Na hradě Pražském, u kapituly kostela sv. Víta,
kwetlo bylo již od XI století tak řečené menší *generalní*
studium (studium generale minus), kteréž ale, jak známo,
zaniklo v rozbrojích a bouřích roku 1248. Pod Pře-
myslem Otakarem II wzkrísilo se opět, a nabylo brzy
takové pověsti, že navštěvováno bylo nejen od do-
mácích, ale i od cizozemců, kteří toužili po nabytí
vyššího školního vzdělání. V posledních létech pano-
vání Otakarova činí se zmínka o mistřích Očkovi
a Bohumilovi, kteří tam učili grammatice a logice, a
o mistru Řehořovi, z rodu panů Zajíců z Waldeka,
později biskupu Pražském (1296 — 1300), jenž před-
nášel o věcech přírodních dle Aristotelesa; byli tu
tedy učitelé sami přirození Čechové.²¹⁶ Také u kapi-
tuly Vyšehradské byla škola, ve které učilo se *gramma-*

continebatur veteris et novi testamenti. (Contin. Cosmae
p. 419.)

215) Srown. pojednání „Welislaus Bilderbibel aus dem dreizehnten
Jahrhunderte in der Bibliothek S. Durchl. d. Fürsten G.
Lobkovic in Prag, von Dr. Joh. Er. Wocel“ (mit 30 Bilder-
tafeln) Prag, 1871, 4, v aktách král. české Společnosti nauk.
Dříve již, r. 1811, Společnost vlastenských přátel umění
vydala byla ve zvláštním díle téhož Welislawa legendu
o sv. Wáclawu (ve fol.)

216) Učený opat Admontský Engelbrecht psal o sobě sám (ap.
Bern. Pez tom. I Anecd. I, 429): Anno domini 1271 trans-

tice, rhetorice a logice; tam skwěl se některý čas i známý později notář královský Henricus de Isernia, šperkowanau swau latinau.²¹⁷ A nápodobně podávají se i z Wídně zprávy o tamějším zwelebení školství za panování Otakarowa.

Nicméně co *spisowatel* w oboru naučném neproslawil se té doby w Čechách nikdo; neb co chwálí se o knihách, ježto wzorný děkan kapituly Pražské, Wít († 1271), buď sám sepsal aneb sepsati dal, to posloužilo wíce církewním potřebám swého času, nežli vzdělání národnímu wůbec, aniž pak zachowalo se potomstwu.

tuleram me ad studium versus Pragam, ubi per illud tempus sub magistro Oscono et magistro Bohemilo in castro Pragensi legentibus grammaticam et logicam studui et profeci in tantum, quod inter socios non fui minimus reputatus. Et ibidem tunc etiam primo audiui libros naturales a magistro Gregorio, tunc canonico et scholastico Pragensi, postmodum facto episcopo ibidem. Také mnich Fürstenfeldský, kronikář baworský (známý pod jmenem opata Volkmara), studowal w těchto létech w Praze (ap. Oefele, II, 532, ap. Böhmer, I, 9.) Skutkůw těchto měliby powšimnanti sobě ti spisowatelé němečtí, kteří jak za starodáwna, tak i za naši doby obyčej měli a mají ujišťowati, owšem jen z pauhého marného domyslu, že národ Český za vzdělanost, kterékoli kdy nabył, od jakžiwa výhradně děkowati měl jen Němcům, nikoli sám sobě, ani kterýmkoli jiným národům. Mistři čeští od Engelbrechta jmenowaní nenabyli učenosti swé w Němcích, kde jí téměř ani nebylo, ale w Italii a snad i we Francii, kamž Čechowé wůbec na university chodíwati obyčej byli měli, a Němci sami hledali vzdělání swého ne-
toliko we XIII ale i we XIV století wíce w Cechách, nežli naopak díti se mohlo.

217) Srown. Dollinerowu předmluwu, str. 14. Práce Jindřicha z Isernia snadno jest poznati mezi jinými po zvláštním šperku slow, we kterém sobě libowal.

Ba bohužel! ani o dějinách věku svého, jakkoli byly důležité a dojmavé, nepozůstal žádný spisovatel český díla souvislého; teprve o půl století později jali se nejmenovaní kanovníci Pražští sbírat a sestavovati, ovšem nedostatečně a často mylně, roztrašené tu i tam záznamky a zápisky lidí neznámých z té i z pozdější doby, jak je náhoda poskytovala, jen aby jakž takž vyplnila se mezera kronik Českých mezi stoletími dvanáctým a čtrnáctým; toť jsou tak řečeni „Continuatores Cosmae“, pokračovatelé v díle Kosmowě. Známý rytíř český *Dalemil* ztrávil sice mládí své pod Otakarem, ale kroniku svou jal se psati teprve asi 30 let po jeho smrti; jakkoli pak horlil pro národnost českou, nenásledoval předce v díle svém staronárodního způsobu vypravování, ale již „pro naši zemi českou“ zpravil řeč svou „*rýmem krásným*“; bezpochyby spatřoval v umělém strojení veršův dle obyčeje západní Evropy chválu hodnou pokrok, a nechtěl zůstat pozadu za jinými vzdělanými národy. V tom smyslu předešli ho byli příkladem svým i jiní hojně ne tak básníci jako raději veršowci, jichžto rozličné plody, dějpravné, didaktické, lyrické i satyrické, ceny ovšem nestejně a newalně, svědčí již o vlivu, jež romanská i německá literatura provozovaly v písemnostech českých. Mezi nimi vyniká ovšem jadrností a ušlechtilostí rýmované mluvy, překlad Alexandreidy, od Francaise Waltera z Chatillonu jazykem latinským sepsané; škoda, že nezachoval se celek díla toho po česku. Ale nad těmito počátky nového literárního umění vznášejí se wysoce vše to, co ve proslulém *Rukopisu Královském* ze staronárodní poesie české nám zbylo. Drahocenná sbírka ta básní rozmanitých, skládaných jak před Otakarem, tak i po něm, slouží nám za důkaz

utěšený, kterak onen samorostlý druh slowanské poesie, jakowéhož příklady ještě i za naší doby w písniích staroruských a srbských poznáváme, zjewował se byl půwodně také w národě Českém, pokud ještě nowowěká oswěta i učenost ho nezaplašila.

Dějepis wůbec jest konečný swěta saud nad těmi, kdo jakkoli wynikali činností na dějišti swětowém; — saud owšen jen lidský, a protož ani neomylný, aniž dostatečný. K němu nicméně obraceli zření swé a odwoláwali se nezřídka i nejwytečnější w žiwotě národůw působitelé, pro útěchu swau, kdykoli jim od vášní sawěkých za dobromyslné jejich snahy křiwdu trpěti býwalo. A skutečně dějepisec každý koná jmenem celé humanity neméně vážný auřad we službě prawdy a sprawedliwosti, nežli saudce powolaný k ochraně státní společnosti: jen že dílo jeho stává se mu tím nesnadnějším, an hledati musí swědky swé pauze mezi mrtwými, a zřídka dostává se mu toho štěstí, aby dle potřeby sebrati mohl swědectwí w počtu a wáze s obau stran dostatečné. Proto ale také powinen jest šetřiti tím swědomitěji zákonůw historické kritiky, nechceli na místě sudího státi se stranníkem, a podléhati sám saudu sprawedliwějšímu; w konání pak powinnosti swé nesmí se dáti mýliti ani počtem, ani autoritau saudcůw snad necele nestranných.

Wědauce my dobře, že ani nejšlechetnějšímu smrtelníku nebýwá dáno uchrániti se všech křehkostí a vášní lidských, nemohli a nechtěli sme ani při králi Přemyslu Otakarowi II zasazowati se o všestrannau bezauhonnost jeho mrawní powahy: hřešil snad i on tytýž newhodným upřílišowáním se a nezdržením na

uzdě snah swých, zvláště proti odporům bezprávným: ale hyzditi proto památku jeho wesměs, bylaby swrchaná nesprawedliwost. Ba slyšewše my již a uwážiwše i skutky i hlasy o něm různé stran všelikých, můžeme s dobrým swědomím prohlásiti za prawdu, že králi tomu w dějepisu wůbec, jak zahraničném tak i domácím, nestalo se posawad po práwu; že on na jewišti swětowém, mezi wytečníky w dějinách lidských, byl zjewem netoliko památným, ale i mnohem ušlechtlejším, nežli seznalo zmýlené u nás mínění weřejné. Owšem že skutečná welikost a sláva jeho neměla se měřiti ani počtem a rozsáhlostí krajin, které k dědičné říši swé byl připojil, ani wítězstwími, jichžto často nad mocnými nepřátely dobyl, ani konečně bohatstwím a nádherau dworskau, jimiž přewyšowal byl všecky panowníky swého wěku: ona zakládala se wíce na wzácné shodě wytečných cností panownických, na úmyslech a zásadách co do politiky a práwa nad wěk jeho wynikajících, na wěhlasu, jímž opravil zastaralau swé říše ústawu dle potřeb swé doby, stwořiw nowý staw politický bez ukrácení práv dosawadních, na rozsahu a síle ducha, jímž bystře prohlédal do všech oborůw a poměrůw swé říše, a řídil o nich jak maudře a sprawedliwě, tak i důkladně; na horliwé péči o zdar průmyslu i obchodu, o wzdělání a blahobyt poddaných; konečně pak zvláště na důrazu, kterým hájil práwo a sprawedliwost proti hojným násilníkům swého wěku. Bylť zajisté a slul předním štítem chudých i utiskovaných proti pychu a neprawostem lidí mocných, jichžto všech síle spojené potom w boji nerowném bohužel podlehnauti mu bylo. Widěli sme pohřichu, kterak sami oba často nesworní náčelníci swěta křesťanského, papež i král Římský, každý pro zvláštní swé prospěchy,

umluwili se byli spolu k jeho záhubě, berauce si na pomoc i newěru a zradu, i vášně a předsudky lidské. Nic mu nebylo naplat, že uznáwán býwal dříwe za pannonníka stolicí apoštolské nad jiné wěrně oddaného a za hlawní podporu její: konečně dán předce do klatby, a zohawená jeho mrtwola dlaho ani we hrobě nesměla najíti pokoje. Králowstwí Římskému w Němcích pomohlo se tu chvíli owšem na nohy: ale nikoli dále ani výše, než až ku podnoží papežowu. Od té doby marné se stalo každé králůw Německých usilowání, postawiti se opět poněkud na roweň s jediným napotom jen náměstkem božím na zemi, — leč až swětowá Nemesis odchowala ducha onoho, kterýmž obě středowěké ty mocnosti uwedeny konečně na míru a platnost swau přirozenau.

A však ani podrízeným bezprostředným strůjcům Otakarowa pádu nebylo walně těšiti se ze zdaru swé nešlechtnosti. Arcizrádce Filip Korutanský obdržel sice žádané knížetstwí w léno, ale newešed nikdy we skutečné jeho držení, umřel (1279) w požíwaní pauze těch statkůw, kterých mu Otakar někdy (1270) byl propůjčil. Ani Jindřich Baworský nedostal se ke wládě země Rakauské nad Enží, za jejíž cenu zradil byl swého přítele; a Uherského krále Ladislawa Kumana život nešlechtný wzal (1290) konec wražednými dýkami vlastních jeho milostníkůw. Boreš z Risenburka nedočkal se ani konečného pádu swého zrazeného pána, potomstwo pak jeho nenabylo nikdy wíce předešlé swé moci a sláwy. A co máme říci o starostě welikého rodu Wítkowcůw, o Záwiši z Rosenberka? — Muž ten zázračný dostaupil owšem potom ještě i wrchole moci a štěstí, — aby dokrwácel konečně pod strojem katowým! —

DĚJINY ČESKÉ.

KNIHA SEDMÁ.

(Od r. 1278 do 1310.)

KNIHY SEDMÉ ČLÁNEK PRVNÍ.

PRVNÍ ČESKÉ BEZKRÁLOWÍ.

Strastný národu staw. Král Rudolf w Morawě a w Čechách. Umluwy Čáslawské. Swatební slawnosti w Jihlawě. Ota markrabě Braniborský, zpráwce zemský; jeho hrabiwość a pých. Králowna utíká s Bezděze; králewic Wáclaw w oizině. Týraní od Němcůw a wálka s nimi. Král Rudolf zprostředkoval příměří. Nowá vláda zemská. Králowna Kunhuta a Záviše z Rosenberka. Nowé liché jednání markrabowo. Strašný hlad a mor w zemi. (R. 1278—1282.)

Málo jest příkladůw w dějinách swěta, žeby smrt 1278 jediného muže byla měla tak truchliwé následky pro celau zemi, jako krále Přemysla Otakara II tragický konec. Národ český, přemožen byw od nepřátel w bitwě wražedné, a z nenadání postrádaje mocných oněch rukau, které od 25 let s nemenším důrazem nežli wěhlasem držely byly na uzdě weškery různé žiwly we státě, nemohl uchrániti se, aby nestal se kořistí jak nepřátel zewnitř, tak i žalostné anarchie uwnitř. K neřestem a ohawnostem, sprowázejícím wždy a všude wítězného w zemi nepřitele, připojily se tenkráte i lakota ošemetných přátel, rozbroje a zášti domácí, a k dowršení hrůzy ještě i mimořádné zjewy we pří-

1278 rodě. všeobecný hlad a mor neslýchaný. Dědic trůnu, a jediný již na živě jsaucí Přemyslowec, *Wáclaw*, syn Otakarůw, byl dítě teprw sedmileté, sám ještě ochrany a péče pro sebe požadující; a o vedení poručnictví nad ním i nad jeho říší strhly se brzy půtky neblahé. Takž Čechové, dostaupiwše ještě nedáwno tak zname- nitého stupně blahobytu, že budili záwist okolních sausedůw, po pádu Otakarowě klesli rychle do propasti bídy tak děsné, že stali se i samým nepřátelům před- mětem politowání.

Král Rudolf Německý nedal se ukojiti smrtí saupeře, krále Otakara: prahnulť užiti wítězstwí swého měrau wrchowatau. Po krátkém na bojišti, ne bez nočních přístrachůw²¹⁸ odpočinutí, hnul se s celým wojskem do Morawy, a byl nazejtří po bitwě, dne 27 srpna, ležením swým již u Waltic, tři míle od bo-
 Aug. 27 jiště.²¹⁹ Po třech dnech propustil od sebe krále Ladi-

218) *Annales S. Rudberti Salisburg.* ap. Pertz, XI, 804, (ap. Pez, I, 380): Cum nox proxima sequens victoriae advenisset, circa noctis medium, dum milites fessi tute quiescerent, vi- giles proclamabant se audire et videre multitudinem arma- torum; sicque totus exercitus rearmatur. Sed qui visi fue- rant et auditi, ab exercitu a latere diverterunt. Mane qui- dam dixerunt, spirituales fuisse nequitias, vexantes corpora mortuorum. Postea tamen insonuit, quod Comani fuerint, contra quos orta fuit suspicio satis notabilis, quod in exer- citum Romanum irruisse et regem ac milites occidisse vo- lebant, si non eis dormientibus super eos rex gloriae vigi- lasset. — Bezpochyby má se tu rozuměti nezdařilý pokus laupežných Kumanůw čili Plawcůw, překwapením zmocniti se wětšího počtu kořistí českých na bojišti. —

219) In castris apud Velsperg — dáwal král Rudolf dne 27 Aug. Benátčanům zpráwu o swém wítězstwí. Z toho patrno jest, jak se má saudití o bájce Hornekowě, že prý Rudolf se-

slawa Uherského i s wojskem jeho, a s dobytými od 1278 nich kořistmi i wězni českými, s nimiž zejména také krále Otakarůw syn, kníže Mikuláš,²²⁰ do Uher odweděn jest. Prawilo se, že Rudolf přál si uchrániti křesťanskau Morawu kruté hrabiwosti Kumanůw, tehdáž ještě pohanských, ježto již počali byli zabíhati laupežně až k Drnholci, ba až ke branám Znojenským, odkudž ale prawí se že wrátili se potlučení krvawě; a však také jest se domýšleti, že král Německý nechtěl míti tak diwokých aučastníkůw oněch kořistí, kterých jemu w Morawě nadíti se bylo. Wpád zajisté jeho do té země neudál se nikoli s ušetřením obywatelstwa jejího. Neb ačkoli nikdo nepomýšlel na odpor, ale všichni napřád poddávající se prosili o mírné s nimi nakládání: nestačilo předce nepřátelům ani plenění, ale dávána w požeh města i wesnice, kamkoli přišli, a ubohý lid nad to jímán, aby se šacowal. Tak obráceny w popel a sutiny wěno králowen Českých, městečko Pohořelice, a mnohé wsi klášterůw Kaunického, Oslawanského i Rajhradského. Když pak král, položiw se polem mezi Oslawany a Rosicemi, (na západu od města Brna), meškal tam až ku konci měsíce září, přišli k němu ^{fin.} ^{Sept.} poslowé všech králowských měst morawských, poddávající se dobrowolně; přišel i Bruno biskup Olomucký, a po něm několik pánůw Morawských. Král přijaw je na milost, nakládal s nimi jako se swými wěrnými, a propůjčowal zejména městům wšelike swobody; Brno

trwal tři dni na bojišti, čekaje jako wítěz w turnaji, pokusili se kdo wyrwati mu wítězství z rukau.

220) *Simon de Keza* p. 107: Filius ejus dux Nicolaus in Hungariam deducitur captivatus, cum aliis captivis baronibus, comitibus et militibus sine numero.

1278 pak, ježto jej s velikau ctí bylo u sebe uwitalo, prohlásl za swobodné město říše Římské, objevil tím aumysl, změnití dosawadní poměry koruny České k oné říši, tak aby moc Česká nawždy ochromena byla. K tomu cíli psal také stawům Českým, pánům totiž i městům, aby za příkladem Morawanůw nemeškali podrobiti se jemu we wší pokoře, powážíce dobře, jaká nebezpečí z neposlušenstwí a jaké výhody z wěrnosti jim nastati mohly. „Wždyť (prý) nejste rozumnější těch, kteří již poddali se milosti naší;²²¹ pročez připojte se k nám a ke swaté říši plnau wěrností, a my pak obmyslíme wás hojným počtem darůw milostných.“²²²

O tom, co w Čechách samých po smrti Otakarowě se dalo, nezachowaly se nežli welmi nedostatečné a nesauhlasné zpráwy. Ow dowělá králowna Kunhuta wolala předewším sestru někdy Otakarowu, Boženu markrabinu Braniborskau, sobě k radě a ku pomoci, připomínajíc, že nebožtík manžel její, když ubíral se do poslední swé výprawy, jestližeby w ní zahynauti měl, předewším jí a synu jejímu *Otowi* (příjmím *Dlauhému*) markrabi Braniborskému poraučel rodinu a zemi, ba i duši swau, jakožto těm, ku kterým měl prý hojnější důwěru mimo wšecky lidi. Protož prosila ji, aby bez meškání nawedla syna swého k rychlé pomoci. Tomuto psala také w témž smyslu, oznamujíc, že Rudolf již počal hubiti země sirotka jejího, pročez aby pospíchal k ochraně jeho, a Čechům, ježto rádi ho prý u sebe uhlídají, aby přispěním swým dodal wíce zmužilosti

221) Non enim plus rationis abundat in vobis, quam in ceteris, qui se nostrae clementiae submiserunt, — jsau jeho slova.

222) Psaní to (jakož i jiná hojná z té doby) čte se dle Bodmanna i jiných pramenůw in Emler regest. Boh. n. 1152.

proti nepřátelům.²²³ Není tedy prawda, co twrdilo 1278 a wěřilo se posawad, že Kunhuta, z nedůwěry k markrabi Otowi, hned s počátku skrze poslanca swého pana Jaroslawa z Krawař podávala sebe a syna swého i země jeho králi Rudolfowi w poručnictwí a w ochranu; umluwa, jestli která na počátku měsíce října²²⁴ mezi m. ní a králem stala se, měla bezpochyby méně důležitý Oct.
význam. Owšem ale podobá se prawdě, že když Ota Dlahý přitáhl do Čech se 400 jezdcí obrněnými a přiměřeným počtem pěších bojovníkůw, jeho počínání sobecké a násilné poučilo brzy jak králownu tak i Čechy wůbec, že od něho nebylo jim očekáwati spasení: a však o tom, co se stalo, nemáme důkladné wědomosti, jakož ani o aumyslech knížete Jindřicha Wratislawského, který wyprawil se také do Čech, dle dřívějších jakýchsi dědičných umluw,²²⁵ aby aučastnil se jak bojůw, tak i panování w Čechách. Wíme jen tolik, že Rudolf, ještě za pobytu swého w Morawě, dowědew se o hrozícím jemu z Čech nebezpečí, rychle wolal k sobě z Rakaus a z Němec nové zástupy branné, s kterými potom, asi we druhé polowici měsíce října, m. wtrhnul do Čech cestau k Habrům, k Wilémowu a Oct.

223) Psaní obě zachowala se in Petri de Hallis lib. formul. ed. Firnhaber in Font. rer. Austr. VI, 92 sq. (Emler n. 1144 a 1145.).

224) Slawné zasnaubení králofských dítek neudálo se jistě „infra octavas S. Francisci,“ jakož text patrně porušený we Chron. Colmar. ap. Pertz, XVII p. 252 udává. Také psaní Kunhutino prwní k Rudolfowi (ibid. p. 94, Emler n. 1146), kdežto prosila o wydání sobě Otakarowa mrtwého těla, nejewí ještě zvláštní k němu důwěry a náchyllosti.

225) Srown. Pulkawa ad ann. 1279 ap. Dobner III, 240.

1278 k Čáslawi;²²⁶ ležení jeho prostíralo se konečně až k hoře Kutné a ku klášteru Sedleckému. Tu ale položili se proti němu plem u Kolína markrabě Ota s pány českými, a zdálo se, že nová bitwa rozhodnauti měla osudy české. K té však tenkrátě již nedošlo; tuším že žádná z obau stran, co do moci wálečné sobě nyní asi rowných, nechwátala swěřiti sebe nejisté přízni bohyně Bellony. Následowalo tedy dlouhé mezi nimi wyjednávání, kteréhož aučastniwši se i králowna Kunhuta se synem swým, poddávala se sice Rudolfowi na milost, ale s tau žádostí, aby jí a králowstwí Českému za poručníka dán byl Wratislawský kníže Jindřich; tudíž patrná již byla newole mezi králownau Českau a synowcem jejím Braniborským.²²⁷ Jednatelé míru byli s německé strany Menhart hrabě Tyrolský a Frid-

226) We tmě, která zakrývá události a jednání této doby, zasluhuje zvláštního pozoru zpráva o škodách kláštera Wilémowského, podaná mimochodem od *Contin. Cosmae* (p. 426) w ta slova: „Monasterium Wylemow potissimum laesum est, quia circa ipsum rex Rudolphus cum omni sua potentia bis stetit, et Brandenburgensis marchio et duces Poloniae convenerunt.“ To potwrzuje slova Hornekowa (cap. 166 na str. 160), že wojsko Rudolfowo leželo u Habrůw, nedaleko Wilémowa, po dwanácte dnůw, a jest spolu jediná zmínka o přítomnosti knížat Slezských té doby w Čechách.

227) Starý kronikář Beneš Minorita, o kterémž nahoře (na str. 6 poznám. 3) mluwili sme, pozůstawił we swém (newelmi zpráwně psaném) díle některé dosud neznámé a však wěrohodné zpráwy. „Occupata jam tota Moravia per regem Rudolphum, circa Sedlicz monasterium Griseorum sua tentoria figunt. Cui occurrit regina Cunegundis cum filio Venceslao puero, et se cum filio suo suae gratiae recommisit. Ipse vero rex de consilio suorum Ottoni marchioni Brandenburgensi Venceslaum cum matre ad quinquennium regnum regendum et tuendum fideliter recommisit. Ducem vero

rich Normberský purkrabě, s české biskup Bruno a Ota 1278 přijmím Šíp (cum telo), strýc Oty Dlauhého, jimž za vrchního rozsudího přidán známý někdy Otakarův auhlawní nepřítel, Fridrich von Walchen, Salcpurský arcibiskup. Již z tohoto složení saudu jednatelského nebylo lze dobře tušiti královně, ani Čechům. Wyjednávání dalo se, jak se zdá, w městě Čáslawi, ježto bylo wojskem německým obklíčeno sice, ale nedobyto; jak dlaho trwalo, a kdy skončeno umluwau konečného míru, nelze ani uhodnauti; zdá se však, že to stalo se teprw asi před koncem měsíce listopadu.²²⁸ Zápis^{m. Nov.} umluwy té nezachowal se, pročez i obsah její nám jen nedostatečně znám jest. Hlawní však wýminky byly následující: 1) Poručnictwí nad králem Wáclawem a králowstwím jeho Českým swěřil král Rudolf na příštích pět let markrabi Otowi Braniborskému pod wýminkami nám neznámými; 2) markrabstwí Morawské

Wratislaviae, quem regina et nobiles voluerunt habere tutorem, eliminavit contra voluntatem.“

- 228) *Annales S. Rudberti Salisburg.* l. c. dí: Demum post multos tractatus, quia severitas hyemis non sustinuit, ut Romani regis exercitus opus bellicum in campestribus exerceret, inter regem et marchionem compositio celebratur. Slova „severitas hyemis“ nehodí se k měsíci Oktobru; také *Cont. Claustro-neob.* VI ap. Pertz XI, 746 prawí, že se to stalo „instante hiemali frigore“. Dne 7 Dec. již markrabě Ota w Kolíně nad Labem psal a chowal se co „tutor D. Wenceslai illustris principis regni Boemiae generalis,“ (ap. Emler n. 1157), bezpochyby nedlaho po swé umluvě s králem Rudolfem. Král Rudolf u zápisu swém dne 23 Aug. 1283 (ap. Pertz IV, 444 sq. Emler n. 1297) prawí: — inter nos et dictum marchionem, cum ei jure antedictum hereden regni Bohemiae cum suo regno ad certum tempus committeremus, intercessit certa conventio etc. —

- 1278 ponecháno také na pět let králi Rudolfowi, náhradou za autraty jeho válečné; 3) Wratislawskému knížeti Jindřichowi odewzdána župa Kladská ku požívání dožiwotnímu; 4) Český král Wáclaw II měl oddán býti s Jitkau (Guta) dcerau krále Rudolfowau, a tohoto syn Rudolf s Aneškau, Wáclawowau sestrau; o jejich věnech obapolných mlčí se; 5) také s domem Braniborským stala se ta smlauwa, že Otík, mladší Oty Dlahého bratr, měl s Hedwikau dcerau Rudolfowau zasnauben býti. Zdali tu konečně a co ustanoweno jest o chowání dworu králowny Kunhuty a syna jejího, aneb ponechánoli to vůli poručníka jejich, nelze určití naprosto.²²⁹
- 1279 Na počátku roku 1279 slawena jest s nemalau okazalostí prwní swatba mezi králowskými rody Českým a Rakauským, a to w morawském městě Jihlawě;²³⁰

229) *Contin. Cosmae* prawí p. 426—7: Facta est distractio regni Bohemiae et divisio juxta placitum et voluntatem regis Rudolphi: Branburiensis marchio obtinuit Pragense castrum cum majori parte Bohemiae; dux Poloniae Kladsko provinciam; regina partem cum filio Wenceslao. Et impletur illud evangelicum: omne regnum divisum desolabitur. — Ale o takowé částce králownině mlčí se we všech jiných pamětech, a na jiném místě (*Contin. Cosmae* p. 440) sluje Ota markrabě „tutor Wenceslai ducis — et totius regni“. — Králowna Kunhuta zase taužila později naň (*Emler regest.* n. 1200), že zmocnil se způsobem neprawým Prahy města i hradu (wiz dole). —

230) Rakauské kroniky, (*Contin. Praedicat. Vindob.* a *Contin. Claustroneoburg.* VI ap. *Pertz* XI, 731 a 746) prawí, že swatba dala se w Čáslawi. w měsíci lednu: Hornek, jenž sám byl tehdaž přítomen, udává za to Jihlawu (*Driglach*, cap. 173). My odpor ten tak sobě wykládáme, že hlawní umluwa stala se w Čáslawi před koncem měsíce listopadu 1278, swatba pak w Jihlawě w lednu 1279; není zajisté po-

král Rudolf přiwedl tam s sebau z Wídně, kromě man- 1279
želky Anny, dítky swé Rudolfa i Jitku, a králowna wdowa
Česká wyprawila se tamtéž s Wáclawem i Aneškau;
nádherné komonstwo rytířůw a paní wzácných dopro-
wodilo je s obau stran. Ačkoli pak snaubenci obojí
byli w stáří ještě nedospělém, Wáclaw i Jitka teprw
w osmém, Rudolf i Aneška w desátém roce wěku swého;
biskup Basilejský nicméně obřady swátostními oddal
je již ku prawému manželstwí sobě wespolek. Prowo-
zowány při tom hry rozmanité, i slawné turnaje čili
sedání, w nichžto vynikali prý Čechowé zručností nad
jiné národy.²³¹ Král Rudolf tenkrátě hrál sobě na
pána we staroslawném městě morawském, i staral se
o to, aby slawnost ta stala se skutečným smířením pa-
nowničích rodůw Českého a Rakauského.²³² Odtud

chyby, že příprawy ke swatebním slawnostem požadowaly
delšího času jak u obau rodin králowských, tak i u komon-
stwa jejich. Tím také odpory a zmatky w itineraru krále
Rudolfa (ap. J. F. Böhmer, Regesta imperii, 1844 na str.
97 a 98) urownati se dají.

231) Ottokar von Hornek, Čechům vždy nepřiznivý, prawí k té
době, že Čechowé dokázali tu více spůsobilosti w turnajích,
nežli w boji opravdowém.

232) Tentýž Hornek, byw osobně přítomen, dle obyčeje swého
welmi obšírně líčí slawnosti Jihlawské. I ačkoli ani zde neza-
pírá básnického ducha swého, chceme předce nezamlčeti po-
drobností zajímavých od něho co swědka očitého popisow-
vaných. Zvláště mnoho wyprawuje o spanilosti a půwab-
nosti králowny Kunhuty. Zjewilať se prý w oděwu welmi
ozdobném, s twáří, jakož na wdowu se slušelo, záwojem po-
krytau: ale s wytržením bylo prý patřiti na krásu její, kdy-
koli záwoj náhodau se odhalil, a jedno laskawé wzezření od
ní byloby prý ožiwiti muselo muže třebas již polaumrtwého.
Král Rudolf jednau we hře tak byl nařídil, že vždy jed-

1279 ubíraje se zase do Wídně, swěřil vládu w zemi Morawské po částkách rozdílých biskupům Olomuckému i Basilejskému, a pevná její místa opatřil nowými posádkami.

Českému národu ale smířením tím newrátila se ještě doba míru: naopak, rušení pokoje a saužení wšeliké počalo teprw nyní zmáhati se tak, že we starších dějinách českých sotwa lze nalezti doby, w nížby národ byl tolik utrpěti musel, jako za poručnictwí Oty Brani-borského. Prawda sice jest a nedá se tajiti, že zmatky a swízelemi, ježto následowaly, nebyl markrabě sám jediný winen, an měl postawení owšem nesnadné, zwláště proti oněm pánům českým, kteří králi Otakarowi za příčinau ssutí zástaw králowských byli se zprnewěřili. Pánové ti nemeškali předewším uwázati se mocí a ná-

nomu rytíři seděti bylo mezi dvěma šlechticnami; sám pak seděw wedle králowny, jakož byl přiwětíwým a žertowným pospolu, obrátil se k ní s těmi slowy: „Milá paní! wíteli, že když po krutém záští slawí se zase udobření, ono chce políbením potwrzeno býti? Protož takli ke mně se zachowáte, poznám z toho, že smíření naše jest upřimné a celé“. Načež ona laskawě k němu se majíc, zdwořilostí prý jemu se odplatila; (zdali také skutečným políbením, nedokládá se.) Po boku králowny seděwše Wáclaw a Jitka, co do let i rozumu oba ještě děti, také dětinné měli spolu howory: ona powídala o swých lautkách, on zase wyprawowal, co wše mu schytal jeho krahujec. Dále pod nimi seděl kníže Rudolf, jehožto srdce obracelo se ke wznešené a spanilé dceři králowské jako k nějakému magnetu. Neb tužebně patřil pořád na swau Anešku, ana wracela mu pohledy neméně laskawé. I tak milostná byla řeč a ještě milostnější chowání její, žeby donutila byla jí k libosti třebas i anděla sestaupiti s nebe. (Srwn. Schacht, aus und über Ottokars von Hornek Reimchronik etc. Mainz, 1821, 8.) —

silím zase w ony statky, ku kterýmž osobowali sobě 1279 práwo spupné; a jiní, kteří zůstali byli králi swému wěrní, nemohli brániti zlému, buďto zahynuwše w boji, aneb octnuwše se na mnoze w zajetí nepřátelském. Ota musel tedy powolowati násilníkům a mířiti se s nimi;²³³ a však není nemožné, že křiwdy na obau stranách páchané wedly potom také ke showíwaní obapolnému; wždyť i sobectwí může wésti ke spojení, kdekoli howí sobě na ujmu strany třetí, — zde národu Českého a budaucího krále jeho. Markrabí pak Otowi nečiní se křiwda, jestliže se dí, že kroky jeho w Čechách wšecky hrubým sobectwím byly značeny.

Wyprawujeť kanowník Pražský obšírně,²³⁴ kterak 7 Jan. dne 7 ledna 1279 markrabě poslal některé z kanowníkůw sobě oddaných do kostela sw. Wíta, aby z archivu královského tam chowaného přinesli mu některé listiny k nahlednutí. Při té příležitosti ale nařídil prý také podtají, aby šli za nimi jeho rytíři a služebníci němečtí, k wypátrání, kde w kostele schowán byl poklad někdy krále Otakarůw, do kteréhož, jakožto do místa tajného a nad jiné bezpečného, i jiní swětští a duchowní lidé při blížících se pohromách dali byli ukryti nejdražších

233) První toho příklad dává se nám w listině od markrabě Oty w Kolíně dne 7 Dec. 1278 Hynkowi (Heinmanno) synu někdy Smilowu z Lichtenburka dané, a w archivu města Brodu Německého podnes chované (ap. Emler n. 1157).

234) *Contin. Cosmae* p. 440. Wyprawování to w rkp. kapituly Pražské a dle něho i u vydání *Scriptores rer. Bohem.* I, 1783, klade se mylně k r. 1282, ano wše to, co tam na str. 440—451 udává se, beze wší pochyby k r. 1279 náleží, jakož my již dáwno poznali a poznamenali sme; protož také vydání Pertzowo (XI, 198—202) nazýwá je „*Annalium Pragensium pars tertia*“, co dílo zvláštní.

1279 swých klénotůw hojně. Němci takto wedrawše se do kostela, počínali sobě tam jako laupežníci, prohledá-wajíce a přewracujíce wše čeho dopadli, aniž pak uše-
trujíce věci poswátných. Kanowníci w nenadálém tako-
wémto násilí utekli se ku prosbám, až i na kolena před
nimi padajíce: ale utržili prý jen urážky, ohawnými
jak slowy, tak i skutky; ²³⁵ konečně Němci, wynutiwše
klíče kostelní, a osadiwše silnau stráží wšecká místa
wně i uwnitř, odešli. Nazejtří pak wrátiwše se, wypá-
čili wšecky dwěře do swatyně, wzebrali tam nekonečné
množství peněz (*infinitam pecuniae quantitatem*) a ode-
wzdali pánowi swému. Nestyděli se za takowý účinek
(dokládá kronikář,) an již byl prý wešel u nich w obyčej,
při hojném počtu také jiných klášterůw a kostelůw.

Proto není se čemu diwiti, že následowala na hradě
Pražském brzy krutá i dlauhá roztržka mezi mocí swět-
skau a duchowní. Na místo biskupa Jana III z Dražic,
(zemřelého 21 října 1278,) wolen byl tehdejší probošt
Tobiáš z Bechyně, bratr někdy Beneše z Benešowa
i Miloty z Dědic, dne 15 listopadu; pro potvrzení a
wyswěcení jeho kapitula Pražská wyprawila byla posel-
ství k arcibiskupowi Mohuckému, jakožto metropolitánu,
s prosbou, aby splnomocnil biskupa Bruna Olomuckého
k wykonání potřebných obřadůw za sebe, ježto pro
tehdejší nepokoje cestowání do Mohuče bylo nowě wo-

235) Kronikář praví: *At illi saxis rigidiores, sicut est saevis-
sima natura Teutonicorum, calore iracundiae succensi, pro-
clivo cursu ad malum prompti, dehonestaverunt ministros
ecclesiae, timore dei postposito, probris et contumeliosis
verbis et verberibus, trudentes pugno sub barbam, alios
percutientes et incomposite trahentes ejecerunt, et a sacrista
violenter clavibus sacristae receptis, clausis seratisque ostiis,
positis custodibus exiverunt. — Contin. Cosmae p. 440. 441. —*

lenému biskupowi nejen obtížné, ale i nebezpečné. Když 1279 swolil k tomu arcibiskup, Tobiáš vydal se dne 5 ledna 5 Jan. na cestu do Morawy, a tam posvěcen byw na biskupství (w Brně dne 26 února) od Bruna, u přítomnosti 26 Febr. biskupůw Basilejského a Sekowského, wrátil se do Prahy, ale není puštěn do hradu, protože purkrabě, kteří tam vládli, pro množství jej sprowázejícího lidu nesměli mu prý hradu otevřít. Potom ale, když w den zwěstování Marie panny nový biskup chtěl poprvé 25 Mart. w kathedrálním kostele swém slawiti obřady náboženské, odepřen mu a kněžím jeho upřímo wchod do hradu, tak že musel uchýliti se do kláštera Strahowského, a u sw. Wíta od té doby po celá dvě léta nekonány naprosto žádné weřejné služby boží.

Ku pychu proti náčelníkům církwe připojil se hned pych ještě křiklawější, proti přirozeným hlawám králowství Českého. Králowna Kunhuta, w nedůvěře k markrabi, zdá se že s počátku swěřila byla sebe i dítky swé ochraně měšťanůw Pražských. Dwůr její chowán do té doby w obvyklé od dáwna hlučnosti a sláwě. Markrabě ale, chtěje bezpochyby mladého Wáclawa, co poručník jeho, míti w moci swé, wykaupil ho sobě od měšťanůw Pražských, zapsaw jim prý několikero wesnic k držení dědičnému, 236 a nawedl králownu samu, newíme hrozbamili či sliby lichotnými, aby dne 21 ledna přestěhowala se i s dworem swým na hrad 21 Jan. Pražský. 237 Co potom přihodilo se mezi stranami, po-

236) Dle Chronicon Aulae regiae ap. Dobner, V, 39.

237) *Beneš Minorita* píše: Anno 1279 praedicta domina (Cunegundis) cum puero Wenceslao 12 Kal. Februarii ascenderunt Pragam castrum, et manserunt ibi sub tuitione D. Ottonis marchionis. Ačkoli kronikář ten jinde hojně udává mylných dat, toto však jedno zdá se býti spolehlivé.

1279 kryto jest pro nás auplnau nepaměti. Ale již w noci
 25 před sw. Pawla na wíru obrácení (25 ledna)²³⁸ kázal
 Jan. Ota lidem swým nenadále zbuditi králownu i syna jejího,
 a nehledě na jejich zpauzení se, třebas i w nedostateč-
 ném oděwu, posaditi na připrawený wůz, i w čiré noci
 a kruté zimě odweztí co nejrychleji na hrad Bezděz
 w Boleslawsku. Strhnul se z toho pronikawý křik a
 pláč mezi dwořany, jakowého prý ani w Betlémě při
 vraždě nemluwnátek slýchati nebylo.²³⁹ Na vysokém
 onom hradě držáni jsau pod krutau stráží Němcůw
 cizozemcůw, a bylo jim prý tam trpěti až i hrubé ne-
 dostatky; sotwa třem osobám domácím a známým dowo-
 leno jest obsluhowati je co do nejnutnějších potřeb
 osobních.

Když nedlauho potom páni Čeští a starší lidu²⁴⁰
 sešli se na sněm, na němž měli skládati přísahu poslu-
 šenství a wěrnosti nowému zprawci zemskému, co po-

238) Pro důležité toto datum nemáme sice starší authority, nežli kroniku Hájkowu k r. 1281: ale ono nejlépe srownává se s okolnostmi a daty léta toho wůbec, ježto zmatky a odpory hojnými w chudých pramenech samých welice jest zatemněno. Hájek zdá se, že měl lepší exemplar *Contin. Cosmae* před sebou, nežli podává se w rkp. kapituly Pražské, ano wyprawování jeho jest na tom místě panhý překlad téhož *Contin. Cosmae*.

239) *Qualis turbatio cum moestitia cordium, qualis planctus ac gemitus a domina regina et a filio ejus, ac universa curia et familia reginae, maxime tamen a dominabus eo tempore habitus fuerit, non credo quod in caede Innocentum et filiorum Rachelis similis ejulatus factus fuisse memoretur, — tak píše Contin. Cosmae p. 443, owšem pod mylným rokem 1282.*

240) „Barones et natu majores Bohemiae,“ tak nazývá kronikář sněmowníky tehdejší, pokud ještě byl newešel w obyčej názew „stawowé Čeští“. *Contin. Cosmae p. 444.*

ručníku nedospělého krále, neopomenuli přimlauwati se 1279 důrazně, aby králowna i syn její opět do Prahy přivedeni a tu jak náleželo chováni byli. Takéž Ota slibowal prý ochotně, že tak učiní: ale odkládal splnění slibu tak dlouho, až ho zašla newyhnutelná prý potřeba, wrátiti se do zemí swých zase; při čemž ustanowil na swém místě w Čechách *Eberharda biskupa Braniborského* s mocí plnou a neobmezenou; králowská pak rodina ponechána jako prwé na Bezdězi, leda že jí tam přibýwalo zádaw čím dále, tím wíce.

Widauc se sklamánu we swé naději, králowna Kunhuta neměla té mrawní síly do sebe, aby odhodlala se snášeti jakákoli protiwenstwi společně se synem swým: umínilať zniknauti jich, když jinak nešlo, chytrostí a klamem; snad se kojila nadějí, že budauc na swobodě, bude lépe moci přispěti také k oswobození synowu. Den sw. Jiří wyprosila se u purkrabí Bezdězského 23 Apr. Hermanna do nedalekého města Kuřichwod, aby mohla aučastniti se slawností církewních, které téhož dne tam slawiti se měly, a wrátila se odtud zase. Po několika dnech wyžádala se k návštěwě Benediktinského kláštera we Hradišti, kdežto mnichowé ji po celý den uctiwě častowali. Potřetí tímže způsobem nawštíwila wěnné město swé Mělník, a pobywši tam celé tři dni na autraty měšťanůw, wrátila se opět na Bezděz. Ale potom, když jí dowoleno bylo jeti do Prahy, k wyřízení jakýchsi záležitostí u kněžny Anešky, (tety někdy manžela swého a nyní abatyše kláštera sw. Kláry,) ona předstírajíc žádost, jeti ku pohřbu manžela swého do Morawy, utekla odtud až do Opawy, kde markrabowa moc jí wíce stíhati nemohla.²⁴¹ Mrtwola zajisté

241) *Contin. Cosmae* p. 445. *Beneš Minorita* dí k r. 1279, VI

1279 Otakarowa, ležewši wíce než půl léta u Minoritůw we Wídni nepochowaná, teprw když od papeže Mikuláše III přišel tam legat Pawel biskup Tripolitanský, aby zrušil klatbu apoštolskau na nešťastného krále w loni wyne-
 2 šenau, okolo welikonoci (2 dubna) mohla odtud do
 Apr. Morawy wezena býti, kdež ale we Znojmě u Bosákůw také delší čas lidu na odiw wystawena byla, nežli do-
 woleno uložití ji do hrobu.²⁴²

Zniknuwši wězení, králowna Kunhuta předewším

Kal. Mai recessit D. Regina a puero suo, et ivit in Opaviam, et mansit in castro Grecz. To datum (26 Apr.) nemůže uznáno býti za prawé.

- 242) *Chron. Colmar.* ap. Pertz, XVII, 251: Rex Boemiae — mortuus fuit in excommunicatione papae; propter hoc non poterat in coemiterio sepeliri. *Chron. Magni* presbyt. cont. ibid. XVII, 534: Rex Boemiae — Viennam ad fratres Minores perductus, quousque D. papa Nicolaus de ipso dispensaret utique sicut de viro excommunicato etc. *Idem* ibid. Anno domini 1279 venit quidam legatus a sede apostolica de ordine Minorum, Paulus episcopus Tripolitanus, qui dispensavit de rege Boemorum jam defuncto, et reductus est et sepultus. Srown. *Sifridi* presb. Misnen. lib. II, p. 1048. — *Annales Salisburg.* ap. Pertz, XI, 805, ap. Pez, I, 381: Regina Boemiae circa festum pascae corpus mariti sui mortui repetit et obtinet repetitum; ducitur usque Znoymam ibique relinquitur, oriturque inter Boemos de vita regis sui communis dissensio. Et licet a multis millibus hominum mortuus visus fuerit et diebus pluribus attrectatus: adhuc tamen Boemi non minus de reditu suo referunt, quam Britones faciunt de Arturo; sicque fit illud miserabile, quod regis corpori denegatur communis humanitas sepulturae etc. — Wěru očekáwaní toto lidu obecného, že se mu wrátí zase jeho mocný ochránce, dává zjewnější a dojímawější swědectwí ke chwále Otakarowě, nežli kterákoli slova dějepiscůw starých i nowých. —

obrátila se prosbou ku králi Rudolfowi; jemužto taužíc 1279 na křiwdy jí a dítkám jejím od markrabě činěné, žádala ho za ochranu i pomoc. Ze psaní jejích té doby daných wyswítá, že markrabě ten jen násilím zmocnil se byl jak města, tak i hradu Pražského a všech pokladůw na něm chovaných, tudíž že ke skutku takowému smlauwami Čáslawskými nikoli opráwněn nebyl; královna zajisté bylaby prý snadno mohla uwarowati se takowého zlého, kdyby byla nespoléhala se na jeho prawost.²⁴³ Jednatelem mezi ní a králem byl Jindřich biskup Basilejský, spolumládce Morawský. Rudolf tedy zápisem zvláštním, jenž oplývá chwálau ctností Kunhutinyých,²⁴⁴ pojistil jí na Opawsku a jiných krajích

243) Slova její jsau: *Illustris Otto — pacis et amicitiae foedera inter serenissimum dominum nostrum Rudolfum Rom. regem, nos et ipsum inita non attendens, post amicos tractatus et ordinationes habitas hinc inde et juramentis et literis confirmatas, ad civitatem Pragensem se transtulit, liberos nostros illustres, universa exenia nostra, civitatem et castrum in suam temere redigens potestatem. De quo casu inopinabili sibi providentia nostri consilii de facili praecavisset, si non praedicti marchionis legalitas, illibata temporibus retroactis, sed hoc detestabili fine totaliter denigrata, nil sinistri, nil perfidi machinandi plenam de ipso nobis fiduciam tribuisset.* (Bodmann codex epist. Rud. n. 96, pag. 108, Emler reg. n. 1200). Psaní to, zdá se nám, že swědčilo královně Anně, a nikoli králi Uherskému. —

244) „*Virtutum radiis illustrata D. Chunegundis, inclyta regina Boemiae, probitate sua nos compulit et venusta morum honestate coegit, ut ei, quam duri temporis multipliciter angustavit acerbitas, et salubriter consulamus et liberaliter succurramus*“ etc. — tak píše Rudolf ap. Bodmann l. c. num. 94, p. 105, Emler n. 1154. My jak tuto formuli, tak i revers od králowny Kunhuty daný (ap. Bodmann l. c. n. 97 pag. 109, Emler n. 1153) klademe ne před

1279 roční důchod tří tisíc hřiwen stříbra. Bylali jí Opawa když u wěně zapsána, nedá se usauditi: jisté ale jest, že ona od té doby wládla zemí tau jako panownice právem swrchowaným, udělujíc stawům swým i městům všelike milosti, a s blízkým sausedem Wladislawem Opolským umluwy státní konajíc. Zdali také hned téhož léta, s pomocí oddaných sobě předních pánůw Českých i Morawských, počala wálku proti markrabi Otowi Brani-borskému, nemůžeme pro chudobu a zmatky pramenůw dějepisných té doby postawiti na jisto.²⁴⁵

Jak dlouho ubohý sirotek Wáclaw na Bezdězi chowán, nelze udati: jisté jest, že odtud odvezen ještě w běhu léta 1279 do Žitawy, a tam wykázán mu byt na věži nad branau městskau, kterau se jelo do Zho-
 28 řelce; potom pak na konci roku, 28 prosince, odvezen
 Dec. jest i odtud nejprw do Berlína, později pak do Špan-dawy ku přebýwání.²⁴⁶ Zbraslawská kronika (Chron.

smlauwy Čáslawské r. 1278, ale asi k měsíci máji 1279. Na to, co podal Ant. Boček we swém pojednání „Mähren unter König Rudolf dem Ersten“, w aktách král. České společnosti nauk r. 1835, nelze spoléhati, protože kroniky Morawské, jichž se tam dowolává, (*Annales Gradicensis*, *Zabrdovicenses*, *Welegradenses*), ani za jeho žiwobyti, ani po jeho smrti nikdo nespatrił, any tuším jen w jeho fantasii místo měly.

245) Přední mezi těmi prameny, *Annales S. Rudberti Salisburg.* (ap. Pertz, XI, 805) prawí sice wýslovně k r. 1279: *Regina relictā regis quondam Bohemiae una cum melioribus terrae rebellat Ottoni marchioni Brandeb. etc.* — ale když skutek takowý nezanechal w dějinách wůbec po sobě nižádné další stopy, možná že zpráva ta rozuměti se má teprw o wálce r. 1280.

246) *Benes Minorita* podává tyto zpráwy, odjinud neznámé: „Puer — ductus est Sittaviam, super portam civitatis in turri,

aulae regiae), kteráž owšem sama půwodně k oslawě 1280 jeho psána býti se prawí, chwálí welice jeho při všech utrpeních w tak autlém wěku již stálé a rozumné se chowání. Neb ačkoli mu pořád s nedostatky wšelikými zápasiti bylo, tak že i hlad trpěti, we sprostém oděwu, ba často i w roztrhaných botách choditi musel, nemaje prý šewci čím zaplatiti, předce tajil před strážci zármutky swé a stawil se býti nejen spokojeným, ale i weselým, ačkoli tělesná jeho nedužiwość byla wšem widoma.²⁴⁷

Biskup Braniborský Eberhard, co zpráwce zemský w nepřítomnosti markrabowě, ukázal se brzy býti mužem wíce meče a boje, nežli mírného slowa; Čechům pod násilnau jeho wládau ještě wíce bylo trpěti, nežli pod markrabowau. Owšem, že hrdá mysl a pánowitá jeho wůle, potkáwajíc se s hojným neposlušenstwím, ba i se skutečným odporem, nemohla wésti ku pokoji a k obecnému dobrému. Kromě branného lidu, jenž s počátku přišel byl s markrabím, shrnulo se k němu ze všech

quae ducit in Gorlicz. Anno 1280 (dle nás ještě 1279) V kal. Januarii ductus est puer Saxoniam, et mansit per tempus in civitate Berlin, et abinde ductus est in Spandau. Ex eo moti nobiles terrae, quia promiserat D. Marchio extra terminos sui regni puerum non deducere, eapropter haec magna guerra excitata est per totum regnum etc.

247) *Chron. Aulae regiae* ap. Dobner, V, 40 píše o tom celau kapitolu, a dí mezi jinými wěcmi: „Inruptis calceis frequenter apparuit, quod pro emendatione eorundem dare numisma non habuit.“ — „Haec omnia patienter sustinuit et coëxulibus suis, ne turbati deficerent, jocundum vultum frequenter ostendit, mentis suae angustias celare se ipsum nititur, fideles quoque suos, crebro simulando laetitiam, consolatur“ etc.— *Id.* pag. 45: „Puer — exilii sui angustiis extenuatus admodum debilis invenitur“ etc. —

1280 krajin sewerního Německa, přiwáběno jsauc jak markrabowým wyzwáním, tak i nadějí hojných kořistí, takowé množství dobrodruhůw i tulákůw do Čech, že jim prý ani počtu nebylo; ²⁴⁸ powěst široko daleko rozhlášená o welikém bohatství, nahromadiwším se w Čechách za krále Otakara, slibowala všem laupeže chtiwým brzké tam zbohatnutí. Dle toho lidé ti počínali sobě jako nepřátele w podmaněné zemi a jako prawí laupežníci; násilnému odírání a laupení, vybíjení domůw, zájmům dobytka atp. nebylo míry ani konce. Příčinu brali sobě z toho, že již mnozí páni Čeští, nemohauce díwati se křiwdám a zádawám, z náwodu králowny Kunhuty postavili se byli zjewně na odpor, a wálka proti utiskowatelům země wedla se na všelikých místech. Poněwadž ale i Braniboráci měli swé přiwržence, jak mezi šlechtau, tak i w městech králowských: we všeobecném zmatku newědělo se často, kdo komu byl přítelem a kdo nepřitelem. Nejwíce trpěti bylo klášterům a kostelům, protože w nich byla čáka nejhojnějších kořistí: a když náčelníci duchowenstwa šli prosit biskupa za slitowání a ušetření statkůw jejich, on u welikém rozhorlení pohrozil jim ještě wětším pronásledowáním, budauli přídržeti se strany králowniny. ²⁴⁹ Nejtrpčeji ale zakusil těch neřestí obecný lid selský, zwláště we krajích otewřených, kde nemohl ubrániti se hubitelům a plenitelům swým; tu opauštěje chýže i popluží, haufně

248) *Contin. Cosmae* pag. 452: Tanta multitudo Teutonicorum in terram Bohemiam influxerat diversarum nationum, nobilium, mediocrium et infirmarum personarum, ut numerositas ipsorum a multis aestimabatur pluralitatem muscarum superare.

249) *Episcopus* — furore nimio succensus, sicuti mos est Teutonicorum zelo nimio saevire in Bohemos, verbum horribile protulit etc. *Contin. Cosmae* p. 447.

utíkal do hor, aby ukryl se we hlubinách lesůw a w po- 1280
zemních skryších, kde zase hladem a zimau hynauti
mu bylo. Wšak ani tam, když napadalo sněhu, bywše
stopami lidskými w něm ubozí prozrazení, neušli prý
nástrahám nepřátelským.

Prodlením času strany poznaly a ustrojily se lépe,
a boj mezi nimi stal se, ač neméně záhubným, alespoň pra-
widelnějším. Páni čeští, uznawše potřebu spojití w něm
síly své, wedli jej s welikým důrazem, ale také s ne-
menší s obau stran zuřiwostí a ukrutností; a když do-
máci Němci, aspoň w městech některých, stawili se
rozhodně na stranu swých zahraničných rodákůw, tak
že rodilým Čechům i s nebezpečím prý býwalo, wcház-
zeti do měst: ²⁵⁰ boj ten wzal na se powahu hroznau
dwau *národních plemen*, sebe na wzájem wyhladiti usi-
lujících. Šlechtici čeští, kteří w něm nad jiné wyzname-
nali se, jmenují se: předewším pan *Hynek z Dubé*, jenž
odwahau, silau a udatností dobyl sobě takowé powěsti,
že jej prý Němci sami nowým Dětrichem Beraunským ²⁵¹
nazýwali, tak že jmeno jeho slaužilo prý až i za stra-
šidlo proti nim. Wedle něho prosluli zvláště Ctibor
z Lipnice, předek rodu panského z Cimburka, Jaroslaw
z Jablonného, z rodu pánůw z Lemberka, a pan Záwiše

250) *Dalemil* wyprawuje o tom w tato slowa (kap. 93): „Češie
táhu jmiechu, že je Němci zhladiti chtiechu; když vládyky
do města přijdiechu, koblák jim přiwrháce, hlawy jim se-
tniechu. To sě jim ot měšťan dalo, mé oko to často wídalo.“

251) Dietrich von Bern, Theodoricus Veronensis, jmeno upomí-
nající na Theodoricha krále Ostrogotského, w V století pa-
nowawšího we Veroně, a w německých Nibelunkách osla-
wowaného.

1280 z Rosenberka, jenž wálku tu wedl jmenem králowny Kunhuty, jakož wyložíme brzy šířeji.²⁵²

Když pak prolévání krve nabylo tak děsných rozměrůw, nemohl konečně ani král Rudolf díwati se jemu netečně; ale bohužel, že o celém jeho zakročení a působení té doby zachowaly se jen nad míru chudé zpráwy. Zdá se, že přijaw králownu Kunhutu již minulého léta do své a říšské ochrany, napomínal byl markrabě Oty záhy, a však nadarmo, k mírnějšímu we věcech českých si počínání; neprospívaje pak slowly, umínil si konečně zakročiti sám mocí brannau ku pokoření neposlušného markrabě. Wydalť zajisté netoliko ku Pražanům, ale ke všem městům králowstwí Českého napomenutí důtkliwé, aby oni, wrátíce se ku poslušenstwí řečené králowny, nawesti hleděli markrabě Otu, by upustil od protiwenstwí, kteráž činil jí a celé zemi, a wrátiw jí dítky její, aby ustaupil do krajin swých vlastních; po čemž slibowal král, že i on ochoten bude opustiti pomezí České s lidem swým, a že přičiní se, aby w Čechách vše dle wůle králowny a pánůw zemských zase napraweno i země upokojena byla.²⁵³ Bylť

252) U Dalemila (cap. 93) na tomto místě přidány jsau interpolace jmen také jiných, o kterýchž ale těžko jest saudit, pokud oprávněny byly.

253) W důležitém tom, nám teprw od nedáwna známém psaní, (Petri de Hallis liber formularum, ed. Firnhaber in Font. rer. Austr. VI, 1853, pag. 80, Emler num. 1215,) prawí Rudolf: „Sane nihil tam utile nilque tam salubre tranquillo statui regni Boemiae, habito prudentum consilio, reputatur, quam quod illustris D. Marchio — a gravaminibus et incommodis, quibus praedictam D. Reginam totumque regnum afficit, resipiscens, praedictae reginae pueros suos remitteret, et relictis finibus Boemiae ad propria remeare declinaret. Propter

zajisté, dle svědectví listin, sám osobně přítomen 20 1280
září w táboře u Brna, 18 října u Německého Brodu, 20
11 listopadu na poli u Babic, 18 listopadu na poli u Sept.
Buřenic, (wesnic ležících w Čáslawsku wedle sebe, ně- 18
kolik mil na západ od Něm. Brodu.)²⁵⁴ O druhé této Nov.
jeho wálečné výpravě do Čech we kronikách českých
ani zmínka se nečiní, německé pak nepodávají více,
nežli že po dlouhém odboji markrabowě Rudolf přitáhl
se silným wojskem ku pokoření jeho: kterémuž když
Ota prý odolati nemohl, prostředkowáním hlawně falc-
krabě Ludwika i některých jiných pánůw že umluwen
jest zase pokoj, ne bez nových námluw swatebních
mezi dítkami falckrabowými a markrabowými.²⁵⁵ Uza-

quod universos et singulos vos requirimus et hortamur, qua-
tenus ad fidei et devotionis debitum, quo memoratae D. Re-
ginae suisque liberis astringimini, tamquam viri fide stabiles
et devotione constantes, fideliter redeuntes, ipsum marchio-
nem, ut ab inchoatis desistens injuriis, ad proprios revertatur
terminos, frequentius et solertius inducatis: quo facto parati
erimus similiter a regni foribus discedere, cunctaque juxta
ipsius reginae et nobilium Boemiae consilium instaurare,
quae pacifici status totius regni Boemiae reformationem in-
ducere videbuntur“ etc.

254) Vid. Emler Regesta num. 1214, 1216, 1217, 1218, 1220.

255) *Annales Osterhovenses* ap. Pertz, XVII, 549, ap. Rauch, I,
516: Post diutinam rebellionem marchionis de Branden-
burch rex Rudolfus Boemiam cum exercitu valido intrat, et
marchionem impotentem ad occurrendum, mediantibus D.
Ludwico duce Bavariae aliisque nobilibus, tam rex quam
marchio pluribus interpositis conditionibus ad concordiam
redierunt. (Srown. Anonym. chron. Austriac. ap. Rauch, II,
276.) — *Heinrici Heimburg. Annales* ap. Pertz, XVII, 717:
Rudolfus — congregato exercitu magno, tempore autumnali
intravit per Moraviam terram Bohemiae adversus Ottonem
march. Brand., qui Polonos habebat in comitatu; jacuitque

1280 wření takové stalo se bezpochyby dne 25 listopadu,
²⁵ kdež dle kronik českých následovalo také narownání
 Nov. důležité mezi pány Českými a markrabím Braniborským.

Není tedy pochybnosti, že obrat k lepšímu, jejž pozorowati bylo we věcech Českých ode dne 25 listopadu 1280, způsoben byl hlavně přičiněním a zásluhau krále Rudolfa. „Toho dne,“ praví sawěký kronikář český, „umluweno bylo příměří mezi markrabím Otau a pány českými: ale mnozí za to měli, že uzavřen byl pokoj. Neb od té doby přestaly wšelike těžké zárawy od zločincůw, laupeže, zájmy dobytka i lidu, odírání kostelůw a týrání chudiny.“²⁵⁶ Hlavní ale wýhoda byla ta, že uložen byl spolu řádný sněm wšech stawůw králowstwí Českého do Prahy, w ty dni po wánocích téhož roku,²⁵⁷ sněm památný, který uwedl do země nowau a poněkud wlídnější twárnost věci. Byloť toho tím wíce potřebí, čím wíce w poslední době, kromě neprawostí lidských, také neobyčejně zhaubné úkazy we přírodě jaly se byly ničiti blahobyt obecný. Nebo
²³ ještě za wálky, dne 23 čerwna, strhly se byly tak ná-
 Jun. ramné příwaly, jak w Čechách wůbec, tak zwláště w okolí Pražském, že potopily celé krajiny, zničily wšecka osení a powalily netoliko množstwí domůw, ale i zdi městské na několika místech. Potom pak po uzavření
 4 Dec. míru, dne 4 prosince, nastal wichr tak neslýchaně prudký,

in terra Bohemiae fere undecim septimanis. Tandem pacificati, ad propria sunt reversi. —

256) *Contin. Cosmae* p. 439.

257) *Contin. Cosmae* p. 451: Otto — „infra nativitatem Domini et circumcisionem celebravit colloquium cum Tobia episcopo Pragensi et nobilibus terrae, militibus, baronibus nec non civibus munitarum civitatum“ etc. Jest to prwní nám známá zmínka o powoláwání na sněm také městského stawu.

že obořil w Praze neméně nežli 24 věží, a domůw 1280 bez počtu, stromowí pak jak w zahradách tak i w lesích z kořene powywracel.²⁵⁸ A poněwadž pro předešlé nepokoje již tehdáž panowala byla weliká drahota všech věcí, a lid rozutíkalý na podzim ponechal byl pole téměř všude nezoraná i nezasetá: přítomnost již děsná dosti, a budaucnost hrozící bídau ještě větší, nemohly konečně nehýbati srdcem i samých nepřátel lidu Českého.

Na dotčeném tedy walném sněmu, okolo nowého 1281 roku 1281, stawowé Čeští po mnohém jednání přiznali se opět ku poslušenství poručníka králowa, markrabě Oty Braniborského: začož on potom netoliko wywedl vlastní wojsko své ze země, ale dal i skrze biřice we všech městech prohlásiti přísný rozkaz, aby Němci cizozemci, kteří nebyli ještě w Čechách usedlí, we třech dnech všichni opustili zemi, sice že s nimi jako se škůdci zemskými nakládáno bude. Ustanoweno spolu na tom sněmu, že napotom w nepřítomnosti markrabowě weškera wrchní vláda zemská měla provozována býti ode dwau předních mužůw národa Českého, Pražského biskupa Tobiáše z Bechyně a nejvyššího komorníka zemského pana Děpolta z Risenberka;²⁵⁹ stawowé zawázali se, že z nejprwé příštího úroku Swatojirského všeobecné berně zemské odwedau markrabi patnácte

258) *Contin. Cosmae* p. 436—438.

259) Děpolt ten z Risenberka, syn někdy Břetislawa ze Zbirowa, wnuk Břetislawa bratra Černínowa z r. 1197—1212, připomíná se od r. 1251 často w listinách českých, a byl praotcem slawného rodu pánůw Šwihowských z Risenberka, kterýž wymřel w XVIII století. Srown. o něm přílohu F. k dílu I, 2, na str. 482.

1281 tisíc hřiwen stříbra, začož on slíbil přivesti králewice Wáclawa opět do Prahy, kdežto měl pod dohledem biskupowým, nejvyšších auředníkůw zemských, zvláštního výboru měšťanůw Pražských a několika Brani-
 borcůw, chowán býti a vzděláwati se. Zdali králowna wdowa Kunhuta přišla také k tomu sněmu, nedá se říci: jisté jest ale, že té doby stalo se také její smíření s markrabím. Oba zajisté, i králowna i markrabě, we sporu swém přišli mocně na rozsudek biskupa Pražského a výboru k dohledu na wychování krále Wáclawa zřízeného, kterýžto vykázal jí 1600 hřiwen stříbra ročního důchodu ze země České.²⁶⁰ Když tedy dne 5
 5 Jan ledna 1281 poprwé po dwau létech opět slyšeti bylo zvonění na věži chrámové sw. Wíta w Praze, a drawí trýznitelé haufně opauštěli zemi: tu zawítala opět blahá naděje do usaužených srdcí českých, lid uprchlý wracel se do swých obydlí, rolník chápal se pluhu, řemeslník opuštěného díla, ženy přeslic a wřeten zase.²⁶¹

O duchu vlastenecké péče, pořádnosti a sprawedliwosti, kterým té doby stawové Čeští nadšeni byli, swědčí ještě důkladněji nálezowé, ježto vyšli ze sněmu
 21 nedlauho potom, dne 21 máje, opět držaného; a poně-
 Mai. wadž o nich zachowal se zápis sněmowní, jestli ne nejstarší známý wůbec, aspoň nejstarší co určité nese da-

260) Formule o tom podali sme we Formelbuch d. Königin Kuni-
 gunde pag. 314 a 315, Emler regist. num. 1221 a 1227.

261) *Contin. Cosmae* p. 451—453: Ab illo tempore incolae terrae, cognito exitu Teutonicorum spiritu alacriori recreati, qui habitabant in sylvis et nemoribus, regressi sunt ad proprios lares, et ex illa hora homo misit manum ad opera, bubulcus coepit laborare in aratro, faber in fabrica, carpentarius in architectura, femina in colo et fuso etc.

tum, ²⁶² vyložíme je něco šířeji. Sněmováno tenkrát 1281 w dominikánském klášteře u sw. Klímenta na starém městě Pražském. Stawové přítomní přísahali všichni, že chtěli přičiniti se wší mocí, aby pokoj w zemi zachován byl neporušený; protož že žádný z nich nebude jakýchkoli zločincůw chrániti, ani jim showiwati, ale je pronásledowati dle možnosti, aby zlost jejich potlačena i wšecky wýtržnosti náležitě potrestány byly; a také mezi sebau slibowali nezdwichati ani z přízně ani z nepřízně ničeho, coby k nepokoji wésti mohlo, ale starati se raději, aby každému dála se sprawedlnost. Dále prawí se: „aby nezdálo se, že králewici Wácławowi, pánu našemu přirozenému, w jeho práwích ubližuje se, slibujeme pod dotčenau přísahau, že wšecky statky, které byly někdy w moci pána našeho krále Otakara, po jeho pak smrti někdo ku požíwaní swému potáhl, aneb kterých nabyl propůjčením od pána našeho (markrabě), má každý, jeli přítomen, hned a bez odkladu, neníli pak přítomen, we 14 dnech, ode dneška počítaje, postaupiti w ruce markrabě, poručníka téhož knížete a pána našeho.“ ²⁶³ Nápodobně má každý z nás

262) Zápis ten našli sme w sauwěkém jednom rukopisu bibliot. kapituly Pražské; Emler regest. podávají jej num. 1238.

263) Důležitý ten nález takto zní w zápisu půwodním: „Et ne D. Wenceslaus, filius quondam illustris regis Bohemiae Premisl, princeps et dominus noster naturalis, laedi in suis juribus videatur, promittimus sub juramento praefato, quod omnia bona, quae in praedicti domini nostri Otakari regis fuerant potestate, et post obitum ejus aliquis nostrum suis attraxit usibus, seu per collationem domini nostri Bohemiae acquisivit, si talis praesens fuerit, statim et sine aliqua dilatione, si vero absens fuerit, infra XIV dierum spatium ab hodierna

1281 kdo po smrti dotčeného krále uwázal se we kterýkoli statek biskupstwí Pražského neb jiných kostelůw, ano i osob saukromých, wrátiti ho hned, aneb neníli přítomen, we 14 dnech; a máli jaké k němu práwo, má sprawedliwým saudem o ně státi; kdo tak neučiní, ustanowujeme všichni, že nejen ztratí to práwo své, ale má i jinau pokutau, o které se usneseme, trestán býti. Také slibujeme pod již dotčenau přísahau, že nikdo z nás w zemi České nemá bez zvláštního powolení dotčeného markrabě zakládati a stawěti nowé pewnosti jakékoli, a ty které po smrti králowě postawil, má bez odkladu obořiti, neobdržíli k nim od markrabě powolení. Proti těm pak, kteří wčera nebo dnes odešli ze sněmu přísahy nesložiwše, aneb kteří, ač přítomni jsau, ji skládati se zdráhají, aneb řádně woláni bywše na sněm ani nepřišli, takowý ze swolení nás všech wynášíme nález: že kdo z přítomných ještě dnes, z nepřítomných pak we 14 dnech, nesloží řečené přísahy, těm a takowým má se sáhnauti na všechny jejich statky, a pán náš markrabě, aneb kdo postawen jest na jeho místě, má po 6 nedělích, neučiníli on dosti powinnosti své, s naší všech pomoci táhnauti k jeho hradům a dobýwati jich.“

Dle úmluw sněmu noworočního měl, jakož již

die computandorum, ad manus domini nostri marchionis Brandenburgensis, tutoris ejusdem principis et domini nostri Wencezlai, nomine ipsius resignare debeat incunctanter.“ — Jest to, jakož sme již dříve připomenuli, důležité a pamětihodné seznání samých pánůw českých, že král Otakar při tolikrát rozkřičeném odnímání statkůw, (t. j. ssutí dáwných zástaw králowských), nezakročowal proti nim nikoli násilím, ale právem zemským.

podotkli sme, markrabě Ota w měsíci máji přiwesti krá- 1281
lewice Wáclawa do země, i obdržeti od stawůw za to
náhradu 15 tisícůw hřiwen stříbra: když ale přiblížil
se čas ten, přišli od něho poslowé, wzkazující, že pro
důležitá zaměstnání nemohl ani sám přijíti, ani wypra-
witi králewice do Čech; i žádal té věci odkladu až do
dne sw. Jana w měsíci čerwnu.²⁶⁴ Z nedostatku dalších m.
zpráv určitých nelze nám stanowiti, dostál-li potom Jun.
slowům swým: zdá se však že to, co jiné prameny
podávají k dobám nejistým, může a má rozumíno býti
o tehdejším wyjednávání. Zbraslawská kronika (Chron.
Aulae reg.) wyprawuje, že markrabě jen pod tau wy-
minkau swolil byl wydati Čechům králewice Wáclawa,
budeli mu dána dostatečná náhrada za náklady a škody,
které prý utrpěl byl při hájení země a wladaření w ní.
Stawové že uwolili se k takové náhradě, až se prý pře-
swědčí, že mladý Wáclaw zdráv byl a nikoli nedužiw.
Tak tedy po zaručení se některých pánůw přiweden
byl mladý kníže do Čech, o němž tudíž seznáno, že
utrpením swým w cizině nemálo znedužiwěl. Nicméně
páni uradiwše se, hledali všemožně urownati se s mar-
krabím, ale nikterak prý nemohli s ním se shodnauti.
Proto ubohý králewic odweden zase do Němec, a dle
swědectwí jiného, dne 30 čerwence odewzdán jest do 30
Drážďan, Míšenskému markrabi Jindřichowi k opatro- Jul.

264) Adveniente termino praefato, — D. Marchio misit nuntios
suos et literas ad excusandam absentiam suam, dicens se
arduissimis negotiis esse occupatum, — sed alium terminum
videl. nativitatem S. Johannis baptistae petivit sibi assignari
etc. — píše *Contin. Cosmae* p. 454, ale nedokládá, co dále
se stalo. — Jest to jeden z hojných důkazůw pauhé zlomko-
witosti tohoto historického pramene. —

1281 wání.²⁶⁵ Tam bezpochyby napotom aspoň wliďněji chowán byl.

18
Febr. Léta 1281, dne 18 února, zemřel často jmenovaný biskup Olomucký, *Bruno ze Schaumburka*, jenž powolán byw na stolicí swau již r. 1245, zvláště w posledních létech kralowání Otakarowa stál byl jako w popředí dějin Českých. Požíwal byl auplné důwěry netoliko dotčeného krále, ale i několika papežůw Římských, i posléze krále Rudolfa samého, a nic nedálo se w říši České důležitějšího bez jeho rady a spolupůsobení; jakož pak o tom od nás již dosti wyprawowáno bylo. Po-

265) *Chron. Aulae reg.* ap. Dobner, V, 45: Nobiles periculo regni volentes providere sagaciter, puerum sibi praesentari petierunt, promittentes firmiter, quod cum marchione super allegatis damnis convenire vellent, si tamen ipsum puerum sanum et incolumem invenirent. Fidejussoria igitur cautione intermedia puer in Bohemiam ducitur, qui exilii sui angustiis extenuatus admodum debilis invenitur. Nobiles autem naturali suo domino quantumcunque debili potius subesse, quam a commodato torqueri dominio eligentes, deliberatione praevia, cum marchione formam concordiae quaesiverunt; cum quo tamen concordare ex tunc minime potuerunt. Puer igitur in Saxoniam reducitur etc. — *Beneš Minorita* praví: „Eodem anno (1280) reductus est puer Wenceslaus heres regni in die paschae (datum to patrně mylné jest); ubi nobiles regni ad ipsum venerunt, et de liberatione sua secum tractaverunt; et quia concordare cum tutore marchione Ottone ibidem non poterant, reductus est puer in terram Misnensem in civitatem Drezdam, et datus est marchioni Henrico ibidem observandus 3 kal. Augusti.“ — Zprávy obau těchto pramenůw wztahují se patrně k jedné a téže události, kteraužto s důkladem pokládati můžeme mezi následky noworočního sněmu 1281, co do času dokonale zjištěného. —

cházeje ze šlechtického rodu seweroněmeckého, nepřestal 1281 po celý čas žiwobyti svého howěti jazyku, obyčejům a řádům německým w koruně České, a král Otakar upřilišil se tuším hlawně jeho náwodem w témže směru. Ačkoli pak nestal se, za příkladem jiných biskupůw německých, bezprostředním poddaným krále Římského čili Německého, předce podařilo se mu powznesti biskupstwi Olomucké k moci poněkud samostatné, a to sice zřízením drahně statkůw manských, jichžto držitelé hleděli k biskupům Olomuckým co bezprostředním pánům swým až do naší paměti. Po jeho smrti ustanowil král Rudolf na jeho místě Albrechta wéwodu Saského w Morawě za zpráwce; na stolicí pak biskupské následowal po něm Dětřich ze Hradce, z rodu pánůw Wítkowcůw (1281 — 1302).

O královně *Kunhutě* tratí se během roku 1281 historické památky na delší čas: na jejich pak místo nastupují powěsti, pomluwy a klewety, čím bujnější tím utrhawější; a pohříchu nelze říci, že by k nim byla nedala skutečné příčiny. Když ujala se byla panování w Opawště, hrnuli se ke dworu jejímu páni čeští i morawští, kterým zmáhající se od Němcůw zárawy nejwíce protiwny byly. U ní, na staroslawném Hradci w Opawsku, přemítány již od roku 1279 všelike náwrhy, kudyby násilná Braniborská vláda w Čechách zrušena býti mohla; wálka pak r. 1280 krutě o to wedená brala, jakož již připomenuli sme, hlawně od ní své podněty. Mezi šlechtici českými a morawskými, kteří přilnuli byli ke dworu jejímu, vynikal často jmenowaný pán *Záviše z Rosenberka* netoliko urozeností, jakožto starosta Wítkowcůw, ale i osobní powahau. Byl on muž jak ušlechtilé postawy a jemných mrawůw, tak i neobyčejných pro wěk swůj schopností a wědomostí, udatný rytíř a

1281 proslulý básník; ba považován byl namnoze netoliko u sprostého lidu, ale i mezi vysoce postavenými, za nebezpečného kauzelníka i čarodějníka.²⁶⁶ Půwabu té a takové osobnosti králowna wdowa neodolala nadlauho: přiwinulať ho k sobě blíže, jmenujíc jej purkrabím na Hradci a zpráwcem dworu swého; konečně pak oddala se s ním tajně. Času, kdy se to stalo, nelze naprosto udati; nejwíce podobá se prawdě, že teprw we druhé polowici roku 1280; nowá však její láska nedala se utajiti, jak mile Kunhuta porodila nowého syna, jemuž na křestu dáno jmeno Jan neboli Ješek, a jenž potom dosáhnuw swého věku, stal se křižowníkem Swatomařským. Ze skutku toho, zawiněného přirozenau dcer

266) *Monachi Fürstenfeld. chronica de gestis principum*, ap. Böhmer, I, 9, píše o něm: „Fuit in regno Bohemiae quidam supanus dictus Zawisch, potens et dives, de magna prosapia oriundus, et nihilominus in arte magica non mediocriter edoctus“ etc. — *Chron. Aulae reg.* p. 49 dī: „Zewissius — reginae animum in amorem suum, quibusdam nigromantiae conatibus ipsam circumveniens, provocavit. — Regina quibusdam artis magicae ab ipso illusa fallaciis, ipsum arctius amans, sibi mox complacere studuit, et quod in regem deliquerat, ipsi indulgens ex animo, eum inter quotidianam suae curiae familiam praestantiorem ceteris deputavit.“ — Týž Mon. Fürstenfeld pag. 11 wyprawuje, že když Záwiše podal později králowně Jitce darem záwoj welmi uměle zhótowený (peplum arte magica infectum), ona zhroziwši se toho díla kauzelného, hned do ohně je uwrhla. — O Záwišowě básnictwí nadomýšleno se w nejnowějších dobách tím wíce, čím méně o něm vlastně se wí. Teprw píseň jedna z XV století (wiz Wýbor z literat. české, II, 443) prawí: „W tom wězení Záwiše mnoho dobrých piesní skládáše;“ což po něm opakowal k r. 1290 Wáclaw Hájek z Libočan podobnými slowy.

Ewiných křehkostí, brala si však zlolajnost lidská záhy 1281 příčinu, nejen haniti krutě pád její, bez ohledu na okauzlení ubohé paní, ale i uwoditi nešlechtně její předešlý život w podezření, jakoby již dáwno zamilována bywši, sama byla někdy ukládala o bezžiwotí krále manžela swého, kudyby prý jen howěti mohla hříšné lásce swé.²⁶⁷ O nic wěrohodnější není také jiné, teprw za naší paměti smyšlené obwiňowání Stawši se matkau w nemanželském loži, usilowala prý noworozeňátku swému pojistiti dědictwí země Opawské; čímž prý křiwdilo se právům od knížete Mikuláše, někdy krále Otakarowa syna, dáwno nabytým; takže prý netoliko Bruno, ale i král Rudolf pohnuty se widěli, rukau branau wložiti se w to, aby knížeti Mikulášowi zachowáno bylo jeho dědictwí. A však dlauhowěký a welmi zapletený spor o zemi Opawské we XIII století nedá se ani tau cestau rozhodnauti. Nikdo nezapírá, že již za Otakarowa žiwobyťi i Kunhuta i Mikuláš byli w požíwaní jistých tam práv, o jichž ale dosahu a poměru, w nedostatku všech listin a zpráv určitých, nic jistého stanowiti nelze; a holá jest neprawda, žeby král Rudolf za žiwobyťi biskupa Bruna byl kdy postavil se nepřátelsky

267) Často jmenowaný mnich Fürstenfeldský, jenž za swého mládí (asi w létech 1284—1287) w Praze byl studowal, učinil se hlawním hlasatelem těch a podobných klewet, jichžto lžiwost nepodjatému saudu sama w oči se stawí. K wywrácení jejich postačí, mimo jiné důwody, již samé ty neobyčejné chwály, kterými král Rudolf jak r. 1279, tak i ještě r. 1280 její „probitas“ a „venusta morum honestas,“ i „multimodae virtutis qua claret praestantiam,“ uznáwal a welbil (wiz poznam. naše n. 244 a 253. Emler n. 1154 a 1215). Wždyť Záwiše, jak známo, pro winy swé ke dworu Otakarowu ani přístupu byl neměl.

1281 proti někdejší královně České, od něho tolikrát vychwalované.²⁶⁸ Nám nezbyvá nežli přiznati se, že newíme, co a jak dalo se s Kunhutau a nowým milovníkem jejím w běhu let 1281 a 1282. Prawdě nejwíce se podobá, že oba seděli tiše na Hradeckém hradě, veřejného žiwota strastné té doby co nejméně se aučastniwše.²⁶⁹ Král Rudolf pak opustiw nawždy krajiny Rakauské w máji 1281, a potom ku konci léta 1282 propůjčiw zemi Rakauskau synům swým co léno říšské, neaučastnil se od té doby věci Českých, jako dříwe.

1282 Léta 1281 a 1282 náležejí mezi ta nejnešťastnější w dějinách českých; každé spomínání o nich plno jest zármutku a hrůzy. Símě předešlých rozbrojůw a wálek neslo zhaubné owoce, ježto nedalo se odvrátiti ani sebe vlastenečtějšími úmysly a umluwami. Již rok 1279 počítán byl mezi méně aurodnými netoliko w Čechách, ale i w okolních krajinách; roku pak 1280 wálka zuřiwší wíce méně po celé zemi, překážela netoliko rádnému skli-

268) Hlavní půwodce této historické hallucinace jest Ant. Boček we swém již častěji dotčeném pojednání „Mähren unter K. Rudolf I.“ (w Praze 1835). Newědělt on ještě nic o psaní Rudolfowě k městům českým, daném w druhé polowici r. 1280 (wiz poznam. 253), sice bylby jistě Welehradskému Anonymowi swému diktowal poněkud jiné swědectwí do péra. Spolehliwější jsau Regesta země Opawské z r. 1061—1464 od Fr. Kopeckého, w Archiv für österr. Geschichte, XLV Bd. Wien 1871. —

269) Kronika Zbraslawská prawí (l. c. p. 49), že „Chunigunda — in Moravia — annis exilii Wenceslai pueri moram faciens, in vitae necessariis cum sua familia defectus innumerabiles passa fuerat.“ — Že Opawsko té doby ještě k Morawě počítáno bylo, netřeba tuším dokazowati znova. Srown. nahore knihu V, a přílohu D. na str. 436—439. —

zení žně, ale i vzdělávání polí a zasiwání ozimě, tak že 1282 lidé wenkowští, ježto se byli rozutíkali, wrátiwše se po nowém roce 1281 ke swým domowům, neměli čím žiwiti ani rodin swých, neřkuli aby mohli byli zásobowati trhy weřejné. Následkem toho nastal hlad a mor neslýchaný po celé zemi, a trwal až do polowice léta 1282. Děsná jsau slowa, děsné obrazy a barwy, kterými tu boží ránu líčí spisowatelé sawěcí: kterak tamto prý wyhladowělé obludy lidské, již mrtwolám podobné, haufně obléhaly obydlí těch několika dobrodincůw, kteří ještě drobty některými je milosrdně podělowati mohli; kterak jinde zdiwočelí zaufalci násilím do domůw se wdírajíce, bohatším ukrádali hrnce s ohniště, aneb s drawčí hltawostí na wše se wrhali, co se jim zdálo žeby hlad jejich ukrotiti mohlo, na kůry stromůw, na pupence a trawiny rozličné, na žiwočichy wšeliké i mrchy jejich, ba i na lidi samé, ano powídá se i o matkách, které dítky, i o dítkách, které rodiče swé prý wraždily a zžíraly; kterak pustly nejen domy, ale tytýž i městečka i wesnice; kterak na Pražských náměstích umíralo lidí na sta, takže sotwa lze bylo sehnati, kdoby mrtwoly jejich odklízeli; kterak umrlčí wozy bez přestání sbíraly mrtvé po ulicích a wozily wen z města; kterak za městem wykopáno bylo jam osmero welikosti ohromné, do nichž metáno po tisících mrtwol, ano někteří, widauce swé nezbytí, již i sami za žiwa do nich prý se wrhali; kterak jiní, ježto haufně poutíkali byli do ciziny, aby w Durinsku, w Sasích a Bawořích dožebnali se slitowání, také tam hladem hynuli atd. Udávalo se, owšem jen dle pauhého zdání a jako na zdařbůh, že w Praze jediné pomřelo hladem tím, a morem w jeho zápětí, až do 20,000 osob, w celé pak zemi as do 600,000 lidu, — až konečně prý pán

1282 bůh smilowaw se, aurodau neobyčejně hojnau roku 1282 hrůzám těm a žalostem konec učinil.²⁷⁰

Kromě smutných těchto zpráv nepodáno nám o událostech w běhu léta 1282 nižádné jiné památky, — jakoby ta bída přitlumila byla po tu dobu všecky jiné snahy a náruživosti lidské. —

270) *Contin. Cosmae* p. 454 — 463 obšírně líčí všelike hrůzy té doby; krátce připomínají o nich hojné kroniky německé menší, ku př. k r. 1281 ap. Pertz, XIX, 532, 541, 545, k r. 1282 ibid. XI, 712, 731 a j. w. *Annales Colmar. majores* ap. Pertz, XVII, 209 píše k r. 1282: Circa Pragam metropolim Boemorum fame mortui fuerunt homines; sexcenti trigina millia perierunt etc. — *Monach. Fürstenfeld.* ap. Böhmer, I, 11, 12: Post obitum regis Bohemiae facta est fames magna in eadem terra, in tantum, ut prae famis inedia infiniti homines morerentur etc. — *Długoss [histor. Polon. wyprawuje* (lib. VII, 827—828): Fames horrenda — adeo sui atrocitate agrestes et plures e plebe integro biennio afflixit, ut perniciem famis vitaturi, laribus, uxoribus, et pignoribus relictis, aliqui in Hungariam, nonnulli Russiam stipem quaesitura diffugerent. Sed utrobique illos crudelior pestis et perniciēs possedit. Qui enim in Hungariam diverterunt, ab Hungaris Comanis tunc barbaris venundati sunt; qui vero ad Russiam traditi Tartaris pro tributo etc. —

KNIHY SEDMÉ ČLÁNEK DRUHÝ.

ČECHY ZA KRÁLE WÁCLAWA II.

Králiw příjezd do Prahy a poměr ku králi Rudolfowi. Králowna Kunhuta i Záwiše z Rosenberka. Strany w Čechách. Záwiše zpráwce zemský; zásluhy a pád jeho. Nabytí pánství w Krakowě a Sudoměři. Newole s Albrechtem Rakauským a spolky proti němu. Adolf Nasowský král Římský. Wáclaw w Polště. Smíření s Albrechtem. Péče o dobré obecné. Korunování w Praze. Albrecht wolen za krále Římského. Wáclaw korunován w Polště; nabývá koruny Uherské pro syna svého Wáclawa III. Papež Bonifacius VIII stawí se mu na odpor a popauzí krále Albrehta i Karla Roberta proti němu. Wáclaw III opauští Uhry. Wálka s Albrechtem i Karlem Robertem. Wáclawa II nemoc a smrt. Jeho tělesná i duchowní powaha, chyby i ctnosti a zásluhy. (R. 1283—1305.)

Když na počátku²⁷¹ někdy roku 1283, den sw. 1283 Štěpana (26 pros. 1282), zjewila se duha neobyčejné krásy, klenaucí se nad celau Prahau od jihu k seweru,

271) Od starodáwna až do XVI století počínal w Čechách nowý rok ne jako nyní 1 lednem, nýbrž již dnem narození Krista, t. j. 25 Decembrem; a poněwadž zase počátek dne počítán ne od východu, ale od západu slunce, kdežto po skončení 24 hodin na plném orloji jewila se nowá řada hodin, proto počínal nowý rok tehdáž již „štědrým večerem“ (largum sero) t. j. večerem před wánocemi, čili 24 Dec.

1283 jaly se maudré wěstkyně mezi křesťany jako mezi židy w Praze wykládati to za znamení nastáwajícího Čechám w tom roce štěstí a požehnání s hůry. A když potom dne 5 dubna 1283 hwězda nad míru jasná na nebi dotýkala se rohu měsíce, znamenali we zjewu takowém i učení hwězdáři Pražští blížící se již příchod krále, tužebně od dáwna očekáwaného. I když konečně dne 24²⁴ máje 1283 nastáwal skutečný příjezd mladého panovníka do hlawního města, byla radostná tauha po uwítání jeho tak všeobecná, že páni a rytíři wyjeli na několik mil jemu w austřety, měšťané Pražští wítali jej před bránami swými slawnostní hudbau, spěwem i tancem, a weškero duchowenstwo, wedením biskupa Dobeše, sprowázelo ho w processí se spěwem na hrad, ana i staroslawná píseň „Hospodine pomiluj ny“ rozléhala se široko daleko w ústech obecného lidu.²⁷²

24
Mai.

O wyjednávání, které wedlo ku konečnému propuštění mladého krále, nemáme zpráv místnějších, nežli že markrabě Ota k oněm 15 tisícům hřiwen stříbra, které dle sněmowního swolení r. 1281 dal sobě byl za swé poručníkownání zaplatiti, požadowal nowých ještě 20 tisícůw hřiwen; kteréž když nemohly jemu hned dány býti, podržel pro sebe zástawau za ně nejznamenitější hrady a města: Děčín, Austí nad Labem, Most, Ronow s Žitawau, Bezdězí a Šarfštein.²⁷³ Král Wáclaw, wida nezbytí, podwolil se k wýminkám takowým, kteréž markrabě i přísahami dotčených měst sobě stwrditi dal.

Ačkoli pak Wáclawowi II, když dostal se konečně do Čech, nebylo než 12 let, uwázal se předce sám we

272) Contin. Cosmae pag. 467. Chronicon Aulae regiae p. 47.

273) Contin. Cosmae p. 468. Emler Regesta n. 1297.

wládu země, aspoň dle jmena: zkušenost nabytá pře- 1283
dešlým regentstwím byla příliš trpká, než aby Čechové
byli mohli přátí sobě opakování jeho. Skutkem bylo
ale owšem nemožné, aby panowník tak mladý byl pro-
wozowati mohl moc swrchowanau beze všeho cizího
nawodu. Byli to, jak se zdá, dwa mužowé, kterými
Wáclaw hned na počátku panování swého hlawně wésti
se dal: biskup Pražský Tobiáš (Dobeš) z Bechyně a
pan Purkart z Janowic na Wimberce, někdy nejvyšší
maršalek, potom hejtman zemský we Štyrsku a w hor-
ních Rakausích, nyní pak nejvyšší hofmistr kráľowstwi
Českého. Wedle těchto dwau zastáwali přední auřady
jak zemské tak i dworské páni: Zdislaw z Lemberka
co nejvyšší purkrabě, Zbislaw Zajíc z Třebauně co
nejvyšší komorník, Sezima z Krašowa co nejw. truksas
a Beneš z Wartenberka nejw. číšník.

Nejwětším však a rozhodným wliwem působil
u krále tchán jeho, král *Rudolf*, pokudkoli žiw byl;
w Čechách nedálo se bez jeho rady a pomoci nic důle-
žitého. A uznati se musí, že o dobré mladého krále
staral se neméně wěrně a pilně, nežli o dobré vlastního
syna. Nejen že pustil mimo sebe nároky r. 1277 proti
Otakarowi wedené, ale přispíwaje mu hojně radau, po-
učením a napomínáním, hájil ho i osobním, když toho
bylo potřebí, zakročením. Takto pomohl nowému králi
hned z prwní nesnáze, ze záwazkůw totiž nesprawe-
dliwých, ku kterýmž od markrabě Oty Braniborského
byl donucen. K žádosti poslůw českých podal we
Friburku Šwejcarském dne 23 srpna 1283 na saud 23
knížat říšských tu otázku: kníže nebo i člowěk jaký- Aug.
koli, nebyw na swobodě, když mocí a násilím donucen
slíbil cokoli, zdali powinen byl také slib swůj plniti?
A když knížata nálezem jednohlasným wyřknuli, že

1283 nikoli, Rudolf potwrdiw nálezu, doložil, že dle toho ani Wáclaw nebyl wázán k tomu, co markrabě Ota na něm byl wynutil, a to tím méně, an Ota r. 1278, když poručnictví se byl ujímal, již napřed prý odříkal se byl všeliké za to náhrady. Protož že nebylo mu potřebí ani platiti summy slíbené kterékoli, ani dáwati za ně do zástawy hrady a města již jmenované.²⁷⁴

Králowna *Kunhuta* netraufala si pospíšiti k synowi swému hned po jeho návratu do země: dříve poslala k němu psaní, chtějíc dowěděti se o smýšlení jeho. On ale taužiw po matce, wyprawil k ní posly, aby nemeškala přijeti, a přiwítal ji radostí plnou i srdečnou. Tak upewniwši se brzy w důvěře a lásce synově, dosáhla toho bez nesnází, že mladý král přijal i milovaného jejího *Záwiše* netoliko na milost, ale také ke dworu swému, a dowolil jemu i vkládati se poněkud do veřejné vlády zemské. Tím ale páni někteří, a zvláště nejw. hofmistr Purkart z Janowic, cítili se welmi uraženi, a nemohauce odstraniti nowého milostníka, počali newražiti za nedlouho i na samého krále. A poněwadž i *Záwiše*, wedle krále, nalezal hojně přízniwcůw jak mezi pány, tak i u obecného lidu: netrwalo dlouho, že udělaly se opět dvě strany w národu, kteréž již okolo 10 listopadu 1283 chápaly se zbraně
 10 Nov. jedna proti druhé. Proti *Záwišowi* powstali, kromě Purkarta i pánůw dříve jmenovaných, t. Zbislawa z Třebauně, Zdislawa z Lemberka, Sezimy z Krašowa i Beneše z Wartenberka, také páni Tobiáš z Bechyně,

274) Listina Rudolfowa dd. Friburg in Otlandia (t. j. in Üchtland, nyní we Šwejcářích), X kal. Sept. — tištěna jest již často, u Balbína, Sommersberka, Pertza, Jirečka, Emlera (n. 1297) a j. w. a však všude více méně nezpráwně. Original její chowá se w archivu koruny České.

biskupůw synowec, Bohuslaw a Dobeš ze Zwíkowa 1283 i Heřman z Hohenberka. Záwiše ujímali se páni Wítkowci, Ojír z Lomnice, Jindřich z Rosenberka, Oldřich ze Hradce, Sezima ze Stráže a Wítek z Krumlowa, Záwišůw bratr; dále jeho swak Hroznata z Husic (z pokolení Kaunicůw), slavný Hynek z Dubé, Jaroslaw ze Šternberka, Hynek z Lichtenburka, Albrecht z Žeberka, Mutina z Kostomlat, Ondřej z Kawčíchory (rodu Benešowského), Půta ze Mšena, Wilém z Miličina, Půta z Potenšteina, Soběhrd z Litic a Holen z Wildšteina. Tito měli patrnu přewahu co do počtu, moci a vážnosti; a poněwadž i král i matka jeho k nim se družili, nebylo jim nesnadno, wypuditi protiwníky swé z auřadůw a osaditi tyto swými přátely. Tak již na počátku roku následujícího (1284) stali se byli páni Ojír z Lomnice 1284 nejvyšším komorníkem zemským, Hroznata z Husic nejw. purkrabím, Hynek z Dubé nejw. truksasem, Jaroslaw ze Šternberka nejw. číšníkem, Wítek z Krumlowa králowým podkomořím, Záwiše pak sám nejw. hofmistrem králowým; wedle nich pak byl Boleslaw ze Smečna (předek pánůw z Martinic) nejw. sudím, mistr Petr probošt Wyšehradský zůstal jako prwé nejw. kancléřem, a Radoslaw byl nejw. písařem zemským. Co vše sběhlo se we wálce od měsíce listopadu 1283 až do března 1284 wedené, ale tuším málo krwawé, jest nám naprosto neznámo. Zakročením krále Rudolfa způsoben opět poklid, a strany obě uzavřely mezi sebou příměří až ke dni sw. Trojice (4 čerwna); mezi tím přičiněním jeho a králowny Kunhuty podařilo se dne 25 máje dokonale jejich obau smíření. ²⁷⁵ Páni strany ²⁵ Mai.

275) Listiny o smlauwách těch tištěny w Emler. registách n. 1311, 1312, 1316, 1319, prwní dvě z formulářůw sauwěkých, druhé z originálůw we Wídni zachowaných.

1284 obojí slíbili toho dne, přiwěšením pečeti swých k zápisům na to vydaným, že ku králi swému napotom wždy wěrně a poslušně, k sobě pak wespolek pokojně a beze swáru chowati se budau, a to pod ztracením cti a statkůw swých a pod upadnutím we klatbu církewní. Zdá se že král Rudolf we smírčím tom díle, jakož i w jiných potřebách, užíwal pomoci purkrabě Normberského Fridricha z Hohenzollern, sobě welmi oddaného: nebo brzy potom nacházíme tohoto německého státníka w požíwaní českého auřadu zemského, purkrabství totiž Loketského, kteréhož tuším nenabyl jinak, nežli zásluhami zvláštními o Čechy.²⁷⁶

m. Moci a wliwu, jichžto Záwiše z Rosenberka požíwal
 Jun. na dvoře královském, a kterýchž mu mnozí welice záwiděli, nejen neubýwalo, ale i znamenitě přibylo, když mu dowoleno na počátku měsíce čerwna 1284 oslawiti weřejně s welikau okázalostí manželské swé spojení s králownou Kunhutau, a tudíž chowati se zjewně před swětem co králůw otčím. Od té doby provozowal on královskau moc a její práwo skutkem sám, mladému králi jen twárnost pauhau ponecháwaje; král pak prokazowal jemu všecku onu čest, ku které naproti manželi matky swé zawázána se býti cítil, jakož i uznalosti plnau důwěru, kteréž jeho vyšší rozhled we věcech státních a péče o dobré celé říše nejen žádaly, ale i zasluhowaly. Nelze zajisté zapírati, pokud stačí naše wědomí, že snažil se neméně důrazně nežli opatrně opraviti a upewniti zase moc panowničí a pořádek všech věcí w zemi, ježto dlauhým bezkrálowím welice

276) Týž purkrabě Normberský Fridrich vydal co purkrabě Loketský listinu, jejíž original chowá se podnes we král. archivu we Mnichowě (Emler reg. n. 1362).

byly utrpěly. Ti páni Čeští a Morawští, kteří dobro- 1285
wolně nepodrobowali se zákonům, donuceni jsau mocí
brannau ku poslušenství. Roku 1285 táhl Záwiše s krá-
lem před pevný hrad Zwíkow, náležewší od dáwna
mezi hrady královské, a dobyl jeho; také skrocen jest
pan Sezima z Krašowa, jenž nepřestáwal potýkati se
s dvěma královskými purkrabími na Domažlicích.
Roku následujícího (1286) bral se Záwiše opět s králem, 1286
w čele mohutného vojska, do Morawy. Tam w Brně
zjednána smlauwa mezi králem a wéwodau Mikulášem
takowá, že oba we sporu swém o práwo ku knížetství
Opawskému přišli mocně na rozsudek krále Rudolfa,
Wáclaw pak ubezpečil newlastního bratra swého, že
we třech létech nejprwé přístích nebude mocí sahati
ani na osobu, ani na statky jeho, a wšecky neshody
neboli půtky, ježto by w tom čase mezi poddanými
jich obau nastati mohly, podány budau na rozhodnutí
wévody Jindřicha Baworského i Jindřicha markrabě
Mišenského.²⁷⁷ Když na Erhartowi z Obřan, mocném
ale nepokojném předku rodu Kunstatského, dobyto
bylo hradůw a měst několik, přišel i on 28 února 1286²⁸
ku králi do Brna pokořit se a prosit o milost, se za-^{Febr.}
kazowáním se k wěrnosti a ku poslušenství, před kní-
žetem Mikulášem, panem Záwišem a hojnými pány
českými i morawskými.²⁷⁸ Na klášteře Rajhradském osa-
diwši se tlupa zběhůw a laupežníkůw asi 400—500,
činila odtud weliké škody w zemi Morawské: přes zaufalý
její odpor dobyl Záwiše kláštera nočním autokem, a
schyťal za rána i ty, kteří autěkem zachowati se byli
chtěli; ti pak všichni, počtem až ke 400, odsauzeni

277) Regesta ap. Emler n. 1393.

278) Regesta ibid. n. 1373.

1286 bywše k smrti, k odstrašení jiných, budto zwěšeni aneb postínání jsau.²⁷⁹ Odtud obrátili se král a Záwiše proti Morawské Třebowé, ku potrestání zpaury pana Fridricha z Šumberka mladšího, poručníka wnukůw někdy Boršowých z Risenburka. Tento Fridrich we dlauhém sporu swém s biskupem Olomuckým Dětřichem ze Hradce byl sice přišel mocně na králůw rozsudek, ale zdráhaje se splniti hlavní jeho článek, (aby obořil nowě postawenau twrz mezi Switawau a Bořitowem), zřejmým odbojem zemi mnohé nadělal byl škody: proto ztečeny také jeho hrady a města, on pak sám upadl w zajetí. Za přimluwau mnohých pánůw, král Wáclaw darowal mu žiwot, ale kázal mu na prawé ruce utnauti prst jeden, aby do smrti pamětliv zůstal trestu pychem swým zaslauženého. Konečně zmocniw se Záwiše i laupežnického zámku Hohenšteina na pomezí Českomorawském k ruce králowě, opatřil ho wěrnau posádkau k ochraně pokoje w okolí onom.²⁸⁰

Znameníte tyto úspěchy vojenské swědčí dosti wysoce o Záwišowě spůsobilosti co wálečníka: zdá se však, že i we zprávě politické počínal sobě s newšedním wěhlasem. Důkazem na to jest, že nařízením obšírným (ze dne tuším 4 září 1287,²⁸¹) on prwní uwedl do měst Pražských onen řád policejní, s počátku prý jen

279) Chronicon Aulae reg. ap. Dobner. V, 58, 59 (tak i násl.)

280) Nejen Chron. Aulae reg. l. c. ale i Continuatio Vindobon. (ap. Pertz, XI, 714) wykládají skutky tyto wálečné tak, jakoby je wedl byl Wáclaw sám, a nikoli Záwiše.

281) Datum to jest nejisté, protože čte se jen we formuláři Zdeňka ze Třebíče, o kterémž nahoře k r. 1270 w poznámce 78 na str. 72 knihy této promluwili sme. O tom však není pochyby, že nařízení samo (ap. Emler n. 1418) wyšlo za wladaření Záwišowa.

na jeden rok, který ale potom pod jmenem „auřadu 1286 šestipanského“ udržel se po celá století v platnosti. Aučel jeho byl zameziti rozbroje, záští a nepokoje všeliké w Praze, a napomáhati pořádku i zprávnosti w obchodech městských.

Působením tak obezřelým a důrazným podařilo se sice panu Záwišowi, udržeti se u vysokém ale i kluzkém postawení swém: aby však uchránil se konečného pádu, bylo mu potřebí netoliko auplnější bezauhonnosti, nýbrž také stálejšího štěstí. Třebas i král Wáclaw nepřipomínal sobě, jak těžce muž ten byl prowinil se proti šlechtnému Otakarowi, a jakowau cestau později dobyl sobě vysoké přízně: však nezapomínali toho hojní jeho nepřátelé, a pánowité jeho se chování bylo příčinau, že i přátelé mnozí odvrátili se od něho. A kdokoli mu nepřáli, ti všichni nacházeli u krále Rudolfa záštitu proň welmi nebezpečnou. Wzájemná nedůwěra i nepřízeň mezi Rudolfem a Záwišem již na počátku roku 1285 došla byla stupně vysokého. Když zajisté 1285 dne 24 ledna toho roku král Wáclaw s matkau swau 24 Jan. Kunhutau jeli ku králi Rudolfowi do Chebu, kdežto sňatek mladého krále s Jitkau již dříve jemu oddanau slawiti se měl, doprovodil je Záwiše jen až k onomu městu, pozastawiw se s komonstwem swým w nejbližším před ním královským dvoře; netraufalt zajisté sobě wíce pod moci krále Římského, ježto předce byla někdy jeho autočištěm. K dowršení jeho nehod umřela mu také manželka jeho, králowna Kunhuta, již dne 9 září 1285. 9 Sept. W bolesti nad jejím aumrtím jewil se asi poslední ještě upřimný saucit jeho a královského jeho pastorka. Neb ačkoli zápis královský ze dne 23 října 1285, kterýmžto 23 Oct. jemu a synu jeho Ješkowi slawně pojištěny byly města Police a Lanškraun i hrad Lanšperk k věčnému

1286 dědictví, a kterýž i svědectvím všech předních pánův českých stvrzen byl,²⁸² lahodil mu poněkud na chvíli, neodvrátil však nebezpečí na vždy; aniž pomáhal jemu skvělý zdar válečný r. 1286, o kterémž již wyprawowali sme. Nezměněno jím nepřátelské Římského krále o něm smýšlení, a i král Wáclaw nakloňoval ucha svého jeho nepřátelům čím dále, tím více. Předstawováno jemu, (newíme, právem-li, či bezprávím,) že Záwišowi přátelé, jimž on dopomáhal k nejvyšším auřadům, bohatli se škodau celé země; popauzeno ho tím, že králowna Kunhuta, na ujmu koruny a králowství, odkázala byla nejen weškeren statek, ale i každé věnné právo své jedinému nekráloviskému zrozenci svému; ba tušeno zle, netoliko moci, ale i žiwobyti králowu, pokud wrchní vláda byla w rukau Záwišowých. Řeči takové neutajily se tak, aby Záwiše o nich byl nedowěděl se: ale newážil prý si jich, spoléhaje se příliš na králowu k němu, jak se zdálo, vždy nezměněné smýšlení.²⁸³ Teprw když po uwedení do Prahy

1287 králowny Jitky dne 4 čerwence 1287 dwůr královiský
4
Jul. _____

282) Original zápisu chowá se w archivu Třeboňském (Emler n. 1358). Přední páni Čeští, ježto swědčili jemu, byli Ojř z Lomnice nejw. komorník, Wítek ze Hluboké (Záwišůw bratr) královiský podkomoří, Boleslaw ze Smečna nejw. sudí, Hroznata i Wilém Pražští purkrabí, Purkart z Janowic a Winterberka, Hynek z Lichtenburka, Hynek z Dubé král. trucksas, Beneda z Třeble purkrabí na Přimdě, Albrecht ze Žeberka, Albrecht z Lešan, Bohuslaw z Boru (rodu Šwamberského) komorník Plzenský, Zdislaw ze Šternberka nejw. číšník, Beneš z Choltic, Beneš z Kostomlat purkrabě na Kamení, Póta i Soběhrd z Litic purkrabí Domažličtí, Zbislaw Zajíc, Jindřich z Rosenberka a Protiwa z Rožmitála.

283) *Chron. Aulae reg.* pag. 56: Zewissius contra se insurgentem parvipendens infamiam ut prius, universa disposuit.

w Praze nabył jiné twárnosti, wzdaw se vysokého 1287 auřadu swého, ustaupil s weřejného dějiště. Byloť mu sotwa neznámo, že odstranění jeho bylo tajnau výminkau, pod kterauž Rudolf uwolil se byl wydati dceru swau manželí jejímu, králi Wáclawowi.²⁸⁴

Kunhutinau smrtí ubylo také přízně, kteréž Záviše potud požíwal byl na královském dvoře Uherském. Aby ji znova upewnil a nabył nové ochrany proti aukladům, jichž mu od českých i německých nepřátel obáwati se bylo, požádal krále Ladislawa Kumana o ruku nejmladší jeho sestry Jitky, kteráž tehdáž we klášteře žiwot trávila, i obdržel ji; také papež dal k tomu potřebnau dispensaci. Když ale s nádhernau družinau a hojnými poklady ubíral se do Uher pro královskau newěstu, přepaden jest laupežně za Čáslawí od jednoho ze swých nepřátel, Hynka z Lichtenburka; družina jeho rozplašena, hojné poklady na wozích dostaly se nepřátelům w kořist; on sám našel útulek na pewném klášteře Opatowském. Brzy však sebrav se s lidmi swými zase, wyprawil se ještě silněji a nádherněji nežli prwé, a dostal se šťastně k Uherskému dworu do Stolního Bělehradu, kdežto slawností královskau oddán byl s Jitkau. Odtud wrátiw se do Čech, tráwil dni swé s nowau manželkau pokojně a tiše na hradě Swojanowě, kterémuž té doby po německu přezdíwáno Fürstenberg, na hranicích morawsko-českých.

Mezitím podařilo se jeho nepřátelům, popuditi mysl krále Wáclawowu cele proti němu. Tohoto dojí-malo nejwíce, že hrdý ten man držel při sobě aniž wydati chtěl ony královské statky a poklady, mezi nimiž i některé prý korunní skwosty, jež mu odewzdala

284) Swědčí o tom Ottokar Hornek we swé kapitole 201.

1287 byla první jeho manželka. Dle chudých a zatmělých zpráv, kteréž o té věci nás došly, daloby se saudit, že dle vůle někdy Kunhutiny Záviše žádal pro svého a jejího syna Ješka dědičné odstoupení nějakého knížetství w Morawě, za příkladem knížetství Opawského, a že jen pod tau výminkau ochoten byl wydati královské ty statky a poklady. Zdá se, že král Wáclaw nebyl odporen splniti žádost takowau, pokud jeho máti byla na živě: později ale že ji pokládal za neslušnou, zvláště když i král Rudolf rozhodně ji zamítal. Tímto způsobem zrodila se i rostla w duši Wáclawowě nechuť i nenávist k otčimu, který změny takové nikoli se nedomýšlel, protože i králowo k němu se chování zdálo se býti nezměněným, i přátelé jeho s většeho dílu také po jeho ustaupení udrželi se w auřadech swých: ale jen tím auplněji zdařilo se oklamati jeho, a wésti konečné záhubě wstříc, kterau připravowali mu tolikerí nepřátelé.

1288 Když potom nowá jeho manželka porodila mu synáčka, Záviše oslawiti chtěje radostnou tu událost hody skwostnými, zwal krále Českého i Uherského a Wratislawského knížete Jindřicha IV na pomezí království jejich, ²⁸⁵ aby mu stáli při křestu noworozence za kmotry. W tom ale spatřowali nepřátelé jeho spiknutí těch knížat proti králi Wáclawowi a auklad strojený o jeho bezžiwotí; Wáclaw sám daw se o tom dosti lehce přemluwiti, rozpálil se jen tím krutěji ku pomstě. W radě důvěrníkůw jeho uzavřeno předewším chytrau lstí zmocniti se osoby nebezpečného muže toho. Král přijaw na oko pozvání k hodům, prosil jen we wší

285) Domýšlíme se, že do Břeclawi (Lundenburg), kdež asi také ono knížetství bylo, jehož domáhal se pro syna svého Ješka.

přiwětiwosti otčima swého, aby přijda k němu, sám ho 1288 tam sprowodil. Takto přišed Záwiše s nemnohými na hrad Pražský, přijat jest tam s welikými poklonami jako jindy. Přinesl té doby a podal na poctu králowny Jitky záwoj drahocenný, díla nad míru jemného: mladá však paní ta, wědomost majíc o kauzelném jeho umění, kázala záwoj ten, co nějaké pokušení, do ohně uwrci, ani se ho nedotekši.²⁸⁶ Když odejíti chtěl, woláno jemu: „zůstaňte, jste wězném králowým!“ — „Ba owšem, chci-li však“! — wece on a tasí meč. Dewět rytířůw přiwolaných aby odzbrojili ho, nemohli přemoci pána jak udatného tak i silného; dlaho ubránil se jich, než se jim podařilo powaliti ho na zem a spautati; zabiti ho bylo jim zakázáno. Jatý a spautaný Záwiše dán k ostříhaní králowu podkomořímu, Zbislawowi Zajíci z Třebauně, kterémuž odjal byl prwé auřad nejvyššího purkrabstwí Pražského; i zaweden bez odkladu saud proti němu. Newíme, kdo jej saudil a jaké wedeny žaloby proti němu: jen tolik jest známo, že mu poraučeno wrátiti hrady a poklady královske, w jichžto držení byl. On ale odpíral tomu stále, prawě, že držel je w zástawě za oněch 50,000 hřiwen stříbra, které někdy král Otakar zapsal byl manželce swé Kunhutě, tato pak odkázala prý Ješkowi synowi swému: jen když mu ta summa složena bude, slibowal splniti co se žádalo. Proto byl odsauzen všech swých statkůw, a co nějaký zločinec uwržen do bílé věže nade branau hradu Pražského, kdež ho drželi asi půl druha léta, do roku 1290. Wšak ani tím nedaw se oblomiti, prokazowal trýznitelům swým jen vzdory a opowržení. Prawí se, že

286) Swědčí o tom mnich Fürstenfeldský častěji dotčený, jenž nazwal záwoj onen peplum arte magica infectum.

1288 u dlouhém tom vězení krátil sobě chvíle skládáním všelikých písní, kteréž i po jeho smrti udržely se dlouho v paměti lidské.²⁸⁷

1289 O statcích panu Závišovi odjatých řídil král Wáclaw ve prospěch své koruny ještě dříve, nežli w držení jejich byl se uvažal. Wešelť zajisté již 6 února 1289 w Praze w smlauwu s markrabím Míšenským, Bedřichem Malým, o směnu jejich za jeho dědictví. Bedřich tento byl nejmladší syn od nás často jmenovaného Míšenského markrabě, Jindřicha Jasného, († w Drážďanech 15 února 1288) z třetího jeho manželství s Alžbětou z Maltic, rodu neknižecího.²⁸⁸ Ačkoli král Římský Rudolf byl jej r. 1278 vyhlásil za stejnorodého a k dědictví tomu za oprávněného, on předce netuše sobě w něm proti bratrům a strýcům svým, hledal ubezpečiti se směnou s králem Wáclawem. I zawázal se dne 6 února postaupiti tomuto na vždy zemi

237) Viz o tom nahoře při r. 1281 na stránce 236. poznámku 266,

288) Jindřich Jasný měl s první svou manželkou, Konstancií Rakauskou († 1243) dva syny, Albrechta příjímím Nerudu, lantkrabě Durinského († 1314), a Dětricha markrabi Landsberského († 1284). S druhou manželkou, Aneškou Českou, sestrou krále Otakarowou, kteráž pojaw r. 1244, ztratil smrtí r. 1268, neměl žádných dětí. Již r. 1262 podělil byl oba syny své zeměmi, Albrechta Durinskem, Dětricha zemí Plisenskou s městem Lipskem. Pro sebe podržel byl Míšeň a Lužici, w nichž později Bedřichowi Malému vykázal jeho díly. Albrechta Nerudy syn nejstarší Jindřich, kterémuž někdy Otakar II zasnaubil byl dceru svou Kunhutu, zemřel dávno před r. 1288; se dvěma druhými, Bedřichem Pokausaným († 1324) a Dicemannem († 1307), otec jejich žiw byl pořád w zášti protipřirodném. Dětricha Landsberského jediný syn, Bedřich Tutta (Koktawý) umřel r. 1291 bezdětek.

swau Mišenskau, zejména hrad Scharfenberk, zámek a 1289 město Dráždany, zámek a město Perno, hrad swůj manský Donín s příslušenstwím, hrad Tarant s lesy, Boršow, Zawidow, Dippoldswalde, Radeberk a jiných měst i hradůw drahně, začez měly hrady a města w Čechách a w Morawě tato: Swojanow (Fürstenberk), Police, Lanškraun a Lanšperk, Ort, Wysoké Mýto, Šebín, Skuteč, Zábřeh, Hohenstein a Switawa, spolu s opravau kláštera Litomyšlského, všeho dohromady až do 4500 hřiwen ročních důchodůw, (tedy asi 4500 lánůw země), powýšeny býti na zvláštní knížetstwí, a odewzdati se jemu co knížeti České říše w manstwí dědičné. Plno-mocní umluwci této věci byli: s české strany Zdislaw ze Šternberka nejvyšší purkrabě a Hynek z Dubé; se strany mišenské Ota purkrabě z Donína í Ota z Ilburka; wrchním nad nimi byl Heřman z Hohenlohe, weliký mistr řádu Malteského w Čechách. Odewzdání statkůw obojích mělo dokonati se do welikoci nejprwé příští (10 dubna 1289). Nemohlliby však 10 král Wáclaw některých statkůw do té doby odewzdati, Apr. protože nacházeli se ještě w moci cizí, 289 měla města Králowé Hradec a Chrudím s příslušenstwími zastawena býti markrabi, až by směna ona w auplném swém znění dokonati se mohla.

Když potom, na konci měsíce února, králowé Rudolf a Wáclaw sjeli se we Chbě, kdežto Wáclaw s nádhernau slawností dne 4 března přijímal všecky 4 swé země od Římského krále w manstwí: tu stwrzena Mart.

289) „Si ipse D. Rex castra et mitiones — omnes ante pasca — mihi præsentrare nequiverit pro eo forsitan — *quia per alios detinentur*“, — slova ta w půwodní listině postawená dáváji wěděti, že zboží ona nacházela se té doby ještě w moci lidí Záwišowých.

1289 císařskou mocí také směna krajin nedáwno předtím s markrabí Míšenským umluwená, a dotčené hrady, města i statky míšenské propůjčeny také koruně České¹³ co říšské léno.²⁹⁰ I jiných nabyl tu král Wáclaw ode
 Mart. tchána swého důkazůw přízně: tak dána mu krajina Chebská i s městem do zástawy, jakožto wěno manželky jeho Jitky, a postaupen mu hrad Koldice na řece Muldě i j. w.²⁹¹ Přidal mu také Rudolf, když do Čech wracel se, biskupa Bamberského, Arnolda hraběte ze Solms, aby w těžkých potřebách jeho vlády přispíwal mu radau a pomocí.

Přes to přese všecko ale pamětihodná ona smlauwa s Míšenskem nedošla nikdy celého uskutečnění swého, protože strany obě newládly zeměmi, které byly směnití chtěly. Záwišowy hrady Swojanow, Lanškraun, Lanšperk a jiné zdá se že odolaly dlaho násilí králowskému, a není ani znaménka o tom, že by markrabě byl kdy w ně se uwázal: on pak sám také některá ze zboží dotčených nemohl postaupiti, ano nacházíme, že ku př. Perno později králem Wáclawem teprw od Míšenského biskupa Wítka kaupeno, Boršow pak a Zawidow vyplaceny býti musely. Umluwy ty tedy požadowaly změny newyhnutelné: a tudíž dowídáme se, že Bedřich Malý později Drážďany, Radeberk, Tarant, Dippoldiswalde a jiná zboží w nynějších Sasích přijal co léno od krále Wáclawa i od koruny České.

1290 Newíme, jak dlaho a s jakým prospěchem slaužil králi Wáclawowi biskup Arnolt w Čechách: zdá se však, že rady a pomoci jeho neužíwáno dlaho, ana

290) Rudolphi Rom. regis literae in Emler. regest. n. 1469 et 1470, ap. Sommersberg I, 940 &c.

291) Chron. Coldicense ap. Menken, II, 668, 681.

i nedostatečnou býti se ukázala; ve válce zajisté, 1290 kterau počali Wítkowci k oswobození Záwišowu, a která podporau krále Uherského nabýwala co den větší vážnosti, král Wáclaw obrátil se opět k Rudolfowi samému o radu i o pomoc. Byloť to posledníkráte, co Wáclaw i Jitka scházeli se s otcem swým dohromady w Erfurtě, (w měsících lednu, dubnu i srpnu 1290). Obstárlý král Rudolf, jenž nicméně u weselí s milowanými dcerami swými nerozmýšlel se ještě tytýž i pozatančiti sobě, propůjčil mu tenkráte ku pomoci swého nejmladšího ale spolu nejhodnějšího syna *Rudolfa*, kterýž měl státi se nástupcem jeho w říši, a měl od Wáclawa krále již napřed k tomu svolení.²⁹² Tím větší byla žalost všeobecná, když nadějný tento králewic, manžel neméně výtečné kněžny České Anešky, přišed do Prahy, při slavnostech a radovánkách k jeho cti obýwaných onemocněw, dne 10 máje nenadálau smrtí sešel se swěta. Po něm přišlý s ním do Čech templář ¹⁰ Pertolt z Gepzensteina we Šwábích, a probošt Míšenský Bernart z Kamenice obdrželi w radě krále Wáclawowě a we zprawování jeho říše přední místo a moc nejvyšší, ačkoli nepřijali auřadu nižádného w králowstwi Českém.²⁹³ ^{Mai.}

Hrdý a vzdorný páně *Záwišuw* duch ani téměř dwaletým těžkým žalařowáním okrotiti se nedal; neupauštěl od požadawkůw swých, a hradové jeho i zboží hojná za přičiněním jeho bratří a věrných služebníkůw

292) Swědčí o tom listina od krále Wáclawa dne 13 Apr. 1290 w Erfurtě daná, a nám sice posawad neznámá, ale nacházející se w Lucerně we formuláři jakémsi, dle swědectwí Böhmera w registách jeho k témuž dni.

293) Chron. Aulae reg. p. 77. Z listin dowídáme se, že oba ti mužové již w měsíci Sept. 1290 byli w radě králowě.

1290 udržela se pořád w jeho moci. Z nesnází tím powsta-
 lých pomohla prý konečně rada krále Rudolfowa, aby
 ho spautaného wodili před hrady ještě nedobyté, a hrozili
 jeho poprawau každé posádce, kteráby se zdráhala
 vzdáti se. Několikero hradůw dostalo se tauto cestau
 králi w moc, ačkoli Záwiše ani tu k žádným prosbám
 nepoddáwal se. Teprw u hradu Hluboké pod Budějo-
 wicemi stihlo ho kruté dopuštění boží. Tam panowaw
 bratr jeho Wítek, wojsku králowu, jemuž welel auhlawní
 jeho nepřítel Mikuláš Opawský wévoda, tytéž činil
 vzdory, jako Záwiše sám. Král Wáclaw přijel i sám
 do táboru, aby napomínal ku pokoře a dodal hrozbám
 děsným důrazu: Wítek nicméně newěřiw, že by od-
 wážili se skutku takowého, newzdal hradu. Pročež král
 odjížděje, dal knížeti Mikulášowi plnau moc, naložiti
 se Záwišem, jakkoli se mu líbiti bude. Takž propůjčena
 mu jen krátká chvíle, zpowědí a užíwáním swátosti
 připrawiti se ke smrti. Na palauce pod hradem posta-
 weno bylo lešení; ostrým prknem, na způsob dřewěné
 guillotiny, sražena mu hlawa dne 24 srpna 1290, přede
 24 Aug. twáří jeho bratří. Mrtwola pak pochowána čestně
 w klášteře Wyšebrodském, Rosenberského nadání.

We starých písemnostech dočtli sme se, že Záwiše
 oplakáwán byl ode mnohých paní českých: ale nikde
 nemohli sme dowěděti se, co stalo se napotom s jeho
 vlastní paní a s jejím zrozeňátkem. Starší jeho syn
 Jan neboli Ješek odewzdán jest od krále rytířům
 Německým a odweden do Prus, kdežto později dosáhl
 prý také důstojenstwi mistrowského w řádu. Bratři
 Záwišowi, Wítek a Wok, utekli se nejprwé do Uher,
 potom pak do Polska; pan Jindřich z Rosenberka
 i ostatní Wítkowci, po dlahém wyjednáwání smířiwše
 se s králem, udrželi se w držení swých statkůw. Král

Wáclaw pak postavil za příčinau té události nowý 1290 bohatě nadaný klášter pro mnichy Cisterciáky na *Zbraslavi*, jež od té doby Síni královskau (Aula regia, Königsaal) jmenowati poručil.²⁹⁴

294) Kronika tohoto kláštera, *Chronicon Aulae regiae*, (vydaná od Dobnera w dílu V jeho *Monum. histor. Boem.*) jest pro léta 1283 až 1338 hlavním pramenem dějin Českých, tudíž také o Záwišowi. O strannosti její a o křivdách, jež prwní její spisowatel opat *Otto* († 1313) činil Záwišowi, pronesli sme se we swé *Würdigung der alten böhm. Geschichtschreiber*, 1830, na str. 137, w tato slowa: „Es ist natürlich, dass eine im Kloster Königsaal verfasste Chronik von der Regierung K. Wenzels II, der dieses Kloster gestiftet hatte, sich von selbst zu einem historischen Panegyrikus gestaltete; um so mehr, als dieses Königs grosse Eigenschaften und wirkliche Verdienste reichen Stoff dazu boten. Man kann es weder dem treuherzigen Abte Peter, noch seinem Vorgänger Otto übel nehmen, dass sie von der Schattenseite im Charakter dieses Königs keine Kunde gaben. Das aber darf nicht verschwiegen werden, dass während sie für ihn Partei nahmen, sie seinen Gegnern wenig Gerechtigkeit widerfahren liessen. Insbesondere haben sie es zu verantworten, dass einer der ausgezeichnetsten Männer jener Zeit, *Záwiš* von Rosenberg, von allen späteren Historikern bis auf den heutigen Tag verkannt und verläumdet wurde. K. Wenzels List und Grausamkeit gegen diesen seinen Stiefvater liess sich nur durch eine Umkehrung der Geschichte zu seinen Gunsten und nach seinem Sinne beschönigen; Ottokars von Hornek Schilderung dieser Ereignisse ist offenbar viel treuer, aber für die Verehrer dieses Herrschers betäubend. Sehr bedeutsam für unsere Chronik ist übrigens der Umstand, dass eben die Ueberwältigung und Hinrichtung des *Zawiš* den König zu dem Gelübde veranlasste, das Kloster Königsaal zu stiften, — ob zum Danke für die Erlösung aus der vermeinten Gefahr, oder zur Sühne für die böse That, mag unentschieden bleiben.“

1290

Wšecky pokusy Přemyslowcůw, rozšířiti panství swé mimo Čechy a Morawu na jih a na západ, nezdařily se byly posawad leda na chvíli: zřízení říše Římské, a skrze ně saustředěné takořka celé křesťanstwo, byly jim překážkau nepřemožitelnau. Jinak měly se věci na východu Europy. Weliká někdy Boleslawůw říše w *Polsku* we stoletích XII, XIII a XIV rozdrobila se právem dědičnosti we knížetství čím dále tím hojnější a drobnější; počet potomkůw rodu Piastowa množil se téměř nekonečně, i ani politická některá zásada, ani osobní některého knížete statečnost i odwaha nenabýwala té moci a síly, aby postačila zameziti další rozpadek říše, a s obnowením dáwné centralisace i jednoty národní wzkrísiti opět moc a sláwu její jak doma, tak i za hranicemi. Wěčné hádky strýcůw knížat mezi sebau, malicherné, ale krvawé půtky o větší neb menší kausky zemí, ježto komu dědičně připadati měly, rozbroje, auklady a pychy všelikého způsobu, jsau neweselé a jednotwárné autky w osnowě weškerých dějin polských té doby, oswěcovaných jen poskrownu zjewy ušlechtlejšího rázu. Proto říši České již ode smrti Boleslawa Křiwoustého († 1138) nehrozilo bylo s té strany nižádné nebezpečí: ba naopak knížata i národ Polský již od r. 1246 nejednau obraceli zření swé ku příbuzným Čechám, o nabytí odtud ochrany a pokoje. Již král Otakar II požíwal byl u nich wliwu mnohostranného a znamenitého: synowi jeho ale, králi Wáclawowi II, nabízeno tam i skutečné panování. Kazimír, syn někdy Wladislawa knížete Opolského a pán Bytomský, přišed do Prahy, z náwodu předních pánůw a auředníkůw swých, aby proti bratřím a strýcům nabył ochrany, poddal sebe i zemi swau koruně České dobrowolně, stáwaje se manem jejím na všecky časy

budaucí.²⁹⁵ Potom pak, když sešli smrtí páni Kra- 1290
kowští, Lešek Černý († 30 září 1289, syn někdy Kazi-
míra Kujawského † 1268) a jeho tam nástupce Jindřich IV
Wratislawský († 23 čerwna 1290, syn někdy Jindřicha III
† 1266), oba bezdětci, a nastal o jejich obau dědictwí
spor wětší nežli kdy, zapleten jest do něho i král Český,
tu práwy, jež mu náležely we Wratislawi dle úmluw
předešlých,²⁹⁶ tu wolbau stawowskau, která w Krakowě

295) Original listiny o to dne 10 Januar. 1289 w Praze dané
(a u Emlera pod n. 1466 tištěné), chowá se w c. k. tajném
archivu we Wídni. Swědkowé w ní jmenují se, kromě kní-
žat Bolka Lewenberského a Mikuláše Opawského, též před-
ních pánůw Opolských, Soběslawa sudího, Ješka purkrabě
Bytomského a jiných jedenácti jmenowaných, wšichni jak
duchowní tak i swětští pánowé Čeští: biskupowé Dobeš
Pražský a Dětrich Olomucký, opatowé Křištan Břewnowský,
Jordan Strahowský, Reinher Kladrubský a Jindřich Osecký,
proboštowé Oldřich Pražský, Jan Žatecký, Oldřich Měl-
nický a Pardus Boleslawský, děkanowé m. Řehoř Pražský,
Budislaw Olomucký a Bartoloměj Wyšehradský. Pak páni
Ojír z Lomnice nejw. komorník, Albrecht z Žeberka nejw.
maršalek, Zdeslaw ze Šternberka nejw. purkrabě, Beneš
z Wartenberka král. podkomoří, Bawor ze Strakonice pur-
krabě Zwíkowski, Protiwen z Borowska komorník králowé,
Albrecht (z Lešan) truksas, Jan z Michalowic češník, Pur-
kart z Janowic a z Winterberka, Dětrich Špaček z Ko-
stelce purkrabě na Přimdě, Póta z Potenšteina purkrabě
Domažlický, Hynek z Lichtenburka, Hynek z Dubé, Mutina
z Kostomlat, Zbislav Zajíc ze Třebauně, Fridrich z Šum-
burka, Ota z Ilburka, Bohuslaw (ze Šwamberka a) z Boru,
Dluhomil z Weselí a Oldřich ze Hradce.

296) Že Oldřich IV nikoli byl Wratislawě neodkázal Kunratowi
Hlohowskému, bratru někdy otce swého, to dokázal (proti
Dlugošowi a jiným) Klose we swé Document. Geschichte
von Breslau, I, 562. Wždyť již byl ani práwa neměl řídit
o Wratislawi.

1290 oň se byla stala. We Wratislawi owšem předstihl ho kníže Lehnický, Jindřich Tlustý, zmocniw se města i země hned za několik dní po smrti strýce swého, a našed u obywatelůw samých potřebnau k tomu podporu: pročež wšecky potom od krále Rudolfa ku prospěchu zetě swého vydané deklarace a dekrety ²⁹⁷ zůstaly owšem jalowé, ano wrchní práwo krále Římského nedocházelo uznání w Polště a česká moc branná ještě doma příliš zaměstnána byla, než aby byla i za hranicemi působiti mohla. W Krakowě předewšemi kněžna Griffina, wdowa po Leškowi Černém a sestra někdy České králowny Kunhuty, napomáhala synowci swému králi Wáclawowi, a strana ona obywatelstwa Krakowského, ježto přála byla Jindřichowi IV Wratislawskému, hned po jeho smrti uznávala také krále Českého za swého pána dle práwa. ²⁹⁸ Přízniwých okolností takowých

1291 užíwaje král Wáclaw, zabral se hned na počátku roku 1291 do Morawy, pro podporowání věci té z blízka. W Olomauci přísahali mu bratři Kazimíra Opolského, 17 Jan. Měšek a Boleslaw, wěrnost manskau již dne 17 ledna, 23 podávajíce země swé jemu w léno. Dne 23 března Mart. meškal w Opawě, a nezadlauho potom, za okolnostmi nám neznámými, počal se již také psáti *wéwodau Krakowským a Sudomirským*. ²⁹⁹ Ale neuznáváje za dobré,

297) Dané w Erfurtě, 22 Jul. 1290 a 25 Sept. 1290, ap. Emler n. 1507 a 1514.

298) To jewí se již ze zápisu, kterým Jindřich z Wošowa w Brně dne 7 února 1291 přijímal hrad Skálu a jiné statky we Krakowsku od krále Wáclawa w léno; jehož orig. nachází se w c. k. archivu we Wídni (ap. Emler n. 1531).

299) Dle swědectwí listin psal se tak již 10 Apr. 1291, kdežto 23 Mart. ještě toho byl nečinil. Srown. ap. Emler num. 1530, 1538 a 1539.

wzdáliti se osobně ze swého králowství, wyprawil do 1291 Krakowa s wojskem napřed jen Dobeše z Bechyně, wěhlasného to w míru i we wálce biskupa Pražského, aby k jeho ruce uwázal se w tu zemi.

Příčinu, aby w té době neopustil Čech, zawdaly králi weliké změny, ježto w říši Německé připravowaly se úmrtím krále Rudolfa Habsburského († 15 čerwence 1291), ana wolba jeho nástupce, dawši vznik nowým rozbrojům, protáhla se až do roku následujícího. Prawili sme již, že půwodně měl byl nástupcem se státi nejmladší krále Rudolfůw syn Rudolf, jenž za manželku měl Anešku Českau, ale umřel byl w Praze nenadále (1290). Po jeho smrti starý otec jeho snažil se byl nakloniti kurfirsty k wolbě nejstaršího a již jediného syna swého Albrechta, jemuž propůjčil byl dědičně země Rakauské, někdy králi Otakarowi odjaté: ale knížata neukázali se powolnými vůli otcowě. Zvláště pak mezi Wáclawem králem Českým a Albrechtem Rakauským wéwodau nastaly byly, z příčin nám nedosti známých,³⁰⁰ newole a hněwy tak prudké, že nedaly se

300) Ani psaní Rudolfowo k Wáclawowi dané (in Petri de Hallis lib. formul. ed. Firnhaber pag. 21), ani Chronic. Aulae reg. (kapit. 45, pag. 93—94, pod nápisem Quomodo rex Wenceslaus cum duce Austriae discordare coeperit, et quomodo regina Guta ipsos reconciliare attemptaverit, nepodávají swětla dostatečného. Z prwního dowídáme se jen, že Wáclaw dal byl Rudolfowi epistola plena querimoniis — super injuriis et gravaminibus, quibus te per — filium nostrum — turbatum audivimus, a že Rudolf napomínal byl syna i zetě, aby k obnowení pokoje a přátelství sešli se osobně, k čemuž i sám také posly swé wyprawiti slibowal; aneb kdyby udobření tau cestau nezdařilo se, aby aspoň dočekáno bylo blízkého prý jeho do Rakaus příjezdu osobního, — kterýž ale smrtí jeho stal se nemožným.

1291 ukojiti prostředkowáním ani starého krále, ani Jitky manželky Wáclawowy. Zwašniwělý Wáclaw neměl té doby nic pilnějšího na péči, nežli zameziti swakowi swému cestu ke trůnu Římského králowstwí. Proto záhy dal se do wyjednávání se všemi kurfirsty swět-skými, aby sklonil je také ke swým úmyslům. Předewším s býwalým swým poručníkem, Otau markrabí Braniborským, wešel we smlauwu přátelskau, kterauž oba zawázali se sobě nawzájem ku pomoci proti všem swým nepřátelům, a markrabě zejména slibowal pod přísahau, že při wolení nowého krále Římského říditi se bude příkladem a wůli krále Českého.³⁰¹ Potom

Kronika Zbraslawská prawí, že když Wáclaw uwázal se w panování osobně, požádal požitkůw ze sewerní části země Rakauské manželce jeho Jitce u wěně zapsaných, kterých ale Albrecht mu stále odpíral. Newoli z toho pošlau hledajíc ukliditi králowna Jitka, že swedla bratra i manžela ke schůzi do Znojma, kamž jeden jako druhý měli dostawiti se w průvodu jen 20 osob; ale Albrecht, promissorum immemor, innumeram armatorum multitudinem educens, regem nil talium suspicantem terruit, ipsum quoque universis suis beneplacitis annuere verborum importunitate compulit et coegit. Proto prý král pro ignominia sibi illata vehementer doluit, et ex illa hora profectum sororii sui studio, quo potuit, impedivit. — Srown. co položí se o té věci doleji. —

301) Prawí tam Ota: Spondemus sub fide praestiti juramenti, quod in electione Romanorum imperatoris Alemaniae regis secum habere disposuimus concordem et unanimem voluntatem, ponentes in hoc, quod ipse ponit, et tollentes quod non vult etc. Wiz Joh. Voigt Formelbuch im Oesterr. Archiv, XXIX Band, 1863, num. XLII, p. 50. Naprosto mylně klade Voigt formuli tuto k r. 1278, příkladem Zdeňka z Třebíče (rkp. we Wídni) zawesti se daw, aniž pamatowaw na výstrahu od nás k r. 1270 podanau (wiz

sešed se Wáclaw s falckrabím Ludwíkem a jinými 1291
knížaty Německými w Chebu, dne 8 října umluwil se 8
také s ním ke wzájemné pomoci proti každému, nikoli Oct.
wšak k budaucímu wolení krále Římského, an Ludwík
nedal se tehdáž ještě proti Albrechtowi získati. ³⁰²
Čtvrtý světský kurfirst, Albrecht wévoda Saský, přijew
sám do Žitawy, zapsal se dne 29 listopadu 1291, že 29
při wolení Římského krále nebude se děliti od krále Nov.
Wáclawa, nýbrž woliti toho, koho mu on poručí, —
ohradiw owšem napřed osobní swé přitom prospěchy. ³⁰³ 1292
O umluwách, které té doby dály se také s kurfirsty du-
chowními, není nám více známo, nežli že probošt Míšenský
Bernart z Kamence s plnou mocí od krále Wáclawa
měl tajná wyjednávání s Mohuckým arcibiskupem
Gerhartem z Eppensteina o wylaučení Albrechta Ra-
kauského při budaucí wolbě. Tato rozepsána byla od
arcibiskupa Mohuckého do Frankfurta ke dni 2 máje, od 2
falckrabě o dwa dni dříve, a král Český od obau wolán Mai.
k ní dle práwa: ³⁰⁴ nedužiwostí swau wšak omlauwaje se,
wyprawil Wáclaw místo sebe dotčeného již probošta
Míšenského a české pány tři, Hynka z Lipé nejw.

nahoře str. 71—73, poznámku 78), že Zdeněk ten obyčej měl, chybuující we formulích data nahražowati na zdař bůh libowolně. Obsahem swým dotčená formule nehodí se naprosto k r. 1278, jakož snadno jest dokázati.

302) Original listiny dne 8 Oct. 1291 dané chowá se podnes w archivu říšském we Mnichowě. O schůzce knížat w Chebu činí se zmínka we Chron. Aulae reg. pag. 67.

303) In electione praedicta vocem et auctoritatem nostram non in alium nec aliter dirigemus, nisi sicut eidem regi Boemiae placuerit et ipse rex Boemiae nos jusserit etc. (Reg. Emler n. 1557, Ludewig Reliq. MS. V, 436 etc).

304) Zwací psaní ze dne 7 Nov. a 7 Dec. 1291 tištěna jsau ap. Sommersberg, I, 946, 947.

1292 komorníka, purkrabě Albrechta z Žeberka na Kadani a Dobeše z Bechyně na Hluboké, plnomocenstwím je opatřiw. Příprawy k nové wolbě konaly se byly tak tajně, a Rakauský Albrecht tak málo pochybowal o swém wítězstwí, že když den wolební se blížil, přitáhl také on se statným wojskem na blízko, aby po zwolení swém hned uwázal se we vládu. A však spůsoby wolby někdy 29 září 1273 konané opakowaly se nyní s výsledkem opačným. Dne 5 máje všichni
 5 Mai. kurfirstowé přenesli hlasy swé, ne na falckrabě Ludwíka, nýbrž na Mohuckého arcibiskupa, kterýžto w kostele dominikánůw Frankfurtských prohlásil tudíž slawně hraběte *Adolfa Nasowského* za jednohlasně zwoleného krále Římského.³⁰⁵ Hněw Albrechtůw ze sklamání a ponížení takového byl tak prudký, že mnozí knížata uznali za potřebné domlauwati jemu, aby neukwapil se ke skutkům odważným, ale raději podrobě se nowému panowníku, vydal mu dobrowolně klenoty říšské, ježto chowal byl po swém otci, a také aby přijal od něho země swé w manstwí.

Nowý král *Adolf* byl dle všeobecného seznání muž co do swé osobnosti výtečný, myslí chrabré, chování se laskawého, a vzdělaný nad obyčej věku swého. Dědičná jeho domácí moc byla skrowná, aniž naskytla se mu příležitost rozmnožiti ji, jako předku jeho w říši, kterémuž owšem nerownal se bystrozrakostí a odwahau. Poněwadž pak za powýšení swé děkowati měl hlawně králi Českému, hledal také co nejdříve

305) Znajíce celý běh říšské této wolby dosti podstatně z listin, nemůžeme než litowati spisowatelůw německých, kteří neodvažují se odřici se bájek od Ottokara Horneka o ní roznášených.

spřízniti se s ním a užiti pomoci jeho. Pánové čeští, 1292 k wolení jeho do Frankfurta vyslaní, již we dnech 11—13 máje umluwili se s ním tamže o zasnaubení^{11—13} syna jeho Ruprechta s jednau ze dcer krále Wáclawových, a slíbili, že wěno české kněžny, 10,000 hřiwen stříbra vyplaceno bude králi Adolfowi bez prodlení, aby snáze postačiti mohl nákladům spojeným s nastaupením nowého důstojenstwí. Za to Adolf nejen propůjčil Wáclawowi hned skrze zvláštní poselstwí léna jeho česká, nýbrž zastawil mu také za oněch 10,000 hřiwen zemi Plisenskau w Němcích k říši odumřelau, totiž města Altenburk, Kamenici a Zwikow s jich příslušenstwím, a pak i Chebský hrad a kraj; zástawa tato měla owšem trwati jen až do skutečného wdání se kněžny české, a však práv těch, která již měl král Český k Chebu, mělo mu tím neubýwati.³⁰⁶

W zemi Polské, jmenowitě we Krakowsku, kamž již minulého léta biskup Pražský Dobeš z Bechyně poslán byl co králůw náměstek, bylo mu zápasiti netoliko s bratrem nebožtíka Leška Černého, Wladislawem Lokétkem (potomním obnowitelem jednoty a moci Polské), ale i s Poznaňským wéwodau Přemyslem, nej-mocnějším té doby knížetem mezi Piastowci; i odolal oběma statečně, až Přemysl konečně odřekl se všeho práwa ku Krakowu.³⁰⁷ W zimě však následující

306) Zápisy o tom tištěné čtau se u Emlera num. 1574, 1575, pak 1579, 1580. Kněžna česká, potud nejmenovaná, byla Wáclawowa dcera nejstarší, narozená dne 6 Oct. 1289, Aneška, kteráž ale zemřela co dítě. Král Adolf, korunowán byw w Cachách 24 Jun. 1292, stwrdil zasnaubení to tamže 30 Jun.

307) Domýšlíme se z příčiny té jakési úmluwy nám nyní neznámé, kterau Jindřich V Lehnický a Wratislawský

1292 wrátil se biskup na krátký čas do Prahy, aby poučil krále o potřebě mocnějších prostředků ku pojištění nowě nabytého panování w rozlehlých oněch krajinách; a s ním přijela prý spolu také kněžna Grifina, chtějíc napotom tráviti dni své w Praze. Král Wáclaw mezi tím, zaměstnán byw splotky Německými, neuskutečnil m. walné výprawy do Polska nežli w měsíci srpnu léta 1292. Aug. Na cestě tam připojiw se k němu w Opolí bývalý jeho poručník a nyní spojenec, markrabě Ota Braniborský, pasowal ho tu slawně na rytířstwí. Všichni pak čtyři bratři Opolští, páni na Opolí, Ratiboři, Bytomi a Těšíně, holdowali se mu té doby osobně, krajiny své od něho w léno přijímajíce. Potom wjew do staroslawného Krakowa we skwělém průvodu, wítán jest s úctau welikau od šlechty i od měšťanstwa, ježto kořili se jemu co pánowi swému. Tu pak pobýw několik nedělí, rozdělil wojsko své, a některé pluky wyprawiw k východu proti Sudomíru, táhl sám se hlawní mocí k seweru na Siraz, přední město auhlawního nepřitele swého Wladislawa Lokétka. Kníže tento, malé postawy ale mysli bujaré, netraufaw si čeliti wojsku českému w šírém poli, dorážel na ně jen postranními autoky, zvláště w noci, a posléze zawřel se s jedním bratrem swým we swém městě, tam wší mocí brániti se umíniw. Ale ne nadlauho bylo mu odolati statečnosti a wálečnosti české: již den sw. Wáclawa, jenž byl den jmena králowa, dobyta jest Siraz autokem, a oba Polští knížata bratři octli se w zajetí českém. Weliké to wítězstwí

kníže nawedl k odřeknutí se práv swých saučasně, jak Přemysla Poznaňského ku Krakowu, tak i Wáclawa krále ke Wratislawi, owšem jen pod wýminkami a ústupky obapolnými.

oslawil Wáclaw tím, že přední bojovníky, kteří mu 1292 byli k němu pomohli, pasowal wesměs na rytířstwí; tím pak celá wálka měla konec. Neb jen tím nabyli Wladislaw Lokétek a bratr jeho swobody a panstwí swých zase, že vzdali se všeho, co potud drželi byli we Krakowsku a Sudomírsku, a odřekše se napotom každého k tomu práwa, uznali krále Wáclawa za prawého wéwodu Krakowského, i pokořili sě jemu. W nastalé potom zimě wrátil se Wáclaw wítězoslawně do zemí swých zase, co panowník welikomocný všech rozlehlých krajin od Šumawy české až po Wislu a Sán w Polště.³⁰⁸

308) Chron. Aulae reg. pag. 92. Dalemil cap. 94. Pulkawa ap. Dobner, III, p. 252. Franciscus Prag. p. 41. Beneš de Weitmil p. 203. Beneš Minorita mluví o výpravě té třikrát: k r. 1289 (sic) píše: Wenceslaus heres congregata multitudine copiosa intravit Poloniam, et in terra factus est miles cum multis nobilibus suis et solemnitatem magnam. Et in die S. Wenceslai civitatem Siraciam potenter expugnavit et ducem Loketkonem cum fratre suo captivos abduxit. A k r. 1292 opět: D. Wenceslaus manu forti obtinuit Cracoviam, Ciram et Sandom (sic). K r. 1293: D. Wenceslaus intravit Poloniam, civitatem Syras et ducem Boleslaum cepit V idus Octobris (sic). — Listiny o podrobení se Wladislawa Lokétka králi Wáclawowi dne 9 a 13 Oct. 1292 w ležení před Sirazí vydané dal Jos. Fiedler r. 1855 we XIV dílu Archiv für österr. Gesch. na str. 174, 177 a 186 z originalůw chovaných w c. k. tajném archivu we Wídni tisknauti, a po něm Emler num. 1590, 1591 a 1592. Dle toho saudití lze o wěrohodnosti všech polských dějepiscůw, počna od Dluhoše až po Narušewiče, když wyprawují, kterak Wáclaw podlehl prý w boji r. 1292 Lokétkowi a wrátil se do Čech s nepořízením a hanbou. Však teprw r. 1869 bylo nám poznati, prohlédáním rkp. kroniky Pulkawowy (někdy Pulawského, nyní w Paříži), že klamem takovým nebyl

1293 S králem Německým Adolfem shledal se Wáclaw osobně teprw léta následujícího 1293, když tento za příčinou wálky wzešlé mezi Albrechtem Nerudau, synem někdy Jindřicha Jasného, a syny téhož Albrechta, Fridrichem Pokausaným a Diezmanem, přitáhl s wojskem do zemí Míšenských, a požádal Wáclawa o swé s ním se shledání na hranicích. Přijel tedy král Český we slawném komonstwu do kláštera někdy Grünhainského w nynějších Sasích; manželka i dítky jeho dodávaly sjezdu tomu lesku a nádhery, jakowé někdy jen u krále Otakara II býwaly w obyčeji. Přátelství obou panovníkůw, zjednané umluwami a zápisy, mělo tu swedením dohromady dítek již zasnaubených, Ruprechta i Anešky, na wěky utvrzeno býti; a když králowé, po mnohém spolu hodowání, již opět byli se rozešli, Wáclaw podržew budaucího zetě swého při sobě, dne 9 srpna oddal mu skutečně dceru swau. 9
Aug. Nicméně celé to spřátelení, uměle zosnowané, nenabywši kořene hlubšího, nenadálau smrti nadějně Anešky České se zase rozpadlo.

Zdá se, že hněwy Wáclawowy dlauho neukrotitelné proti Albrechtowi Rakauskému neměly původu swého we příčinách politických, alebrž jen w osobních jakýchsi protiách. Albrecht byl muž postawy hmotné a silný, mysli hrdé a pánowité: Wáclaw naproti tomu

winen ani sám Dlugoš, nýbrž již jeho učitel a patron, Zbyhněw Olešnický kardinal biskup Krakowský, jenž w dotčeném rkp. Pulawském vlastní rukau byl změnil, zmazal, ba tytýž i vyradirowal nejen dějiny r. 1292, ale i jiných drahně, kterékoli Polákům slyšeti byly nepříjemné (Srown. Radhost II, 471 — 486, a Sitzungsberichte der k. böhm. Gesellsch. d. Wiss. in Prag, Jahrgang 1869, Januar bis Juni, pag. 39—50).

byl těla autlého, tudíž i bojácný, dobromyslný, ale i 1293 citliwý a snadno popudliwý. Onen, vždy prostoreký, urážel často i mimowolně, nešetřau spupností: tento, poučen neblahými zkušenostmi za mládí, stal se byl nedůvěřiwým, i tajiwal se drahně času city a vášněmi swými. Když r. 1292 a 1293 Rakušáci a Štyráci, pozdwihsse se k odboji proti wéwodowi swému, wyprawili k Wáclawowi posly swé s prosbau o podporu a ochranu, ba i s nabízením jemu panování w zemích swých: král Český, zvláště po návratu swém ze zemí Polských, slibowal jim pomoc a obranu. Králowna Jitka však saužila se welice nad nebezpečím, do kteréhož upadal byl bratr její: neb kromě poddaných jeho powstali byli té doby také Salcpurský arcibiskup a Baworský wévoda Ota wálečně proti němu, a na pomoc i ochranu od říše neměl nižádné čáky. Doléhala tedy naň, aby přišel pokořit se manželu jejímu a poprosit ho za odpuštění toho, w čem mu byl někdy ublížil; jen tím způsobem že udobří ho zase, z nepřitele že udělá sobě přítele, a odvrátí nebezpečí hrozící domu swému. W takowém nezbytí octnuw se Albrecht, posléze přijel do Morawy, a w zaufalé lítosti wrhna se k nohaum králowým, i slibuje pod přísahau slaužiti jemu napotom co man wěrný, — konečně přemohl jeho hněwy, tak že Wáclaw brzy obnowil zase přátelské s ním poměry, a přičinil se také sám o jeho pokojné narownání se s poddanými.³⁰⁹

Aby pak celému swětu zjewno bylo smíření těchto knížat, umínili oba oslawiti je nádhernými schůzemi a nawštěwami wzájemnými. Nejprwé přijel Albrecht wévoda se swými do Prahy, k nawštíwení sestry swé; a král

309) Chron. Aulae reg. p. 97 sq. Francisci Prag. pag. 43.

1293 Wáclaw neopominul ničeho, co hostům jeho posloužiti mohlo k úctě a k libosti; odvezlť domůw drahně darůw a šperkůw drahocenných. Potom přijew také král Český s manželkau, dítkami a hojnau družinau swých šlechticůw do Wídně, ztráwil tam we kratochwílích a hodováních dwanácte dní, a uctěn neméně skwostnými dary nežli sám byl prwé rozdával. Weškeren lid dobrořečil prý pánu bohu za obapolnau tuto lásku knížat swých, a za úplné upokojení zemí, ježto bylo jejím následkem. ³¹⁰

1294 sl. Následowalo nyní několik let auplného pokoje uwnitř země České, a spolu nerušených politikých poměrůw k cizině, — úkaz to neobyčejný w dějinách středowěkých. Po welikých pohromách smrtí krále Otakara II na Čechy přišlých zotawowali a křísili se k nowému žiwotu země i národ tím utěšeněji, čím pečliwěji a rozumněji staral se o ně dobromyslný král Wáclaw, jehožto finance také, nowým wzděláwaním hor Kutných, tehdáž nad obyčej bohatých, dosáhly téhož kwetaucího stawu, jako někdy za žiwobyti otce jeho. Zmáhawší se w Čechách blahobyt obracel opět k sobě pozor národůw sausedních, i dává tím snáze pochopiti zjewnau brzy na to u Polákůw i Uhrůw ochotu, podnikati pod mírné žezlo krále Českého.

Nelzeť owšem pochybowati o dobrých krále Wáclawa aumyslech co do všestranného zwelebowání stawu zemí a poddaných swých; bylť ochoten nejen dáti se poučiti o cestách k tomu cíli wedaucích, ale i přinášeti potřebné oběti. Nenašed dostatečného za mládí wzdělání, byl sice nenaučil se ani čísti, ani psáti: nic-

310) Anon. chron. Austriac. ap. Rauch, II, 289. Freher, I. 431, ap. Pertz, XI, 717.

méně o schopnosti ducha svědčí jeho známost latinského 1294
jazyka w té míře, že i koncepty notárůw swých sám ^{sl.}
oprawowati dowedl. Powinnosti náboženské plníwal
wždy horliwě, a jewil zvláštní oddanost k lidem stawu
duchowního, tak že světští páni Čeští nemohli ubrániti
se zjewné žárlivosti. Zdá se však, že při wší swé nedů-
věřivosti neuměl předce odolati, aby lidé ošemetní a
chytrí nenadužíwali jeho dobromyslnosti tytýž wíce
ke swému, nežli k obecnému dobrému. Tak nabył
w těchto létech jistý kněz Alexius, od probošta Bernarta
ke dworu jeho powolaný, takowé důvěry a moci, že
král nejen swolowal ke všem jeho návrhům, ale i nic
prý nepočínal bez jeho rady a swolení. ³¹¹ Dobrodruh
ten wylautil od něho také drahně peněz na poselství
do Říma, kdežto noworozenau, a však brzy na to
zemřelau dceru králowu Jitku zasubowal synowi jed-
noho senatora z rodu Orsini: ale dopustiw se tam, pro
swůj zisk, i welezrády, zavražděn jest od vlastního
služebníka. Tau cestau wešel král we bližší styky
s kardinalem Mataušem z téhož rodu Orsini, požádal
ho, snad nawodem téhož kněze Alexia, o radu a pomoc
k zawedení do Čech zákonníka psaného, aby prý soud-
cowé w Čechách wynášeli napotom nálezy swé wždy
dle určitých a stálých předpisůw, a nikoli pokaždé jen
dle tékawého pocitu práwa i sprawedliwosti. Kardinal
Orsini poslal tedy znamenitého té doby učence, Gozziho
z Orvieta, dobře zběhlého w obojím práwě, kanonickém
i civilním, aby dle žádosti králowy sestawil zákony,

311) Tantam apud regem adeptus est familiaritatis gratiam, ut
rex suis verbis cunctis annueret, et nihil penitus absque ipsius
consilio facere attentaret, — tak svědčí opat Otto in Chron.
Aulae reg. cap. 49 pag 99.

1294 kterými by napotom nejvyšší auředníci a saudcowé
 sl. zemští řídit se měli. Byla to tatáž myšlenka, kterauž
 i před ním otec jeho král Otakar, i po něm wnuk
 císař Karel IV se zanášeli, a potkala se s nezdarem
 stejným. Stawové zajisté čeští po vše časy stawili se
 na odpor užíwaní a wliwu římského i kanonického
 práwa w nejvyšším saudu zemském, jímžto by staro-
 dáwní řád saudní wzal byl tu proměnu, že již nikoli
 žiwé přesvědčení domácích saudcůw, ale učení řečníci,
 dle zákonůw a názorůw cizích, ustanowowali a wyměřo-
 waliby, co w daných poměrech pokaždé bylo sprawedli-
 wého; při čemž možné chytrosti a úskoky řečnické
 hrozily ještě větším nebezpečím, nežli přirozený cit a
 rozum lidský za veřejného wyšetřowání a saudu. Mistr
 Gozzi wrátil se tedy s nepořízením, leda že potom
 tuším pomocen byl králi sestawiti zákonník horní (Con-
 stitutiones juris metallici), ³¹² jakž ho kwetaucí tehdaž
 w Jihlawě a na Horách Kutných dolowání wyžadowalo;
 do toho stawové čeští owšem wkládati se nemohli.

Téhož také času, a se stejným nezdarem, zajímala
 mysl králowu i jiná myšlenka, neméně ušlechtilá, ba
 ještě blahodárnější: chtělť prý založiti w Praze *univer-*
situ, ³¹³ čili všeobecné vyšší učení všech fakult. Jest
 to jistě ku podiwu, že panowník neučený, jenž neuměl
 ani čísti ani psáti, činil se půwodem a šířitelem učenosti
 školské mezi poddanými swými. Wšak i to bylo prý
 pánům českým proti mysli, a zvláště jednomu z nich,

312) Wiz o tom Graf Kaspar Sternberg Umriss e. Geschichte
 d. böhm. Bergwerke, Bd. I, 2 Abtheilung.

313) Generale quarumlibet facultatum studium in Pragensi civi-
 tate instaurare decrevit. Chron. Aulae reg. p. 103. . Fran-
 cisci Prag. l. I, p. 43 sq.

veřejnému prý kněžstwu nepříteli,³¹⁴ tak že i tento 1296 králův úmysl zvrácen byl. To svědčí o veliké toho času žárlivosti mezi stavy světským a duchovním, jejížto však příčiny a další zjedy kryjí se v nepaměti. W duchowenstvu českém vynikal té doby mistr Řehoř z Waldeka, kanovník Pražský a professor w učením tehdejším, jenž po smrti biskupa Dobeše z Bechyně r. 1296 také povýšen jest na Pražskou stolicí biskupskou.

Bohatství a velikolepá nádhera krále Wáclawova 1297 objewily se na vrcholi svém za jeho korunování w Praze; činiw po celá léta k němu příprawy, ustrojil byl slavnost,² ježto co do skwostnosti a nádhery přewyšowala vše, co Juni. sauwěkým lidem známo bylo, newynímaje ani hostin velikých r. 1264 na řece Fiše odbywaných.³¹⁵ Hostůw ze všech zemí k tomu pozwaných sešel se počet we pravém slova smyslu nesčíslný: však dá se o něm poněkud tušiti, když podle ujištění notářůw ze králových zásob samých vydáwáno denní píce pro 191,000 koní. Knížecích osob, duchovních i světských, bylo přítomných 28: mezi nimi arcibiskupowé Gerhart Mohucký a Herman Magdeburský, biskupowé Pražský, Olomucký, Krakowský, Lubucký, Míšenský, Frisinský, Basilejský

314) *Miror, quod mille plagas non percipit ille, — Quem cuncti nostis, cleri tam publicus hostis, — Qui studii flores et cleri tollit honores.* Chron. Aulae reg. p. 104. Franciscus Prag. p. 44. — Poněwadž pán ten r. 1316, kde Petr opat Zbraslawský psáti počal, byl na živě, domýšlíme se, že se tu míní Petr z Rosenberka.

315) Swědčí o tom i slova sauwěkých kronikářůw zahraničných, ku př. *Annales Colmar.* ap. Urstis. II. 30, ap. Pertz, XVII, 222: *Rex Boemiae, filius Ottochari, curiam — celebravit, qualem numquam aliquis regum, nec Assyrius, nec Salomon creditur celebrasse.* Chron. San-petrin. Erfurt. ap. Menken, III, 307 etc.

1297 a Konstantský; wéwodowé Albrecht Rakauský (tento sám s 7000 jezdcí), Albrecht Saský, Bolek Swídnický, Jindřich Hlohowský a bratří Opolští; markrabě Herman i Ota Šíp ze Branibor, Fridrich Pokausaný z Míšně, a jiných panovníkůw více. Dle toho lze předstawiť sobě, mnoholi také šlechticůw, zvláště ze vlastních zemí králowých, aučastnilo se té slawnosti. Praha owšem nepostačila takowému hostůw množstwí; weliká část jich uhostěna i častowána we stanech rozestawených okolo města; na Aujezdě před branau Malostranskau srauben byl weliký palác s prostrannými síněmi, jejichžto stěny všecky pokryty byly pestrým drahým suknem a zlatohlawem, u wnitř pak připraweny tabule pro hosty nejwzácnější. Korunowání krále a králowny
 2
 Jun. wykonalo se w neděli swatodušní, 2 čerwna 1297, w kostele sw. Wíta, od Mohuckého arcibiskupa, při assistenci všech přítomných prelátůw.³¹⁶ Koruna, která zdobila králowu hlavu, ceněna jest as we 2000 hřiwnách stříbra, meč a štít, ježto před ním nešení byli, we 3000; lew na štítě skládal se z perel na dně zlatém, se čtyrmi welikými rubíny, co pazaury nohau jeho. Korunowací oděw záležel ze zlatých lupin, ozdobených každá pěti drahokamy, w ceně přes 4000 hřiwen. Zlaté a stříbrné náradí w síni knížecí na Aujezdě ceněno wyše 6000 hřiwen: ale wzácnější nad jiné nade všecko byly prsteny a šperky, pás a klobauk králůw, vše prý tak drahé, že nikdo netraufal si udáwati cenu jejich.³¹⁷

316) Mimochodem dowídáme se tenkrát, že obyčejný dar králůw Českých, metropolitánům swým arcibiskupům Mohuckým za korunowání podáwaný, bylo 100 hřiwen zlata ryzího. Chron. Aulæ reg p. 120.

317) Srown. Fürst Lichnowský Gesch. II, 106, dle kroniky Hornekowy, cap. 953.

A velikosti těchto autrat rovnala se také králova 1297 hostinnost i štědrost, netoliko ke zvaným hostům, ale i k veškerému národu. Na králův náklad častováno po čtyři dni nesčíslné množství lidu w hojnosti; na Pražském náměstí připraveno bylo uměle studnic několik, z nichžto prýštilo se trubicemi podzemními víno, jehožto sobě natočiti dowoleno bylo každému. Kolik té doby vůbec spotřebováno bylo, kronikář sauvěký uhodnauti dává tím, že aučet podaný za wejce sám jediný obnášel přes 800 hřiwen těžké váhy (t. přes 16,000 zlatých we stříbře), a aučet za led k ochlazení vína činil 24 hřiwen. Radostný jásot lidstwa tlačícího se po ulicích, hlučné hudby i tance na všech místech veřejných, lomoz jezdcůw a koní w turnajích za městem odbýwaných, hojné domy městské pokryté wywěšenými na ulici koberci zlatohlawowými, všeobecné osvětlení města velikými pochodněmi po celé noci, — to vše stawí nám před oči diwadlo nádhery a blahobytu, jakové po celá století málo kde widěti se dáwá.

Nazejtří po korunování, dne 3 čerwna, wedl král 3 nejwzácnější hosty swé do kláštera Zbraslawského, swého Jun. díla nad jiné milého, kdežto po slawné mši u přítomnosti arcibiskupůw a biskupůw položiw základ k wystawení nowého kostela, pasowal 240 šlechticůw jak domácích tak i cizozemských na rytířstwi.

Ale králova radost nad zjewy takowými obrátila se mu až příliš náhle w hořký zármutek. Královna Jitka za swého korunování ještě se byla nezotawila dosti po posledním swém porodu; tělesným při té slawnosti namáhaním wysíliwši se, upadla opět w nemoc, která již dne 18 čerwna učinila konec jejímu žiwobyti. Král 18 Wáclaw, milowaw ji wraucně, po celá léta nedal se Jun. utěšiti nad její ztrátau.

1297 Korunování Pražské, při kterémž osobně přítomno bylo čtvero kurfirstůw, stalo se samo sebou velikým sjezdem říšských knížat, we kterémž, wedle krále Českého, Albrecht wévoda Rakauský, jenž ještě nepřestal byl bažiti po nejvyšší koruně w křestanstwu, vynikal nad jiné nade všecky okázalau nádherau. A poněwadž přítomní knížata všichni měli, aneb aspoň domníwali se míti, příčiny k nespokojenosti s králem Adolfem, a Mohucký arcibiskup, jenž wedle krále Wáclawa nejwice byl se přičinil o jeho powýšení, stal se mu byl již rozhodným nepřitelem, král Wáclaw pak aspoň přestal byl mu býti přítelem: ³¹⁸ proto důvěrné knížat rozmluwy proměnily se samy sebou w porady, kudyby koruna Římská mohla králi Adolfowi opět odjata i na hlavu Albrechta Rakauského postawena býti. Zdánliwé důwody, na důkaz nehodnosti Adolfowy, nalezly se snadno; mezi nimi byl i ten, že přijímał od Anglického krále subsidie proti Franskému, ponížil byl tím vysokého swého postawení. Ostatním knížatům říšským uložen o to sjezd do Chebu, kdežto rozhodnutí mělo se státi. Když ale král Adolf násilím zmařil sjezd ten, zadržew hlavu nespokojencůw, arcibiskupa Gerharda, obklíčeného na jednom z jeho hradůw, a jen málo knížat sešlo se, ne do Chebu, ale do Kadaně, rozešli se konečně i ti bez porřízení.

1298 Důležitější k tomu cíli ukázal se býti jiný sjezd knížat we Wídni, w měsíci únoru léta následujícího. ³¹⁹

318) Zasnaubená Ruprechtowi Nasowskému Aneška kněžna Česká zemřela byla již ku konci r. 1293, a brzy potom řídil byl král Adolf již opět co panovník o zemích koruně České zastawených, ku př. o Chebsku.

319) Contin. Vindobon. ap. Pertz XI, 720. Annales Zwetlenses ibid. XI. 679, 659 etc.

Sjeli se tam: Ondřej král Uherský se mladau chotí 1298
swau Aneškau, dcerau Albrechta wévody Rakauského
a se množstwím uherských prelátůw, magnatůw i pánůw;
král Český Wáclaw se mladým synem swým Wáclawem,
s newlastním bratrem Mikulášem wévodau Opawským,
a s biskupy zemí swých; Albrecht wévoda Saský,
Herman markrabě Braniborský, knížata Opolští a jiní.
Prawilo se, že nikdy ještě tolikero mocných panowníkůw
pohostinu nabýwalo u wévody kteréhokoli. Příčina sjezdu
na jewo dáwaná bylo zasnaubení králewice Českého
Wáclawa s Eliškau, jedinau krále Ondřejowau dcerau
z jeho prwního lože; ono slaweno dne 12 února s welikau 12
okázalostí. Předewším ale jednalo se o powýšení wé- Febr.
wody Albrechta na trůn Římského králowstwí. Král
Wáclaw uwolil se ke znamenitým subsidiem ³²⁰ i ku
pomoci branné: začez Albrecht zawázal se, že jak mile
stane se budaucím císařem, zastawí jemu od říše w 50,000
hřiwnách zemí Plisenskau i s Chebem, Floss, Parkstein
a Widen, a netoliko potwrdí ale i rozmnoží privilegie
země České, zbawě krále wšelikých záwazkůw co do
manstwí říšských a obesílání sjezdůw císařských. ³²¹
Také král Ondřej propůjčil tchánowi swému několik
střeleckých zástupůw uherských i kumanských. Se zna-
menitým tedy wojskem nastaupil Albrecht s jara r. 1298
pochod swůj do Šwáb, kdež mu ještě i z dědičných
zemí Habspurských přibylo posily, a utkal krále Adolfa,
mezitím dne 23 čerwna výrokem několika kurfirstůw 23
ssazeného, krutau bitwau u Gellenheim dne 2 čerwence, 2 Jul.

320) Dalemil swědčí, že Albrecht hlawně českými penězi wedl
proti Adolfowi wálku a dobyl sobě králowstwí Římského.

321) Listiny o tom tištěny ap. Emler, n. 1783 a 1785, též Lu-
dewig Reliq. MS. V, 440 a 442.

1298 we kteréžto týž král chrabře se bráně zabit byl. Prawilo se, že k rozhodnému wítězství Albrechtowu toho dne přispěl nad jiné pán český z rodu Wítkowcůw, Smil Nowohradský, syn Ojíře z Lomnice, někdy nejvyššího komorníka Českého. ³²²

27
Jul. Byw tedy Albrecht Rakauský dne 27 čerwence
24
Aug. we Frankfurtě zwolen a 24 srpna w Cachách korunován na králowství Římské, jmenowal krále Wáclawa Českého, po delším o tom wyjednávání, náměstkem říšským w zemích Míšenské, Lužické a Plisenské. ³²³

16
Nov. A když na sněmu Normberském dne 16 listopadu téhož léta, při korunování Elišky manželky Albrechtowy, král Wáclaw konal auřad swůj co nejvyšší češník říšský osobně pod korunau králowství Českého, přiznal

17
Nov. se Albrecht zápisem nazejtří dne 17 listopadu wydaným, že to stalo se jen z pauhé lásky, bez pohoršení českého práwa, ježto králowé Čeští měli to práwo, užíwati koruny swé také we přítomnosti císařůw, nikoli

22
Nov. ale powinnost, s korunau na hlavě konati službu číšnickau. ³²⁴ O několik dní později (22 listopadu) potvrdil týž král Albrecht wpojení města i hradu Perna, jež král Wáclaw kaupil byl od kapituly Míšenské, do zemí koruny České, a dne 29 čerwna 1300 vydal podobný zápis o Zawidowu a Boršowu, kterýchž někdy král Wáclaw I a Otakar II syn jeho byli markrabím

322) Dalemil píše (cap. 96): „Albrecht s Čechy krále říšského Adolfa zabi: kako se jměl Smil Ojierowic, i dnes mluwie Šwábi“.

323) Emler regist. n. 1815. Pelzel w aktách král. České společnosti nauk 1787, II, 59 etc. Srown. regist. n. 1812, 1816.

324) Z orig. w c. k. archivu Wídeňském tišt. ap. Emler num. 1821 i w kronice Pulkawowě a j. w.

Míšenským postaupili, nowěji ale Wáclaw II opět byl 1298 vyplatil.³²⁵

Takowýmto způsobem, bez hluku zbraní, rozšiřowaw hranice říše své za Rudohořím již od r. 1289 znamenitě, stal se byl král Wáclaw pomalu pánem všech téměř zemí dnešního králowstwí Saského, tu bezprostředně, tam prostředkem manstwí. Již dne 2 září² 1298^{Sept.} přísahala mu w Mišni wěrnost tamější šlechta, jižto zase on potwrdil všecky její od králůw Římských a od tamějších markrabí obdržené privilegie a swobody. Aby přitom newešel w nepřátelstwí s biskupem Míšenským, jenž osobowal sobě wrchní lenní práwo nade Drážďany, Radeberkem, Fridwaldem a Donínem, dal je sobě a synowi swému později sám propůjčiti od něho;³²⁶ — skutek to, který za onoho věku nikomu nebyl s podiwením.

Po takowémto zrůstu mocnářstwí Českého na zá- 1299 padě, následowalo brzy ještě mnohem wětší jeho rozšíření na východ, a i to událo se cestau pokojnau. *Poláci* obnowili byli důstojenstwí králowské w rozlehlých zemích swých korunowáním Přemysla wévody Poznaňského r. 1295. Král Wáclaw byl sice s počátku kladl tomu odpor z té příčiny, že nejvyšší moc králowská w Polsku náležela byla prý pokaždé jen tomu, kdo panowal na Krakowě: později ale upustil od nárokůw swých tím spíše, když Přemysl Polský zabynul již

325) Srown. nahoře knihu V, k r. 1251 (na str. 207, kdežto na místě Boršowa (Borschenstein) psáno bylo Birchenstein). Emler reg. n. 1860 etc. — O Pernu (Pirna) wiz ibid. n. 1823.—

326) Emler reg. num. 1358; srown. Pelzlowo pojednání nahoře dotčené. Sommersberg, III, 219.

1299 6 února 1296, po kralování sotwa sedmiměsíčním, a Wladislaw Lokétek we swém úsilí, státi se jeho nástupcem, nedocházel ani podpory a zdaru, ani uznání všeobecného. Ba kníže tento nad jiné bujarý a podnikavý zawázal se sám za okolnostmi nám nedosti známými, zápisem dne 23 srpna 1299 u Klanky w Polště ^{23 Aug.} vydaným a přísahau osobní, že před wánocemi téhož léta přijda do Prahy, aneb kamkoli král Wáclaw mu poručí, odewzdá mu všecka swá knížetství, (Weliké Polsko, Poznání, Pomorí, Lančice, Kujawy a Siraz, se vším jejich příslušenstwím), tak a na ten způsob, aby mu od krále Wáclawa zase propůjčena byla právem manským, tak že napotom co věrný man slaužiti slibowal jemu a jeho potomkům králům Českým; začez mělo jemu potom 4000 hřiwen stříbra zaplaceno a důchod jedné župy na osm let postaupen býti.³²⁷ Když ale to se nestalo, a Lokétek nepřestal namáhati se o králowství w Polště, Wáclaw konečně roku následujícího, — k nabízení polských knížat a pánůw, aby ujal se koruny Polské proti němu, a ku polepšení práwa swého aby pojal za manželku jedinau po králi Přemyslowi pozůstalau dceru a dědičku, Elišku neboli Rejčku, — sebraw walné wojsko, táhl osobně w létě do Polska, nejprw do Kališe, potom do Hnězdna, kdežto pak (w měsíci čerwenci nebo srpnu) od arcibiskupa Hnězdenského, u přítomnosti všech biskupůw polských, korunowán byl slawně.³²⁸ Všickni knížata té říše uznawše ho za krále swého, holdowali jemu; jediný odpůrce Wladislaw Lokétek, utkán byw bojem a ztratiw všecka swá panství, taulal se napotom po cizině co

327) Zápis ten, potud neznámý, wydán od J. Fiedlera w Oesterr. Archiv r. 1855, dílu XIV, 183. Emler reg. n. 1543.

328) Dlugosz histor. Polon. lib. IX.

saukromá osoba. Pomořany byly té doby připojeny 1300 ku Polsku, a kořily se také nowému králi; kníže Ránský, Wislaw, jenž osobował sobě a osadil byl, co dědictví swé manželky, částku jejich až po Kdansko, wypuzen jest odtud wojskem českopolským.³²⁹ Když pak bylo králi wrátiti se do dědičných zemí swých, ustanovil za swého náměstka nad celým králowstwím Polským chrabrého pana Hynka z Dubé již často jmenowaného. Později objevují se tolikéž co králowští hejtmané w Polště, a však jen nad částmi té říše, Mikuláš wévoda Opawský a páni Tas z Wisenburka Čech, Oldřich z Boskowic Morawan a jakýsi Fricek ze Slezska, konečně i Pawel z Pawelšteina, nám naprosto neznámý. Celé panování Wáclawowo, i dle seznání těch, kteří proti němu, co cizímu, nejvíce byli horlili, wyznamenávalo se tím, že pokoj a pořádek za něho nikde w Polště porušen nebyl: což jest důkazem dostatečným, že weda tam vládu dle sprawedliwosti, počínal sobě jak rozumně, tak i důrazně. Nowě zasnaubenau newěstu swau Elišku, ježto wychowáwana byla na dvoře Braniborském, dal Sedleckým opatem Jindřichem a panem Benešem z Wartenberka přiwesti do Prahy, kdežto teprw čtrnáctiletá kněžna ta odewzdána na péči Grifině, owdowělé wévodkyni Krakowské, na tři léta, pokud král newstaupil s ní we skutečné manželství.

W Uhřích ukončila se řada panovníkůw staro- 1301 slawného rodu Arpadowa úmrtím krále Ondřeje dne 14 ledna 1301 bez dědice mužského pohlaví, tak že 14 to králowství osiřelo naprosto; poněwadž ale poslední Jan. král ten narodil se byl z pobočné linie Arpadowcůw w cizině, zejména w Benátkách, proto již hned po smrti

329) Naruszewicza historia narodu Polskiego k r. 1300.

- 1301 Ladislawa Kumana r. 1290 našlo se několik pretendentůw, osobowawších sobě právo k bohatému dědictví. První mezi nimi byl král Rudolf Habspurský sám, jenž pod pretextem, že králowství Uherské odúmrtím připadlo k říši Římské, již r. 1290 propůjčil je byl synu swému Albrechtowi; kterýž ale, po wálce s králem Ondřejem III o to swedené, musel odřici se swé pretense. O nic podstatnější nebylo právo to, ku kterému wolali se Ladislawa Kumanowa sestra Marie, wdaná za Neapolského krále Karla II, a potomci její: ale pretense tato podporována bywši na papežském dvoře, nabyla tím nemalé podstaty. Nejstarší sice syn Mariin, Karel Martell umřel byl již r. 1295: ale pozůstawil po sobě syna Karla Roberta, (splozeného s Klemencií Habspurskau, sestrou České králowny Jitky), kterémuž bába jeho Marie, potud na živě bywši, postaupila domnělého práwa swého k Uherskému trůnu. Proto saháno i Ondřejowi III do jeho práwa w Uhřích, ačkoli Karel Robert nenacházel přívržencůw jiných, nežli několik Chorwatůw a Dalmatincůw. Po smrti Ondřejowě, jenž nepozůstawil po sobě než jedinau dceru Elišku, zasnaubenau již r. 1298, jakož nahoře wyprawowano, dědici koruny České Wáclawowi III, — stawowé Uherští, pod heslem celé swé říše, obrátili se ku králi Českému. W měsíci čerwenci 1301 m. znamenitá deputace od nich, wedená palatinem Uherským Jul. Matějem hrabětem Trenčanským co do swětských, co do kněží pak arcibiskupem Kołockým Janem, říšským kaucleřem, přišedši k Wáclawowi II, podávala mu koruny Uherské. K wolbě této cele dobrowolné dali se byli hnauti stawowé Uherští předewším ohledem na příbuzenství, kteréž pautalo bylo Přemyslowce i Arpadowce k sobě na wzájem jak za starodáwna, tak i w nowější době; potom i uvažowáním osobních před-

ností krále Wáclawa II, jenž ač nebyl válečným hrdi- 1301
nau, panował we všech swých zemích maudře i sprá-
wedliwě; ba zdá se, že wedla je k tomu nemálo i jakási
newole proti papeži Bonifaciowi VIII, jenž osobował
byl sobě práwo, podati koruny Uherské komu jemu
se líbilo. Potkali se však s menší ochotau u krále
Českého, nežli se byli nadáli, ačkoli od něho přiwí-
tání byli s welikau ctí a podělowání dary drahocen-
nými. Nebaže po ctí a moci, dvěma korunami cítil
se již obtížena dosti, aniž chtěl přimnožiti sobě práce
a starostí, přijmutím ještě třetí koruny pro sebe. Pročež
nabídnul stawům místo sebe svého již dwanáctiletého
syna i dědice *Wáclawa*, bezpochyby ne bez ohledu na
to, že on již zasnauben byl s Eliškau, prawau dědičkau
říše Uherské. Prawilo se, že ne tak důwody a řečmi,
jako dary, kterýmiž je podporował, nawedl poslance
uherské na to, aby přijmauce jeho nabídnutí, přiwedli
zemi své, na otcowě místě, syna jeho za krále. Ustrojiw
se tedy Wáclaw válečně, wyprawil syna svého hned
s poslanci, se skwělau družinau a s wojskem mohutným
do Uher. Stranníci Karla Roberta, ježto u Ostríhomě
a Stolního Bělehradu postavili se byli na odpor, bywše
poraženi několikrát po sobě, dali se na autěk, a Wáclaw
mladý král uwázal se wítězoslawně we královský onen
Bělehrad. Již dne 26 srpna postavil mu tam arcibiskup 26
Kolocký korunu sw. Štěpana na hlawu, we přítomnosti Aug.
wětšího počtu biskupůw, hrabat a magnatůw uherských.
Potom wedli ho s welikým jásotem a se sláwau do
Budína, kdežto po opětném holdowání se stawůw uwá-
zal se w panování nad celau říší.

Papež *Bonifacius VIII* brzy po smrti krále Ondřeje
wyprawil byl Mikuláše kardinála biskupa Ostienského,
(potomního papeže Benedikta XI), do Uher, aby k za-

1301 mezení všelikých tam nepořádkůw, církevními censurami dopomohl Karlowi Robertowi k uznání jeho za krále.³³⁰ Když ale kardinal tam přijel, byl mladý Wáclaw již na království korunován; i zpozorowaw legat ten u národu vůbec welikau nepřízeň k Neapolitánskému králewici, uznal na počátku za dobré, nepřihlásiti se k žádné z obau stran. Proto také přijat byl w Rábu, Ostřihomě a Budíně i chován w náležité úctě. Když ale, swolaw weškero vyšší i střední duchowenstwo ke dni 25 října k sobě, poraučel mu we jmenu papežowě, s vyhrožowáním tresty církevními, aby odstaupíc od Wáclawa, přiwino se ku Karlu Robertowi: tu powstalo w lidu takowé jitření proti němu, že Budínští měšťané až i usmrtiti ho chtěli, a on stížiw město interdikttem, co nejrychleji ze země utéci musel. Někteří kněží uherští tak daleko prý se odvážili, že bywše papežem skrze legata exkommunikowáni, reexkommunikowali jeho samého i přívržence jeho.³³¹

25
Oct.

Známo jest vůbec, že papež *Bonifacius VIII*, duchem více starořímským nežli apoštolským, osobowal sobě ohlasněji, nežli kterýkoli jeho předek aneb potomek na stolci papežském, wrchní opravu i panství nad celým světem a jakoby nějaké náměstenství boží na zemi, tak že neostýchal se psáti se i králem nad králi a pánem i opravcem weškerého křesťanstwa.³³² Zejmena

330) Wyprawowání své o wkládání se dworu papežského do věcí uherských i polských této doby béřeme wesměs z listin chowaných we Vatikanském archivu: wiz naši Italien. Reise a regesta Emlerowa.

331) Fessler Gesch. d. Ungarn, III, 17. Graf Majlath Gesch. d. Magyaren, II, 5, 6.

332) Takto psal ku př. 17 Oct. 1301 kardinalowi Ostienskému w příčině Uherského království: Romanus pontifex super

pak o králowstwi Uherském rozhodowati z té příčiny 1301 vlastnil sobě práwo, že ono někdy za swatého Štěpana od stolice apoštolské na králowstwi powýšeno bylo; pročez prý také jen této stolici příslušelo jmenování a ustanowování králůw Uherských. I psal proto králi Wáclawowi II několikráte, napomínaje ho, aby do uher- ských záležitostí nikterak se newkládal, ale odwołaje vše, cokoli tam ku powýšení jeho syna bezpráwně a swéwolně předsewzato bylo, aby powolal jeho nazpět a kázal jemu odřici se koruny Uherské: domníwáli se však míti k ní nějaké powolání, aby cestau práwa předložil to apoštolské stolici, a očekáwal ~~spravedliwého~~ jejího rozsudku.

Král Wáclaw II pokusil se ještě prwé, nebyloliby 1302 možné, získati sobě u papeže nějaké powolnosti a přízně. Wyprawiltě Oldřicha z Paběnic, důwěrného radu swého a doktora práw i kanowníka Pražského, w čele zname- nitého poselstwi do Anagnie, aby otce swatého uwě- domiw o tom, co w Uhřích bylo práwem skutečným, straně tam české dobytí hleděl u něho dobré wůle. - Bonifacius ale dal poslu českému w konsistoři dne 10 čerwna 1302 za odpověď: že jsa králi Českému a 10 jeho synu zvláštní láskau nakloněn, byl také vždy Jun. ochoten hájiti práwa jeho všude s dobrowolenstwím: poněwadž ale také Marie králowna Sicilská přiwlastňuje sobě a wnukowi swému práwo ku koruně Uherské, že nemůže naprosto wyhowěti žádostem jeho tak, aby tím neublížil práwu cizímu. Protož že ukládá stranám oběma

reges et regna constitutus a deo, in ecclesia militanti gerarcha summus existit, et super omnes mortales obtinens principatum sedensque in solio iudicii, cum tranquillitate iudicat et suo intuitu dissipat omne malum etc. ap. Emler num. 1897.

1302 lhůtu peremptorní, aby po vyhlášení půhonu w šesti nedělích buď osobně anebo skrze splnomocněné poručníky se všemi právními průwody swými představily se u stolice apoštolské, očekávajíc jejího rozsudku. Půhon takový prohlásiti poručeno kardinalu legatowi Mikuláši, jenž po autěku swém z Uher meškal we Wídni. W též pak odpovědi, dne 10 čerwna dané, doložil papež, kterak bylo mu ze psaní Wáclawowa seznati s podiwením, ba s pohoršením, že on o swé ujmě, ano všetečně, beze všeho k tomu powolání, s opowržením stolice apoštolské, které krajiny Polské prý náležejí, směl jmenowati se králem Polským.³³³ Proto napomínal ho ne bez pohrůžek, ať prý uwážíc, jak těžké a trestuhodné bylo prowinění takové, odřekne se hned titulu králowstwí Polského, aniž opowází se wíce před se bráti cokoli pod jmenem takovým. Domníwáli se však, že má jaké k tomu práwo, aby cestau saudní hleděl prowesti je u stolice apoštolské. Nelze neseznáwati, že Wladislaw Lokétek to byl, meškawší té doby w Italii co pauhý cestowatel, jehož přičiněním uwržen nowý tento žiwel do weřejných neshod tehdejších.

1303 Při wší nábožnosti, kterau wyznamenáwal se Wáclaw II, nepomyslíl předce ani z daleka, podrobiti se rozkazům takovým. Nemoha získati přízně papežowy, umínil tím snažněji síliti se spolčowáním se s jeho

333) Causa nobis exinde magnae turbationis advenit, dum auctoritate propria, quinimo temeritate non modica, non vocatus a Domino tamquam Aaron, sed apostolica sede matre omnium et magistra contempta, ad quam provinciae Poloniae pertinere noscuntur, regium in ipsa Polonia nomen usurpas, te regem Poloniae nominando etc. Raynaldi Ann. eccl. 1302 §. 22, ap. Emler num. 1924.

nepřátely. Mezi těmito pak byl, jak známo, nejzna- 1303
menitější Filip Krásný, král Franský, vynikavší ne-
wšední důmyslností, mocí a odvahou. Ten již od mnoha
let hájil práv svých proti pretensem papežovým, wedl
kruté spory s kurií Římskou, ježto hlavní podaly byly
příčinu ku prohlášení powěstných bullí „Clericis laicos“
(1296) a „Unam Sanctam“ (1302), i skončily se wyob-
cowáním sice Filipa z církve (13 Apr. 1303), ale také
násilným zajetím a smrtí téhož papeže (11 Oct. 1303).
Také Albrecht král Římský stál byl několik let po straně
krále Franského proti Bonifaciowi VIII, an ho káral
byl za jeho chování se k jeho předchůdci králi Adol-
fowi. Ale zmohutnění říše České na východu Evropy,
spojením s ní moci Polské i Uherské proti vůli pape-
žově, změnilo náhle a nenadále všecky politické po-
měry evropské. Bonifacius VIII uznal za dobré, odpu-
stiti Albrechtowi všecka jeho prowinění, a nabídnouti 30
jemu samoděk uznání i potvrzení na trůnu království April.
Římského, kteréhož potud byl mu stále popíral. Albrecht
s radostí chopil se příležitosti této, pojistiti sobě krá-
lovské důstojenství w Němcích, ohrožené již netajnou
nenávistí všech kurfirstůw, a hájené jen zbraní potud
wítěznou. Podrobil se všem výminkám od papeže
sobě uloženým, více než kterýkoli jeho předchůdce
nebo nástupce uwedl říši Římskou w poddanost pod moc
církewní. ³³⁴ Rozumí se, že bez dalších příčin a ohle-
důw stal se králi Wáclawowi zase nepřítelem.

Král Wáclaw wyprawil byl do Francie nejvyš-
šího kancléře své říše, Petra z Aspeltu, ³³⁵ probošta

³³⁴) Pfister Geschichte der Teutschen, Band III, str. 103.

³³⁵) O poslání jeho wyprawuje široce Ottokar Horneck cap. 725
sld. Na Mohucké arcibiskupství powýšen byl 10 Ot. 1306

1303 Wyšehradského a spolu biskupa Basilejského, (kterýž později 1306 — 1320 stal se i arcibiskupem Mohuckým), aby ujednal s ním spolek branný hlavně proti Albrechtowi Německému, a při tom společný odpor proti přechvatům moci papežovy. W zápise na to vydaném, jenž zachoval se jen co formule, zavázali se jak Filip Krásný tak i Wáclaw, že každý z nich najme za jedenkrát stotísíc hřiwen stříbra žoldněřůw a postaví do pole nejdéle do dne sw. Jakuba proti Albrechtowi w Němcích, aby uhájili se všech škod s jeho strany jim hroziwších. Při tom ale doloženo se strany Wáclawowy, že nebudeli papež chtíti žiw býti s králem Franským, přítelem jeho milým, we swornosti a přátelství, a budeli usilowati o jeho zlé, on Wáclaw, bez ujmy powinné úcty ke stolici apoštolské a wyznání swého křesťanského, spolu se synem swým Wáclawem králem Uherským, postaví se dle možnosti na stranu téhož krále Franského, a přičiní se wší mocí, aby takowé zlé úmysly potkaly se s překážkami.³³⁶

od papeže Klemensa V, když ho byl wyléčil z nemoci nebezpečné.

- 336) „Promittimus insuper, salva in omnibus apostolicae Sedis reverentia et cultu christianae fidei, quam profitemur et colimus, sicut quilibet veri christianae fidei professores, quod si ejusdem Sedis antistes cum praedicto rege Franciae, amico nostro carissimo, in concórdia vivere secumque amabiliter stare noluerit et ad ejus dispendia se contulerit, nos una cum domino nostro illustre rege Ungariae Wenceslao filio nostro, toto posse defensionis insistemus ipsius, sibi ad hoc omnem favorem, quem poterimus, impendemus, et his omnibus impeditionem toto posse praestabimus“ etc. *Wiz Ueber Formelbücher*, I, p. 322, ap. Emler, n. 1988 et 1989.

Tepřw když ujistil se Bonifacius VIII Albrechto- 1303
wau přichylností a pomocí, odhodlal se k chystanému
od dáwna nálezu w záležitostech Uherských. Král
Wáclaw dal byl minauti předeřsané peremtorní lhůtě,
nedostawiw se ku půhonu, a i později poslal do Anagnie
ne splnomocněné poručníky, alebrž jen posly obyčejné
ježto měli sice omluwiti krále, ale nedáwati se do ja-
kéhokoli wedení pře o práwě Uherském: ³³⁷ Proto
uznal papež za dobré, prohlásiti se s tím wětší přís-
ností proti králi neposlušnému. We weřejné konsistoři
dne 31 máje odbywané w městě Anagni wyhlásil Marii ³¹
králownu Sicilskau a jejího wnuka Karla Roberta za ^{Mai.}
jediné opráwněné a prawé dědice králowstwí Uherského
i přiwtělených k němu zemí, prikazowal všemu oby-
watelstwu, aby přísahali jim wěrnost a poslušenstwí,
zatratil zwolení a korunowání českého Wáclawa co ne-
slušné i neplatné, kázal rušiti slíbenau jemu powinnost
poddanskau, a pohrozil všem exkommunikací, kdokoli by
odporni byli nálezu tomu w jakémkoli ohledu. Napo-
mínal také psaním téhož dne wydaným krále Albrechta,
též syna jeho Rudolfa wévody Rakauského a jiných
knížat okolních, aby králi Uherskému Karlowi Rober-
towi we všem radni a pomocni byli. ³³⁸

Ty a takowé spletky a změny politické wedly
záležitosti východní Europy wždy blíže k násilnému

337) Excusatores — in excusationem culpaе contumaciam gemi-
nantes, dixerunt improbe, quod praefatus rex Boemiae nullo
umquam intendebat tempore de ipso regno Ungariae liti-
gare — tak mluwil Bonifacius VIII w bulle dne 31 máje.

338) Raynaldi ad ann. 1303 §. 17–23. Italien. Reise p. 51. Emler
regist. num. 1959, 1964 — 1970. Theiner monum. histor.
Hungar. I, 401 etc. —

1303 přewratu, a nebezpečí, hroziwší moci České, ještě nowé, zmáhalo se čím dále tím patrněji. W Uhřích k Wáclawowě neštěstí umřel byl již r. 1301 Jan Kolocký arcibiskup, a nástupce jeho, jakož i Ostřihomský arcibiskup titulární Řehoř, bywše od Bonifacia VIII jmenowáni samowolně, stali se auhlawními nepřátely strany České; také welikomocný Matěj hrabě Trenčanský, zrušiw přísahu, přestaupil ke straně Karlowě Robertowě, a příkladu jeho následowalo mnoho pánůw Uher-ských, kteří sklamali se byli w očekáwaní swého zisku: jen hrabata Kysečtí, někteří šlechtici a wětší počet měst setrwali při Wáclawowi wěrně. Proto Karlowi Robertowi, když přijel osobně do Uher, přibýwalo tím wíce příwržencůw, čím snažněji podporowal ho Albrecht Německý, a duchowenstwo, z rozkazu swých předstawených, duchowními zbraněmi wšude cesty mu připrawowalo.

Chowání, kterým král Albrecht odměnil se Českému swaku swému za tolikerá dobrodiní, dává důkaz o jeho netoliko bezuzdné wládyctiwosti, ale také o naprosté mrawní zpustlosti a ničemnosti. Posílaje králi Wáclawowi papežowu bullu ze dne 31 máje, připojil k ní wyzwání, aby postaupil mu králowstwí Uherského i Polského a zemí Krakowské, Míšenské i Chebské, pak aby aneb odewzdał mu stříbrné doly Kutnohorské k užíwaní na šest let, aneb aby položil pokuty 80.000 hřiwen stříbra za desátek říši prý Římské powinný a potud neodwedený; — požadawky tak drzé a nestaudné, že musely rozjařiti a ke hněwu popuditi protiwníka i sebe klidnějšího a podajnějšího.³³⁹ Předce však Wáclaw

339) Chron. Aulae reg. p. 141. Franciscus Prag. p. 59. Beness. de Weitmil p. 210. Pulkawa p. 210. Horneck cap. 734.— Žádnému z císařůw Římských před tímto Albrechtem ani

pokusil se ještě o mírné wyjednávání; a když poslowé 1303 jeho nadarmo snažili se uvesti Albrechta na cestu slušnosti, podwolil se ještě Braniborský markrabě Hermann, Albrechtův zeť, ku pokusu, nemohllyby zmírniti zarputilost Římského krále. I zabraw se k němu, w měsíci prosinci 1303, až do Štyrského Hradce, potkal se u něho s takowau zpuřností a twrdošíjností, že plný hněwu náhle wzchopiw se, odjel zase ze Hradce, se tchánem ani se nerozlaučiw. m.
Dec.

Tímto způsobem wálka stala se byla nezbytnau, 1304 a obě strany strojily se k ní wší swau možností. Král Wáclaw, nemaje dosti na vlastní moci brauné, hleděl i spolčowáním se nabyti wětší síly. Aby přiwínil k sobě pevněji Braniborské markrabě, Hermann syna Oty Dlahého a Otu Šípa, propůjčil jim do zastawy města Míšeň, Frauenberg, Doblín, Hajno, Ožici a Grimmu; začez oni wděčni jsauce, wytáhli potom k němu do pole osobně. Wedle nich přijel také hrabě Ruprecht Nasowský, syn někdy krále Adolfůw nebožce kněžně Anešce zasnaubený, aby aučastnil se boje proti společnému nepříteli. Jiná knížata Německá, jako Jindřich Korutanský wévoda, odepřeli aspoň pomáhati Albrechtowi proti Čechům. Wypuknutí wálky prodílilo se tím, že s jedné strany Římskému králi těžko bylo sebrati a postawiti do pole tak mohutné wojsko, jakowéhož, dle vlastního jeho uznání, potřebí bylo ku přemožení moci České, a s druhé strany král Wáclaw,

netanulo bylo na mysli, osobowati sobě nějaké regalie w Čechách. — Prawilo se, že Míšensko proto žádáno jest od Albrechta, aby jeho postaupiti mohl swému i Wáclawowu synowci Janowi (potomnímu Parricidowi). Chron. Claustro-neob. ap. Pez I, 477. Neplach ap. Dobner IV, 118.

1304 znaje osobní neschopnost swau k wálce, umínil byl obmeziti se na pauhau obranu.

Mezitím přicházely žalostné zpráwy z Uher, že mladý tam král Wáclaw, od nepřátel vždy mocněji saužený, od newěrníkůw opuštěný a zradau obklíčený, na hradě Budínském sotwa již swým žiwotem byl bezpečen. Proto Wáclaw otec, chtěje raději koruny swé, nežli syna jediného ztratiti, znužil se ke skutku statečnému. Poručiw vládu w Čechách za swé nepřítomnosti markrabi Hermannowi, vytáhl w měsíci čerwnu se silným
 Jun. wojskem osobně do Uher, a prorážeje se skrze haufy nepřátelské, přes Ostřihom, jejž jakožto hlavní hnízdo všech piklůw proti swé straně popleniti a obořiti dal, přitáhl do Budína. I jakkoli wraucí byla tauha jeho po synowi, ohlásil předce, že jinak nechtěl shledati se s ním, nežli co král s králem. Proto muselo místo, kde oba sejíti se měli, nádherně ozdobeno, podlaha sama skwostnými koberci obložena, a všickni páni říše Uherské, ježto setrwali byli u wěrnosti, k tomu powoláni býti. Když potom mladý Wáclaw, we královské ozdobě, letěl do náručí otce swého, a oba objímajíce se splýwali w slzách, celé shromáždění, dojato jsauc wážností okamžiku, octlo se we hlubokém pohnutí. Otec i syn wítali se spolu po latinsku. Po několika-denním pobytu nastaupilo wojsko české zpáteční pochod swůj, a králowé wzali korunní klenoty s sebau, aby neupadly do rukau nepřátelských. Wracejíce se Čechové, trpěli mnoho ne tak autoky Karla Roberta, Rudolfa wévody Rakauského a Trenčanského hraběte Matěje, ježto vždy udatně odráženi býwali, ale náramným parnem, kterémuž namnoze ani koně odolati nemohli. W měsíci srpnu wjeli králowé opět do Prahy, wezauce s sebau klenoty říše Uherské.

Času letního udály se byly na hranicích Morawsko- 1304
 rakauských jen malé srážky a potržky, se štěstím stří-
 dawým: ale na počátku měsíce září vytáhlo již dwoje
 mocné vojsko proti Čechám do pole. Rudolf Rakauský a
 Karel Robert Uherský, spojiwše se dne 24 srpna w Preš- 24
 purce w užší jednotu, blížili se z dolejšího Podunají Aug.
 w počtu asi 50,000 bojownikůw, mezi nimiž i několi-
 kero tisíc Kumanůw, jichžto howadské ukrutnosti samým
 spřáteleným Rakušákům těžce bylo zakaušeti. S hořej-
 šího Podunají přitáhl přes Řezno král Albrecht, spro-
 wázen jsa Salcpurským arcibiskupem, biskupy Frisin-
 ským, Řezenským, Pasowským, Augšpurským, Špírským
 a Wircburským, Baworskými knížaty Otau i Rudolfem,
 hrabaty z Hirschberka, Otingu, Wirtenberka, Heiger-
 lochu a Hohenlohe, i mnohým rytířstwem, zwláště ze
 Šwáb; počet a síla tohoto vojska neudává se. Aby
 také z Polska činila se diversi, podporován byl Wla-
 dislaw Lokétek, že wtrhna tam zmocnil se několika
 hradůw (Pelčiska, Wislice a Lelowa). Pobyw Albrecht
 okolo 8 září několik dní w Linci, wtrhl odtud přes 8
 Cáhlow do Čech, a položil se polem u Budějowic; tam Sept.
 Rudolf syn jeho a Karel Robert přitáhše přes Cmund
 a Witoraz, spojili se s ním. Král Wáclaw sebral byl
 prý proti nim až přes jedenkrát stotísíc bojownikůw,
 ale rozložil je s wětšího dílu do hradůw a měst pewných,
 všemi potřebami k obraně dostatečně je zásobiw; hlawní
 pak jádro branné moci jeho, pod markrabími Brani-
 borskými, leželo polem okolo Nimburka. Poněwadž
 nastal byl již podzimek, nechtěl Albrecht mařiti času
 dobýwaním pewných měst, ale táhna širým polem předse,
 w mrzutosti, že Čechowé nenabízeli se mu nikde k bitwě,
 dal vše pleniti ukrutně, až konečně bez wšelike pře-
 kážky dorazil dne 18 října před *Kutnau horu*, kdežto 18
 Oct.

1304 ležel onen poklad, po kterém tak welice byl se roztaužil.

Donucen jsa dobýwati aspoň tohoto města, neměli konečně naprázdno wrátiti se zase, obklíčil Albrecht Horu se všech stran. Tam ale wrchními weliteli byli dwa udatní pánowé čeští, *Jindřich z Lipé* a Jan z War-tenberka čili ze Stráže; a celé měšťanstwo, ačkoli wětšinou německé, odhodláno bylo brániti se co nejstatečněji proti nepřátelům. Proto wšecky autoky na město, ač jen chatrně opewněné, odraženy jsau od posádky a měšťanůw srdnatě i krwawě. Náhle však počali w táboře německém auplawicí mříti jak lidé tak i koně, čehož příčina hledána w otráwení wody skrze trusky a škwáry hutnické, od Horníkůw do potoka tam tekaucího napuštěné; také picowání we krajině namnoze popleněné stáwalo se nemožným, a někteří páni čeští, zwláště pak Dětoch z Hořepníka, častým přepadáním wojska německého se wšelikých stran, množili každým dnem nesnáze Albrechtowy i beznadějnost jeho wálečníkůw. Jakož dříwe hledal byl bitwy, tak nyní vyhýbal se jí. Když pak konečně walné haufy české blížily se, aby podstaupily boj rozhodný: Albrecht nedočkaw jich, w pochodu nazpátek autěku podobném hledal spásy. Také důrazným jeho pronásledowáním wyznamenaw se Jindřich z Lipé, nabył tu ponejprw onoho slawného jmena i vysoké wáznosti, kterých požíwal u národu až do swé smrti. ³⁴⁰

340) O wálce té wyprawují wšecky sawěké kroniky České i Německé: Chron. Aulae reg. p. 140—145, Dalemil cap. 97, Francisci Prag. p. 59—60, Pulkawa etc. Mezi německými zasluhuje zwláště powšimnutí *Eberhardus Althensis* ap. Böhmer, II, 552 sq. prawě: Traxerat (Albertus) moram in

Nešťastným koncem wálky tak welikým úsilím 1305 a nákladem předsewzaté trpce poučen jsa, král Albrecht uznal za dobré, zmírniti požadawky swé, a podáwati se k nowému o nich wyjednáwaní: ale Wáclaw nechtěl nyní o něm ani slyšeti. Albrecht wydaw se již cele z peněz, nemohl wojsku ani slíbeného žoldu zaplatiti. Nespokojenost jak tím, tak i spupným jeho se chowáním mezi Němci se zmáhawší, nedala mu na příští rok postawiti do pole tutéž moc a sílu, jako dříve. Ba Ota kníže Baworský, jenž dotud byl mu pomáhal a nyní mezi králi prostředkowati měl, rozmrzew se nad jeho počínáním, opustil ho cele a dal se zjewně na stranu krále Českého. Tím utwrdil se Wáclaw w odporu

Bohemia ad sex septimanas vel paulo minus (w Rakausích byl již o sw. Martině zase,) et nullum castrum, imo nec civitatem aliquam expugnavit, quia rex Boemiae munitiones suas militum et bellatorum multitudine et alimentorum copia abunde muniverat ita, quod sine multa strage non poterant obtineri. — Rex Boh. — dicebatur habere in exercitu decem millia magnorum equorum cum militibus, et aliorum equestrium et pedestrium plus quam centum millia bellatorum, et pro stipendiis expendit ducenta millia marcarum argenti. — Rex Romanorum sperata stipendia non persolvit principibus et militibus. — Potom Contin. Zwetl. III ap. Pertz, XI, 660 sq., Chron. Claustroneob. Salisburg. Osterhov. Sifridus Misn. etc. — Wyprawování Ottok. Horneka jest i zde nejobsírnější, ale také nejméně spolehlivé; ačkoli již méně událostí wymýšlí, nežli dříve, podrobností však udává nepravých drahně, nehledě ani na nenávist jeho k Čechám všude patrnau. Tak ku př. Kutná hora nepočítala nikdy 100,000 obywatelůw; král Wáclaw neodepřel hraběti Nasowskému dcery swé, ana brzy po swém zasnaubení umřela; návrat Albrechtůw z Čech nebyl asi tak klidný a bezpečný, an wraceje se w jednom týdni dále zašel, nežli w pěti týdnech bezpečného tažení swého do země atd.

1305 swém ještě více, a všechny neřesti války nešlechtně i swéwolně počaté obracely se nyní proti původci jejímu.

Když minula zima, počal Wáclaw opět zbrojiti se k válce, kterauž tenkráte s větším důrazem vésti chtěl, nežli wloni. Wrchní vedení wojska ze zemí českých, polských i saských sebraného swěřil za sebe nowému spojenci Otowi Baworskému, kterémuž i všichni jeho poddaní páni poslušenství w této válce přísahati museli. Ale přípravami a starostmi takowými se zanášaje, upadl král do těžké nemoci, ježto učinila životu jeho bohužel konec příliš časný. Již od poslední výprawy do Uher zdrawí jeho, samo w sobě chatrné, zdálo se powážliwě porušeno býti, a s jara 1305 dostawila se u něho suchá zimnice, spojená s welikými bolestmi. Ucítiw blížící se smrt, powolal k sobě syna swého Wáclawa, nejvyššího swého kancléře Petra, nejw. purkrabí Hynka z Dubé, maršalka Dobeše z Bechyně, komorníka Jindřicha z Rosenberka i jiné pány, aby oznámil jim poslední swau vůli, směřowawší hlawně k upokojení rychlému jeho věřitelůw, k opatření jeho wdowy Elišky Polské, a k hojnému nadání kostelůw i klášterůw.

21 I skonál we krutých bolestech tiše a pobožně dne 21
Jun. čerwna wečer, k weliké žalosti swých wěrných, ježto u hlasitém naříkaní sprowázeli mrtvé tělo jeho do kláštera Zbraslawského, we kterémž byl hrob sobě připravil.

Král *Wáclaw II* skonál we stáří teprw 34 let, a předce mnozí powažowali ho byli již za starce. A skutečně, nepožíwaje od přírody dosti silného zdrawí, počal byl příliš záhy bujně žíti a plýtwati tělesnau silau, dříve nežli byla dozrála. Sotwa 25 let stár jsa, počítal již 9 manželských a nadto i několik nemanželských dětí, ze kterýchžto však přečkali ho jen syn jeho

Wáclaw (roz. 1289), a dcery *Anna* (r. 1290), *Eliška* 1306 (r. 1292), *Markéta* (r. 1296) z prvního, *Aneška* pak (r. 1304) z druhého lože. Proto také byl po celý čas tak nervosním a bojácným, že ku př. schovával se do skříní reliquiemi vyložených, kdykoli blížilo se hromobití, i omdlával tytýž při spatření kočky. Nečinil mu tedy křivdy veliký jeho wrstevník, Dante Alighieri, ve své božské komedii tak o něm píše: „Ottachero — nelle fasce / Fu meglio assai che Vincislao suo figlio / Barbuto, cui lussuria ed ozio pasce.“³⁴¹ Wěru kdyby *Wáclaw* zdědil byl jen trochu oné síly ducha, podnikavosti, chrabrosti a ctižádosti, kterau vynikal otec jeho, bylby mohl v okolnostech a v náhodách nad míru příznivých i po celá tisíciletí zřídka se opakujících, zříditi na východu Evropy říši nemohutnější, a powýšiti rod svůj mezi nejslavnější v dějinách světa. Jak nerowným byl ku př. již vlastní sestře své *Anešce*, ježto po smrti Rudolfa Habsburského uslyšewši, že *Wáclaw* nechtěl o království Římské ucházeti se, zwolala, že bratra svého ani pochopiti nemůže: neb ona, kdyby byla již celého světa pánem a jen kousek země jí se protiwil, nedalaby si prý pokoje, pokudby buď i toho ještě nedobyla, aneb přišla při tom o všecko.³⁴²

Jináče ale uznati se musí, že byl panovníkem dobrým a spravedlivým, ba pro doby míru i wzorným. Wyložili sme již, kterak všestranně a ochotně, i s nemalými oběťmi, staral se o zvelebení stawu zemí a poddaných svých. I ačkoli přístup k němu poddaným

341) *Purgatorio*, VII, 100—102: „Otakar — již co dítě w plenkách byl mnohem statečnějším, nežli syn jeho *Wáclaw* co muž bradatý, howící sobě w bujnosti a zahálce.“

342) *Chron. Aulae reg.* p. 111.

1305 nebyl dosti snadný, an rád dlaho spáwal i modlíwal se, přece snažil se konati kráľowské powinnosti swé swědomitostí neobyčejnau a práwě nábožnau. Přirozená dobromyslnost jeho jen tehdáž na krátce zapírala se, když osobní jeho citowé mocně podrážděni byli, jako při panu Záwišowi a králi Albrechtowi.

Nejkrásnější a práwě nehynaucí památka blahodárného panowání Wáclawowa jest provedená od něho radikální oprawa českého mincownictwí: onyno proslulé až podnes *groše české* (*grossi Pragenses*), jichžto půwodně jedna kopa čili 60 kusůw stálo za těžkau hřiwnu (Pražskau), 48 kusůw za lehkau čili polskau hřiwnu; též *peníze*, jichžto 12 platilo za groš. K jejich uwedení a ražení powolal byl několik zkušených mistrůw ze Florencie, a prwní mince toho spůsobu počaly se vydáwati w měsíci čerwenci roku 1300. Stawše se rychle měnau nad jiné oblíbenau w polowici Europy, hledány a nošeny byly u welikém počtu také do ciziny. Wšimněmež si dobře, jak weliká to byla obět pro dobré obecné ! Bylť zajisté on prwní, co wýhost dal obyčeji středowěkému, přechastým měněním mincí chatrných bohatiti jak panowničí komoru, tak i pokladny mincéřůw. Potud lid obecný ani byl nemohl počítati, mnoholi peněz měl: neb každau chvíli mohl prohlášen býti dekret, jenž odjímal šilinkům jeho wšecku cenu, a nutil ho wyměnití je za zboží neméně chatrné. Pražské groše neměněny wíce; wnitřní jejich cena ručila za ně. Této nejistotě jmění peněžního učinil král Wáclaw II konec: proto chwálili národowé panowání jeho, a jmeno jeho zachowalo se dlaho w požehnané památce jak u Čechůw, tak i u národůw cizích.

KNIHY SEDMÉ ČLÁNEK TŘETÍ.

ČECHY ZA KRÁLE WÁCLAWA III.

Králova osobní povaha. Pokoj s králem Albrechtem. Postavení koruny Uherské. Rozpuště chování se Wáclawa III. Wálečný pochod proti Wladislawowi Lokétku do Polska. Wáclaw III zavražděn w Olomauci aukladně. Wyhynutí rodu Přemyslowa na trůně Českém. (R. 1305 a 1306.)

Když po smrti krále Wáclawa II jediný jeho syn, 1305
Wáclaw III, dosednuw na trůn otcowský, počal se psáti ²¹ Jun.
„z boží milosti král Český, Uherský a Polský,“ nedomýšlel se tuším nikdo, w jakém nebezpečí nacházel se staroslawný rod Přemyslawský, a nad jak děsnau propastí octnul se s ním stát i národ Český. Rod ten králowský owšem již od půlstoletí stál byl téměř pořád, jak se říká, jen na dwau očích, a proroctwí od dáwna w lidu rozhlášené ujišťowalo, že panowati bude do konce swěta: ³⁴³ to i ono uwodilo jak krále tak i lid do bezpečí a bezstarostnosti, za kterýmiž konečně oba z nenadání octli se w záhubě.

Při prwním nastaupení vlády mladého, teprw šestnáctiletého Wáclawa, bylať owšem čáka dlauhého jeho

343) Chron. Claustroneoburg. ap. Pez, I, 478.

1305 a šťastného kralování. Za to ručily jeho zdravé tělo, krásná postava, dobré srdce a výtečné dary ducha; mluvil čtyřmi jazyky, česky, německy, maďarsky a latinsky stejnau hbitostí a přitom, věřili lze saudu jednoho wrstewce, s newšední ozdobností a výmluvností. Napomínání otce umírajícího utkwělo mu bylo s počátku hluboko w srdci, a proto snažil se we všem následowati jeho příkladu. Nejvyšší auředníci zemští ponechání všichni we swých auřadech, a také w politických poměrech nemělo tu chvíli nic měněno býti.

Wálečné toho léta příprawy proti Albrechtowi newedly tenkrát ke skutečné wálce, protože Albrecht naprosto nebyl w stawu, obnowiti autok swůj, a Wáclawowi II již nemoc jeho překážela, chápati se nezvyklé w boji offensivy. Když tedy král ten umřel, pospíšil si Albrecht wyprawiti posly do Prahy k jednání o pokoj. I podařilo se, owšem na ujmu koruny Polské, umluwiti se tak, že strýci obau králůw, Janowi Habspurskému, mělo Míšensko postaupeno býti, a že Albrecht odřekl se všech požadawkůw ku koruně České, jež před dvěma léty byl činiti počal. Tak tedy pokoj již 5 srpna uzavřen byl w Praze, a ratifikowán od Aug. 18 Albrechta w Normberce wydaným zápisem dne 18 srpna. Aug. 344 Král zajisté Český uwolil se postaupiti markrabím Braniborským směnu do zástawy Pomořany swé za města Míšenská jim od otce jeho zastawená, tak aby strýc jeho hrabě Jan Habspurský uweden byl w držení jejich. Takowým způsobem markrabství Míšenské,

344) Zápis dne 18 Aug. 1305 tištěn jest ap. Emler num. 2053, Pertz IV, 486 a jinde. Zápis dne 8 Aug. 1305, na postaupení Pomořan od krále Wáclawa III, podává se ap. Riedel I, 263, ap. Emler num. 2051.

(s wýminkau Perna i země Plisenské), odlaučeno zase 1305 od Čech, a také Jan Habspurský držel je jen krátce, nemoha uhájiti se w něm proti dáwným té země panovníkům.

Ostatní článkové míru dne 5 srpna uzavřeného nesli to, že zrušena byla kletba říšská na krále Wáclawa II i potomky jeho vyhlášena; že král Albrecht, jmenem swým i říše Římské, odřekl se naprosto a bez wýminky každého práwa neb nároku k Českému i Polskému králowstwu a k držawám i zemím všem, jichž Wáclaw III právem dědičným neb jakýmkoli byl nabyl;³⁴⁵ tedy že uznáno jeho plné a wýhradné wrchpráwi co do titulůw a důstojenstwí w nich, a co do požíwaní všeho, co tam na zemi nebo pod zemí se nacházelo.³⁴⁶ Dále pojati jsau do téhož míru Baworští wéwodowé Ota i Štěpan, Braniborští markrabowé Ota, Hermann, Jan i Waldemar, i všickni ostatní spojenci krále Českého w poslední wálce, a zrušeny odsudky proti nim vydané; spor (nám neznámý) o zemi Wratislawskau měli ukliditi Pertolt hrabě z Henneberka i Purkart purkrabě Magdeburský, co zwolení s obau stran opravcowé; o zámcích w zemi Chebské, které někdy králowé Čeští za hotové peníze byli kaupili, mělo rozhodnuto býti cestau práwní, jak mile Wáclaw III wrátí Albrechtowi vše to, co tam od krále Adolfa propůjčeno bylo nebožtíku otcí jeho.³⁴⁷

345) Patrné jest, že tu míněny Uhry, kterýchž Albrecht nechtěl ani odsuzowati spojence swého Karla Roberta, ani zapíratí kr. Wáclawowi k nim práwo.

346) Těmito slowy dalo se wyznání, že král Albrecht neměl byl nižádného práwa, požadowati na králích Českých horního desátku z dolůw Kutnohorských a jiných podobných ragalí.

347) Original té listiny nachází se w českém korunním archivu

1805 Byloli spatřiti již w těchto člancích, jak snadnau powolností mladý král odříkal se zemí swých, Míšenské i Chebské: objevila se lehká jeho mysl brzy na to ještě patrněji w dobrovolném darování Otowi Baworskému celé koruny Uherské a jejích klenotůw. Skutek ten, w dějinách swěta neobyčejný, a s ním auplné odřeknutí se všeho práwa k Uhrám, stal se w Brně, bezpochyby we přítomnosti několika poslancůw té strany, která w Uhřích ještě wždy Wáclawa Českého přidržewši se, nyní odkázána byla ku poslušenství nowého krále Oty. Wáclaw ale užil také příležitosti té ke zrušení smlauwy, kterau r. 1298 zasnauben byl Elišce kněžně Uherské. Za to pojal zase již dne 5 října za manželku
 5 Oct. *Violu*, dceru knížete Měška Těšínského, jednu z největších krás wěku swého.

Budilo to podiw obecný, že král tak bohatý a mocný spojil se s dcerau tak chudého knížecího rodu, jakowý byl Těšínský, a mnozí wykládali to tak, jakoby ošemetní rádcowé nawedli byli k tomu panowníka nedomyšlného, jen aby přiměřenějším oženěním se nenabyl moci ještě neodolatelnější proti nim. Wšak zdali wůbec mladík bujarý a rozmařilý, jakowý byl Wáclaw III, dáwá se kdy w takowé záležitosti přemlauwati a wésti mimo wůli swau vlastní? Proto prawdě wíce se podobá, co prawili jiní, že prý přední páni na jeho dvoře podněcowali králowu lásku ke spanilé kněžně z té příčiny, aby uchránili ho těch scestností, do kterých lehká jeho mysl a zlá společnost jej zawodily.

Dobré zajisté úmysly, kterým se byl oddal při smrti otce swého, neutkwěly byly w duši jeho dosti

hluboce a trwale. Nejraději bawiwal se we společnosti 1305 mladíkůw sobě rovných, a protož towaryšil zvláště s takowými syny předních pánůw českých, kteří oddávali se s ním všelike prostopášnosti. Hra w kostky, nemírné pitky, záliba w oplzlostech, ba i rozpustilá noční taulání se po ulicích Pražských, wcházejíce u něho čím dále tím více w obyčej, zdály se že zdarebačí naprosto knížete někdy nadějného. Často w pozdní noci, když po dlouhém chlastu, vínem opojený, sotwa smyslůw swých mocen zůstal, nešlechtní kamarádi wyluzowali od něho sliby na propůjčení jim wzácných statkůw, o jichž okamžité stwrzení zápisem i pečetí neopomíjeli domáhati se u králowského kancléře M. Petra hned na místě: a když ten zdráhal se, jak náleželo, uposlechnauti nerozumných a neplatných rozkazůw opilého krále, popauzeli tohoto ke hněwu tak dlouho, až zastrašený kancléř učinil jim po vůli. Owšem že mladý král potom, wystřízliwěw, mrzel a hněwal se na takowé nadužíwaní jeho lehkomyšlnosti, ba i pochwálil smělý odpor kancléře a ostatních rad swých: ale upadával předce příliš často do podobné neplechý zase, a Viola nepůsobila mocí takowau w mysli manžela swého, aby uchránila ho takowých poklések.

Dne 13 února 1306 oddal král Wáclaw III nej- 1306 starší sestru swau *Annu* s welikau slawností, jakož tehdaž byl obyčej, Korutanskému knížeti Jindřichowi w Praze; druhau, *Elišku* čili *Alžbětu*, odewzdal byl k wychowání pannám kláštera Swatojirského na hradě Pražském; třetí, *Markéta*, stáří teprw deset let, odwedena byla již wloni do Slezska se snaubencem swým, Boleslawem knížetem Lehnickým a Wratislawským.

Když mladý král, w prwní výroční den swého panowání a otcowa úmrtí, zabral se do Zbraslawi, aby

1306 pomodlil se u hrobu otce svého, chopil se příležitosti té opat tamějšího kláštera, Kundrat, nejdůvěrnější někdy přítel krále nebožtíka, aby užíwaje okamžení wážnějšího jeho rozmyslu, wylíčil mu žiwě a důtkliwě, jak nehodné bylo dosawadni jeho chowání. Upozornil ho, jak daleko uchylowal se od příkladu dobrého otce a od způsobu welikých předkůw swých, do jaké hanby uwodil powěst swau před swětem i památku jmena svého w budaucnosti, jak welice kleslá již pod ním moc a wáha říše jeho, a kterak národové w zemích jeho ne wždy ochotni budau, přičítati takové scestnosti pauze jeho mládí a nezkušenosti. Wáclaw pocítiw prawdu i wáhu důrazných slow těch, nezazlil jich příteli otce svého; býwalf od té doby často we wážných rozmyslech a wystříhal se někdejších wýtržností čím dále tím wíce. Bylotě widěti, že přirozená lepší powaha nezanikla byla ještě w něm cele, i mohlo se daufati, že ona zwítězí konečně i nad neblahým náwykem.

Zmáhání se moci Wladislawa Lokétka w Polště wyrušilo krále konečně ze dlauhé jeho a zpustlé nečinnosti. Náměstkové jeho w oněch zemích, Mikuláš Opawský, wévoda we Krakowsku, a Jindřich z Lipé we welikém Polsku, oznamowali, že jim nebude lze udržeti se, nedostaneli se jim z Čech pomoci branné. Proto nařídil sněm Český všeobecna u hotowost a wýpravu k ochranění a udržení zemí Polských, jakoby je již považowal byl za částky říše České: neboť dle zákona i obyčeje wýprawa takowá nemohla ni žádána, ni powolowána býti, leda na obranu vlasti.

Wojsku celému nařízeno bylo shromážditi se w Olomauci: tam tedy obrátil se i král na počátku měsíce srpna, chtěje sám postawiti se w čelo prwní swé wýprawy, a ubytowal se w domě tamějšího kapi-

tulního děkana. We welikém poledním parnu dne 1306 4 srpna oddal se byl krátké dřímotě; a když potom, 4 Aug. chtěje ochladiti se, wystaupil z pokoje swého w lehkém oděwu do síně otewřené, neznámý wrah, jenž potud w domě byl se ukrywal, přiskočiw náhle, a wraziw doň dýkau po třikrát, usmrtil ho na místě. We hluku nad tím powstalém spatřily stráže w domě rozestawené wojína s krwawau dýkau dolůw do dwora utíkajícího. Chopiwshe se ho, w prwním wzteku rozsekaly ho na místě. Wyskaumáno později, že to byl Kundrat z Botenšteina, rodem Durink. Byl-li on tím wrahem, neboli kdo jiný, nedalo se dokázati, a nemůže již právě tak najisto postaweno býti, jako vlastní prawý půwod a příčina i způsob skutku toho děsného a pro Čechy osudného.

Jako hrom, když z čista jasna udeřiw, ztráwí nenadále dům, dwory a stodoly hospodáře w bezpečí si howícího: tak překwapila i dojala událost ta celý národ náš w Čechách a w Morawě. Hořekowání, žalob, podezřívání a domyslůw všelikého způsobu slýchati bylo bez počtu a bez konce.³⁴⁸ Každý to cítil, že

348) Sauwěký Dalemil ujišťowal určitě (cap. 98), že král Albrecht najal byl k zavraždění Wáclawowu tři wrahy (Durinky): ale slowům jeho, kdekoli horlí a sočí proti Němcům, tak málo wíry přiřkládati sluší, jako německému Ottokarowi Hornekowi, kdykoli mluwí o Češích. Také podobné nářky mnicha Fürstenfeldského (ap. Böhmer, I, 27), pocházely jen z nenávisti proti Rakušanům. Rakauské kroniky winily naproti tomu samé pány české, se stejnau neprawdau. Hlavní pramen wědomostí našich o věcech tehdejších, kronika Petra opata Zbraslawského, wyznává (na str. 71) upřímně: Miramur omnes, quod tam immensi flagitii perpetrator adhuc usque hodie (psal to r. 1316), quis pro certo

1306 Čechy octly se na kraji propasti bezedné, a pozorowal s hrůzau, že ono místo, na kterémž od jakžiwa stáwali, byly náčelníci a ředitelé lidu i státu, a se kteréhož, co s wrchowiště vždy žiwého, prýštily se byly po celé věky veřejná moc a pořádek i bezpečí, najednau bylo prázdne a pusté!

fuerit, ignoratur. — Sive ille, sive alius reus sit, nescio, deus scit. —

KNIHY SEDMÉ ČLÁNEK ČTVRTÝ.

ČECHY W BEZKRÁLOWÍ A ZA KRÁLŮW RUDOLFA I I JINDŘICHA.

*Zmatečné wolení nowého krále. Rudolf I Rakauský, a časná jeho smrt. Jindřich Korutanský. Wálka s králem Albrechtem. Pokoj we Znojmě uzavřený. Neschopnost krále Jindřichowa i anarchický staw země. Římský král Jindřich VII Lucemburský. Česká kněžna Eliška. Wyjednávání w Normberce a we Frankfurtě nad Mohanem. Slavnosti w městě Špíře. Jan Lucemburský, požádaný král Český. Wálečná jeho výprawa do Čech a zmocnění se Prahy. Jindřich Korutanský opauští Čechy.
(R. 1306—1310.)*

Zawražděním posledního Přemyslowce Wáclawa III 1306 octnul se stát Český, jakož již wyložili sme, na kraji záhuby, a osudům i dějinám jeho nenadále dán směr nowý. Ponejprw za lidské paměti trůn králowstwí Českého uprázdňen byl tak, že ani newědělo se, kdoby měl jaké práwo k jeho dědictwí; bezkrálowí, jakowé událo se nyní, nebylo zákonem předwídáno, aniž pak dalo se určití, kdy a na jaký spůsob by ukončeno býti mělo. Spory a hádky tudíž powstale daly politice české obrat netušený; nowé naděje a strany wedly k rozbrojům, kterýmiž ohroženo bylo až i samo trvání státu. Ačkoli w poslední době na hlavě Českých panowníkůw

1306 skvěly se býly koruny dvě, Česká i Polská, politika jejich bývala vždy předce čistě a výhradně česká, pokud králové nemíwali, kromě říše své, nižádných zájmůw ani swazkůw osobních, ježtoby je pautali byli k cizině, na odpor prospěchům národu Českého. Poměr takový změnil se nyní, aspoň na dlouhý čas. Země Polské odtrhly se opět od Čech, a Čechové museli odřici se politiky pauze národní. Jak mile bylo jim wniknauti do státního celku širšího a spojití se zvláště s národy německými, snahy a prospěchy spojencůw těch ukládaly jim úkoly a powinnosti směru nowého, tytýž i newhodného národnosti jejich.

Král Wáclaw III, nastąpiw wálečný pochod swůj do Polska, ze kteréhož neměl wrátiti se wíce, odewzдал byl wrchní vládu w zemi České na swém místě swakowi swému, knížeti Jindřichowi Korutanskému.³⁴⁹ W rukau tedy tohoto pána nacházela se nejvyšší moc státní, když nastala z nenadání katastrofa dne 4 srpna 1306. Wedle něho měli také zvláštní působení nejvyšší auředníci zemští, jenž tehdaž byli: nejvyšší komorník Jindřich z Rosenberka, nejw. maršalek Dobeš z Bechyně, nejw. purkrabě Hynek Berka z Dubé, královský podkomoří Raimund z Lichtenburka, nejw. hofmistr Albrecht z Lomnice a nejw. kancléř M. Petr, probošt Pražský a Wyšehradský pospolu.³⁵⁰ Tito byli

349) *Dalemil* (cap. 100) píše: Tomu král Waněk, jeda na wojnu, zemi poručil bieše.

350) Po Petrowi z Aspelt, proboštu Wyšehradském a biskupu Basilejském, kterýž 1306 powýšen byl na Mohucké arcibiskupstwí, jmenowán byl M. Petr, protonotár královský, ku proboštwí Pražskému i Wyšehradskému a k nejw. kanclérstwí.

tedy, wedle biskupa Pražského Jana z Dražic, přední 1306 osoby, na jejichž aumyslech wiselo rozhodnutí o budoucnosti české.

Jakmile roznesla se žalostná powěst z Olomauce o zavraždění králowu, rozepsali tito páni hned sněm všeobecný do Prahy na den 22 srpna, k wolení nowého krále.³⁵¹ Chtěliť tuším neobyčejným tím kwapem w potřebě tak vážné předejítí možnost cizího wkládání se do čistě domácí záležitosti této; owšem že krátká ta lhůta hodila se výborně knížeti Korutanskému, chtěli za přízní, kteréž té doby požíwal u lidu Českého, vyšinauti se jako překwapením na králowský stolec Český. Ale aby aumysly takové zdařily se, bylo wíce odwahy i opatrnosti potřebí, nežli u něho bylo nalezti.

Kráť Římský Albrecht, když uprázdnil se trůn Český, bawil se w Poreyní přípravami wálečnými proti markrabím Mišenským. Mělť i on swé příwržence w Čechách, w jichžto čele stál nejvyšší zemský maršalek Dobeš z Bechyně, a jenž nemeškali ho zprawowati o všem, co w Čechách se dalo. Jakmile Albrecht dowěděl se o weliké změně w Čechách, hned prohlásil celé to králowstwí za odumřelé manstwí říše Římské, dokládaje, že jemu příslušelo práwo, dáti té zemi nowého pána; i naznačil co takowého tudíž nejstaršího syna swého, Rudolfa wéwodu Rakauského.³⁵²

Když tedy stawowé Čeští sešli se w hojném počtu na sněm dne 22 srpna, musela od nich předewším rozhodnuta býti otázka, zdali a kým právem i na jaký

351) Chron. Aulae reg. p. 173. Pulkawa p. 262.

352) Ottokar Horneks Reimchronik cap. 774. Kníže Lichnowský, II, 265.

1306 způsob mohla od nich předsewzata býti wolba nowého krále. O tom přednešeno trojí zdání: jedno, že kněžnám, sestrám nebožtíka krále, náleželo právo dědičné i ke trůnu Českému, — a to nacházelo nejwíce sauhlasu w obecném lidu; druhé, žeby král Římský, co wrchní pán lenní weškerého křesťanstwa, měl sám jmenowati nowého panowníka Českého, — nedocházelo w zemi nižádného uznání; třetí, že stawům Českým příslušelo beze wší pochyby i wýminky právo, woliti sobě krále dle vlastní wůle, — podporowáno a chwáleno jimi samými co nejherliwěji.

Weliké wítězství, dobyté někdy (18 února 1126) u Chlumce, zjednało bylo potřebnau sankci práwu odwěkému, že jedině stawům Českým náleželo, woliti sobě panowníka, císařům pak pauze potwrditi jej; ³⁵³ což twrzeno později zlatými bullami císaře Fridricha II z let 1212 a 1216, ³⁵⁴ a pojato také do základního zákona říšského, známé zlaté bully Karla IV z r. 1356. ³⁵⁵ Dle těchto umluw a zákonůw základních neměla nižádné platnosti krále Albrechtowa pretense, že by mu náleželo z moci císařské řiditi o Cechách a dáwati jim panowníka; což uznal brzy také on sám, titul králowství Českého synowi swému ne hned po swém propůjčení, ale teprw po jeho zwolení od stawůw Českých příkládaje. ³⁵⁶

353) Srown. wyprawowání naše we kníze IV, čl. 1, (Dějiny I, 2, str. 5—8).

354) Prawí se tam: Quicunque ab ipsis (totiž universa Boemorum gente) in regem electus fuerit, ad nos vel successores nostros accedat, regalia debito modo recepturus.

355) Caroli IV bulla aurea, cap. VII, § 5, in J. J. Schmauss Corpus juris publici S. R., J. academicum, 1735, p. 32.

356) Nejen wévoda Rudolf, leže již před Prahou dne 1 a 3 Oct. 1306, ještě nedával sobě titulu krále Českého, ale i

Dědičné právo kněžen Českých rodu Přemyslow- 1306
ského, a dle něho naděje Korutanského knížete, docházely uznání a horliwé podpory nejen u obecného lidu, ale i u hojného počtu stawůw samých. Že dcery rodu od nepaměti w Čechách panowawšího, jehožto moc i sláwa, radosti i žalosti od jakžíwa co nejaužěji doléhaly byly na city a na weškeren blahobyť národu, — žeby tyto jediné potomkyně slawné minulosti měly zwolením cizince za panowníka wypuzeny býti z domu, we kterémž stála byla kolébka i zakládala se weškera jejich naděje: — pomyšlení takowé přičilo se citům lidu českého, wětšinou ještě wymřelému rodu wděčně oddaného. Aby získáni byli také neteční aneb méně přízniwí mezi stawy, nastrojena pro ně scena tkliwá. Dvě kněžny, Eliška i Markéta, uwedeny bywše do shromáždění sněmowního, předložily stawům domnělé císařské listiny, kterýmiž prý dcerám králůw Českých, kdyžby potomkůw mužského pohlawí se nedostáwalo, pojištěno bylo dědičné králowstwí jejich; obě kněžny padše na kolena prosily stawy, aby odstrčeny nebyly od otcowského swého dědictwí.³⁵⁷ Ale ačkoli wětšina

Albrecht sám jmenowal ho ještě 8 Oct. „illustrem Rudolfum, ducem Austriae, principem et primogenitum nostrum carissimum.“ (Wiz listiny ap. Emler num. 2106, 2108 a 2109.) Nic newadí, že německá nauka o práwích manských mluwí o tom jinak: neboť we věcech positivních, zakládajících se na umluwách mezinárodních, má theorie říditi se dle praxi, a nikoli naopak.

- 357) *Chron. Aulae reg.* p. 174 a *Pulkawa* ap. Dobner, III, 262—3. „Flexis genibus coram omnibus nobilibus regni Boemiae publice supplicarunt, ne hereditate sua privarentur, — producentes pro se imperialia documenta, quibus cavebatur, si quis regum sine prole masculini sexus dece-

1306 sněmowníkŭw byla jim přízniwa, někteří předce opatrní politikowé provedli to, že neuzawřeno tu nic nakwap, a konečná wolba odložena k sněmu budaucimu, jenž ustanowen byl, jak se zdá, ke dni 8 září 1306.

8
Sept.

Král Albrecht nezanedbáwal té příležitosti k rozmnožení moci domu swého. Wyprawiltě ke stawům Českým slawné poselstwí, nařidiw jemu, aby prostředky všemožnými, poraučením a chwálením, dary a sliby, prosbami i hrozbami, zjednati hledělo synu jeho *Rudolfowi* uznání za krále. Sám pak následowal tudíž s wojskem proti markrabi Míšenskému sebraným, a přikázal také synowi, s brannými zástupy wtrhnauti do Čech ze země Rakauské.

Náhlým tím a odvážliwým počínáním Albrechtowým, jakož i působením zjewných jeho staupencůw, wolení to, samo w sobě nezřízené, stalo se ještě zmatenějším a pochybnějším. Lakomci mezi woliteli počítali, že od syna Římského krále, pána Rakauského i Štyrského, hojnějších ziskůw nadíti se bylo, nežli od wévody Korutanského; bázliwci uwažowali welikau moc domu Habspurského, kteréžby odoláwati museli,

deret, superstes filia eadem successione qua filius gaudere deberet, ne mortis occasio aliquando, cum non sunt filii, successionem regiam interrumpat.“ Není pochybnosti, že to byly listiny podvržené, k té potřebě teprw schwálně ustrojené; nelze zajisté ani dowsípiti se příležitosti, kdy, od koho a komu by uděleny býti měly, a císař Karel IV bylby jistě r. 1348 nezamlčel se o nich, kdyby je uznáwal byl za prawé. Důkaz o podvrženosti jejich podává se ale také upřímo listinau od stawůw českých dne 23 Oct. 1306 wydau, w níž seznali, že králowstwí České nemělo jiných privilegií od říše, kromě zlatých bullí Fridricha II z let 1212 a 1216 (ap. Emler n. 2112).

Korutanského se přidržíce; ba i sami upřímní vlastenci, 1306 prohlédajíce ke spojení Rakauska i Štyrska s Čechami a s Morawau, tudíž k obnowení říše někdy Otakarowy skrze zwolení Rudolfa, nemohli lehce wážiti wýhod takowých. Rozpaky za příčinau dědičného práwa kněžen daly se tím ukojiti, že Rudolf, jsa ještě mladým a od nedáwna wdowcem, mohl zawázán býti, aby s některau z nich se zasnaubil.

Wéwoda Rudolf byl prwní, co přes Jihlawu wtrhnul do Čech, kdežto nenalezaje odporu, zdržel se také všech skutkůw nepřátelských. Poněwadž pak Čechowé za příčinau welikosti jeho wojska počínali nepokojiti se, rozpustil hned wětší jeho částku, aby se nezdálo, že přicházel co nepřítel do země. Takto stihnuw s nemnohými již na konci měsíce září ku Praze, položil se táborem u města. S druhé strany přitáhl král Albrecht také cele pokojně skrze Chebsko až k městu Launům, kdežto ležel zejmena dne 8 října. ³⁵⁸ O wy- 8
jednáwaních, která následowala s obau stran, nedostává Oct.
se nám zpráv určitých. Že neoštídáno se dary a sliby, aby získáni byli nejdůležitější pánové čeští, dokazují sauwěké jak kroniky tak i listiny: ³⁵⁹ tak ku příkladu Rudolf zapsal panu Jindřichowi z Rosenberka hrabství Recké (půwodní-to Rako-úsy) w Rakausích, a král

358) Dle swědectwí listin ap. Emler num. 2109 a 2110. Když Ottokar Hornek (cap. 774) líčí věci tak, jakoby Albrecht, přijew do Prahy, teprw odtud wyprawil byl posly k synowi do Rakaus, aby ho powolali do Čech, — widěti z toho, jak málo wěřiti lze zprávám jeho i w těchto posledních létech.

359) *Chron. Aulae reg. p. 175.* Rudolfus in regem Bohemiae electus civitates ac munitiones quasdam baronibus aliquibus contulit, ac civibus donaria distribuit, sicut ante electionem suam unicuique promiserat, sic tunc dedit. Nonnulli enim

1306 Albrecht potvrdil toho zápisu.³⁶⁰ Stawowé stáli na tom, aby oženil se s některau z kněžen českých, ponechávající mu na vůli, kteraukoli by woliti chtěl. Když tedy osvědčil se býti k tomu ochotným, *wolen* 8—15 *jest* od celého sněmu we dnech 8 — 15 října skutečně Oct. za krále Českého. Jen málo pánůw, jako Bawor ze Strakonic, Wilém Zajíc z Waldeka, Ojíř z Lomnice, a někteří zemané w Plzensku proti wili se wolbě té, setrwávající jako prwé při Jindřichowi knížeti Korutanském: kterýž ale, ač i Štěpan Baworský wévoda ku pomoci se mu podával, zaufaw nad swým štěstím, opustil zemi tajně i s manželkau swau.

Nyní tedy oba králowé Albrecht i Rudolf, do Prahy přijewše, přijati jsau s welikau ctí a sláwau; radovánky hojné strojeny w městě nedáwno ještě tak auzce sklíčeném. Rudolf zwoliw sobě za manželku wdowu po Wáclawowi II, Elišku Polskau, oddán jest 16. s ní slawně okolo dne 16 října w kostele Pražském u Oct. sw. Wíta od Kunrata Salcpurského arcibiskupa.³⁶¹

tam de nobilibus, quam de civibus fuerunt, qui ipsum Rudolfum timoris et muneris intuitu, licet esset ad regendum idoneus, elegerunt. *Dalemil* píše cap. 99: Listy po wóli dáwáše / a zlého chytře hledáše; / tak mu břeše otec káral, / by se o Čěsiech netázal, / řka: daj jim bělpucha i črnidla do wóle, / opět jim otejmeš, šíje jim mečem hole.“ Srown. Chron. Francisci p. 72. Však ne wšecky jeho sliby staly se skutkem: tak ku př. hrabstwí Recké nepřišlo nikdy do rukau Rosenberských.

360) Ap. Emler num. 2108, 2109, srown. 2110.

361) Chron. Sanpetrin. ap. Menken III, 315: Quae nuptiae circa festum S. Galli solenniter sunt celebratae. *Johannes Victor*. ap. Böhmer I, 349 et Anon. Leob. ap. Pez, I, 885: Nuptiae — multo fastu humanae gloriae et maximarum expensarum et apparatusum — affluentia celebrantur.

Wraucí láska pautala brzy nowomanžele k sobě we- 1306
spolek. Tím zarmaucenějšími ukázaly se býti ostatní
kněžny, widauce panowati cizince w domě otcowském;
zvláště čtrnáctiletá Eliška plakala mnoho, widauc se
i od starší sestry na wždy odlaučenu.

Králi Albrechtowi nebylo dosti, že získal byl
Čechy pro syna swého: chtěl je míti na wždy poji-
štěné i rodu a kmenu swému wůbec. Proto ještě za
pobytu swého w Praze přiwedl k tomu stawy České i
Morawské, že pro případ, kdyby Rudolf sešel bezdětek,
bratřím a potomkům jeho přiřkli a pojistili, jak přisa-
hami tak i pečefmi, dědičnau napotom poslaupnost
w Čechách; ³⁶² k čemuž tím raději a důsledněji swoliti
mohli, ano žádaucí spojení zemí Rakauských s Českými
bylo hlawní příčinau, pro kterau byli Rudolfa za krále
sobě zwolili. Když tedy brzy potom žádáno na králi
Rudolfowi, aby k dobrému bratří swých odřekl se pa-
nowání w zemích Rakauských, on zdráhal se dlauho,
předwídaje dobře, že skutek takowý připrawí jej o
lásku mnoha poddaných. ³⁶³ Ale jak otec, tak i bratr
jeho Fridrich, příjmím Krásný, doléhali naň tolik, že
swolil konečně. Potom král Albrecht pojal ho a wložil
i nepřítomného do zápisu smlauwy, kterauž we Wídni

362) Ottokar Hornek cap. 776. Chron. Salisburg. et Contin. San-
cruc. ap. Pertz XI, 818. 734. Joh. Victor. et Anon. Leob. l. c.
(dicitur extorsisse a Boemis). — Když později (r. 1323) listiny
ony Janowi králi Českému wráceny byly, prawí o nich
Chron. Aulae reg. p. 388: Habebant apud se duces Austriae
privilegia quaedam fortissima, in quibus ipsis majores ba-
rones Boh. temporibus Alberti Rom. regis, ducum Austriae
genitoris, plura *incauta* juramenta fecerant et promissa etc.

363) Ottok. Hornek cap. 775 a 776 mluví o tom obšírně, ač ne
we všem zpráwně.

1306 dne 23 prosince 1306 zawázali se jeho synové, Kunrat
 23
 Dec. arcibiskup Salcpurský a Baworští knížata Rudolf i
 Ludwík, že jeho co krále Římského poslauchati a sobě
 wespolek we všem i proti všem, kdoby jim jakkoli
 křiwditi chtěli, wěrně pomáhati budau.³⁶⁴ Konečně

1307 dne 18 ledna 1307 we Znojmě propůjčil a zapsal krá-
 18
 Jan. lowstwí České všem šesti synům swým, Rudolfowi,
 Fridrichowi, Leopoldowi, Albrechtowi, Jindřichowi a
 Ottowi na ten způsob, že kdyby Rudolf bez přirozených
 dědicůw zemřiti měl, bratří jeho i potomci jejich dle
 stáří po sobě w Čechách co panowníci následowati
 měli, — to vše řídě z královske Římské moci swé,
 bez ohledu na odwěká práwa koruny České.³⁶⁵

Král Český *Rudolf I* zdá se že byl skutečně muž
 we mnohém ohledu wýtečný; dle swědectwí sauwěkých
 osvědčowal jak newšední rozum a statečnost, tak i
 hojnau dobromyslnost a laskawost. Jeho nařízení, aby
 z urbury Kutnohorské, předního-to pramene jeho důcho-
 důw, odwádělo se každý týden tisíc hřiwen stříbra na
 splacení státních dluhůw, zjewným jest důkazem jeho
 pořádnosti a sprawedliwosti. Poněwadž ale na dvoře
 jeho newídáno tolik přepychu, jako někdy za Přemy-
 slowcůw, ani při jeho tabuli nehodowáno skwostně, a
 jak dvořané, tak i potřeby dworu a stolu jeho brány
 na mnoze z Rakaus: proto příwrženci wéwody Koru-
 tanského a lakomci, ježto sklamány se býti widěli
 w nadějích swých, brali sobě příčinu, spílati jemu po-

364) Emler regist. num 2116 et 2121.

365) Z formuláře krále Albrechtowa (rkp. w cís. státním archivu
 we Wídni) vydali sme zápis ten we sbírce Ueber Formel-
 bücher, I, 326. Emler n. 2123.

tupnými jmeny „král kaše“, ³⁶⁶ „dodawatel zboží atp.“ 1307 a uwoditi úmysly jeho w podezření u Čechůw. ³⁶⁷ Přední jeho radové a důvěrníci byli Jindřich ze Šaumberka Rakušan, český maršalek Dobeš z Bechyně a pan Albrecht z Žeberka. Není pochyby, žeby byl delším panováním nabyt hojnější přízně u národu, a že zlolajní o něm jazykové časem svým byliby umlkli: ale nena-
dále jeho úmrtí opravě takové nedalo vzniku.

W letní době roku 1307, za krutého parna i sucha, vytáhl Rudolf osobně s wojskem hojným do pole, k dobývání hradůw a twrzí protiwníkůw swých, ježto také hojně poddávali se jemu. Při obléhání však Horažďowic, města páně Baworowa ze Strakonic, onemocněl na auplawici, a staw jeho stal se brzy beznadějným. Předwídaje smrt swau, powolal k sobě do ležení před městem dwa opaty, Sedleckého i Zbraslawského, s jichžto radau a pomocí učinil o záležitostech swých poručení křesťanské. ³⁶⁸ Milované manželce své

366) *Dalemil* dí o něm: „Kněžsky se u stola jmieše, za obyčej kašu wařieše, to pro lékařstwie činieše, že mdlého žiwota bieše“ (cap. 99).

367) *Chron. Aulae reg.* p. 175 píše, že zejména mnozí měšťané Pražští „in spiritu blasphemiae ipsum principem saepius *mercium provisorem* nominabant,“ protože dodání potřeb ke dworu z Rakaus opatřil si byl sám. Mezi protiwníky jeho náležel i biskup Jan z Dražic; proto píše *Franciscus Prag.* pag. 73: Qui quidem rex multas injurias vener. D. Johanni episcopo Prag. intulit et genti Boemicae multa incommoda fecit et varias oppressiones; et sicut rex Wenceslaus fuit gentis Boemicae fidus zelator, ita iste saevus persecutor. — Idem rex caput S. Margarethae virginis et alia multa cle-
nodia et sanctuaria ab ecclesia Pragensi alienavit, propter quod deus justus judex dies ejus abbreviavit.—

368) Umřelli w městě samém, jakož kroniky prawí, aneb w ležení před městem, jest pochybno, jelikož listina od něho nepo-

1307 Elišce Polské, nyní podruhé wdově, zapsal druhý plat, a to druhých 20 tisíc hřiven stříbra; otcí swému wzkázal, aby newěřil powěstem, nastanauli které, o jeho nějakém otráwení, a zaslal mu vlastnoruční popis oněch skutkůw, kterými swědomí swé cítil obtíženo, s prosbou, aby stala se náhrada těm, kterým ublíženo bylo. Tak
 4 Jul. skončil, teprw 26letý, dne 4 čerwence 1307, w dewátém měsíci po swém na trůn powýšení, když měl právě korunován býti. Mrtwola jeho pochována čestně w kostele kathedrálním u sw. Wíta w Praze.

Takowým způsobem trůn králowstwí Českého w běhu jediného roku již podruhé uprázdněn byl bez přirozeného dědice. Dle smlauwy učiněné a přísahami stvrzené měl sice Rakauský wévoda Fridrich Krásný státi se nástupcem bratra swého w Čechách, a stawowé Morawští ani nemeškali uznati jej za takowého: w Čechách ale byla nyní wětšina stawůw domu Rakauskému tak nepřizniwa, že chápala se dychtiwě příležitosti, uniknauti z podmocí jeho: zástěrau při zrušení slowa nedáwno teprw daného slaužilo pánům bezpochyby neuskutečněné připojení zemí Rakauských ku koruně České; ³⁶⁹ prawá však příčina neoblíbenosti Rakauské

dezřelá w archivu Třeboňském nachází se, daná dne 4 Jul. před Horažďowicemi, kterauž Jindřichowi z Rosenberka zapsal do zástawy hrad Zwíkow na tak dlauho, dokudby mu Rece (Rakoúsy) skutkem odewzdány nebyly (ap. Emler n. 2133). Možná, že po wzdání se Horažďowic dne 4 Jul. Rudolf již umírající tam zanešen byl.

369) Za citelným nedostatkem zpráv z doby té nabýwají wýznamu také slowa we psaní stawůw Morawských dne 31 Aug. 1307 knížeti Fridrichowi daném: *Duae ex petitionibus, quae etiam nostrae insertae fuerant literae, in privilegio nobis per Vestram Dominationem concessa non fuerunt annotatae;*

zdá se že bylo příliš pánowité chowání se národu toho 1307 w Čechách. Sotwa že Rudolf byl umřel, již spěcháno wolati Korutanského wéwodu opěť do země a připrawowati jemu cestu ke trůnu. Wilém Zajíc z Waldeka zmocnil se pewného králowského hradu Křiwoklátu, posádku s wětšího dílu Šwábskau odtud wypudiw. Rakušáci bywší we službě dworu králowa opustili zemi náhlým autěkem.

Celé jednání o powýšení a uznání nowého krále stalo se tudíž welmi bauřliwým, ba i krwawým. Stawowé scházeli se nyní, ne jak obyčejně u sw. Klimenta na Starém městě, ale na Malé straně w domě biskupa Pražského Jana z Dražic, nepřitele někdy Rudolfowa; tedy patrně pod mocným wliwem strany Korutanské. Hlawa však strany Rakauské, nejvyšší maršalek Dobeš z Bechyně, nedal se ani tím, ani tělesnau chorobau odstrašiti, aby nehájil celau mocí a výmluwností swau práwa wéwodau Fridrichem nabytého. Strádaje pakostnicí, dal se donésti do shromáždění stawůw a představowal jim žiwě, do jakého nebezpečí uwedau zemi, jestliže proti tomu, kdo měl moc w rukau a komu dali také práwo, zwolí nyní knížete slabého, jenž je nikoli proti celé říši uhájiti nedowede; wždyť prý wéwodě Fridrichowi mohlaby kněžna Eliška dána býti za manželku, papež že swé dispensace k tomu neodepře. Když protiwníci domlauwali mu s hrozbau, aby již přestal wolati cizozemce a nepřátely ku panowání nad krajany swými, odpověděl jim ausměšně: „Chceteli naprosto někoho domácího míti za krále, tedy jděte jen do wsi

quas tamen, prout de Vestra speramus clementia, facietis in indulto nobis privilegio applicari. (Emler n. 2141.)

1307 Stadie; tam mezi sedláky najdete snad nějakého starého strýce vymřelého rodu Přemyslowa; přiveďte ho sem a usadte si ho na stolec královský“! Pro ta slova pan Oldřich z Lichtenburka plný vzteku přiskočil, probodl nešťastného řečníka mečem v plném sněmě, po boku biskupově, u přítomnosti královný Elišky; týmž časem zabil také synowec jeho Hynek Krušina z Lichtenburka jednoho synowce pána Bechyňského. Powstalý tím náhle hluk a pokřik vražedný nejen rozplašil sněmowníky, ale naplnil i celé město hrůzau a zmatkem. Bohatý měšťan Pražský Wolbram, knížeti Fridrichowi cele oddaný, ušel dýkám nepřátel swých jen rychlým autěkem a schowáním se; jiný wzácný měšťan, Hiltmar syn Fridingrůw, zabit jest od Mikuláše Tausendmarka i jiných na blízku kostela sw. Jakuba na Starém městě.³⁷⁰ A nenašel se, kdoby powstal byl ku pomstě za zločiny takowé. Po těch a takowých wýstupech následowalo zwolení wévody Korutanského dne 15 srpna 1307 na králowstwi České bez dalšího jakéhokoli odporu.³⁷¹

15
Aug.

Pozoru hodné jest, že při všech těchto wyjednáváních nečiní se ani zmínka o knížeti, který rodem swým zdá se že přede všemi jinými powolán byl, dosednauti na trůn Český. Jediný wnuk obau welikých králůw, Rudolfa I Německého a Otakara II Českého,

370) Chron. Aulae reg. p. 177—178. Ottok. Hornek cap. 784. Pul-kawa ap. Dobner III, 263—264. Bencš de Weitmil in Script. rer. Boh. II, 215—216.

371) Důkaz toho dne nachází se w listině krále Jindřicha, dané 17 Jan. 1308: A festo assumptionis b. virginis proxime praeterito, quo die ad nostrorum regimen regnorum divina disponente clementia fuimus evocati.

Jan Rakauský, syn králewice Rudolfa r. 1290 w Praze 1307 zemřelého a české Anešky, jenž také až do roku 1304 chowán byl nejwice na dwore ujce swého krále Wác-lawa II, byl ta osoba, na kterau byliby měli jak král Albrecht, tak i stawowé Čeští bráti ohled, kdyby jim bylo šlo wice o práwo a slušnost, nežli o stranné swé užitky. Ale jak málo působily té doby city příbuzenstwí we věcech politických, widěti bylo we wzájemných poměrech všech tří swakůw, krále Albrechta, Jindřicha wévody Korutanského a Fridricha markrabě Mišen-ského. Eliška, krále Albrechtowa milovaná choť a matka všech hojných jeho dítek, byla vlastní sestra Jindřicha Korutanského: to však nepřekáželo Albrechtowi, aby newynesl říšské kletby na jejího bratra, i ne-zdwihl proti němu wálky až na smrt. Také markrabě Fridrich, příjmím Pokausaný, měl byl za manželku w prwním loži Anešku, druhau sestru Jindřichowu a Elišky Albrechtowy: ale i on byl w říšské kletbě, a wojsko krále Albrechtowo již ode dwau let marně na-máhalo se, wypuditi ho z jeho panstwí w Durinsku a w Mišni.

Nowý král *Jindřich*, prwní a jediný toho jmena na trůně Českém, přichwátaw s manželkau swau z Korutan skrze Bawory rychle, přijat jest od lidu w Čechách téměř všude s jásotem. Jedna z prwních jeho péčí byla o spojení se s jedním swakem swým proti násilí druhého. A poněwadž chrabrý markrabě Fridrich přijel do Prahy sám, uzavřena tu již dne 1 září smlauwa, 1 kteraužto knížata zawázali se na wzájem, pomáhati Sept. sobě wespolek a nahraditi druhému škody, kteréžby kdo z nich utrpěl we wálce. Když pak i Baworští wévodowé Ota i Štěpan jewili ochotnost swau, podporowati jich, a mnozí knížata říšští sotwa utajiti mohli

1807 nepřátelské své proti králi Albrechtovi smýšlení: ³⁷² naskytowalo se nowému králi Českému čáky a prostředkůw dosti, aby se ctí a s prospěchem provedl zápas krutý a již newyhnutelný.

Jakmile uslyšel byl král Albrecht o smrti nejstaršího syna svého, postaral se i hned, kudyby nowě nabytému práwu ostatních synůw, (Fridricha, Leopolda, Albrechta, Jindřicha i Oty,) ku koruně České platnost zjednati a na odbojném, kletbau říšskau i církevní stíženém wéwodowi Korutanském pomstiti se mohl. K žádosti a rozkazu jeho wpadli hned Rakušáci a Štyráci we spolku s Kunratem arcibiskupem Salcpurským do Korutan, hrabata Hoříčtí a Ortenburští do Krajiny; země tyto, když nejstatečnější z nich bojovníci odjeli byli s knížetem svým do Čech, nejen utrpěly weliké škody, ale octly se i s wětšího dílu w moci nepřátelské. Hlawní však moc swau, wíce než deset tisíc těžkých jezdcůw, wedl Římský král, jako wloni, přes Chebsko do Čech, poručiw Fridrichowi Rakauskému wtrhnauti tamtéž z Podunají. ³⁷³ O zbrojení

372) Mezi takowými sluší zvláště připomenauti udatného hraběte Eberharda z Wirtemberka, jenž také již r. 1304 powstal byl proti králi Albrechtovi, co rada i služebník Wáclawa krále Českého, a i později od krále našeho Jindřicha do služby proti němu najat byl. (Pfister Geschichte d. Deutschen, III, 115. Senkenberg Selecta juris et histor. II, 255.) Mohucký arcibiskup Petr z Aspelt (někdejší kanclér Český), kteréhož nowější dějepisci také mezi Albrechtovy nepřátely počítají, prowázel ho předce w jeho výprawě do Čech r. 1807. (Chron. Salisburg. p. 403. Chron. Sanpetrin. Erfurt, p. 316. Bodmann cod. epist. Rudolfi p. 317). —

373) Chron. Salisburg. ap. Pez, I, 403. Claustroneoburg. p. 478, Paltrami Vatzonis p. 725—6. Johannis Victoriens. ap. Böh-

se krále Jindřicha proti němu nemáme zpráv nižádných; 1307 ačkoli měl při sobě bojowného markrabě Míšenského, zdá se že předce nic neobmýšlel velikého, ponechávaje obranu země pauze péči obywatelůw jejích. Takž tedy slawný swého věku hrdina, Plichta z Žirotína, učinil sice vojsku německému, když táhlo přes jeho statky w Žatecku a Rakownicku, přeweliké škody w lidech i w koních, ³⁷⁴ ale to nezabránilo Šwábům, spojití se uprostřed země s vojskem Fridricha Rakauského. Že Němci, kamkoli přišli, hubili vše napořád mečem, braním a žhářstwím, netřeba tuším ani dokládati, an to byl té doby všudy obyčej wálečný. O wětších však podnicích spojeného vojska nepřipomíná se nic, kromě dobýwaní dwau měst, Kolína i Kutné hory. Nejprw doráženo velikau mocí na Kolín, ale zůstal nedobyt. ³⁷⁵ Potom obrátil se Albrecht proti Kutné hoře, kdežto moc jeho branná již před třemi léty s nehodau se byla potkala. I nyní hájil to město, jako tehdáž, udatný pán Jindřich z Lipé, a wedle něho významenal se opět mladý Ješek z Wartenberka (Stráže); oběma však bylo nyní zápasiti s wětšími nesnázemi, protože weliká část měšťanstwa byla již nepřátelům přízniwější, nežli jim. ³⁷⁶ Mezi prostředky, kterýmiž města dobýwáno, činí se zmínka také o stroji wálečném, z něhož stříleny hrubé kaule zápalkami nadiwané,

mer, I, 353. Ottok. Hornek cap. 785—789. Chron. Sanpetrin. Erfurt. ap. Menken, III, 316.

374) Dalemil cap. 100.

375) Chron. Aulæ reg. p. 173.

376) Přední té doby w Kutné hoře staupenec Albrechtůw byl bohatý měšťan Pertolt Pirkner, jenž wystawil sobě byl hrad Pirkstein (na místě Rataj w Kauřimsku). Ottokar Hornek cap. 804, p. 816. Srown. Chron. Aul. reg. p. 242, 249.

1307 jichžto diwoký oheň požíral prý stěny zděné tak dobře jako dřevěné; za příčinau nedokonalého popisu stroje nelze uhodnauti, pokud tu ohně řeckého nebo snad již i prachu střelného užíwáno bylo.³⁷⁷ A však všecko to namáhání nebylo předce nic naplat, a král musel ku m. konci měsíce září odtrhnauti opět s nepořízením od Sept. města, utrpěw tu weliké ztráty, jako prwé u Kolína.

Král Albrecht přesvědčiw se, že weškera moc, kterau toho léta byl sebral, nepostačila ku přemožení Čechůw, a že jemu budaucího léta bylo potřebí obnowiti autok mocnější, nepečowal napotom již o nic jiného, nežli kudyby pojistiti mohl zdar budaucí té výprawy. Snacha jeho, králowna wdowa Eliška Polská, snášejíc wšeliké úkory w Praze, prosila jej o pomoc a ochranu. I poručil tedy synowi swému Fridrichowi, aby w určítou hodinu přiblížil se se zástupem branným ku klášteru Zderazskému; tam utekla králowna z města k němu, w náručí nesauc tříletau dcerušku swau Anešku, w průwodu jediné děwky,³⁷⁸ a wedena nejprw do Německého ležení, potom dále do Rakaus. I jiní stau-penci krále Albrechtowi, jako měšťané Wolbram i Peregrin Puš, opustiwše náhle město, spojili se s ochráncem swým a podporowali napotom všecka jeho podniknutí. Města Králowé Hradec, Jaroměř, Chrudím, Wysoké Mýto a Polička byla owdowělé králowně zapřána wěnem: k jejímu rozkazu přijala ona do swých m. ohrad asi w polowici měsíce října šwábské posádky na Oct.

377) Ottok. Hornek cap. 789, p. 976.

378) *Chron. Aulæ reg.* p. 178. Latenter cum una ancilla, filiam suam Agnetem in brachiis bajulans, de Praga aufugit; cui Fridericus dux Austriae, ut prius secrete condictum fuerat, occurrens circa Sderas, ipsam ad castra sua perduxit..

příští zimu; začez obdržela od krále Albrechta i wéwody 1307 Fridricha znamenité wýsady, ³⁷⁹ z nichž patrně se jewí, že Fridrich osobowal sobě již panowničí práwa w Čechách, ačkoli nepsal se ještě králem Českým. Ještě před koncem měsíce října opustili zemi oba panowníci, a král Albrecht pospíchal nazpět do říše, aby k budauci mohutnější wálce činil náležité příprawy.

Jakož wůbec býwala to příbuzná *Morawa*, která pautala Čechy od jakžiwa předewším k Rakausům, wedauc ty země ke spojení obapolnému, tak osvědčilo se působení takowé i w této době. Morawští stawowé stojíce, až na nemnohé osoby, wěrně při synech krále Albrechtowých, ohlásili ochotu swau, holdowati wéwodě Fridrichowi, jak mile toho žádati bude. ³⁸⁰ Proto přijali také powolně wojsko Albrechtowo, které u nich přezimowati mělo. Ale brzy změnili mnozí páni Morawští swé smýšlení, z příčin neznámých přistupující ke straně Korutanské; také Jan biskup Olomucký byl mezi nimi. ³⁸¹ Zdá se, že newlídne a násilné chowání se posádek německých w zemi odvrátilo je od nich.

Čechám w následující zimě r. 1308 nastaly weliké 1308 nepokoje, zvláště we krajích Hradeckém a Chrudimském, kdežto posádky Šwábské hojně jízdy činíce w okolí, všude požáry, laupežemi a vraždami přítomnost swau oznamowaly. I poněwadž král Jindřich nepodnikal nic opravdowého proti nim, zdařil se jim ne-

379) Dané in castris apud Opatowicz dne 5 Oct. 1307 a tištěné ap. Emler n. 2149. Srown. tamže num. 2135 zápis Fridrichůw dne 8 Aug. daný in castris citra Jemnicz.

380) Wiz dotčené již psaní jejich dané w Brně, 31 Aug. ap. Emler num. 2141.

381) Srown. list mírný ze dne 14 srpna 1308 ap. Emler n. 2183.

1308 jeden odvážný autok: častěji však od obywatelstwa podstaupeni a krwawě potlučení jsau. Hlavní jejich porážka udála se, když silný hauf Šwábůw a Elसानůw, a w něm dewatero hrabat, táhlo ze Chrudímě do Wysokého Mýta. Mezi Turowem a Opočnem na říčce Černé utkáni bywše od lidu Ctiborem z Uherska sebraného, po krwawém boji všichni buď pobiti aneb zajati jsau, takže ani jeden z nich neušel.³⁸² Po té a takové pohromě chowali se trochu pokojněji, w očekáwaní pomoci od krále Albrechta jim slíbené.

¹
Mai. Ale krwawá katastrofa dne 1 máje 1308 dala všem dějinám té doby směr neočekáwaný. Král Albrecht, konaje příprawy k wálce české, we Šwejcariích neda-leko hradu Habspurku, toho dne aukladně zavražděn jest od synowce swého knížete Jana Rakauského a spiklencůw jeho. Bylť on knížeti tomu, nyní již plno-letému, jemuž lid obecně spílal „kníže Bezzemek“ (Herzog Ohneland a Sonderland),³⁸³ a jehož otec již r. 1290 zemřelý obdržel byl Rakausy a Štyrsko w léno zároweň s jinými bratřimi swými, newykázal až posawad dědičného audělu, a odpowídal vždy jen sliby na opětowané jeho prosby; také za welikých nadějí, ježto udály se rodu Habspurskému wýhynutím Přemyslowcůw w Čechách, král Albrecht bral vždy jen na vlastní

382) Ottokar Hornek cap. 792. Chron. Aulæ reg. p. 179. Dalemil cap. 100 (nejobštrněji). Hornek prawí, že bylo málo Němcůw proti welikému počtu Čechůw, Dalemil twrdí naopak. Saudě dle wůdce, vládyky Otibora z Uherska jinak cele nezná-mého, zdá se, že Dalemil měl prawdu.

383) Chron. Salisburg. ap. Pertz XI, 819: Per filium fratris sui, Johannem dictum *ducem Anlant*, adjunctis sibi quibusdam complicibus — est occisus. U pozdějších dějepiscůw ně-meckých proto sluje obyčejně Johannes Parricida.

swé syny ohled, nikoli také na něho, an předce, co 1308 jediný žiwý po matce potomek královskeho rodu Českého, zdál se míti nejbližší práwo k dědictví tomu. Pozorowati jest tu bohužel, kterak křiwdy, od mocnějšího zjewně a twrdě páchané, wedly slabšího trpitele k ohawnému zločinu, jímž propadl pokutám a swízelům časným i věčným. ³⁸⁴

Smrtí Albrechtowau Česká země zbawena jest hojných strastí a neřestí. Nemohlť zajisté Fridrich Krásný nadíti se, když i w říši rozmohla se byla newole proti rodu Habspurskému, a vlastní jeho poddaní ukazowali se na innoze nespokojenými, že provede ještě sám, čeho mu potud we spolku s otcem a s říší nelze bylo prowesti. Ačkoli zdá se, že ještě w měsíci čerwnu 1308 přitáhl byl wálečně do Čech, ³⁸⁵ umínil předce hledati prospěchu swého wíce umluwami mírnými, nežli hlukem zbraní. Uzawřeno předewším pokojné stání, w němž wolno bylo posádkám Šwábským opustiti Čechy. Potom sjeli se oba panowníci osobně we Znojmě, kdežto zápisy mírné obapolně wyměněny jsau dne 14 srpna. Jimi wéwoda Fridrich, za náhradu 45 tisíc hřiwen stříbra, odřekl se na wěky všech požadawkůw i každého práwa k Čechám i k Morawě, a zawázal se nawrátiti králi Jindřichowi všecka města i všecky hrady, kterých zmocnil se byl w jeho zemích, Čechách,

14
Aug.

384) Od té doby potlaukal se po swětě sem i tam, a umřel r. 1313 w jednom klášteře Pisanském. Ferret. Vincent. ap. Muratori IX, 1093. Albert. Argentin. ap. Urstis. II, 117. Anon. Leob. p. 905.

385) Dle swědectwí listin král Jindřich nalezal se dne 11 Jun. 1308 in castris apud Chutnam, dne 17 Jun. in Chutna, což dle slow Hornekowých cap. 805 sauditi dáwá o tehdejších wálečných podniknutích s obojí strany.

- 1308 Morawě, Korutanech, Krajině a Slowinském krajišti. Summa ta 45 tisíc hřiwen měla mu we dwau létech wyplacena, mezi tím pak města i statky, w Morawě Jihlawá, Znojmo, Weweři, Iwančice, Podiwín a Pohorelice, w Korutansku pak Sw. Wít, Volkenmarkt a Celowec, ponechány býti w jeho rukau, co zástawy za onu summu. Králowna wdowa Eliška Polská měla opět uwedena býti w požíwání celého wěna swého, a stranníkům Rakauským w Čechách i w Morawě měla udělena býti amnestie za jejich celé po tu dobu se chowání. Zápis ten dne 14 srpna stwrdili pečetmi swými s české strany, wedle krále, nejw. komorník Jindřich z Rosenberka, starý pán Albrecht z Žeberka, nejw. maršalek a králofský podkomoří Jindřich z Lipé, nejw. purkrabě Hynek (Heinemann) Berka z Dubé, páni Raimund z Lichtenburka, Ješek (Jan) z Wartenberka, Wítek z Landšteina, morawský nejw. komorník Zdeslaw ze Šternberka i tamější podkomoří Wítek ze Šwabenic. ³⁸⁶

17 Aug. Králowna wdowa Eliška hned po uzavření míru wrátila se do Čech, kdežto již dne 17 srpna městům swým Hradci, Jaroměři, Chrudími, Wysokému Mýtu a Poličce vydala zápis na potwzení práv a wýsad jejich; potom pak usadila se sídlem we Hradci, kteréž město, pro rozdíl od jiných Hradcůw, od té doby až podnes právě po ní sluje „Králowé Hradec.“

- 1309 Takto maje král Jindřich korunu Českau sobě pojištěnu, mohl od té doby bezpečně panowati w Čechách i w Morawě, ač bylli k tomu jen wůbec spůsobilým. Poněwadž národ k němu, co dědici Přemyslowcůw, i za

386) Original té listiny chowá se w c. k. tajném archiwu we Wídni. Tištěna jest ap. Emler num. 2183, ap. Chytil a j. w.

příčinau známé jeho dobromyslnosti, s newšední láskau 1309 samochtě se byl tulil, nebylo mu ani welikých panownických darůw ducha potřebí, aby udržel se na trůnu. On ale, jakkoli statné byl postawy, zdá se že naprosto byl neschopen vládnauti říší poněkud wětší, a držeti na uzdě lid tak bujarý a pohybliwý, jakowý byli tehdejší Čechowé. Ačkoli králem býti a kralowati chtěl netolikō dle jmena, nýbrž i skutečně, štítil se předce každé s tím spojené namáhawé práce, ať pak weřejné potřeby a záležitosti řídily se, jak chtěly. Aby jen nabył pokoje, obyčej měl dáwati cokoli na něm se žádalo, nepamatuje, že takým způsobem brzy sám nebude míti co dáti.³⁸⁷ Kdokoli poslední s ním byl mluwil, míwal dle jeho zdání prawdu: proto konečně rozmrzely se naň wšecky sporné strany. Neznáme ani maudrého zámyslu, ani díla jakéhokoli od něho s důrazem w Čechách provedeného; we všech věcech potřebowal cizí rady a pomoci, jakoby sám o sobě ani státi ani jíti byl nedowedl: a předce ani neuměl wyhledati přítele a služebníka, kterémužby vládu místo sebe byl swěřiti mohl. Komora jeho za příčinau powinného do Rakaus placení býwala wždy prázdna, jiní pak nedočkawí wěřitelé nepřestáwali sahati na hlawní pramen

387) Tak již 13 Sept. 1307 Jindřichowi z Rosenberka dal k dědictwí na wěčné časy hrad a panstwí Zwíkow, i slíbil mu náhradu za wšecky škody, kterých utrpí na statcích swých od krále Albrechta i wévody Fridricha; za to ručil s ním i Fridrich markrabě Míšenský. (Emler reg. n. 2144, 2145.) — Též náhradau za škody we wálce utrpené zapsal 6 máje 1308 Pražskému biskupu Janowi a jeho církwi desátau část urbury všech zlatých i stříbrných dolůw w Čechách na wěčné časy. (Ibid. n. 2175.)

1809 jeho důchodůw, doly Kutnohorské; ³⁸⁸ proto býwalo mu často trpěti takowé nedostatky, že sotwa tabuli swau zásobiti mohl všedními potřebami, ačkoli prawi se, že na dobrém jídle mnoho sobě zakládal. A poněwadž dobráctwí jeho nadužíwáno mnohonásobně, ukazowal se nezřídka také nedůvěřiwým a citliwým, ba když ho podráždili, až i ukrutným. Za příčinau toho všeho nepožíwal konečně u národu ani wděčnosti ani vážnosti, lid ani ho nemilowal, ani se ho nebál, ba i posmíwal se jeho rozkazům, a i nejhorliwější někdy jeho přívrženci odwraceli se od něho, ba i obraceli se tytýž proti němu.

Pod vládaui, která tak málo uměla rozeznáwati prawdu ode křiwdy a zjednati zákonům úctu a poslušnstwí, nemohla země tolikerými rozbroji podrýwaná, jakowěž byly Čechy tehdejší, nikoli nabyti potřebného upokojení. Wšecky we společnosti lidské rodící se neduhy wystaupily tudíž na jewo: staré pŭtky obnowowaly se krwawě, a nowé plodily se bez počtu. Každý osobil sobě práwo, pomáhati sobě sám a počínati, cokoli

388) Ačkoli poměrně málo listin zachowalo se z doby kralowání Jindřichowa (1307—1310), dowídáme se předce o následujících summách, k jichžto placení zawázal se: w Sept. 1307 markrabi Fridrichowi Míšenskému 2000 hřiwen stříbra; 10 Octob. 1307 měšťanu Pražskému Fridlinowi z Oteles 661 hřiwen (Eml. n. 2150); 11 Febr. 1308 Eberhardowi hraběti Wirtemberskému 10,000 hřiwen (ib. 2168); 14 Aug. 1308 wéwodě Fridrichowi Rakauskému 45000 hřiwen (ib. 2183); 17 Jun. 1308 Raimundowi z Lichtenburka 9042 hřiwen (2178); 27 Nov. 1309 Jindřichowi z Lipé 10,920 hřiwen (ib. 2202), — čehož auhrnek sám dělá již přes 1½ millionu zlatých nynější mince, nepočítaje w to jiné dluhy a platy, jichžto summy newyčítají se.

se mu líbilo; proto nebylo míry ani konce laupežem, 1309 požárům, vraždám, záštím a pychům po celé zemi. Sauwěké zpráwy wedau žalostné nářky na anarchii k wíře až nepodobnau, do kteréž tehdáž králowstwí bylo uwrženo, a ni jeden hlásek neoziwá se k obraně aneb k omluwě ubohého panowníka. ³⁸⁹

Mezi zjewy anarchie té wyniká důležitostí nad jiné boj o práwa stawowská, jež podnikla města proti stawu panskému. Spojiwše se podtají někteří nejbohatší měšťané Pražští a Kutnohorští, když mělo na Kutné hoře sněmowáno býti, umínili branným autokem zmocniti se osob nejvyšších auředníkůw zemských a předních pánůw českých. Král nejen wěděl o takowém předsewzetí, ale i swolil k němu; neboť přeswědčili ho prý spiklenci, že všichni ti páni hledali jen obohatiti se na autraty králowy, a že zejména potřebí bylo, aby zpráwa dolůw Kutnohorských, tehdáž nad obyčej wynosných, dostala se do nezištných, t. j. jejich, rukau. ³⁹⁰

W noci ke dni 15 února 1309, ³⁹¹ když přední tehdáž 15
Febr.

389) Nejmněji ještě saudí o něm Ottokar Hornek, nejpříkreji a nejtrpčeji Zbraslawská kronika (Chron. Aulae reg.). *Dalemil* cap. 100 prawí, že Čechowé učinili sobě králem „Jindřicha Korutanského, člowěka dobrého, ale k té věci nepodobného,“ an prý „o jiném péče nejmieše, jedno že rád, boží muž, syt býti chtieše.“ Když ale pozdější dějepisci, jako Hájek a Dubravius, píší o něm, že do Korutan odwážel hojné poklady zlata i stříbra českého, činí mu bezpochyby welikau křiwdu.

390) Tak wyprawuje Ottokar Hornek (cap. 815—817). Dle Chron. Aulae reg. p. 131 mluwili ale prý měšťané mezi sebau: si nobiles quidam regni non obsisterent, omne lucrum in montibus nostris usibus applicaremus etc.

391) O datum tom sauhlasí Ott. Hornek i Neplach (ap. Dobner IV, 113), kdežto Zbraslawská kronika klade wůbec jen „in

1309 šlechtic český, nejvyšší maršalek a královský podkomoří Jindřich z Lipé, a páni Jan z Wartenberka i Jan z Klingenberka, ³⁹² uhostili se byli w Cistercienském klášteře Sedlci, přepadli je tam haufy lidu Kutnohorského, wedením Peregrina Puše a tří synůw Ruthartowých; wnikše do pokojůw, kde pánowé ještě spali, spautali je a odvezli co vězně na hrad Lidice. Zabit jest přítom Jan richtář Kutnohorský, jenž pychu takowému brániti se byl jal, a Wolbram měšťan Pražský, jenž stranil byl pánům, sotwa unikl s žiwotem. A téhož dne jati jsau také w Praze, spautáni a na Lidice odwedeni od Pražanůw, wedením Jana Welflowice a Mikuláše Tausendmarka, mistr Petr probošt a nejw. kanclér, a starý pán Raimund z Lichtenburka i nejw. purkrabě Hynek Berka z Dubé.

Neslýchaný ten skutek ohromil a rozdráždil celý národ; šlechta česká zbauřiwi se, hrozbami dorážela na krále, aby zajatí propuštění byli na swobodu. Král owšem chtěl tomu i poraučel tak, ale rozkazůw jeho neposlaucháno. Jen obáwaním, aby wzácní páni nebyli o žiwot připraweni, dá se vyswětliti a omluwiti, že nepokaušino se ani o krwawau odwetu, ani o ztečení zámku, na kterémž wězeli. K oswobození jejich nezbyla rodinám šlechtickým než cesta pokojného smlauwání, kteráž i tím snáze zdařila se, čím rychleji měšťané po nabytém wítězstwí rozdvojili a swářili se sámi mezi sebau, jedni na neodkladné poprawení wěznůw naléhajice, jiní aumyslu takowému rozhodně na odpor

mense Martio.“ — *Pulkawa* (pag. 267) píše, že král Jindřich sám byl nařídil, aby páni jati byli. —

392) Jan tento z Klingenberka byl z Poreyní rodilý, ale w Čechách již pod Wáclawem II přijat byl za obywatel.

se stawíce. Páni tedy, umluwiwše se se stranau mír- 1309
nější na jistých wýminkách, wstaupili s ní w jednotu
proti zuřiwcům, co nepřátelům společným. Nejпамát-
nější mezi dotčenými wýminkami byla ta, že napotom
w obecných potřebách a záležitostech zemských nemělo
nic důležitého předsebráno ani uzavíráno býti bez rady
a swolení stawu městského; za to zaručilo se písemně
a pod přísahau 25 znamenitějších pánůw českých.³⁹³
K upewnění přátelstwí zasnaubena i hned také ode-
wzdána jest dwauletá dceruška Jindřicha z Lipé wnuku
Ruthartowu w Kutné hoře, a mladý jeden pán z Lichten-
burka měl oženiti se s dcerau Pražského měšťana; což
wsak oboje později zmařeno jest. Tím způsobem nabyli
zajatí páni swobody swé zase w polowici měsíce máje.³⁹⁴

m.
Mai.

Po tomto pádu powznesl se *Jindřich z Lipé* ještě
výše nežli kdy dříve. Co hlawa šlechty české uměw
získati sobě také přízeň wětšího počtu měšťanstwa, roz-
hodowal a panowal napotom w zemi téměř neobme-
zeně. On i přítel jeho Ješek z Wartenberka, přitáhše
ku Praze s welikau mocí brannau, wyhnali z města
nepřátely swé, Welflowice, Tausendmarka i jiné,³⁹⁵ a
obsadili město swými přívrženci. Pod záminkau, že
Praha proti nepřátelům lépe chráněna býti musela, bohatý
měšťan Wolbram zmocniw se křižownického kláštera
u mostu, nowými zdmi a wěžemi jej opatřil. Na druhém
konci mostu, na Malé straně, Jindřich z Lipé postavil

393) Důležitý zápis ten pohříchu ztratil se, aniž o něm později
zmínka se činí. Ottokar Hornek mluví o něm cap. 817.

394) Chron. Aulae reg. p. 181, 182, 202. Ottok. Hornek cap.
815 – 817. Dařemil cap. 102. Pulkawa p. 267.

395) Později pomstili se také na Rutharticích a Peregrinu Pušowi,
jakož swědčí Neplach ap. Dobner IV, 119.

1309 stawení ještě pevnější s vysokými věžemi, jež svěřil Pawlíkowi z Lidic k obraně.³⁹⁶ O králově vůli při tom netázáno se: aby však osobau jeho ujistili se, pozvali ho k jakési slavnosti do Starého města, i podrželi tam, jakoby pro čest, w zajetí, an Wítek z Landšteina mezitím zmocnil se královského hradu. Následowaly potom hojné půtky a potržky w městě, w nichžto ačkoli wítězila obyčejně strana Jindřicha z Lipé a Wolbramowa, nemohla však cele potlačiti strany druhé, sesílené mezitím několika míšenskými zástupy. Teprw z říše přispěwše králi ku pomoci Ota wévoda Baworský a Eberhard hrabě Wirtemberský, zprostředkowali pokojnau umluwu, kterauž jak věže s obojí strany mostu nowě postawené, tak i hrad královský, dostaly se opět w moc králowu, a mladý pán Heřman Zwířetický z Lemberka, muž pro čestnau powahu swau všeobecně vážený, od krále ustanowen jest nejvyšším purkrabím Pražským. Ale jak mile vzdálili se byli umluwitelé pokoje, král nestálý a již nedůvěřiwý, powolaw k sobě na hrad pomocné haufy Míšenské, odjal opět Heřmanowi z Lemberka auřad nedlauho zprawowaný.³⁹⁷

Toto rušení umluw mírných mělo následky králi samému nejškodliwější. Celá šlechta i wětší díl jak duchowenstwa tak i měšťanstwa, přičítajíce wšecky w zemi panující neřesti jeho buďto neschopnosti anebo křiwé vůli, odvrátili se nyní cele od něho, a počali mluwiti o potřebě, aby králowstwí Českému dán byl

396) Pawlík tento byl bezpochyby tentýž, na jehož zámku Lidicích páni byli u wězení držáni. Srown. Dalemila cap. 103.

397) Dalemil cap. 103, 104. Ottokar Hornek cap. 818 (poslední to jeho datum k historii české).

panovník jiný.³⁹⁸ Někteří nawrhovali k tomu cíli 1309 Rakauského wévodu Fridricha Krásného, jiní Fridricha markrabi Mišenského, příjmím Pokausaného, opět jiní wšeliká knížata Polská: wětšina však národu obraceli zraky swé ke slunci nowě w Němcích wzešlému, rodu totiž *Lucemburskému*, jehožto wladař, hrabě Jindřich IV, dne 27 listopadu 1308 we Frankfurtě od kurfirstůw zwolen byw, dosednul na trůn Římské říše co *Jindřich VII*. Zwolení tohoto panovníka, jednoho z nejwýtečnějších, které kdy zdobila koruna císařská, stalo se bylo hlawně přičiněním Mohuckého arcibiskupa Petra z Aspelt; téhož muže, kterýž pod králem Wáclawem II, co próbošt Wyšehradský a biskup Basilejský pospolu, někdy celých osm let (1297—1305) byl nejw. kancléřem Českým. Jen na hlas krále Českého nebylo tentokrát od ostatních kurfirstůw ohledu bráno, pod záminkau, že Jindřich Korutanský byl we klatbě, aniž pak měl potvrzení od říše; a i za tento koruně České učiněný úkor musel w obecném domnění trpěti král ten ubohý.

První, který jmenem celé strany w Čechách u nowého krále Římského hledal pomoci, byl krále Wáclawa II někdy nejdůvěrnější přítel, již často jmenovaný opat Zbraslawský, Kunrat z Erfurta; prawí se, že i kněžna Eliška sama, zaufawši o swaku swém, ku kroku takowému jej pobádala.³⁹⁹ Jeda do města Citeaux (Cistercium) ke hlawnímu shromáždění celé řeholy Cistercienské, zastawil se dne 13—15 srpna 1309 w Heil-^{m.}bronně u dwora krále Jindřicha VII, a wstaupil přede-^{Aug.}

398) Opat Zbraslawský píše: *Vulgare tunc exiit proverbium: „Chorintani cito, a quo venerunt, redeant ad milium“* (nikoli „nullum,“ jak stojí u Dobnera, V, 191).

399) *Chron. Aulae reg.* p. 190—195.

1309 wším w dorozumění s přítomným tam starým známým a přítelem swým, arcibiskupem Mohuckým. Když potom před králem, jaw se líčiti trudný staw země České, mluwil o potřebě, aby tam zawedena byla vláda. způsobnější, obdržel za odpověď: „králowstwí České, po vyhynutí rodu Přemyslowcůw, dle zdání učených právníkůw odaumrtím prý zhola připadlo k říši; jemu tedy co hlavě říše Římské, že náleželo nakládati s ním dle práwa; on pak že miní dopřáti jeho těm dědicům a příbuzným krále Římského, kteří wěrnosti říši powinné nezrušili nikdy.“ Ale netoliko český opat, ba i arcibiskup Mohucký domlauwali králi, jak nemaudré a nesprawedliwé bylo by, wylaučiti králowské sirotky České z dědictwí jejich, a zvláště Elišku téměř 17letau, jenž stala se již prý miláčkem národu; w rozhorlení swém doložil opat, že kněžnu tak spanilomyslnau a hodnau král mělby hledati sobě třebas na kraji swěta, jen aby skrze ni králowstwí zpustlé opět zwelebiti mohl.⁴⁰⁰ I newyjádríw se pro tentokráte o věci té

14 Aug. blíže, dal Jindřich VII opatowi (dne 14 srpna) králowské slovo i ruku swau na to, že nikdo jiný, než tato Eliška, měla co nejdříwe státi se králownau Českau.

S tauto pro mnohé radostnau nowinau pospíšil si ku přátelům do Čech bratr Petr z Žitawy, opatůw druh a později nástupce w důstojenstwí, — spisowatel důležité kroniky Zbraslawské, kteréž nejwíce děkowati máme za známost událostí tehdejších,⁴⁰¹ — an opat Kunrat

400) Tanta discretionis et bonae compositionis puella, qualis est ista, etiam ab extremis mundi finibus esset adducenda, ut per ipsam terra resurgeret desolata. *Chron. Aulae reg.* p. 194.

401) Již we spisu swém Würdigung der alten böhm. Geschichtschreiber, 1830, na str. 120—137 snažili sme se oceniti vý-

nastaupil další cestu do Francie. Tím tauhy nespoko- 1309
jených Čechůw nabyly určitějšího směru, a snahy jejich
většího důkladu. Také Římský král Jindřich VII počal
hned obmýšleti cesty, kudyby odejmauti mohl králow-
stwí České tehdejšímu panowníku. K tomu cíli wstaupil
bez meškání we Spíře dne 17 září 1309 we smlauwu 17
s knížaty Rakauskými, kterau oni zawázali se pomáhati Sept.
jemu jak mocí brannau, tak i penězmi, k dobytí Čech,
začež obdržeti měli Morawu do zástawy w 50,000 hřiw-
nách stříbra. 403

Ale i Jindřich Korutanský, měw výstrahy o
aukladech k wypuzení swému jak doma, tak i w cizině
strojených, powolal byl záhy z Korutan do Čech nowé
zástupy lidí branných, pod welením chrabrých pánůw
z Aufenšteina, Jindřicha i Kunrata, na jichžto wěrnost
mohl spoléhati se. Tito pak w zemi jim nepřizniwé
chowali se také téměř wesměs co skuteční nepřátelé,
i množili tím ještě neoblíbenost krále swého. Po pří-
chodu jejich Jindřich z Lipé dne 27 listopadu 1309 27
zbawen jest auřadu králowského podkomořstwí (t. j. Nov.
finančního ministerium té doby): nicméně, když složil
řádné aučty z auřadowání swého, král uznal sprawedli-
wost osobních požadawkůw jeho w auhrnku 10,320
hřiwen stříbra. 403

tečného spisowatele tohoto, zemřelého r. 1338. Však hned
poznámka dolejší č. 405 poučuje nás o podjatosti a stran-
nosti jeho, ač ne zaumyslné, an w líčení zásluh přátel swých
zapomínal přechoasto na zásluhy cizí.

402) Zápis o tom daný tištěn jest [ap. Emler num. 2196, it. Lu-
dewig Reliq. MS. V, 532.

403) Poněwadž o věci té zachowal se zápis hodnowěrný (sauwěká
notule w c. k. archivu we Wídni, ap. Emler num. 2202),
postawíme sem krátký z něho wýtah. Ode dne 15 Aug. 1307

- 1309 O tomto zbawení auřadu podkomořského nelze rozhodnauti, staloli se wíce příčinau, neboli následkem, zjewného a weřejného Jindřichowa z Lipé odstaupení od krále. Mámeť jisté a určité sice, ale nedosti jasné zpráwy o tom, že ještě před koncem roku 1309 wypra-
- 1310 weno bylo do Normberka ku králi Římskému poselstwí od předních pánůw českých, ježto nabízelo synu jeho *Janowi* koruny České pod wýminkau, aby wstaupil do manželstwí s kněžnau Eliškau, jakožto dědičkau koruny té; a prawí se, že již páni z Lipé, z Wartenberka, z Lichtenburka i jiní poselstwí onoho aučastnili se.⁴⁰⁴ Po wyslyšení jich nemeškal Jindřich VII

do 27 Nov. 1309 přijal byl Jindřich z Lipé k sobě peněz čili důchodůw králowských 6894¹/₂ hřiwen stříbra. Naproti tomu počítal wydání swého: 1) we wálce s králem Albrechtem a později, žoldu i záškodného 11,875 hřiwen; 2) we zprávě auřadu podkomořského od 4 Jun. 1308 do 27 Nov. 1309 na dary a milosti od krále poručené, na průwod Anny kněžny Wratislawské do Slezska i na jiné menší potřeby dworu králowského, 2090 hřiwen a 5 lotůw; 3) náhrady za wšeliká wydání w auřadowání jeho kázal mu král počítati wesměs 1000 hřiwen; 4) po králích Wáclawowi II a III, též Rudolfowi I, zbýwalo mu ještě požadawkůw 2250 hřiwen. Summa wšeho, co mu bylo wydati, činila tedy = 17,215 hřiwen a 5 lotůw. Odečtauc od ní příjmy nahoře udané 6894¹/₂ hřiwen, zbýwalo panu Jindřichowi ještě požadowati 10,320 hřiwny, 3 fertones a 1 lot, jichžto splácení odkázáno bylo týdenními 100 hřiwnami urbuře Kutnohorské.

- 404) *Johannes Victoriens.* ap. Böhmer, I, 362: Nobiles Bohemorum de Lippa, de Wartenberch, de Leuchtenburch cum quibusdam abbatibus religiosus ad regem veniunt Romanorum, Heinricum ducem Karinthiae suum regem de facto non de jure existere protestantur etc. — Psaní Kunrata Salcpurského arcibiskupa (we Formelbücher, I, 329, ap. Emler num. 2209, srown. Böhmer Regesta imperii, Stutt-

také poselstwím slawným do Čech, jako na zwědy, 1310 domáhati se cíle swého. W čele jeho wyprawen jest Petr arcibiskup Mohucký, o jehožto však porřízení té doby (w měsíci únoru 1310) nemáme známosti.⁴⁰⁵ Hrabata z Schelkingen, z Henneberka i z Hohenlohe, kteříž ho sprowázeli, zajati jsau od Kunrata z Aufensteina, po pětidenním wězení však, na umluwy nám neznámé, propuštění opět na swobodu.⁴⁰⁶

Událostmi takowými obracel se pozor všeobecný wíce a wíce na kněžnu Českau *Elišku*, ana stala se předním předmětem, u jedněch chvály, nadějí a lásky, u jiných pomluwy, strachu a nenávisti. Posawad žiwa jsauc saukromí u dwora sestry swé králowny Anny, se šlechticnami sobě přikázanými trávila dni swé nejwíce w umělých prácech ženských, we kterýchž wyni-

gart 1844,) náleží as ke dni 30 Januar. 1310, an Jindřich VII toho dne již byl w Normberce.

405) W dotčeném psaní arcibiskupa Kunrata prawí se: Ad — Romanorum regis praesentiam in Nurenburgh quidam barones regni Bohemiae (venerunt), quibus auditis et receptis idem — rex solemnes nuntios suos, videl. D. Archiep. Maguntinum etc. pro perducendis ad effectum praemissis in Bohemiam destinavit; quorum reditum idem D. Rex in Nurenberch aut in conterminis exspectabit. (Jindřich zdržoval se tam w měsících Febr. a Martiu.) O důležitých těchto jednáních kronika Zbraslawská mlčí naprosto, — tuším hlawně proto, že opatowé její neměli w nich žádného účastenství. —

406) *Joh. Victoriens.* l. c. Rex dimissis nuntiis misit comites de Schälchlingen, de Hennenberch, de Hohenloch ad regnum de singulis inquirere veritatem. Qui venientes per Chunradum de Auvenstein ac ceteros Heinrici officarios capiuntur, sed post quinque dies factis sponsionibus dimittuntur.

1810 kala neobyčejnau zručností. ⁴⁰⁷ Postawa její spanilá i zdrawá, mysl vysoká i mrawy ušlechtilé, rozum bystrý a vůle pevná i neohrožená, ručily jí za skvělou budoucnost. Jindřich Korutanský, aby ji sobě neškodnau učinil, chtěl ji dáti za newěstu mladému pánu z Bergowa, jehož ale ona odmítala co nejrozhodněji. Prawilo se, že i sama králowna Anna ze záwisti a nenávisti tak daleko se zapomenula, že sestru před tím wraucně milowanau netoliko doma i wně nestaudně pomlauwati, ale také o život jí ukládati dowolila. Jednau prý zadáno jí bylo jedu w takové hojnosti, že každá osoba zdrawí méně silného bylaby mu podlehnauti musila.

Awšak čím wíce nebezpečí obkličowalo mnoho-
nadějnau dceru králowskau, tím wíce množil se také
počet wěrných přátel k její ochraně. Jindřich z Lipé

407) *Chron. Aulae reg.* p. 200 píše o tom: Quidam de hoc sunt saepe stuporati, quod virgo haec virginitatis et egestatis suae tempore, nullius amminiculo suffragante, tam pretiosum et decorum comparare et aptare apparatus et muliebre ornamentum et indumentum sibi praeparare potuit, — et adhuc earumdem decor et pretiositas vestium decorem superat omnium in vestibus dominarum, quas ego adhuc vidi umquam in regionibus quarumlibet terrarum. Ego vero de pretioso habitu ipsius virginis non stupeo, nec alter potest stupere, qui ejus consuevit curiam visitare. Ipsa namque arte subtiliter instructa, frequenter non videtur nisi propriis operari manibus; panem otiosa non comedit, sed mittens manum suam ad fortia, quidquid ad cultum dei et hominum ex auro, argento, margaritis et gemmis pretiosis consuevit fieri, ipsa scit et facit. Habet etiam circa se nobiles puellas, quae nobilia et subtilia feminea texunt opera. Istius itaque virginis prudentia scit de minimis quandoque magna magistrante artificio operari; testantur hodie divitiae in ornamentis, quae manus texuit virginalis. —

postawíl se zjewně w jejích čele, a jeho příkladu násle- 1810
dowali všichni jeho bohatí i mocní přátelé a rodáci.
Také Pražský biskup Jan z Dražic přichýlil se ke
straně té: a tu již weta bylo po kralowání Korutanském
w Čechách. Den na nebe wstaupení páně, 28 máje, 23
došla pana Jana z Wartenberka, an byl právě ke stolu Mai.
se posadil, výstraha, že na králowě dvoře uzavřeno
bylo tu chvíli zatknauti kněžnu, ana již pod bedliwau
stráží chowána byla. Nechaje oběda, dal rychle osedlati
koně i pospíšil si z města wen, kněžně skrze starého
jejího kaplana Berengara poručiw, aby okamžitě jeho
následowala. Přestrojená za chudau babičku, pod zá-
wojem, s dvěma služkami nepoznaná dostala se až
blízko Vyšehradu, jehožto nowý probošt Jan Wolek,
otce jejího lewoboček, kázal lidem swým připojiti se
k lidem Wartenberkowým, aby ochránili ji w autěku.
I wezena jest rychle mimochodníkem do Nimburka na
Labi, královského města panu Jindřichowi z Lipé
cele oddaného. Měšťané Nimburští, chowající u wděčné
paměti dobrodiní od otce jejího někdy jim prokázaná,
uwítali pronásledowaného sirotka královského u sebe
co nejlaskawěji a chránili před všelikým nebezpečím.

Nyní strany obě počaly zjewnau wálkau potýkati
se wespolek. Nejprwé hleděli Korutanci zmocniti se
věže mostní od Jindřicha z Lipé opět obsazené. Hnawše
k ní několikrát autokem, stříleli do ní se střech blízkých
domůw, i kladli ohně okolo ní, aby posádku dýmem
dušenau ke vzdání se donutili: ona však chowala se
statečně i potlaukla mnohé bojowníky kameny těžkými,
jež na ně chrlila s hůry. Žoldnéři cizí nezadlauho
wypuzeni bywše z obau měst, brali swé útočiště k sídlu
králowu na hradě Pražském. Však ani tam nenecháni
w pokoji, ježto drahně lidu branného položilo se polem

1310 na nynějším Pohořelci před hradem. Udatný Jindřich z Aufenšteina, chtěje sehnati je odtud, dal příčinu k bitvě velmi krvavé, na kterau král sám s věže hradové se díval. S české strany aučastnili se jí sami také páni Jindřich z Lipé, Jan z Wartenberka, Wítek z Landšteina i jiní. Odvážný pán Wítek wrazil prwní do nepřátel, ale byl již ztracen, kdyby rytíř Kamýk, jeden z nejudatnějších mezi Čechy, byl také neobětowal se zaň, vlastním pádem chvíli mu zjednaw k zotawení sebe. Když pak konečně Jindřich z Aufenšteina sám, těžce raněn, octnul se w českém zajetí, bylo již o wítězství Čechůw rozhodnuto. Korutanci a Míšnaři caufli rychle do hradu, a wítězové byliby s nimi tam wnikli, kdyby most wedaucí do prwní věže byl před nimi pod welikau tíží neprobořil se. ⁴⁰⁸

Král Jindřich, jehožto panování w Čechách již téměř jen na hrad Pražský obmezeno bylo, musel postarati se o nowau pomoc z ciziny. Synowec jeho, Míšenský markrabě Fridrich mladší, syn Fridricha Pokausaného, (pán chromý sice, ale slíčný a velmi udatný,) přišed do Prahy, wstoupil s ním za sebe i za otce swého we smlauwu ke společné obraně i wzdoře. Markrabě zawázali se pomáhati mu všemožně ku podrobení Čech i Morawy: on pak slibowal nahraditi jim všecky škody, ježby přitom utrpěli, zastawiti jim až do náhrady čtvero měst, Litoměřice, Most, Launy a Mělník, swěřiti jim vládu celého králowství, kdykoli sám do Korutan se vzdálí, a kdyžby snad co bezdětek umříti měl, odkázati jim říši swau raději, nežli komukoli jinému; k jejich rukaum měl Kunrat z Aufen-

⁴⁰⁸) Chron. Aulac reg. p. 204, 205. Dalemil cap. 104. Pulkawa pag. 269.

šteina, králi wždy wěrný, držeti welikau wěž na hradě 1310
Pražském atp. ⁴⁰⁹

Mezitím, co toto na hradě se dalo, scházeli se
stawowé Čeští w městě jako na sněm obyčejný, a i
kněžna Eliška přivedena z Nimburka opět do Prahy
dne 29 čerwna. Příčina sněmu bylo wyprawení řádného
poselstwí, jmenem celého králowstwí ku králi Řím- ²⁹
skému, aby požádalo jediného jeho syna *Jana* zemi za Jun.
krále, kněžně za manžela. Poslůw zwolených bylo
dwanácte: tři z duchowenstwa, opatowé Cistercienští
Jindřich Sedlecký, Kunrat Zbraslawský a Jan Plaský;
tři ze šlechty, Jan z Wartenberka, Bohuslaw ze Šwam-
berka na Boru a Ota, zplnomocněný náměstek Wiléma
Zajíce z Waldeka; šest mužůw stawu městského, Kunrat
Kornbühl, Ota Wigalois a jiní dwa z Prahy, dwa
z Kutné hory. Wyjewše z Prahy dne 1 čerwence,
stihli dne dwanáctého do *Frankfurta* nad Mohanem, ¹²
kdežto král Jindřich VII té doby sněmowal s knížaty Jul.
říšskými.

Král Římský přijal posly České u sebe s welikým
wyznamenáním, i kázal je pohostiti co nejskwostněji.
Když ale počala wyjednávání, udály se brzy všelike
neshody, jakkoli o hlawním předmětu strany obě srozu-
měny byly. Netoliko co do wýminek a ohrad, jichž
požadowali Čechowé na budaucím králi swém, jak pro
zemi wůbec, tak i pro jednotliwé stawy a osoby zwláště,
ale i ohledem na osobu, která králem státi se měla,
rozcházeły se aumysly obau stran. Král Jindřich po-
dáwal Čechům bratra swého *Walrama*, oni pak žádali
o syna *Jana* i nikoho jiného. „Proč pak nechcete bratra

409) Koncept nedatovaný zápisu o tom učiněného zachowal se
w c. k. státním archivu.

1310 mého?“ ptal se král opata Kunrata w tajné audienci; „ten jest, jakož wíte, muž srdnatý, a umí skutkem i slowy zastati se sám; syn můj ale jest: ještě dítětem, a běda zemi, jejímžto panovníkem dítě jest!“ „Čechové žádají za syna (odpověděl opat), protože on jest Waší král. Milosti nejbližší; kdyby věděli o někom ještě bližším, wolili by toho.“ „Já jsem sám sobě nejbližším, proč newolili ste mne?“ „Protože W. Milost stojíte již výše, a co král Římský nemůžete přijímati ještě jiné koruny. A však i opodál řídití budete radu nedospělého krále maudře, pokud toho potřebí bude. Ani nerownost věku obau snaubencůw, (knížeti bylo 14, kněžně 18 let,) newodiž W. M. do rozpakůw; nejbližší dvě léta wyrownají tělesnau tu neshodu; a věru, nežbyste tak krásné králowstwí pustil z rukau, mělbyste syna swého třebas i padesátileté paní přiženiti.“ Král zasmál se k té řeči, ale nebyl ani přesvědčen, ani upokojen. Nestálost a wrtkawost národu Českého, která při tolikerých proměnách na trůnu w době poslední zdála se příčinau býti také weškeré anarchie w zemi, působila rozpaky srdci otcowskému. Aby konečně ustanowil se, powolal ještě opaty Jindřicha Sedleckého a Kunrata Zbraslawského podtají k sobě, i zapřísahal je swatě, aby wyznali zjewně i upřímně, mohli s dobrým svědomím dáti Čechům syna swého za krále? Když pak oni oba ujišťowali ho, že to bylo cele nezáwadné a prospěšné, jak pro otce tak i pro syna, odhodlal se konečně ke swolení,⁴¹⁰ a jednalo se pak jen o formu zákonní, kterak ta wěc prowésti se měla.

410) Poněwadž w zápisu, dne 22 Jul. Jindřichowi z Lipé na Žitawu a Ronow daném, hrabě Jan Lucemburský již jmenuje se budaucím králem Českým, nemohlo to, co tu wy-

Knížata říšští, we Frankfurtě nad Mohanem při- 1810
tomní, arcibiskupové Petr Mohucký a Jindřich Ko-
línský, biskupové Jan Strasburský a Sibota Spírský,
Jindřich opat z Fuldy, Rudolf falckrabě a wévoda Ba-
worský, Rudolf wévoda Saský, a hrabata Walram z Lu-
cemburka, Guido z Flander, Pertolt z Henneberka,
Gerlach z Nasowa, Ludwík z Ottinku a jiných wíce,
shromáždili se dne 24 čerwence w domě bratří sw. 24
Antonína, ke slawnému posezení saudu říšského, pod Jul.
předsedáním Římského krále. Předstaupili tu před ně,
co žalobníci, poslancové králowstwí Českého; Zbra-
slawský opat byl jejich řečníkem. Obšírnau řečí wylíčiw
staw země České někdy kwetauci, nyní tak bidný,
prosil krále i říši Římskau, aby přispěli jí ku pomoci.
Král odpowěděl, že owšem jemu samému příslušelo,
postarati se o králowstwí České, když staroslawný tam
rod panowničí wymřel dokonce; Jindřichowi Menhar-
towu z Korutan synu, jenž se tam wlaudil, že ho po-
nechatí nemůže, an setrwáwaje we zjewném již za krále
Albrechta počatém nepřátelstwí proti Římské říši, ani
we lhůtě zákonné nepožádal o jeho sobě propůjčení
w manstwí; a však že podává celau tu záležitost na
sprawedliwý rozsudek knížat tu shromážděných. Od
těchto pak wynešen nález: poněwadž Jindřich syn Men-
hartůw z Korutan setrwáwal we klatbě jak církewní,
tak i říšské, že neměly nižádné platnosti wšecky od
Českých stawůw učiněné jemu přísahy wěrnosti a po-
slušenstwí, a že tudíž ani neměl nižádného práwa ku ko-
runě České, o kteréž že Římskému králi řídití příslu-
šelo. K opětowané prosbě poslancůw, co do budaucího

prawujeme, diti se teprw 25 Jul., jak udává Chron. Aulæ
reg. p. 215, ale jistě přede dnem 22 Jul.

1310 krále, oswědčil se Jindřich VII veřejně, že dá Čechům „Jana syna svého a nikoho jiného“ za krále, a ožení ho s kněžnou Eliškou, jak mile tato ke dworu jeho přivedena bude; ustanovil pak k tomu za poslední lhůtu den 1 září nejprvé příští do města Spíry. Následujícího dne obdrževše poslancové od krále i od knížat písemná pojištění o všech těchto věcech,⁴¹¹ již 28 čerwence opustili zase Frankfurt, s poselstwím svým do Čech pospíchající.

28
Jul.

Po návratu poslůw přičiňováno se w Praze všemožně o rychlou a královskou výpravu kněžny milované. Na šperky pro ni poskytli někteří měšťané a kupci přes tisíc hřiwen stříbra; biskup Jan z Dražic půjčil jí krásného mimochodníka bělouše a několik náčiní zlatých i stříbrných; mnozí páni a rytíři chystali se ku průvodu jejímu osobně. W šesti dnech všecko bylo hotowo, a dne 14 srpna královská newěsta před očima sestry své, krále Jindřicha Korutance i všech svých nepřátel, bez překážky ubírala se we skwostném průvodu z Prahy, nowému powolání swému w austřety. Nepřátelé we své zpozdilosti pokřikowali za ní jen ausměšně, však že král Římský dá jí prý něco jiného, nežli syna svého za manžela! Nejwzácnější osoby we průvodu jejím byli páni Jan z Wartenberka, Hynek Krušina z Lichtenburka i Markwart Zwířetický z Lemberka. Tři opatové čeští, ježto byli w Němcích zůstali, teprw u Mergentheima připojili se k celému pochodu.

14
Aug.

411) Sedmero těchto zápisůw zachowal nám Liber antiquissimus privilegiorum veteris urbis Pragensis. Někteří z nich tištěni jsau w Pelzlowě pojednání „Diplomatische Nachrichten, wie das Königreich Böhmen an das Luxemburgsche Haus gekommen“, w pojednáních společnosti (Bornowy), dílu III, tr. 88—90.

Hrabě Walram z Lucemburka, od bratra svého krále 1310 Jindřicha VII poslán jsa, wyjel Čechům wstříc až do Sinsheimu, a uwedl je do Spíry, we welikém diwákůw dawu.

Král Jindřich VII přebýwal s rodinou swau we křižownickém klášteře w Haimbachu, když Čechové stihli do Spíry: i netrpěliv jsa spatřiti budaucí snachu swau, požádal, aby hned tam přijela k němu. Následujícího tedy dne časně z rána, ozdobiwši se drahými šperky, ubírala se do kláštera, dvě míle vzdáleného. Na cestě přišedše jí mnozí říšští knížata i páni wstříc, oslawili průwodem swým wjezd její do Haimbachu, jenžto dál se w dawu nesčíslného lidstwa, sprowázený hlukem hudby a trub polních. Král Jindřich přiwítal ji na prahu weliké síně, a ujaw ji za prawici, lewicí pak syna svého, promluwil u welikém pohnutí: „Wítej 'nám, královske dítě z Čech! posawad si byla sirotkem, nyní jsi mau dcerau, já twým otcem; tuhle jest jediný můj syn, twůj budaucí manžel. Zapomeň nyní na všeccka příkoří, jež utrpěla si doma, i wesel se s námi!“ Králowna Marketa sotwa dočkati se mohla okamžení, kdežby do náručí svého tisknauti mohla nowau newěstu; i chwálila nahlas krásu a spanilost její. Při tak slawném a spolu něžném přiwítání spatřiti bylo w očích všech přítomných, a zvláště Čechůw, slze radostného pohnutí. Kněžna mluwila, za obyčejem stydliwých panen, jen málo a jen děkowáním. Když potom šlo se ke skwostné tabuli, králowna Marketa Brabantská i králowa ještě žijící matka, Beatrix z Avesnes, wzaly newěstu hned mezi sebe uprostřed. ⁴¹²

412) Přirozené to a jímawé wyprawowání swědka očitého i hodnowěrného, Petra opata Zbraslawského, nese rukojemství

- 1310 W málo dnech potom celý dwůr královský wrátil se zase do Spíry, kdežto z nařízení krále konaly se již veliké příprawy k nastávajícím slavnostem. Před dweřmi kostela biskupského postaweny byly pro krále Římského trůn vysoký a sedadla pro knížata říšská. ⁴¹³
- 31 Aug. W pondělí dne 31 srpna ⁴¹⁴ po poledni syn králůw Jan, na wěk swůj již wysoce urostlý a statný, u skwělém komonstwu s asi 50 korauhwemi, na nichž widěti bylo bílého lwa českého, bral se k sedícímu tam w maje-

o prawdě swé samo w sobě, aniž o ní pochybowati sluší z příčiny té, že náružiwost a zlolajnost lidská již té samé doby také do událostí těchto wkládati se neobměkala. Porýnský kronikář Albertus Argentinensis (či vlastně Matthias de Neuenburg ap. Urstisium, II, 115—116) namítá, že král Jindřich před swatbau samau byl na rozpacích, mělli tu „Elsa puella, grandis et bruna“ dáti synowi swému za manželku, w podezření ji prý maje, že nebyla wice pannau, až prý ona sama ku přirozenému o tom důkazu se podwolila. Neplechu takowau dějepisci němečtí potom téměř všichni opakowali (za naší paměti ještě zvláště F. O. Schlosser). Owšem že i Petr Zbraslawský neopomenul připomínati, kterak nešlechtné pomluwy kněžny České tehdaž i před samého krále nešeny jsau, kterýmž ale on vždy statečně odpíraje nikdy w aumyslu swém zwiklati se nedal (Chron. Aulae reg. p. 199, 225—226). — Bohužel že w obecném u Němcůw domnění, za příčinau národní jejich pýchy a zpupnosti, pohrdliwé a potupné řeči o Čechách již za starodáwna tak rády se plodily a šířily, jako i za naší doby.—

- 413) Mezi přítomnými toho dne byl i Theobald II wévoda Lotarinský, přímý předek rodiny w Čechách nyní kralující.
- 414) Udání w kronice Zbraslawské (p. 327), „tertio kal. Sept. h. e. in die beatorum Felicis et Adaucti, quod tunc in die Lunae evenerat“ — neshoduje se, an 30 Aug. tehdaž připadal w neděli. My držíme se datum w pondělí (31 Aug.), co podobnějšího prawdě.

státu swém otcí a ku knížatům shromážděným; a přijew 1310 na blízko, ssedl s koně, i pokleknuw na stupně u trůnu, složil obyčejnau přísahu manskau, a přijal slawně w léno králowi České s příslušnými k němu zeměmi. Potom odebralo se celé slawné shromáždění do paláce králowského, kdežto podwečer nowý král od Kolínského arcibiskupa s kněžnau Eliškau oddán byl. Dne následujícího (1 září) arcibiskup Mohucký w kostele biskupském udělil nowým manželům požehnání, dle obyčeje tamějšího. Potom následowala w síních na druhé straně téhož kostela postawených a nádherně ozdobených weliká hostina w počest těchže králowských nowomanželůw. Pohřichu ale starým sporem o přednost arcibiskupůw Mohuckého i Kolínského, an každý z nich seděti chtěl králi po prawici, weselí to tak zrušeno a zmařeno jest, (ana družina církewních knížat již s obau stran na se tasila meče,) že maudrý král, aby předešel krweprolití, chytiw swářící se kněze za ruce, odwedl je s žertem do swého paláce, kdež pak obědwal s nimi o samotě. W hojných potom turnajích, prawí se, že čeští rytíři nad jiné wyznamenali se, a obdiwowána byla jak síla tak i obratnost jejich. Také u mladé králowny Elišky diwili se všichni netoliko půwabné postawě, ale i obleku jejímu: neb jakkoli tam hojně spatřiti bylo lesku a bohatstwí, swatební však její raucho wynikalo krásau i nádherau nade vše, co kdy w tom způsobu i opodál wídati bylo, — ana si je byla sama připravila. ⁴¹⁵

Na slawném té doby sjezdu Spírském zřízena jest od krále Jindřicha trojí wálečná výprawa: jedna do

415) Chron. Aulae reg. (p. 200, 227—234) podává o tom o všem obšírné výklady.

1310 Říma, k nabytí tam koruny císařské, měla dne 1 října
 1 w Curichu shromážďiti se; druhá vyslána proti nepo-
 Oct. kojnému hraběti Eberhardowi z Wirtemberka; třetí
 24 nařízeno bylo, dne 24 září sejíti se u Norimberka, od-
 Sept. kudž měla s králem Janem táhnauti do Čech a vypu-
 diti Korutance odtud. Přítomní tehdaž Čechové přáli
 sobě sice, aby nový král jejich pospíšil si do své
 země, pokudby se Jindřichowi Korutanskému nepodařilo
 upewniti se tam pomocí Mišenskau mocněji: Jindřich VII
 ale neswoliw k tomu, podržel ho u sebe ještě tři neděle.
 Králowstwí České, prawil, že mu již nikterak neujde:
 on ale že chce ještě potěšiti se w kruhu dítek jemu
 jakoby w nowě zrozených, nežli vydá se na cestu přes
 Alpy, a Apenniny, — z níž neměl se wrátiti wíce. Okolo
 10 dne 10 září opustil Spíru, se všemi swými nahoru do
 Sept. Kolmaru se ubíraje; bylť to prwní krok na cestě do
 16 Říma. Tam w Kolmaru dne 16 září ustanowil arcib-
 Sept. biskupa mohuckého Petra z Aspelt a hraběte Pertolta
 z Henneberka za swé plnomocníky po boku mladého
 krále, tudíž jako za wladaře w Čechách, na čas králowy
 nezletilosti; jeho pak samého jmenowal byl, se swolením
 knížat, již dříve náměstkem swým w říši předalpské.
 21 Teprw 21 září rozlaučili se w Kolmaru, ne bez bolest-
 Sept. ného pohnutí, oba králowští párkové: rodičowé ubírali
 se do Italie, ku koruně císařské owšem, ale i do ne-
 dalekého hrobu; dítky táhly do Čech, wstríc budauc-
 nosti ač méně skwělé, ale wšak jisté a trwalé.

Když pak toto vše dalo se w Poreyní, mezitím
 w Čechách naskytla se celá řada událostí, ježto nowému
 rodu panownickému newěstila nic dobrého. Smlauwa
 s markrabími Mišenskými zdařila se welice ku pro-
 spěchu Jindřicha Korutanského. Mladý markrabě Fri-
 drich přiwedl nowé pluky bojownikůw do Čech, kteří

již 18 čerwence pomocí zrádných Rutharticůw opano- 1310
wali byli Kutnau horu. Tehdáž král Jindřich i osobně 18
tam si zajew, wrátil se odtud bez překážky zase. Mě- Jul.
šťané Pražští dowolili královně Anně přicházeti do
Starého města, kdykoli chtěla, a meškati dle libosti
w domě nejoddanějších jí Welflowicůw od Wěže; i sa-
mému králi wolno bylo docházeti a odcházeti tam, ano
zdálo se neslušné, brániti toho *králi*, a neočekáwáno
z toho nic zlého. Král však i králowna užili swobody té
k umluwení tajných náwrhůw, za kterýmiž celá Praha
dne 14 září bez krweprolití uwedena w moc markrabě 14
Mišenského, a domowé přívržencůw rodu Lucembur- Sept.
ského wydrancowáni, oni pak sami z města wyhnáni byli.
Nejznamenítejší mezi nimi, jako Kokotowici, Rokycanští
a jiní, utekli se do Nimburka pod ochranu Jindřicha
z Lipé. Wolbram oseděl we špitále křižownickém,
jako dříwe: prawilo se však, že podtají howěl oběma
stranám, ačkoli nejstaršího syna swého poslal byl Řím-
skému králi do zástawy.,

Král Jan wedl sice we wojště swém nemálo před-
ních pánůw národu Německého, jako arcibiskupa Mo-
huckého, biskupa Eichstatského, wévodu Baworského
falckrabě Rudolfa, Normberského purkrabě Fridricha
z Hohenzollern, hrabata Pertolda z Henneberka, Lud-
wíka z Ottinku i Albrechta z Hohenlohe, pány Jindřicha
z Bruneka, Dětlina z Kastellu atd. — nicméně ale
prwní podnik wálečný domu Lucemburského w Čechách
newěstil mu ani sláwy, ani zdaru. Teprw dne 18 října 18
celé jeho wojsko hnulo se od Normberka k Chebu; dne Oct.
1 listopadu překročilo řeku Ohři u Radešowa, táhnauc 1
k Budyni, kdežto Pražský biskup Jan se swými zá- Nov.
stupy u Raudnice k němu se připojil. Potom minauc
Prahu, obrátilo se ku Kutné hoře, k níž dne 19 listo-

1810 padu hnawši autokem, od Jindřicha z Aufenšteina
 19 udatně odraženo jest; Jindřich z Lipé raněn přitom
 Nov. nebezpečně. Měšťané sausedního Kolína wyzwáni bywše,
 aby se wzdali, odpowěděli, že příkladem hlawního města
 řiditi se budau. Zimy přibýwalo, čímž i lidé i koně
 náramně trpěti počali. Proto uzavřeno, táhnauti raději
 28 hned ku Praze, a dne 28 listopadu wojsko rozložilo se
 Nov. okolo Starého města. Wšak ani tu prwní pokusy ne-
 měly zdaru, ano město wysokými zdmi, wěžemi a stawe-
 nými, též hlubokými příkopy tak opewněno bylo, že
 za nedobytné powažowáno, mladý pak markrabě hájil
 ho s newšední opatrností a srdnatostí. S nehodami
 wšelikými, zimau i hladem, zmáhala se již i málo-
 myslnost we wojště německém; falckrabě Rudolf, a
 jiní wedle něho, chtěli již s nepořízením wrátiti se do
 vlasti swé: jen arcibiskup Mohucký prohlásil se, že
 neustaupí, třebasby s nebe místo sněhu samé šípy padaly.
 Konečně i zde zrada pomohla z nauze. Starý kaplan
 králowny Elišky, Berengar, zprostředkował dorozumění
 mezi dobýwateli a jejich přátely w městě. Po poledni
 3 dne 3 prosince wystaupil na wěž u kostela Týnského;
 Dec. troje zazwonění zwonem welikým bylo umluwené zna-
 mení. Tu shlukše se rychle ozbrojení haufowé w městě,
 běželi welikau střidau k městské bráně, kterauž pro-
 lomiwše sekerami a motykami, wpustili do města Lucem-
 buráky tam čekající, předewším čeled biskupa Pražského
 Jana z Dražic; a stejnu dobau dobýwatelé na rozlič-
 ných místech hnali autokem na město. Hájitelé spa-
 třiwše zradu w městě, ztratili odwahu k dalšímu boji;
 král i markrabě utekli přes most do hradu; za nimi
 hrnuli se wšichni, kdo w zajetí octnauti se nechtěli.
 Tenkráte město dobyté nejen nedrancowáno, ale s nowým
 králem zawítal pokoj i pořádek tam, kde již od dáwna

pro majetek nebylo bezpečnosti; jen dům městského 1310
richtáře Mikuláše Wacingra, jenž za poslední doby
tyransky byl sobě počínal, obětován zwůli lidu rozka-
ceného, a Jakub Welflowic od Wěže musel u vězení
pykati za přílišné své horlení pro Korutance.

Dobytím hlavního města rozhodnut jest osud celé
země: neb ostatní města následující příkladu jeho, pod-
dala se dobrowolně nowému panovníku. Jindřich
Korutanský neodvážil se wíce k jakémukoli pokusu
brannému, když tauž dobau chrabrý synowec jeho, mar-
krabě Míšenský, obdržel od otce svého rozkaz wrátiti
se domůw, aby neupadl w říšskou kletbu. I wyjedná-
walo se celých pět dní bez prospěchu o Jindřichowě
wzdání se koruny České, any wýminky s obau stran
podáwané wždy zamítány byly; nadarmo sama králowna
Anna wrhla se k nohaum arcibiskupa Mohuckého: sotwa
že se jí podařilo domoci se bezpečného průvodu až
na hranice Baworské. W noci dne 9 prosince dwůr ⁹Dec.
Korutanský podtají, ale s welikým naříkáním, opustil
konečně hrad Pražský, do Korutan se wraceje. ⁴¹⁶
Králowá Anna zemřela tam již roku 1313 bezdětna:
manžel však její dáwal si jmeno „krále Českého“ až
do své smrti, ana ho stihla teprw 4 dubna 1335. —

416) Johannes Victoriens. ap. Böhmer, I, 363, 364. Ostatek dle
Chron. Aulae reg., Francisci Prag., Pulkawae etc. Také
některé měšťany Pražské, jež utíkající král jako do zástawy
s sebau wedl, pan Wilém Zajíc z Waldeka na cestě wšecky
mu odjal. Chron. Aulae reg. p. 265. —

KNIHY SEDMÉ ČLÁNEK PÁTÝ.

OBRAZ SPOLEČENSKÉHO ŽIVOTA ČESKÉHO NA POČÁTKU XIV STOLETÍ.

Přechod z doby Přemyslovske do Lucemburské w Čechách. Rozdílý stawůw. Rodina královska. Duchowenstwo. Staw panský: popis předních pokolení a rodin i osob w Čechách a w Morawě Staw rytířský. Dědičné práwo w Čechách. Staw městský, jeho moc a výsady. Dědinníci a třídy lidu obecného. Zanikání starowěké župní ústawy. Rozdwojení národnosti a Němci w Čechách; počátky průmyslu. Mrawní powaha lidu; těžení rolnické, duch wálečný a rytířský; tichá domácnost a čistota. Nábožnost. Literární a umělecká činnost. Prameny vzdělanosti; přewaha žiwlu českého.

Dějiny České, od smrti krále Přemysla Otakara II až po dosednutí rodu Lucemburského na trůn po Přemyslowcích osiřelý, mají tu společnau známku do sebe, že té doby národ, stálé moci austřední zbawen a wliwem cizím všelijak zmitán jsa, postrádal i pravidelného výwoje uwnitř, i pewného postawení naproti cizině. Ačkoli stát Český za krále Wáclawa II nabýwal některý čas až i mohútnosti welmocenské: upadal zase brzy, nedostatkem stálé a různé politiky neméně nežli zvláštní osudu nepřizní, do bezwlády tak hluboké, že i další jeho trwání stáwalo se tytýž pochybným. Proto tragická smrt Wáclawa III dělá sice strastnau w dějinách našich

epochu: ale krátké a wrátké panování dwau jeho prwních nástupcůw považuje se ne tak za počátek nové doby, jako raději za neutěšený přiwěšek staroslawné doby Přemyslovské.

Na rozhraní pak obau těch dob, Přemyslovské i Lucemburské, zdá se býti opět potřebí, ponořiti a porozhlednauti se jakoby w utrobách národu Českého, i oznámiti se s prwky, zárodky a ústrojím oněch sil, ze kterých rodily a prýštily se rozmanité zjewy jejich zewnější, co předmět dějinného našeho wyprawování. Pokusíme se postawiti do stručného přehledu jak stawy, tak i rodiny a osoby, na jejichžto přičinění wisely hlawně osudy vlasti a národu; objasníme wzájemné jejich poměry a snahy, a podáme o powaze i duchu obywatelstwa wůbec tolik potřebného swětla, kolik nám ho sawěké prameny a wěrohodné paměti poskytují.

Po wyhynutí Přemyslowcůw mužského pohlaví, roku 1310 náleželi k rodu královskému w Čechách ještě následující osoby: 1) dvě mladé wdowy, *Eliška* (Rejčka) Polská po Wáclawowi II a Rudolfowi I, i *Viola* Těšínská, po Wáclawowi III; 2) patero kněžen, totiž čtyři dcery krále Wáclawa II, *Anna* nyní 20letá, wdaná za Jindřicha Korutanského, *Eliška* 18letá, manželka Jana Lucemburského, a skrze něho pramáti všech potomních panovníkůw Českých, pak *Markéta* 14 a *Aneška* 6letá; pátá kněžna, nejstarší ze všech, byla *Kunhuta*, prworozená někdy dcera krále Přemysla Otokara II, od r. 1302 abatyše panenského kláštera Swatojirského w Praze. Nejbližší příbuzný rodu královského byl *Jan* Rakauský, wnuk obau welikých králůw, Rudolfa Habsburského i Otokara II, po Rudolfowi Šwábském a České Anešce, jenž ale zawraždiw r. 1308 strýce swého krále Albrechta, jakož sme již wyprawowali, w dějinách

obyčejně Jan Parricida sluje, a umřel w cizině r. 1313. Další příbuzní byli markrabě Braniborští, potomci Oty r. 1267 zemřelého a Boženy (Beatrix), sestry krále Otakara II. Lewobočkové, jako Mikuláš wévoda Opawský, již často připomínaný, a Jan Wolek (po Wáclawowi II), nyní probošt Wyšehradský, později biskup Olomucký, nepočítáni k rodině královské.

*Národ Slowanský w Čechách a w Morawě počal byl již w minulém století, za příkladem jiných národůw západoeuropských, děliti se mezi sebau w určité dědičné stawy neboli třídy obywatelstwa. Na počátku XIV století roztrídění takowé, čili dědičné rozdíly stawůw, již doweršily se byly skutkem, ačkoli zákonem nebyly ještě ani uznány, ani stwrzeny.*⁴¹⁷

Duchowenstwo, čili kněží a klášterníci, za powoláním swým již od dáwna lišili a dělili se od laikůw čili swětských lidí, a za příčinau vyššího vzdělání swého býwali také na mnoze výtečně aučastni vlády zemské: ale nepowažowáni ještě za zvláštní a sebau samým určité obmezený staw politický. Na sněmy chodíwali, ne co preláti a kněží, ale co majitelé statkůw pozemských; aby zasedali w nejvyšším saudě zemském, tomu bránila ta zásada, že oni co kněží neměli aučastenstwí mítí w nálezích hrdelních (w odsuzowání na smrt).

Nynější biskup Pražský *Jan z Dražic* (r. 1301 do 1343) byl muž ducha neobyčejného, mnohostranně vzdělaný, ctižádstiwý, podnikawý, krásoumy a nádhery milowný, a však nikoli marnotratný; působením swým často wkládal se do weřejných záležitostí zemských,

417) Srown. o tom, co wyloženo již we knize V, článku 3, na str. 264—267 sl.

kdežto naopak Olomucký biskup *Jan V* (1302—1311) vzdalował se jich wíce, nežli jeho předchůdcowé. Probošt Pražský *M. Petr* byl spolu také proboštem Wyšehradským a nejvyšším kancléřem (1305—1310), po němž následował na Wyšehradě *Jan Wolek* (1310), oba pak po sobě stali se později biskupy Olomuckými. Mezi hojnými opaty té doby vynikali nad jiné Jindřich (Heidenrich) Sedlecký, Kunrat Zbraslawský, Bawor Břewnowský a Jan Plaský.

Starodáwný rozdíl zemanstwa Českého i Morawského mezi stawem vyšším, t. j. *panským* neboli *šlechtickým*, a stawem nižším, t. *rytířským* a *wládýckým*, jewil a zmáhal se byl zvláště během XIII století čím dále tím wíce. Ke stawu panskému, tudíž ke šlechtě vyšší, počítáni zejmena všichni tak řečení *korauhewní páni*, t. j. takowí, kteří, sídla swá majíce na hradech, se znamenitau *družinau* aneb *čeledí* pod vlastními prápory čili korauhwemi chodíwali do *pole*, t. j. do boje. Staw tento počal již tak se w sobě obmezowati, že w obor swůj nepojímal wíce ani welikého majetku; k odwěkým požadawkům, hojným totiž statkům a vyšším auřadům státním, ježto dříve opráwňowali byli ke šlechtictwí, počítána nowěji, za příkladem německým, také *urozenost*, čili rod šlechtický po předcích. Poněwadž ale hlawní a půwodní základ rozdílůw stawowských mezi Němci, tak řečena *wíra* (Wergeld), nepřestáwal přičíti se duchu českému, půwodně demokratickému, w té míře, že nelze bylo nikdy w Čechách zjednati mu platnosti práwní a zákonné: proto dáwa se tím snáze pochopiti, proč w oboru tomto naskytalo se tolikero zjewůw nesauhlasných, a widomé usilowání šlechty české, ohraditi se w sobě proti všem stawům ostatním, postrádalo žádaucího zdaru, pokud za uwedením německé říšské

a dworské kanceláře do Čech pod císařem Karlem IV newešlo w obyčej [také propůjčování šlechtických a stawowských listin. Proto pozorowati jest, že páni a šlechtici, jako dříve, tak i za této doby ještě, takowé své příbuzné a rodáky, kterým nedostávalo se welikého jmění, opět do stawu vládyčího upadati nechali; což až do kralování Karla IV dalo se dosti hojně, nikoli pak později. ⁴¹⁸

Rodiny šlechtické a vládyčí na prwopočátku rozeznávaly se od sebe ne tak jmeny, jako raději *znaky*, štíty neboli erby dědičnými (Wappen), jichžto užíwaní w Čechách bylo mnohem starší, nežli rodinných jmen; ⁴¹⁹ takéf na jejich slávě a bezauhonnosti zakládáno sobě mnohem více, nežli na jmenech, ježto s přebýwaním na rozličných sídlech všelijak se měníwala, pokud proslulost nečinila jich žádaucími a dědičnými. Byloť sice dowoleno některým potomkům, oblíbíc a osobíc sobě znak nowý a zvláštní, wyděditi se a zakládati takorčka rody nowé: ale nikdo nesměl woliti sobě znaku, w jehožto dědičném užíwaní nacházel se již rod jiný. ⁴²⁰ Pohanění

418) Aspoň pozdější příklady způsobu toho tak wzácné jsau, že za přestupky prawidla powažowati se mohau, a již počátkem XVI století mizejí naprosto.

419) Srown. nahoře knihu V, na str. 266, a k nabytí swětla o staročeské šlechtě wůbec čti obšírné líčení „Pře rodopisné w Čechách r. 1546,“ kteréž z registr saudu komorního wydali sme w Časopisu Česk. Museum r. 1839 na str. 399—433 s poznamenáními.

420) W českých diplomech na powýšení do stawu we XIV století dáwaných ponecháwáno urozencům nowým s wětšího dílu na wůli, woliti sobě dle libosti znak neboli erb, a však pod wýminkau, aby znakůw jinorodých již užíwaných nikterak dotýkáno nebylo.

znaku, zmazáním jeho aneb čárou přeseň taženau, považováno za největší potupu a pokutu, která zvláště za příčinau nectného se chování na šlechtice i na zemana uwalena býti mohla, i za pohanění celého rodu; události takové zdá se že bývaly příčinau, proč některé linie rodůw velikých a slavných znaky své měnily, ba snad i změnití přinuceny byly. O polském obyčeji, přewodem znaku přijímati do svého rodu také cizí potomky, nenalezli sme w Čechách po vše století ani jediného příkladu.

Na základě toho, co již jinde o počátcích *rodopisu* českého i morawského vyložili sme,⁴²¹ pokusíme se popsati poněkud podrobněji ony rodiny a osoby, které w dějinách této doby působením svým nad jiné vynikaly, — owšem jen pokud stačí známosti naše.

W čele weškeré šlechty české i morawské stálo, jak na počátku XIV století, tak i po vše doby pozdější až do konečného svého wymření, četné i welikomocné pokolení pánůw **Witkowcůw**, se znakem *růže* pětisté, osedlé w jižných Čechách; po pádu pana Záviše r. 1290 měli w něm přednost páni z *Rosenberka*. Rod tento, s powolením králůw Českých, záhy dal sobě zřízení dwora knížecího, zachowáwaje we „wladařích“ svých spolu obyčej staroslowanského staroststwí. Nyní vládnul w něm pan *Jindřich*, syn někdy slavného pana Woka,⁴²² zastáwaw auřad nejvyššího komorníka zemského od r. 1297 do smrti své r. 1310. Jediný jeho

421) Viz Přílohu F. ku knize V, na str. 453 – 498.

422) Není nám známo, jakým důwodem tento pan Jindřich r. 1282 jmenowati mohl Albrechta (potomního krále Římského † 1308) svým příbuzným (*consanguineo meo carissimo*, — *quos sanguinis unit identitas*). Matka jeho byla rozená hraběnka z Šaumberka. Srown. Kurz, Oesterreich unter Ottokar und Albrecht, II, 196.

syn, pan *Petr*, daw se za mládí na učení do kláštera, potom r. 1316 pojal za manželku královnou wdowu *Fiolu* Těšinskau, po její pak smrti r. 1318 Kateřinu z Wartenberka, s níž zplodil patero synůw a tolikéž dcer, i umřel r. 1347. Byl to pán netoliko udatný, ale i umění literního znalý; auřad nejw. komorníka zastával po třikrát od r. 1312 do 1346; zdá se že od něho pocházela smyšlenka o původu jeho rodu z Římských knížat Ursinůw a j. w. O jiné větvi Wítkowcůw, t. rodu pánůw ze *Hradce*, není za této doby mnoho co říci, leda že u ní křestná jmena *Oldřich* a *Jindřich* co nejwíce střídala se. Důležitostí nad ně vynikali tenkráté *Ojír* z *Lomnice*, nejw. komorník w létech 1284 — 1289, a hrdinní synové jeho *Smil* z *Nowých Hradůw* 1281—1303 i *Wítek* z *Landšteina* (1300—1312), po tomto pak syn jeho *Wilém* z *Landšteina* 1316—1356. Z linie pánůw z *Austí* připomíná se této doby jen *Sezima* r. 1317, po němž ono *Austí* pak co „*Sezimowo Austí*“ proslulo.

Druhé bohaté a nad jiné hojné pokolení byli páni **Hronowci**, jichžto rodinný znak byla *ostrew*, sídla pak nejwíce w sewerních Čechách, *Litoměřicku* a *Boleslawsku*. Mezi nimi vynikal působností swau té doby nade všecky šlechtice české pan *Jindřich* z *Lipé*; jenž prosluw nejprwé r. 1304 udatným hájením *Kutné hory* proti králi Německému *Albrechtowi*, potom až do r. 1329, w němž umřel dne 27 srpna, stál takorčka w popředí dějin českých, jakož dosvědčuje celé naše wyprawování. Newíme, bylli synem *Hynka* neboli *Čeňka* bratří z *Lipé*; sám pak pozůstawił po sobě čtyry syny, kteří časy swými všichni k nejvyšším auřadům zemským se dostali. Prwní z nich *Jindřich*, příjmím *Železný*, byl r. 1330 nejw. maršalkem, (kterýžto auřad

záhy stal se dědičným w rodu pánůw z Lipé), a oženíw 1400 se r. 1321 s Aneškau z Blankenheimu, příbuznau krále swého, pozůstawil po sobě syna také *Jindřicha* (1346 do 1362). Druhý syn Jindřichůw *Jan* byl r. 1330 sl. zemským hejtmanem Morawským a umřel r. 1338, také syna *Jindřicha* po sobě zanechaw. Třetí syn *Pertolt* stal se proboštem Wyšehradským a nejw. kancléřem 1334, i umřel 1347. Čtvrtý syn *Čeněk* připomíná se již 1317 a později často, syn pak jeho také *Jindřichem* (1363) zwán byl. Však o nich bude nám časy swými řeč další. Neumíme říci, kdy a kterak páni *Ptačkové z Pirkšteina* odštěpili se od pánůw z Lipé.⁴²³

Jiná linie Hronowcůw byli páni z *Dubé*. Zdali nejw. truksas královský *Hynek* z Dubé r. 1276—1279 byl tentýž, co proslawil se w dějinách r. 1280, a jehož bratři byli r. 1279 *Albrecht* i *Čeněk*, nelze twrditi na jisto, ano jmeno *Hynek* (Heinman, Hynce atd.) opakowalo se tu často. Wíme jen, že *Hynek* z Dubé, příjmím na Fridlandě, (zámku někdy na panstwí Nowozámeckém w Litoměřicku), připomínaný w letech 1289—1297 a

423) *Čeněk* z Pirkšteina (půwodně Berkenšteina, česky Slaupu) jmenuje se již r. 1327; syn jeho *Jan* (Ješek), příjmím Ptaček, připomíná se od r. 1349 do 1375 často, i panowal již práwě tak na Polné a Ratajích, jako poslední a nejslawnější potomek jeho, *Hynce* Ptaček z Pirkšteina († 27 Aug. 1444). — Možná, že dotčený *Čeněk* z Pirkšteina byl nejíný nežli čtvrtý syn *Jindřicha* z Lipé, o němž Beneš z Weitmile k r. 1344 píše: „Propter captivitatem et inordinatam vitam dicti Czenkonis, quam in captivitate Cracoviae ducere didicerat, domus et dominium dominorum de *Lipa*, quae ultra alios dominos barones regni Boemiae et Moraviae nimium excreverat, periit, et facti sunt aliis aequales vel minores.“ (Script. rer. boh. II, 289.)

r. 1316 již nebožtík, měl tři syny, *Hynka Berku* r. 1306 purkrabí Pražského a 1316 pána na Kladsku, od něhož posli všichni potomní páni Berkové z Dubé; pak *Potu* jenž r. 1295 psal se z Jestřebí, později z Fridlandu; a konečně *Hynka* čili *Hynáčka* z Hausky 1316. První *Hynek Berka* měl dva syny, oba jmenem *Hynky*, z nichž jeden byl 1321—1348 nejw. purkrabím Pražským, druhý stal se biskupem Olomuckým 1327—1333. Syn prvního, *Hynek Berka* mladší 1348, po swém otci Pražský purkrabě, stal se praotcem linie pánůw Berkůw z Dubé a na Hohenšteině, a umřel 1361. Dotčený pak *Póta* na Fridlandu měl tři syny, *Hynka* (*Haimana*) na Náchodě 1316—1347, *Hynka Hlawáče* na Skalici 1316—1341, a *Hynka Cerhu* na Wisenburku 1337—1347. Po Hynkowi na Náchodě následowali jeho synové *Hynek* na Náchodě 1360—1372 a *Jan* na Lewíně 1360 až 1372; po Hynkowi Hlawáči na Skalici také synové *Hynek Hlawáč* na Třebechovicích 1359—1376 a *Wáclaw* 1359—1362; *Hynek Cerha* měl také syny *Hynka* i *Jindřicha* 1358 sl. Starého *Hynka* z Dubé a z Fridlandu bratr *Albrecht*, příjmým z Liběšic (r. 1297—1319), byl praotcem linie pánůw *Škopkůw* z Dubé; patero synůw jeho jmenowali se: *Jindřich* 1319, *Albrecht I* probošt Litoměřický 1317—1319, *Zbyněk* 1319—1337, *Albrecht II* 1319, r. 1356 již nebožtík, a *Wilém* (1319—1356) rytíř německého řádu. *Albrechta II* synové byli slawní později páni *Beneš* (1356—1404), a *Jindřich Škopek* z Dubé (1356, † 1395), o nichžto časem swým mluwiti budeme.

Páni z *Lichtenburka*, jiná linie w pokolení Hronowcůw, jejížto rozrod již dříve wyložili sme, požíwali we XIV století méně moci a sláwy, nežli jiní strýcowé jejich. Nejstarší někdy *Smila* z *Lichtenburka* syn

Hynek (1256—1288) stal se také pánem na Žlebích, a byl praotcem linie pánůw *Krušinůw* z Lichtenburka skrze syna swého *Hynka Krušinu* 1310, a téhož syny *Ješka* i *Hynka* 1323—1343. Žleby dědil po Hynkowi druhý jeho syn *Wáclaw* 1302—1314, a po tomto téhož syn *Hynek* 1327; *Wáclawůw* bratr *Čeněk* (1310) byl pánem na Žumburce. Často jmenovaní bratři *Oldřich* (Ulman) a *Raimund* (Remunt) z Lichtenburka (1278 do 1316), měli každý syna jmenem *Jindřicha*, tak že další rozrod jejich nejistý jest. Newíme zejména, od koho pocházela linie pánůw z Lichtenburka na Bítowě w Morawě, kdežto r. 1331 panowali bratři *Smil* a *Čeněk*; od *Smila* pocházeli potomní páni z Lichtenburka na Cornšteině atd. Potřebnější jest wěděti, že od pánůw z Lichtenburka, jmenowitě od *Hynka* na Přibislawi (1314), skrze syna jeho *Smila* (1322 — 1353) pocházela linie pozdějších pánůw z *Ronowa*, ačkoli již r. 1316 sawěký opat Zbraslawský slowy: „omnis Heinrici de Lipa generatio, quae de Ronowe dicitur,“ naznačil byl wšecky Hronowce wůbec, kterýchžto znak společný byla ostrew. Hradůw pak Ronowůw (půwodně Hronowůw) napočítali sme we starých Čechách šestero, kteří wesměs od pánůw z pokolení Hronowcůw založeni, aneb aspoň držáni byli.

Třetí weliké pokolení šlechtické, se znakem *swině hlawau*, ježto jmenowali sme **Buzice**, a jehožto rozrod w linie pánůw z *Waldeka*, *Třebauně*, *Rožmitála*, *Žebráka*, *Hasenburka*, *Šellenberka* ajw. již jinde wyložili sme, za krále Jana newynikalo tak počtem a bohatstwím, jako působením jediného muže, pana *Wiléma Zajíce* z *Waldeka* († 1319), *Jindřichowa* z *Lipé* sawpeře, prwního pěstaua někdy otce vlasti Karla IV, proslulého netoliko wěhlasem a udatenstwím, ale i čest-

ným vlasteneckým smýšlením. Z pěti jeho synůw sluli dva *Oldřichové*, dva *Wilémové*, nejpamatnější však byl pan *Zbyněk*, jenž od krále Jana směnau za Žebrák dostaw Budyni a r. 1336 počaw na místě *Klep* stawěti hrad *Hasenburk*, stal se praotcem rodu pánůw *Zajícůw* z *Hasenburka*. Linie pánůw z *Rožmitála* i z *Šellenberka* prosluly teprw později.

Mnohem wětší byl počet potomkůw welikého pokolení **Markwarticůw**, se znakem *lew*, o jejichžto rozrození se w linie pánůw z *Michalowic*, z *Lemberka*, ze *Zwěretic*, z *Wartenberka*, z *Waldšteina* i jiných wíce již také mluwili sme. Od *Beneše Heřmanowa* (1197—1220, syna Heřmanowa z Ralska 1175—1197), oslaweného w rukopisu Kralodworském, pošli páni z *Michalowic*, jichžto rod wymřel r. 1468; od bratra Benešowa *Markwarta* (1197—1228, kastellana Děčinského 1220) pocházeli ostatní páni *Markwartici* skrze tři jeho syny: *Hawla* z *Lemberka* (1230—1253), *Jaroslawa* z *Turnowa* (1230—1272) a *Markwarta* z *Šarfenšteina* (1262—1268). Po *Hawlowi* tomto z *Lemberka* osobní jmeno „Hawel“ zobecnělo u potomkůw jeho práwě tak, jako „Jindřich“ u pánůw z *Lipé*, „Hynek“ u pánůw z *Dubé*; mimochodem pak připomeneme, že i jmeno „Hašek“ má se k „Hawlu“ práwě tak, jak Ješek k Janu, Pešek ku Petru, Wašek k Wáclawu, Stašek ke Stanislawu atd. Dotčený Hawel z *Lemberka* dal sice syny swé jmenowati *Jaroslavem*, *Hawlem* a *Zdislawem*: *Jaroslavowi* však (1272—1289) čtyři synowé všichni sluli *Hawlowé*, a jen tím jmenem připomínají se w listinách, kdežto w domácnosti, dle swědectwí starých zpráv (we *Paprockého* stawu *panském* str. 252), pro rozdíl jmenowání prwní Hawel *Beran*, druhý Hawel *Ryba*, třetí H. *Húba*, čwrtý H. *kanowník*; tak že naprosto nelze uhodnauti, či z nich potomci

byli další páni z Lemberka. Páni ze *Zwířetic* pocházeli ode *Zdislaw*a, třetího syna *Hawlow*a z Lemberka: *Zdislaw* ten, připomínaný od 1272 do 1289, měl syny *Heřmana* (1309—1321) i *Markwarta* ze *Zwířetic* (1310 do 1321), jichžto další rozrod u *Paprockého* (str. 253) čísti se může. Od staršího *Jaroslawa* z *Turnowa* (1234 do 1272) posli dva jiní slawní rodové čeští, páni z *Wartenberka* i z *Waldšteina*: onino skrze *Beneše* z *Wartenberka* i z *Děčina* (1283—1305), tito skrze *Zdeňka* z *Waldšteina*. *Beneš* z *Wartenberka* w listině dané 28 srpna 1283 užíwal byl ještě znaku lwa, jako jiní *Markwartici*: později ale wedli páni z *Wartenberka* štít kolmo na dvě rozdělený. Syn toho *Beneše* starší *Jan* (*Ješek*), od r. 1304 *Jindřicha* z *Lipé* přední druh a pomocník, sluje u *Dalemila* vždy ještě českým jmenem „ze *Stráže*“, a umřel 5 ledna 1316; od jeho synůw *Beneše* (1317—1372) a *Ješka* (*Jana* 1317—1366) pocházeli páni *Děčínští* z *Wartenberka*. Druhý syn prvního *Beneše*, také *Beneš* (1317—1322) zwaný, byl r. 1318 nejw. číšníkem král. Českého, kterýžto auřad u potomkůw jeho stal se později dědičným; synové jeho byli *Waněk* (1337—1365) na *Zákupech*, *Beneš* (1344—1358) na *Kosti*, a *Ješek* (1340—1361) na *Weselé*. Jmeno „z *Waldšteina*“ jewí se w listinách teprw we XIV století. Jiných potomkůw rodu *Markwarticůw*, ježto neprosluli w dějinách, nemůžeme zde uwoditi zejména.

O *Janowicích* (aneb dle *Dalemila Wlastislawicích*), jiném pokolení českém, jehožto znak byla *orlice*, a k němuž počítáni byli páni z *Janowic*, z *Winterberka*, z *Adlar*, ze *Žirotína*, ze *Kryr*, z *Kolowrat*, ze *Ždáru* a jiných wíce, wyložili sme, čeho bylo potřebí, již na jiném místě (w knize V na str. 476), i nebudeme toho zde opakowati, zvláště že w první polowici XIV sto-

letí o něm poměrně málo bylo slyšeti. Nejznamení-
tější toho pokolení té doby muž byl pan *Plichta* z *Ži-
rotína*, syn někdy *Habartůw* (1287—1297), wálečník
proslulý, jenž později w bitwě u Mühldorfa (28 září
1322) zahynul, a o jehožto hrdinských skutcích we vše-
likých swěta končinách Čechowé ještě dlaho sobě wy-
prawowali.

Také o **Benešowicích**, se znakem „*odřiwaus*“, poko-
lení záhy netoliko w Čechách, ale i w Morawě a zvláště
w někdejším Opawsku hojně osedlém, mluwiwše na
dotčeném místě (str. 478—481) dosti prostranně, nebu-
deme zde se šířiti. Přední jeho linie byly w Čechách
páni z *Bechyně*, z *Benešowa*, z *Dubé* a z *Leštna*, w Mo-
rawě pak a w Opawsku páni z *Krawař*, z *Dědic*, z *Bra-
nic*, z *Benešowa*, z *Choltic* a jiných wíce. Wyjímaje
pány z *Krawař*, ježto časem swým stali se nejmocnějším
rodem w Morawě, pokolení toto slynulo bylo wíce we
XIII nežli we XIV století. Zvláště na slowo wzati
byli tři bratři, *Beneš*, *Milota* i *Dobeš*, synové někdy
Woka z *Benešowa* (1222 — 1239): *Beneš* (1250 — 1265),
přední někdy komorník a milostník krále Otakara,
wsak pro welezrádu r. 1265 popravený, psáwal se byl
někdy také z *Falkenšteina* i ze *Cwilína*; bratr jeho,
známý z bitwy na Morawském poli (1278) *Milota* z *Dědic*,
a již r. 1252 jmenowaný, umřel teprw r. 1307; třetí
bratr *Dobeš* z *Bechyně*, stal se 1279 Pražským bisku-
pem a umřel 1295. Rod pánůw z *Bechyně* wynikal na
počátku, ale wyhynul zase před koncem XIV století.
Rodu pánůw z *Dubé* (hradu nad Sázawau, tudíž rozdíl-
nému od *Hronowiciůw*) Čechy we XIV století děkowati
měly za nejwytečnější swé zemské sudí, *Ondřeje* z *Dubé*
otce i syna, ježto auřadowali po sobě od r. 1343 do 1394.
Později linie ta slula pánůw *Mrackých* z *Dubé*.

Neméně rozvětvené bylo pokolení **Drslawicůw**, se znakem „*polautrojříčím*“, ježto také *Černíny* nazwati bychom mohli. Přední jeho linie byli páni z *Risenberka*, ze *Skály*, z *Litic*, z *Potenšteina*, z *Žinkowa*, z *Chudenic*, z *Dolan* atd. Jeden z jeho potomkůw, pan Jindřich Šwihowský z *Risenberka*, nejw. kancléř český r. 1522 ujišťowal, že asi na počátku XIV století neméně nežli 24 dědicůw pokolení tohoto, zrušiwše dědičný swůj „spolek“, rozdělili se mezi sebau o statky swé.⁴²⁴ Nejznamenitější toho času muž pokolení tohoto byl pan *Břetislaw* (1287—1318), jeden ze synůw někdy páně Děpoltowých z *Risenberka*, ačkoli páni *Póta* i *Mikuláš* z *Potenšteina* (1304—1317) také dosti na slowo bráni byli. Dvě linie, z *Chudenic* a z *Dolan*, upadly w běhu XIV století do stawu rytířského.

Také weliké pokolení **Kaunicůw** (Kúnicůw), jehožto společný znak bylo *lekno*, méně slynulo we století XIV a XV, nežli dříve i později. Počítali se k němu páni z *Chaustníka*, z *Rychnowa*, z *Talmberka*, z *Kácowa*, z *Martinic*, z *Aujezdce*, z *Kaunic* ajw. Již na konci XII století znamenati bylo několikero jeho wětvi, z nichž jedna držela *Poděbrady*, pokud od krále Otakara II vyplaceny nebyly. Také za tohoto krále prowozowali znamenitau moc dwa bratři, synové *Wiléma* z *Drnholce* (1249), *Heřman* z *Rychnowa* (1258—1267) wěrný podkomoří a milec králůw, a *Oldřich* z *Drnholce*,

424) W rodopisném článku, jež nalezli sme w archivu Třeboňském. Tentýž prawí tam také, že slavný někdy hrad rodu jeho *Rabí* slul někdy také *Potenšteinem*. Tudíž porozuměti jest, kterak r. 1287 „*Pota de juveni Potstein*“ psáti se mohl, což swědčí o dvojím *Potenšteinu* w Čechách, jakož i dvojí byly *Litice* a jsau i podnes, jedny we Hradecku a druhé w Plzensku.

jenž co hejtman Korutanský zahynul w boji s Uhry r. 1273. Později prosluli synové *Hroznaty z Chaustníka* (Husic, 1284—1286) Pražského purkrabě, *Arnošt z Talmberka* i *Záviše z Aujezdce* (1327—1341), od kteréhož posel rod nynějších hrabat Kaunicůw. Nejvyšší sudí *Boleslaw ze Smečna* (1284—1287), bratr *Bořity z Peruce* (1297), byl praotcem potomních pánůw a hrabat z *Martinic* atd. Pozdější páni z *Chaustníka* odřekli se znaku svého půwodního, ale wymřeli již na počátku XV století.

Zbýwá nám ještě porozhlednauti se po rodinách, které nerozrodiwše se u wětwe různé, každá jen jedním kmenem a jmenem proslawily se. Takowí byli páni ze *Strakoníc*, se znakem *střelau*, ježto však brzy zase wymřeli a w dějinách jen málo se připomínají. — Páni ze *Šternberka*, se znakem *hwězdau*, w Čechách i w Morawě rozrodili se w několikero wětwi, a však vždy s podržením téhož jmena. Přední jejich dvě linie české, *Konopištská* i *Holická*, rozštěpily se již na počátku XIV století, a prwní z nich kwete i podnes ještě we stawu hraběcím. — Páni ze *Šwamberka*, se znakem *labutí*, osobili sobě to jmeno teprw we XIV století, dříve naziwawše se ze *Skwiřína* i z *Boru*, a r. 1611, co dědicowé pánůw z *Rosenberka*, zmocněli sice na krátko welice, ale wymřeli w chudobě již na konci XVII století. — Také jmeno pánůw z *Guttenšteinu*, s *parohy* we znaku, naskytuje se teprw we XIV století, ač rod sám dříve pod jmenem z *Krašowa* již byl proslul. Moc rodu toho wrcholila zvláště pod králem Wladislawem II. Později odštěpili se od něho páni z *Wrtby*, wymřeli teprw za naší paměti. — Páni z *Říčán*, se znakem *trojlist*, jichžto rod také za naší paměti vyhynul, a ježto ponejprw *Ondřejem z Říčán*, nejw. komorníkem zemským r. 1261—1276 byli prosluli, poží-

wali we XIV století méně moci a wliwu, ačkoli *Oldřich* z *Říčan* byl 1309—1324 nejw. sudím zemským. — Páni z *Risenburka* čili z *Oseka* (znak *hrabě*), někdy prwní rod český co do moci a sláwy, ještě we století XIV zachowali se sice we stawu panském, a jmena osobní *Slawek* i *Boreš*, w rodu tom takorčka dědičná, ozývaji se podnes we jmenech měst „Schlackenwerth“ (Slawkenwerd, Ostrow), i „Schlackenwald“ (Slawkenwald, Slawkow) w Čechách, a wsi „Porschendorf“ (Boršow) w Sasích: ale w XV století již wešli we přísloví co příklad staropanské chudoby, později pak ztratili se we stawu rytířském nepozorowaní.

Mezi rodinami půwodem swým wíce Morawskými nežli Českými připomenauti sluší předewším pány z *Kunštat*, s *trojčárím* we znaku, u nichž osobní jmeno *Boček* po zakladateli kláštera Žďárského († 1255) nad jiné zobecnělo, ačkoli rodinné jmeno powodili od bratra Bočkowa *Kuny* (1243—1295). Jedna linie jejich, panowawší od polowice XIV století na Poděbradech, dala později, jak známo, zemi České krále Jiřího. — Páni z *Boskowic* (se znakem *hřeben*), ač již od počátku XIII století známí, prosluli sice na počátku XIV století zvláště *Oldřichem* z *Boskowic*, královským hejtmanem w Polště 1303—1306, ale udati nám nelze, jakým strýcem mu byl *Jan*, otec nepokojných bratrů *Artleba* z *Boskowic* (1308—1317) a *Jimrama* z *Ungersperka* (1306—1317). Rod tento později slawný wymřel na konci XVI století. — Ještě wyše powznesli se páni z *Pernšteina* (se *zubří hlau* we znaku), ježto dříve psali se byli z *Medlowa*, wymřeli pak r. 1631. Hlavní půwodce moci a sláwy rodu toho, *Wilém* z *Pernšteina* (1459—1521), sídlem na Pardubicích, stal se wzorem welikého pána i vlastence českého pro celá století. — Také páni z *Cimburka* (se

znakem *cimbuřím*) prosluli byli dříve pod jmenem z *Lipnice* (1238—1308), a *Ctibor* z *Cimburka*, hejtman Morawský i proslulý „otec vlasti“ († 1494), stal se jeho největší oslawau. Nyní *Bernart* z *Cimburka*, syn *Ctiborůw* z *Lipnice*, od r. 1308 násl. často jmenován býwal. Rod pak celý vymřel r. 1502. — O pánech z *Lomnice* i z *Tasowa* se znakem *křídlo*, z *Žerotína*, se *lwem* we znaku, ze *Šwabenic*, z *Drahotauš* a ze *Sowince*, nebudeme se zde šířiti. Ba musíme spokojiti se pauhým jmenowáním mezi staročeskými rody také pánůw z *Poděhus*, z *Kowaně*, z *Dobrušky* a z *Častolowic*, z *Wilhartic* a z *Heršteina*, z *Choltic*, ze *Lnář*, z *Hořepníka* ajw. — mezi morawskými pak z *Buzowa*, z *Deblína* i jiných, ana širší zpráva o nich k objasnění dějin našich méně potřebnau býti se widí.

Awšak wedle těchto půwodně *domácích*, potřebí oznámiti se také s rodinami panskými, ježto z *ciziny*, a zvláště z Němec přistěhowawše se, osadily se w Čechách již we XIII století, za králůw Wáclawa I i Otakara II. Mezi nimi vynikali záhy páni z *Žeberka* (Seeberg), z *Šumburka* (Schönburg), z *Donína* (Dohna) i z *Biberšteina*; později následowali jich páni *Rúsowé* z *Plawna*, páni z *Koldic*, z *Bergowa* neboli *Lobdeburka*, z *Ilburka*, z *Turgowa* i jiní. Páni z *Kamence* w Lužici byli snad rod půwodně český. S jiné strany přibyli do Čech také hrabata z *Hardeka*, netoliko starší toho jmena rod, známější pod názvem purkrabí Magdeburských, ježto vymřel okolo r. 1491, ale i mladší a podnes kwetaucí, jehož audowé toho času ještě *Prosin-kowé* (Prueschenken) sluli; již hlawní krále Otakara II pokladník pocházel z toho rodu. Z Poreyní pak přistěhowala se záhy do Čech jedna linie pánůw z *Klingenberka*, jížto nesluší másti s českými (purkrabími) na

Zwíkové (Klingenberg), z pokolení nejprw Janowicůw, potom Benešowicůw. W Morawě poznamenati nám jest pány z *Lichtenšteina*, ježto král Otakar II, a pány z *Fulšteina*, jež biskup Bruno byl do země uwedl, pak slezský rod pánůw z *Linawy*, jichžto půwod, jakož i hrabat z *Friburka*, nám neznámý jest.

Ke stavu rytířskému neboli vládyckému počítáni půwodně všichni swobodní zemané (statkáři), ježto neměwše toho bohatstwí, aby s vlastní „čeledí“ neboli „družinau“ pod vlastní korauhwí do boje táhnauti mohli, předce włádli statky hojnějšími, nežli sami wzdělawati stačili, pročez je „kmetům“ swým čili sedlákům wůbec pronajímali. Přebýwali obyčejně na „twrzích“, opewněných sice, ale ne tau měrau jako „hrady.“⁴²⁵ Stav tento, pro rozdíly w zámožnosti a rozličné osobní poměry zemanůw, po celá století zdálo se že rozpadne se sám také w několik rozdílných kategorií, pokud takowému různění a rozpadání nebylo bráněno zákonem zvláštním roku 1485 wynešeným. Wládyka, který pro udatnost a jiné ctnosti, zároveň jiným osobám stawůw wyšších, powýšen byl k důstojenstwí *rytířskému*, oso-

425) *Hrady* (castra), opatřeny bywše hradbami pevnými a prostrannými, opatrowány býwaly zvláštním wojskem, w jehož čele obyčejně stáwal „purkrabě,“ jež ale páni tytýž také jen swau „čeledí“ nazíwali. Kdekoli byl hrad, tam byl i purkrabě, a kdekoli připomíná se purkrabě, tam byl i hrad. Naproti tomu *twrze* (munitiones) býwaly pevnůstky jen malé, bez wojska zvláštního k hájení swému. Twrze odoláwaly jen nahodilým náhlým autokům, hrady ale i pravidelnému dlauhému obležení. Také zdá se, že hrad každý, co do weřejné zpráwy, provozowal jakausi policejní moc w okolí swém, — o čemž ale nemáme tenkrátě ještě známosti určitější.

bowal sobě, pode jmenem rytířstwí, přednost před jinými vládkami, a jmenowal se napotom vždy jen *rytířem* (miles). Jiní zemané, kteří wstaupíce sami do družiny některého pána, „přikázali se“ mu, t. j. slíbili mu kázeň a poslušenstwí, a byli za to také „náprawami,“ t. j. statky manskými podělowáni, sluli obyčejně „*panoši*,“ *clientes*, *ehrbare Knechte*, ježto zastupující místa někdejších služebníkŭ a náprawníkŭ, byli považowáni co nejnižší stupeň šlechty a zemanstwa českého wůbec.

Auplný a spolehliwý popis pamatnějších rodin stawu rytířského w Čechách i w Morawě stane se možným teprw we XV století; pro dobu nynější (okolo r. 1310) nedostává se ještě dosti pramenŭ k tomu. Není pochyby, že ku př. rody vládyčí ze *Chlumu*, ze *Sautic*, z *Raupowa*, ze *Smřic*, z *Mitrowic*, z *Nemyšle*, ze *Sulewic*, z *Janowic*, z *Risenburka* ⁴²⁶ ajw. kwetly již i we XIV století dosti záhy, ačkoli to listinami dokázati se nedá. Spokojíme se tedy jmenowáním jen několika rodin, ježto wynikawše w dějinách wěku nastawajícího, nám ze sawěkých pramenŭ známy jsau. Takowí byli *Pflugowé* (Pluhowé) z *Rabšteina*, proslulí swého času peněžníci, kteří také záhy do stawu panského powýšeni byli; dále rytíři z *Pordubic* (Pardubic), z jichžto rodu posel prwní arcibiskup Pražský, a jimž Karel IV pro-

426) Rytířské rodiny z Janowic a z Risenburka sluší rozeznáwati od rodin panských těchže jmen. Znaky jejich byly zcela rozdílné, hrad (panský) Janowice ležel w Beraunsku, twrz (rytířská) téhož jmena we Klatowsku, a hrad Risenburk, jemuž staří Čechové nepřestávali dáwati jmeno staré Osek, byl w Litoměřicku, rytířský Risenburk, později založený, na panstwí Náchodském.

půjčil 16 dubna 1360 diplom stawu panského s novým znakem, ⁴²⁷ kdežto strýcowé jejich z *Malowic* ponechání ještě we stawu rytířském; w témže stawu zůstali rytíři z *Paběnic*, ačkoli *Oldřich* z *Paběnic* byl se stal tajným radau již krále Wáclawa II; také *Smojenští*, později pod jmenem *Pancéřůw* ze *Smojna* proslulí, ačkoli již za krále Jana prawilo se o Fridušowi ze *Smojna* jedno-
okém, že byl předním rušitelem pokoje w celé zemi; *Wlašimští*, z jichžto rodu posel druhý arcibiskup Pražský, jenž pomohl je powýšiti do stawu panského; *Harachowé*, osedlí w jižních Čechách, ježto záhy přesídlivše se do Rakaus, nyní ještě kwetau we stawu hraběcím; rytíři z *Nostic* (Nosatic), rod půwodně českolužický; *Wchynští* (Kinští), také posawad známí we stawu knížecím i hraběcím; ⁴²⁸ rytíři ze *Sedčic*, domnělí potomkové starých *Wršowcůw*, kteří w cizině i podnes titulu toho užíwají ajw.

Dědičné práwo zemanůw českých této doby bylo dle rozličné powahy statkůw rozdílné. Tak řečené „wýsluhy,“ t. j. statky propůjčené za státní služby,

427) Wiz A. F. Glafey *Anecdota S. R. J. historiam ac jus publicum illustrantia*, 1784, na str. 177—180, kdežto však Dětrich z *Pordubic*, bratranec arcibiskupa Arnošta, omylem „de *Porticz*“ nazwán jest. Bratři arcibiskupowi a potomci jejich, ačkoli náleželi do stawu panského, nepřestali předce užíwati starého znaku (*Maloweckého*), jakož ku př. proslulý později pan *Smil Flaška* z *Richenburka*, synowec arcibiskupůw.

428) Důkaz o tom, že stawowských rozdílůw té doby ještě newalně šetřiwáno, podává ku př. listina *Worlického* archivu z r. 1322, w níž dwa bratři *Wchynští* slují *nobiles viri*, *dominus Protiwecz* et *dominus Chotibor* frater ejus, dicti de *Wchinitz* et de *Medweditze*, kteréž tituly jen panskému stawu náležely. Něco takového byloby we století XV a XVI již nikoli nemohlo přihoditi se.

mohli děditi, tak jako pozdější léna, jen synové: kde jich nebylo, tam výsluhy wracely se králi opět, jenž je buďto dále propůjčoval, aneb i prodával. „Dědiny“ však (patrimonia), čili později tak řečené statky „spupné“ (alodia), spadaly nejen na dědice obojího pohlaví rovnými díly, anobrž kde nebylo ani synůw ani dcer, i na nejbližší strýce, jakož již jinde šíře vyložili sme.⁴²⁹ Owšem že již we XIII století obyčej ten často se měnil, když auředníci státní, bezpochyby jen nadužíwaním královskeho práwa „odúmrtí,“ jali se sahati také na dědiny zemřelých bezdětkůw. Pročež aby statkůw rodinných čili dědin neubýwalo, starý obyčej „nedílnosti“ čili „hromady“ a „spolku“ nejen zachowáwán, ale i množen byl té doby hojně. Každé zajisté dělení statkůw mělo dle práwa zaznamenáno býti we deskách zemských, ježto w Praze chowány byly. Pokud o něm nestal se wklad weřejný do nich, — a toho zanedbáwáno často i skrze několikero generací, — powažowáni všickni „hromadníci“ pospolu jako jediná osoba mrawní, která teprw smrtí posledního „hromadníka“ neboli „jednotníka“ zanikla. Mohly však, za královským swolením, také všelike různé a nepříbuzné rodiny, náležitým wkladem do desk zemských, spojití se statky swými a wstaupiti do „hromady“ neboli „spolku“ a „jednoty“, dědičné totiž: po čemž uweden mezi nimi we platnost tentýž práwní poměr, jako mezi dědici ještě nedílnými.

Staw městský domohl se w Českém králowstwí na počátku XIV století postawy a moci pamětihodné. Požehnání stříbrných dolůw Kutnohorských, znamenité

429) Wiz knihu V, článek 3, na str. 262 násl.

již od dáwna, wrcholilo právě w těchto létech. Tamější rudy, těžené zvláště od některých rodin Pražských i Kutnohorských, obohatiwše tyto nad míru, zjednaly jim moc a působení w zemi, ježto nemohlo nedotýkati poměrůw i politických. Stawu městskému již jeho zakladatel král Otakar II propůjčil byl politická práwa, počaw powoláwati poslance jeho na weřejné sněmy zemské: ale práwa ta potkáwala se s odporem tím žiwějším se strany šlechty, čím wíce brala na se powahu *práwa*, nikoli pauhého propůjčení z milosti. I poněwadž práwo a zřízení zemské tehdáž ještě neza-kládalo se na listině jakékoli, ale dělalo se událostmi a obyčeji té doby zachowáwanými, ano co do stawu městského wždy ještě nowé, nezdálo se býti dosti zabezpečeným: proto wyložili sme již, kterak někteří Pražští a Kutnohorští měšťané pokaušeli se pány české až i násilím přinucowati k uznání práv swých stawowských. I přowozowaly skutečně některé městské rodiny této doby wětší moc a nádheru, nežli we kterékoli jiné době dějin českých: nezřídka stawěli pro sebe hrady zvláštní, zakládali a nadáwali bohaté kláštery ajw.⁴³⁰ Co královska města s auřady zvláštními a žu-

430) Proto nebude nemístné popsati zde jmena rodin těch i osob aspoň nejznamenitějších. Byli to: 1) *Štukowici*, Ota, Ondřej i Albrecht w Praze; 2) *Rušowici*, zejména Peregrin, Jindřich a Heřman; 3) *Welflowici*, Jakub, Mikuláš, Dětřich a Jan, všichni s příjímím od Wěže; 4) *Wolbram*, syn někdy Menhartůw, s osmi syny (*Wolbramowici*), mezi nimiž dwa nejstarší, Menhart a Bohuslaw, nejwíce prosluli; 5) *Mikuláš* příjímím *Tausendmark*; 6) *Kokotowici* (de Gallis, von den Hähnen), Bedřich, Jan a Mikuláš; 7) *Ot Kamene* (de Lapide vom Stein), Eberlin, Kunrat a Jindřich; 8) královský urburér a mincmistr *Klaric*, rodem Florentinčan, a synové jeho

pám nepodléhajícími byla té doby města následující: *Praha, Kutná hora, Austí nad Labem, Beraun, Budějowice, Čáslaw, Domažlice, Hradec králowé, Chrudím, Jaroměř, Kadaň, Kauřím, Kolín, Launy, Litoměřice, Litomyšl, Mělník, Most, Mýto vysoké, Nymburk, Plzeň, Polička, Rakowník, Slané, Stříbro, Wodňany a Žatec.* Auřadowé těchto měst, záležející obyčejně z richtáře, dwanácti přísežných čili konšelůw a písaře, (purkmistrowé teprw později jmenowáni býwali), prostředkem tehdejšího králowského podkomoří jen králi samému byli podřízeni, a co do přísluhování práwa i obecných záležitostí nepodléhali ani podkomořímu, ačkoli zdá se že k němu tytýž se odwoláwáno. Za to bylo jim odváděti tomuto finančnímu ministru swé doby obyčejné komorní platy neboli „auroky“ ze swého majetku, z polí, řemesel, krámůw a mlýnůw, jakož i za užíwaní regalií, saudu, tržného a lížného (Schrotamt).

Mikuláš, Petr i Ondřej, kterýmž král Wáclaw II r. 1296 propůjčil byl saud swůj w Budějowicích dědičně; 9) *Rutar-towiei* w Kutné hoře; 10) *Pertolt Pirkner* tamtéž, jenž wystawěw hrad Pirkstein w okolí Kutnohorském, později jewí se býti také pánem na Templštejně w Morawě; 11) *Mikuláš Tafelrung* w Praze i na Kutné hoře; 12) *Menhart* rodu *Rokycanských*; 13) starý *Kunrat* syn někdy Junošůw; 14) *Kunrat Kornbühl*; 15) *Otto Wigalois* a jiných wíce. Již ze jmen těchto widěti jest, že rodiny ty byly téměř weskrze původu německého, ačkoli nedá se ani nezpozorowati, ani zapříti, že jmena německá wešla byla této doby u měšťanůw českých práwě tak w oblibu, jako po roce 1240 u vyšší šlechty české. Kterak nicméně i nejzámožnější měšťané, uznáwajíce nad sebau přednost šlechty, bažili po cti, přijatu býti do řad jejích, dokazují příklady zejména Štukowicůw, Rokycanských a Klaricůw, z nichž prwní napotom raději sluli rytíři z *Pytkowic*, druzí z *Okoře*, třetí z *Klaric* atd., ačkoli si jich we stawu rytířském téměř ani newšímáno.

Veliká obecného lidu spausta, ježto nepožívajíc práv politických, ani na sněmy zemské wolána nebywajíc, nenáležela ke stawům posawad popsaným, dá se roztríditi w šestery rozdíly: 1) *dědinníky*, 2) *many* a *náprawníky*, 3) *měšťáky* w městech poddaných a městečkách, 4) *sedláky* osedlé na práwě zákupním čili purkrechtu, 5) *sedláky* dle práwa staročeského, a 6) *řemeslníky*, lidi *služebné* i *chasu*.

Čeští *dědinníci* (Freisassen), co majitelé *dědin* čili swobodných pozemkůw, byli zbytky oné třídy obywatelůw, ježto počtem swým někdy daleko přewládala byla w zemi, ale trátila se čím dále tím wíce, s jedné strany powyšujíc se mezi zemany a šlechtice, s druhé upadajíc w poddanost šlechtě a církwi. Ze století XIV známa jest nám již jen jediná wesnice, (Čistá w Bolelawsku), jejížto všichni obywatelé, požívajíce auplné swobody co do swých osob i majetkůw, zprawowali obec swau zwolenými soudci a přísežnými,⁴³¹ ačkoli nepochybujeme, že bylo takových wesnic ještě dosti hojně, o nichž nedošly nás nižádné paměti.⁴³² Dědinníkůw porůznu roztraušených, po celé zemi bylo za starodáwna mnohem wíce, nežli ještě za naší paměti do nedáwna (1848). Co do práwa podřízení byli, jako někdy celý národ, auřadům župním a caudám.

Třída *manůw*, *služebníkůw* a *náprawníkůw*, byla za té doby welmi hojná, aniž pak stejné bylo všech popostawení co do weřejného práwa. Každému znameni-

431) „Judex, jurati et communitas villae Čista“ prowozowali sami práwo patronatní nad swau církwi w létech 1363—1418. Zdá se owšem, že zřízení obce jejich nestalo se bez králowského wědomí a swolení.

432) Tak ku př. nedostává se starých písemností o někdejších swobodnických osadách w Čáslawsku i pod Šumawau.

tému hradu královskému, jako ku př. Praze, Vyšehradu, Bezdězi, Křivoklátu, Dobříši, Mostu, Lokti, Mělníku, Zwíkovu, Písku a jiným, též později Karlšteínu, bylo v okolí jejich několik osad „přikázáno,“ t. j. ke službě manské zavázáno; jejich obyvatelům, rytířům, panošům i sedlákům, dávány potřebné pozemky od krále ku právu manskému, a oni měli jedině rozkazů svých královských purkrabí poslušni býti, jak v obraně hradu, tak i v jiných věcech náležitých k auřadu a powolání purkrabskému. Saud nad nimi vykonávala původně obyčejná cauda; později však, když po pádu župní ústavy zmohlo se všude zřízení manské, býval to zvláštní saud manský, sestavený z manův samých (*judicium parium*), jenž saudiwal dle zásad práva manského svéprávně.⁴³³ Zdá se však, že v loweckém právě královských lowčí a hájných udržely se starodávné řády a obyčeje slowanské déle, nežli v jiných oborech, ana řeč bývala u nich také o porotě v některých pádech.⁴³⁴ Jaké bylo postavení „holomkův“, slaužiwsích na hradech pánův českých, nemůžeme, pro nedostatek všech sauwěkých zpráv o nich, wyložiti určitě.

Města i městečka, českým pánům neb rytířům poddaná, rozdílna byla od wesnic jen tím, že jim, ku prosbě pánův jejich, od králův powoleno bývalo, hraditi

433) Důkazy o tom nalezájí se v nejstarších zápisech dosawad zachovaných kwaternůw král. desk dworských. Tam zapisowány také mnohé nálezy ku př. manského saudu Mělnického, jakožto příklady právního řízení manského. Každý hrad míwal o tom zvláštní swá saudní registra čili desky dworské, ježto ku př. na Křivoklátě zachowala se až podnes.

434) Srown. Časopis česk. Museum, 1837, I, 96 a nahoře w Příloze A o právu staroslowanském (knihy V) stránka 326 sl.

se zdmi a příkopy, jako jiná města královská, ačkoli zdá se, že newšecka vždy ohražena bývala; pak že wolíwala sobě sama swé sudí a přísežné (obecní starší), jimžto však příslušelo prowozowati jen nižší práwa policejní a nikoli hrdelní, náležewší výhradně krajským poprawám; dále že jim powoleno bylo práwo tržní, tak že w určité dni u nich wšelike potřeby obecné na trzích weřejně a swobodně prodávány i kupowány býti mohly, dle míry a wáhy u nich užíwané.⁴³⁵ Obywatele jejich byli kramáři, řemeslníci a rolníci. Wrchnostem swým (pánům, prelatům aneb královským wladařům) powinni byli platiti daně z pozemkůw, domůw a žiwností swých, a odváděti také peníze tržní a z výčepu; ze saudních peněz ale dostáwala podíl jen ta města, kterým propůjčeno bylo královskými wýsadami práwo nižší, jež pak prowozowali jejich fojtowé společně se sudími.

We stawu sedlském panowal na počátku XIV století ten rozdíl, že sedláci ještě wětšinou osedlí byli

435) W listině od Karla IV dne 11 Jul. 1349 dané čteme: Monasterio S. Coronae — potestatem concedimus, in villa monasterii, quae Plana dicitur, *oppidum* forense erigendi, forumque omnium rerum vendibilium, ponderis, numeri et mensurae ibidem admittendi die sabbati cujuslibet septimanae; decernentes, quod supradictum oppidum forense in Plana omnibus judiciis, *cippo*, *patibulo*, juribus, gratiis, libertatibus, immunitatibus et commodis perfrui et gaudere debeat, quibus oppida cetera seu oppidani regni nostri Boemiae hactenus freti sunt et quomodolibet potiuntur. Z powolení práwa k cippus a patibulum nesmí se uzawíratí, že by jim bylo propůjčeno také práwo hrdelní neb útrpné, kteréžto tehdaž jen od poprawcůw krajských dle nálezůw saudních wykonáwáno bylo. Slowa ta znamenala jen tolik, že zločinci w městečku postižení také tam poprawowáni býti mohli a měli.

dle *staročeského práva kmetcího*, menšinou ale již používali *práva zákupního čili německého*. Vyložili sme již, w čem záležel rozdíl ten, a kterak zvláště za krále Přemysla Otakara II právo to německé w Čechách tak walně šířiti se počalo, že během XIV století a na konci jeho stalo se již výhradně panujícím.⁴³⁶ Sedláci dle staročeského práva byli dědiční *nájemníci* těch polí, která vzdělávali, a podléhali ještě we všem auřadům župním,⁴³⁷ kdežto právem zákupním, německým neboli purkrechtem stávali se *právy* majiteli rolí swých,

436) Viz nahoře knihu V, článek 3, na stránce 269 sl. a knihu VI, čl. 1, str. 17 sl.

437) Wýminka jen (tam se udávala, kde královskými privilegii netoliko wrchnosti, ale i poddaní jejich z pod práwa župních auřadůw wyňati a zemskému saudu Pražskému prikázáni byli. Tak praví král Wáclaw II w listině klášteru Teplskému dne 11 Jan. 1298 dané: Nos — abbatem et conventum monasterii Teplensis, Praemonstratensis ordinis, nec non eorum homines ubicumque in regno nostro morantes, a Misensi, Pilznensi, Domazlicensi et Clatoviensi aliisque judiciis 'provincialibus dicti regni, divinae retributionis intuitu, exemimus et eximimus de gratia speciali, volentes eos iudicio Pragensium beneficiariorum tantummodo fore subjectos, ac mandantes universis provincialibus iudicibus ac beneficiariis dicti regni, praesentibus et futuris, ut nullus eorum praedictos abbatem et conventum ac homines sive pauperes vel aliquem seu aliquos eorundem pro quibuscunque causis ad suum iudicium evocare, citare, condemnare seu iudicare praesumat, quos ad praedictum Pragense iudicium solummodo volumus inantea pertinere. Si vero praedicti abbas et conventus, aut homines vel eorum aliquis contra quoscunque de regno ipso aliquid quaestionis habuerit, coram locorum seu provinciarum iudicibus, ad quos talium iudicium pertineret, de ipsorum querimoniis eis mandamus et volumus fieri iustitiae complementum.

jež i prodávati mohli dle uznání svého, a zproštění jsauce všech povinností k auřadům župním, tudíž i břemena zemských robot, všeobecné poruky atd. míwali své vlastní foity, co do práva hrdelního pak odkázáni byli ku popravám vůbec, a zvláště k městům královským, kterým právo poprawy od králův propůjčeno bylo. Proto nikdy jednotliví sedláci, ale vždy celé obce osazovány byly na právé německém; a poněwadž jen král sám oswobozowati mohl od auřadův župních, proto takové osazování (*locatio jure teutonico*) vždy jen mocí zvláštních privilegií královských díti se mohlo. Zákupní pak to právo nazýwáno w Čechách „německým“ ne proto, že by do země z Němec (kdež ani takového práwa nebýwalo) přiwedeno bylo, ale že půwodně propůjčowáno bylo Němcům, kteří do Čech stěhowali se, — až nezadlauho roztaužili se po něm také čeští netoliko sedláci, ale i páni.

Nižší třídy lidu vůbec požíwaly w Čechách we XIV a většíc částce XV století wolnějšíc bytu a wíce swobody, nežli we kterékoli jiné zemi západní Europy. Nám sice jen málo wědomo jest o postawení ku př. prostých řemeslníkůw na wenkowě, a ještě méně o poměrech čeledínůw a proletářůw vůbec: ale i to málo postačuje k důkazu, že tělesná *poroba* u lidu obecného w Čechách za starodáwná neměla nikoli místa. ⁴³⁸

438) Srown. o tom pojednání naše „Zur Geschichte der Unterthänigkeit und Leibeigenschaft in Böhmen“ (z r. 1830), tištěné w Gedenkblätter, 1874, str. 93—103, a jiné výklady buď již nahoře podané, aneb které k r. 1485, kdežto tělesná *poroba* w Čechách zawedena byla, ještě podány budau. Zajímavé jest w ohledu tom i swědectwí rytíře Tomáše ze Štítného z r. 1375, kdež patrně řeč jest o sedlácích na českém právé osedlých: „Ježto pak páni nechtie

Takéž o poměrné zámožnosti jeho a tak řečené chudiny vůbec za té doby nezřídka řeč bývá.

Starověká župní ústawa zanikala w běhu XIV století čím dále tím více tak, že na konci jeho málo kde ještě stopy po ní spatřiti bylo. Počtu immunit od krále propůjčovaných přibývalo každým rokem více a více; kromě královských měst a hradůw, i wesnic německým právem wysazených, byli pomalu všickni klášterové, kollegiatní kostely a znamenitější pánové zemští, mnozí spolu s poddanými swými, wyňati z právomocí auřadůw župních, takže pod nimi nezůstávali nežli méně zámožní šlechtici, rytíři, zemané a dědinníci, některá města i městečka panská, i částka lidu selského.⁴³⁹ Listiny od králůw té doby na immunitu wydávané

od sebe púštěti lidí, a nejmažíc k nim i jedné winy, než žej' bohat aneb bezdětek, aneb chtie za tím koláči, owšemf jsú před bohem křiwi. Weť swobodniť jsú lidé; jestliť páně dědina, člowěkť jest boží. Pročby swého dobrého a swých dietek neprowině chudý člowěk nehledal kdež moha?" (Časopis česk. Museum, 1838, I, str. 13).

- 439) Jasně líčí poměry tyto listina od Karla IV 25 Mart. 1338 daná: Nos — abbati et conventui monasterii in Sars—concedimus et favemus, ut in omnibus bonis suis cippum et patibulum habere debeant, ad animadvertendum seu iudicium faciendum in facinorosos et malos, utpote in fures, spoliatores et incendiarios homines status et conditionis simplicis seu rusticalis, per conversos aut laicos iudices eorum, ita quod eosdem zudariis provincialibus aut aliis terrae Moraviae iudicibus seu justitiariis quibuscunque nec debeant, nec teneantur inantea praesentare. Secus tamen de nobilibus aut wladikonibus, si qui iudicandi in bonis praedictis reperti fuerint, decernimus, quia volumus, ut eosdem praefati zudarii provinciales seu iudices et justitiiarii ipsius terrae Moraviae, *ut consuetum est hactenus*, debeant de cetero iudicare.

mluví všecky více neb méně nemilostivě o auřadech těch, ačkoli ještě byli nepřestali býti a slauti královskými auřady. Zdá se však, že mrawní ono porušení, o kterémž již častěji mluwiti nám bylo, zmáhalo se postupem času w takové míře, že již netoliko král Otakar II, ale i nástupcowé jeho všichni, donuceni se býti widěli k obmezování práwa i moci jejich. Zvláště pak za krále Jana, když w nekonečných jeho nedostacích a potřebách počato walně zastawowati a pronajímati přední místa župní spolu s jejich auřady pá-nům a rytířům, ba i zámožným měšťanům, za hotové peníze, nemohla pohříchu nehynauti také mrawní autorita jejich. ⁴⁴⁰

Ze starodáwných řádůw a obyčejůw práwních, s ústawau hradowau čili župní spojených, zachowávaly se této doby téměř jen některé roboty zemské, zvláště které za úkol měly oprawy a stawby hradůw královských. Také udržely se hojné staré obřady při wedení práwa u zemského saudu Pražského, jakož owšem tento šetřiti hleděl starých forem práwních wůbec. Jen politická stránka posluhowání práwa i sprawedlnosti měnila se tím, že porotní saudy větší i menší zašly do-

440) Jaká pak mohla ještě býti wzácnost saudůw těch, když Karel IV 5 Juli 1343 k ruce otce swého zastawiti mohl hrad a panstwí Křiwoklát *měšťanu* Kutnohorskému „cum iudicio provinciali et omnibus juribus ac proventibus sibi debitis ab antiquo, et expresse cum plena auctoritate regia atque nostra, instituendi ac destituendi in provincia Racobnicensi provincialem iudicem seu poprabczonem, et in zuda Zacensi beneficiarium seu urzednikonem, notarium et alios quoslibet officiatos suos, prout voluerint.“ Newěřili bychom tomu, kdyby listina ta byla nezachowala se w originálu (w c. kr. tajném archivu we Wídni.) —

konce, a také všeobecné poruky, někdy tak důležité, tratile se všecky stopy již záhy.⁴⁴¹ Naproti tomu, když zanikaly caudy, počaly jewiti se saudy patrimonialní, až za zmáhaním se feudalismu pod králi Janem a Karlem IV zakořenily se konečně.

Dosawadni výklad náš postačí bohda ku poznání weškerého roztrídění a wzájemných weřejných poměrůw lidu českého na počátku XIV století. Wětší naskytují se nesnáze w líčení wnitřní jeho powahy, jeho ducha i mysli a co jimi nejwice hýbalo, též stupně wzdělanosti, kteréž nabył. Nicméně počet hojný zachowaných nám z té a následující doby památek uměleckých a literních, kreseb a obrazůw, kronik, zákonůw, básní, listin a písemností všelikého rodu, podává nám možnost, postawiti o tom aspoň některá nawěští, co základ, na kterémž budaucí důkladné skaumaní dále stawěti bude moci.

Národnost obywatelstwa země České počala w minulém XIII století *dwojiti se*, a sice jazykem *českým* i *německým*. Český jazyk panowal w ústech domácí šlechty, duchowenstwa i obecného lidu wůbec, německý předčil w městech králowských a we wešnicích Němci nowě osazených. Obojí ten žiwel národní stýkal i potýkal se w zemi České dlaho, nežli mu bylo pronikati se wespolek a splýwati poněkud dohromady.

Němci od králůw Českých přijímáni byli do země hlawně za příčinau promyslnosti swé. I osprawedlnili důwěru w ně skládanau, přinášejíce zemi nemalé prospěchy zejmena pilností a uměním w hornictwí a w mý-

441) Poslední nám známá zmínka o té poruce nachází se w listině od Karla IV dané 14 Aug. 1335 klášteru Welehradskému. w Morawě, (wiz Pelzels Urkundenbuch, I, p. 15).

tění hojných lesůw i w zúrodnění jejich půdy, zvláště we krajích pohraničných. Jim přede vším děkowati bylo za neslýchané dotud zkwetení stříbrných dolůw Kutnohorských a Německobrodských, ježto znamenitě napomáhalo jak zámožnosti w zemi, tak i zweličení moci státní. Pro ně a většinou i skrze ně utvořil se staw městský w Čechách, a zwelebila se tudíž činnost řemeslnická w zemi; jejich osazování se na wenkowě, dawši příčinu k zawedení zákupního práwa, přispělo prostředečně také k uwolnění selského stawu wůbec. Totě skwělé líce věci této, a mluví samo dosti hlasitě pro sebe.

Když ale při tom spatřujeme, kterak té doby Níozemští kupci wozili sami do Čech zboží swá, (zvláště drahá sukna z Gentu), kterak Italiani sami wedli u nás obchody swé s kořením, jižním owocem a hedwábím, i kterak Čechové kmentům francauským, ba i baworským, přednost dávali před swými plátny domácimi: pozorování zjewůw takowých učí nás bezpochyby nesmýšleti ještě o tehdejší průmyslnosti české příliš wysoce. Jen do Polska i do Uher zdá se že kupcowé čeští té doby wedli činný obchod; nikoli také do Rus, odkudž odebírali drahé kožešiny, zboží tehdáž welmi hledané a wzácné.

Stinný rub kolonisace německé, w politickém ohledu jewil se tím, že za potomních wálek Čechůw s Němci města česká stawila se příliš často na stranu nepřátel, swých rodákůw; jen Kutnohorští měšťané činili w tom ohledu někdy čestnau wýminku. Také staly se manské řády německé, a w jich družině zvláště patrimonialní saudy, onau tak říkáje branau, skrze kterau w dobách pozdějších wlaudila se do Čech tělesná poroba lidu obecného.

Hlavní péče a zaměstnání národu Slowansko-Českého, bez rozdílu stawůw, bylo jak od nepaměti, tak i nyní, těžení rolnické a hospodářské. Jím zanášeli se netoliko sedláci a měšťáci, ale i páni a zemané, preláti a kněží; pokojné ty práce byly jim předním prawidlem domácného žiwobyti, na zdaru jejich zakládaly se popředně všecky jejich slasti a strasti. Obyčejně Česká země, co do hospodářstwí polního, rodiwala wíce, nežli sama spotřebowati mohla: pročež i prodáwala nadbytek obilí a dobytka swého zemím okolním, na wýměnu zato zvláště sůl od nich odbírajíc.

S oddaností tauto pokojnému žiwobyti rolnickému spojena byla, jak jinde všude, tak i w Čechách, tichá domácnost a rodinná láska, se všemi ctnostmi je sprowázejícími. Jimi podporowán co nejmocněji směr a smysl pro činnost, pořádek a práwo w národu.]

Awšak jakož příroda všude libuje sobě we plození proti w, tak ani zde jich nechybělo. Naproti nepopíratelné lásce k míru a ku pokoji pozorowati bylo w lidu Českém tytýž neméně zjewnau oblibu we zbrani a w bojownosti. Byloť nemálo i takowých Čechůw, kteréž horká krew, jarobujná síla i ctižádost a lakota pudila od domáciho krbu, aby prokázali se statečností swau w nehynaucích nikdy sporech [a půtkách národních i osobních. Čím wíce ubýwalo moci auřadům župním, tím wíce zmáhaly se neřesti tak řečeného práwa pěstního, násilné swépomoci a branných jednot. Saukromá zášti mezi pány českými vypukala čím dále, tím častěji a zhaubněji, jakkoli hojnými zákony tomu bráněno. Lid obecný, zalíbení maje we wálečných pánech, ⁴⁴²

442) O této věci dáwá swědectwí pozoruhodné rytíř Tóma ze Štítného we swém naučení křesťanském z r. 1375, kdež píše:

příliš hojně hrnul se pod prapory jejich, aby tím snáze howěti mohl tauhám po bojích a kořistech. Owšem byla to jen menšina národu, a w jistém ohledu jako wywrhel jeho: ale bylo toho vždy přece dosti, aby kromě pojištění bezpečí zahraničného, také uwnitř země České napůsobilo drahně rozbrojůw a neřestí.

Duch rytířský, jenžto w minulém století byl tak utěšeně zkwetal a šířil se, počal za této doby již poněkud zanikati. Owšem že zalíbení w turnajích a we pohráwaní se zbraní na odiw, trwalo ještě dlauho, a jemná jakási galanterie rytířská nepřestala jewiti se we mrawích i we smýšlení lidu Českého po celé XIV a XV století: ale ušlechtilé ono nadšení, které půwodně zplodilo bylo spanilý ten kwět středowěkosti, a které ozýwá se ještě také w jednom zpěwu Králodworského Rukopisu (o sedání) w duchu cele národním, ustaupalo a měnilo se, jak wůbec w Europě celé, tak i u nás zvláště, w bezduché pohráwaní si s formami, w pauhé strojení marné nádhery, bez aučele opravdowého. Čtení, w němž by duch rytířský kochal a podněcowal se, měli staří Čechové s dostatek: po básni o Alexandru

„Ale ubozí lidé mají weliký jeden nedostatek, že kakús hrdostí, a nemůdrú, když jmají pokojné pány, wázie je tak lacino, a hrdé pány chwálé mezi sebú a wálečné; a tiem jistě hřešie proti w bohu. A obakž dáwné příslowie, že říekají: pániť se smířie, a chudina w tom. Protož lépe jest s pokojným pánem něco málo přetrpěti dobrotiwě, i wzácnoj' to bohu, než hřiech mieti z té libosti, že jmá chut w tom a hrdost swětskú, když má aneb žádá hrdého pána a wálečného. Neb tiem jest to ukázal, žeby sám rád hrd byl, kdyby mohl, a wálečen; a obakž často za takowými pány netolik duše, ale i zbožie ztracijí.“ Tento „wálečný“ duch národu našeho zanikl teprw we XVI století, za uwedením tělesné poroby lidu obecného.

Velikém, již prvé do češtiny přeložené, následowaly brzy Guida z Colonne romantické wyprawování o wálce Trojanské, powídky o králi Artušowi a jeho rytířstwu atd. Ale jakmile řády a obyčeje rytířské, půwodně z Francie do Čech uwedené, zobecněwše w národu, ztratily půwab nowosti, zmenšilo se také blahodárné působení jejich w životě národním, w němž brzy jiné méně ušlechtilé potřeby a libůstky nabýwaly přewahy. Tehdejší mrawokárci stěžowali sobě předewším na přílišnou skwostnost i nádheru w oděwu, a příliš časté měnění mody někdy až nesmyslné. K tomu připojila se, zvláště na počátku XIV století, až náruživě oblíbená hra w kostky a wrhcáby u lidí netoliko wyššího ale i nižšího stawu; zdali pak již nyní také chlast a hýření, neboli teprw později, nelze na ten čas rozhodnauti. ⁴⁴³

Utěšený zjew we mrawní powaze lidu českého té doby byla nepopíratelná přewaha čistoty a kázně, manželské wěrnosti a panické zachowalosti obojího pohlaví, zakládající se na přirozené a hluboce zakořeněné zbožnosti. Owšem že mluwa tehdejší býwala méně uhlazená, nežli za naší doby; žerty a šprýmy wedeny často hrubé a nekázané, jakowěž nacházíme we zlomku komedie (Mastičkáře) zachované z prwní polowice XIV století, a na bujnost i rozpustilost hojných osob naříkáno jako jindy, tak i té doby dosti hojně: ale o mrawní čistotu a nepoškwrněnost byla wesměs

443) Sauwěké památky wšecky o nemrawu takowém téměř ani zmínky nečiní, (leda při králi Wáclawowi III), na jiné wšecky wíce méně ostře žehrajíce. Teprw mnohem později wzešlo slowo také o české nemírnosti w pití, o kteréž Dubravius a Weleslawína, spisowatelé XVI století, ujišťují, že zmohla se u nás nákazau z Němec, a zvláště ze Sas.

píle weliká, w domácnosti pak panowala wúbec kázeň a pobožnost, ježto všem wěkům za wzor slaužiti by mohla. ⁴⁴⁴

Náboženství wúbec bylo a jest to, čím duch český od jakžiwa nejwíce se wyznamenáwal a co úmysly českými nejmocněji a nejtrwaleji hýbalo; ono bylo ten pramen, ze kterého hlawně prýštíwala se duchowní činnost česká. Kamkoli kdy obrátilo se nábožné Čechowo přesvědčení, tam on býwaje celau duší swau, osvědčowal smýšlení swé i činy ráznými a důkladnými. We XIV století jewila se nábožnost jeho ještě wěrau tak mocnau a wraucí, že jí wěk náš rozumový sotwa myslí stihnauti může. A jistě jen tau neumálenau důwěrau w boha, w jeho všudepřítomnost a všemohaucnost, dá se pochopiti a wyložiti užíwaní práwních prostředkůw nerozumných a hříšných, oněch ordalií čili tak řečených „saudůw božích“, ježto zasahující w Čechách do řádu saudního hlauběji nežli jinde, teprw w polowici XIV století došly zákonného zrušení swého. Zakládaly se byly na neprawém pojímaní onoho slowa, že sprawedliwého člowěka bůh nikdy neopauští.

O *literní* a *umělecké* činnosti té doby we vlasti naši mluwili sme již, a promluwíme ještě na jiných místech. Ačkoli zamýšlené [zřízení university r. 1294 bylo se nepodařilo, stálo předce školství české na stupni

444) O tom hojně spisowé šlechtného rytíře Tómy ze Štítného podávají důkazy newywratné. Rodinný žiwot wěku toho jewí se tam, mimo úmysl spisowatelůw, w auplné swé ne-
porušenosti. A zajímavé jest také zrcadlo mrawůw, jež podává sawěká báseň „Desatero kázání božích (we Wýboru z literat. české, I, 231—264), kdežto wykládá se obšírně ku př. jaké úsilí to stálo zlého ducha, by nawedl mladau krásnau wdowičku — ke wdání se podruhé.

dosti vysokém, a oswětau i vzdělaností rownal se národ český wesměs i nejpokročilejším sausedům swým. Listiny sice jak weřejné tak i saukromé psáwány ještě wesměs latinau: nicméně jazyk český w písenných památkách té doby jewí hojnost, ráznost i jemnost až překwapující. A pergamenowé malby r. 1312 od Beneše kanowníka u sw. Jiří pro kněžnu Kunhutu shotowené stojí netoliko časem ale i uměleckau cenau u prostřed mezi předešlými Welislawowými a pozdějšími dílami Zbyška z Trotiny.

I jakož jisté jest, že Čechowé, jako jiní národové všichni, vzdělanosti swé nenabýwali jen ze sebe a u sebe sami, ale z příkladu a poučení pokročilejších sausedůw blízkých i dalekých: tak nedá se také popíratí, že všecky zárodky vzdělanosti z ciziny jich došlé w jemném duchu jejich samostatně se pučily a k rozkwětu wedeny byly. Zejmena wywrátiti sluší lichý předsudek mezi Němci z pauhé národní domýšliwosti a marnosti, ode dáwna chowaný, i až podnes walně hlásaný, jakoby weškera vzdělanost česká pocházela byla od nich a od té doby, co počali oni w Čechách osazowati se. Ještě za oné doby w Němcích samých nebylo té oswěty, aby oni přebytkem jejím byli mohli podělowati cizí kraje; ba hledali jí tytýž u Čechůw sami; a při prwním pohledu na nejstarší a nejlepší plody literatury české musí každý seznati, že w nich wane duch netoliko půwodně slowanský, ale poněkud i protiněmecký. Ba i w běhu XIV století, kdežto žiwel německý měl w městech českých nepopíratelnau převahu, předčili duchowní činností Čechowé nad Němce. Zjewný na to důkaz bere se z hojnosti literních památek, jež onino pozůstawili po sobě w jazyku latinském i českém, kdežto Němci w Čechách ničím dále

se newykázali, nežli kronikau, owšem drahocennau, opata Zbraslawského Petra z Žitawy, a pak dvojím překladem české Dalemilowy kroniky a mnohomluwného Tkadlečka (pod názvem „der Ackermann aus Behem“).⁴⁴⁵ Skutek tento sám není-li dosti zjewným znamením oné přewahy? —

Nechceme však přitom zapíratí naprosto i blahodárných účinkůw ze stýkaní a pronikání se obau národních žiwlůw, ana česká jemnost a čilost přísadau německé chladné rozmyslnosti a setrwalosti nemohla než získati a zjednati národu našemu poněkud i přednost, jak nad jinými Slowany, tak i nad Němci samými.

445) Český Tkadleček, co do předmětu díla swého, mohlby poněkud srownán býti se znamenitým wrstevníkem swým Petrarkau, kdyby jewil byl jen trochu poetického ducha; nicméně we Výboru z literat. české, (I, 63) chválí se „pro jadrnost a obratnost jazyka.“ Německý překlad wytištěn již mezi inkunabulemi XV století; nowěji vydal jej Hagen opět, ani newěda, že překladem jest.

DĚJINY ČESKÉ.

KNIHA OSMÁ.

ČECHY ZA KRÁLE JANA LUCEMBURSKÉHO.

(R. 1310 do 1346.)

ČLÁNEK PRVNÍ.

ČECHY ZA PANOVÁNÍ KRÁLE JANA SAMÉHO

(R. 1310 do 1333.)

Stará rodina hrabat Lucemburských a císař Jindřich VII. Pojištění práv a svobod Českých od krále Jana i korunování jeho v Praze. Morava opět připojena k Čechám. Roztržky domácí. Smrt císaře Jindřicha VII i dvojice nověvolených králův Římských. Odpory v Čechách, a válka proti hraběti Trenčanskému. Spor mezi královnami a pan Jindřich z Lipé. Domácí války a smíření na sněmu Domažlickém. Církevní nepořádky a rozbroje. Biskup Pražský pohnán do Avinionu. Newole mezi králem a královnou. Nabytí opět země Budišínské. Nezdařilé turnaje v Praze. Bitwa u Mühldorfa. Půtky Ludwika Baworského s papežem Janem XXII. Spojení s Francií a smíření s Rakouskem. Těžké berně. Počátky panování ve Slezsku. Nová válka s Rakousy a výprawa do Litwy. Královna Eliška †. Přiznání a spojení s Tyrolskem. Pancování v Italii a války proto se všemi sousedy. Wítězství králewice Karla u S. Felice v Italii. Spojení s papežem a ztráta Italie.

Nejstarší známí předkové rodu *Lucemburského*,⁴⁴⁶ jenž nyní powolán byl ku kralování v Čechách, byli staří hrabata z *Limburka* v Nizozemsku. První z nich,

446) Hrad, město a kraj ve království Nizozemském, pod jmenem „*Luxemburg*“ vůbec známý, slul za starodávna původně po německu „*Lützelburg*“ (Luzilunburch, Luzelenburch, t. j. Malý hrad, na opak jmena Meklenburg, původně Michilburch, t. j. Veliký hrad, Welehrad). Wliwem francauským wešlo jmeno „*Luxemburk*“ nyní vůbec w obyčej; my pak držíme se formy „*Lucemburk*“, za starodávna v Čechách oblíbené.

který proslul w dějinách, byl hrabě Jindřich I z Limburka roku 1072. Potomci jeho, obdržewše r. 1101 na krátký čas také knížetstwí Dolnolotarinské k manstwí, osobowali sobě od té doby také w Limburku titul knížecí. Byliť sice již od r. 961 známi také hrabata z Lucemburka vlastně tak řečení: ale rod jejich vyhynul byl již r. 1136 Kunratem II, po němž následowal byl, co pán Lucemburský, Jindřich I příjmím Slepý, hrabě Namurský, bojowností a hrabiwostí swau nad jiné proslulý, jenž ale sešel r. 1196, jedinau dceru Ermesindu po sobě pozůstawiw. Tuto Ermesindu pojaw r. 1214 w druhém manželstwí *Walram II*, syn Jindřicha IV z Limburka, stal se s ní předkem nowějšího i slawnějšího rodu hrabat Lucemburských. Po jeho smrti r. 1226 dědil Limbursko syn jeho z prwního lože, w Lucemburku pak následowal *Jindřich II* s Ermesindau splozený, jenž nejprw pod poručenstwím matky swé, později pak sám panowaw až do r. 1281, získal si welikau chwálu maudrosti a sprawedliwosti, takže w dějinách Lucemburských dává se mu příjmí Jindřicha Welikého. Po wymření starší linie knížat Limburských udály se weliké spory a rozbroje o dědictwí jejich, do kterýchž i Jindřicha II syn *Jindřich III* zapleten byw, zahynul i s oběma bratřími swými *Walramem* a *Balduinem* w krvawé bitwě u Wöringen dne 5 čerwna 1288. Wítěz w té bitwě, Jan I kníže Brabantský, jenž potom Limbursko spojil na wždy s Brabantem, we smlauwě o pokoj zasnaubil a 9 čerwna 1292 oddal dceru swau *Marketu* synowi padlého w bitwě panowníka, *Jindřichu IV*, jenž, jakož sme již wyložili, powýšen na trůn králowstwí Římského co *Jindřich VII*.

Týž král, později císař Jindřich VII, měl dwa bratry a tři sestry. Prwní bratr byl hrabě *Walram*,

kteréhož byl s počátku chtěl dáti Čechům za krále, kterýž ale brzy potom (v září 1311) v dobývání města Brixie zahynul. Tím déle udržel se na živě druhý bratr *Balduin*, od r. 1307 arcibiskup Treverský, tudíž říšský kurfirst, jenž později (1328—37) měl ve zprávě své i arcibiskupství Mohucké, a umřel teprv 21 ledna 1354. Tři jejich sestry všecky obrátily se ke stavu duchovnímu. Kromě krále Jana, narozeného dne 10 srpna 1296, pozůstavil Jindřich VII po sobě ještě čtyři dcery, o nichž časy svými učiníme další zmínku.

Po vyhynutí slavného někdy rodu Staufovského byl *Jindřich VII* první panovník Německý, jenž odvážil se k nesnadné výpravě do Italie, a tam dne 29 června 1312 i skutečně v Římě na císařství korunován byl. Ve výpravě té, v níž uznávali ho za pána svého dle jména sice všichni, skutkem ale a poslušenstvím téměř nikdo, dával důkazy podivu hodné opatrnosti, mírnosti a pevné vůle pospolu. Kdyby panování Německé v Italii po tragickém Konradinově skonání bylo ještě možné bylo, byl jistě on s to, aby je obnovil. Ale uvažujíc nesnáze a nebezpečí, ježto zmáhaly se každým dnem (proti němu, nelze ubrániti se myšlence, že předčasná jeho smrt (24 srpna 1313) vytrhla ho z boje právě whod, aby v dějinách podržel ehválu, ač nikoli vítěze, alespoň nepřemoženého bojovníka. Hrob jeho chová se podnes v Pise, jejíž obyvatelé spolu s Janowany ještě nejvíce věrnosti byli mu zachovali. Manželka pak jeho Marketa byla ho již dříve (11 pros. 1311) předešla do hrobu.

W Čechách, pokud Jindřich VII byl na živě, wedlo se vše w pořádku a zdárně, ana císaři udávala se byla možnost, také z Italie ještě radau i pomoci.

1310 wkládati se do záležitostí českých. Za zvláštní pak štěstí považowati se musí, že nowý zpráwce zěmský, *Petr z Aspelt* arcibiskup Mohucký, co býwalý někdy za krále Wáclawa II nejvyšší kanclér Českého králowstwí, měl dostatečnau známost netoliko zřízení zěmského, ale i wnitřních tam poměrůw jak osobních tak i wěcných, a že tudíž považován býti mohl co wladař z doby krále Wáclawa II, požehnané paměti. Král Jan panowal sice swým vlastním jmenem, ale pod nawodem jeho a hraběte Pertolta z Henneberka. Tak bylo lidu snáze předstawowati sobě, že nowá wláda byla jen nawrácením se ke staré a pokračowáním w ní.

Po dobytí Prahy w několika dnech král Jan s arcibiskupem a s hrabětem z Henneberka, wedle nich pak páni Jindřich z Lipé, Albrecht z Hohenlohe, Dětlin a Walter z Kastellu, Jan z Wartenberka, též nowý richtář Pražský Wolflin, Wolbram a jiní měšťané Pražští, zasedli k weřejnému saudu na náměstí, před domem Šimona Štuka, kdežto všecky wládní akty a nařízení krále Jindřicha Korutanského zrušeny jsau a prohlášeny za práwně neplatné.

1310 Ke swátkům wánočním powoláni jsau všichni
25 stawowé Čeští do Prahy, aby králi Janowi slibowali
Dec. wěrnost a poslušenstwí. Nikdo neodpíral se skutku takowého; všichni dostawili se ochotně, a zdálo se, jakoby w Čechách již nebylo wíce stran různých. Tu tedy také král Jan dal shromážděným stawům od sebe písenné pojištění o jejich práwích a swobodách w poměru k moci králowské, — prwní to důležitau listinu toho spůsobu, o kteréž máme známost. ⁴⁴⁷ Prawil w ní,

447) Listina tato zachowala se jen we dwau starých formulářích, a wydána jest od nás w pojednání Ueber Formelbücher,

že chce panowati více láskau nežli přísností, a nechce 1310
s cesty sprawedliwosti dáti se swésti ani přízní ani

(I, 331). Kratší však diplom obsahu podobného, dne 18 Jun. 1311 také stawům markrabství Morawského vydaný, chová se podnes w originalu swém mezi listinami Morawského archivu zemského. I poněwadž zápis ten podává to nejistější svědectví o státoprávních poměrech tehdejší doby, postavíme sem částku jeho, která jedná o právích zemských, w půwodním textu: Specialiter enim haec jura regnicolas ipsos ab antiquo habuisse et a nobis et successoribus nostris habere debere praesentibus profitemur: quod videlicet nobiles et terrigenae ipsi non tenentur, nec nos ipsos ad hoc debemus aliqua ratione compellere, quod ad *expeditionem* procedant aliquam ultra quam metae terrarum Boemiae et Moraviae se extendunt, nisi hoc ab eis, ut ultra metas ipsas ad expeditionem procedant, nostris possumus precibus vel denariis obtinere. Sed cum ipsis terris Boemiae et Moraviae vel earum alteri defendendae vel pacificandae immineret necessitas, ad hoc sive expeditione, sive servitio alio opus esset, Boemi et Moravi simul vel divisim, prout bonum et status terrarum ipsarum exegerit, procedere necessario tenebuntur. Collecta generalis quoque, quae vulgariter *berna* dicitur, nec per nos, nec per successores nostros reges Boemiae ipsi regno debet imponi vel recipi, nisi in duobus casibus infrascriptis: ad coronationem videlicet regis, et ad quamlibet regis filiam maritandam. Et tunc collecta ipsa hoc modo solvetur: videlicet quilibet laneus vel molendinum super flumen, quotquot rotas habuerit, unum fertonem argenti, et quilibet artifex mechanicus de artificio suo, quaelibet taberna et quodlibet molendinum super rivulum, etiamsi plures rotas habuerit, unum lotonem argenti, et si argenti usus non fuerit, pro fertone XIII, pro lotone III^{or} grossos Pragenses. De agris autem, qui per laneos distincti non sunt, de aratro unum fertonem nobis ipsius collectae nomine solvere tenebuntur. Illos autem agros, laneos, artifices, molendinarios et molendina solummodo collectae praedictae subjecta et obnoxia esse

1810 nepřizní. Protož že hájiti bude biskupa i duchowenstwo, šlechtu i celé zemanstwo w jejich majetcích,

dicimus, de quibus dominis eorum census solvitur, et quae non sunt ipsorum dominorum vel servitiorum suorum usibus deputata. Si quae autem ex eis vel servitores dominorum ipsorum pro servitio suo tenent, vel ipsi domini pro se colunt, suis vel curiarum suarum vel bonorum suorum officinis vel officiis vel custodiis deputarunt, dicimus non debere solvi collectam. Antiquum etiam regnicolarum ipsorum jus, quod aliquorum praedecessorum nostrorum regum Boemorum temporibus abolitum et abusu revocatum fuerat, renovantes, decernimus et in perpetua de cetero volumus stabilitate manere, quod quicumque filiis masculis non relictis decesserit, filiae superstites in *hereditate* et bonis paternis succedant. Si autem nec filios nec filias habens et nulla de bonis suis in vita vel in morte dispositione facta decedat, proximiores usque ad quartum consanguineitatis gradum masculini vel feminini sexus heredes in bonis suis omnibus et hereditate succedant. Quibus non existentibus, et legitima bonorum suorum dispositione, prout praemissum est, per decedentes non facta, ad nos tunc demum bona decedentium taliter devolvantur. Et hoc idem in bonis eorum, qui pro delictis suis capitali puniuntur sententia, volumus observari. Licere autem volumus omnibus filiorum et filiarum posteritate carentibus et capitali, ut dictum est, sententia puniendis, de bonis suis in vita et in morte dispo- nere, prout eorum placuerit voluntati. Ceterum ut omnis, quae de nobis ipsis nobilibus et terrigenis regni Boemiae possit oriri suspicio vel displicendi materia auferatur, hanc nobis legem cum adimplendi necessitate imponimus, et hoc in nobis et successoribus nostris perpetuae obligationis observa- tione firmamus, quod nullum capitaneum, nullum purcravium vel castellanum in castris nostris, nullum beneficiarium vel officialem aliquem in Boemia vel Moravia vel in curia nostra ponemus *alienigenam*, nec bona, possessiones vel castra vel officia aliqua alienigenis ipsis inperpetuum vel ad tempus da- bimus, nec eos hereditare in regno Boemiae aliququaliter ad-

právích a výsadách, a newydá nikdy nařízení jim 1310
odporných. Zejména pak seznává, že šlechta i lid
Český a Moravský nejsau powinni konati služby wojen-
ské mimo hranice zemské, ledaby dobrowolně a za
žold s králem swým i do ciziny táhnauti chtěli. Wše-
obecná berně že má jen we dvojí případnosti vybírána
býti: při králowu korunování, a při wdávání každé
jeho dcery. ⁴⁴⁸ Také starodáwné, za posledních králůw

mittamus: sed praedicta omnia in Boemos vel in Moravos
tantum per nos ita dispensari debere decrevimus, quod (nec)
nobis licere aliud judicamus. Et ne subrepat alia, quod
una via sub sincera sollicitudine prohibetur, hoc praedictae
nostrae legi vel aequali observationis necessitate adjungi-
mus, quod nullum alienigenam vel extraneum in Boemia
vel Moravia hereditates, castra, possessiones, bona immo-
bilia vel jura aliqua emere vel empti retinere aliquo-
modo admittemus. Sed si alicui de talibus bona hujusmodi do-
nata vel legata, vel forte in dotem dominae alicujus de
Boemia vel Moravia fuerint assignata, vel quocunque alio
titulo pervenerint ad eundem, ea a die qua ad eum perve-
nerint intra annum vendere alicui terrigenae teneatur; quod
si non fecerit, omnia praedicta, quae fuerat assecutus,
tunc ad proximiores ipsius dominae consanguineos statim
post ipsius anni terminum devolvantur. Et quia omnia
et singula supradicta terrigenis ipsis firma semper volumus
et illibata servare: promittimus, quod cum favente domino
in regem Bohemiae fuerimus coronati, literas praesentis
tenoris cum majoribus sigillis nostris regalibus, quibus tunc
utemur, sigillatas triplicatas ipsi domino episcopo Pragensi
et terrigenis intra duas septimanas a die coronationis nostrae
dare nullatenus obmittemus.

- 448) Výklad obyčeje a práwa tohoto hledati se musí w dědič-
ném práwě českém wůbec. Každá dcera wdávajíc se opau-
štěla dosawadní swau domácí „hromadu“ čili nedílný spolek
rodinného jmění, a wstupowala do hromady cizí; wěno bylo
její wybawau; obdržewši je, neměla dále nijádného práwa

1310 z obyčeje vyšlé právo že chce obnoweno míti, že w nebytí dědicůw mužského pohlaví netoliko dcery, ale i příbuzní obojího pohlaví až do pokolení čtvrtého děditi mají, a jen tam, kde ani takových není, a poslední vůlí nic o nich řízeno nebylo, má královská komora uwazowati se we statky odumřelé; a nápodobně že i statky zločincůw na smrt odsauzených nemají ni žádným způsobem zabawowány býti. Cizozemcůw že nechce aniž smí saditi na auřady zemské ani dworské w Čechách ani w Morawě, aniž jim tam propůjčowati jaké výsluhy; i aby přes to přese vše newlaudili se předce do země, že powinni budau w běhu jednoho roku prodati někomu z domácích obywatelůw každý statek pozemský, kterýžby jim připadl dědictwím, darowáním aneb oženěním se. Na všecka tato pojištění zawázal se, že we dwau nedělích po swém korunowání vydá biskupowi Pražskému a celé zemi trojí zápisy pod pečeti majestátní, kteréž co král užíwati bude.

1311 Stawové Čeští snažně o to stáli, aby korunowání to bez odkladu předsewzato bylo, zvláště an arcibiskup Mohucký, jenž dle starodáwného práwa i obyčeje konati je měl, byl přítomen. Korunowáním měl, dle obecného přání, mezi králem a národem uwinauti se na vždy swazek lásky a oddanosti wzájemné; poswátným obřadem tím mělo nowé panowání nabyti před bohem i před lidmi zaswěcení a oné trwalosti, kterých nedostalo se bylo posledním třem panowníkům na trůně Českém. Arcibiskup opíral se tomu dlauho, hlawně

k rodinnému dědictwí, pokud který hromadník ještě byl na žiwě. Každá kněžna Česká tedy, wybawena bywši od celé země, neměla napotom žádného práwa wíce k Čechám, pokudkoli kdy jaký neoddělený potomek rodu královského byl na žiwě.

z té příčiny, že císař Jindřich projewil byl přání, při- 1311
tomen býti slawnosti korunowační syna swého: konečně
ale powoliw žádosti obecné, korunowal dne 7 února ⁷ Febr.
1311 krále i králownu pospolu w kostele Pražském u
sw. Wíta, s obyčejnými při tom slawnostmi. Tenkrát
při tom korunování nebylo žádných knížat zahraničných,
ale tím hojnější počet panstwa i obywatelstwa domá-
cího, jakkoli tuhá byla zima té doby.⁴⁴⁹ Po koruno-
vání ubírali se král i králowna we slawném průvodu
koňmo pod drahými baldakiny s hradu dolůw do Sta-
rého města k Minoritům u sw. Jakuba, kde připrawena
byla korunowační hostina. Poprwé od dáwna zase oddal
se při tom lid bezpečným radowančkám obecným, spěwu,
hudbě a tanci.

Opětné připojení *Morawy* k Čechám byla jedna
z prwních starostí nowé vlády. Jindřich VII zapsal
byl markrabství to knížatům Rakauským do zástawy
za 50 tisíc hřiwen stříbra, když ani w držení jeho nebyl
(r. 1309), pod wýminkau, aby pomáhali jemu k dobytí
Čech a zapůjčili w hotowosti 20 tisíc hřiwen; swolení
koruny České k úmluwě takové nebylo ani obdrženo,
ani hledáno. Odtržení *Morawy* od jakžiwa s Čechami
spojené od králowství Českého byloby se stalo věčným
porokem pro nowau dynastii: pročez ona tím wíce

449) *Chron. Aulae reg.* p. 269. Aderant tunc omnes regni offi-
ciales, sua officia legaliter exsequentes: iste tenuit sceptrum,
hic coronam, iste pomum, iste hoc, ille aliud; quilibet or-
dine et gradu suo. Duo etiam juvenes genere nobiles per
regem tunc coronandum in ipsa hora facti sunt milites balteo
cincti militari, qui ad tenendum pretiosum diadema super
caput regium fuerant deputati; horum unus filius erat D.
Bohuslai de Merica (z Boru, Šwamberk), alius Fridemanni
de Sman (ze Smojna, příjmím Pancéř).

1311 starati se musila o zrušení oné smlauwy, ježto knížata Rakauští nedostáli byli všem wýminkám, a nejen ku př. nepomáhali králi Janowi k dobytí země České, ale ani půjčky umluwené, jak se zdá, nesplnili byli auplně. K nowému o to wyjednávání poslal Fridrich Krásný dwa plnomocníky, Oldřicha z Klingenberka i Dětricha z Pilichdorfu, do Chebu, kamž dostawili se i král Jan a Petr arcibiskup Mohucký. Nowá smlauwa zde dne 23 března uzavřená není nám co do celého znění swého známa: wíme však, že kníže Fridrich již 30 března 1311 w Pasowě odřekl se zástawního swého k Morawě práwa, wrátiw zápis na ně daný, začož král Jan zawázal se tuším k zaplacení jemu 30 tisícůw hřiwen stříbra.⁴⁵⁰

Brzy potom král Jan s králownou, též Mohucký arcibiskup, Filip Eichstatský biskup, hrabata z Henneberka i z Hohenlohe a jiní wzácní páni, zajeli si do Morawy, aby uwázali se w zemi tuto. Ku konci máje přijew král do hlawního města Olomauce, pobawil se tam celých dwanácte dní. Přišel tam k němu swak jeho, kníže Boleslaw Wratislawský a Lehnický, a za 11 summu 8000 hřiwen stříbra uwolil se dne 11 čerwna Jun. odřici se netoliko knížetstwí Opawského, jež byl držel⁴⁵¹,

450) Srown. listiny u Kurz-a, Friedrich d. Schöne, str. 422—24, Sommersberg Accessiones p. 63, Ludewig Rel. MS. V, 527; Würdtwein Subsidia diplom. I, 411—14 a j. w.

451) W Opawsku za dob nepokojných po smrti krále Wáclawa III, páni někteří proti knížeti swému Mikulášu Opawskému powstawše, wyhnali ho byli ze země a podrobili se dobrowolně knížeti Boleslawowi. Mikuláš, často jmenowaný syn krále Otakara II z lewého boku, od té doby w dosti nuzném stawu žiw byl w Brně, kdežto zemřel r. 1318. Téhož syn, Mikuláš mladší, towaryšil s nepokojnými pány Morawskými. (Chron. Aul. reg. p. 270, 369.) Boleslawůw zápis,

ale i každé další výbawy pro svou manželku, Marketu 1311 kněžnu Českou. Potom odebral se král s dworem svým do Brna, kdežto přijat s tímže plesáním, jako dříve v Olomouci. Tu přišel k němu, jakož umluveno bylo v Chebu, Rakouský kníže Fridrich Krásný v měsíci m. červnu do blízkého kláštera Rajhradu, aby jak s králem, Jun. tak i s arcibiskupem Mohuckým, osobně lépe spráteliti se mohl.

Poněwadž pak v posledních letech i v Moravě mnohé nastaly byly nepořádky, zvláště ana záští v lidu množila se měrou znepokojující: proto povolal král stavy země této do Brna na sněm všeobecný. Tu když přísahána mu věrnost ode všech, urownav nejdůležitější spory a roztržky, prohlásil všeobecný v zemi mír, a vydal stavům Moravským dne 18 června 18 zápis majestátu na potvrzení těchž práv a swobod, Jun. které dříve i stavům Českým pojištěny byly.⁴⁵²

K trvalému však uvedení pořádku a pokoje do 1312 Moravy nepostačilo jediné pobytí královo v té zemi: ku potrestání svévolných rušitelů míru přinucen byl král Jan s mocí brannou táhnouti tam následujícího léta 1312 opět. Urození páni, jako Fridrich (Friduš) z Linavy, mladý kníže Mikuláš Opavský, bratři Artleb

daný 11 Jun. v Olomouci, chová se v c. k. tajném archivu ve Vídni, a tištěn v Miscellan. Balbin. VIII, 232.

- 452) Listina ta chová se podnes v Moravském zemském archivu. Obsah její udává se již ve knize Tovačowské, a dle ní u Weleslawíny ke dni 18 Jun. i dotýká se těchž věcí, jako dříve uvedená listina česká, jen že kratčeji a ne tak jasně. Ale praví se v ní, že berně vybíratí se má, kromě korunování, také při vstupování do manželství všech audů rodu královského, (netoliko tedy jen ženských).

1312 a Jimram z Boskovic, ⁴⁵³ též Oldřich z Boskovic, bratři z Brandýsa i jiných více, nepřestávali páchatí zlé w zemi, s hradůw swých laupežnictwí podporující i všelikých pychůw se dopauštějíce. Hrad Ungersberk nedaleko kláštera Třebíče, náležewší panu Jimrawowi z Boskovic, stal se byl prawým hnízdem laupežnickým: král tedy předewším jeho dobyw autokem, dal poprawiti všech 18 na něm postižených laupežníkůw. Zmocnil se také Boskovic, rodinného jejich hradu. Potom přitáhlo wojsko králowo ke hradům Fridúšowým z Linawy. Pewné Račice odolávaly všem strojům dobýwacím, až král powolaw kowkopy, dal podkopati zdi jejich, takže část jejich obořila se. Poděšený tím Fridúš jal se prositi o milost, a prostředkowáním některých pánůw i dosáhl jí, a však pod wýminkau, aby hradové jeho zbořeni byli. Wedle něho přijati jsau od krále na 20 milost w Brně dne 20 čerwence také mladý kníže Jul. Opawský, Mikuláš, Oldřich z Boskovic, Gozwin, Fridúš a Wintýř z Brandýsa, i jakýsi Macek příjmím Mnich, a přísahali mu wěrnost. Později také Artleb z Boskovic doprosil se milosti, když desatero předních pánůw českých i morawských zaručilo se za čestné jeho se chowání. ⁴⁵⁴ A w skutku dává se zpráva, že pánové ti potom nezrušili více wěrnosti králi swému powinné.

453) Jmeno „Roschowicz“ we Chron. Aul. reg. p. 272 četl byl Dobner chybně, na místě „Boschowicz.“ Hájek, měw tutěž kroniku před sebau, jmenuje předce také Jana z Boskovic pánem na Ungersperku, a místo Fridricha z Linawy klade Fr. z Deblína. Jimram z Ungersperka byl r. 1306 nejw. komorníkem Morawským.

454) Mezi rukojměmi za Artleba z Boskovic byli páni Jindřich z Lipé, Oldřich z Lichtenburka nejw. purkrabě Pražský a Raimund z Lichtenburka, Wok z Krawař, Póta z Dubé,

Z Morawy zajew si král do Wídně ku knížatům 1312 Rakauským, činil tam splátky na dluh otcůw smluwau Chebskau uznany, a uzavřel s nimi spolek na čtyři léta, jimžto co vikář swaté Římské říše zawázal se pomáhati jim proti těm, kdo we Šwábech i w Elsassch proti nim powstáwali. ⁴⁵⁵ Oni zase dne 25 čerwence podwolili ²⁵ se, co do práwa jejich ke 30 tisícům hřiwen na Morawě, Jul. rozsudku císaře Římského Jindřicha VII, aneb, kdyžby ho nebylo, nálezu pěti opravcůw, ježto k tomu zwoleni býti měli.

O powěstném té doby zrušení řádu *Templářského* také w Čechách i w Morawě jest nám tím méně wyprawowati, čím nepatrnější byly jeho statky w těchto zemích, kdež ostatně dle nařízení koncilu Viennského a bully papežské ze dne 16 máje 1312, stalo se jich ¹⁶ všech postaupení řádu rytířůw Malteských. ^{Mai.} ⁴⁵⁶ Za to ale nemůžeme nezmíniti se o dvojím záští saukromém, ježto swým časem welice wzata byla na slowo, a také spůsoby zvláštními ukojena jsau.

Mezi rodinami pánůw Drslawicůw a měšťanůw Pražských Pušowicůw, z příčin nám neznámých, udály

Bernart z Cimburka i sám bratr Artlebůw Jimram, jehožto prowinění zdá se že nebylo těžké, když již byl zase w milosti u krále. Srown. zápisy ze dnůw 20 Jul. 1312 a 5 máje 1313.

455) Dle zápisůw w c. k. tajném archivu, též u Kurz-a, (Friedrich der Schöne str. 425). Zápisy knížat Rakauských chowají se w archivu koruny České.

456) Srown. Pelzels Beiträge zur Geschichte der Tempelherren in Böhmen und Mähren, w aktách král. české společnosti nauk r. 1796, str. 209—239. Však i Pelzel wěřil ještě příliš báječnému Hájkowi, jehožto zpráwy býwají w odporu se ším, co nám ze starých listin známo jest.

1312 se byly rozbroje a půtky, w nichžto zabit byl pan Procek z Potenšteina. Syn zabitého, Mikuláš z Potenšteina, zdwihna se proto ku pomstě, zavraždil také bohatého a wzácného (nahore již několikrát připomenutého) Peregrina Puše, jehožto snad omylem pokládal byl za půwodce vraždy. Proto sáhli ke zbrani celé příbuzenstwo Pušowicůw, a s ním Klaricowé, bohatý Pertolt Pirkner, starý Wolbram se syny swými a jiní Pražané wíce: s druhé strany dali se do krwawého boje s nimi všichni strýcowé Potenšteinští, páni z Risenberka, z Žampachu, Oldřich z Brandýsa i jiní, až se podařilo králi a některým pánům, zajmauti Mikuláše z Potenšteina i Oldřicha z Brandýsa; i donutili obě strany, aby odložice zbraň, podwolily se k umluwám. Zwolení umluwci byli z komonstwa králowa páni Pertolt z Henneberka, Jindřich z Wilnau, Albrecht z Hohenlohe a Filip z Falkenšteina; za Potenšteiny ručili páni Albrecht i Póta bratři z Dubé na Fridlandě, Jindřich Krušina z Lichtenburka, Jan z Dobrušky, Dobeš z Bechyně, Arnošt z Talmberka, Boleslaw z Martinic na Smečně, Wilém z Heršteina i tři bratři, Sulislaw, Hroznata i Milota ze Pnětluk. I poněwadž mladý Potenštein uswědčen byl i přiznal se ze vraždy, nikoli ale protiwník jeho: umluwci uložili mu následující powinnosti na dosti učinění a smíření: 1) aby za duši zavražděného Peregrina založil a nadal na věčné časy zvláštního altaristu w kostele Pražském u Teyna, nadto pak aby we třidceti klášterích dal k témuž cíli čisti až do třidceti tisíc swatých mší; 2) aby na pokání, tedy s obnaženau hlawau a w rauše kajícím, sám se stem jiných osob wykonal processí z kláštera sw. Klementa we Starém městě Pražském až k obydlí Anešky, wdowy zavražděného nebožtíka; 3) aby kajícně wydali se na pautě;

on sám do Říma, jeho pomocníci pak, Oldřich z Bran- 1312
dýsa i služebník Erhart, až do St. Jago di Compostella,
služebník pak Blahut do Cách; 4) aby úřadu města
Pražského a wdově nebožtíkově zaplatil znamenité
pokuty, (wdově samé až 1500 hřiwen stříbra); 5) ko-
nečně aby bez výplaty propustil na swobodu všecky
Pražské měšťany, jež on a spojenci jeho drželi u wě-
zení ⁴⁵⁷ atd.

Jiné záští, vypuklé o něco později mezi dvěma
rytířskými rodinami, zbudilo ještě větší pozor neobyčej-
ným způsobem, kterýmž urownáno bylo. Rudolf z Košic
a Wěněk z Třesic každý zabil byl syna druhého w pūtce.
Saudcowé nemohše rozeznati, kdoby byl hlawním win-
níkem, podali při tu na saud boží prostředkem kyje a
meče, t. j. boje osobního. W okol na hradě Pražském
neprostranně wyměřený postavili Rudolf i Wěněk každý
po šesti stejně dobře ozbrojených panošůw na koních;
Rudolfowici měli na odění sukně zelené, Wěnkowici
čerwené. W okole tom potýkaly se spolu obě strany;
dalli se který ze dwanácti vytlačiti wen z okolu, stal
se k dalšímu boji neschopným. Po dlauhém potýkání
a několikrát dowoleném odpočinutí swítězili Wěnkowici
tak, že Rudolfowici poddali se jim. Zdálo se zázraku
podobné, že jakkoli úsilně bojováno bylo, předce nikdo
ze dwanácti nepřišel byl o žiwot. ⁴⁵⁸

Mezitím, co ty a takové věci dály se w Čechách 1313
a w Morawě, bylo králowu otci, císaři *Jindřichowi VII*,

457) Wše dle zápisu ze dne 11 Apr. 1312 we *Vetustissimus liber privilegiorum antiquae urbis Prag.* p. 35—37 we fol. *Srown. Monatschrift der Ges. d. vaterländ. Museums in Böhmen* 1827, März p. 29—32.

458) Dalemil we přídawcích. *Pez Script. rer. Austr.* II, 1110. Neplach tamtéž 1037.

- 1313 zápasiti w Italii, (jakož sme již napowěděli,) se zdarem nejistým, ana moc Welfůw, jeho nepřátel, zmáhala se wíce a wíce. Proti oběma náčelníkům strany té, bohatému městu Florencii, jehož po několik měsícůw nadarmo byl dobýwal, a Robertu králi Neapolskému, kteréhož dal byl do klatby říšské proti wůli papežowě a krále Franského, bylo mu newyhnutelně potřebí wětší pomoci od německých knížat říšských; i žádal jí důrazně. Proto král Jan, co jmenowaný náměstek w říši před Alpami, swolaw říšský sněm do Normberka
- 6 ke dni 6 ledna 1313, nawedl knížata k tomu, že umínili
Jan. w nejprwé příští letní době poslati císaři znamenitau posilu wálečnau, a sice pod welením krále Českého.
- 15 A wšak teprwé po dni 15 srpna wyprawil se král Jan
Aug. z Prahy s hojnými pány Českými i Morawskými, a u Normberka spojiw se s biskupy Řezenským i Eichstatským, se hrabaty z Henneberka i Ottinku a s purkrabím Normberským, jmenowal tam hraběte Pertolta z Henneberka zprawcem země České za swé nepřítomnosti; pak táhl dále přes Ulm k Curichu, kdež celé wojsko sejíti se mělo, ana nedaleko města Biberachu došla ho zpráwa ohromující, že otec jeho, císař Jindřich VII, zemřel byl nenadále dne 24 srpna 1313 we
- 24
Aug. Buonconvento w Toskaně.

Náhly tento věci obrat měl i pro Čechy neblahé následky. Král Jan, jehož lehká mysl nedlauho prý nad pádem otcowým se rmautila, ⁴⁵⁹ po poradě odbyté wrátil se hned nazpět; wojsko říšské rozešlo se zase, a Čechowé, kteří táhli byli do boje pro říši, potkávali

459) Tak prawí Johannes Victoriensis (ap. Böhmer I, 377, Pez I, 909), a to dá se dobře srownati se slowy opata Zbraslawského, jenž té doby doprovázel krále (ap. Dobner, V, 276).

se tam brzy s nepřátelstwím téměř zjewným, an lid 1313 německý něšetřil w nich wíce císařowých spojencůw a pomocníkůw. Záležitosti země České tu ponejprw králem téměř cele zanedbáwány. Od té doby neměw nic tak na mysli, nežli kudy by w důstojenstwí císařském po swém otci následowati mohl, a nestaraw se leda o spůsobu a cesty k tomu wedaucí, zdržowal se za hranicemi swého králowstwí wíce než celý rok. Předewším prosil arcibiskupa Mohuckého, jenž Čechy již před delším časem byl opustil, aby sešel se s ním we Wircburce, kamž i králowna Eliška z Čech přijela. Tu po dlauhých poradách arcibiskup dal se uprositi od krále i od králowny, aby podruhé uwázal se we wrchní zpráwu králowstwí Českého we spolku s hrabětem z Henneberka, i zajel tam s králownau w polowici měsíce října zase, an král naopak obrátil se a pospíchal do Poreyní. m.
Oct.

Byli to dwa panowníci, nedáwno ještě přátelé, co nyní jako o záwod stáli o říšskou korunu, a zakládajíce sobě k tomu cíli každý swé spolky, rozdvojili celé Němce we dvě strany: Fridrich Krásný wévoda Rakauský a Jan král Český. Přední přívrženci krále Jana byli dwa duchowní kurfirstowé, Mohucký arcibiskup Petr z Aspelt, od počátku hlawní podporowatel moci domu Lucemburského, a krále Janůw strýc, Treverský arcibiskup Balduin. Oba scházeli se často s třetím duchowním kurfirstem, Kolínským arcibiskupem Jindřichem hrabětem z Virneburka, aby sklonili ho také k Lucemburské straně: tento však, jenž pomýšlel byl prwé, jak se zdá, na powýšení francauského prince, prodal potom hlas swůj za weliké peníze Fridrichowi Krásnému, a přičiňowal se pak i horlil proň ještě pilněji, nežli oni dwa pro krále Jana. Wolba tedy ta spletky obapolně hojně strojenými protáhla se

1313 bez patrného úspěchu až hluboko do roku následujícího. ⁴⁶⁰

1314 ^{m.} Teprv na sjezdu knížecím w Renſe nad Rýnem,
Jun. na počátku měsíce čerwna 1314, dwa poreynští kurfirstowé nabyli tobo přesvědčení, že u většiny kurfirstůw nelze bylo provésti wolbu krále Jana, hlavně za příčinau jeho nezletilosti: uzavřeli tedy prohlásiti třetího kandidáta, w osobě wévody *Ludwíka Hornobaworského*, jen aby dům Rakauský nedostal se na trůn říše Římské. Ludwík ten byl do té doby na powýšení swé ani sám nepomyslí, anobrž slibowal napomáhati Fridrichowi Krásnému, swému příbuznému a příteli za mládí, ačkoliw teprw nedáwno byl s ním wálku wedl a (dne 9 listopadu 1313) u Gamelsdorfu dobyl slawného wítězství. Ale náhle nabytá naděje, dosíci prwní koruny we křestanstwě, upozadila u bujarého toho knížete všecky jiné ohledy, a on hned celau odwahau chápal se podání jemu činěného. Co mu ještě tehdaž nedostávalo se moci domácí, aby uhájil swého důstojenství proti saupeři, za to byla mu náhradau ochota strany Lucemburské, pomáhati jemu wší swau možností.

Pro krále Jana bylo wylaučení Fridricha Krásného z důstojenství císařského tuším politickau nutností. Ačkoli korunowán byl a všeobecně uznán za krále Českého, netajil se předce hrozícím panowání swému nebezpečím. Wévodowé Rakauští, proti slibům swým několikrát opakowaným, ještě newzdali se byli oněch

460) Hojná wolební akta nacházejí se w auplnosti popsána i uwedena w díle i pro českau historii důležitém: *Regesta Imperii inde ab anno 1314 usque ad ann. 1347*, od J. F. *Böhmera*, we Frankfurtě, 1839, str. 234—238.

listin, ježto pojišťowaly jim dědičné právo w Čechách 1314 po smrti nejstaršího jejich bratra krále Rudolfa; strýc jejich, wévoda Jindřich Korutanský, jenž nepřestával psáti se králem Českým, tudíž winiti krále Jana z usurpace, byl w poslední době spříznil a spojil se s nimi co nejaužěji. Nároky s této strany činěné musely se státi nebezpečnějšími, octlali se nejvyšší moc říšská w rukau knížete, který již rodem a postawením swým wolán byl ku podporowání jejich. Proto také přičinil se král Jan snažně, aby Ludwík zwolen byl.

Když tedy blížil se den wolební (18—20 října), 18 Oct. pohybowali se netoliko kurfirstowé, ale i celé spausty wálečníkůw ke Frankfurtu nad Mohanem: s jedné strany arcibiskupowé Mohucký a Treverský, Jan král Český, Braniborský markrabě Waldemar i strýc jeho Jindřich, a wévoda Jan Saso-Lauenburský, s kandidatem swým, wéwodau Ludwíkem Baworským; s druhé strany, s Rakauským wéwodau Fridrichem Krásným, falckrabě Rudolf, Ludwíka Baworského vlastní bratr ale spolu největší nepřítel, jenž wedl hlas wolební sám za sebe a spolu plnomocenstwím také za Kolínského arcibiskupa, (kterýž nazýwaje krále Jana jen hrabětem Lucemburským, netraufal si projeti sám skrze wojsko treverské i české); pak wévoda Jindřich Korutanský, osobowawší sobě posawad titul krále Českého, tudíž i hlas wolební w říši; konečně wévoda Rudolf Saso-Wittenberský, jenž proti Janowi Saso-Lauenburskému přičítal sobě podobné právo. W okolnostech takových nemohla nerozdwojiti se wolba, i jestliže oba wolení stáli na práwě swém, neroznítiti wálku mezi nimi dlauhau a krwawau. Přewaha však záhy klonila se na stranu Baworského Ludwíka, dne 25 listopadu 1314 w Cachách řádně 25 Nov. korunowaného.

1314 Jako jiní kurfirstové všichni, tak i král Jan od nowě zwoleného Římského krále dal pojistiti sobě i své říši jisté výhody. Král Ludvík zejména zavázal se, že mu pomáhati bude proti všem nepřátelům, zvláště také k nabytí zase zemí Polských a Mišenských; dále pojistil mu právo nápadu wévodství Lotarinského, Brabantského a Limburského, potvrdil starodávné oswobození králův Českých co do sjezdůw, wálek a saudůw říšských; slíbil dáti jim opět do zástawy za 10 tisíc hřiwen stříbra Chebsko, jež od století již častěji byli drželi, též zámky Floss a Parkstein, a donutiti knížata Rakauská k vydání jim dotčených již nahoře listin; konečně pak wzal na sebe všecky autraty a přípowědi, jež činil byl král Jan při jeho kandidowání.⁴⁶¹ Přátelský tento spolek domu Lucemburského a Baworského udržel se w moci své tak dlauho, pokud trwalo proti nim postawení nepřátelské domu Rakauského.

1315 Osobní arcibiskupa Mohuckého přítomnost we krajích Poreynských, když minulého léta jednalo se o wolení Římského krále, dáwá wěděti, že wzdal se byl již opět wrchní zpráwy králowství Českého, w říjnu 1313 nastaupené: naproti tomu ostatní němečtí knížata a páni, ježto s králem Janem přišli byli do země, zůstawali tam wždy ještě w požíwaní mimořádné, jim od krále udělené moci. Bylli král přítomen, býwali oni samojediní w jeho tajné radě; nebylli přítomen, panovali oni na jeho místě. Drahně času, a zvláště pokud arcibiskup Mohucký stál w čele vlády, snášeli páni čeští a morawští staw ten nepořádný, jímžto práwa

461) Listina o tom, u Ludewiga, Lüniga i Olenschlagera neauplně a nezpráwně wytištěná, dána jest „Coloniae, II nonas Dec. a. d. 1314, r. a. 1,“ a nachází se w c. k. tajném archivu.

jejich, od krále před korunováním svým slavně uznaná 1315 i stvrzená, křiklavě rušena byla: nyní ale stali se tak nespokojenými, že král Jan w měsíci dubnu 1315 německé rady své, Pertolta z Henneberka, Oldřicha lantkrabě z Leuchtenberka, Diethera z Kastellu a jiné, ze služby konečně propustiw, poručil wrchní zpráwu všech věcí dvěma pánům domácím, nejw. maršalku Jindřichowi z Lipé w Čechách, a jeho příteli Ješkowi z Wartenberka w Morawě. m.
Apr.

První věc, kterau nowí wladaři předsewzali, byla wálka proti opowážliwému *Matěji* hraběti *Trenčanskému*. Tento býwalý palatin Uherský za bauřliwých let po wymření rodu královského w Uhřích byl neobyčejnau odwahau a obezřelostí tak welice rozšířil a upewnil moc swau, že již se zámku swého w Trenčíně panowal nad celými hořejšími Uhrami až do Podunají, co mocnář nikomu nepodlehly, stáwaje se netoliko Karlowi Uher-skému králi, ale i Rakušanům a Morawanům všelijak nebezpečným. Některé pomezní zámky Morawské již byly w moci jeho, a ještě nedáwno lid jeho, wpadnuw zase do Morawy hluboce, spáchal tam byl zvláště we východní její částce přemnoho škody a bídy. Král Jan tedy, wedením pana Jindřicha z Lipé, dal se s wojskem svým z Prahy dne 21 máje proti němu w pochod; ⁴⁶² Karel 21 král Uherský měl dle umluwy s druhé strany wtrhnauti Mai. do země odbojného mana swého, a učiniti konec panowání jeho.

462) Dle svědectví listiny dané w Praze dne 14 máje 1315, a chované w archivu vlády zemské, ustanowil král Pražského biskupa Jana z Dražic za zpráwce králowství za své nepřítomnosti.

1315 Wálka však ta Čechům a králi jejich méně přinesla slávy a užitku, nežli nadíti se bylo. Zámkové sice w Morawě od Uhrůw osazení všichni jim zase odjati jsau, a mezi nimi zejména Weselí na ostrowě řeky Morawy silně opewněné: ale když wojsko wtrhši do Uher, jalo se dobýwati Holiče, hradu i města tehdaž nad jiné znamenitého, ⁴⁶³ štěstí wálečné opustilo zbraň českau. Po několikerém nezdařilém autoku jali se byli Čechové podkopáwati zdi městské: což zpozorowawše obležení, také průkopy s hůry proti nim strojenými uwodili wodu, kterauž mnozí dělníci potopeni jsau. Mezi tím přiwedl hrabě Matěj k obraně města nena-dále wojsko silné a w boji wycwičené. Náhle se všelikých stran s křikem ohlušujícím přepadeni a deštěm střel i oštípůw osypáni bywše Čechové, mnozí w prwním poděšení již dávali se na autěk, a porážka jejich byla neodwratná, kdyby Jindřich z Lipé w prawý čas byl neoswědčil hrdinstwí swého, an zabrániw autěku slowem i skutkem, s rychle swolanými zástupy swými tak rázně obořil se na nejhustší tlupy nepřátel, že lehká jízda uherská, dle slow sauwěkého spisowatele, ⁴⁶⁴ jako pawučina rozrážela se o těžké oděnce české, a wojsko hra-

463) Holič slula někdy po německu Weisskirchen, po maďarsku Újvár, latině Alba Ecclesia; byla tedy místo we Zbraslawské kronice (p. 335) „Alba“ jmenované. Srown. Přidawky k Dalemilowě kronice, též u Peza, II, 1111.

464) Chron. Aulae reg. p. 335 sq. Dle obšírného líčení kroniky té byl uherský způsob bojování vždy ještě asiatský, děsný jen rychlostí pohybůw swých, ale pořádnému wojsku, od jehož brnění šípy odrážely se, jen náhlými nájezdy nebezpečný. Král Jan měl we wálce této 1500 oděncůw po šwábsku ozbrojených, a také ostatní wojsko jeho bylo celé obrněné, s železnými lebkami atp.

běcí, ztrativši drahně zabitých i zajatých, konečně 1315
wesměs na autěk se dalo. Ale jakkoli rozhodné bylo
wítězstwí české, král předce neodwážil se stíhati dáti
nepřátelůw do Uher, protože w nedostatku potřebných
tam potraw, kteréž již až z Brna přiwážeti se musely,
neradno bylo, s nedbáním ozbrojených za sebau pew-
ností, pauštěti se hlauběji do země; aniž král Karel
Uherský s druhé strany jemu ku pomoci přispěti se
chystal. Tudíž rád to widěl, že hrabě Matěj skrze po-
slance prosil o pokoj. Osmi s obau stran woleným
oprawcům dána jest moc, ustanowiti wýminky míru;
a tak wrátil se král dne 25 čerwence do Brna zase.

25
Jul.

Již za této wálky zdá se že whostila se jakási
nedůwěra i newole mezi krále a pana Jindřicha z Lipé,⁴⁶⁵
an král wůdci tomu křiwě přičítal newalné štěstí její.
Ale ještě wíce mrzelo to mladého panowníka, že nowý
jeho wladař, naléhaje na konečné upokojení domácích
wěřitelůw králowských, obracel hlawně k té potřebě
důchody Kutnohorské; nepřátelé Lipowi popuzowali
krále poznamenáním, že w řadě těch wěřitelůw stojíce
on a přátelé jeho na prwním místě,⁴⁶⁶ obohacowali jen

465) O tom wýslovně swědčí pokračowání we kronice Dalemi-
lowě, ačkoli dle Zbraslawské kroniky zdá se býti nepodobné
k wíře.

466) Srowněj počet nahoře (str. 339—340) udaný o dluhu 10,320
hřiwen, kterýž od té doby jistě necele splacen, alebrž možná
že ještě wíce rozmnožen byl. Že opatowi Zbraslawskému,
stranícímu králowně Elišce, newždy cele wěřiti sluší, kdy-
koli horlí proti Lipowi, to poznamenal již hrabě Kašpar
Sternberg we swé Geschichte der böhm. Bergwerke (I,
56—58) s dostátečnými doklady. Spolehliwější w tom ohledu
byl Beneš Krabice z Weitmile (p. 230, 233, 240), ačkoli
znal také kroniku Zbraslawskau.

1315 sami sebe, kdežto dwůr královský, jenž prvé každý týden do 5 až 6 set hřiwen stříbra z Kutné hory byl vybíral, nyní často jen 16 až 20 hřiwnami spokojiti se musel; také na dvoře Lipově sotwa méně lesku i nádhery bylo wídati, nežli na královském. Největší ale příčina neblahé roztržky byla nenáwist, kterau obě té doby w zemi žijící *králowny Elišky* zahořely byly proti sobě. Jindřich z Lipé stranil Hradecké královně wdově přízní, která ode mnohých nechwalně vykládána byla; proto tím hlauběji octnul se w nemilosti u panující králowny mladší. Když pak tohoto léta králowna Hradecká, mimo wědomí a proti wůli panující králowny, ale se swolením pána z Lipé a (jak se zdá) prostředkowáním swata krále, Boleslaw knížete Lehnického, zasnaubila jedinau dceru swau Anešku mladému Jindřichowi knížeti Jaworskému, počítáno to wladaři zemskému za welezrádu, a uzavřeno swrhnutí jeho. Král i králowna nařídili panu Wilémowi Zajíci z Waldeka, ²⁶požíwajícímu w lidu wšeobecné úcty, že dne 26 října ^{Oct.}1315 na královském hradě Pražském zmocniw se osoby jeho, a daw ho co wězně odwěsti na hrad Teyřow,⁴⁶⁷ tam u vysoké wěži dwanácti mužům pilně ostříhati ho kázal. Za to swěřeny témuž panu Zajícowi netoliko auřad nejvyššího maršalka zemského, jež potud zastáwal byl pán z Lipé, ale také auřad podkomořího královského.

Následkem násilného skutku toho vypukla w zemi krwawá domácí wálka. Celé mocné pokolení Hronow-

467) Zbraslawská kronika jmenuje hrad Angerbach na panstwi někdy Chřickém, jiné památky ale wšěcky mluwí o Teyřowu, na panstwi Křiwoklátském, jež držel tehdáž w zastawě pan Wilém Zajíc.

cůw, čili, jak tehdáž se říkalo, celá „Ostrew,“ totiž 1315 páni z Lichtenburka, z Dubé, z Hausky, z Líběšic, ze Přibislawi, ze Žlebůw, z Klinšteina i jiní, a s nimi všichni přátelé vzácného vězně, mezi nimiž nejslawnější byli Ješek z Wartenberka i Wilém z Landšteina, nadto pak zástupy vojenské ze Slezska, kterýmž králowna Hradecká poručila věnná města swá, sama do Brna se uchýliwši, — ti všichni pozdwihsše se zbraní w rukau proti králi, a u Českého Brodu strhsše se do hromady co pravidelné wojsko, utkali králowy věrné, mezi nimiž jmenují se co přední páni zvláště Wilém Zajíc z Waldeka, Petr z Rosenberka, Dobeš z Bechyně, Beneš z Michalowic (té doby nejvyšší purkrabě), Bawor ze Strakonic a Protiwa z Rožmitála, několika bitwami, w nichžto Hronowci wítězili s většého dílu. Naproti tomu města Wysoké Mýto, Polička i Jaroměř, jež králowna Hradecká odewzdala byla wojsku Slezskému, přistaupila dobrovolně ke straně králowě, a ještě krutější rána stihla stranu Lipowu, když jeden z nejstatečnějších náčelníkůw jejích a páně Jindřichůw nejwěrnější přítel, pan Ješek z Wartenberka, ⁴⁶⁸ při dobýwání Kostelce nad Orlicí dne 5 ledna 1316, samostřelem do hlavy trefen byw, náhle zahynul.

Podrážděn jsa tak silným odporem, žádal král 1316 Jan několikrát, ale vždy nadarmo, aby pan Zajíc buďto vydal jemu Jindřicha z Lipé, aneb aby sám jej poprawil: však pan Wilém odpíral tomu, pravě že jímaje

468) Zbraslawský opat, ačkoli nepřál straně Lipowě, nemohl předce nepochwáliti muže toho, jmenowaw ho (p. 344) *vir utique magnanimus, strenuus et miles famosissimus*. — *Hic miles actus committere viles raro consuevit, sed ejus gloria crevit in terris multis* — *Quidquid spectabat ad honores, illud amabat atd.* —

1316 pana Jindřicha zaručil se, že nebude ublíženo životu jeho.⁴⁶⁹ A nepowolnost ta zbudila nedůvěru králowu ještě u větší míře, když i Lehnický kníže Boleslaw, do Prahy přišed na prostředkowaní, přimlauwal se za pána z Lipé, ačkoli nabízel se králi spolu přispíwati brannau mocí swau proti powstalcům.⁴⁷⁰ Proto tím větším úsilím ucházel se král o pomoc wálečnau z Němec. Nejprwé chtěl sám pospíšiti sobě do Poreyní, aby odtud přiwedl nowé wojsko; potom poslal manželku swau w nejkrutější zimě do Bawor ku králi Ludwíkwowi, a psal také co nejdůtkliwěji arcibiskupům Mohuckému i Treverskému, prose aby nemeškali přispěti k ochraně jeho proti přemocným nepřátelům.

Úpěnlivá žádost ta hnula reynskými kurfirsty, Petrem Mohuckým a Balduinem Treverským, že oba osobně w čele wojska wíce než tisíci přílbic přitáhli do Čech; dne 26 března 1316 wjeli do Prahy. A však
 26 art. příjezd jejich newedl k nowé wálce, nýbrž jen k wy-
 17 jednáwaní, jehož následkem Jindřich z Lipé dne 17
 April. dubna propuštěn z wazby, a brzy potom netoliko s králem Janem, ale i s pány sobě protiwnými opět smířen byl.

469) W pokračowání kroniky Dalemilowy mluví se tak a do-
 dává spolu, že powstala z toho mezi králem a panem Za-
 jícem i konečná newole.

470) Poněwadž jisté jest, jak dle listiny ze dne 25 April. 1316, tak i dle událostí pozdějších, že Lehnický kníže Boleslaw býwal vždy mezi prwními přátely pana Jindřicha z Lipé, proto zpráva, kterau podává kronika Zbraslawská (p. 344) we příčině této, nezdá se býti dosti spolehliwa. Také podobnau zpráwu kroniky Polské (Stenzel script. rer. Siles. I, 130—131) nemůžeme wykládati jinak, nežli we smyslu prostředkowaní (branného). Kníže Boleslaw měl tehdaž 500 jezdcůw při sobě.

Radosti Čechův z události této přibýlo znamenitě, 1316
 když králová Eliška dne 16 máje 1316 porodila králi 16
 prvního syna; ⁴⁷¹ nebo pojištěním dědičnosti trůnu zdál Mai.
 se i pokoj zemský na vždy pojištěn býti. Křest nového
 králewice w kostele sw. Wíta o letnicích dne 30 máje 30
 stal se velmi slavným: vykonal jej arcibiskup Mohucký Mai.
 u přítomnosti Balduina Treverského arcibiskupa, Jana
 biskupa Pražského a Heřmana Přizrenského, celého
 královského dwora i lidu nesčíslného. Noworozenci
 dáno bylo při křtu jmeno *Wáclaw*; on však později,
 za biřmowáním swým, vyměnil je na jmeno *Karel*,
 ježto pak, co Karel IV, proslawil na vždy. Došed stáří
 jen čtyr měsícůw, již odewzdán byl panu Wilémowi
 Zajíci z Waldeka k wychování.

Pořtakowémto země upokojení král Jan se strýcem
 swým arcibiskupem Balduinem dne 17 srpna podruhé 17
 opustil Čechy, zůstawiw však na swém místě Mo- Aug.
 huckého arcibiskupa, jenž nyní opět přijal na sebe
 wznešený auřad zemského zpráwce Českého s tím zá-
 wazkem, že králi do Met posílati měl každý týden 200
 hřiwen stříbra z důchodůw urbury Kutnohorské. ⁴⁷²
 Dne 19 září bojowaw již král Jan za Ludwíka Bawor- 19
 ského w podiwné bitvě na Nekaře u Esslinku proti Sept.
 Frídrichowi Rakauskému, za chrabrost při tom doká-
 zana obdržel od ujce swého důstojenství rytířské.

471) Dříve již narodily se byly králi dvě dcery. Při druhé
 z nich, Jitce, později wdané do Francie, litowáno vše-
 obecne, že to nebyl syn. Matka tím skormaucená prawila
 tedy: Když tak nikdo nemá toho dítěte rád, budu já je
 proto tím více muset milowati. Chron. Aulae reg. 278.

472) Wiz listinu o tom danau w Praze dne 16 Aug. 1316 in
 Freyberg Regesta boica, V, 338.

1316 Odtud táhl dále do Lucemburska, i zdržel se tam celý rok, o Čechy se nestaraje.

1317 Brzy však ukázalo se, že veřejné neshody v záležitostech království Českého posledními nařízeními jen na krátký čas poněkud ututlány, nikoli však z kořene vyvráceny byly. Ať arcibiskup zprawoval zemi třebaš sebe sprawedliwěji a maudřeji, nemohl předce zameziti, aby nebylo žalováno na protizákonné provozování moci w Čechách od cizozemcůw, jakož i na wození tolikerych pokladůw do ciziny, zvláště ano sotwa pochybowati lze, že wedle peněz králi do Met pravidelně dodáwaných posílány tytýž některé také do Mohuče.⁴⁷³ Žaloby takové, a mrzutosti rodiwší se z nekonečného swáru obau králowen, znechutily arcibiskupowi postawení jeho w Čechách tak welice, že k žádosti krále Ludwika, jenž wyjel byl jemu wstříc
8 až do Normberka, dne 8 dubna 1317 opustil zemi na
April. wždy, složiw nejvyšší zpráwu její do rukau králowny Elišky.

Ale změna takowá nejvyšší vlády zemske nemohla wésti k upokojení národa, když práwě jedna ze sporných stran powolána byla ku panowání nade druhau. Přední rádcowé králownini byli té doby: nowý Olomucký biskup Kunrat, králowský kanclér Jindřich z Šumburka, pan Wilém Zajíc z Waldeka i Winand z Buchses.⁴⁷⁴

473) *Chron. Aulae reg.* p. 356: Plures de Bohemia oderunt archiepiscopum, praetendentes, quod de Bohemia nimium portaret thesaurum. Jisté jest aspoň tolik, že Petr z Aspeltu i takové služby welmi draze sobě zaplatiti dáwal, které směřowaly také ke vlastnímu jeho prospěchu. Proto není pochyby, že zpráva jeho, jakkoli dobrá, stála zemi Českau mnoho peněz.

474) Biskup Kunrat byl rodem Baworák, hlawně wliwem arcibiskupem.

Jedna z prwních jejich úrad bylo najímaní wojska 1317 w cizině, aby pomocí jeho a pánůw královně oddaných obořiti se mohli na stranu jim protiwnau; ⁴⁷⁵ mimo to podporowáni byli od pánůw Petra z Rosenberka, Bawora ze Strakonic, Zbyňka i Dobeše z Bechyně, Markwarta i Heřmana z Lemberka na Jablonném, Jana z Dobrušky a některých jiných. Proti nim stáli: Jindřich z Lipé a synowé jeho Jindřich i Čeněk, strýcowé téhož Hynek Berka i Hynáček z Dubé a Jindřich syn Oldřichůw z Lichtenburka; pak mladý Beneš z Wartenberka, udatný Beneš z Michalowic, starý Albrecht z Žeberka, Wilém syn Wítkůw z Landšteina, Zdislaw ze Šternberka i jiní mnozí; nejčinnější však mezi nimi byl jednooký rytíř Fridůš ze Smojna, kterýž proto také wesměs za hlawu celé strany považowán byl. ⁴⁷⁶ Takto

biskupa Mohuckého na tu stolicí powýšený. Winand pocházel z Porejní. Král. kancléře Jindřicha z Šumburka rozeznáwati sluší od nejw. kancléře (Jana Wolka). Dle Ant. Frind Kirchengeschichte Böhmens, 1866, II, p. 152, byl to známý později probošt Litoměřický, jemuž biskup Jan bránil toho auřadu, an byl nemanželsky zplozen. O něm nastane nám brzy řeč širší.

475) *Chron. Aulae reg.* p. 357: Praevio consilio („non sano“ připsal později Petr opat Zbraslawský w půwodním rukopisu swém, jenž chowá se nyní w bibliotece Vatikanské), vocantur de vicinis terris stipendiarii, qui tunc nobilibus reginae obsequentibus sociati, igne et gladio perturbant terminos, quos reginae possident inimici.

476) „Omnium tamen eorum rebellium unus est auctor et doctor praecipuus, Fridemannus miles monoculus et mancus, qui valde factus ex infamia est famosus“ — psal byl půwodně o té věci týž opat, královně vždy wěrně oddaný, později ale vymazal w rukopisu swém toto místo, jakož i jiná některá, w nichž odporná strana panská příliš ostře tupena

1317 zbuzena i podněcowána jest wálka domácí hlawně náruživostí královery Elišky, ana we své hrdosti a pánowitosti nemohla nikterak odpustiti Jindřichowi z Lipé, že královery Hradecké více si všímal, nežli jí. Jakkoli pán ten snažil se nabyti u ní zase milosti, ona neobmýšlela předce nežli pomstu, kterauž owšem pokládala za trest zaslawžený, neohlédajíc se na to, že takowauto více než sprawedliwau přísností uwodila netoliko zemi a národ do zmatkůw a neřestí, ale i samo panowání své a manžela svého do nebezpečí. Poněwadž obě strany co do rozšíření a síly byly sobě téměř rowny, zuřila wálka domácí na místech nesčíslných, a páchány neprawosti hojné bez rozhodného úspěchu. Aby na to vše patřiti nemusila, odebrala se králowna s dítkami swými, Marketau, Jitkau a Wáclawem, dne 20 čerwna na swůj hrad Loketský, na němž pak přebýwala několik měsícůw.

20
Jun.

Mezitím podařilo se bylo několika dobromyslným vlastencům zameziti další krweproliti a plenění země tím, že zprostředkowawše příměří mezi stranami, naklonili je ke společnému všech stawůw sněmowání w Praze. Sněm již dne 24 čerwna shromáždil se u sw. Klementa na Starém městě w počtu welmi hojném. Po mnohém jednání umluwily se strany, že zwolí ze sebe každá po dwau mocných rozsudích a dwau náhradnících, ježto slyšeti, uvažowati a rozsuzowati měli všecky s obau stran stížnosti, a jichžto nálezu všichni a jeden každý bez wýminky a naprosto podrobiti se powinni byli. S tauto umluwau ode všech přijatau a schwálenau wypraweni jsau bratr Lew kommandor Německého řádu

24
Jun.

byla. Srown. naši Italienische Reise z r. 1837, w aktách král. České společnosti nauk, na str. 55.

w Čechách a Pražský měšťan Bedřich Kokotowec, co 1317 poslowé nestranní, od sněmu ku královně i ku králi, aby přinesli jejich k tomu swolení. Mezi tím měl pak i Jindřich z Lipé we wší opravdowosti přičiňowati se, aby pokorau a lítostí získal sobě odpuštění u královery rozhněwané.

Ale i tyto blahodárné úmysly zmařeny jsau králowninau náruživostí a lehkomylností králowau. Králowna o nějakém narownání s opowážliwým manem swým ani slyšeti nechtěla: raději ať octlo se králowstwí celé na kraji záhuby, nežli aby zůstaly bez pomsty potupa i úkory, jež jí prý od něho snášeti bylo; ⁴⁷⁷ král pak, jenž jinými starostmi w Poreyní zaměstnán jsa, nikdy o Čechy rád nepečowal, nechal jí w tom její wůli. Wěrní její sami, s žalostí patřice, kterak urputností její množily se záhuby vlasti, mírnili se w oddanosti k ní; také hlawní její podpora, pan Wilém Zajíc z Waldeka, odvrátil se od ní konečně. Tím ustrašena i ohrožena se cítíc, posílala králowna hojné posly k manželci swému, aby bez meškání wrátil se do Čech; také dějepisec náš, Petr opat Zbraslawský, mluwiw we jmenu jejím s králem o to w Treverech dne 22 září, přinesl ²² od něho slib do Čech, že o sw. Martině nejprwé pří- ^{Sept.} štím zase bude w Čechách.

Když tedy král Jan dne 12 listopadu se zástupem ¹² několika set branných lidí přitáhl skutečně ku královně ^{Nov.} do Lokte, těšil se celý národ nadějí lepší budaucnosti. Mnozí páni čeští, a mezi nimi zejména biskup Jan i pan Wilém Zajíc, pospíšili si k němu, aby nápomocni

477) Malens pro tempore quassari totum suum dominium, quam contemni tam indebite se et regium suum statutum. *Chron. Aulæ reg.* pag. 358.

1317 byli k upokojení země. Ale hned při první poradě objevil se zhaubná úmyslův neshoda, když jedni, a zejména Čechové, prosili krále, aby přivedeného branného lidu neuwodil dále do země, ale raději rozpustil, a důvěru maje ke stawům Českým, aby slyšel stížnosti jejich, a pomocí jejich aby přičinil se o všeobecné upokojení, bezpochyby na základě umluw posledního sněmu; proti čemuž radili jiní, zejména Olomucký biskup Kunrat, královský kancléř Jindřich a podkomoří Fridrich ze Šumburka, aby bez odkladu s největší co možná mocí na Prahu táhna, každý odpor hned přísně potlačil: neb přijdeli tam bez pomoci, zahyne prý bez pomoci. Poslední rada osobnímu smyslu králowu líbila se lépe, i následowal jí.

18
Nov.

Dne 18 listopadu přitáhli král i králowna s wojskem swým do Prahy. Pražané nepřiwítali jich s plesáním, jako jindy obyčejně: očekávali s auzkostí všichni, co se stane. Někteří páni, jako bratři Heřman i Markwart z Lemberka na Jablonném, ano i Hynek syn páně Pótůw z Dubé, se statnými družinami dostawiwše se, nabízeli králi služby swé: ale i ti, co s králem byli přišli, newěřili nikomu z Čechůw, a král sám, domníwaje se, že w německém wojsku swém měl moci dosti proti všem nepřátelům, odbyl je od sebe s nemaudrým opowržením.⁴⁷⁸ Již dne 24 listopadu, ana zima se zmáhala, wytáhl do pole: nejprw ke Brandeysu nad Labem, pro zboření tam mostu, ježto se mu ale nepodařilo; potom proti Tadcům, twrzi náležité ku pro-

24
Nov.

478) Quia de Bohemis non confidebant, qui cum rege venerant, unde ipsos ad propria redire, eorum contempto servitio, permittebant. — Rex — auxiliis suorum Renensium putabat se quemlibet posse vincere inimicum etc. *Auloreg.* p. 359.

boštstwí Wyšehradskému, kteréž i dobyl; dále proti 1317 panu Zdislawowi ze Šternberka, jenž ale prosebně králi se předstawiw, přijat jest na milost; konečně, ku konci roku, obrátil se wálečně k jihu, proti panu Wilémowi z Landšteina, drzewšímu tehdáž i královský hrad Hlubokau w Budějowsku.

Když král po nepřátelsku tak rázně si počínal, nemohli také ti zůstatí nečinní, proti kterýmž moc jeho namířena byla. Přední páni této strany byli tentokrát: a) z pokolení Hronowcůw: Jindřich z Lipé se syny swými, Raimund a Jindřich z Lichtenburka, Hynek Berka z Dubé na Kladsku, Hynek mladší z Dubé, Albrecht z Dubé a Smil z Přibislawi; b) z pokolení Wítkowcůw: Wilém z Landšteina, Oldřich ze Hradce, a Sezima z Austí se bratrem swým; c) z Markwarticůw: Beneš z Michalowic, Beneš z Wartenberka se swým bratrem, a synové nebožtíka Ješka z Wartenberka; d) z Drslawicůw: Póta z Potenšteina se syny swými, Břetislaw z Risenberka, Protiwa z Litic a Mikuláš z Potenšteina; e) z rodůw ostatních: Albrecht z Žeberka, Ota z Bergowa, Albrecht purkrabě z Leisniku, Bawor ze Strakonic, Prkoš a Wilém z Heršteina, Zdeněk ze Šternberka, Hrabiše z Paběnic, Mutina z Dobrušky, Wilém z Egerberka, bratři Artleb a Jimram z Boskowic, Buz z Buzowa, Póta z Wildenberka, rytíř Friduš ze Smojna, a bývalý měšťan Kutnohorský Pertolt Pirkner, nyní pán na hradě Tempelšteině w Morawě. A ti všickni, nemajíce dosti na vlastní své síle, hledali ještě i u nepřátel krále Janových pomoci. Jindřich z Lipé s šesti zde jmenowanými pány zajew do Wídně ke Fridrichowi Krásnému, dne 27 prosince 1317 uzavřel s ním smlauwu jmenem celé strany své, kterauž jednota pánůw českých nabízela se mu ke službě

27
Dec.

1317 na neurčitý čas, on pak zawázal se jí ku pomoci s 500 oděnci, a byloliby potřebí, s celau swau mocí proti králi Janowi; také neměli páni wcházeti zase w mír s králem swým, leda pod wýminkau, aby knížatům Rakauským splněna byla summa zástawní, kterauž zápisem Spířským ze dne 17 září 1309 na Morawě sobě pojištěnau měli; kdyby jim ale smíření naprosto ne-
možným se stalo, měli uznati za krále Českého buďto Jindřicha wévodu Korutanského zase, aneb některého z bratří Fridrichowých.⁴⁷⁹

Štěstí wálečné králi Janowi proti Wilémowi z Landšteina nikoli nepřálo. Nemoha žádného jeho hradu dobyti, kázal, ne po kráľowsku, jen pleniti zboží jeho, tudíž hubiti swé vlastní poddané. Poněwadž ale plněním takowým utrpěly také sausední statky pana Petra z Rosenberka mnohonásobně, pán tento přišed do kráľowa ležení, prosil o ušetření swých lidí, nabízeje se také ku prostředkowaní pokoje. Ale král ukládal jemu wýminky tak těžké, že uražený takowým jednáním mocný pan Rosenberk přistaupil raději na stranu strýce swého, čímž i jednota páně z Lipé nabyla nowé znamenité posily.

1318 Po dwautehodním wzteklém ale marném zuření proti oběma Wítkowcům widěl se král nucena opustiti Budějowsko, a stihnul do Brna w Morawě dne 6 ledna 1318. Wolána jsauc od něho, přijela tam i kráľowna
21 Eliška z Prahy dne 21 ledna. W Morawě nacházela
Jan. se tehďáž i hlawní síla jednoty páně Lipowy; tam také boje krvawé opakowaly se na wšelikých místech téměř každodenně; sem i tam lítaje, aby účastnil se jich, král Jan ukazowal se býti wíce rytířem bažícím po dobro-

479) Zápis této smlauwy tištěn jest l. c. ap. Kurz p. 466—469.

družství, nežli panovníkem. A i tyto půtky neměly 1318 jiného účinku, nežli že chudina, pro neaurodu lonskau již krom toho hladem ztrápená, laupením, pálením a vražděním s obau stran konečně dohubena byla.

I jeli prawda, co sám opat Zbraslawský, pánům českým nehrubě přízniwý, seznává, že we všech těchto půtkách Jindřich z Lipé a jednotníci jeho nepřestávali utíkati se ku králi s prosbami o milost a pokoj: 480 není nesnadno pochopiti, kterak mohla té doby rozšířiti se a věřena býti powěst podiwná, že prý král ohlásil byl aumysl, wypuditi všecky Čechy ze země a osaditi místa jejich samými Němci. 481 Jen takové příčiny bylo ještě potřebí, aby w celém národu hněw zbuzen byl proti němu. Wůči domnělému tomuto nebezpečí společnému všickni pánové čeští, zapomenauce na všeliká swá záští saukromá, sešli se na pewném hradě Zwíkové, ježž tehdáž držel pan Rosenberk, ku poradě společné dne 2 února; i sám pan Wilém Zajíc 2 Febr. z Waldeka přijel tam také, a zapomenuw na dáwné swé záští proti Albrechtowi z Žeberka, 482 připojil se k jednotě saupeře swého Jindřicha z Lipé. Takž již nejedna toliko strana, nýbrž celý národ Český a Morawský stal se odpůrcem krále rytířského sice, ale lehkomyslného a zlau radau se zprawujícího.

480) *Chron. Aulae reg.* p. 362: Dicens, se non aliud quaerere, nisi gratiam et pacem. -- Nobiles ecce regem pro gratia obtinenda sequuntur, sed repelluntur etc. —

481) Rege existente in Moravia, fama fallax volare incipit in tota Bohemia, quia omnes Bohemos intendit excludere rex de terra. Hinc inter barones fit conspiratio, et auditur adversus regem maledictio a populo universo etc. *Id. ibid.* —

482) Za příčinau jakési mrzutosti swatební mezi dítkami obau rodůw. *Chron. Aulae reg.* p. 392.

1818 Wrátiw se ze Zwíkowa do Morawy pan Jindřich Lipský, postavil do boje moc mnohem silnější, nežli byla králowa; i donutiw tohoto zawříti se w opewněném Brně, jal se dobýwati města toho weškerým swým wojskem, rozmnoženým hojnými zástupy Rakušanůw i Uhrůw. Teprw takowé nebezpečí wida, spamatowal se král Jan: neb nyní teprw wyslyšel prosby Lipowy, a uzawřew s ním příměří, pustil ho k sobě do města na rokowání o pokoji. Ale když pan Jindřich řekl, že zawázán byl pojmauti do umluw swých i krále Římského Fridricha: král Jan rozhněwal se tak prudce, že přetrhl náhle všeccka wyjednávání, a chtěje z nebezpečí wždy rostaucího wywážnauti, opustil Brno ještě za příměří co nejrychleji. Přes Wysoké Mýto stihl i
27 s manželkau swau již dne 27 února do Prahy.

Febr. Takto z malicherného domáciho swáru dwau královských paní wywinula se nezahlauho půtka, ježto nabýwala důležitosti europejské. Neb již nejednalo se jen o wítězstwí té neb oné strany w Čechách, nýbrž o rozhodnutí, mělali moc rodu Lucemburského, a s ním krále Ludwíkowa přewaha w Římské říši, odolati autokům pocházejícím se strany Rakauské. Podařiloli se Fridrichowi Krásnému w boji nastávajícím wypuditi krále Jana z Čech a dostati králowstwí České na swau stranu, tedy bylo tím i jeho wítězstwí w Němcích pojištěno a pád domu Baworského stal se tudíž neodwratným. Ale práwě we kritické této době objewila se přewaha ducha krále Ludwíka Baworského: neb když Fridrich Krásný, chowaje se k událostem těmto netečně, jakoby se ho nic netýkaly, zajel si od nich pryč až do Štyrska, pospíšil král Ludwík naopak osobně ku pomoci spojence swého těžce ohroženého. Již ku konci
Mart. měsíce března přijel do Chebu, kamž král Jan i s man-

želkau wyjeli byli jemu wstříc, a na počátku dubna 1318 sprowodil je osobně do Lokte, aby we prospěch jejich ^{Apr.} sám wyjednáwati mohl s pány Českými.

Pan Wilém Zajíc z Wálděka zasadil byl němec-kému wojsku králowu ještě w poslední době ránu nej-citelnější. Když zajisté ono, táhnauc k Chebu, mezi Křiwoklátem a Žatcem dalo se do picowání, on při-kwačiw je náhle pobil a poranil množství, a ostatní rozplašiw, schytral 144 wěznůw, mezi nimi hraběte Oldřicha z Hanowa, Otu z Donína, Kunrata z Buches králowa maršalka i jiných osob znamenitých drahně. Nicméně byl to zase on, ku kterému králowé obrátiwše se, zwali ho k sobě do Lokte. Tam pak uzavřewše s ním, a skrze něho s celau zemí, příměří na tři neděle, prohlásili a wolali všeobecný sněm zemský k welikonoci nejprwé příští do *Domažlic*, města královskeho, tehdáž panu Zajícowi do zástawy zapsaného. Na to pan Wilém sám docházel ke všem náčelníkům šlechty české, k unluwám o příměří a sněmu je přemlauwaje.

Osobním přičiněním krále Ludwíkowým událo se na *sněmu Domažlickém* dokonalé smíření stran brojiw-ších potud proti sobě. Král Jan sám podáwal pánům českým milost, tolikrát prwé odpíranau, i obdržel zase ode všech nowau přísahu wěrnosti. Dle žádosti sněmowní pan Jindřich z Lipé postawen jest opět, co králůw podkomoří, w čelo finančního ministerstwa té doby, a král swěřil mu tudíž wrchní zpráwu všech věcí. ⁴⁸³

483) *Chron. Aulae reg.* p. 365: Ibi Henricum de Lipa, pridie suum adversarium, ex communi consilio nobilium rex regni fecit camerarium, eidem subjiciens totaliter se et regnum. To nemá rozumíno býti o auřadu nejw. komorníka zemského. jehož tehdáž nepřestáwal zastáwati Petr z Rosenberka.

1318 Také přísahal král Jan, že napotom nepowolá žádných Němcův branných do země, ani neposadí více nižádných cizozemcův na auřady, ale wyřizowati bude všecky obecné záležitosti jediné dle rady pánův českých. Tímto způsobem obnowen pokoj w zemi, odstraněny umluwy panské s domem Rakauským,⁴⁸⁴ a odwrácena záhuba, hroziwší oběma králům neméně, nežli zemi České. Král Jan zajel si z Domažlic hned s panem Rosenberkem na statky téhož pána w jižných Čechách, hawě se honbami a jinými kratochwílemi po celé tři

484) Neprawě winili proto někteří nowější spisowatelé (Kurz, Buchner, kníže Lichnowský a jiní) pány České, že se stali křiwopřísežníky naproti králi Fridrichowi Krásnému. Kdokoli pozorliwě přečte zápis jejich umluwy ze dne 27 Dec. 1317 (ap. Kurz p. 466), poučí se jak z obsahu, tak i ze slovy jejich, že páni wstaupili do ní wýslovně jen na dobu, pokud se jim tak hoditi bude („als verre vns lib vnd gut wert“). kterážto klausule „als verre das wert“ w listině té častěji se opakuje. Wždyť skutečně byla tam řeč i o naději jejich s králem Janem se smíření, pro kterýžto pád zawázali se byli podporowati jen Fridrichowo práwo k zástawní summě na Morawě, jakož 30 Mart. 1311 uznána byla, — čehož bohda také učiniti neobmeškali. — O nic podstatnější, ale příliš naivná byla žaloba opata Zbraslawského (p. 363), že páni nechtěli králi wrátiti jeho měst a hradův. (Mělit tehdaž w zástawě: Wilém Zajíc z Waldeka města Beraun a Domažlice, a hrady Křiwoklát i Přimdu; Petr z Rosenberka Zwikow, Jindřich z Lipé Žitawu, Hynek Berka z Dubé Kladsko, Wilém z Landšteina Hlubokau, Raimund z Lichtenburka Wranow w Morawě, Póta z Dubé Bezděz). Co pak bylby tomu říkal opat, kdyby král byl také od něho žádal, aby mu vydal Zbraslaw, Lanšperk atd.? Wždyť páni dostali je byli jen za weliké summy peněz do zástawy; a pan opat poučuje nás sám, že král Jan potřebowal vždy peněz více k jiným věcem, nežli ke splacowání (ssutí) zastawených statkůw korunních. —

neděle na místech, kde nedáwno wojsko jeho ještě 1318 zuřilo bylo mečem i ohněm.

Že na sněmě Domažlickým tak smířliwě si počínáno, to událo se s wětšího dílu následkem kromobyčejných swízelůw a neřestí, we kterýchž octnuli se byli jak w Čechách, tak i w Morawě země i národ. Za příčinau zajisté lonské neaurody a dlouhotrwalé domácí wálky byl we všech krajích rozmohl se hlad a mor tak krutý, že w běhu jednoho roku pohřbeno ku př. při jediném klášterním kostele Sedleckém do 30.000 lidí zemřelých, a že wůbec mrtwoly w zemi nekladeny wíce, jako jindy, do hrobůw, ale metány we-směs jen do šachet na to připrawených. W některých krajích zdiwočel byl lid tak welice, že jali se prý lapati jedni druhých a požirati se nawzájem. Od počátku swěta, tak prawilo se, neoctla se Česká země nikdy w tak strašné bídě a nauzi, jako tehdáž; — rok 1281 byl tedy již upadl do nepaměti. A však umluwami Domažlickými nastala i w tom ohledu hned znamenitá oblewa.⁴⁸⁵

A bylyli weřejné záležitosti swětské w Čechách před sněmem Domažlickým všelijak rozbauřeny, nechybělo ani w duchowním a náboženském žiwobyті národu hojných ústrkůw i neporádkůw. Nelze sice pochybowati, že Pražský biskup, *Jan z Dražic*, w hájení řádůw církewních dle prawidel wěku swého nic swau pilností sjíti nedal. Jisté jest, že bedliw byl jak práw, tak i powinností duchowenstwa swého, a býwaje

485) Die swědectwí Beneše z Weitmile wystaupila byla cena korce obilí až na 30 grošůw (téměř 10 zlatých we stříbře), ale po sněmě již padala uenadále i rychle, tak že o rok později týž korec prodáwal se po 1 groši.

1318 přísným proti rušitelům oněch, přihlédal neméně pilně ku konání těchto; svědčí o tom jak hojné klatby a interdikty od něho za příčinou škod na statcích církevních ukládané, tak i časté stesky duchovních osob samých, a zvláště mnichůw, že upřílišowal tytéž krutostí proti nim.⁴⁸⁶ A již té doby počalo vycházeti na jawo, co později w Čechách zobecnělo, že ti, kdo pro mravní poklésky od něho káráni byli, odpláceli se stíháním ho z domnělé neprawowěrnosti. Zmáhající se mravní porušenost a světáctwí kněžstwa dávaly již na počátku XIV století příčinu k plození a šíření se wszelkých sekt, hledících více ku pobožnosti křesťanské, nežli k wěrouce. Mezi nimi nejvíce prosluli byli tak řečení *pikharti* (Beghardi) a *bekyně* (Beguinae), jak w jiných zemích okolních, tak i zvláště w Čechách; wedle nich pak znamenati bylo jak sektáře *Waldenské*, tak i zbytky *Kathariůw* (kacířůw), jichžto naprawení aneb vyplnění bylo auřadům inquisitorským ještě se nepodařilo. Zpráwy, které došly potomstwa o církevních těch neshodách a rozbrojích, jsau netoliko chudé, ale namnoze i nezpráwné a z aumysla lživé, takže prawdy w nich doskaumati se těžko jest. Jen w jedné aspoň věci jawí se sauhlas prawdě podobný, že jak *pikharti* a *bekyně*, tak i dotčení sektáři, smýšlejíce nepřízniwě jak o snahách, tak poněkud i o učení hierarchie Římské, upadali tytéž w domnění neshodná s wěroukau církewní.

Zvláštní příhoda, potkawší r. 1318 biskupa Jana z Dražic, nabýwá i propůjčuje potřebného swětla o ne-

486) Wiz o tom zápisůw několikero w našem pojednání Ueber Formelbücher, II, na str. 172—181.

utěšených těchto poměrech. Jeden z předních ne- 1318
spokojencůw té doby, kanovník Vyšehradský Jindřich
z Šumburka, však nemanželsky zplozený, ⁴⁸⁷ jenž býti
chtěl proboštem Litoměřickým, utekl se byl před časem
ku papeži Janowi XXII s těžkými žalobami na dotče-
ného biskupa, wině ho, mezi jinými hříchy, předewším
ze zjewné přízně ku kacířům a z neposlušenství na-
proti papežské stolicí. ⁴⁸⁸ Wyprawował totiž, že w Praze
i w Čechách wůbec nacházelo se množství kacířůw,
ježto měli prý nad sebau jednoho arcibiskupa i sedm
biskupůw, pod nimiž pod každým stálo do tří set lidí,
wyznávajících rozličné bludy kacířské a scházejících
se prý nočně w jamách na kázání a ku páchaní
skrytých ohavností. Mezi nimi byl prý také lékař
jeden, jmenem Richard, jenž sepsal byl i zvláštní
knihu na obranu dotčených bludůw. Teprw k opěto-
wanému napomínání krále Jana nařídil prý biskup Jan,
aby ti bludaři od inquisitorůw sauzeni byli; a když
tito čtrnácte z nich obojího pohlawí odsaudiwše, co

487) *Francisci Prag. chron.* (pag. 105) nazývá ho: „Vitio in-
vidiae refertus malitiae auctor, fraudis inventor, pessimus
Duringus, Henricus Spurius de Sonburch, qui se gerebat
pro praeposito Litomericensi.“ — Episcopus — „cum prae-
dicto Spurio Henrico de Sonburch per XI annos exstitit in
actione.“ — Není pochyby, že muž ten obdržel byl papež-
skou dispensací, aby powýšen býti mohl na důstojenství
kněžské i prelátské. Opat *Zbraslawský* (p. 368) nazývá ho
virum legalem, in consiliis et negotiis regalibus praeci-
puum, — an byl i kancléřem královským.

488) Wykládá se to vše obšírně w breve papeže Jana XXII,
daném w Avinionu 1 Apr. 1318, jež důst. pan Beda Dudík
wypsaw z archivu Vatikanského, tisknauti dal we swém
Iter Romanum, 1855, II, 136—141.

1318 zjawné kacíře, aby světským auřadům ku popravě vydáni byli, auředníci biskupowi, k welikému pohoršení jak krále Jana, tak i obywatelstwa Pražského, (ježto prý aspoň toho lékaře upálena míti chtěli), násilím propustili je všecky na swobodu, an prý biskup veřejně o nich wyznával, že to byli samí hodní lidé.⁴⁸⁹ Nicméně kronika Zbraslawská učí nás, že oněch čtrnácte kacířůw a kacířek již roku 1315 w běhu jednoho měsíce w Praze skutečně upáleno bylo,⁴⁹⁰ — bezpochyby proti biskupově vůli, jenž prý některým z dotčených inquisitorůw i auřady jejich odjal. Druhá příčina žaloby Šumburkowy bylo proboštství Litoměřické, we kterémž

489) Ipsos tamen tantorum errorum abominatione foedatos, — appellat idem Pragensis episcopus bonos viros. — Fecit nonnullos ex eisdem haereticis captos — dimitti, aliquos vero mediante pecunia liberari, dictosque inquisitores ab inquisitionis officio revocavit. — *Breve cit.* pag. 138, 139. —

490) *Chron. Aulae reg.* p. 337: „Eodem anno (1315) in diversis partibus populi inventi sunt haeretici, qui obmissis et contemptis clavibus ecclesiae, in quibusdam conventicularibus latibulis confessionem suam aliis laicis facere sunt comperti; et de illis in sexu promiscuo infra mensem unum Pragae quatuordecim sunt cremati, plures accepta cruce agere poenitentiam promiserunt.“ — Jest i to důkazem neupřímosti Šumburkowy, že zamlčel popravu tuto, jakož pak celá jeho žaloba uznána konečně za křiwau; pročez tím méně spo- léhati se jest na podrobný jeho výklad kacířských bludůw českých. (Srown. naše pojednání „O stycích a poměru sekty Waldenské k někdejším sektám w Čechách“, w *Časopisu Č. Museum* 1368, IV, 3—32 a w *Radhostu*, II, 436—470, — kdežto přehlédli sme byli zpráwu kroniky Zbraslawské zde uwedenau). Powážení hodna jest tamtéž (pag. 367) zpráva k r. 1318: „Qualiter Begardi et Beginae per papam sunt deleti,“ o jejímžto spojení s při biskupa Pražského pochybowati nelze.

biskup Jan hájil Albrechta z Dubé, ačkoli Petr arcibiskup Mohucký a jak se zdá i král a králowna, byli by ho rádi Šumburkowi dopřáli. Následkem těch a takových žalob, podporovaných i s jiných stran, suspendoval papež Jan XXII biskupa Pražského w jeho důstojenství, i pohnal ho k saudu swému do Avinionu. Biskup Jan z Dražic, nadarmo snažiw se osprawedlniti sebe, donucen jest dne 9 máje 1318 opustiti Prahu a zabrati se osobně ke dworu papežskému, na němž pak tráwiti musel jedenácte let, nežli wrátiti se mohl zase do biskupství swého. Hlawního půwodce té i jiných neřestí, býwalého královskeho kancléře Jindřicha z Šumburka, oba přední páni čeští, Jindřich z Lipé i Wilém Zajíc, wrátiwše se ze sněmu Domažlického, společně dali zatknauti a několik dní na Křiwoklátě wěziti; odkudž odewzdán byw Oldřichowi lantkrabi z Leuchtenburka, po třech měsících wyplatil se na swobodu, aby za biskupem do Avinionu si pospíšiti a tam při swau proti němu wěsti mohl. Že pak církev česká nemohla ne-utrpěti tak dlauhau nepřítomností duchowní hlavy swé, rozuměloby se samo sebou, i kdyby o tom nedostávalo se určitých zpráv, jakož pak časem swým nastane nám o nich řeč další.

Naděje Čechůw, že král Jan, dostaw se w dosti autlém wěku na trůn Český, přiwykne záhy a bez obtíže obyčejům a mrawům i tužbám národu, který s ochotností a láskau přijal ho do lůna swého, a že časem znárodní i počestí se cele, — naděje ta nedocházela potud, a nedošla také později swého splnění; nepřestával zajisté nikdy cítiti se cizincem w Čechách, a taužiti netoliko po domowině swé německé, ale téměř ještě více po Francii, k níž pautaly ho hned od mládí osobní libůstky; aniž pak ukrywal se swým smýšlením

9
Mai.

1318 před světem. A bylyli mu Čechy již dříve nemilé, staly se mu zkušeností před sněmem Domažlickým nabyta ještě nemilejšími, když musel přísahau zavázati se, že propustí od sebe všecky Rýňany. W newoli nad tím počal již za svého pobytu s králem Ludwíkem w měsíci dubnu 1318 nabízetí jemu země koruny České směnou za jeho palatinat Poreynský.⁴⁹¹ Wyjednávání o tom, dalo se w takové tajnosti, že dlouhý čas ani králová Eliška o něm se nedowěděla. Jak mile ale nabyla známosti o návrhu tom, postavila se mu na odpor tak rozhodně a prudce, že konečně i král odřící se ho musel.

1319 Zmaření však té tak milé naděje dalo králi Janowi příčinu k newoli proti manželce jeho, které napotom nikdy cele přemoci nemohl. Počalť již i sám kloniti se na stranu její nepřítelkyně, Hradecké královný wdowy, a všímati sobě řečí panující královně nepřiznivých tím více, čím méně přirozená jeho lehkomyslnost warovala se výstupkůw, ježto s wěrností manželskau nedobře srownati se dali. Možné jest, že když o směně oné se jednalo, Eliška prohlásila se, že w nejhorším pádu chtěla by we spojení se synem svým, přirozeným země České dědicem, s jeho vlasteneckým pěstunem Wilémem Zajícem z Waldeka, i se všemi wěrnými Čechy, postaviti se we zjewný odpor proti

491) *Beneš de Weitmil* ad ann. 1318 p. 237: Rex Johannes, sua conjugē ignorante, tractavit cum Ludwico Bavaro de cambio regni Boemiae pro Comitatu Palatino Rheni, et super hoc dederat rex literas; et quia regina noluit consentire, ideo fuit suborta illa discordia. Že o tomto tajném jednání Petr opat Zbraslawský, jenž té doby kroniku swau psal saučasně s událostmi, nic newěděl ani nepowěděl, není se čemu diwiti.

skutku takowému. To ale donášelo se králi jako nějaké 1319
spiknutí králowny s pány Českými k tomu cíli, aby
on z Čech wyhnán a maloletý syn jeho na trůn mateř-
ských předkůw swých powýšen byl. Prudkým hněwem
uchwácen, přichwátal tudíž se zástupem branným do
Lokte, kdež králowna s dítkami swými bydlila. Do
hradu wstaupiw, kázal hned, aby posádka tamější,
opustíc místa swá na věžích a zdích, postaupila jich
lidem nowě od něho přiwedeným: a když oni, zaraženi
rozkazem tak nenadálým, octli se na rozpacích, kázal
hned střileti do nich, jako do nepřátel. Králowna ulekla
se náramně, domníwajíc se s počátku, že manžel její
snad smyslem se pominul: ale z klamu swého brzy
wywedena jest, když on nejen od nejwěrnějších jejích
služebníkůw a služebnic, ale i ode všech dítek ji od-
laučiw, do Mělníka ji poslal, kdežto se skrownau družinau
žiwot swůj w osamělosti tráwiti měla. Čtvero dítek
králowských, (nejmladšímu Přemyslu Otakarowi bylo
jen několik měsícůw), podrženo w Lokti, a nejstarší syn
Wáclaw (Karel) chowán co nějaký wězeň s dvěma
služkami w jakési temné komůrce, kdežto po dwa
měsíce nebylo mu swětla spatřiti, leda 'malau dírau
we zdi.

Nowé toto králowo unáhlení dalo příčinu nowým
krwawým rozbrojům w Čechách. Národ nemohl toho,
co dalo se w panowničí rodině, nadlauho nepowšim-
nauti sobě; ku paní a matce dwojnásob strádající neslo
se aučastenství hojnější a žiwější, nežli kdy hrdá
králowna byla si získati mohla. Pražští měšťané, jimž
nepořádný králůw žiwot stal se byl nejwíce obtíž-
ným, pomníce zase na dobrodiní někdy rodičůw a
předkůw králowniných, zwali ji, aby přišla zase pře-
býwat mezi nimi; zwoliwše z vlastní moci šestero

1319 předních měšťanůw ke zprávě věcí obecních i k udržení pořádku, a uklidivše všecky domácí rozbroje, zawázali se slibem společným, že králownu chrániti budou všeho dalšího příkoří a přičiňowati se co nejsnažněji o její s králem zase smíření. Však i někteří z předních pánůw Českých, jako Wilém Zajíc z Waldeka, Petr z Rosenberka i Wilém z Landšteina, přihlásili se w témže smyslu ke straně králownině. Král Jan, jemuž ruch tento w Praze líčen byl co nowé powstání měšťanůw, přichwátal hned pln hněwu z Brna, kdežto byl se nacházel, a sebrav rychle wojsko, dne 8 čerwence 1319, když brány Starého města před ním zawřeny byly, rozložil je we hradě a po Malé straně. Králowna Eliška teprw o jeden den dříve přijela byla také do Prahy, dávajíc se měšťanům do ochrany. Wěže s obau stran mostu postawené Staroměstští swým lidem silně hlídali.

Následowala tudíž wálka, jakowěž Čechowé ještě byli nepoznali: wálka mezi králem a manželkau jeho. Na štěstí netrwała dlauho. Dne 10 čerwence vytáhl 10
Jul. král z hradu se sedmi prapory a 300 přílbicemi, a přeprawiw se přes Wltawu proti klášteru Zderazskému, i zapáliw tamější stawení, obrátil se proti branám Starého města autokem. Mnozí měšťané octli se tu najednau w pochybnosti, byloli slušné postawiti se na odpor králi; proto bránilo se město jen slabě, a byloby se vzdalo ještě téhož dne, kdyby pan Wilém Zajíc z Waldeka, — „zajíc to se lwím srdcem“, jakož mu říkáno, — s malým hlaučkem swých bojownikůw byl nezachowal se tak hrdinsky, že odrazil všecky autoky. Nazejtří pak přispěl i pan Petr z Rosenberka jemu ku pomoci. Proto král pustiw od dobývání města, wrátil se do 18
Jul. hradu zase. Dne 18 čerwence ale stala se umluwa mezi stranami, o jejíchž výminkách nic nám více známo

není, nežli že král i králowna smířili se zase, a Pražané 1319 ze všelikých příčin králi znamenité summy peněz zaplatiti museli.⁴⁹²

Při posledních těchto událostech stáli byli po straně králowě netoliko Jindřich z Lipé a jiní páni čeští, ale již také Mikuláš mladší wévoda Opawský, krále Otakarůw nemanželský wnuk, jemužto král Jan již minulého léta (3 čerwence 1318) propůjčil byl Opawu w léno. Kníže ten měl dceru wévody Ratiborského za manželku, a líčí se wůbec co welmi statný mladý pán: ale w radě králowě wliw jeho trwal jen na krátce.

Když w měsíci srpnu 1319 welikomocný Brani-^{m.}
borský markrabě Waldemar (Wladimír?), předposlední ^{Aug.}
panovník z rodu Anhaltského, umřel byl bezdětek, a všichni okolní příbuzní knížata jali z bohaté jeho pozůstalosti dobýwati pro sebe každý co nejvíce možné bylo: přihlásil se také král Jan k nápadu oněch zemí Hornolužických, kterých někdy král Otakar II postoupil byl markrabi Ottowi Braniborskému co wěno sestry své Boženy. Nepodařilo však se nabyti, nežli jediného Budišínska, s městy Budišínem, Kamencem i Lubawau, jichžto pánem psal se již 31 srpna.⁴⁹³ We Zho-³¹
řelci předešel ho swak jeho, Jindřich wévoda Jaworský ^{Aug.}
a Fürstenberský, jenž po matce své, rozené markrabině Braniborské, wolal se k témuž nápadu. Aby zjednal průchod práwu swému, wyprawil se král Jan již na počátku měsíce září z Prahy se 300 přílbicemi do pole.^{m.}
^{Sept.}

492) Chron. Aulæ reg. p. 374. Dle wymazaného zlomku w půwodním rkp. biblioteky Vatikanské (wiz Italien. Reise p. 56) bylo těch peněz neméně než 13,000 hřiwen stříbra.

493) We dwau listinách toho dne daných, ežto chowají se w českém korunním archivu.

1819 S ním táhli do války té osobně Mikuláš wévoda Opawský, Petr z Rosenberka, Wilém z Landšteina, Hynek Berka z Dubé, Tiema z Koldic, bratři Fridrich, Heřman a Fricek z Šumburka, Beneš z Michalowic, Oldřich z Žebráka a Friduš ze Smojna. Nejprvé obrátil se král proti nejbližšímu saupeři, wéwodowi
 22 Sept. Jaworskému: ale již dne 22 září ukončen boj smluwau w ležení u Olešnice uzavřenau, kterauž wévoda Jindřich odřekl se všeho práwa k Budišínsku, Lužici a zemi Lubuské s městem Frankfurtem nad Odrau we prospěch krále Jana, za to ale obdržel Zhořelec a Lubno k dědictwí, Žitawu pak do zástawy za 19,000 hřiwen stříbra wěna swé manželky (na místě wěnných měst českých). ⁴⁹⁴ Obywatele země Budišínské slíbili králi wěrnost a poslušenstwí, a i král Ludwík potvrdil později (13 září 1320), s propůjčením na to léna obyčejného, koruně České dědictwí té země opět. Ale daremné bylo všecko úsilí, nabyti ještě něčeho více z pozůstalosti oné. Města Kubína nemohl byl král dobyti, a Sonnenwalde po dwauměsíčním držení odjato mu zase.

Ještě před návratem krále Jana z Lužice vytáhli na rozkaz jeho branní zástupové čeští do Bawor, wedením pana *Wiléma Zajíce z Waldeka*, králi Ludwíkowi na pomoc proti wéwodům Rakauským. Při výprawě této, když mezi lidmi jeho a purkrabowými

494) Swědčí o tom dvě listiny wévody Jindřicha ze dne 22 Sept. 1319 w archivu České koruny a u Ludewiga V, 536—7, pak jiná ze dne 4 Jan. 1337 tamtéž a u Ludewiga VI, 11. Chron. Aulæ reg. p. 376. Jan z Guben in Script. rer. Lusatic. 1839, I, 7. Peschek Geschichte v. Zittau, I, 339. Žitawu vyplatil byl král Jan teprw 3 Sept. 1319 od Jindřicha z Lipé, daw mu za ni Krumlow Morawský.

z Normberka w Dachowě strhla se půtka, pan Wilém 1319 Zajíc poraněn jest tak těžce, že o týden později smrt odjala ho Čechům, kteříž všichni ho welice litowali, zvláště pak králowna Eliška, jejížto byl podporau nej-mocnější a nejwěrnější. ⁴⁹⁵

Žalostnau smrtí tau zbawen byl pan *Jindřich z Lipé* jediného saupeře, požíwajícího tolik moci a wáznosti w zemi, že působením a wliwem swým jemu odoláwati mohl. Od té doby rozhodowal on vše tím neobmezeněji, čím wětší byla králowa k němu důwěra; takéť wyznamenáwal ho král tak welice nade všecky pány říše swé, že i jednu ze swých příbuzných, Anešku z Blankenheima, dal k manželstwí nejstaršímu jeho synowi, Jindřichowi Železnému. Takéť odewzdáwal obyčejně jemu, aneb synům i přátelům jeho, nejvyšší zpráwu země, kdykoli ubíral se do milowaného swého Poreyní. A poněwadž pobytu jeho tam bylo brzy wíce nežli w Čechách samých, můžeme pana Jindřicha z Lipé považowati w době té za skutečného wladaře Českého. Ještě před koncem roku, dne 28 prosince 28 1319 wečer, opustil král Jan z nenadání potichu Prahu Dec. i Čechy s newalným komonstwem, do Lucemburska pospíchaje, kdežto pak zůstal přes celý rok následující 1320. Na štěstí nebylo tenkrátě zemi trpěti nepřítom- 1320 ností králowau. Neboť tu dobu, kde on tráwil čas swůj

495) Sauwěká píseň žalostná o smrti pana Wiléma Zajíce wydána jest od Wácl. Hanky we Starobylých skládaních 1823, str. 243—46. Tělo jeho pochowáno jest w Augustinském klášteře na Ostrowě, jejž Oldřich Zajíc jeho děd r. 1263 byl wystawěl. (Chron. Aul. reg. p. 375.) Srown. krále Ludwika listinu ze dne 23 Jul. 1322 ap. Oefele, II, 138. — Zbyněk Zajíc, zakladatel hradu i předek rodu z Hasenburka († 1368), byl jeden z pěti synůw páně Wilémowých. —

1320 w malicherných půtkách a bojích s poreynskými sausedy swými, země Česká i Morawská zotawowaly se patrně, jak neobyčejnau w létě 1320 aurodau, tak i maudrau, sprawedliwau a silnau vládau páně Lipowau.⁴⁹⁶ Auplné ukojení domácích rozbrojůw a bauří událo se následkem blahodárných nálezůw na sněmě Domažlickém usnešených, a od té doby wěrně i stále zachowáwaných.

A to, co král po swém rowně nenadálém dne 1321 9 února 1321 do Prahy návratu předsebral, nemohlo 9 Febr. ještě wnukati národu té žádosti, aby on otěží vlády nikdy nepauštěl z rukau. Celé jeho tehdejší působení obmezowalo se⁴⁹⁷ slawením neblahého turnaje a nezdárným diplomatickým wyjednáwaním. Již přede dvěma léty (1319) powolil byl přání některých mladých pánůw a swé vlastní libůstce co do her rytířských na ten způsob, že we všech okolních krajinách ryčně ohlásiti dal úmysl swůj, obnowiti w Praze slawnau někdy

496) *Chron. Autae reg. p. 377*: Heinricus de Lipa, per Johannem regem regni totius capitaneus et tutor constitutus, pacem in regno competenter ordinat, divino adminiculo adjutus. — Revixit gens misera et exultat etc. — W ústech politického protiwníka nabývá chwála takowá tím wětšího významu. —

497) Nebyloby tomu tak, kdyby prawda bylo, co wyprawuje Hájek k r. 1321, že wrátiw se z Lucemburka král, nawedl k tomu pány České, aby desky zemské „napraweny“ byly; po čemž nowější spisowatelé, zejména také Pelcel i Pubička, dáwají králi Janowi tu čest, že byl zakladatelem desk zemských we králowstwí Českém, — jak mylně, to čtenářům našim již známo jest (srown. nahoře knihu VI, str. 11—12). Hájek i spisowatelé po něm dali se tím klamati, že před zhořením desk zemských r. 1541 nejstarší tam chowané kwaterny (Primus Zdislai etc.) počínaly rokem 1320 (nikoli 1321), starší pak pro swau wetchost již uklizeny byly a veřejnosti nepřístupny.

Artušowau tabuli okrauhlau, k nížto sezwal wšecky 1321 hrdinné turnajniky swého věku: ale když došel byl den sw. Jana k tomu naznačený, nedostawil se nikdo, a celá věc poslaužila byla jen nepřátelům k posměchu. Nyní podobný úmysl zdařil se w ten způsob lépe, že dne 24 února 1321 skutečně odbýwal se slawný 24 Febr. turnaj na hlawním náměstí starého města Pražského: ale pro krále skončil se welmi bolestně a smutně, an spadnuw s koně, od jezdcůw we blátě tolik pošlapán jest, že strašně utýraný sotwa při žiwobyті zachován byl.

O nic zdárnější nebyla diplomatická wyjednávání tohoto roku. Sestra jeho Beatrix, kterau r. 1318 dal byl Uherskému králi Karlowi k manželství, umřela byla již w měsíci listopadu r. 1319 opět, a přátelství obau královsckých swakůw skrze ni způsobené trwalo tak krátce, že král Karel již r. 1321 obnovil zase předešlé swé s Rakauskými panowniky spojení. Proto králi Janowi owšem potřebí bylo starati se jinde o spříznění, a hledati u knížat sausedních nowé auwazky příbuzenství. Sešed se w měsíci dubnu 1321 s králem Ludwíkem w Chebu, dal mu plnau moc, aby uzavřiti mohl o snaubení Janowy dcery Markety s wéwodau Jindřichem, synem Otty Dolnobaworského, též sestry jeho Marie s wéwodau Jindřichem Korutanským, a dále syna jeho Wáclawa (Karla) se dcerau téhož Jindřicha Markétau, příjmím Maultasche. Ale žádná z těchto unluw nedowedena ku konci swému. Krásná kněžna Marie, wychowáwaná w Čechách pod dohledem králowny Elišky, zdráhala se naprosto přijmouti starého widowce Korutanského za manžela, k nemalé mrzutosti bratra swého, jenž proto musel ohlédati se we pokrewenství swém po jiné newěstě pro někdejšího protiwníka

1321 swého.⁴⁹⁸ Zatím dne 23 čerwna 1321 opustil Čechy podtají zase, swěři w zpráwu jejich swému swaku, kní-
žeti Boleslawowi Lehnickému, příteli pana Jindřicha
z Lipé.⁴⁹⁹

Zdárnější byla wyjednávání podobná léta násle-
1322 dujícího 1322, kdežto král Jan w měsíci čerwenci opět
do Čech wrátil se. Welenadějná sestra jeho Marie
24 zasnaubena jest, a dne 24 srpna i skutečně oddána,
Aug. Karlowi Krásnému králi Franskému; prworozenau dceru
swau Marketu, teprw dewítiletou, zasnaubil sám dne
12 12 srpna Jindřichowi, nejstaršímu synu Dolnobawor-
Aug. ského wévody Štěpana; také druhorozená Jitka usta-
nowena jest za budaucí manželku mladého Fridricha
Mišenského markrabě, i odwezena hned na hrad Wart-
burk, aby tam pod dohledem staré markrabiny wycho-
wávána byla. Králowna Eliška, kteréž manžel její
tenkráté nejen zanedbával, ale zastawi w i stolní její
statky, zaumysla i nauzi trpěti nechal, odebrala se s nej-
starší swau dcerau do Bawor, tam w Kaubě wedauc
dwůr nehojný sice, ale dosti slušný.

Zápas o Římské králowstwí již od r. 1314 mezi
králi Ludwíkem a Fridrichem wedený došel roku 1322,
přičiněním hlawně krále Českého, konečného rozhod-
nutí. Oba saupeřowé wytáhli do pole wší swau a přátel
swých mocí; králi Fridrichowi pomáhalo znamenité
vojsko z Uher, kdežto ku králi Ludwíkowi dostawil
24 se kwět českého rytířstwa. Již dne 24 září wojska obě
Sept.

498) Zápisy o tom u Oefele, II, 137. Srown. Johannes Victorien-
sis ap. Böhmer, I, 390.

499) Za tohoto wladaření Boleslawowa w Čechách zemřela man-
želka jeho Markéta w Králowé Hradci 27 Mart. 1327, a
pochowána wedle otce swého we Zbraslawi.

blížila se k sobě w Bawořich na řece Jině w okolí 1322 Mühlfeldu i Ampfinku: ale čekala ještě na další posilu, a král Fridrich zvláště na chrabrého bratra svého Leopolda, jenž ze Šwábska přispěti měl s haufy silnými. Když ale dne 27 září pod večer králi Ludwíkowi přibylo 27 drahně lidu branného, nastupoval přede vším král Jan Sept. na swedení bitwy rozhodné nazejtří, pokud ještě obě vojska rakauská w jedno strhnauti se nemohla. 500 Jemu tedy poručil král Ludwík jak potřebné příprawy, tak i wrchní vedení celého vojska w bitvě nastávající, sám umíniw neaučastniti se jí osobně. 501

Dne sw. Wáclawa dědice Českého (28 září) časně 28 z rána král Jan, po slyšení mše a přijímaní swátosti, Sept. wedl lid swůj do bitwy, k udatnosti w boji ho napomínaje. U něho byli jeho zeť, Dolnobaworský kníže Jindřich, Slezský kníže Bernart, Ludwík Normberský purkrabě a mnozí hrabata i šlechtici z rozličných zemí; hrabě ze Schlüsselberka we Francích nesl říšskou korauhew se strany krále Ludwíka. S druhé strany říčky Isen stáli proti nim král Fridrich s bratrem swým Jindřichem, arcibiskup Salcpurský a mnozí udatní

500) *Monach. Fürstenfeld. chronica* ap. Böhmer, I, 61 (ap. Oefele, II, 552): Ideo ante adventum ducis Leupoldi rex Bohemiae strenue agens proelium maturavit, ut ipso absente fratres suos de Austria facilius superaret.

501) Že w bitvě u Mühldorfu král Jan byl wrchním welitelem weškerého vojska krále Ludwikowa, to wyswitá patrně ze slow pramenůw nejbližších (*Anonymi Narratio de proelio* etc. ap. Pez, I, 1003; *Monach. Fürstenfeld. l. c.* p. 61—62; *Joh. Victoriens.* ap. Böhmer, I, 394—5), a žádná zpráva sauwěká neklade nic na odpor. Pozdějších bájek baworských o rytíři Schweppermannowi a jeho wejcech wywracowati nám nepotřebí.

1822 bojovníci. Král Jan postavil svůj lid tak, že Fridrich nemohl déle vyhnauti se bitvě. První obořili se, autokem až příliš prudkým, Čeští haufové, a král jejich u prostřed nich, na hlavní oddělení vojska nepřátelského, na výšinách rozložené: potkali se však s odporem velmi srdnatým, zvláště od krále Fridricha samého, jenž toho dne dával příklad hrdinství celému vojsku svému. Proto bitwa stala se nad míru krvawau; přední hrdina český, pan Plichta z Žirotína, jenž od mládí co bojovník válek milowný hnal se byl do všech bitew, které za jeho času kdekoli w Europě, i až do Anglie, swedeny jsau, proslawil se i zde udatenstwím téměř zázračným. W umělém brnění svém šiky nepřátelské po dwakráte prý rozraziw, probil se pokaždé bez úrazu ku králi svému nazpět; při třetím odważliwém pokusu takowém kůň jeho umdlen jsa padl, a hrdina tu na místě umlácen jest od přemnožství rozkacených nepřátel.⁵⁰² Wedle něho wyznamenal se w boji zvláště Heřman z Miličina. Předce však nepodařilo se Čechům, wytisknauti nepřátely ze zistného jejich postawení; teprw když jich již do pěti set bylo padlo, a král sám, s koně swržen w největším nebezpečí byl se octnul, obrátili se stranau, a posileni jsauce čerstwými haufy wévody Jindřicha, obnowili boj odtud s prospěchem. Rozhodnutí však toho dne spůsobil purkrabě Norm-

502) Così mimořádného dowedl tu jistě proslawený ten hrdina, sice by smrt jeho w bitvě té byla nestala se předmětem powěstí národních; a nejen kronika Zbraslawská, nýbrž i kanowníci František Pražský a Beneš z Weitmile, mluwíce o wálce té, dotýkají přede vším té smrti. Naproti tomu Hájkůw popis bojovníkůw českých té doby smyšlen jest naprosto. Mrtwola páně Plichtowa pochowána slawně w panenském klášteře Týnci od něho založeném.

berský, an za tuhé bitwy obešed nepřátely stranau, 1822 s čerstwými haufy od zadu na ně dorazil. Rakušáci, spatřiwše pochod jeho, domníwali se byli s počátku, že kníže Leopold, od nich tužebně očekáwaný, blížil se k jejich pomoci: ale wywedeno bywši z omylu, celé wojsko jejich octlo se w panickém zděšení. Pomocné haufy Uherské daly se prwní na autěk, a po nich i Salcpurský arcibiskup s biskupy Pasowským a Lawantským. Král Fridrich i s bratrem swým Jindřichem i s 1400 šlechtici a rytíři upadše w zajetí, wedeni jsau ku králi Ludwíkowi, jenž udatné protiwníky a strýce swé po takowém obratu owšem „rád uhlédal“. Wítězství bylo sice draze kaupeno, ale bylo auplné i rozhodné; kníže Leopold přišed pozdě, nemohl wíce pokusiti se o jeho zvrácení. Dle domnění Čechůw swatý Wáclaw český dědic, jehožto památka toho dne se slawila, pomáhal byl krajanům swým w boji; proto k jeho cti postawena později kaple na bojišti.

Když pak král Jan a Čechové tak podstatně přičinili se o upewnění královské moci Ludwíkovy w Německé říši, byloť owšem slušné, aby také on jim za to wděčným se býti prokázal a koruně České propůjčil se nějakau náhradau za utrpené škody. W radě hned nazejtří po bitvě držané w poli u Ottinku přirek, jednoho z obau vysokorodých wěznůw, wévodu Jindřicha, králi Českému, sám sobě krále Fridricha pozůstawiw, jehož i tudíž na swůj hrad Trausnici nad Nábau nedaleko hranic Českých odwezti dal. Brzy potom oba wítězové do Řezna, kdežto král Ludwík zástawu města i země Chebské již před 8 léty slíbenau dne 4 října konečně (nyní we 20,000 hřiwen stříbra) splnil, a nad to města říšská Altenburk, Cwikow a Kamenici w 10,000 hřiwnách, též částku cla říšského

4
Oct.

1322 w Bacharachu Čechám zastawil, obé netoliko náhradau za náklad a škody, ježto král Jan w té wálce byl podstaupil, ale také splátkau za starší dluh 120 tisícůw liber drobných peněz, za kterýž jemu již dříve (1320) do zástawy dal byl částku dotčeného cla w Bacharachu a hrady Stalberk, Stalek, Braunshorn i j. w. Dále slíbil král Ludwík, že budaucímu zeti krále Janowu, Fridrichowi mladšímu markrabi Míšenskému, propůjčí léna říšská w Durinsku, Míšni a Osterlandu, jakmile pro ně si přijde, a twrdil již napřed wše, čehokoli král Jan dosáhne na wězni swém za wýkup atd., začez

11 Oct. král Jan ještě dne 11 října w Řezně přiznal se k záwazku, wrátiti jemu Bacharach a hrady dotčené, jakmile mu summa zástawní splacena bude.⁵⁰³ Od té doby Chebsko zůstalo téměř bez přetržení při koruně České až po dnešní den.

Když po tak wítězném boji král wrátil se do Prahy zase, lid přiwítal ho dne 18 října s plesáním. On ale

18 Oct. zpomínaje na swau milau otčinu, wyřídil některé potřeby co nejrychleji, poslal jatého knížete Jindřicha na hrad Křiwoklát k ostříhání, a ustanowiw Jindřicha Železného, nejstaršího syna páně z Lipé, za náměstka swého

11 Nov. w Čechách, pospíchal již dne 11 listopadu zase do swého Poreyní.

Když kníže Jindřich co wězeň poprwé octnul se na Křiwoklátě, udála se tam příhoda dle saudu lidí sauwěkých welice památná. We hlawní síni hradu toho dal byl někdy král Přemysl Otakar II postawiti znaky z kamene uměle wytesané všech zemí, nad kterýmiž byl panowal. Nyní tedy w okamžení tom, co kníže wkročil do síně, znak země Rakauské spadnuw před

503) Srown. Böhmerowy regesta l. cit. str. 23, 28, 186, 187.

nohama jeho na zem, roztřískal se na kusy; jen kousek 1322 jeho zůstal na stěně wiseti.⁵⁰⁴ Mezi svědky, ježto patřili na skutek ten, nacházel se i šestiletý králewic Český Wáclaw (Karel). Výklad zjewu takowého byl na snadě. Weliká moc i síla Rakauská byla se rozpadla, aspoň na dlouhý čas.

Ale obáwaní se moci této slaužilo bylo 'právě za auwazek, jenž Bawory a Čechy dosawad pojil byl ku přátelstwi. Minuloli ono, uwolnilo se i toto pomalu, ba dlouhau řadau událostí politowání hodných, o kterýchž wyprawowati budeme, proměnilo se až i we kruté nepřátelstwi.

Beze wší pochybnosti byl to král Ludwík, jenž 1323 prwní zawinil proměnu takowau. Možná sice jest, že to nestalo se jeho náwodem, když mladý markrabě Fridrich Míšenský, pohrdnuw snaubenau sobě Jitkau Českau, poslal ji otcí jejímu nazpět: králowská však rodina Česká nemohla nepocítiti w tom urážky, že Ludwík, daw mu bez prodlení jedinau dceru swau Mechtildu za manželku, nerozpakowal se takorčka pochwáliti markrabůw newděk a úkor strojený kněžně České.⁵⁰⁵

504) *Benessii de Weitmil* lib. II, p. 233: Cum Henricus, dux Austriae, captivus palatium castris ejusdem ingrederetur, clenodium, quod erat ibi depictum multum sumptuose et in summitatibus testudinum clypei terrarum, quibus olim rex Otakarus praefuit, positi erant de opere sculpto et sumptuoso: ecce in ipso ingressus sui momento clypeus terrae Austriae, cunctis videntibus, ante pedes principis captivi cecidit in terram, et omnino in casu conteritur in partes minutas. Verum tamen in summitate testudinis ejusdem clypei pars parva in signum tanti miraculi remansit, quae haeret ibi usque in hodiernum diem.

505) Wyjednávání o zasnaubení markrabě Fridricha s Mechtildau konala se mezi králem Ludwíkem a Alžbětou matkou Fridri-

1323 A nemeníší záwadau přátelstwí stalo se i to, že král Ludwík na sněmě říšském s jara 1323 w Normberce odbywaném propůjčil, po příkladu swých předchůdcůw Rudolfa I i Jindřicha VII, vlastnímu synu swému Ludwíkowi osiřelau zemi Braniborskau, ač ji dříve byl králi Janowi připowídal.⁵⁰⁶ Události ty newedly sice ještě přímo k roztržce: ale uwolniwše pewné před tím swazky mezi králi, způsobily to, že každý z nich dbal napotom již nikoli o jejich společné, ale jen o své vlastní prospěchy.

Zatím bezohledné krále Ludwíkowo po wítězstwí u Mühldorfu sobě počínání zbudilo mu brzy nepříteli mnohem powážliwějšího a nebezpečnějšího, nežli kdy Fridrich Rakauský byl se státi mohl. Papež *Jan XXII*, jenž za příkladem předchůdce swého Klemensa V sídlo

chowau osobně již 25 Januar. 1323 w Řezně (dle zápisu we státním archivu Baworském); a 7 máje potom dal již Ludwík Fridrichowi w Normberce s investiturau spolu dceru swau za manželku. Srown. Böhmerowy regesta str. 33 a Aettenhofers Geschichte von Bayern we přidawcích n. 32.

506) *Pulkawa* ap. Dobner, III, 278: Promiserat Lodvicus Johanni regi ob meritum tanti juvaminis Brandenburgensem marchiam . . . in feodum conferre, et civitates Altemburg, Czwikau et Kemnicz pro certa pecuniarum summa cum titulo pignoris obligare, datis literis et vallatis promissionibus super eo: quas quidem promissiones et literas habita victoria Ludovicus minime adimplevit; nam marchiam Brandenburgensem Ludovico filio suo contulit, et praefatas civitates marchioni Misnensi, cui filiam suam dedit in conjugem, titulo pignoris obligavit. — *Johannes Victoriens.* ap. Böhmer, I, 399, ap. Pez, I, 926: Johannes — Ludovico institit, ut *juxta promissa* memoretur suorum laborum, et uni filiorum suorum dominium conferat supradictum (march. Brandenb.), cum ad idem ab incolis quibusdam fuerit advocatus. Quae petitio locum non habuit etc. —

swé již neměl w Římě, ale w Avinionu, téměř u pro- 1323
střed Francie, byl dosawad žádného ze dwau saupeřůw
neuznáwal za krále Římského, ale považował trůn
císařský za uprázdněný smrtí Jindřicha VII, i osobował
sobě práwo náměstenstwí říšského, zvláště nad Italií,
jež na místě swém wésti poručil uznanému manowi
swému, Neapolskému králi Robertowi. Papežské wojsko
s pomocí Francie potýkalo se s Gibelliny w horní Italii,
zvláště s Visconti w Miláně, dlauho bez patrného pro-
spěchu. Když ale r. 1323 štěstí wálečné bylo jim pří-
zniwější, a kardinalu legatowi Bertrandu z Pojet bez
mála byloby se podařilo, zmocniti se Milána nad míru
důležitého: tu odhodlal se král Ludwík přispěti sauze-
nému městu a Gibellinům italským wůbec pomocí,
která donutiwši kardinala legata k ustaupení, zmařila
na dlauhý čas weškery naděje o rozšíření moci a pan-
stwí Welfůw. Papeže proměna ta dojala tak welice,
že manifestem dne 8 čerwence 1323 na kostelní dwěře 8
w Avinionu přibitým odpíral králi Ludwíkowi důsto- Jul.
jenstwí a práwo královske w Římské říši, zapowídal
mu předběžné všelike skutky panowničí, a wyhlásiw
za neplatné vše, cokoli potud byl nařídil, zapowídal
wšem poddaným říšským, poslauchati jeho we věcech
říšských, pokud zwolení jeho na trůn říšský od stolice
papežské nebylo náležitě proskaumáno ani stwrzeno.
Když pak král Ludwík proti těmto tak mimořádným
pretensem ohražował se protestacemi a odwoláwaním
se ke všeobecnému konciliu, Gibellinůw přitom
hájiti nepřestáwaje: papež w roce následujícím několi-
krát dal jeho i každého, kdoby jeho poslauchati aneb
jemu pomáhati chtěl, do klatby církewní. Tím způsobem
wypukly mezi císařem a papežem opět půtky tak kruté,
jakowých od doby Staufowské wíce wídati nebylo.

1323 W boji nowě nastalém papež Jan XXII spoléhal se nejwíce na pomoc od Franského krále *Karla IV*, přijmím *Krásného*, jemuž osobně welice oddán byl. Král Franský byl té doby bez odporu nejmocnější panovník europský: netoliko za welikostí a ujednoceností vlastní swé říše, ale také za příčinou odwislosti od něho, do kteréž upadli byli králowé Angličtí, Uherští a Neapolští, ba i sám dwůr papežský od té doby, co we Francii se byl usadil. Jan XXII dáwal mu naději k dobytí nadto i císařské koruny samé, budeli jen chtíti pomáhati k sesazení a vypuzení Ludwika Baworského. Králi Franskému návrh takowý přicházel sice dosti wděk: ale nechápal se ho s takowým důrazem, jakowého bylo potřebí, aby došel cíle.

Mezi králem Franským Karlem IV a Janem králem naším panowaly přátelské poměry hned od počátku: ale r. 1322 wdáním se krásné Marie Lucemburské, Janowý sestry, za Karla IV, staly se ještě laskawější a nabyly tím wětší pevnosti. Král Jan, maje předewším zalíbení we Francii a w jazyku francuském, tudíž raději a déle bawiwal se w Paříži, nežli we hlawním městě říše swé.⁵⁰⁷ Tam w měsíci dubnu 1323 kázaw přiwesti také nejstaršího syna swého, nyní sedmiletého *Wáclawa*, odewzdal ho sestře swé královně

507) Není neprawdiwé ličení, jež J. Michelet dal o tom we swém „Précis de l'histoire de France“ (1838) w ta słowa: Le fameux Jean de Bohème, de la maison de Luxembourg, déclarait ne pouvoir vivre qu'à Paris, le séjour le plus chevaleresque du monde. Il voltigeait par toute l'Europe, mais revenait toujours à la cour du grand roi de France. Il y avait là une fête éternelle, toujours des joûtes, des tournois, la réalisation des romans de chevalerie, le roi Arthur et la table ronde.

Franské k vychování. Za příčinou toho udáváno 1323 jeho bohdá zdárnější učení se na dvoře Franském: ale již tehdaž pravili mnozí ne bez důvodu, že král Jan jen vzdálení chtěl syna svého z Čech, aby stawům Českým, již welice nespokojeným, nezalíbilo se, posaditi ho na otcově místě na trůn Český, tak často i dlouho cele opauštěný. Mladý králewic nabył brzy u vysoké míře lásky všech králowských swých příbuzných we Francii: poněwadž ale jmeno jeho „Wáclaw“ nedocházelo w kruhu jejich obluby, udělil mu král Franský při biřmowání vlastního svého jmena (*Karel IV*), kteréž pak on i podržel po celý život swůj.

Wliw politiky francauské na českau zjewil se již při jednání o propuštění na swobodu Jindřicha wévody Rakauského. Wězeň tento, byw již před nowým rokem zproštěn okowůw swých na hradě Křiwoklátě, ⁵⁰⁸ wrátil se do Rakaus, aby sklonil bratry své ku přijetí oněch wýminek (nám neznámých), ku kterým zawázal se byl

508) „Henricus — vinculatus ferreis compedibus per ebdomadas octo in castro jacuerat Burgelino“, prawí *Chron. Aulae reg.* p. 388. Když někteří nowější letopisci němečtí brali sobě z těchto slow příčinu, kárati onu prý „slawische Härte“, kterau kníže ten na Křiwoklátě chowán byl, dokázali tím jen swau newědomost a obyčejnau nechut ke Slowanstwu. W obyčeji XIV století byly „wězení“ a „pauta“ věci od sebe nerozdílné; nikdo nespátřowal w nich nějakau neprawost anebo ukrutnost; i korunowané krále, ježto jati byli we wálce, wídati bylo někdy w pautech, a dle swědectwí mnicha Fürstenfeldského i Albrechta Štrasburskeho knížata jati u Mühldorfu sami diwili se tomu, že necháni jsau na žiwě. Pulkawa psal naproti tomu (p. 278) o Jindřichowi: — quem in castro suo Burgleis, in quo Wenceslaus aliter Carolus primogenitus ejus residebat, sub honesta mandavit captivitatis custodia custodiri. —

1323 za příčinou oswobození svého; když ale bratři jeho zawrhli ony výminky, on dobrovolně, z pauhé věrnosti rytířské, vrátil se opět do zajetí svého (dne 24 února 1323). Nyní pak byl to především Franský král Karel IV, jenž domlouval králi Janowi, aby neodkládal srownati se přátelsky s Rakauskými wévodami; ⁵⁰⁹ a k témuž přimlouval se i Karel Robert král Uherský, bezpochyby ve srozumění se strýcem svým králem Franským. Když tedy dne 25 července král Jan vrátil se zase do království svého, umluwen jest jeho sjezd se králem Uherským a wévodami Rakauskými na hranicích jejich zemí ke dni 24 srpna, jenž pak o dvě neděle později skutečně držán jest: Jan přijel do Hodonína, hraničného města svého na řece Moravě, král pak Uherský a wévodové do Holiče, místa s druhé strany řeky sotwa o hodinu cesty odtud vzdáleného. Tu pak dne 18 září 1323 prostředkowáním krále Uher-
25
Jul.
24
Aug.
18
Sept.ského následowalo auplné panowníkŭw smíření. Wévodové Rakauští wrátili králi Janowi zastawená jim od r. 1311 města Morawská Znojmo a Podiwín i se všemi listinami, které již od r. 1306 podávaly jim jakékoli práwo neb čáky ku panování w Čechách; dále pak přiznali se Čechům ke dluhu 9000 hřiwen stříbra, jakožto záškodného a výkupu netoliko za wévodu Jindřicha, nýbrž i za všecky ostatní Rakušáky, ježto s ním spolu jati a propuštění byli. Až do splacení dluhu takowého zastawili sami králi Českému města swá pohraničná Wítoraz a Lawu. Proti tomu zawázal se král Jan, že napotom k nim auplně přátelsky chowati se

509) Johannes Victoriensis ap. Böhmer, I, 397, (Anon. Leob. ap. Pez I, 924). Spisowatel ten o událostech té doby zvláště dobře zprawen býti se widí.

bude, aniž jim ze svých zemí škoditi dopustí; pozů-¹³²³
 stawil sobě jen to právo, že když král Římský powede
 wálku proti nim, jemu wolno bude pomáhati mu lidmi
 ze svého Poreyní, nikoli však z Čech ani z Morawy,
 anižby proto winěn býti mohl rušením pokoje.⁵¹⁰
 Smlauwu takowau stwrdili pečeti swými se strany
 králowy také Kunrat biskup Olomucký, Mikuláš
 Opawský wévoda, Jindřich hrabě z Wilnowa, Jindři-
 chowé z Lipé otec i syn, Petr z Rosenberka, Wilém
 z Landšteina, Oldřich ze Hradce, Wok z Krawař a
 Tiema z Koldic; wévoda Leopold Rakauský, byw ne-
 přítomen, potwrdil ji později také zvláštním zápisem.⁵¹¹

Wyřidiw potřebu tu a obdržew od sněmu Českého
 swollení k mimořádné berni na zaplacení dluhůw swých,
 opustil král Jan dne 16 října 1323 opět králowstwí své, i¹⁶
 ubíral se, stíhán jsa nářkem chudiny, zase do Poreyní. Oct.
 Na cestě sešel se s králem Ludwíkem w městě Šwábském
 Werdu. I ačkoli prawilo se, že Ludwíka mrzely smlau-
 wy s Rakausem bez jeho wědomí uzavřené,⁵¹² a oba
 králowé tudíž již nespokojeni byli jeden s druhým,
 rozešli se však wždy ještě jako přátelé, a král Jan
 zdá se že i přičiňowal se o ukojení hněwu papežowa
 proti králi Římskému. Nelze neseznáwati, že králowna
 Česká Eliška, jenž té doby s dítkami swými žiwa byla

510) Rozdíl ten vykládá se tím, že král Jan králi Římskému
 k wálečné pomoci zawázán byl právem jen co hrabě Lu-
 cemburský, nikoli také co král Český. Z Lucemburska pomoc
 takowá byla powinností manskau; z Čech bylaby se stala
 zaumyslným nepřátelstwím.

511) Zápisy o tom wyčteny w Böhmerowých registách na str. 188;
 wiz Kurz l. c. str. 479, kníže Lichnowský, III, 141 a j. w.

512) Monach. Fürstenfeld. chronica de gestis principum ap.
 Böhmer, I, 63, ap. Oefele II, 553.

1323 w Bawořich, přispíwala znamenitě k udržení přátelských poměrůw mezi oběma dwory, přes všelike jejich ústrky; ačkoli král Jan chowal se k manželce své s nešetností, která jemu ještě méně nežli jí ke cti slaužila.

1324 A však Jan XXII nebyl té vášně, kteráby slowy uchlácholiti se dala: ba zasazowal se horliwě a důrazně o to, aby přewedl císařskou korunu s Ludwikowy na hlavu krále Karla Franského, i napomínal tohoto, aby on také sám přičiňowal se k tomu cíli snažněji. Zdali a pokud i náš král Jan účastnil se směru takowého, nedá se již na jisto postawiti. Sprowázelt sice krále Karla i manželku jeho, swau sestru, na cestě jejich do jižné Francie w měsíci březnu 1324, a mluweno již tehdaž, že králowé oba dali se byli na tu cestu jen proto, aby s papežem, který z Avinionu nikdy nikam se nehýbal, o záměru tom wyjednawati mohli: ⁵¹³ oni však nejeli do Avinionu, a král Jan zdá se že cestau tau nic jiného neobmýšlel, nežli nawštíwiti strýce swého, hraběte Amadea Savojského, a namluwiti dceru jeho Beatrix, aby přijala za manžela jeho nyní „milého swaka,“ Jindřicha Korutanského wéwodu. ⁵¹⁴ Když wraceli se od tud, králowna Marie nenadále skončila žiwot swůj porodem nešťastným, k welikému bratra swého zármutku,

m.
Mart.

513) Giovanni Villani, lib. IX cap. 247, ap. Muratori XIII, p. 533.

514) Král Jan dne 25 Apr. 1324 byl již opět w Lucemburku, kdežto dwěma radám swým dal plnau moc, aby wykonali dvojité snaubení rodůw Českého i Korutanského, již r. 1321 (jakož nahoře dotčeno) zamýšlené, ale teprw r. 1327 we skutek uwedené. Té doby odřekl se Jindřich Korutanský konečně všeho práwa ku panowání w Čechách, nikoli ale spolu titulu krále Českého. Wiz Böhmerowy regesta str. 188 až 190. Beiträge zur Geschichte von Tyrol, VII, 204—211. —

a král Karel IV neza dlouho potom vstoupil do třetího 1324 manželství, čímž vraucí obau králův přátelství poněkud ochladilo se. Ale nejpatrnější důkaz, že král Jan nepodporoval plánův francauských, spatřuje se w obávaní se papežově, an uznal za potřebí, osvědčiti se zvláštním psaním dne 26 máje, že nikdy neměl aumyslu 26
zbawiti krále Jana i jiné kurfirsty starého jejich práwa Mai.
k wolení krále Římského; a neméně významný jest i skutek ten, že k wolebnímu sjezdu knížatům říšským od Karla IV ke dni 27 čerwence do města Bar sur 27
Aube rozepsanému král Český se nedostawil. Maje Jul.
výstrahu od swého strýce Balduina kurfirsta Treverského, zdá se že záhy zpozorowal nebezpečí, jímž ohrožena byla swoboda jak Němec, tak i Europy wůbec, kdyby Francie, sama w sobě již mohutná dosti, byla si osobila ještě i moc a práwo císařůw Římských.⁵¹⁵

O roku 1324 jest i to pozoru hodno, že minul celý za nebytím w Čechách všech ke vládě powolaných osob: nebylo tu spatřiti ani jediného auda rodiny královské. Králowna s dítkami swými přebýwala pořád ještě w Kaubě w Bawořích; král wedl w cizině wálku s arcibiskupem Kolínským, s biskupem Minsterským a hlawně se staroslawným městem Metským. Při počatém dne 20 září dobýwání města toho byli mu ná- 20
pomocni Balduin arcibiskup Treverský, Ferry (Ferdinand) wévoda Lotarinský a Eduard hrabě Barský; Sept.
spojené jejich wojsko počítalo s počátku až k 7000 těžkých jezdcůw a k 62,000 mužůw pěších: ale hradby Metské odolaly všem jejich autokům, a teprw po půldruhaletém sklíčení wojskem méně četným donuceni jsau hrdí měšťané prositi o pokoj. Kdo mezitím zpra-

515) Annales Heinrici Rebdorf ap. Freher. Struve, I, 612.

1324 wowal Čechy na místě králowě, není nám známo. ⁵¹⁶
 Kterak i duchovní hlawa národu, Pražský biskup Jan
 z Dražic, pořád ještě w Avinionu zdržowán byl, wyló-
 žili sme již nahoře.

1325 Dne 2 ledna 1325 wrátila se sice králowna do
²
 Jan. země zase, an král zapowěděl byl jí peníze do ciziny
 posílati, ona pak w Bawořích pro dluhy déle obstáti
 nemohla; Pražané přiwítawše jí s welikau radostí, za
 hlasitého plesání uwedli ji i s dětmi jejími do králowa
¹²
 Mart. dwora. O deset nedělí později, dne 12 března, přijel
 i král Jan sám také do Prahy zase, powolaw tam již
 napřed stawy České ke sněmowání na ten den: ale
 příchod jeho neposlaužil opět k ničemu dobrému, a
 útěcha z toho shledání nechtěla nikterak jewiti se
 w lidu. Ba stawowé skutečně těžce to nesli, že král
 ke splácení dluhůw hojně w cizině nadělaných poža-
 dowal na nich opět berni všeobecnau. I reptali a zdrá-
 hali se, až i odbojem hrozíce: ale konečně dali se předce
¹⁵
 Mart. oblomiti ještě jednau, když dne 15 března dal jim pí-
 semné pojištění, že obdržew již napřed všecky ku ko-
 runowání a k wybawě všech dotud narozených dcer
 jemu dle práwa powinné berně, neměl w tom ohledu
 nic wíce na zemi žádati, aniž pak wůbec jaké berně
 vyhledáwati, lečby mu ještě nowé dcery narodily se,
 pro kterýžto pád wymínil sobě, že w plném roce teprw
 po jejich skutečném prowdání opět berni vybíratí moci
 bude. W této příležitosti pak zawázal se také po-

516) Prawdě se podobá, že to byl Oldřich Pluh z Rabšteina, král. podkomoří od r. 1319 a od r. 1323 také král. hofmistr w Čechách, muž we finančním umění nad jiné zběhlý, jako-
 wéhož král Jan zvláště potřebowal; — „vir industrius“ na-
 zývá ho, ne bez ironie, opat Zbraslawský (p. 457). Jindřich
 z Lipé byl té doby heitmanem zemským w Morawě.

znowu, že nepowolá nižádného cizozemce k jakémukoli 1325 w Čechách auřadu, i zachowá napotom všeecka práwa králowstwí Českého neporušená. ⁵¹⁷

Tauto cestau, a ještě jinými finančními prostředky, podařilo se králi za dwauměsíčního pobytu swého w Čechách sehnati do 95,000 hřiwen stříbra, čili dle mince našeho věku přes dwa milliony zlatých nynějšího rak. čísla, — summu to pro tehdejší časy neobyčejně welikau! Jednu její částku vydal tudíž na upokojení dosawadních věřitelůw swých, druhau pak pojal s sebau, když w polowici měsíce máje opět do ciziny se ubíral. ⁵¹⁸

Byloť owšem nadíti se, že národ Český nyní na delší čas zbawen bude všech mimořádných poplatkůw, zvláště an král opět do ciziny ujew, tam co nějaký rytíř dobrodruh po turnajích a hostinách se talácel, i nowé wálky strojil proti městům Lutichu a Metám, o domáci králowstwí swé nic se nestaraje. ⁵¹⁹ On ale uměl předce nalezti spůsoby a cesty, kudy peníze proň i w jeho nepřítomnosti sbírány byly: neb nyní obdržel od církwe powolení k tomu, čehož co do státu byl musel odřici se. Poselstwím do Avinionu již w měsíci březnu 1325 wypraweným nabídnul se stolicí papežské k službám, a zejména také ku podniknutí křižácké výprawy do Palestiny; ⁵²⁰ bylli to úmysl opravdowý,

m.
Mart.

517) Zápis o tom králowský, daný Pragae in generali colloquio, 15 Mart. 1325, zachowal se w knížecím Šwarcenberském archivu Třebonském w originalu.

518) Chron. Aulae reg. p. 397.

519) Skutečně z celého roku 1326 není nám ani jediná listina známa, již by král Jan byl vydal w záležitostech českých.

520) Raynaldi ad ann. 1325 §. 30.

1325 aneb jen zástěra jinorodých zámyslůw, nedá se nyní
wíce rozhodnauti. Papež Jan XXII powolil mu za to,
¹
Jun. bullau w Avinionu dne 1 čerwna wydanau, že po tři léta
nejprwé příští mohl w Čechách, w Morawě i w Lucem-
bursku vybíratí dáti pro sebe desátek všech důcho-
důw duchowenstwa jak swětského, tak i řeholního.

1326 Králowna Eliška mezitím s dítkami swými, Mar-
ketau, Jitkau, Janem Jindřichem i Annau, trávila dni
swé jako nějaká wdowa, tu na hradě Pražském, tu na
Mělníce, bez obyčejné královske nádhery, obmezena
jen na potřeby nejnutnější. W zemi ale wůbec pano-
wala jen swéwole lidí mocných; když nedostávalo se
silné moci wykonáwací we státu, nemohla nezmáhati
se anarchie děsná všude, an každý jen tam a potud
zákonůw poslušen byl, kde a pokud okamžitý jeho
prospěch toho wymáhal; nesčislná záští a s nimi spo-
jená hrabiwost neušetřily ani sebe pokojnějších oby-
watelůw, a brzy netoliko kupec na silnicích, ale ani
chudina we swých chatrčích nebyli před laupežníky bez-
pečni, aniž proti utiskowatelům jaké ochrany nadíti se
bylo. W takových půtkách a neřestech zpustlo prý zase
mnoho měst a wesnic, ježto w nich obywatelé uchrániti se
nemohli, a nejedna někdy kwetaucí krajina w Čechách
za těchto let docela w paušť prý se proměnila. ⁵²¹

1327 Když tedy na počátku roku 1327 (dne 3 ledna)
³
Jan. král Jan nenadále zase w Praze se objevil, zmocnila

521) *Chron. Aulae reg.* p. 400, 409. Jam vulgari dicitur eloquio:
rex, regimen, regula juris pariter exulant jam a regno. Qui-
libet propria voluntate utitur jam pro lege etc. — Hoc
anno, sicut annis prioribus, propter regis Johannis absen-
tiam justitiaeque carentiam fere in omnibus regni Bohemiae
partibus pauperum fit oppressio, villarum, oppidorum deso-
latio, et de habitatione hominum vastatio etc. —

se ne radost, ale hrůza myslí veškerého lidu, zvláště 1327 pak kněžstva; věděli zajisté všichni ze zkušenosti, že jakkoli rychle, rázně a bezohledně uměl zjednatí právu průchod, do Čech wedla ho nikoli péče o dobré obecné, ale jen vlastní nauze o peníze. I provedl to skutečně, že netoliko duchowenstwo složilo mu napřed a najednau celau tříletau od papeže powolenau daň, ale i stawowé bez welikých nesnází uwolili se opět ke všeobecné berni. Příčinu takowé powolnosti ⁵²² hledati sluší jak w neočekáwaném rozšíření moci koruny České do *Slezska*, tak i w aumyslu králowě, wpojiti do ní opět Polsko, již ode dwadceti let odlaučené.

Panování české w Polště, ohrožené již smrtí krále Wáclawa II, zároveň se mladým Wáclawem III nena-
dále wzalo bylo za swé. S jedné strany bujarý Wladislaw Lokétek zmocnil se byl wrchní vlády w Krakowě; s druhé strany Jindřich wévoda Hlohowský osobowal sobě králowské jmeno i práwo w Polště; nehojný lid branný z Čech, jehož welitelé byli Mikuláš wévoda Opawský a Jindřich z Lipé, po katastrofě dne 4 srpna 1306 opustil Polsko bez boje, a Čechowé byli napotom příliš zaměstnáni doma mezi sebau, nežli aby o výpravu do Polska byli starati se mohli. Mezitím moc Wladislawa Lokétka šířila i pewnila se wíce a wíce, zvláště po smrti Jindřicha Hlohowského († 9 pros. 1309); opanowalt pomalu celé králowstwí, a brzy nescházela mu ku kralowaní, leda koruna. Pro nabytí také té obrátil se r. 1319 ku papeži Janowi XXII s nabídnutím, že

522) Opat Zbraslawský sice neudává příčiny té (jakož wůbec žádné): ale z pozdějších příkladůw, zvláště za císa. Karla IV, známo nám jest, že byl obyčej w Čechách powolowati berně, kdykoliw počet zemí korunních rozmnožen býwal.

1327 napotom z říše své platiti bude stolicí papežské pravidelně peníz sw. Petra. Když ale náš král Jan ozval se proti tomu, co král Český právo své královské také k Polsku předstíraje, Jan XXII bullau dne 20 srpna 1319 wydanau odročil sice rozhodnutí o sporu tom, ale netajil se poslům Polským, že žádostem jejich byl nakloněn. Za tau příčinau Wladislaw Lokétek dal se 20 ledna 1320 od arcibiskupa Hnězdenského w Krakowě slawně korunowati, nazýwaje se boží a papežowau milostí králem Polským, a nedlauho potom (r. 1324) i skutečně co takový od stolice papežské uznán jest.

O krajiny *Slezské*, ležící u prostřed mezi Čechami a Polskem, wedeny také od nepaměti lidské spory mezi mocnostmi těmito;⁵²³ we XIV století Slezsko rozděleno bylo we knížetství hojná potomkůw Piastowých, z nichž někteří již před korunováním krále Wáclawa II na království Polské poddali se byli České koruně pod ochranu. Zdá se však, že i tito po vyhynutí královského rodu Přemyslowcůw považovali se za sprostěné přísah svých a powinností manských k Čechám. Zdali král Jan kdy před rokem 1327 pokaušel se obnowiti dáwné poměry právní mezi Čechami a sausedy jejich na východě, není nám dosti známo.⁵²⁴ Nyní však najednau přemítány na dvoře Českém plány, kterými neobmýšleno nic menšího, nežli nabytí panování w celém Polsku zase, za nimž by owšem

523) Srown. nahoře knihu III, str. 311, knihu IV, článek 2 a poznam. 45, knihu V, str. 230.

524) Za to máme, že w létech 1316—1322 stala se jakási nám již neznámá umluwa mezi králem Janem a Lokétkem, an opat Zbraslawský (str. 460) praví, že Jitka druhá Janowa dcera hned w prwních létech zasnaubena byla synowi Wladislawa Lokétka.

i Slezsko k Čechám opět připadnauti musilo. Ale jest 1327 nám domýšleti se, že ani král ani stawové nestáli opravdově o aučel takový. Stawové tuším howěli plánu tomu jen co prostředku, zaměstnáwati w zemi a pro zemi krále bažícího po dobrodružství wálečném; on pak wyhledáwal w něm hlawně příležitost, kudyby nowé berně walné opět domoci se mohl, — jakož pak i skutečně jí dosáhl.

Wálečná výprawa česká směřowala tenkráte upřímo proti Krakowu, co sídlu nowého krále Polského; pročež menším knížatům Hornoslezským, skrze jichžto země ona táhnauti měla, nutno bylo buďto napřed vzdáti se Čechám, aneb odoláwati prudkosti prwního autoku. I wolili to prwní bez welikých rozpakůw. Aby jim ulehčil dílo takové, zabral se král Jan ještě w zimě nejprw do Brna, potom i do Opawy. Tu pak uznáwali ho za pána swého nejprw knížata Bolek Opolský na Falkenberku a Kazimír Těšinský dne 18 února 1327, nazejtří pak Wladislaw Kozelský a potom 18 dne 24 února w Bytomi kníže Jan Oswětimský. Wy-^{Febr.}²⁴znávajíc se i s dědici swými na wěčné časy býti many ^{Febr.}koruny České a odřekše se panování nad zeměmi swými, obdrželi je z rukau králowých opět co léna tétéž koruny. ⁵²⁵

Když ale wojsko české pokročilo dále, a někteří zástupové již i k samému Krakowu byli přiblížili se: došla krále Jana poselství a psaní od Karla Roberta krále Uherského, jimižto žádán byl důtkliwě, aby přestal té wálky, anby sice král Uherský tchána swého Wladi-

525) Listiny o těchto věcech tištěny jsau u Sommersberka, Luniga, Balbina i jinde; originaly jejich chowají se w c. k. tajném archivu we Wídni.

1327 slawa Lokétka nikterak opustiti nemohl a příkoří jemu činěná považowati musel za swá vlastní; naproti tomu nabízena mu přátelská umluwa jak ke spolku brannému mezi Čechami a Uhry, tak i k zasnaubení králewice Ladislawa, budaucího dědice koruny Uherské, s nejmladší krále Českého dcerau Annau.⁵²⁶ Král Jan nerozmýšlel se, mělli přistaupiti k náwrhům takowým; uzawřew prospěšnau smlauwu, wrátil se w pokoji opět do Prahy.

Příkladu daného w horním Slezsku následowáno brzy také we Slezích dolních. Tři synowé Wratislawského knížete Jindřicha V († 1296), často jmenowaný swak krále Janůw Boleslaw III Lehnický a Březský, Jindřich VI Wratislawský a Wladislaw, žiwi byli potud w ustawičném rozbroji a zášti. Zvláště Boleslaw nádhery milowný a marnotratný obtěžowal bratry swé a dopauštěl se proti nejmladšímu Wladislawowi tolikerych násilí, že tento w šílenost upadna, často taulal se po zemi co psanec a pobuda nějaký. Aby ušel podobnému osudu, Jindřich VI, když již Boleslaw požadowal od něho Wratislawsko směnau za Břeh, uznal za nejlepší prostředek, utéci se i s zemí swau pod ochranu koruny České. Přišed osobně do Čech, kde právě i bratr jeho Wladislaw, z vězení utekší, se nacházel, a nemaje synůw, ale jen dcery za dědice, zapsal knížetství swé Wratislawské koruně České k dědictví na věčné časy: začož král Jan postaupil jemu hrabství Kladského k užíwání dožiwotnému, přidaw k tomu i roční důchod tisíci hřiwen z komory králowské.

526) Zápis o tom krále Karla Uherského, daný w Trnawě 13 Febr. 1327, chowá se w orig. w c. k. tajném archivu we Wídni, a tištěn ap. Ludewig, V, 478—483.

Ku provedení a splnění této pro Čechy důležité 1327
smlauwy, zajel si král Jan sám do Wratislawi, kamž
přes Kladsko s knížetem Jindřichem stihnul dne 4 dubna. 4
W jeho průvodu nacházeli se, kromě dwau hrabat April.
německých, také páni čeští, Hynek Berka z Dubé
nejvyšší purkrabě, Jindřich z Lipé syn, Hynek z Dubé
na Náchodě, Jindřich z Lichtenburka, Ota z Bergowa,
Beneš z Wartenberka i jiní. Též několik Slezských
knížat přišlo tam nawštíwit jeho. A již nazejtří dne
5 dubna skládali mu přísahu věrnosti netoliko stawowé 5
knížetstwí Wratislawského, co budaucí jeho poddaní, ale April.
i Opolský kníže Boleslaw, jenž dobrovolně postaupil
jemu wrchního práwa we knížetstwí swém, jen co léno
koruny České pro sebe i pro dědice swé nazpět je
přijímaje. Potom i král Jan vydal od sebe zápisy
na pojištění, že kníže Jindřich Wratislawský, ačkoli
odewzдал mu již swé knížetstwí, měl nicméně panowati
w něm až do smrti swé, že stawowé a obywatelé
Wratislawští všichni měli we práwich a wýsadách swých
zachowáni a hájení býti, že knížetstwí to nikdy wíce
od koruny České odtrženo nebude, že král ustanowí
tam jen tuzemce za hejtmany zemské, a že wšecka města
i kraje, jichžto král we Slezích ještě nabude, napotom
ke Wratislawsku připojeny býti měly a j. w. Před-
pokládáno tedy již tehdáž, a umluweno i veřejně, že
koruna Česká nabude podobným způsobem i jiných wíce
panstwí a krajůw we Slezsku: a však tenkrát bylo
tomu, co získáno, již konec.

Další památná událost roku toho bylo dvojité
snaubení rodůw Lucemburského a Korutanského, již
od r. 1321 zamýšlené, ale nyní teprw we skutek uwe-
dené. Králi Janowi podařilo se konečně nakloniti Sa-
vojskau tetičku swau Beatrix, [že wdala se skutečně

1327 za jeho někdy saupeře i swaka Jindřicha Korutanského; a také syn jeho teprw pětiletý Jan Jindřich odweden do Tyrol, aby tam co snaubenec Markety Maultasche, dcery wévody Korutanského, vychován byl, jakožto budaucí dědic země Tyrolské. Tímto způsobem přálo štěstí znamenitě všem podnikům královým tohoto léta; jen knížata Rakauští jewili nespokojenost swau s umluwami, kteréž ohledem na Korutansko byly se staly, domníwající se pro sebe jakéhosi práwa k zemi té.

Staloť se tudíž, jestli ne po starém práwu a obyčejí, aspoň po přirozené slušnosti, že vůči takovým prospěchům stawowé Čeští swolili opět ke všeobecné berni pro krále, ačkoli před dvěma léty byl se jí na vždy odřekl. Pohřichu ale nestačil mu ani tento zákonný prostředek, aby wyhowěl všem swým potřebám; dáwal se i na jiné cesty, a zejména také na tu nejhorší, kterau we středowěckosti pomáháno si z finanční nauze, na polehčení mince. Mincérům, které před dvěma léty z Florencie powolal byl k ražení nowých zlatých do Čech, kázal nyní raziti drobné peníze stříbrné s takowau přísadau mědi, že nezaclauho již nikdo jich přijímati nechtěl, a za klesnutím auwěrku w každodenním obchodu výkřiky newole rozléhaly se po celé zemi.

11 W takových okolnostech opustil král dne 11 čerwna
Jun. říši swau opět, do milované otčiny swé pospíchaje a kletbau chudého lidu stíhán jsa; ⁵²⁷ na místě swém pak ustanowil pana Hynka Berku z Dubé za nejvyššího zpráwce zemského. A nyní zase celý rok taulal se po cizině tak neustále, že často ani o pobytu jeho newě-

527) Quo recedente clamor plebis extollitur, et post ipsius tergum maledictionis jacula jaciuntur, — di sauwěký opat Zbraslawský na str. 417.

dělo se, a poslowé k němu wyprawení jen s welikau 1327 nesnázi ho nalezali. A však celá Francie i západní Německo nemohly dosti wynachwáliti jeho rytířské úmysly a skutky, spanilau w obcowání wliďnost a nádheru i štědrost králowskau, ⁵²⁸ jakož i virtuositu w turnajích, oblíbených to hrách swého wěku. Proslawením swé osoby a rozzastawením téměř všech statkůw i důchodůw králowských získal si přízeň také předních pánůw českých, zvláště pak mladší jejich generace: jen obecný lid nemohl těšiti se z jeho panowání, ana blahodárná ochota i odwaha jeho w konání sprawedlnosti welmi pořídku obracela se w prospěch ubohé chudiny, stíhané všude zádawami a nátisky bez míry a bez konce.

Za událostí těchto půtka mezi králem Ludwíkem a papežem Janem XXII dáwno vypuklá vždy ještě šířila i ostřila se, plodíc již i nowé a we středowěkosti potud neslýchané zjewy. Mezi oběma řeholami tehdejších mnichůw žebrawých a na sebe nawzájem žehrawých, totiž mezi dominikány neboli kazateli, zaměstnawajícími se nejwíce inquisicí a přísluhowáním náboženstwí mezi wyššími stawy, a mezi minority, františkány

528) Prodlužitel kroniky Dalemilowy končí dílo swé wyprawowaním o skutku, který w ohledu tom dosti značný jest. Prawít: Potom do Šwáb král Jan jdíeše, / Jednomu kupci w blátě wóz wězieše: / Král káza jemu pomáhati, / Swój kón napřed uwázati. / Tehdy král na koně ponuče, / a wytrže z bláta wóz ruče. / Kupec králowi kón wrátí, / i je sě jemu děkowati. / Král zasmáw se, jemu wece: / „A nemúdrý člowěče! / Neslušief na wozném koni seděti králi, / Bohdajf zaň sto hřiwen dali!“ / Kupec na králów kón wsede /, a k městu wesel přijede. / Za kón mu dwacet hřiwen dáchu / A krále Českého čest poznáchu. —

1327 čili bosáky, ježto více pilni byli vzdělání obecného lidu, nastaly byly hádky o podstatě chudoby evangelické, ve kteréž Jan XXII přisvědčil byl dominikánům, učení minoritůw co bludné káraje. Proto minorité všelijak pronásledováni bywše, wzali útočiště své ku králi Ludwíkowi, a pomáhali jemu w půtkách proti papeži tak horliwě, že i w církwi samé způsobili roztržku, ač nedlauho trwalau. A neméně nenadálý, ba neslýchaný, byl i skutek ten, že král Ludwík, aby straně Rakauské, w Němcích wždy ještě aučinné, zmařil všecky naděje ze spojení s papežem jí snad kynaucí, přituliw se ke wzácnému wězni swému na hradě Trausnici potud chowanému, uzavřel s ním nejprw dne 13 března 1325, na základě jeho resignace smlauwu dokonalého přátelstwí, potom pak dne 5 září rozdělil se s ním o panování w říši Římské, takže napotom býwali protiwníci, celému swětu ku podiwu, stali se nejwraucnějšími přátely, ba jako jednau duší we dvojím těle, na jednom stole jidajíce, w jedné komoře spolu spáwajíce atd. Owšem že s mimořádnau tau proměnnau newšichni ti, kterých ona se dotýkala, zejména pak někteří kurfirstowé, nebyli spokojeni, že papež horlil proti ní, hledaje spřízněním se se stranau Rakauskau rozvésti opět swazek míru a jednoty, uwitý politikau více nežli wnuknutím srdcí; proto také společné toto kralování podléhalo, skrze rozličné události, změnám rozličným. Dne 7 ledna 1326 uzavřeno bylo w Ulmě, že král Ludwík táhnauti měl do Italie k nabytí koruny císařské, a panování w Němcích mělo mézitím králi Fridrichowi swěřeno býti; Leopold Rakauský wévoda měl doprowázeti krále Ludwíka, i státi se potom náměstkem říšským w Italii. Ale bojowný a udatný tento kníže, od jehož osobní powahy a působnosti hlawně záwiselo to

společné kralování, umřel již dne 28 února 1326, po čemž 1327. jednomyslnosti té slavné již zase ubýwati počalo. Když Ludvík na počátku roku 1327 v Inspruku laučil se s Fridrichem, do Italie se ubíraje, obapolná nedůvěra obau hlav říšských vycházela již na jewo; a když Ludvík pomocí gibellinůw italských, přede všemi odvážného Castruccio, domohl se i Říma, kdežto dne 17 ledna 1328 ode dwau biskupůw císařskau korunau 1328 korunowati se daw, minoritu Petra z Corvary 13 máje za vzdoropapeže woleného prohlásil. Fridrichowi Krásnému w Němcích mezitím sotwa podařilo se udržeti se jen dle jmena w důstojenství Římského krále.

Newíme, zdali králi Janowi za nepřítomnosti Ludvíkowsy w Němcích provozowati bylo práwo náměstka říšského: za to ale tím jistější wěc jest, že o králi Fridrichowi Krásném vždy ještě nepřátelsky smýšlel. Nebo když na pomezí Morawském a Rakauském w běhu léta 1328 z příčin nepatrných powstaly byly krvawé pŭtky, z nichžto, saúčastněním a wkráčením s jedné strany krále Fridricha, s druhé Morawského heitmana Jindřicha z Lipé, udělala se opravdowá wálka, král Jan hned z Lucemburska přichwátal radostně, aby ulewiti mohl nenáwisti své proti dáwnému protiwníku. Přijew do Prahy dne 17 čerwence, již dne 23 táhl 17 Jul. do Morawy dále, a wpadnuw do Rakaus se 2300 jezdcí těžce oděnými a s několika tisíci pěšími lidmi, zdobýwal za nedlauho w sewerním Podunají až do čtyřidceti pewných míst, jako Drozdowice, Waltice, Egenburk a jiných. Welice mu poslaužilo, že stejnaú dobau také kníže Ota Rakauský, krále Albrechtůw někdy nejmladší syn, wzornau potud swornost bratrskau domu swého zrušiw, za příčinaú prý nedostatečných důchodůw jemu od starších bratří Fridricha i Albrechta

1328 poskytovaných, netoliko sám byl proti ním powstal, ale ku pomoci své i krále Karla Uherského do Rakaus byl uwedl. Tak hojným a mocným nepřátelům pospolu odolati země ta owšem nestačila. Král Fridrich widěl se nu-
 21 Sept. cena powoliti bratrowi, čeho žádal, a nejprwé dne 21 září s králem Uherským uzavříti w Mostě nad Litawau pokoj, jakowéhož mu dosíci lze bylo. Potom daw se do wyjednávání také s králem Janem, pokazil wše newhodnými požadawky co do etikety. Nebo když panowníci oba sjeli se, král Jan pozdrawował swého saupeře obnažením hlavy, kdežto Fridrich pozdě a sotwa pozdwižením klobauku mu děkował. Takowýto výjew newážnosti podráždil krále Jana krom toho nelaskawě nakloněného w té míře, že slowy „já jsem císařůw syn a skutečný král, otázka jest, komu z nás náleží přednost,“ — wšecko další jednání zrušiw, odjel z místa.⁵²⁹

Příběhem tím ještě wíce rozhořčen jsa král Jan, zdá se že tudíž aumysl měl zasaditi se wší mocí a silau říše své o auplnau záhubu nepřitele. Prohlásiltě w Čechách nowau hotowost brannau, kteráž i tak dobře wydařila se, že ku př. Praha samojediná wystrojiwši deset tisíc branného lidu, wyprawila je s 740 wozy picními i brannými ke Znojmu.⁵³⁰ Ale dříve nežli posila tato přibyla k wojsku, pokoj byl uzavřen. Knížata Rakauští byli se dali do nowých wyjednávání,

529) Johannes Victoriens. ap. Böhmer, I, 405, ap. Pez, I, 929.

530) Pragenses cives hujusmodi mandatum regis laeti suscipiunt, et infra triduum circiter decem millia virorum pugnantium tam in curribus quam equis regi suo in adjutorium transmittunt. Erat autem curruum eorum numerus septingenti quadraginta, qui alimenta ducebant et arma, — tak psal opat Zbraslawský (str. 425), sám se tomu podiwiw.

zawazující se k zaplacení summy peněz welmi zname- 1328
nitě, jestliže král Jan upustiw od wálky, wrátí jim vše
zase, čeho w Rakausích byl dobyl. Tak tedy smířil
se s nimi opět, a wrátiw se do Prahy dne 17 listopadu, 17
odměnil se Pražanům za horliwost jejich mimo jiné i Nov.
tau milostí, že jim dowolil na číchkoli pozemcích w míli
od města vybíratí bezplatně kamení, wápnó, hlínu,
písek a podobné potřeby ke stawení domůw swých. ⁵³¹

Neminuloť než několik dní po návratu králowě
z Rakaus, an opět do výprawy wálečné dával se, a
sice proti Prusům a Litwanům, té doby ještě pohanům.
Byloť za jeho wěku již wešlo w obyčej jak w Němcích
wůbec, tak i w Čechách zvláště, buď pro nabytí od-
pustkůw, aneb ku prospěchu duší přátel na wěčnost
odešlých, zawazowati se sliby nábožnými, a buď osobně
táhnauti do boje proti pohanům, aneb přispíwati aspoň
penězmi ku křižáckým výprawám. Málo který rok
minul, w němžto by ten který Čech byl nedostál tako-
wému slibu swému; i samé sauwěké památky pruské
mluwí pochwalně o pomoci, kterau ku př. na počátku
r. 1322 páni z Lichtenburka i slawný Plichta z Žiro-
tína spolu s bratrem swým, r. 1323 páni z Cimburka
i z Egerberka, r. 1324 Petr z Rosenberka i jw. při-
spěli řádu Německému w Prusích. ⁵³² Přátelské poměry
mezi králi Českými a hochmistry řádu Německého,
počawše již za krále Přemysla Otakara II, nezmenšily
se ani krátkau dobu Českého panování w Polště; ba
osobními styky hochmistra Karla Treverského (1311—
1324), rodilého z Lucemburska, i společným nepřátel-

531) Liber privileg. veteris urbis Prag. pag. 51 dd. Pragae,
1 Dec. 1328.

532) Voigt Geschichte Preussens, Bd. IV, 207, 359, 361, 382.

1328 stwím proti Wladislawowi Lokétku stará přízeň utužila se ještě více. Osobním zakročowáním u papeže Jana XXII od r. 1319 král Jan již nejedno nebezpečí odvrátil byl od oněch bratří Německých, ačkoli zapříti nelze, že oni té doby více starali se o rozmnožení swětského swého paustwí, nežli o šíření evangelium; wždyť sám arcibiskup Řížský zjewně winil je, že z aumysla překáželi, aby podmanitel Kiewský, mocný král Litewský Gedimin, nepokřestanil se! Král Jan náležel ku počtu těch, kteří newěřice žalobám takowým, řádu Německému zůstáwali přátelé. Nyní pak odhodlal se dokonce i sám k výprawě wálečné proti Litwanům: tuším že slib jeho daný r. 1325, že potáhne do Palestiny ke hrobu Kristowu, cestau tehdaž obyčejnau (commutatio voti) obdržel byl takowau proměnu. Sprowázeli ho tenkrát, kromě knížat Slezských a německých hrabat i šlechticůw, také mnozí páni a rytíři Čeští, jako Petr z Rosenberka, Jindřich z Lipé syn, Wilém z Landšteina, Tiema z Koldic, Ota z Bergowa, Bernart z Cimburka i jw. Wšeobecná berně, swolená jak w Čechách tak i w Morawě, umožnila náklad na znamenitější výpravu wálečnau.

6 Prahu opustiw dne 6 prosince 1328, dospěl král
Dec. Jan na hranice Pruské již počátkem následujícího
1329 r. 1329. Tam předewším zjednal příměří mezi králem
Polským a řádem Německým, aby země tohoto před
wálkau zabezpečena byla. Hochmistr Werner z Orselu
byw již k boji připrawen, spojil se s wojskem Českým;
zima nad obyčej tuhá podporowala podniky wálečné.
Řeka Němen překročena u hradu Ragnitu, a důležitý
1 hrad Medewageln we Žmudi obležen byw dne 1 února,
Febr. některý čas dnem i nocí tak úsilně dobýwán jest, že
posádka unawená i na mysli kleslá, zwláště když

hejtman její, muž postavy obrowské, zahynul, konečně 1829
wzdáti se musila. Rozlícený hochmistr chtěl všecky
obywatele mečem wyhubiti: ale král Jan pojistil jim
žiwot pod wýminkau, že se pokřestaní; po čemž ke
třem tisícům jich přijalo křest. Dále do Litwy wnik-
nauti nedala došla nowina, že Poláci zrušiwše příměří,
wtrhli náhle do země Chelminské, rytířům náležité.
Wojsko muselo rychle zastawiti a obrátiti se proti
Polákům. ⁵³³

K oswobození Chelminska táhlo wojsko spojené
do poříčí Drwence a Wisly. Tam přibyw král Jan,
jmenem swým i manželky swé Elišky vydal w Toruni
dne 12 března zápis na to, že zemi Pomořskau se vším 12
jejím příslušenstwím a se všemi právy, které náležely Mart.
jemu i jí a dědicům jejich, co králům a královnám
Českým i Polským, postaupili řádu Německému; poně-
wadž pak řád ten již tu zemi držel w moci swé, nebyl
ten zápis ničím wíce, nežli odřeknutím se jí jmenem
koruny České. Dále pronásledowáni jsau Poláci do
země Dobřinské, dobyto jest Kujaw s biskupským
městem Wladislawí, a wtrhnuto do Mazowie. Na město
Plocko hnáno autokem několik dní, až po powalení
zdí dobyto; pán jeho, kníže Wáclaw Mazowecký, widěl
se nucena dne 29 března wzdáti se swých krajin a 29
hradůw (Plocka, Wyšegradu i Gostynína) do rukau Mart.
krále Jana, přísahati mu wěrnost, a wzíti je nazpět co
léna koruny České; také zawázal se, co wěrný man,
pomáhati jemu wší swau mocí, jak wůbec proti každému,
tak i zvláště proti „Krakowskému králi,“ Wladislawowi

533) J. Voigt Geschichte Preussens, IV, str. 426—435. Wywraceti
omyly, jichžto Voigt při wyprawowání těchto událostí se
dopustil, byloby zde tuším zbytečné.

1829 Lokétku. Potom dne 3 dubna prokázal král Jan Kři-
 3
 Apr. žákům Německým zase tu milost, že darowaw jim polowici Dobřinské země již dobyté, a polowici Mazowecké, která teprw dobytí se měla, slibowal jim nahraditi weškeren! náklad, jež podniknau we zprawování druhé polowice, která králi zůstati měla. ⁵³⁴

Z Toruně zabral se král Jan do Wratislawi, aby tam také užil výhod wítězstwím nabytých; i obořil se na okolní knížata, kteříkoli učinili byli jakau škodu aneb křiwdu městu a kraji tomu, postawenému ode dwau let pod ochranu koruny České. Tím nucena se widěl nejprw Jan kníže Stinawský přiznati se we Wratislawi dne 29 dubna co man koruny České. ⁵³⁵ Potom i často jmenowaný králůw swak, Boleslaw III Lehnický a Březský, užil dne 9 máje jen pod tau wýminkau pokoje, že všecky swé kraje a města, zejména Lehnici, Břeh, Zlatau Horu, Hajnow, Němčí, Olawu, Grodkow, Namyslow a j. w. poddal pod jistými wýminkami koruně České w manstwí na věčné časy. Dobrowolně pak poddali se bratři knížete Jana Stinawského, Jindřich IV Zahanský, Kunrat I Olešnický a Přemek Hlohowský, skládawše osobně přísahu we Wratislawi, prwní dne 9 máje co do Zahaně, Sprotawy, Grünberka, Naunberka atd., druhý 10 máje co do Olešnice, Syce (Warten-

534) Srown. Böhmers Regesten, Ludewig V, 605—607, Balbini Miscell. VIII, 240. Voigt Gesch. Preussens IV, 484.

535) Ex eo quod magnificum principem, dominum nostrum carissimum, D. Johannem Boh. et Pol. regem etc. post assumptum sibi ducatus et terrae Wratislaviensis dominium, inferendo damna ipsius ducatus et territorio, districtui ac hominibus, dinoscimur perturbasse etc. — tak sám o tom mluwil w zápisu swém, tišt. in Balbin. Miscellan. VIII, 283. —

berka), Miliče, Třebenice atd., ⁵³⁶ vyhrazující bratřím 1329 svým a jejich mužským potomkům právo, kdyby umřeli bez dědicův sami, aby země ty děditi mohli co manstwí koruny České.

Také druhý krále Janůw swak, Jindřich kníže Jaworský a Fürstenberský, přišel tyto dñi do Wratislawi, aby tu o Zhořelec umluwil se. Utiskowaní od něho měšťané Zhořelští již byli obrátili se s prosbau ku králowici Karlowi, ještě w Paříži meškajícimu, aby co dědic Český wezma je w ochranu swau, spůsobil jejich spojení s korunau Českau; i bylo knížeti tomu obáwati se věci nejhorších, dokázaloli se býti prawdau, co rytíř jakýsi zjewně ujišťowal, že najímaním wrahůw ukládal byl o bezžiwotí královskeho swaka swého. Aby předešel bauři hrozící, prodal byl, jak se prawilo, již dne 3 máje Zhořelec králi za dožiwotní požíwaní měst Trutnowa i Králowé Dworu w Čechách, ³ po- **Mai.** držel ale ještě i Žitawu a Lubno pro sebe pod wýminkau, že ta města teprw po jeho smrti bez dědicůw koruně České opět dostati se měla. W polowici měsíce máje král Jan sám do Zhořelce přijew, uwázal se w držení města i kraje toho, a zápisem daným dne 19 máje ujistil je, že spojení jsauce s korunau Českau na věčné časy, nikdy od ní více odtržení nebudau; i udělil jim některých milostí. Odtud wrátil se skrze Budišín konečně dne 25 máje opět do Prahy. ¹⁹ **Mai.** ²⁵ **Mai.**

Tyto znamenité a w krátce nabyté zisky byly příčinau, že národ Český s králem svým, co šířitelem

536) Přísaha Přemka Hlohowského dokazuje se psaním ze dne 27 Oct. 1331 in Chron. Aulae reg. p. 453; čímž opraviti sluší také Script. rer. Siles. tom. I, p. 149 od Stenzla vydané.

537) Listiny o tom čtau se in Balbin. Miscellan. VIII, 270. Hoffmann IV, 188, Ludewig, V, 538.

1329 moci a slávy jmena Českého, konečně předce wice méně se snířiw, aspoň trpěliwěji snášeti počal, čeho pro přirozenau tēkawost jeho mysli uwarowati se lze nebylo. Již ani nereptáno, když sotwa dvě neděle po swém návratu z wálky král opět Čechy opustil, ten-
 m. kráte hlawně proto, aby přispěl ku pomoci swému strýci, Jun. Treverskému kurfirstu a Mohuckémn administratoru, proti jeho nepřátelům; mezi tím Jindřich z Lipé syn zprawowal zemi Českau na jeho místě. Ale nyní minula dvě léta i dwa měsíce, nežli opět do swého králowstwí se wrátil, a důležité proměny udály se w něm za doby té.

Pražský biskup Jan z Dražic po jedenáctiletém
 3. pobytu w Avinionu wrátil se konečně dne 3 čerwence
 Jul. 1329 do swého biskupstwí zase, kdežto s welikau radostí a ctí uwítán byl jak od lidu všech stawůw, tak i zvláště od duchowenstwa. I přičinil se hned s welikým důrazem o powýšení zase církwe swé z aupadku, wě kterém za jeho dlouhé nepřítomnosti byla se octla. Statky mezitím od biskupstwí zastawené, Herštein a Supí horu (Kyšperk), přiwedl k němu zase, podnikl mnohé wzácné stawby, a mezi nimi zvláště most na Labi u Raudnice z tesaného kamene, i obrátil péči swau také na zwellení krásoumy a literatury, předsebráw i podporowáw nejedno důležité w tom oboru dílo. ⁵³⁸

538) O věcech takových nachází se w bibliotéce hradu Děčinského zvláštní popsání w rukopisu sawěkém ještě netištěném. Z biskupského sídla od něho na Malé straně w Praze nowě staweného zachowala se do naší paměti wěž s jeho znakem. Hrad Dražice od něho stawený ukazuje i w rozwalinách ještě welikolepost swau. Témuž biskupowi děkowati máme také za historickau sbírku w tak řečené Chronica Pragensis (rkp. kapituly Pražské), kdežto kromě

Dne 26 srpna 1329 zemřel w Brně pan *Jindřich* 1329 z *Lipé*, w dějinách našich často jmenovaný. Co královský 26 Aug. zemský hejtman ztrávil byl poslední léta w Morawě, nejwice proto, aby blízek byl králowny wdowy Elišky, od něho vždy wysoče ctěné, ježto přebýwala od r. 1319 nejwice w Brně, we klášteře od ní založeném a nad jiné milowaném jeptišek Cistercienských, pod jmenem „Síně Mariiny,“ též jen „kláštera králowé“ známém.⁵³⁹ Pán ten hrdinstwím a státním wěhlasem získal byl sobě jmeno weliké a powýšil rod swůj tak, že stawen byl na roweň knížatům zahraničným. O wzácné wytečnosti ducha jeho šel jediný w lidu hlas: nikoli také o ušlechtilosti mysli a mrawní zachowalosti, ačkoli ani w tom ohledu neznáme poroku, jenžby podstatně kalil památku jeho.⁵⁴⁰ Králowna wdowa nad ztrátou nejwěrnějšího tohoto přítele a ochránce swého dlaho nijak utěšiti se nedala;⁵⁴¹ přečkala ho však ještě o šest let, aniž pak wice dala příčinu, aby pozor lidu obecného aneb dějin k ní se zase obrátil.

Kosmasa zachowali se i prodlužitelé jeho a Franciscus Prag. atd.

539) W starém Brně postawen, zrušen byl r. 1782, a od r. 1783 postaupen konventu Augustinianůw, který před tím založen byl w městě Brně u sw. Tomáše.

540) Založiltě w klášteře králowé již 15 Mart. 1324 hrob a záduší pro sebe i spolu všechny ty, „quorum bona et res minus juste forte possedi et extorsi, aut alio quoquo modo indebite turbavi.“ (Wolný, Markgrafschaft Mähren, II, 115.) To však mohlo také nebýti wice, nežli pauhý ohlas autlého swědomí.

541) Propter mortem istius regina Elisabeth, dicta de Grecz, tantum flevit et doluit, quod cunctis videntibus ejus gemitum stupor fuit. *Chron. Aulae reg.* p. 438.

1330 Naproti tomu její pastorkyni a protiwnici, panující
 královně *Elišce*, žiwobyťi mnohem kratčejší usauzeno
 bylo: zemřelať zajisté, po mnohém tělesném strádání,
 28 již dne 28 září 1330 na Vyšehradě, w domě newlast-
 Sept. ního bratra swého Jana Wolka, tamějšího probošta,
 w 39 roce věku, swého. Mrtvé tělo její páni Čeští
 nosili po několika kostelích w Praze, kdežto při mod-
 litbách opatrowáno jest dwa dni, a potom pohřbeno
 we klášteře Zbraslawském. Při smrti její ze sedmi
 dítek jen nejmladší, teprw sedmiletá Anna, byla pří-
 tomna; dvě z nich, Otakar a Eliška, byly ji do hrobu
 předešly; čtvero starších, Marketa, Jitka, Karel a Jan
 Jindřich žiwi byli wesměs w cizině. Tím způsobem
 welikomyslné paní té, poslednímu-to potomku staro-
 slawného rodu králůw Českých, nedostalo se w posled-
 ním okamžení ani té nejsladší útěchy: opuštěná, již
 jako polaucizá laučila se s vlastí swau, dědictwím to
 po předcích weleslawných.

Král Jan, když umírala manželka jeho, meškal
 w Inspruku, u swého nyní „milého swaka,“ wévody
 Jindřicha Korutanského a hraběte Tyrolského, weli-
 kými a dalekosáhlými plány se zanášej; jednalo se
 zajisté o to, aby nowými umluwami získal rodu swému
 všecky někdy protiwníka swého držawy, a rozmnožil
 je i dalším nabýwaním panstwí w Italii. A wěru, kdyby
 se mu to bylo zdařilo, bylby pro druhorozeného syna
 swého založil říši w Podalpí a w Apenninsku, která
 mocí a sláwau bylaby daleko přewyšowala dědictwí
 jeho prworozence: ale plány ty, bez pewného podkladu,
 staweny byly příliš do wětru, než aby se byly zdařiti
 mohly.

Wévodowi Jindřichu Korutanskému, někdy tak
 krutě haněnému, prokazowána ode všech sausedůw we-

liká šetrnost, jakmile za příčinou neplodnosti třetí jeho 1330 manželky nabýwala čáka podstaty, že sejde se světa bez dědicůw mužského pohlaví. Synowci jeho, knížata Rakauští Albrecht i Ota, (starší bratr jejich Fridrich Krásný umřel byl 13 máje 1330), hledali všelijak zawděčiti se jemu; král Jan však ještě přewyšowal je, an proto, že Jindřich odřekl se práwa k Čechám a zasnaužil dceru swau Marketu synowi jeho Janowi Jindřichowi, přiznal se mu ke dluhu 40,000 hřiwen stříbra, za jehožto placení ručili k jeho prosbě mnozí knížata příbuzní. Ale také císař Ludwík, wraceje se z Italie, snažil se získati ho sobě proti knížatům Rakauským: neboť zápisem w Meranu dne 6 února 1330 vydaným po-⁶jistil mu to práwo, umřeli bez mužských dědicůw, aby Febr. dcerám swým aneb bratří swých a jejich manželům zapsati mohl k dědictwí všeecka říšská léna swá; což však učiniti měl ne bez císařowa wědomí a schwálení.⁵⁴² Takž tedy panowničí domowé Rakauský, Český a Baworský již za žiwobyti majetníkowa potýkali se o krásné po něm dědictwí. Králi Janowi zdálo se, že tím nejlépe dojde swého cíle, když každého ze saupěrůw swých, ježto, žili spolu w nepřizni a wálce, přátelskými službami sobě získá i postará se o smíření jejich. Knížata Rakauští dali se byli popuditi od papeže, aby wálku zdwihli proti císaři do Němec se wrátiwšímu: naproti tomu Jan přičiňowal se opravdowě o smíření papeže s císařem a o upewnění císařowy moci w Italii, takže pro takowau horliwost sám od papeže dosti prudce kárán byl.⁵⁴³ Wedle toho ale uzavřel

542) Listina o tom tištěna ap. Steyerer p. 78. Dodatečná wýminka ta rušila owšem celé to propůjčení, an je císař vlastně na swé wůli záwisným učinil.

543) Raynaldi ad ann. 1330. § 28—39.

1330 s knížaty Rakauskými dne 9 máje 1330 w Landawě.
 9 Mai. smlauwu věčného míru a přátelství, kteráž později,
 když kníže Ota owdowěl, ještě téhož léta zasnaubením
 jemu dcery Jitky upewněna byla. ⁵⁴⁴ Pročež i podařilo
 se snažnému jeho úsilí, že Ota ustaupiw od dobývání
 6 Aug. Kolmaru, dne 6 srpna uzavřel s císařem Ludvíkem
 mír stranám oběma prospěšný. W takovém usilování
 nedal se mýliti ani papežowau trpce wyslowenau ne-
 wolí. ⁵⁴⁵

Potom zajel si král Český, sprowázen jsa od ně-
 kolika hrabat německých, do Inspruka k wéwodowi
 Jindřichowi, aby věci již dáwno umluwené uwedeny
 16 Sept. byly we skutek. Tam wydány dne 16 září řádné o
 tom zápisy, že kterýkoli z obau panovníkůw přečká
 druhého, má uwázati se w poručnictví jeho dítek a
 w panování nad jeho zeměni až do těch dítek plno-
 letosti; že w případě takovém zachowá w požíwání
 práv a swobod jejich všecky stawy Korutanské, Ty-
 rolské a Hořické; že narodíli se Jindřichowi ještě sy-
 nowé, mají děditi sami všecky jeho země, dcery pak
 obě spokojiti se tím, co dcerám wůbec w takovém
 pádu spadá k dědictví. Mimo to pojistil král wéwo-
 dowi splacení již dotčeného dluhu 40,000 hřiwen stříbra,
 i zapsal budaucí snaše swé Marketě, na místě wěna,
 roční důchod 500 kop Pražských z Morawského města
 swého Bzence. ⁵⁴⁶ Naproti tomu wévoda Jindřich kázal

⁵⁴⁴) Srown. krále Janůw zápis ze dne 16 Sept. 1330 tišt. w Bei-
 träge zur Geschichte etc. von Tyrol, VII, 218. Johannes
 Victor. ap. Böhmer, I, 409, ap. Pez p. 931. Chron. Aulæ
 reg. p. 450.

⁵⁴⁵) Srown. bullu ze dne 21 Sept. ap. Raynaldi l. c.

⁵⁴⁶) Listiny o tom tišt. w Beiträge zur Gesch. etc. von Tyrol,
 VII, 216—219.

poddaným svým, aby skládali králi ve smyslu těch 1330 umluw slawné sliby a přísahy, a hojné radovánky oslawily ty dni tak krásných nadějí, jichžto celé marnosti ještě netušeno.

Ale císař Ludwík a knížata Rakauští, sotwa že dowěděli se o tom, co w Inspruku se bylo stalo, zhrozivše se takowého rozmnožení moci domu Lucemburského, hned postavili se tomu na odpor, a již dne 30 listopadu wstaupili spolu w tajnau smlauwu, dle ³⁰ Nov. kteréž, po smrti Jindřicha Korutanského, země jeho měly rozděleny býti mezi Bawory a Rakausy, a pannotníci těchto zemí měli pomáhati sobě wespolek proti králi Janowi.⁵⁴⁷ Tak rychle zapomenuty byly všechny podstatné služby, které král zejména císaři tolikráte byl prokázal, a domnělé věčné přátelství z pauhé záwisti proměnilo se w neukojitelnau napotom nenáwist!

Král Jan mezitím, nemaje ani tušení o zradě té, w lichotiwém sebeklamu zawodil se i do mnohem wětších předsewzetí. W Tridentu, kdež u syna swého Jana Jindřicha delší čas se bawil, došli ho poslanci obywatelstwa i města *Brixie* w Lombardii, prosíce ho, aby w ochranu swau přijal ono město, tehdáž welice skličené, a podávající mu, pod jistými wýminkami, také skutečné panování nad sebau. Trpěla zajisté *Brixie*, jako wětší počet měst Italských, mnohonásobně brojením proti sobě stran Gibellinůw a Welfůw, t. j. příwřžencůw císaře a papeže. Za té doby požíwali tam Welfové wrchu moci, wypudiwše gibellinské swé susedy, a donutiwše je hledati pomoci u gibellinských náčelníkůw w Lombardii, jenž byli Azzo Visconti

547) Listina tišt. ap. Kurz, Oesterreich unter Herzog Albrecht dem Lahmen str. 340.

1330 w Miláně a Mastin de la Scala, pán Veronský. Oba tito ujali se wyhnancůw, a Mastin přitáhl i s wojskem před Brixii, kteráž opuštěna jsauc ode vzdáleného swého opravce, krále Roberta Neapolského, a nepřátelům odolati nemohauc, umínila utéci se pod záštitu rytířského krále Českého. Nelze sice určití dne (w měsíci listopadu 1330), kdy slawné poselství Brixienké, a w jeho čele páni Gonfalonieri a Palazzolo, představili se králi w Tridentu: ale jisté jest, že on lichotiwému nabídnutí takowému neodolal ani na okamžení. Daw bez meškání w Čechách, Korutansku a Tyrolích sbíratí pro sebe wojsko, poslal Mastinowi de la Scala rozkaz, aby bez odkladu odstaupil od města Brixie, ježto již prý bylo městem králowým. Pan Mastin netraufal si postawiti se na odpor: ale daw se do wyjednávání o swém odstaupení, neopominul co nejrychleji zprawiti císaře Ludwíka o všem, co se dalo.

Když již najímaní a zbrojení wojska w Tyrolsku budilo císařowu pozornost, nemohly žaloby pána Veronského neutwrditi ho w podezření ještě více. I poslaltě nejprw purkrabi Normberského, potom hraběte Pertolta z Neiffen, aby wyptali se na králi, co zamýšlel wyprawau swau do Italie? ⁵⁴⁸ Král Jan odpověděl, že ničeho neměl na mysli, co by směřowalo proti wrchpráví swaté Římské říše, jíž prý on ani jediného zámku neodcizí: jestliže ale uwede do Italie mír, nowými swazky ji

548) Otázka tato (Johannes Victor. ap. Böhmer I, 410 a Contin. Martini Poloni p. 1448—9) wywrací dostatečně domnění, že-by král Jan byl co náměstek říšský wyprawil se do Italie. Žádná pamět sauwěká, nýbrž jen nedůwodný Raynaldiho domysl, přičítal mu takowý titul.

k Německu připautaw, ⁵⁴⁹ tím že rozmnoží jen moc a 1330 sláwu říše. Ostatně že w Italii nalezají se hroby obaw jeho rodičůw; že chce je widěti, a budeli možná, i do vlasti své přenesti.

Na konci roku, 31 prosince 1330, udal se slawný ^{31 Dec.} krále Janůw wjezd do Brixie. Toto město, někdy rodu Lucemburskému welice záhubné, ⁵⁵⁰ přijalo nyní potomka jeho u sebe s nejvyšší úctau a s poslušenstwím dobrowolným. Téměř celé w něm mužské pohlaví wyšlo mu před město wstříc, pod korauhwemi w řadách a we skwostném oděwu, s ratolestmi zelenými w rukau; šlechtická mládež jezdecky w nádherném stejnokroji; přední mužowé wedli uzdu jeho koně, aneb nesli nebesa nad jeho hlawau. Wstaupaje do města, přiwítán jest od paní a panen hudbau, spěwem a tancem. Všichni stawowé přemáhali se o záwod w důkazech úcty a oddanosti, a radostné obywatelstwa pohnutí nemělo konce.

549) O krále Janowých úmyslech co do Italie swědčí zvláště následující slowa Raynaldiho (ann. 1331 §. 19): Ex pontificis literis ad Legatum datis (tomo VIII, parte I, epist. secret. p. 139) exploratum est, Joánnem papam inimicitias cum rege Boemiae [haud facile suscipiendas arbitratum, cum is *asserendae Germanico nomini Italiae, restituendaeque publicae pacis studio signa extulisse* prae se ferret, atque oratores ad Sedem apostolicam ea de causa transmississet. Pohříchu akta dotčená ještě jsau wůbec neznáma. Ale známo jest, že Italští tehdejší mocnáři všichni usilowali učiniti se neodwislými jak od císaře tak i od papeže. Proto krále Janowa dotčená odpověď nepostrádala smyslu opodstatněného.

550) Za dlauhého dobýwaní Brixie skrze Jindřicha VII (Jun. až Sept. 1311) zahynul byl udatný bratr jeho Walram; a králowna Marketa, Janowa máte, upadla před tím městem w nemoc, na kterau potom zemřela w Janowě.

1331

Takéť dařilo se s počátku všecko výborně. Radě městské slíbil byl král, že proti její vůli neuwede zase do města žádného z vyhnaných Gibellinůw: naproti tomu páni Veronští vzdali mu všecky Brixienským odjaté zámky pod výminkau, že se přičiní, aby Gibellinům vráceny byly všecky jejich někdejší statky w městě. I poštěstilo se mu, že ukojiw smluwau strany tak dlouho proti sobě brojiwší, zjednal městu zase mír a jednotu, sprawedlnost a bezpečí.⁵⁵¹ Pod ním, tak prawil, nemělo více býti ani Welfůw ani Gibellinůw; tato jmena starých rozbrojůw a zastaralé nenávisti měla nawždy zapomenuta býti. Podobným úsilím podařilo se mu také zawesti zrušení církewního interdiktu, wydaného za příčinau téhož schisma na všeliké krajiny. „Wlídnejší způsob žiwobyti, jenž jeho přičiněním uweden zase do Brixie, (tak mluví nowější jeden spisowatel⁵⁵²), a to w míře, w jakowěž ho Ludwík Baworský swau autoritau a násilnými prostředky žádnému italskému městu byl zjednati nemohl, jewil se sausedům všem tím býti žádaucnějším, čím méně Jan opráwněn byl požadowati poslušenstwí, tak že toto, kdekoli zachowáwáno, zakládalo se jen na swobodné vůli obcí a na působení milowání hodné osobnosti Janowy. Tudiž brzy téměř všecka města hornoitalská přála si míti krále Českého za pána.“

551) *Morigia chron. Modoeciense* ap. Muratori XII, 1161, mluví o tom takto: Rex ibi, quae regna gubernat, fixit, scil. justitiam, et partes adversas dictae civitatis ad unitatem reduxit, — et itinera, quae cum lancea et clypeo erant obscura, solo verbo regis cum solo baculo facta sunt clara. Ibi ejus potentia et magna justitia, vox et fama ita et taliter crevit etc. Srown. Chron. Aulae reg. p. 450.

552) Heinrich Leo, *Geschichte der italien. Staaten*, III, 281—282.

I skutečně všelike strany hrnuly se z blízka i 1331 z daleka do Brixie ku králi Janowi, podávající mu panování nad kraji swými; kdo byli slabí, aby mocným ubránili se jeho pomocí, a kdo silní, aby nabyli ještě větší síly skrze něho. Již dne 12 ledna město Bergamo 12 Jan. samochtic poddalo se jemu, dne 26 ledna Crema; také 26 Jan. ještě w měsíci lednu poslal Gerard Spinola, pán Lukkánský, od Florentincůw z dáwna těžce sauzený, posly swé do Brixie ku králi Českému, prosící o pomoc a nabízející mu panství; mocný pán Milánský, Azzo Visconti, králi skrze manželku swau Kateřinu Savojskau příbuzný, ⁵⁵³ přišel i sám k němu, a podrobil swé krajiny na jisté výminky wrchnímu jeho práwu. Pročež dne 8 února král Jan w paláci obce Milánské prohlášen 8 Febr. jest slawně za pána města i krajiny té, an Azzo spokojil se jen pauhým titulem a právem královského tam náměstka. ⁵⁵⁴ Také ještě w měsíci únoru města Cremona, Pavia, Vercelli a Novara uznala ho za swého pána, ačkoli ničím jich byl nenawodil ku kroku takowému. Později následowaly příkladu toho Parma, Reggio, Modena i Bobbio; Lukka obdržela již dne 1 března 1 Mart. královskau posádku, při jejímžto blížení se Florentinci přestali toho města dobýwati.

Toto rychlé rozšíření se mocnosti nowé, kteréž ještě před chvílí nikdo byl ani nenadál se, pobauřilo

553) Sestra matky Janowy, Marie Brabantská, wdaná za hraběte Amadea Savojského, byla matkau prowdané za Jindřicha Korutanského Savojské Beatrix. Ludwik Savojský, synowec Amadea r. 1323 zemřelého, oddal byl dceru swau Azzowi Viscontimu teprw nedáwno.

554) Gualvanei de la Flamma opusc. ap. Muratori XII, p. 1803. Bližší okolnosti skutku nejsau známy.

1331 a zmátlo w Italii všecky politické poměry. S podiwením ptali se všichni: přicházeli král we jmenu císařowě nebo papežowě? — a císař i papež osvědčowali nahlas, že o příchodu jeho naprosto nic newěděli. Kdo maudřejšími slauti chtěli, prawili tedy, že král Český jednal we srozumění s králem Franským a w jeho prospěch. Tím wíce diwili se lidé, widauce ho přízniti se s kardinálem legatem w Bononii Bertrandem z Pojetu, howěti a pomáhati mužům všech stran bez rozdílu, a zakládati téměř u všech měst nowé královske posádky. Owšem že mu pak wíce péče a práce bylo potřebí k zachowání a uhájení tak rozsáhlého panstwí, nežli k jeho nabytí. Proto zawolal si ku pomoci do Italie také syna swého *Karla*, nyní již patnáctiletého, an před rokem již z *Paříže* přestěhowal se byl do Lucemburka.⁵⁵⁵ Sídlo pak zwolil sobě nejwíce w městě Parmě, kdežto nad jiné mocní bratří Rossi stali se byli jeho nejwěrnějšími příwrženci. Tam usadil také syna *Karla* za swého generalního náměstka, k řízení přidaw mu hraběte *Ludwíka Savojského*, *Azzowa* tchána, když na počátku měsíce čerwna 1331 důležité a pilné potřeby jeho říše donutily ho pospíšiti sobě přes Alpy zase.

Byloť zajisté králowo w Italii neslýchané štěstí zastrašilo všecky panowníky, jenž byli sausedé králowstwí Českého. I scházeli se ku poradám, a brzy České kraje a držawy obklíčeny byly se všech stran mocnými nepřátely. Králowé *Robert Neapolský* a synowec jeho *Karel Robert Uherský*, pominauce sporůw swých o

555) Vita Karoli IV imperatoris ab ipso Karolo conscripta 1316—1346, ap. Böhmer, I, 228—270, (it. in Freheri script. rer. Bohem. 1602, 86—107) — jest napotom, pokud stačí, hlavním pramenem wyprawowání našeho.

Salerno, spojili se proti králi Janowi, snažením i dítek 1331
a wnukůw svých nawzájem; a ihned připojil se k nim
i Polský Wladislaw Lokétek, Uherského krále tchán.
S druhé strany wedl císař Ludwík na sněmu w Norm-
berce (w měsíci dubnu) stížnost na obsazení Italie od
krále Českého, a uzavřel dne 3 máje branný spolek ³ Mai.
s knížaty Rakauskými, s falckrabími Rudolfem i Rup-
rechtem i s markrabími Fridrichem Míšenským a Lud-
wíkem Braniborským (svým synem), jenž upřímo čelil
proti králi Janowi. Wšecky dosawadní smlauwy panow-
níkůw těchto s králowstwím Českým dány w zapo-
menutí; sešlo také se zasnažení knížete Oty s Jitkau
Českau. Wyjma oba Jindřichy, jednoho Dolnobawor-
ského a druhého Korutanského, stali se tudíž všichni
sousedé spolu také nepřátely českými, a dne 2 září ² Sept.
spolek východní a západní podali sobě ruce. ⁵⁵⁶ Byl
tedy swrchovaný čas, aby král Jan pospíšil si k uko-
jení baure zewšad se zmáhající.

Pobyt některý čas w Tyrolích, zajel si dne 21 čer- ²¹ Jul.
wence do Řezna k císaři Ludwíkowi; neb toho udobřiti
a spolku onomu odciziti považował za věc nejpilnější.
Také neméně měl za potřebí, prostředkowati we sporu
zetě svého Jindřicha Dolnobaworského s jeho bratrem
a se strýci. Po celé tři neděle rokowávali tu oba
panowníci spolu, nejvíce na malém ostrůwku w Dunaji,
we přítomnosti jen malého počtu rad tajných. Mimo
naději všech lidí došlo tu konečně k narownání na ten
spůsob, že král Jan zápisem dne 10 srpna vydaným ¹⁰ Aug.
přiznal se, že města Milán, Bergamo, Pavii, Novaru,

556) Listiny dne 3 máje a 2 Septb. 1331 tištěny ap. Steyerer
addit. pag. 31—36. Chron. Aulae reg. p. 455. Rebdorf p. 614.
Villani p. 719.

1331 Cremonu, Parmu, Modenu, Reggio a Bobbio, s kraji w Lombardii k nim příslušnými, držel od Římské říše w zástawě za 120,000 dukatůw. ⁵⁵⁷ O dva dni později ale slíbil císaři, že ta města držeti a zprawowati bude we jmenu jeho, smlauwy zástawní ho zprosti, a na-
 13 Aug. zejtrí zase, dne 13 srpna, oba mocnáři w tom se shodli, že společně měli panowati w městech i krajinách Lombardie a je hájiti. ⁵⁵⁸ Tudíž ustanowen král Jan skutkem za říšského náměstka w Italii, a postawení jeho změněno tím znamenitě, že zawázal se k solidaritě s císařem proti papeži, nechtěwšímu nic o císaři slyšeti a osobujícimu samému sobě náměstenství říšské.

Již z Řezna powolal byl král Jan stawy České na sněm do pohraničného města Domažlic, chtěje tam rychle odbyti nejdůležitější záležitosti zemské, a pak pospíšiti zase do Francie. I poněwadž ode dwau let tolikero věcí čekalo na jeho rozhodnutí, sněm stal se
 16 Aug. dne 16 srpna welmi hlučným, a kromě prelátůw, pánůw, rytířůw i poslůw z měst Českých i Morawských, přijelo do Domažlic i osmero wéwodůw a mnoho jiných knížat. Tu teprw dowěděl se Jan, že i král Karel Robert spojil se byl s jeho nepřátely; ba prawilo se, že s lidem branným stál již na hranicích, a že uherské zástupy we spojení s rakauskými činili již zhaubné wpády do Morawy. Proto změniw aumysl swůj, pospíšil si dne
 27 Aug. 27 srpna do Prahy, aby zřízením walné hotowosti w zemi postavil k ochraně její wojsko do pole. W takowé potřebě powoleno jest mu w Domažlicích od sněmu

557) Proč w zápisu tom nejmenují se také Brixie a Lucca, nelze nám udati.

558) Listiny o tom nacházejí se w král. státním archivu Baworském we Mnichowě. (Buchner na str. 439.)

wybírání opět berně walné „ne z powinnosti, ale z dobré 1331
wůle.“ ⁵⁵⁹

Když ale w Praze došla krále zpráva jistější, že uherské wojsko ještě nepřekročilo hranic Morawských: on oddávaje se naději, že wálka s Uhry dala se ještě odwrátiti, požádal krále Karla Roberta, aby oba sešli se osobně na hranicích obau říší. Mezitím ale uznal za potřebí, pospíšiti si do Slez, aby ku pomoci přispěl řádu Německému w těžkém jeho boji s králem Polským. Pobyw we Wratislawi, kamž dostal se okolo 25 září, několik dní, shrabal tam předce všelikými ²⁵
spůsoby, mezi křesťany a židy, přes 12,000 hřiwen ^{Sept.}
stříbra, hlavně ku potřebě wojska swého. Odtud se čtyrmi wálečnými stroji obrátil se nejprw ke Hlohowu. Poněwadž pak Hlohowský kníže Přemek, jenž přede dvěma léty stal se byl jeho manem, ⁵⁶⁰ umřel bezdětek, uwázal se nyní w jeho zemi sám, ukojiw dvěma tisíci hřiwen polských nároky práwa nápadního, jež činil bratr nebožtíkůw, kníže Jan Stínawský. ⁵⁶¹ Dne 1 října skládali Hlohowští slawnau přísahu králi a ko- ¹
runě České, u přítomnosti několika Slezských knížat, ^{Oct.}

559) W reversu zapsaném do privilegií měst Pražských (d. Tust, infra octavam Assumptionis) prawí král wýslovně: „bernas plures non de jure, sed de eorum mera benivolentia nobis ipsos persolverisse profiteamur.“ Také slibuje tam král, že budeli ještě kdy jaká berně rozepsána, stawowé w tom od sebe dělení býti nemají. Jednalli by ale kdy proti zápisu tomu, dává stawům práwo, „bernam ipsam nobis — dene-gandi, mutuo se juvandi et nobis resistendi in hac parte solum in solidum, — praeter quamvis nostram displi-centiam.“ —

560) Chron. Aulae reg. p. 453.

561) Sommersberg, I, 371—372. Hřiwna polská (lehká) platila tehdaž za 48 grošůw Pražských, Pražská (těžká) za 64 gr.

- 1331 Wítka biskupa Míšenského a mnohých pánůw ze wšelikých zemí. Potom táhl odtud dále k seweru, aby
 27 Sept. diversi učinil králi Polskému, jenž dne 27 září mocné obdržel byl wítězstwí nad rytíři Německými. Přiblížiw se k Poznani, dobýwal toho města po šest dní, až posly Polskými uzavřeno příměří na jeden měsíc mezi oběma králi, po čemž král Jan rozpustil wojsko swé, pospíchaje na hranice Uherské ke sjezdu s králem Karlem Robertem. Dne 19 října meškal byl ještě we Wratislawi; dne 31 října nařizowal již w Podiwíně na blízku
 31 Oct. hranic Rakauských wšeobecnau hotowost jak w Čechách, tak i w Morawě, aby strhla se dohromady u města
 11 Nov. Lawy. Rokowání s králem Uherským (dne 11 listopadu) nemělo žádaucího účinku.

Nezadlauho sebralo se okolo krále 1500 těžkých přílbic a do 20,000 mužůw dobře ozbrojených w lehkém
 12 Nov. odění, ježto rozložili se polem u Lawy dne 12 listopadu. Ale počet nepřátel spojených byl mnohem wětší: neb wojsko uherské samo počítalo 3500 přílbic a 50,000 bojownikůw, Rakauské pak do 1800 přílbic a 20,000 lidí branných. Jen tím mírnila se poněkud weliká nerownost, že wojsko české bylo sworné a králi wěrně oddané, nepřátelé pak nesnadili se mezi sebau; ba Rakušané mnozí sami přidáwali se k Čechům. To jediné dalo příčinu, že při wší swé přemoci netoliko neodwážili se k bitwě rozhodné, ale že poležewše spolu
 24 Nov. delší čas, rozešli se okolo dne 24 listopadu w rozbroji krwawém, a Uhři ustaupili do země swé zase, s nepřátely ani se nepotýkawše, ani neupokojiwše. I bylby sice kníže Ota sám měl ještě síly dosti ku podstaupení boje s králem Janem: tento ale wážil si ho již tak málo, že celé další bojowání pánům Českým poručiw, přes Brno do Prahy si pospíšil. Krutá hned potom nastalá

zima donutila jak Čechy tak Rakušany ustaupiti s pole 1331 na některý čas.⁵⁶²

Pořidiw král Jan w Praze ještě co bylo nejpotřebnějšího k ochraně země před nepřátely, a přijaw dne 13 prosince od swaka swého knížete Boleslaw Lehnického a synůw jeho Wáclawa a Ludwíka listinu, 13 Dec. od několika biskupůw a knížat Slezských pečetmi stwrzenau,⁵⁶³ že poddali jemu w manstwí všecky krajiny swé, jmenowal pana Oldřicha Pluha z Rabšteina náměstkem swým w Čechách, a pospíchal ještě téhož dne (13 pros.) pod večer do Francie, s komonstwem jen desíti osob. Na cestě we Frankfurtě nad Mohanem wyjednáwal dne 19 prosince opět s císařem Luwíkem 19 Dec. a se strýcem swým Balduinem kurfirstem Treverským, slibowaw zase, že mimo wůli císařowu neuwáže se wíce w žádnau pewnost i w žádné město říšské, a o věcech ještě sporných mezi ním a císařem podal se na několik mocných rozsudí. Tudiž přes Lucemburk, 1332 kamž dceru swau Jitku pojal byl s sebau, stihnul do Paříže již dne 2 ledna 1332.⁵⁶⁴ Lidé powídali, že

562) Zdali Chronicon Zwetlense (ap. Pez, I, 538), ježto w té příčině udává, že Čechové a Uhři spojení (in unum congregati) do Rakaus wpády činili, o domnělém krále Jana autěku mluwic, wěrohodnější jest, nežli psaníkrál. sekretáře, dané w Lawě dne 26. Nov. 1331 (Chron. Aulae reg. p. 466), — o tom mezi nestrannými soudci bohdá nebude hádky.

563) Tištěna jest ap. Ludewig, V, 608 a w Balbini Miscell. VIII, 207—8, zde s nepravým datum r. 1301. Original její chowá se w c. k. tajném archivu we Wídni.

564) Istoria di Parma ap. Muratori, XII, 738. Dvě listiny krále Jana ze dne 19 Dec. 1331 čtau se w baworském archivu státním we Mnichowě. Buchner, V, 440—441.

1332 na cestě té zdálo se, jakoby více letěl, nežli jel na koni. ⁵⁶⁵

Nemůžeme zde vykládati, kterak král Jan aučastnil se půtek Filipa VI krále Franského s jeho swakem hrabětem Robertem z Artois, ani mluwiti o spojené s nimi wálce králowě s Janem wéwodau Brabantským: museli bychom zajisté šířiti se o všem, cokoli w Europě se dalo, kdybychom objasniti chtěli wšecky roztržky a potržky, do kterých král Jan jak po rytířsku srdnatě, tak i lehkomylně se wkládal. Čechům bylo cítiti až příliš vysokau cenu lichotiwého přísloví onoho wěku, že prý „bez pomoci boží a krále Českého nikomu nic poříditi nelze.“ ⁵⁶⁶ Tím více připomenauti sluší, kterak 18 dne 18 března 1332 w Paříži Franský králewic Jan wé-
 Mart. woda Normandský oddán byl s Českau kněžnau Jitkau, které od té doby we Francii dali jmeno Bona (Bonne), ana stala se pramateří netoliko všech potomních králůw Franských rodu Valois, ale i wéwod Burgundských. Skrze ni zajisté wzalo swůj počátek trwalé napotom spřátelení se panowničích rodůw Lucemburského a Valeského, ačkoli sama ona zemřela († 1348) dříve, nežli manžel její dostaupil na trůn Franský (1350).

Mezitím nepřestávali páni Čeští na hranicích země Morawské do Rakaus wálku wésti zdarem nestálým. Poněwadž ale nestála více wojska walná proti sobě w poli, wálka ta brzy proměnila se we wpády obapolné ku plenění a žhářstwí; wojíni wnikající co nejdále do země cizí, s nabytými tam kořistmi rychle wraceli se

565) „In via cernitur non ut equitans, sed potius quasi volans.“
Chron. Aulæ reg. p. 457.

566) *Chron. Aulæ reg.* p. 447. *Francisci chron.* p. 167. *Beness de Weitmil* p. 259.

zase. Po několika takowýchto jízdách zdařilých utrpěli 1332
wšak páni Čeští okolo dne 11 března 1332 welmi citelnau 11
porážku. Dali se zajisté u Mailberka od Rakušanůw, Mart.
wedených hrabětem z Ortenburka i panem z Halsu,
přikwačiti náhle takowau přemocí, že pan Beneš z War-
tenberka s několika rytíři mrtew zůstal na místě, bratři
pak Jindřich Železný a Jan z Lipé i jiných pánůw
drahně w zajetí se octli, ano nemnohým uprchnauti
se událo. Jindřich z Lipé, hlawa české šlechty, byw
nejvyšším w té wálce welitelem, odewzdán hned od
pana z Halsu wéwodám Rakauským co wězeň; 567 jeho
zajetím skončila se wálka, král pak Jan musel od-
hodlati se k welikým obětem, aby ho mohl oswobo-
diti. Plnomocenstwí, kteréž w Paříži dne 12 března 12
byl dal císaři Ludwíkowi a kurfirstu Balduinowi, aby Mart.
rozhodli we při jeho s knížaty Rakauskými, která
strana prwní dopustila se křiwdy proti druhé, i aby se
pokusili smířiti je zase, pohromau u Mailberka stalo
se bylo nedostatečným: páni čeští museli upřímo sami
starati se o narownání s Rakušany, a umluwili konečně,
na základě nowého králowa plnomocenstwí, dne 13 čer- 13
wence we Wídni pokoj, kterým Rakauské hrady a Jul.
města Wítoraz, Eggenberk a Lawa, ježto Čechám od
dewíti let byly zastaweny, Rakausům, Uherské pak,
Holič a Berenč, Uhrům zase wráceny byly, král Jan pak
sám, za papežskau dispensací, s Eliškau, dcerau krále
Fridricha Krásného, se zasnaubiti a jí wšeliká práwa
králowen Českých pojistiti měl. 568

567) Listina ze dne 15 Mart. 1332 in Lünigs Reichsarchiv.
XXIII, 1839. Chron. Aulae reg. p. 458. Zwetlense ap.
Pez, I. 538. Neplach ap. Pez II, 1038.

568) Listiny dd. 13 Jul. 1332 ap. Sommersberg, III, 58. Lünig
Cod. Gent. Dipl. II, 494. Chron. Aulae reg. p. 458—9. Srown.

1332 Jednání toto, tak auzce se dotýkající osoby jeho,
 a nebezpečí, we kterém zeť jeho, wévoda Baworský,
 10 se byl octnul, pohnuly králem, že okolo 10 srpna 1332
 Aug. ze Záreyní se opět přiblížil, strýcem swým kurfirstem
 Balduinem sprowázen jsa. Město Jindřichowo Štrubina
 6 dobýwáno již ode dne 6 čerwence wojskem císařo-
 Jul. wým: ⁵⁶⁹ že však císař sám meškal byl w Normberce,
 král Jan a kurfirst dotčený odebrawše se tam k němu,
 nejprw mezi stranami wálčícími umluwili pokoj; potom
 24 pak přičiněním kurfirstowým shodli se dne 24 srpna
 Aug. také císař a král spolu, přísahawše sobě wespolek na-
 potom wěrné přátelstwí, tak aby nikterý z nich nestál
 o žiwot, ani o čest a statek druhého, a dawše i přední
 swé rady za to ručiti. S české strany byli to: králůw
 zeť Jindřich wévoda Baworský, Oldřich z Hanawy,
 Tiema z Koldic, Wilém z Landšteina, Jindřich z Lipé,
 Ota z Bergowa, Oldřich Pluh z Rabsteina a ještě dwa
 páni z Lucemburska. Dále slíbil král Jan, že přičiní
 se co nejhorliwěji o smíření císaře s papežem, a dá
 nejmladší dceru swau Annu některému císařowu sy-
 nowi za manželku. Potom nawštíwiw dceru swau Mar-
 ketu w Landshutě, sešel se w Pasowě opět s císařem
 a oběma knížaty Rakauskými, Albrechtem i Otau; tu
 wsak nejednalo se wíce, nežli o stwrzení a upewnění
 osobní smluw již uzavřených.

 Dostaw se takto již na hranice říše swé, nemeškal
 7 král Jan přijeti dne 7 září také do Prahy na týden,
 Sept. aby shrabal opět peněz, kolik jen možná bylo, pro swé
 potřeby zahraničné. Berně nowé domáhati se bylo již pro

list. ap. Kurz, Albrecht der Lahme str. 342 a Fürst Lich-
 nowsky Regesten n. 930, dd. 6 Dec. 1332.

569) Staindelii Chron. ap. Oefele, 1, 517.

krátkost času nemožné; nápodobně nemožné bylo další 1332 zastawování statkůw královských, — protože všichni již byli zastaweni. Kromě vybírání napřed, pode jménem půjčky, komorních aurokůw městských na několik let, a jiných podobných prostředkůw, odvážil se již až k nejhoršímu, k rozzastawování statkůw klášterských, s nimiž libowolně nakládati počal, jako s vlastní komorau swau.⁵⁷⁰ Wyprawil také do Italie plnomocníky, ježto měli vybrati a jemu dodati znamenité důchody se všeho, co mu tam náleželo. Pak opustil dne 15 září 15 Prahu a Čechy opět na celá tři léta (až do r. 1335). Sept. Franský král Filip VI strojil weliké slawnosti ku powýšení na rytířstwí Jana syna swého ke dni 29 září, 29 a zwal k nim všeliké krále i knížata: jakž pak bylby Sept. měl při tom nebyti rytířský tchán jeho! Letěl opět do Paříže, — a přibyl ještě w čas.

Mezitím co tyto věci dály se na sewerním Podalpí, změnily se welice poměry w zemích poříčí Pádského. Lombardové zpozorowali to brzy, že i České panování bylo panováním skutečným, a sice cizozemským; měšťané větších měst, zvyklí vládě poněkud republikánské, patřili na to s newolí, že král, zakládaje na blízku hrady, rozdával šlechticům dědiny w manstwí, ježto wyňata byla z područí práwa městského. To vše, a k tomu opravdowost, kterau dauě vybírány byly, nepřátelská nabádání se strany Florentčanůw a krále Neapolského, též jistota, že král Jan neměl spolehliwé podpory ani od císaře ani od papeže, konečně ctižádost a panstwíchtiwost zejména mocných Viscontůw Milanských a Veronských Skaligerůw, ježto nabywše čáky na auplnau nepodlehlost, nikomu wíce

⁵⁷⁰) Chron. Aulæ reg. p. 460.

1332 poddání býti nechtěli: všecky ty příčiny wedly nej-
 8 mocnější pány w Italii k uzavření dne 8 srpna zvlášt-
 Aug. ního spolku (*ligy*), jehožto aučel bylo zničení všeliké
 cizí vlády w Italii, a rozdělení tamějších krajin mezi
 společníky. Byli pak společníci ti: páni Visconti w Mi-
 láně, Skaligerowé (*della Scala*) we Veroně, Gonzaga
 w Mantui, Este we Ferrare, Florenčané a král Robert
 Neapolský. Mastin della Scala již w čerwnu 1332,
 zrađau několika měšťanůw, zmocnil se města Brixie, i
 dopustil se tam šeredných skutkůw; později Bergamo,
 Pavia i Pizzighettone podobným způsobem octly se
 w moci Azzowě. Hrabě Ludwík Savojský, jenž co
 poručník králewice Karla tomu všemu brániti měl, sám
 s nepřátely we srozumění wešed, vzdálil se a opustil
 wzácného schowance swého w nebezpečí. Jen rodiny
 pánůw Rossi w Parmě a Pistorio w Luce, pak zvláště
 města Cremona, Reggio i Modena, zůstali wěrní osa-
 mělému králewici Karlowi.

Spůsob, kterak mladý teprw šestnáctiletý *Karel*
 se tu zachowal, dáwal již wytečnau čáku o jeho budauc-
 nosti. Ligisté byli, po několikátýhodním dobýwaní
 Modeny, obrátili se ku kastellu San Felice, a hnali
 k němu autokem. Posádka auzce sklíčená slibowala
 25 vzdáti se o sw. Kateřině (25 listopadu), nebudeli do
 Nov. té doby retowána. Karel tehdy wytáhnuw s 1200 jezdcí
 a 6000 pěšími z Parmy do pole, obořil se srdnatě
 na mnohem silnější zástupy nepřátelůw. Následowala
 bitwa welmi krwawá i urputná; padli w ní všichni
 jezdcí těžcí a weliký počet lehkých s obau stran;
 samému králewici, jenž nedal se zdržeti od boje, zasa-
 zena rána w rameně, kuň pak pod ním zabit. Wítězstwí
 dlauho nejisté sklonilo se k němu konečně. Nejprw
 dali se Mantuanští, potom ostatní na autěk, nechawše

do 800 jezdcův upadnutí do zajetí, a do 5000 mrtvol 1332
zůstalo na bojišti. Po tak vítězném činu čest rytířská
na bojišti samém udělena králewici a 200 jeho spolu-
bojovníkův. ⁵⁷¹

Awšak wítězství toto přineslo Karlowi více slávy
nežli užitku; ku pronásledování nepřátelův přes Pad
a k dobytí zase měst ztracených nebyl dosti silen, a
Ligisté brzy zase zotawili se pomocí Florenčanův.
Zabraw se do Lukky, založil tam nedaleko na návrší,
proti Valdinievole, hrad a město, jemuž dáno jmeno
Monte Carlo, a wedl nerozhodné boje s Florenčany.
Mezitím Azzo Visconti s nowými haufy brannými opět
do pole wstaupiw, jal se dobýwati, a wšak bez pro-
spěchu, hrad u Pavie, kdežto držela se ještě česká po-
sádka, i pokaušel se až i o Parmu, pokud krutá zima
nedonutila ho strhnouti s pole zase.

Král Jan zamýšlel byl již w čerwenci 1332 z Paříže
do Avinionu se zabрати, ale papež odmítnul byl jeho
návštěwu zdwořilým způsobem. ⁵⁷² Na podzim, po
slawnostech Pařížských, opakowal přání swé, a tu pak
dne 10 listopadu přijat jest na papežském dvoře co 10
nejslawněji. Mnozí kardinalové wyjewše na pět leuk Nov.
jemu w austřety, oslawili wjezd jeho do Avinionu. Král
Jan žalowal nejwíce na pana Azzo Visconti, jenž byw
prý nejprw Gibellinem, potom Welfem a konečně i

571) Vita Caroli ap. Böhmer, I, p. 239. Chron. Aulae reg.
p. 461—2. Johannes Victoriens. p. 412 praví o Karlowi:
„in vigilia beatae Katherinae (24 Nov.) decus gloriosae
victoriae reportat, et sui nominis titulus ad regiones exteras,
commendantibus eum omnibus, pervolat etc. Italské prameny
sebrány u Muratoriho, t. XII—XIV.

572) Psaní u Raynaldiho, 1332, §. 11. Raynaldi wšak mylí se, za
to maje, že král Jan již tehdaž do Avinionu byl přijel.

1332 manem králowým, wěrnost přísahami slibowanau po-
každé rušil a do zrady swé i jiné lidi pojímal. Oswědčiw
pak ochotu swau poddati stížnosti swé proti Azzowi
pod rozsudek papežůw, uzavřel s tímto smlauwu o
záležitostech italských, jejížto podrobné články newešly
we známost obecnau. ⁵⁷³ Žádaucího ale smíření pape-
žowa s císařem nemohl dosáhnouti, protože papež, ne-
maje dosti na podání a na odwolání dekretůw nepřá-
telských, ku kterýmž císař se nabízel, požadoval od-
řeknutí se koruny císařské, co předběžnau wýminku
wšelikých se swé strany ústupkůw. Naproti tomu
slíbeny králi potřebné dispensace, aby sám sebe s Eliškau
Rakauskau, dceru pak swau s Baworským princem od-
dati mohl. Tak wydaw w Avinionu, za čtrnáctidenního
²⁴ tam pobytu, neméně nežli 10,000 dukátůw, dne 24 listo-
^{Nov.} padu laučil se odtud w nemenší cti a sláwě, nežli tam
přiwítán byl.

Mělt aumysl, pospíšiti odtud přímo do Lombardie,
synowi swému ku pomoci: tohoto však slawné wítěz-
stwí u San Felice zjednalo mu možnost, wrátiti se ještě
²⁴ ještě jednau do Paříže. Teprw dne 24 prosince wytáhl
^{Dec.} odtud zase, chtěje s wojskem we Francii a w Němcích
najatým, w němž kromě biskupa Bellovackého, konne-
tabla Franského hraběte z Eu, a hraběte Sancerre,
i jiných proslulých lidí hojně se nacházelo, proniknauti
1333 do Lombardie skrze Savojsko a Montferrat. Moc wá-
lečná, kterau wedl s sebau do Italie, udává se na 1600
přílbic, o počtu pěších však mlčí se.

Ale když se rozhlásilo, že král Jan byl spojencem
papežowým i krále Franského, minulo ho štěstí we
wšech předsewzetích. Přední posawad Welfowé italští,

573) Raynaldi ad ann. 1333 §. 26.

